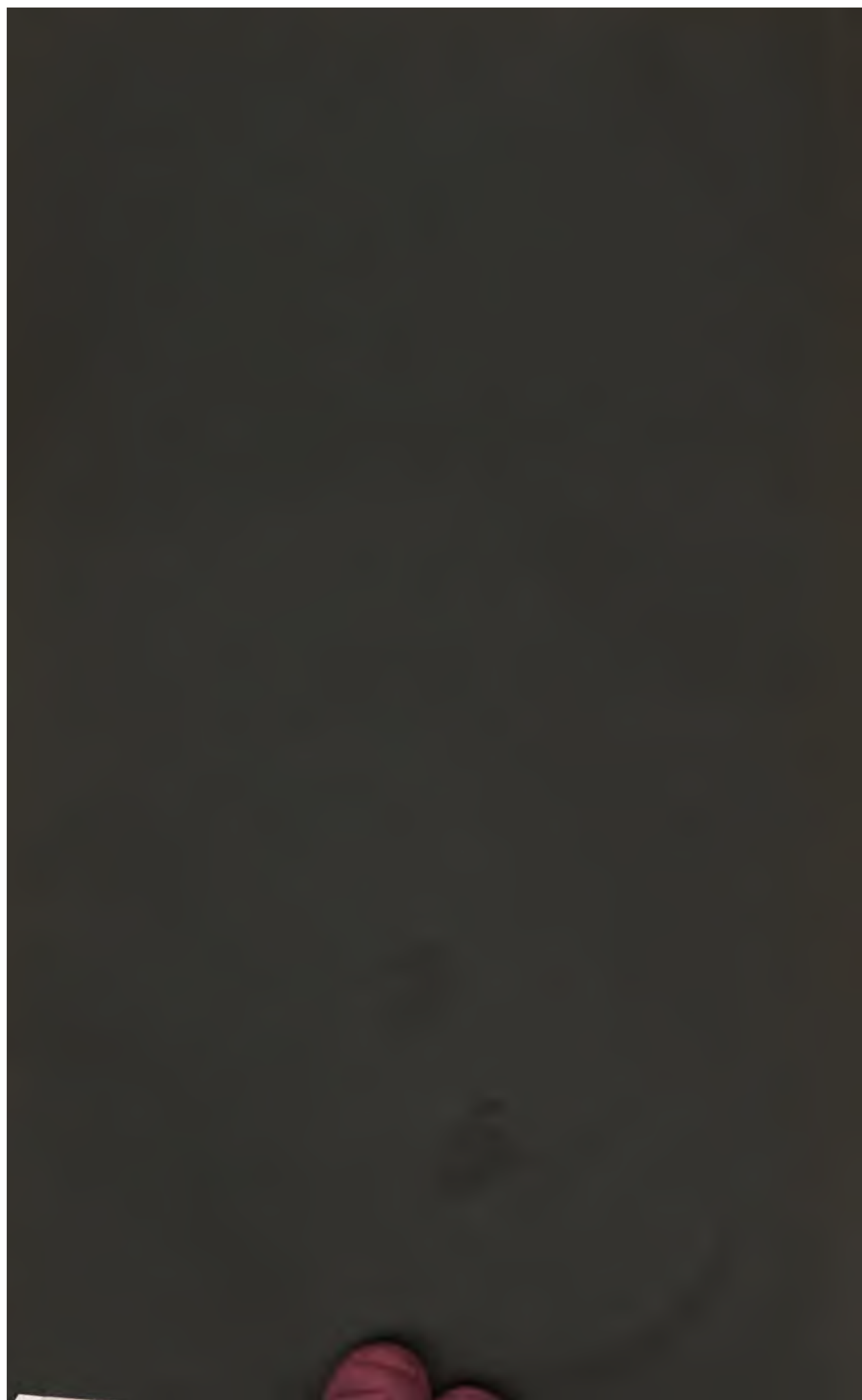

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

VĚSTNÍK

ČESKÝCH PROFESSORŮ.

VYDÁVÁ

ÚSTŘEDNÍ SPOLEK ČESKÝCH PROFESSORŮ

V PRAZE.

POŘÁDÁ

FRANT. BÍLÝ.

ROČNÍK XI.

V PRAZE.
NÁKLADEM VLASTNÍM. — TISKEM »UNIE«.
1904.

OBSAH

Strana

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 1.

Několik listů z doby obrodu.

Dr. Jar. Šťastný. *Žižkov.*

I.

List Frant Lad. Čelakovského Vlastimilu Kamarytovi.

Ve F. L. Čelakovského »Sebraných listech« vyd. r. 1865 a 1869 netištěn; jest maj. Náprstkova musea.

W Praze, 18. čerwence 1822.

Milý Wlastimile!

Giž podruhé pošta přišla, a geště mně od Tebe žádaného listu nepřinesla, kdežto sem ho tak důwěrně očekával; aspoň gsi-li tak tuze zaneprázdněn, gsi mohl tolik psáti, gako gá dnes piši, a mne uspokogiti, že si ty wěci po poslowi wšecky dostal, že gestli waši Páni wšickni tři miněgj se předplacovat, nebo gak atd., což by mne bylo welmi uspokogilo.

Pjsnj ge giž 5 archů tlačeno a giž sme u Ruských, za teyden ti pošlu po deležancj list a několik archů, kolik bude tlačeno.

Twé odpowědi na předešlý list se nemohu dočkat. Göthowa Ifigenie od Macháčka se bude asi za tři neděle tlačit.

Wčera stálo w nowinách a bylo spolu práwnjkům w čtwrtém roce professorem oznámeno, gestli wyštudowanj práwnjci odtud chtj do Rus, že se gim pozwoluje, kdežto tam hned hodnost capetána či hetmana dosáhnau a gsauli zběhlj v gazyku Ruském, hned k politické třjdě přistaupiti mohau — Ohí — — —

Vale et fawe

Twůj

Ladislaw.

II.

J. Dobrovský — hraběti Eug. Černínovi.

(V archivu Jindřichohradeckém.)

Gütigster Freund und Gönner!

Was konnte ich früher antworten?

Nichts gewisses. Aber jetzt kann ich melden, dass ich mich dahin begeben kann, wohin ich mich längst sehnte, d. i. nach Chudenitz. Ich kann aber nicht mit andern auf der Pilsner Landkutsche fahren, wünschte also eine Gelegenheit, so leicht sie sein mag, für mich allein, oder höchstens für mich und einen Mann. Mit Frauenzimmern kann ich nicht fahren, wenn die Fahrt länger dauert. Trifft eine Gelegenheit den 22 oder 23ten Jun. ein, so bin ich reisefertig, trifft sie nicht ein, so miethe ich mir selbst eine bis Pilsen und von da nach Chudenitz.

Es hätte aller der Gründe nicht gebraucht, mich zu überreden. Was man wünscht, thut man gern. Nur kommen hier einige Collisionen vor, die mich hindern, länger als 6 Wochen zu bleiben. Davon mündlich.

Wie soll man in einem reichen Archiv nicht manches entdecken können. Für uns sind sie wohl nicht gar so nichtig, als man es glauben machen will.

Uns Wřesstiowsky von Wřesstiow scheint kein Schwihowsky gewesen zu sein, wohl aber ein H. von Riesenberg, denn Wřesstiow heisst deutsch Riesenberg — oder Riesenburg. Ein drittes Riesenberg liegt bei Ossek. Diese drei Familien vermengt man oft.

Das Sternbergische Haus erwiedert durch die Comtesse Christiane Ihren Gruss. Wo sollen oder wollen die mit den St. zusammentreffen? Er rührt sich so bald nicht von Prag. Casp. St. mog schon in Berlin sein.

Meine ehrfurchtwolle Verehrung der würdigen Mutter von vielen jungen Czerninen, die ich herzlich umarme.

Der neu gedeckte Thurm macht mich sehr neugierig. Also wie gesagt, bis zum 22. oder 24 will ich warten, ob man holen lässt.

Ganz ergebenster

Prag. 13. Juni 1827. Dr. Fr. Jos. Dobrowsky.

III.

List K. Vinařického — F. L. Čelakovskému.

(Maj. Náprstkova musea.)

Drahocenný Příteli!

Za příčinou Wašeho listem od 17. b. m. mi sděleného náwěstí, že prwní ohláška w neděli Septuages prošla, oznamuji Wám, abyste došed ku swému p. faráři jej požádal, aby při třetí ohlášce podotknul, »že zasnoubení Waše pro prwní neděli po welikonoci w Praze se díti bude«. Toto podotknutí ať také w písemném wysvědčení w prošlých ohláškách poznamená a wyswědčení to ať Wám před Waším odchodem z Wratislawi odewzdá a ten samý den datuje s určitým vyjádřením, »dass bis zu dem unten angesetzten

Tage weder ein in den kanonischen noch ein in den landesfürstlichen Satzungen gegründetes Ehehinderniss seitens des Herrn Bräutigams hierorts entdeckt worden sey«.

Kromě tohoto písemního wysvědčení o prošlých ohláškách (Verkündigungsschein) musíte w Praze prokázati křestní list swůj i swé nebožky Paní, odkud ste zrozeni; pak úmrtní list swé Paní z Wratislawské fary.

Ohlášky w Praze budou se bezpochyby odbýwati w pondělí welikonoční, pak w swátek zwěstowání panny Marie a w neděli prowodní, t. j. 24. a 25. a 30. března. Podruhé wíce. Nechtěl jsem zameškati poštu.

Wáš upřímný přítel

29. ledna 1845. Karel Winařický.

IV.

List K. Havlíčka J. E. Schneidrovi.

(Maj. Náprstkova musea.)

Welectěný Pane!

Waše »Orientálské Kwěty« jsem s nemalau radostj četl a také hned do tiskárny odeslal, prvních I., II., III., IV., V. budete čísti w pátek we Wčele. Dnes jsem Wašnosti w bytu hledal chtěje s Wámi něco důležitého promluwiti, ale nenalezl jsem Wás, pročež se pro jistotu této cesty uchopuji. Tedy w krátkosti a bez obalu mé mínění:

1. Račte trochu volněji překládat, aby tak tuze čeština nezapáchala orientalštinou.

2. Co se jazyka a čistoty tkne, již se já o to prozatím postarám.

3. Je-li Wám možno, wyberte mi hodnau sbírku příslowí, krátkých maudrých sad, jak je orientalé milují (jako mám kwítí a zrnka).

4. Wůbec jen dál: naše hlawní péče musí býti, abychom se na wšechny strany ohlíželi a již déle u Němců w otroctwí nebyli. Widíte sám, jak málo máme w literatuře až posud wěcnatosti.

Pročež račte jen pokračowat. Možná-li Wám mne nawštíviti, nejlépe by bylo o wěci té wíce austně pohowořiti.

Tuze by mne těšilo.

5. â î nepochybně nemáme w tiskárně, račte mi tedy udati, jak by se to jinak zříditi dalo. S Bohem.

Wáš služebník

W Praze, 12. června 1846. K. Hawlíček.

V.

P. J. Šafařík — F. L. Čelakovskému.

(Maj. Náprstkova Musea.)

Welectěný Příteli!

Píši Wám dnes nakwap několik slow we wěci důležité. Že sem slowanskau professuru — kterau sem wlastně ani nebyl nastaupil — dokonce složil, snad již wíte.

*

Ministerium umínilo powolati Wás do Prahy. Ministerialní rada p. Exner požádal mne, abych Wám w tom ohledu předběžně psal a Wás se tázal, zdaliž a na jaké wýminky byste professuru slow. jazyka a literatury přijmauti chtěl. Račtež se tedy co nejdříwe wyjádřiti. Platu, jaký we Wratislawi máte, Wám owšem zde dáti nemohau, awšak daufám, w Praze a we wlasti i s menším spokojiti se můžete. Já myslím, že kdybyste žádal 1200 zl. we stř., bylo by w nejlepší míře. Pár set zlatých mimo to coročně w Praze jako spisowatel k tomu byste snadno přispořiti mohl. Od ministerium mně posud nic w tom ohledu nezděleno: jest to saukromné mé zdání.

Professorům klassické filologie, jež z Němec do Wídně a Prahy zowau, wyměřují tuším po 1200 a 1000 zl. stř.

Wěc tato Wám již přede dwěma měsíci odjinud předložena býti měla. Nestalo se to pauhým nedorozuměním. Poněwadž čas kwapí a užíti ho třeba, dobře byste učinil, kdybyste nejen mně několika slowy psal ale i přímo do Wídně ministerialnímu radě p. Exnerovi (pod nápisem: S. Hochw. Herrn Dr. Franz Exner, k. k. Ministerialrath, Wien, im Bureau des Ministeriums des öff. Unterr.). Tak by se wěc rychleji dokončila a wyhnuli bychom se nowým nedorozuměním a zmatkům.

Pozdrawení od mých a mne drahé rodině Waší.

Mějte se blaze! Wáš upřímný přítel

W Praze 2. března 1849. P. J. Šafařík.

VI.

Šafařík — Bedřichu Dambeckovi.

(Maj. vydavat.)

Hochgeehrtester Herr Custos!

Ganz gegen meinen Wunsch und meine Erwartung bin ich genöthigt hier einige Tage länger zu bleiben, als ich mir vorgenommen hatte. Erst den 2. Nov. können wir die Revision der Arbeit vornehmen, und diese wird wohl 10 bis 12 Tage dauern. Ich muss mich in das Unvermeidliche fügen. — Mittlerweile ebne ich den Weg zu unsern Bibl. Angelegenheiten. In den letzteren Tagen werde ich deshalb *energische* und *entscheidende* Schritte thun. Bis dahin (d. i. bis zum 15. d. M.) bitte ich sie mir Ihre Wohlmeinung confidentiell mitzutheilen, was und wieviel ich *vorläufig* bis zur definit. Regulierung verlangen soll? Ich meine: 1. Vermehrung der Dotat. wenigstens um 800 fl. Cm jährlich; 2. Zulagen für den Heizer und die Bibliotheksdiener, wie viel? 3. Was weiter? — Denken Sie nach und theilen mir Ihre Gedanken offen mit. Es versteht sich, die Forderung muss moderiert um begründet sein, sonst geschieht nichts. Wollen Sie die Güte haben, unsere vorjährige Eingabe einzusehen, was wir dort für Wünsche geäussert haben. *Hier weiss kein Mensch was davon!*

Es versteht sich, dass vor der Hand kein Mensch, ausser Ihnen, etwas davon wissen darf, sonst wird es verdorben.

Herrn Curtius meinen herzlichen Gruss. Seine Wünsche (die er hier beim Ministerium vorgelegt) in Betreff der Bibl. sollen möglichst berücksichtigt und befriedigt werden. Bis zu meiner Rückkunft muss er schon einige Geduld haben.

Wenn Sie mir Ihre Wohlmeinung schon in der Form eines Pro memoria... schicken können, desto besser: Nur muss das Ganze lakonisch — kurz verfasst sein, drei klein-Folio Seiten nicht überschreiten. Ich werde ja ohnehin *mündlich* alles umständlich auseinander setzen. — Ich habe die beste Hoffnung.

Gruss an Alle! — Mit aufrichtiger Hochachtung

Ihr ergebener

Wien, 31. Oct. 1849. P. J. Šafařík.

Weihburgg. 920 2. Stock
bei Herrn Ackermann.

K statistice studentských nadání rakouských.

Jaroslav Adámek. *Chrudim.*

Již po několik let s bedlivou pozorností zabývá se »Statistische Monatschrift« statistikou studentských nadání rakouských. Serii článků o nadáních zahájila v XI. ročníku (1885) studií o jejich rozvoji mezi l. 1876—1883. V ročnících dalších uveřejňovala zprávy o nadáních, která v jednotlivých letech následujících byla schválena. V druhém sešitu letošního ročníku (1902) zmíněný orgán cís. kr. ústřední statistické kommisse ve Vídni přináší v článku »Studentenstiftungen des Jahres 1900« od Dra. Casimira Maxe nejnovější z těchto zpráv, z níž některá data vybíráme.

R. 1900 byla v naší polovině říše schválena 103 *stipendijní* nadání s kmenovým jměním 875.032·91 K. Při nich jest 160 stipendií v obnosu 34.706 K. Průměrná výše kmenového jmění těchto nadání jest 8.495·46 K, průměrný obnos jejich stipendií 216.91 K.

Mezi nadáními z r. 1900 jsou

do	500 K			3	(2·9%)
přes	500 »	až do	1.000 K	7	(6·8 »)
»	1.000 »	» »	5.000 »	53	(51·5 »)
»	5.000 »	» »	10.000 »	17	(16·5 »)
»	10.000 »	» »	20.000 »	17	(16·5 »)
»	20.000 »	» »	50.000 »	4	(3·8 »)
»	50.000 »	» »	100.000 »	1	(1·0 »)
»	100.000 »	» »	150.000 »	1	(1·0 »)

V počtu jejich stipendií jest

do	50 K			15	(9·4%)
přes	50 »	až do	100 K	35	(21·9 »)
»	100 »	» »	200 »	54	(33·7 »)
»	200 »	» »	400 »	24	(15·0 »)
»	400 »	» »	600 »	28	(17·5 »)
»	600 »	» »	1.000 »	2	(1·2 »)

Z nadání, r. 1900 schválených, připadají na

Čechy	57 (55%)	s kmenovým jměním	378.343·02 K	(43·2%)
Moravu	18 (17 »)	» » »	77.629·72 »	(9·0 »)
D. Rakousy . . .	11 (11 »)	» » »	141.202·42 »	(16·1 »)
H. Rakousy . . .	1 (1 »)	» » »	2.000·— »	(0·2 »)
Krajinu	1 (1 »)	» » »	2.000·— »	(0·2 »)
Přímoří	4 (4 »)	» » »	27.900·— »	(3·2 »)
Halič	10 (10 »)	» » »	242.957·75 »	(27·8 »)
Bukovinu	1 (1 »)	» » »	3.000·— »	(0·3 »)

Ze stipendií těchto nadání připadají na

Čechy	82 (51·2%)	v obnosu	14.727·79 K	(42·4%)
Moravu	23 (14·4 »)	» »	3.230·90 »	(9·3 »)
D. Rakousy . . .	23 (14·4 »)	» »	5.736·20 »	(16·5 »)
H. Rakousy . . .	2 (1·3 »)	» »	84·— »	(0·2 »)
Krajinu	1 (0·6 »)	» »	84·— »	(0·2 »)
Přímoří	4 (2·5 »)	» »	1.237·20 »	(3·6 »)
Halič	24 (15·0 »)	» »	9.480·— »	(27·3 »)
Bukovinu	1 (0·6 »)	» »	126·— »	(0·5 »)

Z nadání, roku 1900 schválených, bylo založeno

majiteli realit a soukromníky . . .	11	s kmenovým jměním	99.539·14 K
obchodníky, živnostníky a továrníky	3	» » »	22.609·92 »
duchovními	19	» » »	228.715·— »
učiteli	3	» » »	25.936·76 »
úředníky	7	» » »	82.325·60 »
vojáky	3	» » »	16.000·— »
členy jiných stavů	16	» » »	201.475·65 »

Ostatní nadání byla zřízena osobami právními nebo z výtěžku sbírek.

Při nadáních z r. 1900 udělují

politické úřady . . .	18 (13·5%)	stipendií v obnosu	3.856·60 K	(11·1%)
zemské výbory . . .	11 (3·0 »)	» » »	6.450·— »	(18·6 »
obecní orgány . . .	22 (23·5 »)	» » »	2.460·34 »	(7·1 »
vysoké školy . . .	12 (14·0 »)	» » »	3.849·50 »	(11·1 »
střední školy . . .	31 (14·0 »)	» » »	2.393·15 »	(6·9 »
jiné školy	3 (3·5 »)	» » »	1.200·50 »	(3·4 »
náboženské korporace	23 (7·5 »)	» » »	6.659·80 »	(19·2 »)
obchodní a živnostenské komory . . .	2 (0·5 »)	» » »	840·— »	(2·4 »)
spolky	22 (5·0 »)	» » »	4.338·20 »	(12·5 »)
soukromníci	11 (10·5 »)	» » »	2.074·— »	(6·0 »)
jiné orgány	5 (5·0 »)	» » »	584·— »	(1·7 »

Ze stipendií při nadáních z r. 1900 připadá na studující středních škol 41·9% (s 20·9% obnosu všech stipendií), na studující vysokých škol 8·7% (s 8·6% obnosu všech stipendií), na studující buď té, buď oné kategorie 16·2% (s 26% obnosu všech stipendií). Průměrná výše stipendia z I. skupiny jest 108 K, z II. skupiny 214 K, z III. skupiny 347 K.

R. 1900 bylo v naší polovině říše schváleno 18 *naturálních**) nadání s kmenovým jměním 624.730·71 K, které tvoří 41·7% kmenového jmění všech nadání r. 1900 schválených. Mimo jediné všechna tato nadání byla založena v Čechách. Jest mezi nimi také známé nadání České spořitelny v Praze pro posluchače tamních vysokých škol německých, jehož podstatou jest Grand hôtel, oceněný na 600.000 K.

Vědecká práce učitelů škol středních.**)

Rudolf Neuhöfer. *Kroměříž.*

Poslední dobou počíná se otevřeněji ventilovati palčivá otázka našeho stavu: Pokud nutno, aby učitel střední školy byl ve vědě i *literárně* čin ným? U Němců věc rozbírána již dříve; u nás zvlněny proudy mínění hlavně přednáškou dr. E. Rádla »O vědecké práci mimouniversitní« na sjezdu českého professorstva 20. května 1902 (Věstník č. prof. IX. 331—333). Myšlenky v ní pronesené ohledává, námitky uvádí, věci však v odpor se nestaví dr. Emil Sekera v článku »Několik myšlenek o Rádlově přednášce o vědecké práci mimouniversitní« (Věstník č. prof. X. 112—116. 205—208). Na jiném stanovisku stojí pisatel F. Č. v článku »O výročních zprávách školních«, v němž vedle svých názorů podává myšlenkový postup úvahy dr. Jindřicha Müllera „Fort mit den Schulprogrammen!« Berlin 1902 (dříve byl již referát v ZÖG 1902, 816). Jest to mínění protichůdné, ukazující, že učitel především má býti učitelem; plní-li řádně povinnosti své, pak nezbude takřka mu času na produkci literární. Na tomtéž stanovisku spočívá i výklad prof. dr. E. Peroutky, pronesený o valné hromadě professorského spolku 23. listopadu 1898 (Věstník č. prof. VI. 75—77).

Nastává otázka, jak zachovati se k těmto dvěma směrům a neopustiti při tom pole chladné a střízlivé úvahy. Článek tento bude pokusem o to vycházeje ze zajímavého a hluboce promyšleného článku Wormsova, loni vytištěného, jehož, pokud vím, v debatě té u nás nevzpomenuto, a jenž zasluhuje dle našeho mínění ocenění řádného (Paul Worms: »Der höhere Lehrer und seine wissenschaftliche Thätigkeit«; Neue Jahrbücher für class. Alterthum und Paedagogik, oddílu paedagogického ročník 1902, str. 297 až 306). Pisatel úvahy této nebude prostě podávati myšlenky Wormsovy, nýbrž vyjde z jeho názorů a pokusí se věc pověděti v logičtějším a jasnějším postupu s doplňky svými.

I.

Jak to již v hádce a sporu bývá, předem bylo by si třeba objasniti, s kým máme co činiti, či abychom mluvili s logiky, ozřejmiti si pojem, s nímž operujeme. Jest to pojem »učitel střední školy«.

Nehleďme k tomu, co Worms vymýtil předem z rozsahu pojmu toho: Worms nevřazuje totiž v učitele takové, kteří spokojí se s tím, co při-

---

*) Naturálními nadáními rozumí dr. Max taková, která neposkytují peněžité podpory, nýbrž byt, stravu, oděv a p.

**) Článek tento vzbudí asi živou diskussi; popřejeme jí rádi místa. Již v příštím čísle bude otištěna první odezva.

nesli z university a dále postup vědy své *soustavně* nesledují, jednak ty, jimž jedná se spíše o to, by tituly a hodnostmi vyrovnali se jiným stavům akademicky vzdělaným. Tyto kategorie učitelů třeba tu dle názoru našeho vyloučiti předem. Tažme se, bez ohledu na podobné učitele, které jsou podstatné znaky našeho pojmu. Myslíme, že jsou to dva: 1) »učitel« 2) »učiti na střední škole.« Třeba blíže oba tyto základní znaky vyjasniti. Na prvém místě jsme tedy *učitelé,* a nic více a nic méně, to jest, vše, co konáme, má býti prodchnuto tímto vědomím; všecko naše jednání směřujž jedině k tomuto cíli. Podruhé však »působíme na střední škole«, to jest, jsme učitelé *vědečtí,* neboť na středních školách se pěstují vědy. Kdo by nám odňal toto spojení s vědou, vzal by nám vše; toť druhý podstatný znak daného pojmu. Oba ty znaky třeba však uvésti ve spojení — zcela očividné: *vědeckost učitele středních škol nechť ukáže se při vyučování.* Čím více, čím bedlivěji, čím pilněji vědeckou erudici svou uplatní učitel střední školy při tom, když žáky vyučuje, tím více přiblížil se idealu, k němuž jest nám spěti, t. j. na *pravém* místě ukázati, že jsme učitelé *vědečtí.*

II.

Nastává nyní tedy otázka tato: Jak učitel střední školy využije ve svém povolání učenosti své? Odpovědí bude tento druhý odstavec. Vývody Wormsovy po té stránce pisatel rozšiřuje dále a doplňuje asi takto:

Veškeru práci učitele střední školy lze rozvětviti v trojí: *a*) kancelářskou, *b*) paedagogicky praktickou, *c*) vědeckou.

a) Prací kancelářskou zoveme úkoly spojené s ordinariatem,*) u filologů a mathematiků korrektury, často nekonečné, psaní protokolů, účast při různém jednání úředním, na př. při konferencích, správy vědeckých sbírek.

b) Práci paedagogicky praktickou zveme práci každý týden 17—20 hodin vykonávanou tím, že učitel žáky vyučuje.

c) Konečně třeba vyložiti, co rozumíme prací vědeckou. Jsou bohužel někteří — pisatel stati té leckteré poznal — kteří vyplněním povinností sub *a*), *b*) vytčených zhostili se dle svého soudu vší práce. Těm bychom beze všeho ohledu upřeli název »učitele střední školy«, jehož podstatnými vlastnostmi jsme shora uvedli nejen vyučování, nýbrž i *uplatňování vědeckosti ve vyučování.* Jak toho dosíci, třeba vyložiti nyní — toť vlastně punctum saliens celého pojednání. Tuto *vědeckou* činnost učitele střední školy lze opět roztrojiti:

α) Je to *příprava vědecká v užším smyslu*, t. j. příprava na obsah toho, čemu druhý den budu učiti. Ať nepřijde nikdo s námitkou, že na př. nepotřebuje se naprosto věcně připravovati, má-li v druhé třídě gymnasijní učiti několika perfektům a supinům sloves, zkrátka, že prý v nižších třídách *tato* příprava odpadá, nejvýš že je potřebna jen při vyučování v třídách vyšších. Neměli bychom ani odpovídati na tuto námitku. Konstatujeme stručně to, že vskutku leckdy se tak děje, tak že není divu, slyší-li se pak na př. u těch dotčených perfekt v druhé třídě, jak učitel vykládá žákům

*) Co je starostí spojeno s ordinariatem, zajímavě na sjezdu professorů českých 1902 pověděl prof. F. V. Vykoukal. (Věstník IX. 472—479). Dodáváme, že ani tam — a je těch prací slušná řada — nejsou všecky vypočteny.

nedoložené tvary, neví o opravách tvarů jiných, podává hláskoslovný neb tvaroslovný výklad, který se od moderního stanoviska jazykozpytného liší na sta honů. Toho by nebylo, kdyby se obeznamovali učitelé se stavem vědy své — a tak je tomu ve všech oborech. Pro nás zkrátka neexistuje rozdíl tříd vyšších a nižších; věcně připraviti se musí učitel v obojím případě, ba i tehdy, učí-li týž předmět třeba po desáté, nechce-li žákům předkládati věci nevědecké. Považme nyní však, že není tu tato příprava věcná na jednu hodinu, nýbrž na tři, čtyři hodiny denně. Pisatel počítá, že, kdo *svědomitě* (slovo podtrhujeme) se věcně připraví, stráví touto věcnou přípravou hodinu pro každou hodinu vyučování praxe. To je minimum: leckdy toho bude více. Při tom nemluvíme o mimořádných případech, jakou na př. u klassických filologů je příprava na privatní četbu, u moderních filologů příprava na tak zv. četbu soukromou z jazyka českého.

Co tu intensivní i extensivní vědecké práce vykoná ten, kdo řádně tuto věcnou přípravu denně podniká! Řadu vědeckých otázek denně si musí rozřešiti aspoň provisorně, třeba že celou namahavou cestu s tím spojenou žákům nevykládá. Při přípravě na př. na jazykovou hodinu krom konstituce textu a řádného překladu přistupuje využitkování nejen po stránce obsahové (toť se rozumí samo sebou), nýbrž i po stránce aesthetické, moralní, socialní, literárně historické. Ale to vše vyžaduje bystrého myšlení a trudné, vědecké přípravy, jíž mnozí se vzdávajíce spokojují se s podáním překladu a obsahu.

β) Ale tím není vědecká příprava na každou hodinu skončena. Já musím věděti nejen, co učiti, nýbrž i *jak* učiti. Po skončení vědecké přípravy v užším smyslu následuje tedy *vědecká příprava didaktická*. Tím nerozumíme užívání jediné methody ve všem všudy (jak to obzvláště dělají ti, jichž celá methoda spočívá v tom, že napodobují bývalé učitele své z gymnasia). Ne každé věci hodí se každá methoda. Vynalézti si ji, vše stravitelně podati, vše přehledně urovnati — toť obor této přípravy vědecké didaktické. Ať nikdo neříká, že »časem se to podá«, že »časem si člověk methodu najde«. Už by mělo jednou přestati toto tápání didaktické beze vší erudice. My bychom troufali si otevřeně tvrditi, že vyhledání oné patřičné methody není věcí náhody (lidé jí jemně říkají »takt«), nýbrž je možno jen na základě jistých znalostí literatury didaktické, znalostí základních poznatků logiky, psychologie, hlv. paedopsychologie a paedagogické psychologie, krom toho znalostí paedologie vůbec. K tomu ke všemu přistupuje dnes enervující využitkování času, kdy žádá se, aby se za hodinu naučilo co nejvíce; pak přestává pohodlí, přestává tápání; pak učitel musí z domova odcházeti do školy maje přesně celý obraz hodiny vyučovací v mysli své sestaven. Jen tak podaří se mu vyhověti požadavku, aby nemařil drahocenným časem.

γ) Už v této dvojí přípravě jest obsaženo veliké kvantum vědecké práce učitele škol středních. Ale my zde neustáváme; k tomu přistupuje bod třetí: povinností učitele středních škol je *stopovati vývoj své odborné vědy*, neomeškati se nikdy, vždy věděti o nejnovějších jejích pokrocích. Jest však to práce malá? Zbude-li nám po oné dvojí přípravě sub *α*, *β* uvedené chvilka času, pak jistě ji absorbuje ještě tento třetí požadavek. A co obtíží tu navaleno, zvlášť působí-li učitel na venkově, velmi přisvědčivým způsobem vykládá dr. E. Sekera v uvedeném článku. Ale přes to práce ta konati se ***musí***, chce-li učitel střední školy vědeckost svou uhájiti.

A tak shrňme vše v druhé části pověděné:

Vědecká práce, jíž učitel středních škol denně a nutně musí konati, jest trojí: α) příprava vědecká na každou hodinu (v užším smyslu vědecká), β) vědecká příprava didaktická, γ) stopování pokroku vyvoleného oboru vědního.

Vidíme tedy, že učitel střední školy *vědecky pracuje*, aniž by třeba bylo nutiti jej k tomu ještě jinak; vidíme dále, že vědecké práce té je tolik, že mu zbude sotva chvíle k odpočinku (na nějž jsa člověkem má snad též trochu práva); vidíme konečně, že tuto vědeckou práci konati musí, neboť, nekoná-li ji, dobrovolně vzdává se příslušnosti k vědeckému stavu učitelů škol středních a ztrácí vážnost u kollegů, u žáků, u publika.*)

III.

Ale někteří nechtí se spokojiti s prací učitele střední školy, nastíněnou do podrobností v odstavci II.; žádají, aby vědeckost svou prokázal učitel střední školy tím, *že je ve vědě i literárně činný*. Otázce této věnujeme třetí odstavec. Nikterak neodporujeme literární činnosti učitelů na středních školách, rozhodně však opřeme se tomu, aby někdo činil tuto činnost podstatným znakem vyšetřovaného pojmu. Myslí-li někdo, že se učitel střední školy nedá mysliti bez této činnosti, pak jím buďto sám nebyl buď nemá rozjasněn řádně daný pojem. Ukázali jsme shora, kde třeba hledati vědeckost těchto učitelů, a věru je tam příležitosti až nadbytek. Na stanovisku tak krajním stojí na př. prof. Paulssen v pojednání obsaženém v »Preussische Jahrbücher« 1902, proti němuž staví se uvedený článek Wormsův. Worms velice řízně ukazuje, že takový požadavek vznikl v dobách, kdy učitel středních škol nenašel si vážnosti jinou cestou než psaním. Je klamnou domněnka, že kollega spisovatel poskytuje celému sboru jakousi slávu, nebo že žáci mají větší respekt před učitelem, který »píše«. Vůbec celý ten rozdíl, který Paulssen činí mezi »učiteli, kteří spisují«, a mezi »učiteli, kteří chtí býti jen(!) učiteli«, je velice podivný; myslil-li Paulssen, že oním »jen« urazí ony učitele, kteří chtí zůstati jen učiteli, pak vlastně padá pohana zpět, neboť ukázal tím, že o práci učitelů škol středních nemá řádného ponětí. Viděli jsme, kde se musí objeviti vědeckost těchto učitelů; a tak, ukazuje-li ji kdo právě ve vytčených směrech (viz II.), nezasluhuje pražádné pohany, nýbrž vyhověl úkolu na něho vznesenému.

Ovšem velice klamal by se ten, kdo by myslil, že zamítáme literární činnost vědeckou učitelů na středních školách vůbec. Naopak, my nesouhlasíme ani s Wormsem, a jdouce ještě dále *přímo vybízíme k této činnosti*, ale za dvou podmínek i Wormsem vytčených: *a*) *zbude-li čas a síla*, *b*) *podá-li se co v pravdě cenného pro vědu*. Nuže, popatřme blíže na tyto podmínky.

*) Worms v uv. článku zabývá se i námitkou, prospívá-li se touto vědeckou prací vědě. Odpovídá na ni kladně: připravujeme totiž žáky pro universitu, takže, čím je bedlivěji vyučujeme, tím schopnějšími je činíme pro studium universitní. Ale dle našeho soudu je lépe otázku a limine odmítnouti, jak ostatně i Worms činí, neboť se tu nešetří rozdílu mezi *učitelem* (a těmi jsme my), který vyučuje a má prací s tím spojených na celý den dost, a mezi *učencem*, který práci o pokroku vědy zasvětil výhradně celý svůj život.

a) Učitel středních škol nechť ve vědě je činný i literárně, cítí-li se býti k tomu povolán, má-li k tomu čas a sílu. Nuže, prosíme laskavé čtenáře, aby věc svědomitě rozvážili a odpověděli upřímně dle pravdy: když všecku tu práci, jejíž kontury načrtli jsme v bodě druhém, vykonáme, a to *svědomitě*, opakujeme, svědomitě, kolik zbude času na literární produkci? Počítáme totiž, že každý učitel má právo jako jiný člověk šest hodin spáti a ve dne jednu hodinu věnovati jídlu a odpočinku — víc času nezbude dle našich zkušeností při 20—22 hodinách vyučování (jak to dnes bývá); o nějaké procházce a podobných věcech, na které činí si právo nejprostší člověk, není tu řeči. Nezbývalo by tu než opakovati slova prof. dr. E. Peroutky na uv. m.: »Pracuje-li kdo *dnes* vědecky, dělá něco nad své síly tělesné, je to veliké sebezapření a ruinování se.« Odkazujeme pro stručnost na uv. místo, kde i další věty jsou přímo z realní skutečnosti vytrženy. My tedy najdeme času pramálo, a najdeme-li, činíme často něco nad své síly. A tu ovšem vyvstane nová otázka: Nepřekáží pak tvoje literární činnost činnosti tvé učitelské? Prosíme, aby nebyla věc odbývána posměchem neb ledabylo, nýbrž s touž vážností a otevřeností, s jakou psána je tato úvaha. Pravili bychom přímo, že, začne-li člověk intensivněji pracovati literárně vědecky, je nucen v lecčem zanedbávati školu. Ale pak právem dí Worms, že lidé ti patří na universitu, ne však na školy střední; ba dodali bychom, je tu cosi neethického: jestliže přijali jsme povolání učitele středních škol, pak je naší povinností do krajnosti vyhověti svým úkolům vytčeným sub II., za něž dáváme si i platiti, a pak teprve zbylý čas věnovati činnosti literární, ne však stavěti tuto činnost na místo první, svou pak činnost učitelskou, jež je basí i naší hospodářské existence, odbývati jen jaksi per parenthesin. Proto bychom nesouhlasili ani s návrhem dr. E. Sekery (Věstník č. prof. X. 208), aby učitelům literárně činným poskytována byla úleva tím, aby se za ně přejímaly funkce, jimiž jako učitelé jsou povinni. Přiznáme zajisté jistou podivnost v návrhu: učitelem chce podobný pracovník býti, ale funkcí, jež na něho připadají jako na učitele, se zříká a předává je těm, kteří chtí býti »jen« učiteli (abychom mluvili s Paulssenem). Worms dokonce opírá se i návrhu, aby snížilo se maximum vyučovacích hodin proto, aby mohli býti učitelé literárně činni; chce toto snížení, ale proto, aby tím více mohl učitel vědecky býti činným ve smyslu sub II. vyznačeném.

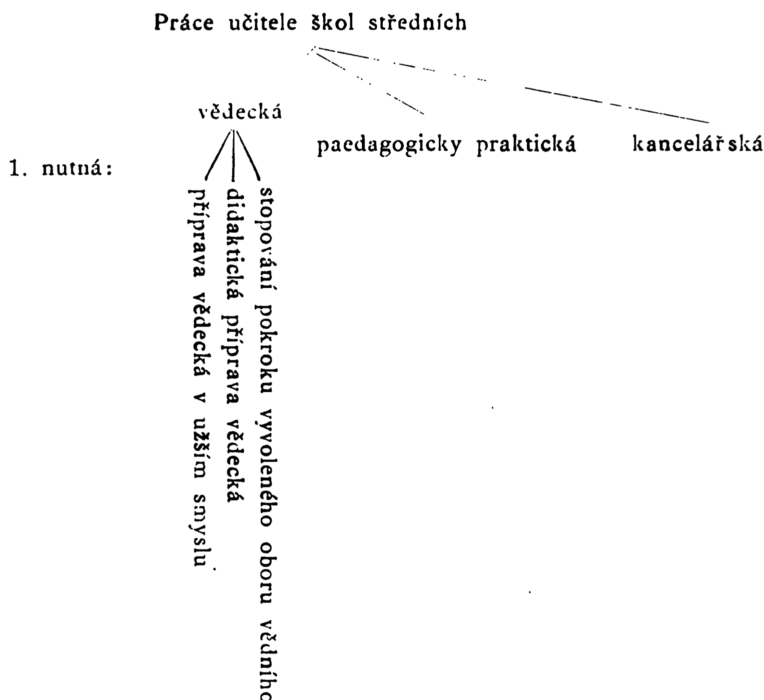
b) Přejděme posléze k druhé podmínce, jež dovoluje nám býti činnými literárně: povíme-li vědě něco vskutku cenného. Ale tu často vidíme na tak zvaných vědeckých pracích učitelů škol středních, že tomu tak není. Není to nic zvláštního, vzpomeneme-li, za jak obtížných podmínek se tato produkce uskutečňuje: vždyť učitel, chce-li svým učitelským povinnostem svědomitě dostáti, musí si přímo ubírati čas k literární práci z nutného odpočinku. A tak, pracuje-li se přes to literárně, buď se mrhá silami, buď se zanedbávají školní povinnosti, buď vycházejí na světlo práce málo cenné, staré práce seminární na příklad, s nimiž spisovatel nedal si ani práci, aby je zcelil a doplnil dle pokročivší zatím vědy, jak to vytkl u nás i univ. prof. dr. J. Goll. A sem nyní spadá ta palčivá otázka školských programmů o níž u nás prof. dr. E Peroutka a F. Č. v referátu o Müllerově spisku promluvili. Nebudeme pojednávati o jejich vývodech, protože jednak jsou známy čtenářům tohoto časopisu, jednak zcela souhlasí s uvedenými myšlenkami. Jednu věc však dovolili bychom si přidati se svého stanoviska: Nutí-li se učitel do této literární práce, myslí-li se snad, že jeho vědeckost jenom

tím lze uplatniti, pak je to jisté nepochopení úkolu učitelského; ukázali jsme, *kde* učitel středních škol má svou vědeckost ukázati — byly to tři věci — a ukázali jsme i, že práce ta vyčerpává s dostatek jeho síly.*)

Tak úhrn třetí části úvahy naší by zněl: Ať pracuje učitel středních škol ve vědě i literárně, stačí-li mu čas a síly a dovede li pověděti něco v pravdě cenného, nebudiž však tato literární činnost pokládána za *podstatný* znak pojmu »učitel na střední škole«.

IV.

Tak bychom v závěreční části úvah těchto navrhli asi toto schema práce, kterou jest učiteli středních škol vykonávati:

2. nenutná: literární činnost vědecká.

Kdo z učitelů škol středních chce řádně vykonati onu práci nutnou, ten nehledě k úkolu práce paedagogicky praktické a kancelářské koná obsáhlou práci vědeckou; ta jest znakem příslušenství jeho k vědeckému stavu. Koná-li nad to i literární práce vědecké, koná tím práce nenutné; nikterak

*) Worms i tu vyvrací námitku jednu, proč totiž dříve literární činnosti bylo mezi učiteli středních škol hojně (myslí se as doby před čtyřiceti, padesáti lety). Poukazuje k tomu, že tehdejší stav věd s dnešním často úžasným jich rozvětvením se nedá srovnávati, nad to že ve škole učilo se pohodlněji než dnes — zkrátka že poměry tehdejší dle dnešních posuzovati nelze.

se od nich neodrazuje, ale třeba vyhověti tu podmínkám sub III. uvedeným. Naproti tomu onu vědeckou práci nutnou musí konati bez podmínky, »neboť v ní tkví ono význačné postavení, jež máme jednak mezi učiteli, jednak vůči společnosti«. (Worms.) Vzdáti se toho znamená vzdáti se všeho, vzdáti se vytčené práce vědecké znamená že přestali jsme býti učiteli vědeckými, učiteli-prostředkovateli mezi universitou a světem ostatním.

Půlení pláště rotačního kužele.

Václav Hübner. *Král. Vinohrady.*

1. Plášť kužele má býti rozpůlen rovinou ϱ rovnoběžnou k jeho základně.

Dle dané podmínky jest, jak známo: $2\pi r_1 x = \pi r s$, značí-li r poloměr základny, r_1 poloměr řezu rovnoběžného, s stranu kužele a x úsek na straně s vzniklý rovinou ϱ měřený od vrcholu v.

Ježto
$$r : r_1 = s : x,$$
jest
$$x^2 = \frac{s^2}{2},$$
(1) nebo
$$x = \frac{s\sqrt{2}}{2} = \frac{r}{\cos\alpha}\,\frac{\sqrt{2}}{2},$$
kdež značí α odchylku stran kužele od jeho základny.

2. Je-li rovina ϱ k základně nakloněna v úhlu ω tak, že protíná plochu kuželovou v ellipse, jejíž poloosy jsou a, b, tu jest plášť seříznutého kužele obsaženého mezi vrcholem a rovinou sečnou ϱ dle poučky, že průmět pláště = plášti násobenému cosinusem odchylky α stran kužele od základny
$$p = \frac{\pi ab \cos\omega}{\cos\alpha},$$
kdež značí $\pi ab \cos\omega$ průmět řezu elliptického do roviny základny.

Aby plášť byl rozpůlen,

musí
$$\frac{2\pi ab\cos\omega}{\cos\alpha} = \pi r s = \frac{\pi r^2}{\cos\alpha},$$
(2) čili
$$2ab\cos\omega = r^2.$$

Jedná-li se opět o vzdálenost x na straně s, ve které jest rovinu ϱ vésti v úhlu ω k základně, pak jest nutno poloosy a, b vyjádřiti veličinami x, α, ω $(\omega < \alpha)$.

K tomu užito vzorců, jež odvodil jsem v »Časopise pro pěstování mathematiky a fysiky« číslo 1., ročník XXVII. Jest totiž
$$a = \frac{x \sin 2\alpha}{2\sin(\alpha - \omega)}$$

a $$b = x \cos\alpha \sqrt{\frac{\sin(\alpha + \omega)}{\sin(\alpha - \omega)}}.$$

Dosadíme-li tyto hodnoty do rovnice (2), obdržíme:

$$\frac{x^2 \sin 2\alpha}{\sin(\alpha - \omega)} \cos\alpha \cos\omega \sqrt{\frac{\sin(\alpha + \omega)}{\sin(\alpha - \omega)}} = r^2$$

a (3) $$x = r \sqrt{\frac{\sin(\alpha - \omega)\sqrt{\sin(\alpha - \omega)}}{\sin 2\alpha \cos\alpha \cos\omega \sqrt{\sin(\alpha + \omega)}}}.$$

Důsledky:

1. Je-li $\sphericalangle\, \omega = 0$ (rovina ϱ jest rovnoběžná se základnou kužele, pak obdržíme ze vzorce (3)

$$x = \frac{r\sqrt{2}}{2\cos\alpha} \quad \text{(vzorec 1.)}.$$

2. Je li $\alpha + \omega = 90^0$ čili $\alpha = 90^0 - \omega$,

plyne ze vzorce (3) $x = \frac{r}{\sin 2\omega} \sqrt{2\cos 2\omega \sqrt{\cos 2\omega}}$

a ve zvláštním případě, když $\alpha = 60^0$, $\omega = 30^0$ (kužel rovnostranný)

jest $$x = \frac{2r\sqrt{3}}{3\sqrt[4]{2}} = \frac{r\sqrt[4]{72}}{3}.$$

3. Protíná-li rovina ϱ plochu kuželovou v parabole, jest $\omega = \alpha$; dané úloze se vyhoví, když

$$2\frac{u_1 + u_2}{\cos\alpha} = \frac{\pi r^2}{\cos\alpha}$$

čili $$2(u_1 + u_2) = \pi r^2.$$

Při tom značí u_1 úseč kruhovou, u_2 průmět úseče parabolické, obě vzniklé stopou roviny ϱ kolmé k hlavnímu řezu kužele na jeho základně. Značí-li m vzdálenost vrcholu paraboly od stopy roviny ϱ (P^ϱ) na základně, $2n$ společnou tětivu úseku kruhového i parabolického, r poloměr základny, β středový úhel při úseči kruhové a v vzdálenost středu základny od stopy roviny ϱ, jest

$$u_1 = \frac{\pi r^2}{360}\beta - nv$$

a $$u_2 = \frac{4}{3} mn,$$

tedy $$\frac{\pi r^2}{180}\beta - 2nv + \frac{8}{3}mn = \pi r^2$$

čili $$\pi r^2 \left(3 - \frac{\beta}{60}\right) = 2n(4m - 3v).$$

Vyjádříme-li veličiny β, m, n, v opět úsekem x a známými veličinami r, s, obdržíme

$$m = \frac{r}{s}(s - x)$$

$$n = \frac{2r}{s}\sqrt{x(s - x)},$$

$$v = \frac{r}{s}(s - 2x),$$

$$sin\frac{\beta}{2} = \frac{2}{s}\sqrt{x(s - x)}$$

a $$\frac{\beta}{2} = sin\frac{\beta}{2} + \frac{1}{3!}sin^3\frac{\beta}{2} + \frac{(1\cdot 3)^2}{5!}sin^5\frac{\beta}{2} + \frac{(1\cdot 3\cdot 5)^2}{7!}sin^7\frac{\beta}{2} + \ldots.$$

Úlohou další bylo by, z těchto soustav rovnic neznámou x stanoviti.

Dodatek.

1. Jde-li o určení úhlu ω, pod kterým jest vésti rovinu ϱ, aby protínala plochu kuželovou v ellipse, jejíž poloosy jsou a, $\frac{a}{2}$, pak musí býti vyhověno rovnici: $a = 2b$,

t. j. $$\frac{x\, sin\, 2\alpha}{2\, sin(\alpha - \omega)} = 2x\, cos\, \alpha\sqrt{\frac{sin(\alpha + \omega)}{sin(\alpha - \omega)}}$$

čili $$sin^2\alpha = 4\, sin(\alpha - \omega)\, sin(\alpha + \omega),$$

nebo $$sin^2\alpha = 4(sin^2\alpha\, cos^2\omega - sin^2\omega\, cos^2\alpha)$$

a $$sin\,\omega = \frac{sin\,\alpha}{2}\sqrt{3}.$$

Při kuželi rovnostranném jest $sin\,\omega = \frac{3}{4}$.

2. Aby řez byl hyperbolický, musí $\omega > \alpha$; příslušné vzorce pro poloosy a, b jsou

$$a = \frac{x\, sin\, 2\alpha}{2\, sin(\omega - \alpha)}, \qquad b = x\, cos\,\alpha\sqrt{\frac{sin(\alpha + \omega)}{sin(\omega - \alpha)}}.$$

(»Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky« ročník XXVII. pag. 52, 53.)

Má-li řez býti hyperbola rovnoosá, musí $a = b$,

t. j. $$\frac{\sin\alpha}{\sin(\omega - \alpha)} = \sqrt{\frac{\sin(\alpha + \omega)}{\sin(\omega - \alpha)}}$$

čili $\sin^2\alpha = \sin(\alpha + \omega)\sin(\omega - \alpha) = \sin^2\omega\cos^2\alpha - \sin^2\alpha\cos^2\omega$,

z čehož $$\sin\omega = \sin\alpha\sqrt{2}$$

a při kuželi rovnostranném

$$\sin\omega = \frac{\sqrt{6}}{2},$$

tedy $\sin\omega > 1$, což jest nemožné.

3. Při řezu parabolickém jest parametr

$$p = 2x\cos^2\alpha$$

a při rovnostranném kuželi $p = \frac{x}{2}$.

Z experimentálné chemie.

Hynek Němeček. *Praha.*

Ze všech věd přírodních jest zajisté chemie žáku nejnepřístupnější, neboť jedná se v ní o základních jednicích hmoty, které žák nikdy svými smysly nepozná, vlastně ani poznati nemůže. Jest na snadě, že učitel se tu musí snažiti objasniti děje chemické způsobem obzvláště vhodným, způsobem, jejž bohužel v knize zřídka nalezne. Má-li tedy dosíci u žáků, plného přesvědčení pravd vykládaných, nutno mu slovo pronesené doložiti pokusy, které v době školnímu výkladu vyměřené snadno provésti lze a jež věc náležitě objasní.

Nepřihlížíme-li k osobním vlastnostem učitelovým a manuelní jeho zručnosti, leží zajisté těžiště zdárného a účelného experimentování v přístroji samém.

Tyto řádky mají za účel obeznámiti kolegy experimentatory s přístroji vybranými k vyučování chemie na výstavě pomůcek učebných ve Vídni v dubnu r. 1903 uspořádané.

Spalování.

Spalování prvků v kyslíku jest z nejdůležitějších pokusů školních, neboť jím získá žák základních pojmů *zásad* a *kyselin*. Spalování fosforu a síry v kyslíku děje se dobře a hladce v báních na lžičce železné. Spalováním fosforu a síry získáme kysličníky kyselinotvorné; tvorbu zásadotvorných kysličníků ukazujeme spalováním sodíku neb hořčíku v kyslíku. Jest dobře známo, že pokus se sodíkem zřídka kdy se po-

vede, a stane-li se to, pak vzniklý oxyd sodíku zabarven jest spoluvytvořeným kysličníkem železitým, který pak později, zejména když splodinu hoření ve vodě rozpouštíme, jest velmi nemilým hostem, zabarvuje vše rezavě. Při hořčíku sice odpadá tato nepříjemnost, ale za to dostavuje se nová, kterou způsobuje velmi nesnadná rozpustnost kysl. hořečnatého ve vodě.

Spalování sodíku v kyslíku lze bezpečně, rychle a účinně provésti ve zkoumavce opatřené dvěma řadami neb jednou jen řadou otvorů (3 až 4 otvory) asi ve vzdálenosti 1 *cm* ode dna zkoumavky. (Fig. 1.)

Fig 1.

Zkoumavka se zasadí do kaučukové neb korkové deštičky a vnoří do nádoby spalovací naplněné kyslíkem, když jsme byli dříve sodík zahřáli na teplotu zápalnou plamenem kahanu. Vzniklý oxyd jest bílý, čistý a lze jej snadno splaviti vodou do báně a ukázati takto rychle tvorbu zásady a její účinek na lakmus červený.

Spalovati možno s týmž jistým a výborným výsledkem i sodík v chlóru i fósfor v chlóru. V prvém případě tvoří se čistý chlorid sodnatý, bělostný, v průhledné zkoumavce dobře viditelný, který možno dáti i žákům okusiti. Tu nevzniká patrně chlorid železitý, jenž při spalování na lžičce železné se tvoří a chlorid sodnatý znečišťuje. Při té příležitosti poukáže se na jedovatost obou součástí před pokusem a na užitečnost sloučeniny, čímž máme cenný důkaz pro princip chemický, že při chemickém ději se hmoty podstatně mění. Téže zkoumavky (Fig. 1.) možno použiti ku přípravě ***kysličníku uhelnatého z kyseliny šťavelové pomocí konc. kys. sírové.*** (Fig. 2.)

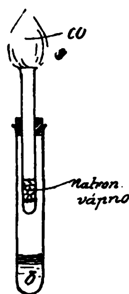
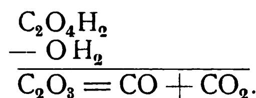

Fig 2

Do širší zkoumavky bez otvorů zapuštěna jest hermeticky užší zkoumavka spalovací s otvory. V širší jest kys. šťavelová krystalovaná s 5násobným množstvím konc. H_2SO_4. V užší jest natronové vápno. Děj chemický vyjadřuje rovnice chemická

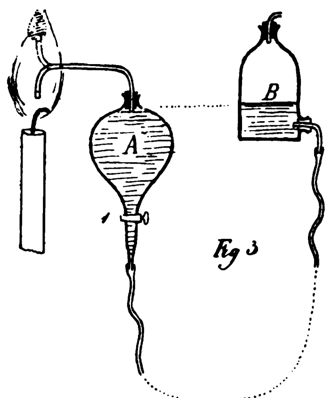

$$\begin{array}{l} C_2O_4H_2 \\ -\,OH_2 \\ \hline C_2O_3 = CO + CO_2. \end{array}$$

Natronové vápno váže CO_2 a osamocený CO lze při ústí zkoumavky úzké zapáliti.

Odnímání plynů hořlavých (svíčce) a spalování jich.

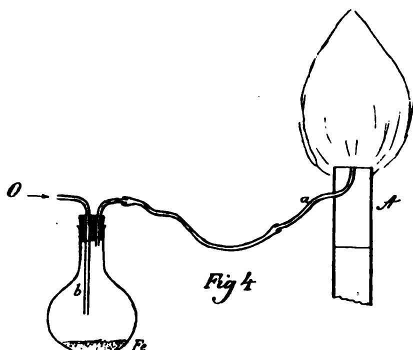
Přístroj jest složen ze dvou nádob *A* a *B*. Chceme li vyssáti z temného kužele plyny a páry hořlavé, vzniklé suchou destilací těla svíčky, dáme nádobě *B* polohu na obrázku znázorněnou při otevřeném kohoutku *1*; nádoba *A* jest při tom úplně naplněna vodou. Snižuje-li se nádoba *B* při stále otevřeném kohoutku *1*, klesá voda v *A* a plyny nassáté vyplňují zvolna *A*. Vystupuje-li nádoba *B*, vytlačuje vystupující v *A* voda plyny a páry hořlavé z *A* a možno je pak po otočení kon-

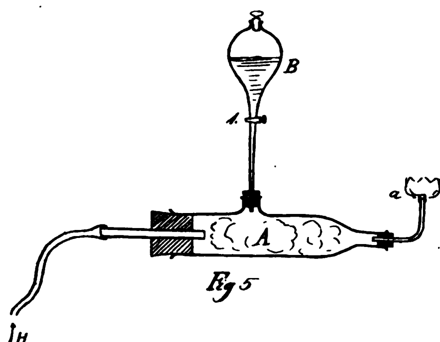

cové rourky o 180° (vytečkovaná poloha) zapáliti. Obě nádoby ovšem jsou zachyceny v držadlech a upevněny na stojanu. (Fig. 3.)

Plamen svítivý učiniti nesvítivým a naopak.

a) Do svítivého plamene kahanu *Bunsenova* (Fig. 4.) přivádí se kyslík rourkou *a*, která prochází stěnou a jde do prostřed komínku kahanu — plamen se stane nesvítivým. Než přijde kyslík do kahanu, projde baňkou, v níž jest ferrum limatum; je-li rourka *b* povytažena do výše a baňka v klidu, jest plamenem nesvítivým; jakmile pohneme baňkou, rourku *b* sníživše ku povrchu železa, kyslík strhne s sebou jemné částice železa, které se zažehnou, shoří v plameni a dodávají mu skvělé svítivosti. Pokus možno několikráte opakovati s účinným výsledkem. Na komínek kahanu libovolného lze nasaditi válec *A* s rourkou *a* s týmž výsledkem.

b) *Jiným způsobem* lze učiniti nesvítivý plamen svítivým dle Fig. 5. Vodík vysušený prochází nádobkou *A* při uzavřeném kohoutku 1. a hoří plamenem nesvítivým u *a*, kde konec rourky jest objat tenkým válečkem z bílého plechu.

Aby se stal plamen svítivým, otevře se kohoutek *1*; benzin neb jiná těkavá frakce rafinace nafty stéká z nádoby *B* do *A*, kde jest buď vata neb jemná houba; tam rozejde se po velkém povrchu pórovité hmoty; vodík strhne páry benzinové, které *karburují* nesvítivý plamen.

Obrácené plameny.

a) Obyčejně užíváme k ukázání obrácených plamenů přístrojů Heumannových; velmi krásný přístroj jest vyobrazen Fig. 6.

Plyn svítivý vchází do báně *A*, vytlačuje vzduch rourkami *a*, *b*, vyplní báň a uniká týmiž rourkami, na jichž koncích se zapálí (I.). Otočí-li se přístroj kol točného bodu *t* o 90° do polohy (II.), projde přímý plamen rourky *a* do báně a promění se v báni v plamen bledý

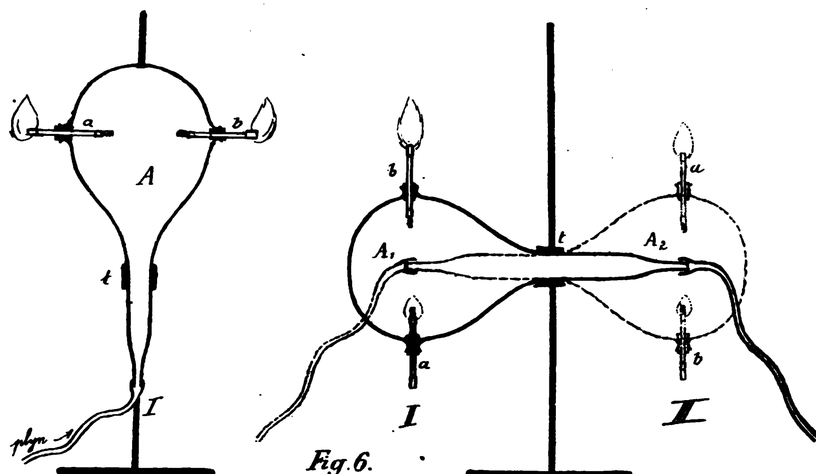

Fig. 6.

obrácený. Je-li vnitřní konec rourky *a* opatřen spirálkou z jemného drátku platinového, bledý plamen obrácený rozpálí spirálu a tak se stává patrným i vzdálenějšímu žáku. Hra se převrátí, otočí-li se báň z II. do III. o 180°. Plameny lze takto obraceti rychle a mnohokráte za sebou Konce rourek jsou chráněny válečky krátkými z tenkého bílého plechu.

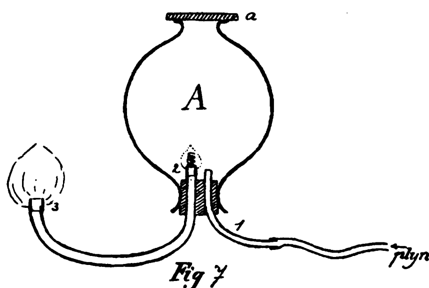

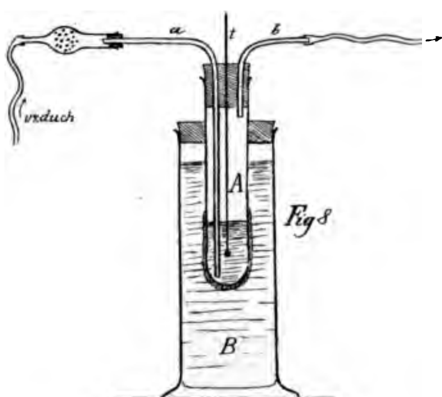
Fig 7

b) *Obměna* pokusu Heumannova. (Fig. 7.).

Plyn svítivý vchází do kulovité nádoby *A* (průměr 15—20 *cm)* tenší rourkou *1*.; vypuzuje vzduch rourou silnější a hoří u konce 3; při tom jest nádoba *A* uzavřena přibroušenou deštičkou skleněnou *a*. Sejme-li se deštička *a*, vytékající plyn strhne s sebou plamen přímý do báně *A*, a plamen přímý promění se u konce *2* v plamen *obrácený*, jenž se učiní patrným, jak v prvém případě, spirálkou platinovou.

*

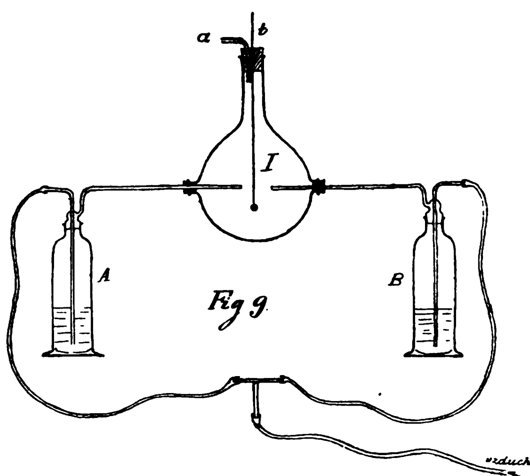
Tvoření se ledu. (Fig. 8.)

Přístroj založen na principu: tekutina ke svému vypařování potřebuje tepla. Tu se éther ethylový nechá vypařovati v nádobě *A* a vypařování to se urychluje a podporuje rychlým prováděním suchého vzduchu rourkou *a*. Nádoba *B*, do níž zasazena nádoba *A*, jest vyplněna vodou. Na vnější stěně nádoby *A* brzo usadí se vrstva tuhé vody. Páry étherové a vzduch odvádějí se rourkou *b* do chladiče, kdež páry étherové se kondensují. Teplota v nádobě *A* se pozoruje teploměrem *t*.

Chemická addice čpavku a chlorovodíku.

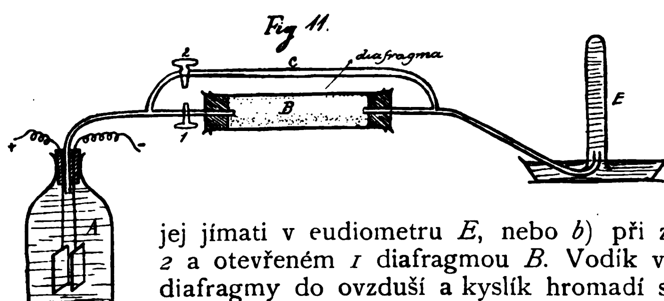
Obyčejně pod skleněný zvon umístíme malou nádobku se silným žíravým čpavkem a jinou s dýmavou kyselinou solnou. Ze žíravého čpavku unikající NH_3 a z kyseliny solné HCl se sloučí v hustý, bílý dým chloridu ammonatého, který se sráží v podobě sněhovité hmoty na podložené desce. Velmi elegantní přístroj, kde addici tuto lze provésti a zároveň měřiti teplo chemicky uvolněné, ukazuje obrázek (Fig. 9.) Nádoba *A* (promývačka na plyny) chová žír. čpavek modře obarvený lakmusem; nádoba *B* dým. kys. solnou červeně obarvenou lakmusem. Vžene-li se vzduch smáčknutím balonku gumového do rourky **T**, rozdělí se souměrně do obou promývaček a vezme s sebou z *A* plynný čpavek, z *B* plynný chlorovodík; oba plyny sejdou se v báni (I.), kdež se sloučí v hustý dým salmiakový; dýmy ty vystupují rourkou *a* z báně v podobě pěkných kroužků. Teplo vytvořené projeví nám zasazený citlivý teploměr *t*.

Pro třídu IV. dostačí ovlhčiti stěny jedné zkoumavky žír. čpavkem a stěny druhé zkoumavky dým. kyselinou solnou. Spojíme-li rychle obě zkoumavky rourkou kaučukovou (Fig. 10.) a promísíme obsahy obou zkoumavek, vyplní se prostor obou dýmem salmiakovým.

Osvaldův přístroj pro difusi plynů.

Třaskavý plyn z *A* unikající (Fig. 11.) jde buď *a*) při zavřeném kohoutku *1* otevřeným kohoutkem *2* rourkou *c* a možno jej jímati v eudiometru *E*, nebo *b*) při zavřeném kohoutku *2* a otevřeném *1* diafragmou *B*. Vodík vydifunduje stěnami diafragmy do ovzduší a kyslík hromadí se v eudiometrické rouře. V případě druhém nahromadí se za stejnou dobu jen třetina objemu, t. j. kyslíku.

Oxydace alkoholu černí platinovou. (Fig. 12.)

Zkoumavky do tupého úhlu zahnuté lze dobře užiti k této oxydaci, při níž platinová čerň se neztrácí. Mírným zahřátím alkoholu vystupující páry katalytickým působením platinové černě se zoxydují v aldehyd kyseliny octové. Aldehyd zredukuje ammoniakový roztok dusičnanu stříbrnatého. Tato redukce projeví se černáním papírku napuštěného ammoniakovým roztokem dusičnanu stříbrnatého.

Oxydace postupuje však dále a výsledek její: kyselina octová se projeví zčervenáním modrého papírku lakmusového, kterýž vystřídá papírek ammoniakový stříbrnatý. Papírky se vsunou se zátkou korkovou *volně* do eprouvetty.

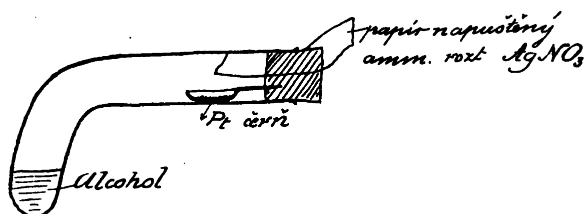

Fig. 12

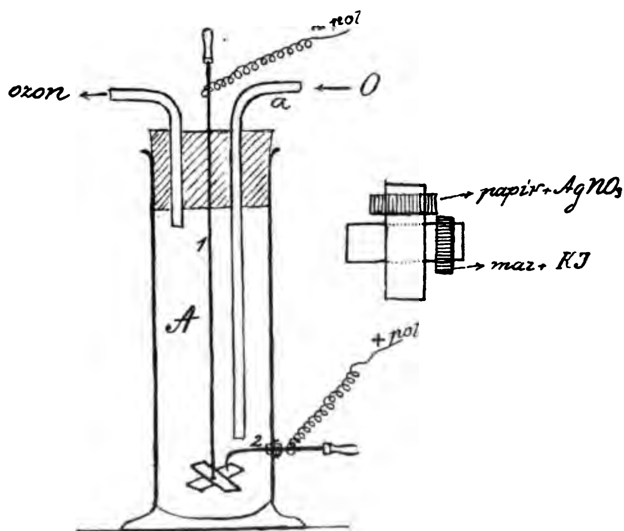

Fig. 13.

Přístroj na ozon. (Fig. 13.)

Ve válcovité nádobě *A* jest ukončení obou pólů od induktoria Ruhmkorffova a to měděný silný drát *1*, ukončený křížem měděným s isolovaným držadlem a drát *2* rovněž měděný s držadlem isolovaným končící hrotem obráceným ke kříži měděnému. Trs jisker seršící mezi hrotem a křížem způsobuje přeměnu kyslíku přiváděného rourou *a* do *A* v ozon, který způsobuje zčernání papírku napuštěného $AgNO_3$ neb zmodrání papírku napuštěného jodidem draselnatým a mazem škrobovým dle známých rovnic chemických.

Uvedené právě přístroje lze sestaviti z elementů snadno přístupných bez značnějšího nákladu. Přístroje byly demonstrovány ve zvláštní přednášce na státní reálce v Schottenbasteigasse a pisatel těchto řádků se přesvědčil z vlastního názoru, že pokusy jimi vykonané vyznačují se nejen elegancí, nýbrž i velkou průzračností, což obé má zajisté vyznačovati pokusy školní.

Vzbudily na výstavě pozornost mnohých p. kollegů odborníků; i domnívám se, že i v řadách našich dojdou náležitého ocenění.

Ke gymnasijním instrukcím z analyt. geometrie.

J. Sommer. *Praha-III.*

I.

Srovnání »Pokynů« gymnasijních z r. 1900 s »Pokyny« z r. 1884 má mnoho zajímavého do sebe a vyzývá k přemýšlení. Zajisté ne bez příčiny byly mnohé věty vynechány a jiné přidány. Z příčin mnohých jeví se nám důležito promluviti nejdříve o analytické geometrii.

A. Na str. 319. Pichlerova vydání z r. 1884 se četlo: »Um Zeit zu sparen und die graphische Darstellung zu erleichtern, lasse man die Zeichnungen auf Papier entwerfen, welches durch Linien in sehr kleine Quadrate getheilt ist.«

Že tento požadavek v nových »Pokynech« byl vynechán, toho jest *velice želeti. Ba naopak bylo by si přáti, aby přímo* **nařízeno** *bylo, by žádný početní úkol z analytické geometrie nezůstal bez kontroly* **rysem** *a aby k tomu cíli se užilo čtverečkovaného papíru.* Proti požadavku: *Výsledek* **každého** *úkolu početního budiž kontrolován*, je li vůbec kontrola — třeba jen přibližná — možna, zajisté nikdo nebude ničeho namítati. Uznáváme, že kontrola někdy je velice pracná a záleží často v pouhém mechanickém počítání. Na př. při řešení rovnic vyššího stupně, jsou-li kořeny výrazy obecné anebo i zvláštní, ale surdické nebo komplexní. Tu se spokojíme na př. při rovnicích reciprokých, ukáže-li žák, že jsou kořeny po dvou reciproké ($x_1 \cdot x_2 = \pm 1$). Jindy zase, je-li kořen rovnice $= 2 + \sqrt{3} \doteq 4$, spokojíme se tím, je-li *přibližně* číslem 4 učiněno rovnici zadost.

Z té příčiny vyslovujeme se proti každé sbírce úloh, v níž jsou uvedeny **výsledky** *úloh. To svádí žáka k tomu, aby nekonal zkoušky.* A tím se zbavuje mathematika důležitého *momentu* **vychovávacího.**

A proto volíme vždy jen takové příklady z analytické geometrie, které mají *výsledky jednoduché, aby kontrola byla vždy možna, přesná a nevyžadovala mnoho času.*

Totéž, zdá se, že žádají i »Pokyny« z roku 1900 na str. 209. ř. 12. shora: »Auf die Übereinstimmung der Rechnung und der **genau** *auszuführenden Construction* ist jederzeit aufmerksam zu machen.« »Pokyny« z r. 1884 vyslovují se poněkud určitěji na str. 321. ř. 7. (Pichler): »Bei allen Untersuchungen soll die unmittelbare Anschaulichkeit angestrebt und zu diesem Zwecke sowie auch zur Vereinfachung des Calculs die analytische Behandlung durch synthetische Betrachtungen unterstützt werden. Bei der Auswahl der Eigenschaften der Kegelschnitte werden diejenigen besonders zu berücksichtigen sein, *welche eine constructive Anwendung gestatten.*«

Proto žádáme, aby nejen domácí cvičení, nýbrž i školní výklad se psal na čtverečkovaný papír a aby i *školní tabule v VII. třídě byla čtverečkována.*

B. Na str. 209. »Pokynů z r. 1900 (2. odst. zdola) žádá se, aby po přímce následoval kruh. Vyslovujeme se na základě dlouholeté zkušenosti proti tomuto sledu a *žádáme, aby po přímce následoval výklad o parabole* z těchto důvodů:

1. Parabola v poloze základní (vrcholová rovnice) má nejjednodušší rovnici ze všech kuželoseček; tedy počet je zde nejsnazší.

2. Lze stanoviti na ní více bodů určených *racionálnými* souřadnicemi než u kterékoliv křivky jiné, což má pro konstrukci a tedy i pro *kontrolu* svoji důležitost.

3. Parabola není tak jednotvárně jednoduchá jako kruh v poloze středové, baví žáky více než kruh, který znají ze synthetické geometrie a při němž je těžko zameziti, aby nepočítali syntheticky, t. j. z rysu.

Ačkoliv začátečníku stále napomáháme rysem a tím názor jeho tříbíme, ačkoliv stálou indukcí kráčíme ku předu, jak tomu »Pokyny« z r. 1884 (Pichler) str. 319 ř. 22. atd. pěkně nabádají, přece mu nedovolujeme počítati *na základě rysu* a *z jediného* rysu *obecné* znaky analytické odvozovati. Ba naopak často ukazujeme, jak někdy počítání na základě rysu vede k nesprávným vzorcům obecným a jindy jen k částečnému řešení úlohy. *Rys je ke kontrole!*

Jen tam, kde jest vyvinouti zajímavou vlastnost kuželosečky a cesta analytická by vedla k obtížnému počítání, tam připouštíme odvození synthetické a výslovně upozorníme na tuto přednost synthetické geometrie.

C. Nejzávažnější zdá se mi však býti, co v »Pokynech« z r. 1900 přidáno na str. 209. v ř. 11.: »Jedenfalls sei letztere einfach und schlicht und nicht durch Vorzeichen-Untersuchungen in unnöthiger Weise erschwert.« Poznámka tato týká se sice jen plochy trojúhelníka (kdy je kladná, kdy záporná), avšak mohla by se snadno rozšířiti na všecky veličiny se znamením $\pm$, zejména na vzorec pro vzdálenost bodu od přímky.

A není divu! O směru os je rozhodnuto, ne však o směru přímky vůbec. A potřeba takového rozhodnutí při vzorci pro vzdálenost je nutna.

I bylo zavedeno ve všech mi známých učebnicích, že vzdálenost bodu od přímky dlužno bráti kladně, leží-li bod na téže straně jako počátek os. (Strnad: Geometrie pro vyšší gymnasia z r. 1893 str. 245.; Jandečka z r. 1888 str. 40.; Drasch z r. 1889 [Hölder] str. 32.; Gajdeczka z r. 1894 na str. 166. Ganter-Rudio z r. 1903 na str. 47. Jen Hočevar z r. 1891 soudí jinak.) Pokládáme stanovení toto za *nedůsledné,* což se projevuje

složitostí vzorce, a chceme v následující stati objasniti své stanovisko a zavésti takové označení směru přímky, *jež vede ke vzorci snadno v paměti utkvívajícímu,* totiž: *Vzdálenost bodu* ***od*** *přímky rovná se rovnicovému trinomu přímky s dosazenými souřadnicemi daného bodu, dělenému modulem přímky.* Tedy dle značek geometrie Strnadovy z r. 1893.

$$v = x_1 \cos\beta + y_1 \sin\beta - p = \frac{y_1 - Ax_1 - b}{\sqrt{1 + A^2}} = \frac{Mx_1 + Ny_1 + L}{\sqrt{M^2 + N^2}} \gtreqless o,$$

je-li bod $(x_1 y_1)$ $\left.\begin{matrix}\text{nad}\\ \text{na}\\ \text{pod}\end{matrix}\right\}$ přímkou.

Úvahy naše souhlasí nejvíce s výtečnou učebnicí: Dr. Fr. Hočevar: Geometrie für Obergymnasien 1891, nejsou však s ní totožny.

II.

Kladná a záporná strana přímky v analytické geometrii.

Pro krátkost času vymezeného mathematice na školách středních nelze často věnovati základům analytické geometrie tolik pozornosti, kolik by důležitost věci vyžadovala.

Tak bývá velmi často znamení $\pm$ analytických výrazů zanedbáváno a to na škodu — ne-li prospěchu — tož zajímavosti, přesnosti a názornosti jistě.

Přesně stanoveny jsou však *jen* směry osy *x*ové a *y*ové. Směry ostatních přímek ponechány dosud libovůli každého jednotlivého spisovatele. Tak průvodič béře se zpravidla *toliko* absolutně, což koná v goniometrii dobré služby. Avšak v geometrii analytické bývá zhusta *nutno* stanoviti i *běh* průvodiče. *I uvažujme,* ***kterak*** *jest rozhodnouti o směru paprsku vůbec.*

Za tím účelem stanovme přesně pojem:

Strana přímky.

Každá přímka má dva směry (běhy) a ***dvě strany,*** jednu kladnou, druhou zápornou. Abychom mohli rozhodnouti, kterou stranu přímky jest voliti kladnou, uvažme, že *zavedením osy yové jest* ***rozhodnuto již*** *o tom která strana* ***osy xové*** *jest kladná a která záporná.*

Kladná osa yová značí kladnou ***stranu*** *osy xové.* I říkáme krátce: *Nad* osou *x*ovou jest její strana *kladná, pod* osou *x*ovou jest její strana *záporná.*

Podobně každý paprsek počátkem os procházející, má svou *stranu* kladnou i zápornou, jež bude určena *důsledně normálou* (značka ***n***) v počátku os vztyčenou. I jest přirozeně *tu* normálu voliti kladnou, která se kloní více ke kladné ose *y*ové než k záporné ose *y*ové, tedy *tu normálu,* jež uzavírá s kladnou osou *y*ovou úhel ostrý. Názorněji řečeno: ***Ta normála, jejíž úběžný bod jest nad osou xovou, jest kladná*** a ta, jejíž úběžný bod jest *pod* osou *x*ovou, jest záporná.

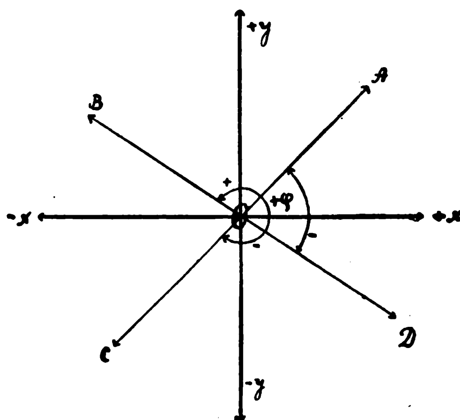
Tedy (viz obr. 1.) běh *COA, DOB* jest kladný
a » *AOC, BOD* » záporný.

Tím jest rozhodnuto i o ***směru*** paprsku (průvodiče — *r*).

Průvodič odchýlený od kladné osy $x$ové o úhel φ $\left\{\begin{matrix}\text{kladný}\\ \text{záporný}\end{matrix}\right\}$ jest $\left\{\begin{matrix}\text{kladný}\\ \text{záporný}\end{matrix}\right\}$, omezíme-li úhel $\widehat{xr} = \varphi$ takto: $180^0 \geqq \varphi \geqq 0^0$.

Krátce řečeno: *Průvodič r jest v I. a II. čtvrti kladný, v III. a IV. čtvrti záporný.* Ještě kratčeji: Průvodič, směřující $\left\{\begin{matrix}\textit{nad}\\ \textit{pod}\end{matrix}\right\}$ osu $x$ovou, jest $\left\{\begin{matrix}\text{kladný}\\ \text{záporný}\end{matrix}\right\}$.

Jsou tu však dvě *mezné* polohy, kde směr kladný se mění v záporný, t. j. průvodič, jehož $\varphi = o$, a průvodič, jehož $\varphi = 180^0$. V prvém případě splývá však průvodič s kladnou osou $x$ovou, a proto jest jej klásti kladně, a v druhém případě, splývá se zápornou osou $x$ovou, a proto dlužno jej klásti záporně.

Obr. 1.

Podobně rozhodneme o straně osy $y$ové, jejíž normála nemá úběžný bod *ani nad osou, ani pod* osou $x$ovou, ježto zde normála splývá s osou $x$ovou.

Od paprsku přejíti k přímce vůbec, lze snadno. I stanovme toto:

Přímka má ***běh*** $\left\{\begin{matrix}\textit{kladný}\\ \textit{záporný}\end{matrix}\right\}$, *je-li její úběžný*) bod* $\left\{\begin{matrix}\textit{nad}\\ \textit{pod}\end{matrix}\right\}$ *osou $x$ovou.*

Strana *přímky je* $\left\{\begin{matrix}\textit{kladná}\\ \textit{záporná}\end{matrix}\right\}$, *má-li* ***normála*** na přímce vztyčená, úběžný*) bod $\left\{\begin{matrix}\text{nad}\\ \text{pod}\end{matrix}\right\}$ osou $x$ovou.

I bude běh $A'A$, $B'B$ (viz obr. 2.) dle toho kladný, běh AA', BB' záporný.

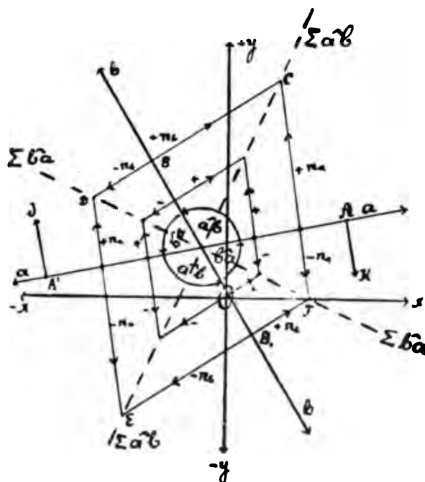
Tak i body C, D, I (obr. 2.) leží na kladné *straně* přímky a, ježto normály přímky a k nim směřující, mají úběžný bod nad osou $x$ovou.

Body E, F, K leží z téže příčiny na záporné straně přímky a.

Body C, F, K leží *nad* přímkou b, kdežto

body D, I, E » *pod* » b.

Dle toho lze psáti pro průvodiče r_a k bodu $A(x_a y_a)$ vedený, vzorec

Obr. 2.

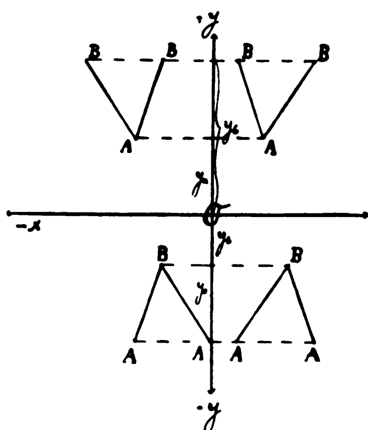
---

*) Komu by nebyl vhod »úběžný bod«, ať zavede znění: *Přímka má běh kladný, je-li její vedlejší průmět kladný.*

$$r_a = \sqrt{x_a^2 + y_a^2}$$

absolutně a teprv při vyčíslení přidati znamení $+$ nebo $-$, dle toho, je-li $y_a > o$ nebo $< o$.

Úsečka $\overline{AB}$, omezená body $A(x_a y_a)$, $B(x_b y_b)$, určuje se vzorcem:

Obr. 3.

$$\overline{AB} = \sqrt{(x_b - x_a)^2 + (y_b - y_a)^2};$$

$$\overline{BA} = \sqrt{(x_a - x_b)^2 + (y_a - y_b)^2}.$$

Tedy sled indexu je protivný sledu krajních bodů.

I tento vzorec možno psáti absolutně a při vyčíslení teprv přidati znamení $+$ nebo $-$, dle toho, je-li průmět úsečky do osy *y*ové kladný nebo záporný.

$\overline{AB}$ má průmět $y^b - y_a$; BA má průmět $y_a^{\text{a}} - y_b$. (Viz obr. 3.)

Slovy: ***Průvodič i úsečka má totéž znamení jako jeho vedlejší průmět.***

Je-li vedlejší průmět roveň nulle, tu rozhoduje hlavní průmět o běhu jak průvodiče tak úsečky.

III.

I vzniká nyní otázka, kterak lze *analyticky (počtem)* určiti, zdali leží bod $C(x_c y_c)$ *nad* či *pod* přímkou *a*, danou rovnicí jakoukoliv, tedy na př. směrnicovým tvarem $y = Sx + b$, nebo obecným tvarem $Mx + Ny = L$, nebo normálným tvarem $x \cos \varphi + y \sin \varphi = r$.

Tvrzení: Je-li $y_c - Sx_c - b \gtreqless o$, anebo $Mx_c + Ny_c - L \gtreqless o$, anebo $x_c \cos \varphi + y_c \sin \varphi - r \gtreqless o$, leží bod C $\left\{\begin{matrix}\text{nad}\\ \text{na}\\ \text{pod}\end{matrix}\right\}$ přímkou *a*.

Abychom *slovně* znak tento krátce pro všechny případy vyjádřiti mohli, stanovme dříve pojem »*rovnicový trinom přímky*« anebo krátce »***trinom přímky***«.

Převedeme-li všechny členy rovnice na stranu jednu, pravíme, že ji annullujeme. *Stanovme však pro analytickou geometrii, že budeme* ***annullovati rovnici přímky (kruhu, paraboly, ellipsy, hyperboly) vždy tak, aby člen yový byl kladný,*** *a nazveme trinom* (ze členu *x*ového, *y*ového a prostého) *takto vzniklý trinomem přímky* (kuželosečky), tu lze tvrditi: ***Je-li trinom přímky (a) [kuželosečky] s dosazenými souřadnicemi daného bodu (A)*** $\gtreqless o$, ***leží bod (A)*** $\left\{\begin{matrix}\textit{nad}\\ \textit{na}\\ \textit{pod}\end{matrix}\right\}$ *přímkou (a)* $\left(\left\{\begin{matrix}\textit{vně}\\ \textit{na}\\ \textit{uvnitř}\end{matrix}\right\}\textit{kuželosečky}\right)$.

Důkaz: Pořadnice y_c bodu C protne (řádně prodloužena byvši) vždy přímku a v bodě $A(x_c y_a)$, jehož souřadnice vyhovují rovnici přímky a; tedy $y_a = Sx_c + b$.

Leží-li C na $\begin{Bmatrix}\text{kladné}\\ \text{záporné}\end{Bmatrix}$ straně přímky a, je $y_c \gtrless y_a$ a tedy i $y_c \gtrless Sx_c + b$ čili $y_c - Sx_c - b \gtrless o$.

Podobně $Mx_c + Ny_c - L \gtrless o$.

Příklad: $C(3, 7)$ anebo $(-7, -1)$, $a \equiv x - 2y = -1$.

Trinom $\equiv -x + 2y - 1$; $T_c = -x_c + 2y_c - 1 = -3 + 14 - 1 = 10 > 0$ aneb $= + 7 - 2 - 1 = 4 > 0$.

Tedy C leží nad přímkou a.

Jiný příklad: Bod $C(7, 2)$ anebo $(-3, -4)$ leží *pod* přímkou a, poněvadž $-x_c + 2y_c - 1 = -7 + 4 - 1 = -4 < 0$
$= + 3 - 12 - 1 = -10 < 0$.

IV.

Vzdálenost d_e bodu $E(x_e y_e)$ ***od*** *přímky* ***a*** určuje se vzorci:

$$d_e^a = \frac{y_e - Sx_e - b}{\sqrt{1 + S^2}} = \frac{Mx_e + Ny_e - L}{\sqrt{M^2 + N^2}} = x_e \cos\varphi + y_e \sin\varphi - r \gtreqless o.$$

Slovy: *Rovná se trinomu dané přímky s dosazenými souřadnicemi daného bodu, děleného modulem přímky.*

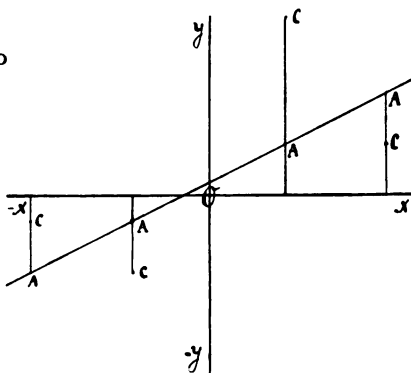
Vzdálenost d_e je $\begin{Bmatrix}\text{kladná}\\ \text{záporná}\end{Bmatrix}$, leží-li bod E na $\begin{Bmatrix}\text{kladné}\\ \text{záporné}\end{Bmatrix}$ straně přímky a. O tom rozhodne opět trinom přímky (s *kladným* členem *y*ovým). Modul se rovná druhé odmocnině ze součtu čtvercovaných koefficientů členů plynulých a béře se vždy *absolutně*. Při tvaru normalním se modul

$$= \sqrt{\cos^2\varphi + \sin^2\varphi} = 1.$$

Vzdálenost origa (0,0) jest dle toho

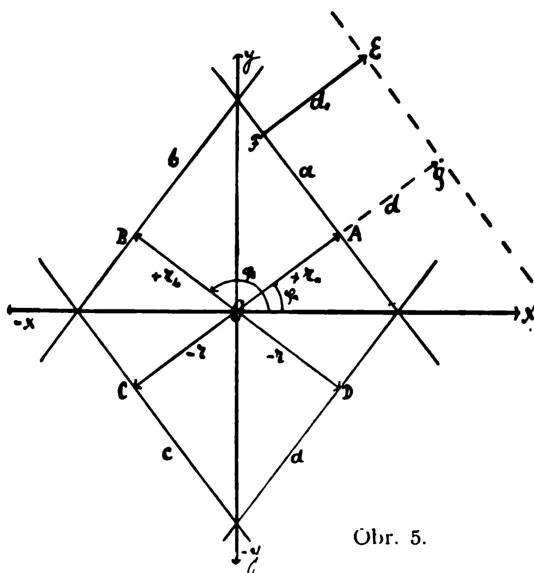
$$d_o = \frac{-b}{\sqrt{1 + S^2}} = \frac{-L}{\sqrt{M^2 + N^2}} = -r.$$

Mají d_o a r běh opačný.

Obr. 4.

Důkazu užíváme, jak je naznačen v učebnici Strnadově na str. 245 anebo Jandečkově na str. 40, *avšak s tou změnou, že vzdálenost bodu E* ***od*** *přímky a jest FE* (viz obr. 5.) *a nikoli v EF. Vzdálenost přímky a* ***od*** bodu E jest arciť EF. Slůvko ***od*** už značí, ***kam*** *dlužno klásti počátek.* Průvodič r_a prodloužený protne přímku e, bodem E rovnoběžně s přímkou a vedenou, v bodě G. I bude vždy, ať leží bod E *nad* přímkou a anebo *pod* ní, platným vztah

Obr. 5.

$$OA + AG = OG\text{, t. j. } r_a + d_e = r_c$$

a rovnice přímky e bude tedy

$$e \equiv x \cos \varphi + y \sin \varphi = r_a + d_e.$$

A poněvadž bod E $(x_e y_e)$ na přímce e leží, též

$$x_e \cos \varphi + y_e \sin \varphi = r_a + d_e,$$

$$d = x_e \cos \varphi + y_e \sin \varphi - r_a \text{ q. e. d.}$$

Zbývá jen ukázati o *normalním* tvaru rovnice přímky

$$a \equiv x \cos \varphi + y \sin \varphi = r,$$

kdež r značí *průvodič* kolmo na přímku vedený

(v I. a II. quadrantu kladný,
v III. a IV. » záporný),

$a\ \varphi = \widehat{xr}$ vyhovuje podmínce $180 \geqq \varphi \geqq 0$, *že člen yový* ***musí*** *býti vždy* ***kladný***, *poněvadž jest sin* $\varphi > o$ *v mezích právě vytknutých.*

Nebude od místa rysem vztahy tyto znázorniti, ježto v goniometrii se připouští $\varphi > 180^0$, ba i $\varphi < o$.

V analytické geometrii však toho není třeba. Zde vystačíme, jak známo, z tvaru směrnicového

$$y = Sx + b;\ S = tg\,\widehat{xr} = tg\varphi$$

s podmínkou

$$180 \geqq \varphi \geqq o.$$

Konstanty (parametry) tvaru normálního stanoví geometricky průsečík kolmého průvodiče r s přímkou. Tedy na obr. 5. body

$A(+x_a, +y_a)$	$a \equiv x \cos \varphi_a + y \sin \varphi_a = + r_a$	$A(+r_a, \varphi_a < 90^0)$
$B(-x_b, +y_b)$	$b \equiv -x \cos \varphi_b + y \sin \varphi_b = + r_b$	$B(+r_b, \varphi_b > 90^0)$
$C(-x_c, -y_c)$	$c \equiv +x \cos \varphi_a + y \sin \varphi_a = - r_c$	$C(-r_c, \varphi_a < 90^0)$
$D(+x_d, -y_d)$	$d \equiv -x \cos \varphi_b + y \sin \varphi_b = - r_d$	$D(-r_d, \varphi_b > 90^0)$

Jakostná znaménka tato projevují se tedy ve členech příslušných rovnic. Jakmile bychom připustili v normálním tvaru

$$x \cos \varphi + y \sin \varphi = r$$

záporné znamení při členu $y$ovém, neznačil by prostý člen svým znamením *směr* průvodiče a znamení členu $x$ového neznačilo by jaké znamení přísluší kosinu odchylky $\widehat{xr}$.

Uznáváme, že toto nazírání na polárné souřadnice začátečníka zaráží, ježto je ze VI. tř. (goniometrie) zvyklý na jiné omezení. Nicméně spřátelí se brzy žáci s touto novotou, nahlížejíce *shodu rovnice směrnicové a normálné (člen yový kladný a xr < 180⁰).*

Kdo by chtěl zavésti pro normálný tvar za základ rovnici annullovanou, tomu budiž doporučeno psáti prostý člen značkou n a dáti prostému členu význam *normály* — anebo značkou v a dáti prostému členu význam *vzdálenosti* origa od přímky. Potom by normálný tvar přímky zněl

$$x \cos \varphi + y \sin \varphi + n = o$$

$$\text{anebo } x \cos \varphi + y \sin \varphi + v = o.$$

Jest však najisto věc přirozenější, bereme-li, určujíce polohu přímky vzhledem k osám, *jejich* počátek za východisko a určujeme-li polohu přímky *průvodičem*.

Mohlo by se zdáti, že úvahy tyto jsou zajímavou hříčkou nemající praktické důležitosti. Proto chceme na příkladech ukázati, že je nutno někdy znáti *znak,* dle něhož bychom rozhodli, zdali *hledaný* bod leží na straně kladné či záporné a zdali tedy *neznámou* vzdálenost je bráti do počtu se znamením + či —.

Příklad: Jest nalézti rovnici kruhu procházejícího body $A(0, 5)$, $B(3, -4)$ a dotýkajícího se přímky $a \equiv 3x - 4y + 25 = o$.

Dáno: 1. $A(0,5)$

2. $B(3, -4)$

3. $a \equiv 3x - 4y + 25 = o =$ tečna.

Hled: $k \equiv (x - u)^2 + (y - v)^2 = r^2$ | $(u, v) =$ hledaný střed C.

1. A leží na kružnici, tedy: $u^2 + (5 - v)^2 = r^2$

2. B » » » » $(3 - u)^2 + (4 + v)^2 = r^2$

3. Vzdálenost bodu C od přímky a $\Big\}\; d_c = \dfrac{-3u + 4v - 25}{5} = \pm r.$

Ad 3. Jsou oba případy $\pm r$ možny?

Střed kruhu leží na té straně přímky a, kde leží body A a B.

Poněvadž $Ta \equiv -3.0 + 4.5 - 25 < 0$, leží A *pod* přím. a
» $Tb \equiv -3.3 - 4.4 - 25 < 0$, » B » » », a proto je r záporné.

Zní tedy třetí určovací rovnice

$$\left.\begin{array}{l} 3.\ -3u + 4v - 25 = -5r \\ \text{Z 1. a 2. plyne } u = 3v \end{array}\right\} v + 5 = r \mid \text{atd.}$$

$$u_1 = 0,\ u_2 = 6\tfrac{2}{3}$$
$$v_1 = 0,\ v_2 = 2\tfrac{2}{9}$$
$$r_1 = 5,\ r_2 = 7\tfrac{2}{9}$$

Jiný příklad: Jest určiti kružnici jdoucí počátkem os a dotýkající se přímek

$$a \equiv 4x + 3y = 50,\ b \equiv 3x - 4y = 25.$$

Dáno: 1. $O(o, o)$ leží na kružnici k, tedy střed $C(u, v)$ kruhu leží na téže straně přímek, jako bod $O(o, o)$.

2. $a \equiv 4x + 3y = 50 =$ tečna

3. $b \equiv 3x - 4y = 25 =$ tečna

Hled: $k \equiv (x - u)^2 + (y - v)^2 = r^2$.

Určovací rovnice: 1. $u^2 + v^2 = r^2$;

2. $\dfrac{4u + 3v - 50}{5} = -r$, poň. $4.0 + 3.0 - 50 < 0$, jest $d_c^a < 0$

3. $\dfrac{-3u + 4v + 25}{5} = +r$, » $-3.0 + 4.0 + 25 > 0$, » $d_c^b > 0$

Sloučením rovnic 2. a 3. obdržíme

$$u + 7v = 25,$$

což je rovnice symmetrály úhlu $\widehat{ab}$.

Dalším postupem nalezneme

$$C_1(-24, 7), r_1 = 25 \text{ a } C_2(4, 3), r_2 = 5.$$

Nečiníce rozdílu mezi *směrem* vzdálenosti hledaného středu od daných přímek, nedovedli bychom úlohu rozřešiti.

Třetí příklad: Jest nalézti rovnici přímky a vzdálené od přímky

$$b \equiv 5x - 12y = -2 \quad o \text{ délku } -2.$$

Všecky body hledané přímky a mají od b vzdálenost $= -2$, tedy pro každý bod její je

$$d = \frac{-5x + 12y - 2}{\sqrt{5^2 + 12^2}} = -2$$

$-5x + 12y = -26 + 2 = -24$; $y = \dfrac{5}{12}x - 2$ jest hledaná rovnice.

V.

Úhlová symmetrála.

Na průseku přímek a a b jeví se 8 úhlů: 4 kladné a 4 záporné. Vyloučíme-li úhly záporné a označíme li kladné úhly značkami $\widehat{ab}$ neb $\widehat{ba}$, kdež první písmeno značí rameno počáteční a druhé písmeno rameno konečné, jsou tím vyznačeny *všechny* úhly kladné co do velikosti, poněvadž dva a dva jsou vrcholové. (Viz obr. 2.)

Poněvadž je $\widehat{ab} + \widehat{ba} = 180^0$, jest $tg\,\widehat{ba} = -tg\,\widehat{ab}$ a poněvadž

$$\widehat{ab} = \widehat{ax} + \widehat{xb} = \widehat{xb} - \widehat{xa} = \beta - \alpha,$$

$$\text{je } tg\,\widehat{ab} = \frac{S_b - S_a}{1 + S_a S_b};\; tg\,\widehat{ba} = \frac{S_a - S_b}{1 + S_a S_b},$$

kdež S_a značí směrnici přímky a a S_b směrnici přímky b.

Symmetrála úhlu $\widehat{ab}$ (značka $\Sigma\widehat{ab}$) je geometrické místo bodů, majících stejnou vzdálenost od obou ramen. Lze tedy *obecně* psáti $d_a = d_b$, ne však *číselně,* poněvadž vzdálenosti tyto mohou se někdy lišiti znamením, jako je to na př. při úhlu $\widehat{ba}$ na obr. 2. Pro bod D (a všechny ostatní) je d_b záporné, kdežto d_a kladné, proto $d_a = -d_b$, a tak zůstává nerozhodnuto, zdali $d_a - d_b = o$ anebo $d_a + d_b = o$ je rovnicí symmetrály úhlu, jehož ramena jsou a, b. Lehko si zapamatujeme, že pro úhel, v němž jsou normály ramen souhlasně označené, má symmetrála rovnici $d_a - d_b = o$ a pro úhel sousední $d_a + d_b = o$.

A souhlasne normály mají ramena toho úhlu, v němž leží úběžný bod osy yové, neboť normály takového úhlu směřují vždy *obě nad* osu x nebo *obě pod* osu $x$ovou. Úhel vedlejší pak má jednu normálu kladnou, druhou zápornou. *Ramena lze rýsovati jako paprsky,* tím se směry neruší.

Bez rysu poznáme nejsnáze, zdali normály obou ramen jsou souhlasné, volíme-li rameno mající *menší* odchylku *počátečným* a točíme je v mysli směrem kladným do polohy druhého ramene. Jestliže se rameno při pohybu tom odchýlilo od osy $x$ové o 90^0 (prošlo směrem osy $y$ové), má úhel obě normály souhlasné a rovnice symmetrály je vyznačena rozdílem normál.

Tedy úhel $\widehat{ab}$ jest úhlem souhlasných normál, jestliže rameno a otáčejíc se směrem *kladným* až do polohy ramene b stane se při tom $/\!/$ s osou $y$ovou. Jinak je úhlem *ne*souhlasných normál.

Je-li tedy $S_a = \frac{2}{3}$, $S_b = -\frac{3}{4}$, je $\Sigma\,\widehat{ab} \equiv d_a - d_b = o$

a $\Sigma\,\widehat{ba} \equiv d_a + d_b = o$.

Je-li však $S_a = -\frac{2}{3}$, $S_b = -\frac{3}{4}$, je $\beta < \alpha$, b tedy počáteční rameno, a proto

$$\text{je } \Sigma\hat{ba} \equiv d_a + d_b = o$$

$$\text{a } \Sigma\hat{ab} \equiv d_a - d_b = o.$$

Podobně: Je-li $S_a = \frac{2}{3}$, $S_b = \frac{3}{4}$, $\alpha < \beta$, *a* tedy počáteční rameno a proto

$$\text{je } \Sigma\hat{ab} \equiv d_a + d_b = o$$

$$\text{a } \Sigma\hat{ba} \equiv d_a - d_b = o.$$

Příklad: Jest určiti symmetrálu *ostrého* úhlu na průseku přímek

$$a \equiv 8x - 6y + 3 = o \qquad b \equiv 5x + 12y - 6 = o.$$

Poněvadž $S_a = \frac{4}{3}$, $S_b = -\frac{5}{12}$, je $tg\,\hat{ab} = \frac{S_b - S_a}{1 + S_a S_b} = \ldots\ldots$ záporná, a $\hat{ba}$ ostrým úhlem. I patrno, že $y\infty$ leží v úhlu $\hat{ab}$ a nikoliv v $\hat{ba}$. Proto bude $\Sigma\hat{ba} = d_b + d_a = o$ t. j.

$$\frac{5x + 12y - 6}{13} + \frac{-8x + 6y - 3}{10} = o.$$

Tedy $\Sigma\hat{ba} \equiv 6x - 22y + 11 = o$.

VI.

Plocha trojúhelníka a jeho úhly.

V naší učebnici jest uveden na str. 233 vzorec pro plochu trojúhelníka ve tvaru

$$\triangle = \frac{1}{2}(x_1 y_2 - x_2 y_1 + x_2 y_3 - x_3 y_1 + x_3 y_1 - x_1 y_3)$$

Vzorec ten patří mezi *základní*, jež si žák musí *pamatovati*, poněvadž vyvinutí jeho vyžaduje mnoho práce. A proto snažíme se podávati vzorce v takové úpravě, která by se v paměť co nejsnáze vtiskla; zde tedy

$$2 \triangle ABC = x_a (y_b - y_c) + x_b (y_c - y_a) + x_c (y_a - y_b) \ldots\ldots 1)$$

s náležitým objasněním t. zv. cyklické substituce.

Jak známo, mohl by se vzorec ten upraviti též dle y t. j.

$$2 \triangle ABC = y_a (x_b - x_c) + y_b (x_c - x_a) + y_c (x_a - x_b) \ldots\ldots 2)$$

Vyčíslíme-li plochu $\triangle$, obdržíme číslo kladné nebo záporné, jež má ten význam, že sled vrcholů A, B, C jest kladný nebo záporný. Uznáváme rádi, že pro *krátkost času* lze vzorec ten »einfach und schlicht« vyvoditi »und nicht durch Vorzeichen-Untersuchungen in unnöthiger Weise erschweren« (str. 209 ř. 11.), avšak žádáme, by se pak žákům řeklo, že to není důkaz *obecný*, nýbrž »iurare in verba magistri.« Od důkazu toho možno tím spíše

ustoupiti, spokojíme-li se pouze plochou trojúhelníka, a nepostupujeme-li dále k ploše čtyrúhelníka, neboť u $\triangle\, ABC$ nemění se obsah plošný *číselně*, zaměníme-li sled vrcholů jakýmkoliv způsobem, avšak u čtyřúhelníka $ABCD$ *se mění.*

Důležitější však úlohou pro učivo středních škol jest *stanoviti úhly trojúhelníka.* K této úloze není v žádné z našich učebnic podán návod dostatečný a je s podivením, že ve výtečné sbírce 745 úloh analytických není ani jediné, která by žádala počítati úhly trojúhelníka, jsou-li dány na př. jeho strany a, b, c.

Lze snadno ukázati, že úhly ty jsou buď $\widehat{cb}$, $\widehat{ba}$, $\widehat{ac}$ anebo $\widehat{ab}$, $\widehat{bc}$, $\widehat{ca}$ a to dle toho, je-li *sled* stran a, b, c, (čili jak krátce budeme říkati, je-li $\triangle\, abc$), kladný nebo záporný.*)

Již v V. tř. se vykládá, že $\triangle$ vzniká otáčením strany a do polohy b (tedy o $\widehat{ab}$), dále strany b do polohy c (tedy o $\widehat{bc}$) a konečně strany c do polohy a (tedy o $\widehat{ca}$). Tyto úhly $\widehat{ab}$, $\widehat{bc}$, $\widehat{ca}$ jsou úhly *vnější kladného* trojúhelníka abc. Proto $\widehat{ba}$, $\widehat{cb}$, $\widehat{ac}$ jsou jeho úhly vnitřní, jejichž tangenty lze určiti dle odstavce V. vzorci

$$tg\ \widehat{cb} = \frac{S_b - S_c}{1 + S_b S_c}; \quad tg\ \widehat{ba} = \frac{S_a - S_b}{1 + S_a S_b}; \quad tg\ \widehat{ac} = \frac{S_c - S_a}{1 + S_c S_a}.\ ^{**)}$$

Cyklická substituce usnadňuje pamatování. Je-li sled $b\,a\,c$ kladným pak usoudíme týmž způsobem, že $\widehat{ba}$, $\widehat{ac}$, $\widehat{cb}$ jsou úhly vnějšími a tedy $\widehat{ab}$, $\widehat{bc}$, $\widehat{ca}$ úhly vnitřními.

Hlavní věcí tedy jest rozhodnouti, *který sled jest kladný.* Nejspolehlivější arciť jest, trojúhelník narýsovati a z rysu stanoviti sled vrcholů. Někdy však známe jen směrnice stran a $\triangle$ tedy nelze rýsovati. Tu kreslíme strany a, b, c jako *paprsky*; pošineme-li jeden z paprsků rovnoběžně, tak aby povstal z nich trojúhelník, projeví se tím rázem sled trojúhelníka. Pošineme-li vždy tu stranu, která má maximální odchylku, tu žáci brzo poznají, že *sled: strana s maximální odchylkou, strana s mediální odchylkou a konečně strana s minimální odchylkou* je vždy *kladný.*

Poučka: *Je-li* $\alpha_3 > \alpha_2 > \alpha_1$, *je sled* $\alpha_3\ \alpha_2\ \alpha_1$ *kladný.*

Kdyby byly dány vrcholy $\triangle$a, dostačilo by vypočítati jeho plochu při libovolném sledu dle vzorce 1), a kdyby byla plocha kladná, je i zvolený sled kladný, jinak záporný.

---

*) Na značky tyto měli by si žáci zvykati již při planimetrii v třídě V. Jak *názorně* daly by se potom psáti mnohé poučky planimetrické, na př.: Je-li $a \| a_1$, $b \| b_1$, jest $\widehat{ab} = \widehat{a_1 b_1}$, a $\widehat{ab} + \widehat{b_1 a_1} = 180^0$. Podobně: Je-li $a \perp a_1$, $b \perp b_1$, jest $\widehat{ab} = \widehat{a_1 b_1}$ a $\widehat{ab} + \widehat{b_1 a_1} = 180^0$.

Rovněž by si měli zvykati žáci čísti trojúhelníky z rysů vždy jen *kladně.* Usnadňuje se tím přehled žákům poslouchajícím, když vědí, kterým směrem bude se postupovati od bodu k bodu.

**) Sled indexů v čítateli je převrácený, t. j. směrnice konečného ramene předchází a směrnice začátečního ramene následuje.

Příklad: Strany trojúhelníka ABC mají směrnice $S_a = \frac{5}{7}$, $S_b = -\frac{2}{9}$, $S_c = -\frac{7}{2}$. Jest určiti jeho úhly vnitřní.

Ze směrnic poznáváme (bez rysu), že strana b má max, c med. a minimální *odchylku*. Je tedy sled $b\,c\,a$ kladným. Úhly vnitřní dle cyklické substituce jsou tedy $\widehat{ac}$, $\widehat{cb}$, $\widehat{ba}$, tedy $tg\,\widehat{ac} = \dfrac{-\frac{7}{2}-\frac{5}{7}}{1-\frac{5}{2}}$; $tg\,\widehat{cb} = \dfrac{-\frac{2}{9}+\frac{7}{2}}{1+\frac{7}{9}}$;

$$tg\,\widehat{ba} = \frac{\frac{5}{7}+\frac{2}{9}}{1-\frac{10}{63}}$$

$$\widehat{ac} = 70^0\,24', \quad \widehat{cb} = 61^0\,32', \quad \widehat{ba} = 48^0\,4'.$$

Úlohu jest kontrolovati rysem pro ten případ, že

$$a \equiv 7y - 5x - 6 = o; \quad b \equiv 9y + 2x - 26 = o;$$
$$c \equiv 2y + 7x - 27 = o.$$

Přehled vědeckých článků a prací obsažených v programech českých škol středních za školní rok 1902—3.

I. Z gymnasií a reálných gymnasií v Čechách.

Benešov: F. Brunclík, Aeneas Sylvius a sněm v Benešově r. 1451.

Budějovice: J. Macháček, Paměti c. k. českého gymnasia v Čes. Budějovicích ve škol. letech 1894—5 až 1902—3. — Dr. J. Chloupek, Katalog professorské knihovny.

Čáslav: F. Kohout, Po stopách tajemství křesťanských. — V M., † JUDr. Rudolf Jablonský.

Domažlice: Dr. E. Štolovský, Ukázka idyll Theokritových v českém překladě přízvučném.

Chrudim: Dr. K. Müller, Jakou důležitost mají Gorgias a Isokrates pro vývoj umělé prosy attické. (III. část.)

Jičín: J. Vítke, K dějinám gymnasia jičínského. II.

Jindřichův Hradec: G. Heš, Dodatky a doplňky k dějinám gymnasia jindřichohradeckého. — Z. Vysoký, Katalog knihovny professorské.

Klatovy: F. Vaněk, Příspěvky k dějinám děkanského kostela v Klatovech a jeho nejnovější opravě. — V. Vočadlo, Katalog knihovny professorské.

Kolín: Jan Zeman, Z Catanie ku krateru Aetny.

Králové Dvůr: J. Veverka, Thukidides, Dějiny peloponésské války. III. k. 1—50 incl.

Králové Hradec: V. Vlček, O krystallografické symbolice. — Dr. L. Brtnický, Katalog knihovny professorské.

Litomyšl: M. Valouch, Archimedovo měření kruhu.

Mladá Boleslav: Řed. J. Podstatný, Dějiny posledního čtrnáctiletí c. k. gymnasia mladoboleslavského. — J. Weger, Katalog knihovny professorské

Německý Brod: J. Němec, Několik epigramů Martialových v přízvučném překladě. — Katalog knihovny professorské.

Nový Bydžov: Dr. J. Kašpar, Paměti o věcech duchovních v král. věn. městě Nov. Bydžově n. C. (Dokončení.) — Eduard Malý, Karel Loos, nekrology.

Pelhřimov: Dr. J. Vilhelm, Systematický význam parožnatek (Charophyt) a jejich zeměpisné rozšíření v Evropě.

Písek: D. Seidl, Rozbor Demosthenovy řeči proti Androtionovi. — Jan Soukup, P. Josef Nedvídek (nekrolog). — Jos. Kramář, Josef Zahradník, c. k. školní rada a bývalý ředitel ústavu. (Památní lístek.) — F. Vávra, Katalog knihovny professorské.

Plzeň: Dr. Jaroslav Šťastný, Čtenářské společnosti v Radnicích a ve Spál. Poříčí. II.

Praha: Akademické gymnasium: Dr. K. Wenig, Isokratův a Demosthenův poměr k Makedonii. — Vzpomínka na den 5. října 1902, o němž nová budova c. k. akad. gymnasia slavnostně byla vysvěcena. — Tomáš V. Bílek a Tomáš Hlavín, nekrology.

Praha: Křemencová ulice: Dr. F. Slavík, Úvod do prací krystallografických. — Dr. J. V. Novák: Dr. Jan Herzer, nekrolog.

Praha: Truhlářská ulice: J. Košťál, Zaříkávání při nemocech.

Praha: Žitná ulice: Aug. Krejčí, Jezdci, komoedie Aristofanova. — r. Ruth, Katalog knihovny professorské.

Praha: Malá Strana: V. Sládek, Dionysiův neb Longinův spis »O vznešenu slovesném.« (Pokračování.)

Praha: Akademie hraběte Straky: Dr. K. Kašpar, Papež Lev XIII. a Ceská kollej v Římě.

Příbram: V. Švejcar, Zatmění měsíců Jupiterových a rychlost světla.

Rokycany: Jar. Zejda, Platonův úsudek o řečnictví.

Roudnice: J. Řezáč, Ukázka řecké skladby.

Rychnov: J. Muk, Řešení trojúhelníka kosoúhlého poloměrem kružnice opsané. — J. Skákal, Katalog knihovny professorské.

Slané: Č. Toberný, † Jindř. Roleček. — Dr. Ant. Krecar, Dějiny c. k. vyšš. gymnasia ve Slaném.

Smíchov: Fr. Fabinger, Základy geometrie Euklidovy.

Tábor: F. Hoffmeister, Příspěvek ku datování komoedií Plautových. — J. Dědek, Katalog knihovny professorské.

Král. Vinohrady: G. Šuran, Plutarchos, O výchově hochů. — F. Servít, Eukleidovy Základy.

Vysoké Mýto: J. Kašpar, Svatý Grál od Alfr. lorda Tennysona. Překlad.

*

Na Moravě a ve Slezsku.

Brno I. F. Kameníček, Příspěvek ku podanství lidu moravského za XVI. stol. — J. Rypáček, Školní rada Wittek, první ředitel I. českého gymnasia státního v Brně.

Brno II.: K. Petr, O interpolaci.

Kroměříž: R. Neuhöfer, Básně Catalepton přičítané P. Vergiliovi Maronovi. Dílu druhého část první. — J. Sloupský, Katalog knihovny professorské.

Kyjov: J. Kučera, Národopis Balkánského poloostrova.

Místek: T. Havlíček, Dějiny rovnic.

Moravská Ostrava: J. Valenta, Ukázka fraseologie francouzsko-české.

Olomouc: Vincenc Prasek, K dějinám latinských škol olomouckých, II. — Spor o školu mořickou. — Škola katedrálná. — O některých školních knihách, hlavně grammatických.

Přerov. Dr. E. Vebr, Je-li Ciceronova zpráva o centuriatním zřízení Servia Tullia zcela spolehliva?

Třebíč: Dr. E. Muška, O fysikální geografii v zeměpisném vyučování, zvláště gymnasijním. — Za ředitelem dr. Janem Reichertem. — Prof. P. Frant. Kvítek.

Uherské Hradiště: Dr. A. Polák, Církevní politika Václava IV. (1378 až 1400).

Valašské Meziříčí: Dr. J. Koutný, O rozvoji teploměrství.

Vyškov: P. Fr. Gajdušek, O stánku Božím ve Starém zákoně.

Zábřeh: Severin Čejna, Král Přemysl I. a jeho poměr k říši německé.

Opava: F. Novotný, Telegrafie bez drátu. I. díl. (Před Marconim.)

II. Z reálek v Čechách.

Budějovice: J. Braniš, Zakládací listina kostela vitějického a stavby v ní jmenované. — Katalog knihovny professorské.

Jičín: A. Vyskočil, Oxydace, redukce a theorie galvanických článků oxydačních. — J. Kubín, Katalog knihovny professorské.

Karlín: Dr. B. Horák, Krajem černohorským. — L. Dolanský, Katalog knihovny professorské.

Kladno: A. Turek, † Řed. F. Bělohlávek. (Nekrolog.) — J. Dostál, Galileo Galilei. (Dokončení.)

Kostelec nad Orlicí: Dr. J. Jeništa, O pokroku metereologie, zejmena o jejích interferenčních methodách. Týž, Několik slov o praktických fysikálních cvičeních chemických žákovských.

Králové Hradec: Dr. J. Hruška, Vzpomínka na bývalé členy sboru professorského Bedř. Vil. Spiessa a Karla Ed. z Lány. — Č. Nevečeřal, Příspěvek ku rovnoběžnému osvětlení rotačních ploch 2. stupně v centrálné projekci. — B. Konvalinka, Katalog knihovny professorské.

Kutná Hora: O. Hejnic, Kamenný dům v Kutné Hoře.

Louny: V. Drda, Sestrojení ellipsy z osmi oblouků křivosti. — V. Čermák, Katalog knihovny professorské.

Náchod: F. Machát, Náboženské poměry v Náchodsku v l. 1620 až 1660.

Pardubice: M. Haškovec, Rukopis Rokycanova výkladu na ev. sv. Jana. Rozbor.

Písek: Dr. J. Štěpánek, Historický rozvoj spektrometrie.

Plzeň: J. Soukup, Staročeské výroční obyčeje, slavnosti, pověry, čáry a zábavy prostonárodní ve spisech Tomáše ze Štítného.

Praha: Ječná ulice: Řed. V. Jarolímek, Dějiny první české reálky pražské. (Pokrač.) — H. Němeček, Skioptikon ve sbírkách školy. — Týž: Sbírka Šafaříkova. (Odkaz † prof. V. Šafaříka zdejší sbírce chemické.) — V. P. (Pablus), † Prof. F. Schier. (Nekrolog.)

Praha: Staré Město: Řed. M. Hoffmann, Nová budova školní c. k. vyšší reálky na Starém městě v Praze.

Praha: Malá Strana: Dr. J. Janko, Vybrané obrazy metaforické lidových písní československých. Část prvá.

Rakovník: Řed. F. Wurm, Botanické příspěvky z okolí rakovnického.

Král. Vinohrady: Dr. K. Vorovka, Zvláštní druhy křivek obalujících.

Morava.

Brno: Dr. F. Jokl, Příspěvky ku methodice a ke koncentraci při vyučování živým jazykům.

Bučovice: Řed. B. Kopecký, Rakouská arcikněžna Marie Ludovika, císařovna Francouzů, a syn její »římský král« Napoleon.

Hodonín: Řed. F. Slavík, Krajina u Hodonína a Břeclavě roku 1691 až 1762. (S mapou z roku 1762.) — Ant. Podhradský, Vzrůst obyvatelstva na Hodonsku a Hustopečsku r. 1890 až 1900.

Holešov: J. Šána, Zařízení kreslíren na středních školách. — P. Kvasnička, Katalog knihovny professorské.

Jevíčko: Karel Rón, Stručné životopisy mathematiků a fysiků, pokud se týkají učiva středoškolského. — Jos Franc, Katalog učit. knih. VI. — Ant. Sláma, Katalog prací programových. III.

Kroměříž: J. Melichar, O určení vrženého stínu kuželosečkou plochy 2. stupně do vnitř.

Lipník: F. Hradilík, O tachygrafii.

Litovel: Dr. J. Fürst, Barvy a barviva květů.

Nové Město: Nová reální budova. — I. Řed. Leander Čech, Dějiny stavby. — II. Prof. A. Jelínek, Popis nové budovy, botanické zahrady a hřiště.

Olomouc: H. Doležil, Politické a kulturní dějiny král. hlavního města Olomouce.

Prostějov: J. Vlk, O vpádu nepřátelského vojska prusko-saského r. 1742 na Moravu a jeho vypuzení.

Příbor: J. Kohn, Vývoj škol v Příboře od počátku až po naši dobu.

Telč: K. Maška, Čelist šipecká. (S 8 vyobrazeními.)

Uherský Brod: Jar. Sobotka, Theorie indukce na základě principu o zachování energie a elektrodynamiky.

Velké Meziříčí: Řed. Z. Horváth, Nová budova zemské školy reálné ve Velkém Meziříčí.

III. Jiné školy.

Brno: Česká vyšší obchodní škola: B. Holman, Výroba umělého hedvábí z buničiny.

Brno: Dívčí lyceum Vesny: H. Tuskanyová, O vyučování geografii na dívčích lyceích a nejnutnějších pomůckách.

Hořice: Městská obchodní škola: A. Tuma, O vyučování německé korrespondenci na dvoutřídních školách obchodních.

Králové Hradec: C. k. ústav ku vzdělání učitelů: Sbor učitelský, O zařízení c. k. ústavu učitelského v Hradci Králové v nové budově školní a výcvik chovanců ve školní praxi. — J. Veverka, Katalog knihovny professorské.

Mělník: Obchodní škola: Roztřídění a zařízení obchodní školy král. věn. města Mělníka.

Olomouc: Ústav hraběte Pöttinga: J. Kahlig, Emilie hraběnka Pötting-Persingová. (Posmrtní vzpomínka.) — Týž: Návrh instrukce pro vyučování zeměpisu na 2třídních školách obchodních.

Praha: C. k. průmyslová škola: Z kroniky ústavu. — Nekrolog prof. Jos. Holárka a Vil. Homma.

Praha: Československá akademie obchodní: F. Kovář, Chemicko-mineralogické zprávy.

Roudnice n. L.: Střední hospodářská škola: Al. Molenda, Poměry vlhkosti a atmosférických srážek na Roudnicku. — V. Novotný, Pokus o pěstování ječmenů »Staročeský« a »Zlatý meloun«, konaný v r. 1902 na zkušebném poli.

Drobné zprávy.

O nás. Mluví se dnes tolik o tom, jak třeba míti zření k individualitám žáků; o tom, že by bylo třeba míti zření také k individualitě učitelů, nepozoruji nic! Nemíním ani tak vzhledem na naše inspektory a ředitele. Tito ponechávají — pokud jim duch výchovy nezůstal zastřeným obrazem — jednotlivému učiteli po možnosti volné působiště pro jeho činnost vyučovací. Ale jak zběžně přecházejí naše učebnice paedagogiky přes tuto věc! Udávají do nejmenších podrobností, jak a v čem jest vázati volnou osobitnost učitelovu, ale sotva kdy, byť i jen obecně, jak a v čem by se měla uvolniti — po mém soudě důležitější z obou úkolů! A směr v paedagogice nyní vládnoucí, který chce býti za každou cenu vědeckým, t. j. mechanickým, obětuje na oltáři, zřízeném modlám methodickým, svobodnou duši člověkovu, jíž právě vychovatel potřebuje nutněji, než každý jiný.

Ernst Linde, Persönlichkeits-Paedagogik na str. 8.

Škola přítomnosti opravdu se nemůže honositi, že by byla dostala do své moci osobitnost žáků. Kolik pak asi je těch, kdož ze školy berou trvalý směr svůj? Učitelé z venkova jako z měst stěžují si souhlasně, že při většině jich žáků krátce po odchodu ze školy dostavuje se »úpadek«. A také kdo to nedovede z vlastního pozorování svého čerpati, toho jistě zarazí fakt, že z křesťansko-mravního, duševně-idealistního rázu školy lze tak

pramalounko nalézti venku v životě. Bude se sice za to svalovati odpovědnost hlavně na rodiče, u nichž dítky se zdržují mnohem delší dobu, než ve škole. Ale jak mizivě skrovné jest přece jen i úmyslné a účelné zabývání rodičů svými dítkami naproti neunavné oddanosti věrného učitele k nim! Kdo se tak denně šest hodin stará o jich vzdělání jak učitel, a to tak provádí po osm let, ten by neměl konec konců získati na ně více vlivu než rodiče, jimž může zbývati semtam jen několik minut, jež věnují svým dítkám? . . .

I ptám se opět: Proč setrváváme při takovém uznaně malomocném způsobu vychovávacím? Proč se pořád ještě klade hlavní váha ve škole na výuku? Proč pak se nezpůsobí poměry, které by z naší školy vyučovací (Lernschule) utvořily školu činnosti (Thätigkeitsschule)? Není-li pravda, jest to rozsah vědění, o němž myslíme, že nesmí býti ořezán, a jenž právě způsobuje onu převahu výuky, kterou nesmíme dle svého domnění dítkám svým přes uznávanou bezúspěšnost její odníti! . . .

Ale mysl, srdce, nikoli rozum zakládá velikost, cenu a štěstí člověka. Srdce svého chovance musí se učitel zmocniti především, chce-li jeho osobitnosti dodati trvalého směru; podle potřeb duše musí vyhledávati a projednávati látku vyučovací . . . Co si jednou mysl osvojila, to se nemůže nikdy už opravdu ztratiti, tak jako nemůže se ztratiti rostlině uhlík, jejž již jednou proměnila v látku rostlinnou. Týž na str. 19—21.

Výsledek zápisu do českých škol středních pro školní rok 1903/4.

I. Střední školy v Čechách.

a) Gymnasia a reálná gymnasia v Čechách.

Ústav	Počet žactva	Poboček
1. Benešov G. st.	288	2
2. Budějovice G. st.	507	6
3. Čáslav G. st.	254	—
4. Chrudim R. G. st.	295	3
5. Domažlice G. st.	230	1
6. Jičín G. st.	257	—
7. Jindř. Hradec G. st.	311	—
8. Klatovy R. G. st.	325	2
9. Kolín r. G. st.	331	3
10. Král. Dvůr G. st.	189	—
11. Král. Hradec G. st.	305	—
12. Litomyšl G. st.	235	—
13. Mladá Bolesl. G. st.	297	—
14. Něm. Brod G. st.	232	1
15. Nový Bydžov R. G. st.	247	—
16. Pelhřimov G. st.	206	—
17. Písek G. st.	228	—
18. Plzeň G. st.	333	3
19. Praha Akad. G. st.	346	2
20. Praha R. G. st.	413	4
21. » G. Truhl. ul. st.	332	2
22. » G. Žitná ul. st.	331	3
23. » G. Mal. str. st.	268	1
24. » (stř. šk. Min., soukr.)	125^{4}	—
25. Příbram R. G. str.	625	7
26. Rokycany G. ob. 6 tř.	163	—
27. Roudnice G. st.	201	—
28. Rychnov G. st.	213	—
29. Slaný G. st.	210	—
30. Smíchov R. G. st.	307	2
31. Tábor G. st.	235	—
32. Třeboň G. st. 5 tř.	160	—
33. Vinohrady G. st.	459	5
34. Vys. Mýto G. st.	209	—
35. Strak. akad. (soukr.)	19	—
36. Žižkov G. st. 1 tř.	34	—
Celkem . . .	9720^{4}	47
loni	9518	40
Přírůstek . .	202	7

b) Reálky v Čechách.

Ústav	Počet žactva	Poboček	Ústav	Počet žactva	Poboček
1. Budějovice R. st.	526^{1}	7	12. Plzeň R. st.	603	7
2. Jičín R. st.	493	7	13. Praha I. R. st.	460	6
3. Karlín R. st.	564	6	14. » II. R. st.	611	7
4. Kostelec nad Orlicí R. ob.	375	3	15. » III. R. st.	554	7
5. Král. Hradec R. st.	348	4	16. Rakovník R. st.	391	4
6. Kutná Hora R. st.	402	4	17. Vinohrady R. st.	753	9
7. Louny R. ob.	274	1	18. Žižkov R. st.	598	6
8. Ml. Boleslav R. st. 6 tř.	470	5	19. Kladno R. st. 4 tř.	310	4
9. Náchod R. ob.	351	4	20. Tábor R. st. 4 tř.	264	3
10. Pardubice R. st.	476	5	21. Praha VII. R. st.	127	2
11. Písek R. st.	505	6	22. Nymburk R. ob. 1 tř.	53	—
			Celkem . . .	9508	107
			loni . . .	9031	99
			Přibylo . . .	487	8

II. Střední školy na Moravě.

a) Gymnasia a reálná gymnasia.

Ústav	Počet žactva	Poboček	Ústav	Počet žactva	Poboček
1. Boskovice G. st. 4 tř.	206	2	9. Olomouc G. st.	476^{6}	6
2. Brno (I.) G. st.	630^{1}	8	10. Moravská Ostrava G. mat. 7 tř.	207	—
3. Brno (II.) G. st.	228	—	11. Prostějov G. st. 5tř.	250	2
4. Uherské Hradiště G. státní	328	2	12. Přerov G. st.	372^{2}	2
5. Kroměříž G. st.	368	3	13. Strážnice G. st. 7 tř.	187	—
6. Kyjov G. ob. 6tř.	323	4	14. Třebíč G. st.	423	4
7. Valašské Meziříčí G. státní	387^{1}	2	15. Vyškov G. mat. 5 tř.	233	—
8. Místek G. matič. 8tř.	281	—	16. Zábřeh G. mat. 8 tř.	315^{6}	1
			Celkem . . .	5214^{16}	36
			loni	5208^{29}	37
			Přibylo . . .	6	1

b) Reálky.

Ústav	Počet žactva	Poboček	Ústav	Počet žactva	Poboček
1 Brno st.	547	7	10. Nové Město z.	269^{1}	—
2. Uherský Brod z. 7tř.	234	—	11. Olomouc m. 2 tř.	206	2
3. Bučovice z. 2 tř.	135	2	12. Příbor z. 2 tř.	84	—
4. Hodonín z.	230	—	13. Velké Meziříčí z. 5tř.	254	2
5. Holešov z. 5 tř.	209	1	14. Moravská Ostrava mat. 7 tř.	180	—
6. Jevíčko z. 7 tř.	243^{1}	—	15. Prostějov z.	404	4
7. Kroměříž z. 6 tř.	386	5	16. Telč z.	456	5
8. Lipník z.	303	2	Celkem . . .	4261^{4}	30
9. Litovel matič. 3 tř.	121^{2}	—	loni	3890^{2}	26
			Přibylo . . .	371^{2}	4

Lycea.

Ústav	Počet žactva	Poboček
1. Brno, Vesna (soukr.)	270	—

III. Střední školy ve Slezsku.

Opava G. st. 247 (264). Poboček není.

Všech veřejných žáků a žaček na českých gymnasiích, jež mají 83 poboček jest 15.181 proti loňským 14.990 na tolikéž školách se 77 pobočkami; přibylo tedy 187 žáků. Mimo to jest na lyceu brněnské Vesny 270 žaček.

Na 38 českých reálkách je pak letos 13.769 žáků a loni bylo 12.921 žáků. Přibylo tedy 848 žáků. Poboček bylo loni 125 a letos je **137**. Kdyby z těchto poboček měly býti nové ústavy, bylo by třeba více českých gymnasií o 10, a reálek o 20!

K článku: První desítiletí Věstníku českých professorů. Výčet českých časopisů, věnovaných zájmům středoškolským, v úvodě k tomuto článku, zůstal při spěchu, s nímž článek musil býti psán, bohužel, neúplný, i jest jej doplniti dvěma ještě časopisy, právě nejstaršími.

Jednomu z nich náleží čest, že byl *prvním* vůbec v Rakousku časopisem pro zájmy střední školy. Jest to dvojjazyčný: *Zeitschrift zur Förderung einer zeitgemässen Reform der Gymnasialstudien. Časopis ku prospěchu času přiměřených oprav na gymnasiích*. Vydavatelem jeho byl nadšený průkopník snah o reorganisaci středních škol *Jan Jungmann*, professor akademického gymnasia v Praze (1799—1872), překladatelem Ed. Vaněk. Časopis totiž vydáván byl v obou zemských jazycích a velmi brzo čeština octla se na místě prvém, jelikož přispěvatelé byli většinou Čechové: dr. Zeithammer, dr. Čupr, dr. Pečírka, J. F. Šumavský a j. Časopis vycházel r. 1848—1851 beze vší hmotné podpory úřední v době, kdy zájem veřejnosti zaujat byl hlavně politikou; tím větší jest zásluha vydavatelova. — V letech 1865 a 1866 vydáván byl *Krok*, listy vědecké se zvláštním zřetelem k potřebám gymnasií a reálek od dra J. Dasticha, prof. Ed. Novotného a Fr. J. Zoubka (po 6 seš. ročně). Ač obsahoval hojné příspěvky cenné, potkával se jako většina časopisů v tehdejších smutných dobách s nevalnou účastí a zanikl po dvou letech. *J. K.*

K otázce o článcích ve školních zprávách. Stížnosti do článků v programech středoškolských houstnou a stávají se prudší. Tím zajímavější je zjev, že právě v této době vydán byl článek, jehož spisovatel, prof. *Hubert Doležil*, snaží se známé nařízení min. o rázu programových článků přivésti v souhlas se změněnými poměry dnešními a vytěžiti z nich co nejvíce ve prospěch školy samé. Dle jeho názoru práce programové mají býti »pomocnou knihou žactvu a pomocnou knihou učitelovou při výkladech školních«. Šíře rozvádí pak mínění takto: »Podporou státu, země nebo spolků školu vydržujících umožňuje se cena (programu) tak nízká, že všichni žáci mohou si jej koupiti. A také kupují, protože jest jim milou vzpomínkou na učitele i spolužáky a na celý život školní. Představte si nyní, že programový článek vědecký, jenž jest jádrem knížky, často tak málo pro žáky znamená! Jak by se tu dalo využitkovati místa, v celém

literárním světě snad nejvýhodnějšího! Co by dal za to mnohý učitel, kdyby mohl všem žákům rozdati tu neb onu stať, o niž by rád rozhojnil učebnici a jíž nijak nemůže tak, jak by si přál, žákům přednésti. Jak by mu prospělo, kdyby měl takové stati po ruce tolik výtisků, by je mohl v pravý čas půjčiti nebo rozdati žákům i pozdějším, aby se tak práce jeho nemusila rok od roku roztříštěti o obtíže stále tytéž! Příkazem nanejvýš zdravým jest, aby žáci nebyli finančně přetěžováni: touto cestou by se jim však mohlo dostati publikací pro ně cenných a učiteli příhodných beze zvýšení jejich výdajů.«

Spisovatel dokumentuje názor svůj článkem, jenž zajisté potká se s obecným souhlasem. Jest to článek *Politické a kulturní dějiny král. hlavního města Olomouce* (1. výroční zpráva české soukromé reálky v Olomouci). — V prvé jeho části (62 str.) spisovatel podává v šesti oddílech stručné politické dějiny města Olomouce, které jakožto místo studijní pro žáky jeho ústavu má zvláštní zajímavost, při tom stále přihlížeje, pokud rámec článku dovoloval, k dějinám národním. Druhá část článku podává na 22 str. poučení o místních památkách architektonických v době románské, gotické a renaissanční, kdežto období slohu barokového spolu s pojednáním o sochařských a malířských památkách ponecháno do programu příštího. V době, kdy se stále větší váha klade na uměleckou výchovu, má jistě tato část značnou cenu pro studující, kteří na základě stručného, ale jasného článku budou se moci učiti správně nazírati na umělecké památky, kol nichž by jinak s malým jen porozuměním chodili. Cenu článku zvyšuje 22 pěkných obrázků a velmi dobrý plán města.

I jinak program reálky olomoucké, založené na místě, kde by byla při lepší naší školské politice dávno reálka měla býti, zejména zprávou o dějinách založení a otevření ústavu je zajímavý, i budiž naň po zásluze upozorněno. *J. K.*

Turistika studujících. — *Letošní výprava studujících vyšší reálky v Žižkově do Italie.* Letošním rokem uskutečněna na ústavě našem výprava do turisticky nejvděčnější země Starého i Nového světa — Italie. Již 15. července unášel nás vlak z Čech srázným údolím Salice a ostatními romantickými kraji alpskými do Lublaně. Po té následovala prohlídka čarovných divů přírodních v jeskyni u Postojny, kamž laskavostí p. okres. hejtmana povolen nám přístup za pětinu obvyklého poplatku. Nedočkavě tloukla srdce všech, když za Nabrezinou objevila se modrá, věčně krásná hladina moře. Zajímavosti přístavního života, rybího trhu, ruch u rozsáhlých skladišť terstských, nezapomenutelné dojmy první plavby po moři — to vše střídalo se rychle za sebou. Vrcholem cesty byly ovšem Benátky. Hoši z nadšení ani nevycházeli. Dóžecí palác, čarovný chrám sv. Marka, pohádkové náměstí téhož jména, jízda Grand-Canalem, obrazárna v dóžecím paláci atd. atd. celé to obdivuhodné město v nadšení uvádí i zkušeného cestovatele, natož pak mladé duše! Za tři dny, které jsme v Benátkách pobyli, co den odvážel parník excursione austriaca, jak nám zde všude říkali, na ostrov Lido, kdež jsme se oddávali požitkům koupání v rozhoupaném jižním moři. Odtud se našim studentům, kteří byli většinou dobří plavci, nikdy nechtělo. Šťastnou náhodou přijeli jsme do Benátek právě ve dny velikých slavností; po celé večery v gondolích jezdili jsme v záři ohňostrojů čarovných benátských nocí a při zvucích orchestrů, jichž osvě-

tlené pavillony vystaveny uprostřed přístavu. Za přednes krásných našich písní národních stržili tu žáci všeobecný potlesk ze všech gondolí, jichž na sta u pavillonů se shromáždilo. Druhého dne po našem příjezdu otištěna byla v Giornale da Venezia tato zpráva:

Studenti (di Praga) a Venezia. Jeri sera giunse a Venezia una comitiva di studenti della i. r. scuola reale in Zizkov presso Praga in Boemia. Gli studenti condotti dal loro professore, sig. Antonio Svojsik, pieni d'entusiasmo per la bellezza di Venezia resteranno nella nostra citta tutto oggi.

Po Benátkách navštívili jsme a prohlédli Padovu, Veronu, Brescii a Milán s nejkrásnějším chrámem světa a hřbitovem, jenž také sotva má kde rovna, načež z Desenzana po azurovém Lago di Garda jeli jsme na Rivu, Arco, Trident, Bozen, proslavenou Brennerskou drahou na Innsbruck, Kufstein a moderní Athény — Mnichov, jenž zejména hochy naše okouzlil. Odtud po zastávce v zajímavém Landshutě jelo se na Eisenstein, navštívena jezera Čertovo a Černé a ze Špičáku stavivše se ještě na krátko v Plzni, vrátili jsme se v nejlepší náladě do Prahy.

Na cestě vedeni žáci tak, aby pokud možno vše si sami vyjednávali a o vše se starali; stávát se často při podobných podnicích, že účastníci nevyvíjejí mnohem více činnosti, než obyčejný cestovní kufr. Finance spravoval si každý sám, pouze větší vydání na drahách, při noclezích a pod. obstarával vedoucí, což však zase ihned se žáky vyrovnával. V Německu dorozumívali se žáci dosti dobře, i počítati italsky čipernější se naučili; s italskými studenty smlouvali se francouzsky. Vydání jednotlivců nebyla stejná. Nejméně vydal ten, jenž vše na cestu sám si kondicemi vydělal, totiž 70 zl. za 15 dnů, nejvíce 95 zl. (z čehož však 15 zl. vydáno na dárky a upomínky domácím), což jest zajisté obnos poměrně velmi malý, uvážíme-li, jak veliká částka připadla na železnice a moře. Na všech drahách v Rakousku, Italii a Německu povolena výpravě naší poloviční sleva jízdného, blahovůle to zejména se strany cizích drah nebývalá; ochota, jakou jsem tam všude nalezl, byla asi tak veliká, jako neochota severozápadní dráhy naší, s kterou jsme se dosud při každé školní exkursi konané touto drahou setkali. Jediný rakouský Lloyd (společnost ze státních prostředků podporovaná) odmítl písemnou žádost a nepovolil ani na osobní zakročení vedoucího u ředitelství v Terstu, ač jednalo se o nevelký obnos. Je to tím pozoruhodnější proto, že podepsaný krátce potom žádal za slevu na delší cestu pro tři osoby a sleva byla povolena, ač činila více než 400 fr. Tato žádost poslední psána byla italsky, ona školní německy. Výkladu netřeba, dobrá zkušenost napříště pro nás i pro jiné. Se žáky učinil jsem tu nejlepší zkušenost a myslím, že učiní ji každý, kdo maje sám k žactvu pravou lásku dovede si jí též získati. Stačí zajisté, když uvedu, že za celou cestu ani jednou neměl jsem příčiny někoho pro neslušné chování pokárati.

Za to jejich živý zájem a upřímná radost z každého nového požitku způsobily mi mnoho radosti, takže místa, jež jsem před tím již všechna třikrát i čtyřikrát viděl, líbila se mi nyní mnohem více než kdykoli před tím. Harmonie během celé cesty byla taková, že nelitoval jsem času, námahy ani peněz, jež mne tato vyjížďka stála, a přeji všem, kdož k podobnému podniku se odhodlají, aby podobné zkušenosti učinili.

Ant. B. Svojsík.

Soukromá čítárna professorského sboru jubilejní vyšší obecní reálky v Kostelci nad Orlicí. Mluví a píše se o vědecké práci mimouniversitní a poukazuje se pravidelně na obtíže vědecké práce na venkově. Ale kdo pobyl několik let na venkovském ústavě, snad se nepodiví tvrzení, že často snáze lze na venkově i mimo ústředí vědecké pracovati vědecky, než udržeti rovný krok s celkovým horečným pokrokem vzdělání všeobecného. Znám ze své celkem máloleté zkušenosti několik případů, že mladý pracovník odešed z Prahy na venkovský ústav mohl na venkově jen s větším klidem oddati se studiím vědeckým, k nimž základ — zapracovav se do přípravných studií o některé podrobnější otázce — a i většinu literatury přinesl si ze studií universitních.

Universitní knihovna přese všecky nářky, byť nepůjčila na venek všeho, čeho si kdo přeje, pošle přece i zprostředkuje z knihoven jiných dost. V čem je ovšem středoškolský učitel pražský ve výhodě, je důležitý rozdíl časový, že má prameny knihoven pražských stále a ihned po ruce. A poněvadž často je potřeba některého spisu jen k tomu, abych do něho nahlédl a v něm třeba právě — nenašel toho, co v něm nalézti se domýšlím, je přece jen vědecká práce na venkově tímto těžkopádným systémem značně ztížena.

Ale jinak se věc má se všeobecným vzděláním odborným. Na každém ústavě odebírá se řada odborných časopisů, kupují se větší díla odborná, jimiž se podává odborníkovi příležitost, aby zůstal ve styku s vědeckým ruchem svého odboru. Ale malý poměrně obnos, který lze obyčejně z dotace na tyto publikace vydati, aby každý odbor byl aspoň poněkud podělen, jest příčinou, že tato příležitost bývá celkem malá. Dost často bývá při tom spor o to, má-li býti dána přednost vědeckým časopisům a publikacím *českým*, jež mají už podle povahy věci aspoň na středních školách českých nacházeti své odběratele, či publikacím cizojazyčným, u nás ovšem nejčastěji německým, jež bývají sice pravidlem dražší, ale pravidlem také poskytují větší přehled o vědecké práci světové. S tohoto stanoviska vysvítá veliká cena *přehledů vědecké práce*, jaké na př. pro některé odbory přináším Věstník české akademie, nebo jakým může pro slavistu býti Věstník slovanské filologie a slovanských starožitností. Otázka, kdo by podobné přehledy měl sestavovati, probrána, trvám, dostatečně v tomto časopise v ročníku lonském na str. 206; dodal bych jen, že nejsnadněji by je sestavovali asi universitní docenti a assistenti, a bylo by jen potřebí, aby byly z nějakého ústředí (na př. z České akademie) systematicky vzbuzovány a podněcovány, i finančně ovšem podepřeny a zvláště honorovány.

Ale těmito body, kterých jsem se tu letmo těmito poznámkami dotkl, nejsou ještě vyčerpány nevýhody středoškolského učitele na venkově nejen při jeho práci vědecké, tedy mimoškolní, ale i při jeho dalším vzdělávání ať odborovém či všeobecném, které zase přirozeně má znatelný vliv i na jeho práci školní. Kam na př. má se uchýliti ten, kdo by na venkově nalezl z českých revuí v nejbohatší místní čítárně spolkové jen Zlatou Prahu, Květy, Osvětu a Lumír nebo Zvon, v čítárně druhé besedy jen Českou revue a Český lid, nehledě ani k tomu, že obě čítárny spolkové jsou vlastně místnosti hostinské, které se v zimě vytápějí jen večer, kdy se do nich scházejí členové k rozhovorům a ke kartám a kde tedy klidu k četbě vlastně není? Kde má si ten občas prohlédnouti, co by ho v českých časopisech zajímalo, co by z nich si přál nebo potřeboval přečísti?

Uvedl jsem tu ovšem příklad z nejmenšího snad města se střední školou, ale nebude snad nezajímavo sděliti, jaký pokus o nápravu v tomto směru učinil v školním roce 1902—3 professorský sbor jubilejní reálky v Kostelci nad Orlicí, kde dosud není větší, zejména veřejné čítárny.

Benevolencí ředitele ústavu, jíž čítárna i pro příští léta jest zajištěna, zřízena v malé, ale útulné místnosti soukromá čítárna sboru. Členy čítárny byli ředitel a všichni členové sboru (až na jednoho). Dle řádu, který pro čítárnu vypracován a který by snad, kdyby místo dovolovalo, nebylo nezajímavo otisknouti celý i pro širší čtenářstvo tohoto listu, vykládají se v čítárně časopisy trojí: ústavní, z dotace pro knihovnu učitelskou odebírané, které spravuje knihovník; soukromé, jež sice jednotliví členové pro sebe odebírají, ale přečetše sami v čítárně vykládají; a společně předplácené, na něž (a na režii) každý člen poplatkem měsíčním (2 K) přispívá. O pořádek v čítárně starají se členové sami, střídajíce se týdně abecedním pořádkem. Stará čísla časopisů společných možno si vypůjčiti domů na lístky, z nichž jeden ponechává se na místě, druhý odevzdává se pokladníku čítárny.

Kolik pěkných chvil poučení i zábavy poskytla čítárna jednotlivým členům i jich dámám, jest otázkou osobní, dnes, kdy se osmiměsíčním trváním v loňském školním roce osvědčila, chci podati o ní zprávu aspoň výčtem časopisů v ní vyložených. Časopisy ústavem předplácené vykládaly se 23, soukromých 45, společných 19, celkem 89 časopisů. Z těch bylo 10 denníků, 1 obdenník, 20 týdenníků, 10 čtrnáctidenníků, 34 měsíčníky a 14 kvartálníků. Dle jazyka bylo 57 českých, 20 německých, 4 francouzské, 2 anglické, 5 ruských a 1 lužickosrbský.

I toho není možno nevzpomenouti, že schůzky v čítárně hodně přispěly k osvěžení *kollegiality* i *solidarity* sboru, jíž právě v loňském roce školním sboru zvláště bylo zapotřebí a kterou jen se mu podařilo vážnost svou oproti veřejnosti si zachovati. *J. V. K.*

O tak zvaných »oknech« v rozvrhu hodin čteme ve zprávách »*České Mysli*«, časopisu filosofického (seš. 5., roč. IV., str. 399) poznámku, vzbuzenou místem nové a i pro nás důležité knihy Hellpachovy »Die Grenzwissenschaften der Psychologie«, o níž v rozhledech psychologických téhož časopisu podrobněji referováno, jaký vliv má přerušení práce na únavu. Jest prý prastarou zkušeností, že do každé práce nutno se vpracovati. Přemáhání stojí jen počátek pustiti se do práce, v práci únava se necítí, ale práce potom snese také jen krátké přerušení. Delší vyrušení způsobuje znova námahu vepracovati se do práce. Každý učitel může prý o tom vypravovati, jak škodlivá a obávaná jsou t. zv. okna v rozvrhu pro chut, schopnost i vydatnost práce. Prof. Krejčí provází zprávu tuto správnou poznámkou, že věc záleží i na individualitě učitelově, obsahu látky učebné i na methodě vyučovací. Také není asi nemístný odkaz k zásadě variatio delectat pro únavu duševní, k níž zajímavý příspěvek napsal nedávno do č. 29. »*Přehledu*« dr. R. Adamík.

Poněvadž pak důsledky tohoto názoru pro praxi vyučovatelskou mohou býti důležité, bylo by skutečně záhodno, jak píše »Č. M.«, sebrati o této otázce zkušenosti, které ovšem nebudou ve všech případech spolehlivé, poněvadž budou vždy subjektivně měřeny i individuelní tělesnou i nervovou soustavou učitelovou zabarveny. *J. V. K.*

Pozn. red. Po našem mínění a podle zkušenosti vlastní »okna« jsou aneb — hledíme-li k novému výnosu o přestávkách — byla nezbytna. Pro filóloga na př. tři hodiny za sebou znamenaly duševní i tělesné napětí sil do nejvyšší míry, které mohlo do budoucna míti následky jen škodlivé. »Okna« nebyla přerušením práce, neboť zpravidla učitel chodí většinou po každé hodině do jiné třídy a učí jinému předmětu. Přerušením práce je vlastně konec hodiny. »Okna« bývají věnována posilnění tělesnému, procházce, čtení časopisů, přípravě v kabinetě, korrektuře úloh aneb i přípravě na následující hodinu. Jsou-li okna — myslíme ovšem jen na okna mezi 3 hodinami za sebou — škodlivá, pak jest každý oddech po práci škodlivý. Co námahy, síly, duševního napětí stojí hodina školní, na př. filologická a zajisté i mathematická a fysikální atd., na střední škole ve třídě s 50—60 žáky, o tom může mluviti správně jen ten, kdo sám tak učí. Ani nejsilnější konstituce nesnesla by na dlouho vyučovati celý rok vždy 3 hodiny za sebou bez přetržení, nemluvě o tom, že pozdější hodiny, kde učitel už chabne, žádají právě ještě většího stupňování sil než první hodiny, poněvadž žáci jsou už unavenější. P. autor oné stati o »oknech« musí býti důsledně největším odpůrcem přestávek, ministerstvem nově zavedených, poněvadž se práce »přerušuje« jimi měrou ještě větší než dříve.

»Dětský svět« v Petrohradě. Rusko uznává, že nutno zavésti ve školství rozmanité opravy. Proto se odhodlalo pořádati letos v listopadu a prosinci mezinárodní vědeckou a průmyslovou výstavu. Obor, který si pořadatelé vytkli, jest dosti obsáhlý, nicméně účelný a snahám doby vyhovující. Má býti podán, pokud možno, úplný obraz života dítěte od narození, až když dovrší věk školou povinný. Bude tu představena potrava, zdravotnictví, oděv, vyučování, tělesná a mravní výchova, vůbec vše, pokud se týče dětí. Věci mají býti nejméně dva měsíce obecenstvu přístupny. K tomu cíli vyhlédnut prostorný, nádherně zařízený palác tavrický, soukromý majetek to carův.

Také protektorát nad mnohoslibným projektem přijala ovdovělá carevna Marie Feodorovna.

Dle polohopisného plánu, který před námi leží, vykázáno království českému pravé křídlo rakouského oddílu. Střed ponechán Vídni a dolnorakouskému zemskému výboru. Levé křídlo vyhrazeno pro ostatní země na říšské radě zastoupené. Dle rozvrhu tedy naše vlast nebude popelkou v souboru celého mocnářství. Jedná se hlavně o to, aby byly jak nejčetnější přihlášky našich měst, samosprávných sborů i odborných průmyslníků. V přední řadě padá tu na váhu účast Prahy a zemského výboru. Ani venkov nesmí odmítnouti vhodnými přihláškami doplniti obraz v jasný, ladný celek. Výstava slibuje býti velice zajímavou. Umělecká výchova den za dnem vždy mocněji zaujímá mysl širokých vrstev společnosti. S tím souvisí též výtvarnictví, jež se nachází za dnů našich v době kvasu, hlubokých přeměn. K novému proudu nutno již v nejnižších třídách přihlížeti, aby se v něm pak postupně pokračovalo. Znalost moderních, světových jazyků při usnadněném mezinárodním spojení vždy se stává nutkavější, a proto ani tato stránka výchovy nesmí býti opomíjena.

O zdravotnictví ve školách nyní mnohem lépe postaráno než před deseti, patnácti lety, ale přece mnohá tužba lékařská zůstává nesplněna.

Mnohem ještě důležitější jest výchova mravní. Bude zajímavo sledovati, jakými prostředky v jednotlivých zemích škola se snaží k tomu působiti, aby vypěstovala mládež sobě svěřenou v muže své povinnosti dbalé, řádné občany, kteří lnou veškerým přesvědčením ke svému národu, plní předpisy náboženské a jinému svobody náboženských zásad ponechávají.

Ani průmyslová stránka se nesmí nijak podceňovati. Požadavky života se zvyšují, vkus se zjemňuje. Dítko velice rychle vnímá všeliké ohlasy své doby a proto i jeho vychovatelé si musí bedlivě požadavků přítomnosti všímati.

Dle rozměru plochy, která jednotlivým částem jest vykázána, připadá hlavní úloha oddílu vědeckému a paedagogickému. *Dr. Em. Fait.*

Katolická universita ve Washingtoně. Velmi zajímavý článek o tomto ústavě, který právě v době zvýšeného zájmu o náboženské školství může tím více zajímati, přinesl německý »Grenzbote« z péra Josefa Mayera. Universita byla otevřena po dlouholetých přípravách 13. listopadu r. 1889. Na podnět biskupa z Peorie, Msgr. Johna Lancastera Spaldinga, věnovala k tomuto účelu new-yorská Mis Mary Caldwelová tři milliony dollarů, k nimž přibylo později množství jiných darů peněžních i nemovitostí, tak že dnešní jmění university obnáší okrouhle přes osm milionů marek, nepočítaje v to domy, panství a jednotlivé farmy, jichž nájemné a výnos páčí se okrouhle na 400.000 marek. Universita dělí se na čtyři fakulty: 1. na *theologickou* se dvěma hlavními odděleními pro vědy biblické, dogmatické, morálně theologické a historické; 2. na *filosofickou* se čtyřmi odděleními: pro filologii, fysiku, biologii a vědy sociální; 3. na *juridckou* a 4. *technologickou*. Celkem 25 docentů je zaměstnáno vyučováním. V posledním ročníku 1901—2 bylo zapsáno 154 studentů, a to 44 theologů, 64 filosofů, 38 právníků a 8 techniků. Hodnostáři a představení ústavu jsou po většině — rektor vždycky — doktory theologie. Vedle Matky Boží, která jest patronkou celé university, má ještě každá z fakult patrona zvláštního, jemuž je zasvěcena. Ač sám papež velice se zajímá o tuto universitu, nedochází ani u svých přátel všeobecné spokojenosti. Výběr učitelských sil je tu totiž více než povážlivý, a přes papírová ustanovení imatrikulačních předpisů, původně hodně přísných, dostávají se na universitu jedinci často velmi neschopní. Ostatně jsou v této příčině i ostatní severoamerické university velmi liberální. Posluchači omezují se tu většinou čím dále pouze na theology, zatím co žáci jiných fakult, byť i katolíci, hledají raději jiných ústavů. *A.*

Nový prostředek proti tuberkulose. Berlínští professoři lékařské fakulty, dr. *Sommerfeld* a dr. *Danebius* přednášeli nedávno v lékařské společnosti berlínské o novém prostředku proti souchotinám, které zejména ve školní mládeži německé vyžadují velké procento svých obětí. V přednášce té se především konstatuje, že veškeré vnitřní léčení souchotin bylo podnes bezvýsledno. V hygienickém ústavě professorů *Leydena* a *Fränkla* v Balzigu používá se nyní se svolením pacientů tuberkulinových injekcí a to s prospěchem. Nyní však přicházejí prý Danebius a Sommerfeld s prostředkem, který znamená jistý pokrok v léčení tuberkulí. Professor *Schneider* zjistil na svých cestách, že australští domorodci užívají proti plicním chorobám s dobrým výsledkem odvaru listí jistého druhu blaho-

vičníku (eukalyptus). Z tohoto výtažku zhotovil dr. Schneider zvláštní olej, k němuž přidává ještě prášku sirného a prášku z kamenného uhlí. Léku se používá vdechováním, či vlastně řečeno vkuřováním. Nad hořícím apparátem účelně zařízeným vdechuje pacient asi po čtvrt hodiny výpary připravené tekutiny, je-li dráždivost příliš veliká, asi 10—12 minut. Učinky shledány subjektivně i objektivně dobré. Účinky subjektivní záležejí v mizení bacilů tuberkulových, v úbytku a změně šlemování, *v mizení nočního potu a horečky*, ve přibývání váhy a v odstranění chrapotu v prsou. Největší vliv má lék na kašel. Na počátku inhallací se sice poněkud zvětšuje, ale již po několika dnech ho ubývá a nemocný požívá občerstvujícího spánku. Přednáška poukazujíc ještě na to, jak ze hlenu mizí tuberkulosní bacily, končí tím, že nový lék je mocným novým prostředkem v boji proti souchotinám. Na některých školách německých, vlastně tam, kde zavedeny jsou lékařské zkušební stanice, v nichž počátkem školního roku vyšetřuje se zdravotní stav žactva, učiněno opatření, aby plicní chorobou trpící chovanci k tomuto novému léčení byli pokusně přidržováni. *A.*

Střední škola a slovanská vzájemnost je název článečku, který do posledního (10 .červencového) čísla V. ročníku »Slovanského Přehledu« napsal V. N. Článeček se dotýká reformy českého středního školství se stanoviska slovanské vzájemnosti, chtěje býti podnětem k úvahám, kterak zjednati nápravu, a byl by hroznou obžalobou české střední školy, kdyby — neupřílišoval a dovedl správně rozděliti světlo a stín. To pohříchu se nestalo, autor přijal beze všeho za správné různé výtky proti střední škole a jejímu professorstvu nesprávně pronášené, které jaksi už se staly novinářskou fraseologií, kdykoli se o střední školu zavadí. »Slovanský Přehled« je časopis vážný, výborně redigovaný, jehož činnost jinak vysoce ceníme. Proto také zmiňujeme se o článku tom a uvádíme z něho hlavní myšlenky.

»Slovanská vzájemnost« — praví se tu — »je v první řadě cílem našich kulturních snah, chceme-li dojíti společné slovanské kultury, a prvním prostředkem je vzájemné poznání. K zdárnému vývoji je třeba určitého postupu; zejména nemá-li býti slovanská vzájemnost jen odborným koníčkem několika slavjanofilů nebo jen jakýmsi officielním vlasteneckým přídavkem, nýbrž má-li skutečně zevšeobecněti a v naši kulturu splynouti, jest bez odporu nutno — míní-li se arciť se slovanskou vzájemností opravdově — aby pojato bylo a to na přední místo ve slovanskou otázku školství. Ovšem dnes nelze začínati s reformou střední školy po této stránce, nýbrž jde o to, aby důkladná všeobecná reforma byla zároveň reformou výchovy v duchu národním a slovanském. Dnešní stav slovanského uvědomění na střední škole odpovídá úplně celkovému jejímu stavu. Systém středoškolský národním účelům školy nevyhovuje, ale ve skutečnosti nejsou poměry mezi studentstvem zoufalé; jednak mnohý učitel dovede i nevhodného systému využiti, jako vůbec výsledky i nejideálněji zreformované školy budou vždy závislé na osobě učitelově, jednak studentstvo, ačkoliv snad o velmi mnohých toho tvrditi nelze — má vlivy mimoškolními, sebevzděláním dost příležitosti k uvědomění.

Předním úkolem střední školy jest výchova; tomuto úkolu dnešní škola nevyhovuje. A kde není dobrých základů výchovy vůbec, tam o specielně národní výchově nemůže býti řeči. Nad to ještě národní uvědomění,

z kterého však se dostává studentstvu na škole jen formy — o ideovém obsahu jeho se ve škole neuvědomuje — podráženo jest byrokratismem školským a nedostatkem politického vzdělání. (!) Celkem tedy spočívá uvědomění na vědomostech a přednáškách dějepisných a literárních, a to ještě často ne zcela přiměřených. Z klassiků řeckých a římských, tak jak se dnes čtou, se dokonalá mládež pro náš národ nevychová. Pevnější vědomí čerpá český student pouze z české knihy. (!) Tolik zápasíme o své školství pro národní výchovu a škola sama národní výchovy nedá.

Stejně úžasné jsou nedostatky školy ve vzdělání. Student na střední škole se mnoho učí, ale ničemu nenaučí, ba o mnohém neslyší, co jako nastávající intelligent má věděti. Výjimky vypěstuje zase jen sebevzdělání mimo školu, pokud českému studentu jeho nepříznivé sociální postavení příležitosti k tomu podává.

Od reformy středoškolské čekáme tedy především dokonalou výchovu, a to národní. V ni musí býti pojato právě pochopení slovanské vzájemnosti předně poznáním Slovanů i znalostí dějin slovanské vzájemnosti, jejího vývoje a její souvislosti s ostatními ideami českými. O tom, jak prakticky otázky tyto ve škole podávati, článek bohužel se nešíří; ukazuje ostatně, že sám o sobě nedá se tento bod problému středoškolského řešiti a poukazuje na souvislost jeho s otázkou rozsáhlejších studií slavistiky na vysokých školách. A lze i očekávati, že by vývoj naší střední školy byl mnohem utěšenější, kdyby slovanské učitelstvo středních škol v Rakousku vystupovalo jednotně . . .«

K tomu jen dvě poznámky. Předně není to tak zlé na střední škole, jak p. spisovatel myslí; jistě jsou poměry tu lepší, než bývaly jindy, a škola naše dnes je v útěšném vývoji a pokroku. Za druhé pak, že se na české střední škole — jako vůbec v české literatuře — na prospěch poznání ostatních větví slovanských, jich dějin a literatury pracuje více než kdekoliv jinde, žádných jiných Slovanů nevyjímaje, potvrdí jistě každý, kdo poměry na středních školách ostatních slovanských národů v Rakousku i jen povrchně zná. V ostatním, kde by článek vyžadoval oprav a obšírnější diskuse, možno odkázati ke článku o téže věci v tomto časopise r. 1899 uveřejněnému a k řečem na sjezdě českého professorstva r. 1902, kterými otázky tyto probírány podnětem p. dra Fr. Nábělka z Kroměříže. Ví-li o nich pan V. N.?

J. V.

39. roční zpráva průmyslové školy pokračovací spojené s c. k. průmyslovou školou v Praze obsahuje vedle obvyklých zpráv od ředitele, c. k. vládního rady Ed. Černého, dějiny této školy z péra šk. rady *K. Filipovského.*

Čtení velmi zajímavé. Jako vůbec ze škol pokračovacích v Rakousku byla první ve Zbraslavi r. 1835, tak jest škola pražská nejstarší z dosud trvajících škol státních. Již ta okolnost postačila by vzbuditi pro ni zájem. A zájem vzrůstá, probíráme-li se dalšími dějinami. Je z nich patrno, jak v duších nejlepších našich mužů žilo povědění Kollárovo: »Z vrstvy na vrstvu ji klaď, vzdělanost když národu dáváš, ať v běhu přeskočené nikde mezérky není.« V době, kdy ještě ani stát nepečoval soustavně o vzdělávání dorostu živnostenského, vynikající vědci naši při vší své ostatní práci neváhali věnovati vzácné své síly namnoze zdarma vzdělávání řemeslnictva pražského, aby takto povznesli důležitý ten stav a přivedli jej k roz-

voji na prospěch národního celku. Hned v počátcích školy apoštoloval mezi žactvem jejím dr. K. Amerling, řediteli jejími byli slavný J. Ev. Purkyně a Jos. Wenzig, reorganisatorem pak dvor. rada K. rytíř Kořistka, jenž dočkal se pocty plně zasloužené při letošní nehlučné, ale důstojné a srdečné oslavě čtyřicetiletého jubilea školy v památné staroměstské radnici pražské. (Pěkná výstava učednických i tovaryšských prací, při jubileu pořádaná, v níž pojaty byly nejen vybrané nejkrásnější, nýbrž i ony, jimiž se vykazují méně nadaní chovanci, vyznačovala jistě velmi výmluvně význam ústavu tohoto pro náš veřejný život.) A chloubou školy jsou také další jména, jež zpráva uvádí mezi učiteli a podporovateli jejími: Jana Pernera, dra. Ant. Majera, J. Krejčího, Em. Tonnera, dra. Ant. Mezníka, Jana Tilleho a mn. jiných, o žijících ještě ani nemluvě.

Výsledky jejich činnosti a píle žáků bylo viděti na různých výstavách, jež od r. 1864 častěji konány, a uznány i při světové soutěži na výstavě vídeňské r. 1873 i se strany úřední a obecenstva. Co znamená škola pro celek, vysvitne, povážíme-li, že měla po 40 let od 500 do 1177, průměrně přes 800 žáků ročně.

Článek jest velmi cenným příspěvkem k historii našich snah za českou osvětu a novým dokladem toho, jak v národě našem úsilí o povznesení duševní docházelo utěšeného porozumění. *J. K.*

Sjezd pedopsychologů v Dobrosoli nad Sálou, k němuž vyslala rada král. hlavního města Prahy delegáta pana ředitele *V. Bosáčka,* jediného to účastníka z celého Rakousko-Uherska, zabýval se těmito thematy: »První známky nervosity u dětí.« Referent professor Oppenheim z Berlína. »Význam kolísání nálady u epileptiků.« Referent professor Aschaffenberg z Dobrosoli. »Psychopathické dosud nedoceněné zjevy příčinami přestupků morálních u mládeže.« Referent ředitel Trüper z Jeny. Professor dr. Oppenheim probral veškery známky nervosity neb aspoň zděděné náchylnosti k nervose u dětí: dráždivost, nepokojnost, náhlé přechody náladové, mdloby, halucinace, příliš živé sny, nepokojný spánek, bázeň a strach propukající před určitými výkony, apathie k nim, idiosynkrasie, automatické pohyby, počínání za tlaku určité okolím vnucené neb nevolky přijaté představy a j. Vše doloživ náležitými doklady z bohaté zkušenosti, naznačil, pokud a kdy jsou tyto úkazy známkami nervosity neb sklonné k ní povahy. Prof. Aschaffenberg odhalil skrytý charakter lehké epilepsie, která ze tří čtvrtin nebývá spojena s nápadnými křečemi, jež u lidu jedinou jsou známkou epilepsie. Hlavní známkou nazval reagování na alkohol. Ředitel Trüper přesvědčivou řečí ujal se mladistvých zločinců všech tříd, kteří dosud neporozuměním dospělého světa trpí za viny nespáchané. Vyčetl druhy jejich od skutečného dobrovolného přestupníka až k čistě typickému Lombrosovu zločinci, neopomenuv ve svých příkladech ani pověstného Hilsnera, žehral na nedostatek nápraven a na mezery v zákonech, jakož i na systematické alkoholisování ve vojště i končil návrhem na polepšovny, vlastně pozorovací stanice padlých veličin za dozorů lékařů, učitelů, duchovních i právníků.

Gymnasium v Benešově, byvší doposud v obecní správě a v rukách řádu piaristského, převzato dnem 1. září letošního roku do správy státní. Nynější generaci, která hojně už působí v praktickém životě, zejména četnému studentstvu z Benešovska, Voticka, Sedlčanska a Vožicka jistě dosud

živě na mysli tane staré nižší gymnasium piaristické, které dodávalo četné žactvo zejména vyššímu gymnasiu novoměstskému v Praze, rovněž pod správou Piaristů byvšímu. Piaristům vystavěl Karel Přehořovský z Kvasejovic r. 1704 v Benešově kollej a uložil jim vyučování na školách nižších a grammatikálních. Velikou přístavbu kolleje provedli Piaristé z nadace hraběte Jana Josefy Vrtby, ale již roku 1777 bylo gymnasium benešovské zavřeno za příčinou nové organisace škol středních, která měla nastoupiti po zrušení řádu jezuitského. Zároveň s gymnasiem benešovským zrušena toho roku gymnasia v Krumlově, v Březnici, v Jičíně, v Kutné Hoře, ve Slaném, v Ostrově, v Boru, v Rychnově, v Teplé, v Žatci, v Domažlicích, v České Lípě, v Bělé, v Německém Brodě a v Pardubicích. Téhož roku stala se gymnasia v Čechách pětitřídními o třech třídách grammatikálních a dvou hummanitních (rhetorika a poesie). Roku 1819 dekretem císaře Františka I. obnoveno bylo benešovské gymnasium a jako šestitřídní trvalo do r. 1832, kdy s několika ještě gymnasii bylo pro nedostatek žactva a fondu guberniálním rozkazem uzavřeno (ze dne 7. července). Po letech vzmohl se fond ústavní, načež dne 21. srpna 1857 svolilo ministerstvo, aby byl ústav 1. říjnem téhož roku znovu otevřen. Od té doby datuje se v Benešově piaristické gymnasium nižší, až školním rokem 1897/98 otevřena třída pátá a postupně třídy ostatní, až roku 1900/01 doplněn ústav na vyšší. Původně se učilo na starém ústavě latinsky a česky, od r. 1819 až do r. 1866 německy a latinsky, od školního roku 1867/68 pak česky. Gymnasiální budovu a kostel sluší počítati za vzácné starožitnosti, které překvapují hojně zachovalými památkami a svojí prostorností. Nyní vystavěna bude budova nová s pomocí státní subvence. Do té doby přispívala benešovská obec řádu Piaristů ročními 5630 K podpory mimo 400 K na pomůcky učebné a platila učitele hudby a tělocviku. Řediteli ústavu byli tito Piaristé: *P. Robert Hudec* (1825—1832), jenž později přešel ke správě gymnasia jindřichohradeckého, *P. Ježovský* (1858), *Alexander Nilz* (1859 až 1867), *Ambrož Malý* (1867—1876) a *Norbert Diviš* (1876—1890). *a* –

Důležité nařízení ministerské. 1. Podle min. nařízení ze dne 21./8. 1903 č. 28.852 má býti od šk. r. 1903/4 počínaje po každé hodině vyučovací přestávka za účelem zotavení žactva a provětrání místností. Po dvou hodinách vyučovacích má býti přestávka delší. Žáci mají v těchto přestávkách vycházeti ze tříd a to co možná do volného vzduchu. Rozdělení a délku jednotlivých přestávek určuje učitelská konference za souhlasu zemského školního úřadu. Každá hodina vyučovací má však míti 50 minut. Kde to místní poměry dovolují, může na odůvodněnou žádost učit. sboru býti zem. šk. úřadem dovoleno, aby vyučování dopoledne trvalo 5 hodin. Ale cíle vyučovací nesmí těmito rozšířenými přestávkami oddechu býti zkráceny.

2. Prázdniny vánoční, které dosud trvaly do 1. ledna včetně, mohou se souhlasem zem. škol. úřadů i na den 2. ledna býti rozšířeny.

Polodenní vyučování na reálkách moravských. Mor. zemská školní rada vydala tento důležitý výnos ze dne 6./10. 1903 č. 17085: Aby mohly býti získány zkušenosti o vyučování dopoledním na pět hodin rozšířeném, nařizuje c. k. z. š. r. po usnesení ze dne 2./10. 1903 pro *reálné* školy na *Moravě* na rok 1903/4 toto:

1. Vyučovati od 8—1 hodiny (5 hodin) může se ve *středu* a v *sobotu*,

avšak **jen** *v tyto dny*, odpůldny těchto dnů bez výjimky zůstanou prosty vyučování ať povinným ať *nepovinným* předmětům; jen v případě zvláštní potřeby může se státi výjimka při analytické lučbě. — Také se může druhé oddělení stenografie obmeziti na jednu hodinu v témdni.

2. Doby po *páté hodině odpolední* nemá se ani letos ani budoucně pro vyučování používati.

3. Mezi školním rokem buďtež žáci za pětihodinového vyučování bedlivě pozorováni. Zkušenosti o tomto vyučování, jakož i vůbec o všem, co s touto novotou souvisí, buďtež uvažovány v závěrečné poradě. — Protokol o této části porady s eventuálnými návrhy budiž ihned na konci školního roku se zvláštní zprávou ředitelovou předložen.

Přátelské schůze jihočeských professorů. Již po jedenáct let scházejí se v den jmenin Jeho Veličenstva professoři jihočeských ústavů (Budějovice, Jindřichův Hradec, Pelhřimov, Soběslav, Tábor, Třeboň) ve Veselí n. Luž. ku přátelské schůzi, aby se navzájem pobavili, poznali, utužili kollegialitu a pohovořili důvěrně o všem, co jest v jejich interessu.

Toť účel obecný, zvláštního programu zpravidla není, ani vědeckého ani zábavného, a přece nebývá látky nedostatek. Ředitelé dohodnou se o mnohém, co ústavům jejich může býti prospěšné, knihovníci o výměně časopisů, odborníci neopomenou užiti příležitosti ke sdílení se o různé zkušenosti atd. K vážným řečem přidruží se sbory pěvců a některá veselá deklamace vzpruží radostnou náladu. Ký div, že čas až příliš rychle ubíhá a dosti bolné bývá loučení, když zvonek vybízí jedny dříve, druhé později nastoupiti cestu zpáteční.

Letošní schůze konala se již v sobotu dne 3. října a zahájil ji ředitel c. k. gymnasia třeboňského, pan Dr. Josef Novák, srdečným uvítáním účastníků a provoláním slávy Jeho Veličenstvu. Protože se toho dne do 12 hodin vyučovalo, byla účast slabší, než jiná léta, což pohnulo přítomné, aby pohovořili i o sjezdové myšlence vůbec a vytkli její důležitost pro udržení a povznesení kollegiality nejen v jednotlivých sborech, ale i mezi ústavy sousedními a mezi professorstvem vůbec. Při tom projevena myšlenka, že by se doporučovalo, aby i professorské sbory v jiných končinách podobné přátelské schůzky pořádaly a tím k žádoucímu stavovskému uvědomění a důstojnému representačnímu vystupování professorstva přispívaly. Při dnešním dobrém železničním spojení najdou se vždy vhodná střediska, a spojí-li se nenucené přátelské projednávání vážných otázek s přiměřenou volnou zábavou, jest jisto, že účinky pro jednotlivce i celý stav budou blahodárné a že pominou stesky na ochabující vzájemnost a nedostatek interessu pro povinnosti, jež máme i k sobě samým. *Brš.*

Sjezd rakouských obchodních škol. Ponenáhlu, avšak přece počíná se domáhati svých práv nejmladší a nejvíce zanedbávané odvětví našeho školství, totiž školství obchodní. Popud ke společnému vystupování dán byl schůzemi ředitelů 2tř. škol obchodních (viz o tom str. 65. ročníku X.), jež měly velmi dobrý výsledek.

Také němečtí kollegové poznali, že jen svorným postupem bude možno dosíci úspěchů při dobývání požadavků stavovských, a utvořili komité, složené po většině z professorů obchodní akademie v Ústí n. L. Toto svolalo do Ústí na den 13. a 14. července t. r. sjezd rakouských obchodních škol. Zastoupena byla většina rakouských obchodních škol jakož i c. k. ministerstvo

kultu a vyučování (min. sekretářem drem *Dlabačem*) a ministerstvo obchodu (dvor. sekretářem drem *Schindlerem*).

Po obvyklých zahajovacích formalitách pozdravil sjezd jménem c. k. ministerstva vyučování min. sekretář dr. *Dlabač*. Doufá, že porady sjezdové dojdou splnění nejen pokud se týče otázek vyučovacích, nýbrž i stavovských. Ujišťuje, že jednání sjezdová budou podkladem dalších prací ministerstva vyučování a že budou vítány návrhy sjezdem učiněné.

Dvorní sekretář dr. *Schindler* pozdravil sjezd jménem ministerstva obchodu a prohlásil, že jak ministerstvo obchodu, tak i ministerstvo vyučování jsou úplně za jedno ve příčině podporování školství obchodního. Sjezd přispěje k tomu, aby ministerstvo vyslechlo přání učitelstva škol obchodních ve věcech vyučování a o otázkách stavovských.

Sjezd rokoval o těchto otázkách:

I. *Jak může býti rakouské školství obchodní nejúčinněji podporováno?* Referent, ředitel pražské německé obchodní akademie, přimlouvá se o zavedení *reciprocity*, jež má býti ve statutech školy vyslovena. Školy ať uveřejňují pokladniční zprávy, aby zjednán byl potřebný statistický materiál. Ve správě pensijního fondu ať zasedají členové sboru učitelského. Největší váhu klade na to, *aby školy obchodní byly postátněny* a postaveny na roveň školám průmyslovým. Resoluce ta byla jednohlasně přijata.

II. Dr. K. Kreibig z akademie vídeňské referoval o tom, *jak získati řádné síly učitelské pro školy obchodní? jak se mají vzdělávati? jaké povinnosti mají míti ve příčině hodin učebných a jaká mají míti práva?* Učitelé tito jsou dosud odkázáni sami na sebe, jak si opatří potřebné vzdělání; paedagogicko-didaktických vědomostí nabývají obyčejně teprve po několikaletém působení na škole.

Na učitele obchodní školy klade tyto požadavky: 1. Praksi, 2. theoretická studia, 3. obratnost vyučovatelskou, 4. vzdělání všeobecné.

Za tím účelem bylo by třeba zříditi seminář pro učitele škol obchodních a umožniti kandidátům studium na vysoké škole. Podmínky:

1. *Pro pokračovací školy*: *a)* způsobilost učitelská pro měšťanské školy, *b)* kurs v učitelském semináři, *c)* několikaměsíční prakse v menším obchodě se zbožím.

2. *Pro 2třídní obchodní školy*: *a)* absolvování obchodní akademie, po případě kursu pro abiturienty, *b)* tříletá prakse (bez dispense), *c)* zkouška způsobilosti pro 2tř. školy obchodní a *d)* hospitování po jeden semestr.

3. *Pro vyšší školy obchodní*: *a)* absolvování obchodní akademie, po případě kursu pro abiturienty, *b)* 4letá prakse, *c)* zkouška způsobilosti pro vyšší školy obchodní, *d)* učitelský seminář, po případě také přednášky o obchodním a směnečném právu na universitě, *e)* rok zkušebný.

Pro vysoké školy obchodní žádoucím bylo by akademické vzdělání a vědecká práce.

Učitelský seminář, jejž by zřídilo ministerstvo vyučování, předpokládal by zkoušku způsobilosti a obsahoval by pro 1. kategorii škol měsíční kurs po 24 hodinách týdenních, pro 2 dvouměsíční kurs po 24 hodinách týdenních a pro 3. tříměsíční kurs po 24 hodinách týdenních.

III. K otázce: *Potřebují-li vyšší školy obchodní jednotné organisace, či mají se přizpůsobiti místním poměrům, po případě mají-li podržeti své zvláštnosti?* navrhl referent prof. Ed. Bittner resoluci, která se vyslovuje *pro jednotnou organisaci*, k jejímuž utvoření má vláda působiti.

IV. Prof. dr. Sommer z Olomouce referoval o thematě: *Jest potřeba zříditi v Rakousku vysokou školu obchodní?* a navrhl resoluci, jež označuje zřízení samostatné vysoké školy obchodní za nutně potřebné.

V. Prof. Fleischner z Budějovic navrhl resoluci, jež žádá, aby 2třídní školy obchodní byly postaveny na roveň *nižším státním školám průmyslovým* a aby o těchto školách vydán byl zvláštní zákon.

VI. Referent o otázce, *kteří žáci mají býti přijímáni do vyšších škol obchodních,* navrhoval, aby do I. roč. přijímáni byli též absolventi 2tř. škol obchodních, a aby absolventi nižších gymnasií skládali do II. ročníku přijímací zkoušku z francouzštiny. Návrh jeho však zamítnut a přijat návrh prof. dra Rausche, aby vysloven byl souhlas s přijímacími podmínkami vydanými vládou.

VII. Ředitel Raulich z Prostějova navrhl resoluci, aby absolventi 4tř. vyšších obchodních škol požívali *všech práv, která příslušejí absolvovaným gymnasistům.*

VIII. Ředitel Eisenkolb z Teplic žádal ve svém referátě, aby byla vláda požádána působiti k tomu, *aby platy a povinné hodiny na 2třídních školách obchodních upraveny byly stejně jako na státních školách středních.*

IX. Referent E. Schigut z Vídně navrhoval, aby učitelé škol privátních pojištěni byli na pensi; 10% ze služného platili by majitelé škol a 5% učitelé. Příštím rokem má býti svolána anketa, jež by podrobnosti vypracovala. Školám, jež k tomu přistoupí, ať stát povolí subvence.

X. Resoluce ředitele Krickla z Vídně žádá, aby vyučování na školách pokračovacích dálo se jen ve dne a trvalo nejméně 8 hodin týdně.

XI. Obchodní školy dívčí mají býti zřizovány dle resoluce navržené prof. Kleiblem ve všech důležitých místech obchodních a ve středištích průmyslu; mají to býti školy dvouleté s osnovou pokud možno stejnou.

Reforma měšťanských škol. Ministr k. a v. vydal nařízení, jímž se v nynějším zřízení měšť. škol zavádějí reformy důležité i pro nás. Týkají se 1. přijímání žactva na ústavy, 2. vydávání vysvědčení z těchto škol a 3. zavedení kursů vyučovacích spojených s měšť. školami.

a) Přijímání žactva. Do první třídy měšť. školy nemají býti zpravidla přijímány děti z obecné školy, které již dosáhly 14. roku. Jména jejich mají se oznámiti místní školní radě, aby se jim poskytnouti mohlo přiměřené vyučování.

Děti, které z 5. tř. ob. školy mají postoupiti do měšť. šk. na základě vysvědčení, v němž jsou sotva dostatečné nebo nedostatečné známky z náboženství, počtů anebo vyučovacího jazyka, mají se podrobiti bezplatné přijímací zkoušce z těchto předmětů.

Děti dospělé stářím pro přijetí do měšť. školy, které však se nemohou prokázati dostatečnou přípravou pro ni, mají vykonati přijímací zkoušku z učebné látky 5. tř. ob. školy; za zkoušku přijímací se platí taxa 12 K. — Pro přijetí do vyšší třídy měšť. školy je potřebno přiměřené stáří a průkaz o dostatečném předběžném vzdělání na základě vysvědčení z měšť. školy anebo na základě přijímací zkoušky. Za takovou zkoušku platí se též taxa 12 K.

b) Vysvědčení. Výroční zprávy v dosavadní formě se vydávají po uplynutí 1. a 3. čtvrtletí; na konci 2. a 4. čtvrtletí dostanou dítky pololetní vysvědčení. Stupnice známek z mravného chování, z pilnosti a prospěchu je určitě předepsána. Dítky, které opouštějí ústav, jsouce věkem škole odrostlé, dříve než skončí s prospěchem 3. tř. m. š., dostanou propouštěcí vysvědčení. Spadne-li vystoupení toto do konce pololetí, dostanou i příslušné pololetní vysvědčení.

Žáci nebo žákyně, kteří jsou již škole odrostlí a navštěvovali s prospěchem 3. tř. m. š., anebo takoví, kteří obdrželi propuštění ze školy od okresní správy školní, dostanou na místě druhého pololetního vysvědčení 3. tř. propouštěcí vysvědčení označené vzorem III. Toto vysvědčení se nevydává, je-li z nábož., vyuč-

jaz. aneb počtů anebo z více než dvou jiných předmětů závazných známka »nedostatečná«. V tom případě vydává se takové vysvědčení dle vzoru II.

Děti, které absolvují s prospěchem m. š. dříve než škole odrostly, obdrží na konci 3. roku pololetní vysvědčení, ale při odchodu ze školy dá se jim propouštěcí vysvědčení dle vzoru označeného IV. Určité předpisy byly též vydány o propouštěcích vysvědčeních privatistů z měšť. škol.

Dalším nařízením min. k. a v. nařizuje se zřízení vzdělávacích kursů spojených s měšťanskými školami. Tyto kursy jsou nejpodstatnější částí reformy a měšť. školy činí zcela rovnými nižší škole střední. Absolventi těchto kursů mají t. výhody a možnost oddati se různým povoláním životním jako absolventi nižších středních škol. Ovšem mají kursy tyto býti přizpůsobeny potřebám kraje. Má v nich býti postaráno též o možnost náležitého vyučování němčině a těsnopisu. *Bš.*

Pokus spojiti vyučování cizím jazykům s výlety žákovskými stal se na střední škole v Gatčině v Rusku. Při procházkách do polí, do lesa i v zahradě školní se žáky rozdělenými na skupiny asi po 10 hovořilo se o předmětech okolí francouzsky a německy. Pokus se osvědčil, hovory byly živé, zřejmý byl zejména zájem žákův, a výsledky, osvojení konversace bylo rychlejší než při vyučování školním. Úspěch tohoto zajímavého pokusu oživiti vyučování jest dle Nov. Vremene, z něhož tuto zprávu vyjímáme, důkazem, jakou sílu a jaký užitek může míti vyučování, jež dovede takto příjemně zvýšiti zájem žákův. *J. V. K.*

Jmenování na nestátních českých středních školách na Moravě. *Řediteli* stali se: na r. v Prostějově Karel *Beneš*, professor téhož ústavu, na r. v Hodoníně Antonín *Paleček*, professor téhož ústavu, na g. v Mor. Ostravě, které vzniklo z r. g. rozdělením na dva ústavy: gymnasium a reálku, František *Šťastný*, professor posavadního rg. tamže.

Přeloženi byli na r. v Kroměříži: prof. Zdeněk *Frantz* z r. v Lipníku, prof. Jan *Minks* z r. v Nov. Městě a skut. uč. Jos. *Valenta* z rg. v M. Ostravě.

Skutečnými učiteli jmenováni:

a) provis. učitel Jan *Kučera* z g. v Kyjově na témže ústavě,

b) supl. učitelé P. František *Baka* z r. v Telči na témž ústavě, Alois *Blažek* z g. v Třebíči na r. v Uher. Brodě, Jindřich *Dvořák* z rg. v Mor. Ostravě na r. tamtéž, Ferd. *Gillar* z r. v Příboře na témž ústavě, Karel *Kutílek* z g. ve Valašském Meziříčí na g. ve Vyškově, Karel *Maťocha*, z r. v Novém Městě na témž ústavě, Jan *Petr* z rg. v Mor. Ostravě na g. tamtéž, František *Ryšánek* z r. v Karlíně na r. v Mor. Ostravě, Alois *Strnad* z rg. na Smíchově na g. v Kyjově, Josef *Šeda* z rg. v Mor. Ostravě na r. tamtéž, Rudolf *Štancl* z r. v Novém Městě na r. v Uher. Brodě,

c) assistent české techniky brněnské František *Kříž* na r. ve Velkém Meziříčí,

d) P. Alois *Spisar* na r. v Litovli.

Provisorními učiteli stali se:

a) skut. uč. obchodní akademie v Plzni Ferdinand *Špíšek* na r. v Olomouci,

b) supl. učitelé dr. Eduard *Čech* z r. v Brně na r. v Příboře, Methoděj *Divoký* z r. v Telči na témž ústavě, Antonín *Dvořák* z r. v Lipníku na témže ústavě, Josef *Geiger* z r. v Prostějově na r. v Uher. Brodě, František *Hanus* z g. v Třebíči na r. v Litovli, Karel *Hlavinka* z r. v Hodoníně na témž ústavě, František *Hromádko* z rg v Příbrami na g. v Místku, František *Chudoba* z r. v Kroměříži na r. ve Velkém Meziříčí, Antonín *Jelínek* z g. v Táboře na r. v Novém Městě, Jan *Komberec* z r. v Lipníku na témž ústavě, Jan *Konečný* z r. v Lipníku (na dovol.) na r. v Holešově, Jaroslav *Reinhold* z I. g. v Brně na g. ve Vyškově, Alois *Ždímal* z r. v Telči na témž ústavě.

c) Zdeněk *Heincl* na r. v Hodoníně.

(Poznámka. Uvedení provisorní učitelé stanou se většinou ihned skutečnými, jakmile se vykážou, že prominuto jim bylo konání formálního roku zkušebního.)

Osobní. Místodržitelskému radovi Emilu *Eisnerovi*, referentu pro ekonomické a administrat. záležitosti při z. šk. radě v Praze, a zemsk. školdozorci v Praze Prok. *Procházkovi* udělen (tomuto při odchodu na trvalý odpočinek) řád žel. koruny III. třídy. — Okr. školdozorce pražský a prof. st. g. v Jindř. Hradci dr. Jan *Kaňka* jmenován zemským školdozorcem pro obecné školství v Praze. — Prof. česk. g. v Praze, Truhl. ul., Alb. *Dohnal* přidělen zem. šk. radě v Praze za subreferenta pro gymnasia. — Mř. univ. prof. dr. Fr. *Drtina* byl jmenován řádným prof. a prof. I. česk. g. v Brně dr. K. *Petr* mimoř. professorem č. university v Praze. — S. docent techniky v Darmstadtu dr. Bohumil *Kučera* jmenován soukr. docentem experimentálné fysiky při c. k. universitě v Praze. — Dr. Jan *Jakubec*, prof. vyšší dívčí školy v Praze, a dr. Josef *Hanuš*, professor Českoslov. obchodní akademie, stali se docenty české literatury na č. universitě v Praze. - Professoru české st. průmysl. školy v Brně Kar. *Welzovi* udělen řád císaře Františka Josefa, professoru st. žensk. paedag. v Praze Jos. *Šauerovi z Augenburku* titul škol. rady. — Prof. a okr. školdozorci v Přerově Jos. *Šikolovi* udělen řád císaře Frant. Josefa. — Ředitelům st. g. v Roudnici Jos. *Černému*, st. r. v Pardubicích Leop. *Storchovi* a zemské r. v Hodoníně Fr. *Slavíkovi* udělen v uznání jich zásluh při odchodu na trvalý odpočinek titul školních radů.

Noví ředitelé. Řediteli na středních školách jmenováni: prof. g. v Praze (Žitná ul.), přidělený zemské školní radě, Ant. *Šetelík* na nové státní gymn. v Žižkově, prof. české r. v Praze-II. Vojt. *Paulus* na st. r. v Pardubicích, prof. g. v Praze (Žitná ul.) Frant. *Ruth* na st. g. v Roudnici, prof. g. v Praze (Křemenc. ul.) Jan Kř. *Dvořák* na st. g. v Domažlicích, posavadní řed. Fr. *Reiss* ředitelem st. r. g. v Chrudimi, řed. ob. g. v Benešově, P. J. R. *Kůrka* řed. na témž, nyní postátn. g.

Rektorem české university na r. 1903—4 zvolen dv. rada dr. V. *Strouhal* a děkanem filos. fakulty Jar. *Vrchlický*.

Povýšení do VIII. třídy. Do 8. h. tř. byli povýšeni na českých střed. školách tito professoři:

V. Hanačík, J. Školník a V. Bendík při g. v Čes. Budějovicích; A. Nosek a J. Zikmund při g. v Čáslavi; R. Brýdl při r. g. v Chrudimi; J. Stránský a K. Jelínek na g. v Něm. Brodě; dr. V. Sixta, F. Moučka, K. Franta, J. Kašpar, H. Kohout a A. Hodaň na g. ve Vys. Mýtě; J. Stárek na r. g. v Klatovech; F. Procházka, E. Streit a J. Zeman na r. g. v Kolíně; J. Jirka, T. Halík, A. Mesány, J. Veverka a J. Mach na g. v Král. Dvoře; dr. V. Klimeš, dr. J. Kašpar, K. Jirovec a F. Kopta na g. v Novém Bydžově; S. Bárta a J. Krkoška na g. v Pelhřimově; F. Kovář a dr. E. Tůma na g. v Plzni, dr. F. Groh na akad. g. v Praze; V. Jezdinský, V. Kalousek a F. Vacek na g. v Praze, Křemenc. ulice; dr. F. Čáda na g. v Praze, Žitná ul.; J. Prošek na g. v Roudnici; J. Skákal na g. v Rychnově; J. Dědek na g. v Táboře; L. Pirchan, A. Beneš a dr. A. Zlatníček na g. v Domažlicích; M. Kocmich na g. v Královských Vinohradech; J. Jäger, J. Ryneš a H. Charvát na g. v Třeboni; M. Kaska na r. v Českých Budějovicích; J. Kubín, J. Dolenský, A. Mach a F. Tomek na r. v Jičíně; dr. K. Skála, O. Paroubek a B. Zelinka na r. v Karlíně; dr. J. Hruška a J. Vančura na reál. v Hradci Králové; A. Bukovský na r. v Kutné Hoře; K. Šedivý na r. v Pardubicích; J. Čapek na r. v Plzni; K. Černý a J. Pithart na r. v Praze, v Ječné ul.; J. Šatranský na r. v Praze-Holešovicích; F. Vojtíšek na r. v Praze (Malá Strana); dr. E. Sekera na r. v Táboře; F. Mazal a V. Dusil na r. v Král. Vinohradech; dr. J. Barvíř na r. v Žižkově.

Na Moravě: A. Holas na II. g. v Brně; V. Kmínek na g. ve Strážnici; dr. F. Kovář a A. Nevole na g. v Olomouci; K. Vepřek na r. v Brně.

Dále povýšeni byli do 8. h. třídy: J. Liška na učit. úst. v Jičíně; F. Zdařil na učit. úst. v Hradci Král.; C. ryt. Purkyně na učit. úst. v Plzni; J. Královec na učit. úst. v Příbrami; A. Krpálek na učit. úst. v Soběslavi; F. Dlouhý a F. Janovský na učit. úst. v Brně.

Povýšení toto jest památné tím, že tu poprvé splněna žádost spolku našeho, aby při povyšování do 8. a 7. třídy počítána byla také ostatní supplentská léta bývalým dlouholetým supplentům, kromě let už přiznaných.

Jmenování. Při *červencovém* jmenování dostali místa:

a) professoři:

Vlad. Bauer z r. v Náchodě na r. v Rakovníce; dr. Jar. Charvát z g. v Hr. Král. na g. v Praze (Truhl. ul.); Vojt. Filipovský z g. ve Slaném na g. v Táboře; Jar. Friedrich z g. v Táboře na r. v Praze (Staré Město); Zikm. Havlák z g. v Uh. Hradišti na g. ve Slaném; Ant. Havránek z r. v Karlíně na akad. g. v Praze; Ant. Jelínek z r. v Nov. Městě na Moravě na rg. v Nov. Bydžově; Jiří Klíma z ob. r. v Kostelci na r. v Žižkově; Čeněk Kočvara z g. v Pelhřimově na I. g. v Brně; K. Kuchař z ob. r. v Lounech na r. v Hradci Král.; Jan Loriš z r. v Rakovníce na r. v Král. Vinohradech; dr. Fr. Lukavský z r. v Rakovníce na g. v Plzni; dr. Č. Ohm z r. g. v Příbrami na g. v Praze (Žitná ul.); Ot. Paroubek z r. v Karlíně na r. v Praze-Holešovicích; Jar. Petr z g. v Klatovech na r. v Karlíně; Jos Pithardt z r. v Rakovníce na r. v Žižkově; Max. Regal z r. v Rakovníce na r. v Plzni; Fr. Rejthárek z g. ve Strážnici na r. v Hradci Král.; dr. Ed. Šarša z g. v Litomyšli na r. g. v Praze (Křemencová ul.); Boh. Truhlář z ob. r. v Kostelci n. O. na r. v Ml. Boleslavi; Jan Vančura z r. v Hradci Král. na r. v Praze-Holešovicích; Mat. Vaněček z r. v Čes. Budějovicích na r. v Táboře; Jos. Veverka z g. ve Dvoře Král. na r. g. v Chrudimi.

b) skutečnými jmenováni provisorní učitelé:

dr. Jos. Cihula z r. v Písku na r. g. v Klatovech; Prok. Haškovec z r. v Pardubicích na r. v Č. Budějovicích; Ferd. Hoffmeister z g. v Táboře na g. v Pelhřimově; Jos. Jaroš z g. v Něm. Brodě pro týž ústav; dr. Ot. Kádner z r. g. v Kolíně pro g. v Král. Dvoře; dr. K. Müller z g. v Jindř. Hradci pro týž ústav; dr. Václ. Niederle z r. g. v Praze (Křemenc. ul.) pro týž ústav; dr. Ant. Polák z g. v Uh. Hradišti pro g. v Prostějově; Fr. Rádl z r. g. v Klatovech pro g. v Táboře; Ant. Smíšek z ob. g. v Rokycanech pro r. v Pardubicích; O. Stehlík z r. v Č. Budějovicích pro týž ústav; Fr. Špírek z g. v Písku pro g. v Litomyšli; Jan Vrabec z r. Rakovníce pro g. v Král. Hradci.

c) skutečnými učiteli jmenováni supplenti:

Mat. Chládek z g. v Třebíči pro týž ústav; Jan Hejtmánek z r. g. v Praze (Křem. ul.) na r. v Rakovníce; Jos. Jaroš z g v Kroměříži na g. ve Strážnici; Al. Koubek z r. v Praze-Holešovicích na r. v Kladně; V. Kurc z r. v Praze (Malá Strana) na r. v Rakovníce; dr. Vikt. Nejdl z r. Žižkově na r. g. v Praze (Křemenc. ul.); H. Pášma z r. v Praze-I. na r. v Plzni; dr. A. Profous z r. v Hradci Král. na r. v Rakovníce; A. Šauer z r. v Českých Budějovicích na r. v Hradci Králové; Jan Šandera z r. g. v Chrudimi na g. v Rychnově; dr. Jos. Štěpánek z r. v Písku na r. v Ml. Boleslavi; Jos. Vaň z r. v Žižkově na r. v Čes. Budějovicích; dr. K. Wenig z akad. g. v Praze na g. ve Slaném; dr. Ot. Zich z r. g. na Smíchově na g. v Domažlicích; Ant. Žák z r. g. v Novém Bydžově pro týž ústav.

d) provisorními učiteli supplenti:

Fr. Bican z g. v Praze (Truhl. ul.) na g. v Jindř. Hradci; Ant. Friedl ze z. r. v Prostějově na g. v Uh. Hradišti; dr. Jul. Glücklich z r. v Praze-II. na g. v Čes. Budějovicích; Josef Kounovský, assist. č. techniky v Praze, na r. v Hradci Král.; Stanislav Kubelík z g. na Král. Vinohradech na r. g. v Klatovech; Bedř. Pokorný z r. v Plzni na r. v Písku; Jos. Pučelík z r. g. v Příbrami na r. g. v Kolíně; dr. Jar. Rott z g. v Praze (Truhl. ul.) na r. v Rakovníce.

Při srpnovém jmenování dostali místa:

a) professoři:

Alb. Dohnal z r. g. v Chrudimi na g. v Praze (Truhl. ul.); Jos. Sakař z r. v Pardubicích na g. v Třeboni; Petr Trapl z g. v Přerově na g. v Olomouci.

b) supplenti:

Thdr. Lad. Fiala z g. v Praze (Žitná ul.) na r. g. v Příbrami; Fr. Hnízdo z g. v Domažlicích pro g. v Kroměříži; V. Klein z r. v Písku na g. v Čáslavi; dr. Libor Ošťádal z g. v Olomouci na g. ve Strážnici; dr. Fr. Slavík z r. g. v Praze (Křemenc. ul.) na g. v Žižkově.

c) provisorní místa obdrželi supplenti:

Jos. Podpěra, kand. učit., na g. v Olomouci; Jindř. Racek z r. v Ml. Boleslavi na r. v Čes. Budějovicích; Gotthard Storch z r. na Kr. Vinohradech na r. v Pardubicích; dr. Rudolf Tereba z g. v Uh. Hradišti na g. ve Val. Meziříčí; dr. Rudolf Urbánek z r. v Hradci Králové na r. v Pardubicích.

Dále jmenováni: provis. uč. česk. g. v Praze (Žitná ulice) dr. Jaroslav *Šťastný* skut. učitelem na témž ústavě, supplent st. g. v Třeboni Fr. *Benetka* prov. uči-

telem st. r. g. v Příbrami, prof. st. g. v Novém Bydžově Aug. *Krejčí* professorem st. g. v Praze (Žitná ul.).

Osobní změny na průmyslových školách. Professory IX. tř. byli jmenováni inž. B. *Gregor* na české prům. škole v Brně a inž. V. *Ladislav* na st. prům. šk. v Pardubicích. — Prof. prům. šk. v Pardubicích Fr. *Březina* byl přeložen na českou st. prům. školu v Brně. — Skut. učiteli na české st. prům. škole v Plzni byli jmenováni: suppl. st. reálky v Jičíně dr. Alex. *Batěk*, provis. uč. r. g. v Příbrami dr. Josef *Zahradník*, inženýr Karel *Spála* a supplent zem. reálky v Lipníku V. *Havlíček*. — Supplent st. prům. školy v Praze Josef *Novák* jmenován skut. učit. na témž ústavě.

Osobní změny na paedagogiích. Suppl. st. muž. paedagogia v Praze Fr. *Zachystal* byl jmenován hl. učitelem na témž ústavě, ředitel dívčí měšť. šk. v Praze-II. Bohumír *Patera* hl. učitelem a prof. st. paedagogia v Příbrami Eman. *Ruffer* professorem na st. žen. paedagogiu v Praze.

Členy zkušební komise pro české vyšší školy obchodní byli jmenováni:

Ředitelem: univ. prof. dvor. rada C. Strouhal; náměstkem ředitelovým: univ. prof. dr. A. Bráf. Odbornými examinátory: 1. pro knihvedení, korrespondenci a práce kancelářské: ředitel české zemské banky Fr. Procházka, ředitel v. o. š. v Plzni cís. r. A. Kotěra, společník velkoobchodu J. Řivnáče a doc. č. techn. K. P. Kheil; 2. pro kupecké počty a politickou arithmetiku: prof. č. techn. v Praze dr. Gabr. Blažek, prof. č. techn. v Brně J. Koloušek, ředit. obch. akad. v Chrudimi J. Ctibor; 3. pro národohosp. a právní vědy: univ. prof. dr. A. Bráf, univ. prof. dr. K. Henner a univ. prof. dr. K. Herman šl. Otavský; 4. pro obchodní zeměpis: ředit. obch. akad. v Praze dr. J. Řežábek a ředit. v. o. š. v Brně K. Fišara; 5. pro nauku o zboží: prof. č. techn. v Praze K. Kruise, doc. č. techn. v Praze J. Schneider a prof. obch. akad. v Praze K. Lukáš; 6. pro řeč vyučovací: univ. prof. dr. Jan Gebauer a ředit. st. r. v Žižkově Fr. Bílý.

Členy zkušební komise pro úřad učit. na dvojtřídních obch. šk. s vyučovacím jazykem českým byli jmenováni:

a) pro jednoduché a složité účetnictví, korrespondenci a kancelářské práce: ředit. v. o. š. v Plzni cís. r. A. Kotěra; *b)* pro kupecké počty: řed. obch. akad. v Chrudimi J. Ctibor; *c)* pro obchodní a směnečné právo: univ. prof. v Praze dr. K. Hermann šl. Otavský; *d)* pro obchodní zeměpis: ředit. obch. akad. v Praze dr. J. Řežábek; *e)* pro nauku o zboží: prof. obch. akad. v Praze F. Kovář a prof. obch. akad. v Chrudimi J. Václavíček; *f)* pro přírodopis: prof. B. Bauše; *g)* pro fysiku: řed. V. Starý; *h)* pro jazyk vyučovací: řed. Fr. Bílý.

Členové zkušební komise pro úřad učit. na středních školách byli ve svých funkcích potvrzeni i pro příští rok.

Zkušební komise pro učitelství kreslení na střed. školách pro r. 1903/4 a 1904/5 nově jmenovaná skládá se z těchto členů: Předsedou je prof. J. Koula, odbor. examinátory pak jsou: pro nauku projekční a paed.-did. otázky prof. č. techn. Karel Pelz a prof. něm. techn. Karel šl. Ott, pro kreslení ornamentální řed. Jiří Stibral, pro figurální prof. něm. techn. Emil Laufer a prof. uměl.-prům. šk. Jakub Schikanedr, pro modellování prof. C. Klouček, pro dějiny umění a slohovědu prof. dr. O. Hostinský, pro anatomii lid. těla prof. Mdr. Jan Janošík, pro jazyky dvor. rada dr. J. Gebauer, prof. dr. V. Mourek a prof. něm. univ. dr. Aug. Sauer.

Žádosti za kvinkvenálky netřeba nadále podávati, jak se toho spolek náš léta domáhal. Stačí přihlásiti se u ředitele v příslušný čas ústně a podati mu potřebné doklady. Jen kde běží o udělení kvinkvenálky v jiném termíně než v normálním, nutno podati písemnou žádost.

Zprávy spolkové.

Zprávy z výboru. Ve schůzi dne *11. července 1903* rokováno o úpravě kalendáře. Zamítnuty návrhy, aby kalendář vůbec se nevydával aneb aby se zredukoval v některých částech, a usneseno, aby kalendář byl vydán o prázdninách a schematismus ve školním roce, ale co možná brzy, a doplněn daty o nabytí approbace a připočtení let suppl. Vydati oba díly zároveň jest nemožné z příčin technických. — Když pak projednány záležitosti finanční, hlavně s vydáním »Normalií« spojené, a j. a učiněno opatření o zastupování spolku o prázdninách, schůze skončena.

Ve schůzi dne *30. září 1903* čten přípis spolku »Manes«, oznamující, že spolek příště vždy bude zván k zahájení výstav spolkových. — Úřednický spolek ve

Vídni zaslal spolku jedno číslo svého časopisu, kdež se pojednává o akci stran připočítávání aktivního přídavku do pense. Spolek náš zařídil již, čeho v té věci bylo potřebí. — Po té rozpředla se debatta o úpravě kalendáře. Zvolena komise (Bílý, Durych, Somr, Starý, Stýblo), jíž se předloží 1. arch schematismu pro další úpravu jeho. Po vysvětlení koll. Durycha, s jakými obtížemi spojeno jest vyhledávání příslušných dat, přikázány komisi některé návrhy na zlepšení kalendáře, aby na př. délka dne a noci byla vynechána a místo toho byla tam vyznačena deklinace slunce a měsíce po 5 nebo 10 dnech, aby do textu pojata byla osnova jaz. latinského, řeckého, českého a něm. na gymnasiích, jaz. českého, něm. a francouzského na reálkách, aby rozvrh upevněn byl na desce, a to svisle dolů, a j.*) — Co se týče divadelních představení, bude letos situace, aspoň co do činohry, příznivější než loni. Připravují se »Syn člověka«, »Pražský žid« a j. Koncert pořádán bude v listopadu neb v prosinci, a to buď české kvartetto se sólovým zpěvem, buď sólové housle a zpěv. – Také bude uspořádán přátelský večer na uvítanou a datum jeho ustanoví se později, až p. prof. Sallač vykoná potřebné přípravy. — Stran přednášek o umělecké výchově usneseno, aby přednášky ty konány byly v době, kdy mohou venkovští kollegové dostati nejsnáze dovolenou, a to samostatně. Koll. dr. Groh zmocněn, aby v té věci jednal s příslušnými činiteli, a požádán, aby v příští schůzi podal o tom zprávu. — Následovaly zprávy tajemníkova, pokladníkova a jednatelova. Po nich čteny přípisy odboru brněnského stran žádosti za úpravu vedřin a stran výstavy všeslovanské v Petrohradě. Odpověď na přípis výstavní odeslal již tajemník v tom smysle, že Ústř. spolku nedošla žádná žádost. Pak schváleny věci vykonané presidiem, předneseny volné návrhy a schůze skončena.

A. Havránek, zapisovatel.

Divadlo. Šestý rok divadelních představení studentských v Národním divadle byl zahájen v sobotu dne 10. října 1903. Po předchozím jednání s ředitelstvím Národního divadla, jež vykonal pořadatel začátkem září, byla zvolena za první hru Smetanova opera **»Braniboři v Čechách«**. Při té volbě přihlíželo se k disposicím divadelním, podle nichž byla určena na večer 10. října činohra; mohlo tedy býti odpoledne představení operní. — Zvolená opera Smetanova, málo dosud hraná a tedy většině studentstva ještě neznámá, osvědčila velikou přitažlivost. Se všech 19 ústavů, jichž žactvo chodí na studentská představení, sešlo se tolik přihlášek, že se na dobrou třetinu vstupenek nedostalo. — Než těm, kdož ničeho nedostali, rozmarná Náhoda zmírnila mrzutost. Dne 8. října náhle ochuravěla na delší dobu slečna Bobková, a bez ní »Braniboři« byli nemožní. Nakvap byla zvolena za ně náhradou klassická opera Webrova **»Čarostřelec«**, jež byla na ten čas jediné možná z těch oper, které byly ředitelstvím Národního divadla do studentského repertoiru na letošní rok navrženy a za vhodné uznány. — Není pochyby, že bylo dosti těch, kdož byli s nezbytnou změnou tou nespokojeni. Avšak provozovaná opera vykonala úkol vzdělavatelský i zábavný měrou náležitou. Důkazem toho bylo srdečné a hlučné přijetí, jehož se jí od nadšené mládeže dostalo. — Nebyla tedy změna ta se škodou. Mimo to ukázala maně, kolik nadšení jest v mládeži pro hry studentské. Když se totiž ke třetí hodině lidé ubírali proudem Ferdinandovou třídou do divadla, bylo slyšeti několik studujících (patrně z těch, na něž se vstupenek nedostalo), ani volali na mimojdoucí: »Kdo prodá lístek do divadla, my jej koupíme«. Myslili patrně, že změněná hra přiměje někoho lístek prodati. Než žádané nabídky neučinil jim nikdo. Výjev to po dvojí stránce karakteristický. — Nenadálým odložením Smetanovi »Braniboři« nejsou ze studentských představení vyloučeni; svým časem dojde na ně bohdá přece. — *St.*

Brněnský odbor »Ústředního spolku českých professorů«. *5. schůze výborová 15. května 1903.* Jednáno o žádosti spolku »Deutsche Mittelschule in Mähren«, aby odbor společně s ním podal ministerstvu kultu a vyučování žádost za vydání nového nařízení o vedřinách. Jelikož předseda odboru p. řed. Tůma prohlásil, že žádosti v tom znění, jak ji »Deutsche Mittelschule« předkládá, nemůže podepsati jednak pro odstavec týkající se ředitelů, jednak proto, že o vedřinách existuje jasné nařízení a nespokojenost sborů professorských zaviňuje pouze způsob, jakým se vyplňuje, usneseno navrhnouti »Deutsche Mittelschule« vynechati odstavec zmíněný a přednésti věc členské schůzi. — Prof. Šílený přednáší znova

*) Schematismus bude možno si koupiti bez kalendáře a cena jeho bude stanovena později.

žádost výboru pro všeslovanskou výstavu v Petrohradě za obstarání exposice středoškolské; ponecháno též do členské schůze.

4. schůze členská 23. května 1903. Přečtena odpověď Ústředního výboru na dopis o uvítání českých zástupců při sjezdu německých professorů ve Vídni; přes to, že neuspokojila, usneseno dále o věci té nejednati. — Ke zprávě výboru o žádosti za nové nařízení o vedřinách sděluje dr. Jokl, že »Deutsche Mittelschule« souhlasí s vynecháním onoho odstavce, pročež schůze se usnáší takto opravenou žádost, opatřenou podpisy místopředsedy a jednatele, přiložiti jako přílohu ku žádosti německého spolku. — Pokud se týče obeslání všeslovanské výstavy v Petrohradě, přijaty návrhy: Požádati výbor výstavní, aby se postaral u ministerstva o povolení vystavovati a otázati se Ústředního výboru našeho spolku, zdali též převzal podobný úkol a v jakém rozsahu. — Řed. Fišara stěžuje si na nepatrnou účast členstva a žádá všech liknavých, aby projevovali větší zájem o potřeby svého stavu.

Literatura.

Průvodce do moravských jeskyní od *dra Martina Kříže* a *Floriana Koudelky*. I. díl. Punkva, Macocha, Sloup, Holštýn, Ostrov, Vilímovice a na Harbechu. *Díl II.* Jedovice, Rudice, Jozefov, Babice, Křtiny, Údolí hádecké, Hostěnice, Mokrá, Líšeň a Brno. Oba díly za 5 K 30 h. Nákladem vlastním. Ždánice-Vyškov 1900—1902.

Literatura německá, francouzská i anglická oplývají knihami pro turisty všeho druhu, poněvadž podobné pomůcky pro veliké množství cestujícího obecenstva se vyplácejí. R. 1902 nabízela jistá firma německá za popis Kréty na základě nejnovějších udajů a vědeckých výzkumů 10.000 M. S takovou částkou možno již pracovati a bedlivá studia konati. Nakladatel může směle podobnou nabídku učiniti, neboť jest si úplně bezpečen, že při podniku vydělá.

U nás poměry jsou jiného druhu. Literatura, zvláště odborná, více méně jest odkázána na soukromou obětivost a osobní nadšení.

Dr. Kříž jest zajisté odborníkem pro moravské jeskyně na slovo vzatým, zabýváť se jimi téměř 40 let. R. 1904 18. srpna může slaviti upomínku na první svůj pobyt na dně Macochy před čtyřiceti roky. Od té doby pilně měřil, prováděl výkopy, rovnal nálezy, doplňoval své místní vědomosti s výzkumy badatelů jiných krajin, maje na zřeteli vše, co druzí nadšení ctitelé krás domácích tiskem uveřejnili. Moravský krasový útvar v mnohém ohledu jest důležitější než v Kraňsku a na poloostrově balkánském. Jest nejen geologicky starší, ale není ani zbaven přečetných svých krás nelítostným pustošením lesního stromoví. Proto i návštěva jeho jest vábnější, pohodlnější, aniž při tom pozbývá velkoleposti. Postojna jest úchvatná, ale sloupské jeskyně, Punkva, Macocha nijak vedle ní nepozbývají své důležitosti a jímavosti. Po stránce archeologické památky objevené ve spletitých prostorech vápencového útvaru na Moravě jsou důležitější než památky na jihu naší říše a v sousedních oblastech balkánských vypátrané.

Průvodce Křížův a Koudelkův není prostou snůškou statistických i jiných údajů, ale také podrobným souborem pokynu, jichž jest potřebí, abychom porozuměli tajům přírody střední Moravy. Všude jest patrný jasný přehled muže, který úplně ovládá látku. Vždyť jí posvětil veškeren svuj život, čísla jím jsou oduševněna a pravou láskou a oddaností prodchnuta. Tak dovede psáti jenom, kdo lne k tomu svému kraji celou podstatou své bytosti. Popsány jsou nejen všechny cesty, ponorné vody, jejich kolísání, tajné chodby, ale také novější proměny. Čtenář se poučí o zvířeně a rostlinstvu okolí v době diluviální a alluviální. Vedle toho podrobně můžeme sledovati duševní vývoj člověka, který žil v moravských jeskyních v čase, kdy kraj byl oživován mamutem, lumíkem, sobem i liškou lední a znepokojován lvem (Felis spelaea) a hyenou (Hyaena spelaea). Popisují se dle přehojných nálezů rozmanité nástroje, jichž potřeboval člověk, aby uhájil svého života v boji proti drsné přírodě jej obklopující. Práce se neopírá pouze o výsledky samých spisovatelů, ale i druhých badatelů. V oddíle: Příspěvek k jeskynní literatuře (díl II. str. 355—466) přirovnávají se výtěžky studií dra Kříže a V. J. Procházky, assistenta na české polytechnice v Praze. Dovozuje se, že poslední svými publikacemi k rozmnožení vědomostí o moravském krasu velmi málo přispěl.

Úprava průvodce jest úhledná, do textu přidány jsou mnohé obrázky většinou čistě a zřetelně provedené, polohopisné plány a podrobný půdorys jeskyní sloupských. Poněvadž dvojdílný popis jest příliš obsáhlý, aby návštěvovatel mohl ho s sebou všudy nositi, proto přichystal vydavatel Malého průvodce s výběrem obrázků a orientační mapkou. Tento dostačí pro samou návštěvu a podrobné poučení může si každý doma přečísti pohodlně z velkého díla. *F.*

N. Karějev: **Učebná kniha dějin věku středního.** Petrohrad 1900. (Н. Карѣевъ: Учебная книга исторіи среднихъ вѣковъ. С.-Петербургъ 1900.)

Učebnice tato sepsána jest dle obecných zásad, jimiž autor řídil se při skládání učebnice dějin novověkých*) a jež vyložil v brožuře »O vyučování dějepisném na škole střední« a také ve zvláštní stati, věnované otázce o zařízení učebného běhu dějin středověkých, jež vydána v »Ruské škole na rok 1900«. Hlavní význam učebnice jeho spočívá ve způsobu, jakým upravil učivo v ní podané. Naziraje na dějiny s hlediska obecně-historického spisovatel rozdělil dějiny věku středního v několik skupin význačných svou světovou důležitostí, jako na př. pád říše římské, rozkol církevní, vystoupení nových národů na jeviště dějin (Germánů, Avarů, Slovanů), výpravy křížové a pod. Pomýšlel však při tom, aby jednotlivé části těchto obecných hlav mohly býti čteny i v jiném pořádku než jsou napsány v knize. Za tím účelem autor napsal prvopočátečně oddělené paragrafy textu ne v tom pořádku, jak nacházejí se v knize dle jednotlivých epoch, ale dle látky vlastní celému věku střednímu. Takovou látkou jsou: 1. Mezinárodní styky středověké od velikého stěhování národů do usazení Turků v Evropě; 2. kultura středověká (byzantská, arabská a západoevropská); 3. církevní poměry středověké od utvrzení křesťanství v říši římské do předchůdců náboženské reformace XVI. věku; 4. základní tvary společenského života *a*) romano-germanských a *b*) slovanských národův od založení samostatných panství do přechodu ve věk nový a na konec 5. vnitřní sociálně-politický rozvoj jednotlivých států, skoro všude přesně oddělený od fakt vnější politiky. Teprve, když takým způsobem napsány byly nákresy mezinárodní, politické a kulturní historie, oddělené jich části rozděleny v tom pořádku, jak toho vyžadoval obecný plán knihy. Dle toho může učivo probírati se dle jednoho, při opakování dle druhého pořadu, jak ukazuje i obsah knihy, schematická tabulka v dodatku, a krátké rozhledy na konci knihy. V čem spočívají paedagogické výhody takové úpravy učiva, spisovatel ukázal ve výše uvedené brožuře. Spisovatel v předmluvě ku knize připomíná, že není třeba vše probírati, jak v knize podáno; § hvězdičkou opatřené stačí ve škole přečísti a vysvětliti náležitě; podobně se má s daty chronologickými, seznamy vládcův a zeměpisnými přehledy v dodatcích. Přidané ku knize mapy sloužiti mají k lepšímu názoru líčených dějin, nemají však nahrazovati historických map nástěnných a historických atlantův. Učebnice dělí se v 8 hlav, jež jsou:

Hlava I. *Pád říše římské a vystoupení národů germanských*, str. 1—32.

Mezinárodní styky (§ 1—14). — Církevní poměry (§ 15—27). — Vnitřní historie barbarských říší. Obecní charakteristika (§ 28—31). Franská říše (§ 32—33) a panství anglo-saské (§ 34—36). — Vnitřní historie říše byzantské (§ 37—44).

Hlava II. *Vystoupení Arabův a utvoření světového panství mohamedánského*, str. 33—46.

Arabové a Mohamed (§ 45—54). — Mezinárodní styky (§ 55—59). — Stav obecné církve (§ 60—65). — Říše byzantská za císařů obrazoborcův (§ 66).

Hlava III. *Mocnářství Karla Velikého*, str. 47—54.

Mezinárodní poměry (§ 67—72). — Vnitřní stav franské říše v době Karla Velikého (§ 73—74). — Papežství v IX. století (§ 75—77).

Hlava IV. *Feudalism*, str. 55—72.

Podstata zřízení feudalného (§ 78—94). — Francie (§ 96), Italie (§ 97) a Německo (§ 98—101) v době feudální.

Hlava V. *Rozkol církevní a vystoupení národů slovanských*, str. 73—94.

Mezinárodní poměry (§ 102—110). — Rozkol církevní a počátek papežské theokratie (§ 111—122). — Říše byzantská (§ 123—125) a zřízení říší slovanských (§ 126—136).

---

*) Viz o ní referát ve Věstníku č. prof. IX. roč. str. 150 sq.

Hlava VI. *Výpravy křížové*, str. 95—136.

Výpravy křížové (§ 137—152). — Katolická církev v době výprav křížových (§ 153—164). — Říše západní Evropy v době výprav křížových. Obecná charakteristika (§ 165—170), Francie (§ 171—174), Anglie (§ 175—183) a Německo (§ 184—188). — Slovanský svět v době výprav křížových (§ 189—191).

Hlava VII. *Přechod od věku středního k době nové*, str. 137—177.

Mezinárodní styky (§ 192—197). — Katolická církev (§ 198—213). — Říše západoevropské. Obecná charakteristika (§ 214—216 a 239), Francie (§ 217—226), Anglie (§ 227—230) a Německo (231—238). — Říše byzantská (§ 240) a svět slovanský (§ 241—252).

Hlava VIII. *Středověká kultura*, str. 178—204.

Hmotná kultura středověku (§ 253—260). — Byzantská duchovní kultura (§ 262—269). — Mohamedánská duchovní kultura (§ 270—275). — Západoevropská duchovní kultura (§ 276—296).

Vedle tohoto obsahu dle postupu časového kniha uvádí obsah dle skupin dějových, jakými jsou na př. mezinárodní styky za doby středověké, církevní poměry, obecný nákres historie západoevropských národů, historie slovanských národů, světa mohamedánského a států jednotlivých, jako Anglie, Bulharska, Uher, říše byzantské, Německa, Italie, Polska, Francie a Čech s příslušným udáním stran knihy.

Přílohy ku knize přidané jsou pak tyto:

I. Schematická tabulka obsahu knihy dle skupin výše uvedených.

II. Obecný nákres mezinárodních styků za věku středního (str. 207—209); po stranách jsou uvedeny příslušné paragrafy textu.

III. Obecný nákres historie středověké církve (str. 209—211).

IV. Obecný nákres historie římsko-germanských a slovanských národův (str. 211—214).

V. Obecný nákres dějin světa mohamedánského (str. 214—215).

VI. Krátké náčrty dějin jednotlivých států (v pořádku abecedním, str. 215—228).

VII. Přehled hlavních chronologických dat politické a kulturní historie (str. 228—231).

VIII. Vysvětlivky k 21 mapám historickým na 6 tabulkách, jež objasňují rozlohu říše římské a mocnářství Karla Velikého, a znázorňují děje států západoevropských, říše německé, národův a říší slovanských a světa mohamedánského, jakož i Mongolův a Turkův.

N. Karějev: **Učebná kniha dějin starověkých.** Petrohrad 1901. (**Н. Карѣевъ: Учебная книга древней исторіи.** С.-Петербургъ 1901.)

V úvodě spisovatel poznamenává, že kniha sestavena jest dle týchž zásad, kterými spisovatel řídil se při skládání učebnice dějin věku nového a středního. Jako ony učebnice i tato skládá se z textu, příloh a map. V textu vytčeny jsou hvězdičkou paragrafy, které by mohly se pročítati v třídě s výkladem učitelovým, ale neukládaly se žákům. V příloze dány jsou krátké obsahy celé knihy, ale v jiném pořádku, než jaký zachovává se v knize, tak že na př. žák může stopovati v celku dějiny Egypta až do zavedení křesťanství nebo úplnou historii mezinárodních poměrů ve starověku. Rovněž dán v přílohách i materiál obsahu náučného a přidán výklad k mapám, jež nemají nahrazovati map závěsných neb atlantu školního, nýbrž sloužiti k lepšímu objasnění některých zvláště důležitých podrobností historického zeměpisu starověku.

Podrobnější výklad o některých zvláštnostech v rozdělení materiálu jest zbytečný; spisovatel poukazuje k tomu pouze, že i v této knize přihlíženo k přesnému rozdělení dějů vnějších od vnitřních, jaké zachováno v obou druhých učebnicích a tuto zvláště v době válek perských a v historii římské (obzvláště na př. s ohledem na dobu od 133.—30. roku př. Kr.). Učebnice dělí se ve 14 hlav, jež jsou:

Hlava I. *Předhistorický stav* (str. 1—11).

Pojem o rozvoji kulturním (§ 1). — Prvopočáteční materielní osvěta (§ 2—6). — Prvopočáteční společenská a duchovní osvěta (§ 7—9). — Prameny našich vědomostí o starověkých dobách (§ 16—18).

Hlava II. *Starodávný východ* (str. 12—42).

I. Zeměpisný a národopisný ráz starověkých dějin (§ 16—20). — II. Egypt (§ 21—25). — III. Assyrie a Babylonie (§ 26—29). — IV. Foinikie a Palaestina (§ 30—33). — V. Starověcí Arejci a Indie (§ 34—43). — VI. Iran (§ 44—46). —

VII. Výbojné říše východní a říše perská (§ 47—51). — VIII. Obecný nákres dějin Východu (§ 52).

Hlava III. *Panství Řekův a jich stará osvěta* (str. 43—62).

I. Evropští Arejci (§ 53—54). — II. Zeměpis řeckého světa (§ 55—59). — III. Starší dějiny Řekův (§ 60—66). — IV. Náboženská a básnická podání Řekův (§ 67—78).

Hlava IV. *Společenský a státní život Řekův do V. století* (str. 62—93).

I. Starší společenský a státní život Řekův (§ 79—82). — II. Státy a osady řecké (§ 83—91). — III. Proměny ve stavu Řekův od 8. stol. do narození Kristova (§ 92—100). — IV. Sparta do válek perských (§ 101—105). — V. Atheny do válek perských (§ 106—121).

Hlava V. *Perské války a povýšení Athen* (str. 93—111).

I. Válka Řeků s Peršany (§ 122—129). — II. Athenská hegemonie (§ 130—132). — III. Rozvoj athenské demokratie v 5. stol. (§ 133—141).

Hlava VI. *Řecká vzdělanost za doby rozkvětu* (str. 111—129).

I. Kulturní rozvoj Řecka v 6. a 5. stol. (§ 142—152). — II. Hlavní představitelé řecké literatury v 5. stol. (§ 153—163).

Hlava VII. *Doba úpadku Řecka* (str. 112—147).

I. Peloponnéská válka (§ 164—175). — II. Vnitřní rozklad Řecka v 4. stol. (§ 176—182). — III. Opanování Řecka od Makedonie (§ 183—189).

Hlava VIII. *Říše Alexandra Velikého a hellenism* (str. 147—167).

I. Alexander Veliký (§ 190—199). — II. Řecký svět od 3. stol. do narození Kristova (§ 200—207). — III. Řecká vzdělanost 4. a 3. stol. (§ 208—222).

Hlava IX. *Vnitřní dějiny Říma do 4. století* (str. 167—187).

I. Italie a její nejstarší osídlení (§ 223—230). — II. Římská ústava do počátku 5. stol. (§ 231—237). — III. Boj patriciů s plebeji (238—248).

Hlava X. *Jak utvořil se stát římský* (str. 188—213).

I. Římská politika výbojná (§ 249 - 250). — II. Podrobení Italie (§ 251—253). — III. Války punské (§ 254—262). — IV. Obrácení Říma ve světovou říši (§ 263—271). — V. Ústrojí římského panství (§ 272—279).

Hlava XI. *Občanské bouře v Římě a úpadek republiky* (str. 213—236).

I. Vnitřní stav Říma před počátkem bouří (§ 280—287). — II. Doba Gracchův (§ 288—291). — III. Doba Maria a Sully (§ 292—295). — IV. Doba Pompeja a Caesara (§ 296—303). — V. Druhý triumvirát (§ 304).

Hlava XII. *Římská osvěta* (str. 237—243).

I. Závislost římské vzdělanosti na řecké (§ 305—306). — II. Římská literatura (§ 307—310). — III. Vliv Říma na barbary (§ 310—312).

Hlava XIII. *Římské císařství v prvých třech stoletích* (str. 244—267).

I. Římské císařství a jeho sousedi (§ 313—319). — II. Ústrojí císařství prvých století (§ 320—324). — III. Císařové prvého století po Kr. (§ 325—328). — IV. Císařové druhého století po Kr. (§ 329—333). — V. Smutná doba císařství (§ 334—335). — VI. Diokletiansko-Konstantinská reforma (§ 336—339). — VII. Vnitřní ústrojí císařství ve 4. a 5. století (§ 340—344).

Hlava XIV. *Úpadek pohanství a oslava křesťanství* (str. 268—286).

I. Stav řecko-římského pohanstva v době císařství (§ 345—348). — II. Pronásledování křesťanův (§ 349—351). — III. Oslava křesťanstva v 4. stol. (§ 352—357). — IV. Církevní život 4. a 5. stol. (§ 358—361). — V. Úpadek římského císařství (§ 362—364).

Jako v obou druhých učebnicích spisovatel i v této učebnici dějin starých udává obsah vedle postupu chronologického dle jednotlivých skupin s udáním příslušných stran textu, jež jsou: 1. Zeměpis hlavních států starého světa; 2. národopis starého světa; 3. mezinárodní poměry v starověku; 4. společenské a vládní zřízení starého světa; 5. historie náboženství v starověku; 6. historie filosofie a věd ve světě řecko-římském; 7. historie literatury řecko-římské; 8. Atheny; 9. Řecko; 10. Karthago; 11. Židé; 12. Egypt; 13. Indie; 14. Iran (Persie); 15. Makedonie; 16. Mesopotamie (Assyrie a Babylonie); 17. Řím; 18. Sparta; 19. Foinikie.

Přílohy knihy obsahují: 1. Výklad ruský vlastních kmen starověké historie; 2. nárys zeměpisu a národopisu starého světa; 3. nárys mezinárodních styků starého věku; 4. obecný nárys kulturního rozvoje starého světa; 5. krátké náčrtky dějin jednotlivých států (dle abecedního pořádku); 6. přehledy hlavních chrono-

logických dat politické a kulturní historie; 7. výklad k mapám, jež na pěti tabulkách počtem 19 ku knize jsou přidány.

Jsou pak mapy tyto:

Tabulka I.: 1. Kroje starého světa; 2. rozložení Arejcův a Semitův; 3. Egypt, Palaestina a Foinikie; 4. Indie.

Tabulka II.: 5. Egyptské a assyrské panství; 6. přední Asie a Egypt v 6. stol. př. Kr.; 7. perská říše.

Tabulka III.: 8. Foinické osady; 9. Řecko; 10. řecké osady.

Tabulka IV.: 11. Říše Alexandra Velikého; 12. Italie; 13. Řím a Karthago do 1. punské války; 14. Řím a Karthago na počátku 2. punské války; 16. Gallie za Julia Caesara.

Tabulka V.: 17. Vzrůst římského panství za republiky; 18. vzrůst římského panství za císařství; 19. římská říše v 4. stol. po Kr.

Obě tuto uvedené učebnice (podobně jako učebná kniha dějin novověkých téhož spisovatele) jak podaným výborem učiva, tak jeho uspořádáním od našich učebnic se lišícím zasluhují povšimnutí u našich historikův. Z té příčiny podávám tento referát, jak jsem byl již učinil o učebnici dějin novověkých. *Dr. J. Vlach.*

Národopisná mapa uherských Slováků na základě sčítání lidu z r. 1900. Vydal *dr. Lubor Niederle.* Praha 1903. (Také s ruským titulem.) Nákladem Národopisné společnosti českoslovanské a s podporou České akademie pro vědy, slovesnost a umění.

Prof. dr. Lubor Niederle, jehož činnost ve slovenském národopise na Národopisné výstavě v oddělení uherských Slováků jest jistě ještě v dobré paměti, podjal se záslužné práce sestaviti dle nové statistiky říše uherské z r. 1900, vydané roku loňského, mapu slovenské národnosti.

K této práci, celkem přece jen odbočce z rozsáhlých studií ke svým Slovanským starožitnostem, na jejichž pokračování jistě toužebně čeká řada pilných čtenářů, přiveden byl asi autor studií *Kolik bylo Slovanů koncem r. 1900*, uveřejněnou v 3. č. Slovanského Přehledu, v němž také ještě před vydáním této mapy uveřejnil předběžně článek *Ke sporu o rusko-slovenské rozhrání v Uhrách.*

Není to mapa v obvyklém slova smysle, nýbrž 11 mapek, jež přiloženy vlastně k objemné knize o 208 stranách, vydané jako IX. svazek Národopisného Sborníku. V obšírném úvodě vykládá Niederle, proč se k práci odhodlal i jak si při ní vedl. Účel její není praktický, nýbrž naučný, vědecký. Chtěl »v ní zachytit co možná přesně stav národnosti slovenské na počátku tohoto století, aby obraz ten mohl sloužiti za pevný základ k studiím o její minulosti i k úvahám o osudu budoucím, slovem k studiím o změnách národní državy slovenské.« Za základ vzato úřední sčítání z r. 1900. Nesprávnostem této úřední statistiky Niederle hleděl čeliti dvojím způsobem. Všecky osady slovenské roztřídil totiž do 6 skupin dle percent obyvatelstva (s 90% Slováků obce čistě slovenské, s 90—75%, s 75—50%, s 50—25%, s 25—10%, s méně než 10% obce neslovenské) a dle toho také označil osady na mapě šesterými značkami. Na tyto kategorie percentualní chyby úředního sčítání z největší části vlivu nemají, t. j. ve většině případů nejsou tak veliké, aby bylo nutno osadu přetříditi do kategorie vyšší. Kromě toho provedena znalci na Slovensku revise mapy zvláště na celé slovensko-maďarské hranici národnostní.

Přepočítání počtu obyvatelstva dle percent bylo sice pracné, ale touto správnou methodou docíleno nejen podrobného rozložení slovenských obcí na půdě říše uherské a tím i správné národnostní hranice Slováků, nýbrž i poměrné rozvrstvení a pronikání národnosti sousedních uvnitř oblasti.

Zobraziti tyto poměry na nějaké celkové mapě nebylo lze, poněvadž by tam nebylo bývalo snadno umístiti pokud možná všecky obce, a proto rozdělena celá oblast severních a středních stolic uherských, v nichž sedí Slováci u větší míře, na těchto 10 map dle stolic:*) Prešpurk (51) a Nitra (73), Trenčín (92) a Turec (73), Tekov (57) a Hont (39), Orava (94) a Liptov (92), Novohrad (26), Zvolen (89) a Gemer (40), Abanj-Torna (22) a Boršod (3), Zemplín (32) a Užhorod (28), Spiš (58) a Šaryš (66), Komárno (5) a Ostřihom (8) i Pešť-Piliš (4, v Budapešti 3). Na 11. mapě (první) podán celkový přehled. Text knihy uvádí vlastně dle stolic přesně totéž, co různými značkami předvedeno na mapách. V závěru, ačkoliv zpracovati histo-

*) Uvádím v závorkách percenta Slováků v celé stolici. Dle toho nejčistší stolicí slovenskou je Orava.

rické stránky slovenského osídlení na základě své práce ponechal jinému, Niederle shrnul celkové výsledky své práce. Dle ní získali Slováci, ač mnohé obce (106) ztratili, celkem 253 osad. Čistý zisk jejich jest tedy 147 osad, z nichž nejvíce získali na účet Rusů ve východních stolicích. V této síle assimilační lidu slovenského, kdyby lid jen stál kulturně výše a kdyby i mohlo se omeziti přílišné vystěhovalectví — mohla by býti záruka, že by budoucnost Slováků v Uhrách nebyla dle soudu Niederlova zcela beznadějná.

Nejdůležitější stránku mapy ponechal jsem si na konec: je to její slovenská nomenklatura. Niederle uvádí sám sice řadu prací, o které se mohl opírati, z nichž zejména nejdůležitější byly seznamy Slováka Fedora Houdka. Abecední maďarsko-slovenský slovník místních jmen z materiálu vlastního i Niederlova — sama sebou práce záslužná — sestavil učitel Stanislav Klíma, známý pracovník na poli vzájemnosti československé. Seznamem tímto (na 86 stranách) končí kniha, o níž nejvýznamnější slova napsal (ve Vlčkově Osvětě) neúnavný prostředník československý Karel Kálal: »Kniha významná, nejdůležitější, co jsme u nás o Slovensku napsali.«

Na konec malou poznámku. V přídavku Niederle se zmiňuje i o českých koloniích v Uhrách, zvláště v podunajské krajině západně od St. Ršavy, na něž pisatel byl upozornil již dříve v článku v Ottově díle o N. V. Č. o oddělení Čechů dolnorakouských, kde vyloženy i dvě fotografie ze Svaté Heleny, vedle Weitzenriedu nejdůležitější osady české, i rukopisný popis z péra tamějšího učitele p. J. Schlögla.

Poněvadž z vydání nákladné mapy této Národopisná společnost československá přes podporu České akademie jistě zisku míti nebude, vřele doporučujeme ji do knihoven všech našich středních ústavů. Nejlépe jest přistoupiti za činného člena společnosti. Malý příspěvek 6 K (4 K příspěvku a 2 K příplatku za Sborník) bývá každoročně dostatečně vyvážen objemným svazkem Sborníku. Letos Niederlovou mapou bohatě. *J. V. K.*

Rostlina v dekorativním umění. II. díl, 12 listů. Kreslil prof. *A. Bouda.* Nakladatel B. Kočí v Praze.

Před časem měli jsme příležitost promluviti na tomto místě o I. díle těchto předloh. Jako tam, tak také ve II. díle autor se přidržel prvotního rozdělení ve dvě skupiny, a to ve studie rostlin dle přírody a v komposiční motivy dekorativní, které mají býti ukázkou a jakýmsi návodem, kterak užiti motivů přírodních k ozdobení předmětův uměleckého průmyslu.

Na prvém místě konstatujeme, že II. díl vyniká nad I. jak provedením, tak pestřejšími — co do účelu dekorativního — ukázkami komposičními. Nám zvláště zamlouvají se více předlohy naturalistické; jsouť účelnější, cílům středoškolským přiměřené a svou lehkou čárkovací manýrou tužkovou a slabým polohováním pro žáky jsou též instruktivní. Výhodny jsou v předmluvě uvedené pokyny, kterých barev bylo použito při polohování jednotlivých listů, jak to bylo již v díle I. Avšak dle učiněných zkoušek soudíme, že p. autor nepoužil všude téhož laciného materiálu, jakého obvykle užívají naši žáci (šestihaléřových barev knoflíkových).

Komposiční ukázky dekorativní — listy sudé —, provedené na základě prací malířky A. Boudové, budou vítanou názornou pomůckou pro učitele škol odborných a takových, kde z počtu vyučovacích hodin připadá lví podíl kreslení. Jsou to práce brillantně provedené, delikátní v kresbě i v tónu; daleko převyšují to, co známe z I. dílu. Pro naše ústavy, kde se kreslí 2—4 týdně, již pouhé kopírování jich namnoze bude dosti pracné a vyžádá si nadměrného času, čímž vzniká obava, že žáky unaví a zájmu na práci ubere. Řekl bych, že autor při pořádání II. dílu svých předloh, při snaze učiniti krok vpřed, učinil krok příliš dlouhý a překročil do jisté míry to, co sliboval v předmluvě k I. dílu: podati řadu předloh a ukázek pro školy střední. V tom směru byl k nám díl I. štědřejší.

Přes to vítáme tuto sbírku, obohacující naši odbornou literaturu a pěkně se řadící k dílu I. a k moderním rostlinným předlohám Sodomovým, a přejeme jí hojného rozšíření.

Umělecká reprodukce je pozoruhodná a vyniká zvláště, srovnáváme-li ji s předlohami Sodomovými z vídeňského ústavu reprodukčního. *—hm—*

Dr. A. Reychler: **»Chemie fysikálná.«** Z francouzštiny přeložil Em. Votoček, docent české techniky v Praze. V Praze 1902, nákladem České Akademie. Stran 354 velké osmerky.

Roku 1884 vyšla nákladem Fr. Borového cenná »Chemie theoretická«, jakožto upravený souhrn přednášek, které vykládal svým posluchačům na české universitě prof. dr. Bohuslav Raýman. Byl to až do dnešní doby jediný český vědecký spis svého druhu, nepočítajíc ovšem veliké řady porůznu uveřejněných článků z péra O. Šulceva, Raýmanova, Votočkova a j., jimiž bylo jednak nově zkoumáno, jednak referováno o pokrocích moderní a důležité této vědy za hranicemi. Překlad díla Reychlerova jest první obsáhlejší knihou, kde nalezneme přehledně a — což hlavní: *velmi jasně* shrnuty poznatky o nejnovějších badáních fysikálně chemických a kde nalezneme hlubší poučení o *theorii* lučby, která za posledního dvacetiletí doznala přímo pohádkových rozmachů. Kniha Raýmanova hodila se svojí stručnou, soustavnou formou hlavně za studium chemickému dorostu, jemuž jistě byla nepohřešitelnou. Kniha Reychlerova přistupuje k úkolu tomu na mnohem širších základech, obrněna právě výsledky zmíněného rozmachu posledních let. a již tím tedy jest její potřeba nanejvýš zdůvodněna. Rozdělena jsouc v patero hlavních oddílů, přehledně vykládá základní zákony chemické synthesy i analysy, mluví o zjevech látek plynných, tekutých i pevných, o různých klassifikacích prvků (Mendělejev, Meyer), o roztocích a jejich povaze, projednává thermochemii i elektrochemii, chemickou mechaniku (statika i dynamika), vykládá thermodynamiku. Oproti velikým dílům Nernstovu a Ostwaldovu vyniká koncisností na jedné straně a jasně prorášeným úsudkem na druhé. Vyjma obtížnou, nejméně snad u nás probadanou partii o thermodynamice, kde bylo panu překladateli zápasiti s nejednou obtíží v příčině neustáleného názvosloví, nesetkáváme se příliš s použitím doktrin vyšší mathematiky. Jeť vůbec kniha nesena více směrem fysikálním, než mathematickým, což jest najisto k dobru její srozumitelnosti a průhlednosti. Velice krásně jest zpracována moderní, interessantní partie o uhlíku asymetrickém, jakož i celý oddíl stereochemie, opřený o práce Le Belovy a van t'Hoffovy. Schematické obrázky pěkně doplňují mluvené slovo.

Překlad p. Votočkův je opravdu velmi cenný, český, nelpící na originálu v nesčetných jazykových obratech románské dikce, ale správně opisující a vystihující smysl. Je to zde tím záslužnější, čím neustálenější je dosud v Čechách místy chemická fraseologie a nomenklatura.

Prof. dr. Lassar-Cohn: »**Chemie v denním životě.**« Dle 4. vydání přeložil *Richard Kauders*. V Praze 1903, nákl. J. Otty. Cena 3 K 50 h, strany 304.

Mezi populárními spisy chemickými, které mají umožniti všeobecné porozumění této vědě nad pomyšlení důležité pro každého jednotlivce, náleží bohaté knize Lassar-Cohnově místo z nejpřednějších. Není založena na stanovisku nejmenšího vědění odborného, na němž stavěli angličtí učenci let sedmdesátých svoje populární katechismy vědecké (Huxley: První uvedení ve vědy přírodní, H. E. Roscoe: Chemie, Balfour-Stewart: Fysika, Lockyer: Astronomie, přeložené v Ottově Světové knihovně, a j. v.), nýbrž předpokládá jakousi všeobecnou průpravu odbornou, jakou si možno dnes odnésti na př. z měšťanské školy. Ale ani tento požadavek nezamezuje, aby z knihy neplynul široký užitek každému, kdo v ni nahlédne. Jeť metodičnost díla z prvních jeho předností a jí pouze umožněno jest, že na třech stech osmerkových stránkách vtěsnáno jest tolik látky, že není chemické otázky denního života se týkající, aby o ní nebylo tu podáno buď obšírnějšího neb aspoň stručného výkladu. Není to malá úloha, povážíme-li, že vlastně vše, k čemu nás těkavý pohled připoutá, jest vlastně čistě chemické povahy: člověk ve vlastní svojí podstatě, jeho oděv i potrava, jeho obydlí i nábytek, jeho knihy, nástroje, pomůcky, půda, po které kráčí, i vzduch, který dýchá . . . vše, vše tu volá, aby bylo chemicky vykládáno a pochopováno. Kdo přečte knihu Lassarovu-Cohnovu, sotva se ubrání povznášejícímu dojmu ohromné přímo šíře i hloubky, kterou tato věda obepíná život.

Obvyklého dělidla na oddíl organických i anorganických látek není tu dbáno — mnohdy spínány jsou spolu právě zjevy v této příčině dosti odlehlé. Tak na př. seznámí autor na začátku s nutnými pojmy o hoření a dýchání, jakož i s četnými processy jeho se týkajícími, při čemž neopomíjí lehoučkým krokem přejíti k nejrůznějším svítivům a palivům, dotkne se výživy tělesné, aby současně projednal hospodářský průmysl sem spadající, z hruba se dotkne theorie a projedná praktickou stránku její. Rozumí se, že fysikální podklad četných zjevů je v uzounkém často styku s processy chemickými . . . ale vše probíhá velmi přirozeně, partie z partie vyplývá, zjev jeden podporuje a vzbuzuje druhý.

Tak docházíme tu obsáhlého poučení o chemii potravin, cukrů a vůbec uhlohydrátů, o chemii kvasné, chemii třaskavin, o průmyslu barvířském, papírnickém, koželužském a běličském, s čímž souvisí i vědecké projednání principu malířství, pročteme důkladné partie o vyspělé fabrikaci sody a kyseliny sírové, mýdel, skla a porculánu. Fotografii věnováno jest rovněž obsáhlé pojednání, podobně i hutnictví a výrobě medikamentů. Vše rozděleno jest formálně ve 12 o sobě sestavených přednášek.

České vydání rozšířeno jest několika poznámkami překladatelovými a řadou obrazců, které často velmi přiléhavě napomáhají představě čtenářově. Stručnou, ale jadrnou předmluvu napsal universitní professor dr. Bohuslav Brauner. Jsme jisti, že výborné knihy velmi brzy si povšimne naše obecenstvo, a bude jistě na prospěch našich studentů, aby na ni byli pp. professory chemie vřele upozorněni. *F. Skn.*

Páter Vojtěch. Román *Jana Klecandy*. Historie mladého kněze, jenž po delší nepřítomnosti ve vlasti setkává se opětně s některejší družkou svého mládí. Rozpřádá se románový děj, jehož středem stává se postava kněze, jejž vědomí povinnosti konečně převádí přes úskalí. Poctivá mužná postava mlynaře Dvoreckého, rozšafného, staročeského »pana otce«, sympatický zjev jeho druhé ženy, vesnický furiant a dobrodruh Karel jsou neméně zajímavými osobami dramatu, jež se odehrává v idylicky klidném, malém mlýně, jehož ovzduší autor poutavě a věrně líčí. K nim přidruženy jsou postavičky vesnického blázna Jozífka, starého invalidy a všudybyla Mařánka a j., jež svou životností nemálo k poutavosti díla přispívají. Kniha vydána jakožto svazek VI. »Klecandových spisů«. (252 str.) Brožované 2 K, vázané 3 K 30 h. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze.

Car Petr Veliký. Napsal Sir *John Barrow*, přeložil Jan Váňa. Brožov. K 2·50, váz K 3·90. — Velikán ruské říše, pravý obr dějin, který neobyčejnou silou vůle odvážil se svému národu otevříti novou budoucnost, zaštípiti nové směry vývoje, v našem písemnictvu nenašel posud svého mistra slova. Vítáme proto práci anglickou v českém rouše tím více, že celý spis — bohatý obraz ruského života — psán jest zajímavě, bez suchoparu. Jest to jedna z oněch knih biografických, které jsou chloubou anglické literatury; proto jí přejeme hojných čtenářů také u nás.

»Aforismy a citáty.« Vybral a uspořádal *Fr. Šídlo*. Cena 1 K. V plátně vázáno. »Sborníku příruček pro učitelstvo a studentstvo« svazek III. V Olomouci, nákladem R. Prombergra.

Pořadatel provází spisek svůj slovy Čelakovského ke Kamarýtovi: »Citáty mají větší cenu, nežli se Tobě zdá; ony vysvětlují, srovnávají, dokazují.« — V mnohém má básník pravdu: dobrým aforismem poví se často mnohem více, než mnohdy dlouhými odstavci. Dnešní všeobecný zájem pro aforism, jakožto zkondensovaný, přesně vymezený soud či předpoklad, jest tedy přirozeným požadavkem nynějšího stupně myšlenkového vývoje lidstva. Dnes jistě mnoho mohou zajímati citáty slavných filosofů, čelné mravoučné zásady náboženských i společenských reformátorů, proslulých básníků a vědců. Zdá se nám proto, že autor přichází dosti vhod s knížkou přítomnou, kde sebráno jest kolem osmi set nejrozmanitějších citátů i aforismů všech národů i věků, abecedně sestavených, doplněných na konec soupisem dle autorů a schematickým obrazem myšlenkového jich obsahu. U každého autora připojena zcela stručná data životopisná; jsou mezi nimi věhlasná jména všech dob i národů. Knížka dobrá pro studentstvo, ale i pro kruhy mimoškolské. *Sekanina.*

Spisy proti alkoholismu doporučeny ministerstvem školám. »V lidových rozpravách lékařských« vydána redakcí docenta dra. *L. Haškovce*. nákladem J. Otty v Praze, velice vhodně psaná brožura proti alkolismu, obsahující dvě pojednání a to: »Alkoholismus«, krátký přehled časových otázek, jejž sepsal dr. *Jan Šimsa*, a »Alkoholismus a škola«, napsal dr. *Duchoslav Panýrek*. Cena brožury 1 k 20 hal. Brožura tato byla výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování doporučena školám obecným, měšťanským, středním, jakož i ústavům učitelským a spolu bylo učitelstvo těchto škol a ústavů na tento spis upozorněno.

Hovorna.

V archaeologických kursech, pořádaných na české universitě pro professory středních škol, probéře letos docent dr. *Frant. Groh topografii starých Athén.* Kurs ten konati se bude v listopadu a prosinci, vždy v sobotu od 4—6 hod. odp., v Klementině čís. V. Začátek dne 7. listopadu.

Škola měšťanská a nižší reálka. Namnoze se myslí, že tři třídy měšťanské školy srovnávají se se čtyřmi třídami nižši reálky. Mínění toto jest stále některými kruhy rozšiřováno, namnoze se mu věří a činí se z toho i důsledky. Měl jsem několikráte sám příležitost o tom se přesvědčiti a rozhovor o tom zaváděti. Posledně naskytl se mi nový důkaz na konci minulého školního roku. Jistý žák IV. reálné třídy (místo jest zde vedlejší) cítil, že propadne. Touha jeho nesla se k myslivectví a proto na jinou školu odeslal následující dopis: »Nížepsaný žák IV. třídy reálky prosí, zda-li by mohl býti přijat do revírnické školy s nedostatečnou známkou z frančtiny a lučby. S ochotou podrobil by se z předmětů jmenovaných zkoušce přijímací.« Na žádost podanou dostalo se mu této odpovědi: »Z ředitelství revírnické školy se Vám sděluje, že kdybyste chtěl býti přijat, *musel byste složiti zkoušku na některé škole měšťanské,* která Vám snadno bude povolena. Toto musí býti, abyste vyhověl podmínkám přijetí.«

Z vyřízení tohoto a trvám, že případ tento není ojedinělým — možno vykládati, že měšťanská škola jest v téže dustojnosti jako nižší reálka, že ani absolvované tři třídy měšťanské nerovnají se s prospěchem absolvovaným třem třídám reálným! Jaká to degradace, kdyby se měl propadlý žák ve čtvrté třídě reálné podrobovati zkoušce na škole měšťanské, aby mohl býti přijat na nějakou školu odbornou! Případ tento nutí mne hájiti vyššího postavení školy střední před školou nižšího řádu, totiž školou měšťanskou. Jsou-li kde vytčeny podmínky přijetí na některou školu odbornou zpusobem podobným, jest nutno na nepřístojnost tu poukázati a vší mocí se zasaditi, by abnormalita tato co nejdříve byla odstraněna.

Boleslav Dolejšek.

Oznámení. *Nová pomůcka učebná. (Nápisy k nástěnným obrazům zeměpisným a dějepisným.)* Od těch dob, kdy škola snaží se sbírky svých pomůcek učebných žactvu u větší míře učiniti přístupnými, pocítěna také potřeba, opatřiti Langlovy obrazy dějepisné a Hölzlovy obrazy zeměpisné vysvětlivkami, nápisy, které by, zavěšeny jsouce pod obrazy i na chodbách, mimo vyučování přímé, žactvu dávaly příležitost mnohý zajímavější fakt seznati.

Za tím účelem sestavil před několika lety podepsaný spolu s prof. Antonínem Doležalem a prof. Janem Petráčkem 61 nápis pod obrazy Langlovy. Nápisy obsahují 100 -120 slov zřetelně tištěných na papíře 60/12 *cm*; lepenkou podlepeny zavěsí se pod obraz. Nápisy tyto byly prodávány ve prospěch jubil. fondu okolním ústavům po 10 K, a jest ještě 20 výtisku na skladě.

Letos pak jsme s panem drem. Antonínem Polákem vydali nápisy k Hölzlovým obrazum zeměpisným, a to se stanoviska fysikálně zeměpisného, aby vedle popisu vysvitla také souvislost rázu krajiny s podmínkami přírodními.

Dílko vyšlo nákladem a ve prospěch jub. fondu při c. k. čes. gymnasiu v Uh. Hradišti a určeno jest našim školám středním. I prodávají se všecky nápisy za úhrnnou cenu 4 K. Adressa: Správa jubil. fondu c. k. českého gymnasia v Uh. Hradišti. Ředitel *Josef Zahradník.*

Redakce Věstníku doporučuje tyto nápisy velkým tiskem tištěné a pěkně provedené co nejvřeleji.

Listárna redakce.

P. T. p. řed. S-ovi. Kniha J. Roth a Fr. Bílý »Úvod do jazyka německého rozborem a nápodobou -- pro první třídu škol středních« vyšla ve čtvrtém vydání, které jest obsahem nezměněný otisk vydání třetího, *v novém pravopise.* Nemějte obav: dle vynesení vys. c. k. ministeria kultu a vyučování ze 12. března 1902 č. 3330 obsahem nezměněný otisk předchozího schváleného vydání, převedený na nový pravopis německý jest za knihu učebnou *přípustný, aniž třeba vymáhati nové approbace.* — *Panu K.* Přehled časopisů počneme zase uveřejňovati od příštího čísla.

Doplněk k Výsledku zkoušek pro učitelství na gymnasiích, školách reálných a dívčích lyceích. V odboru G_3 má býti uveden ještě *Gotthard Storch,* approbovaný z Němčiny a Francouzštiny jako předmětů hlavních. Počet approbovaných v letním období zkušebním stoupl tím na 64.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 2.

Antické živly Schillerovy Nevěsty messinské.

Napsal dr. **František Loukotka.**

Překvapuje věru a nabádá k zevrubnější úvaze nesrovnalost, u Schillera, hlasatele svobody, jenž pohrouzil se v Kantovu filosofii a ethickému jádru jejímu dal výraz ve smělých slovech:

»Sevřete jen božstvo ve svou vůli —
s trůnu světového sestoupí!«[1])

a tamtéž o něco dále:

»Vzepře-li se člověk, musí mizet
také boha velebnost,«[2])

v tom se jevící, že v praksi, jako dramatik, se řídí principem opačným, předváděje řadu tragických hrdin svých obého pohlaví s passivitou vůle,[3]) se svobodou až nezlomně spoutanou, takže tragická *ἁμαρτία* není vlastně *příčetnou* vinou *jejich* a katastrofa nezaslouženě je stíhající jest krutým výronem sudby jim předem neodvratně určené.

V trilogii, jejímž hlavním hrdinou je Valdštýn, fatalistický živel vzatý z nazírání antického nejprve s energickou direktivou zasahuje v děj,[4]) pak značněji arci ztlumen jest náboženskou a ethickou ideí, znázorňující tajemné cesty světového řádu a Prozřetelnosti, ve dvou tra-

---

[1]) Das Ideal und das Leben, strofa 11.

[2]) Srv. *Hettner*: Die romantische Schule in ihrem Zusammenhange mit Goethe und Schiller. 1850., str. 102 a 106; *C. L. Cholevius*: Geschichte der deutschen Poesie nach ihren antiken Elementen. 1856, II. sv., str. 119 n.; *J. Hart*: Geschichte der Weltliteratur und des Theaters aller Zeiten und Völker. 1896, str. 778 n.

[3]) »Im Grossen Allgemeinen haftet denn auch seinen Helden und Heldinnen etwas mehr Passives als Aktives an«: *J. Hart* tamt. str. 799.

[4]) Srv. *Cholevius*: na m. uv. str. 164—171; *A. Pechnik*: Die antiken Elemente in Schillers B. v. M. Progr. c. k. vyšš. gymn, v N. Sandci 1878, str. 7 n.

goediích po trilogii sepsaných, Marii Stuartovně a Panně orleanské,[5]) až však konečně v Nevěstě messinské stává se pružinou, ději přesnou dráhu vývoje vykazující.[6])

Co přimělo Schillera, jenž v listě Süvernovi psaném vyslovil přesvědčení, že nemůže tragoedie antická býti směrodatna pro nás, jenž Goetha od úsilí jeho přimknouti se k Homéru ve všem, i v tom, co pokládá se za pochybené, hleděl odvrátiti, k tomu poukazuje, že je pro básníka právě tak nemožno jako nevděčno opustiti úplně půdu národní a s dobou svou v rozporu se octnouti, — co přimělo, pravíme, arcibásníka k tomu, že proti správnějšímu úsudku svému, jejž měl i hlásal v theorii,[7]) uchýliv se od svého předchůdce, velikána stratfordského, ba i od velebeného vrstevníka a přítele svého Goetha, ve zmíněných kusech zavedl fatalismus, jenž při volbě látek a jich zpracování mu nemohl než býti vážnou závadou? Na otázku tu odpovíme, rozhledneme-li se po historickém vývoji dramatu německého a osobitné evoluci Schillera básníka.

Drama německé nevyrostlo ústrojně na půdě národní, jako řecké ve starověku a španělské i anglické v době novější. Utěšený rozmach prostonárodních počátků dramatu německého ztlumen byl bouřemi, způsobenými reformací, a když ve století osmnáctém vážně bylo přikročeno k restituci umění dramatického, básníci filosofujícího a hloubavé kritice oddaného věku toho nemohli již ve tvorbě své opírati se o naivní i banální hry lidové. Zatím však jiní národové v příčině té šťastnější vysoko vyšvihli se v poesii dramatické, i bylo na Němcích, aby zužitkovali náležitě, co zdatného bylo vykonáno od jiných. Byla pak to předem dramatická uměna francouzská, jež, ozářena slavojasem politického významu národa a holedbavě hlásajíc, že jest nejenom nápodobou umění antického, nýbrž že se mu vyrovná, ba i nad ně vyniká, i u národův, již měli své vlastní drama, nad francouzské předčící, dobyla si vážnosti nemalé.

Proti tomuto přeceňování klassického dramatu francouzského byl zahájen Lessingem boj, který vyvrcholil v kritických jeho statích Hamburské dramaturgie, kde dokázán veliký rozdíl dramatu antického a francouzského a Shakespeare právem za největšího dramatika novodobého prohlášen. Triumvirové tragoedie řecké s duchaplným Aristofanem a římským básníkem veseloher T. Macciem Plautem jednak, jednak arcibásník britský stali se nyní takřka póly, mezi nimiž pohybovalo se drama německé, podrobujíc se přitažlivosti brzo toho brzo onoho.

---

[5]) Viz *Cholevius* tamt. str. 171—182; *Koberstein*: Grundriss der Gesch. der deutschen Nationalliteratur, V., str. 3124, 9.

[6]) Dr. *B. Gerlinger*: Die griechischen Elemente in Schillers Braut v. Messina, eingeleitet durch Dr. F. Dingelstedt (III. vyd.) 1858, str. 72: »So sehen wir also die Helden des Stückes . . . nicht leiden, *weil sie wollen*, sondern *weil sie müssen*, und die Wirksamkeit fatalistischer Willkür in der Br. v. M. in ihrer unerquicklichsten Gestalt«.

[7]) Zvl. ve stati: »Über die tragische Kunst«; *Cholevius* na m. uv., str. 119: »Dabei (t. j. v poměru svém k poesii antické) wird er nur in den theoretischen Forschungen in einer wahren Grösse erscheinen, während seine Dichtungen, wenn man sie allein von dem antiken Standpunkte betrachtet, so manche Schwäche zeigen.«

Také na Schillera, největšího dramatika německého, vlivy tyto působily mocně v různých údobích jeho tvorby: v mládí všecek zaujat byl Shakespearem, poněvadž však v mladickém rozmachu nevystřehl se zrůdného naturalismu a umělecké rozháranosti, chyb, k nimž snadno svádí velikán ten dramatiky nezkušené a příliš vznětlivé, — takže Goethe první výtvor dramatické musy jeho přes to, že jinak svědčil o titanské síle jeho genia, nazval »wunderliche Ausgeburt« —: rozmrzen odvrátiv se od tvorby dramatické věnoval se studiím historie a filosofie a po letech k oné opět se vrátiv, těsně přimknul se k tragikům řeckým, jež zatím byl poznal. Uznával sice i nyní v theorii, že nesmí býti pro nás drama antické směrodatno, nýbrž že uměna Shakespearova je stanovisku doby nové nejpřiměřenější; než krása formy a vnitrná umělecká cena skvostů, jimiž ozdobili Aischylos, Sofokles a Euripides Parnass řecký, krom toho i vliv Goethův, Wielandův a Humboldtův, jakož i snaha po antické ideálnosti a prostotě i přirozenosti způsobily, že básník, jenž ve své trilogii, pak v Marii Stuartovně a Panně orleanské sloh shakespearovský reminiscencemi z básníkův antických promísil, posléze nadobro, až do krajních důsledkův mohutnému vlivu oněch podlehl.

Již na latinské škole v Ludwigsburgu Schiller četl Ovidia, Vergilia a Horatia, než na tvorbu jeho v letech mladických antika neměla — nehledíme-li k drobnějším reminiscencím na latinskou četbu školní — vlivu patrnějšího. Avšak do duše znechucuje si znenáhla, právě jako jeho Karel z Moorů, »das tintenklecksende Säkulum«[8]) a úzkoprsost zákonného klidu, zalétl s geniem svým do dávnověku s jeho velikány, i zahloubal se v Plutarcha, v jehož četbě viděl nejlepší prostředek povznésti se nad nízkou generaci. S jeho nadšením pro antické rekovství spojena byla arci nejasnost názorův, které však během let byly vytříbeny zkušenostmi životními, jež ztlumily bouřivé zvuky jeho varita na krotké tóny resignace. Nemalou o to zásluhu měl Wieland; s ním seznámiv se r. 1787 ve Výmaru Schiller upozorněn byl na to, co již Horác (v listě Pisonům 268 n.) na srdce kladl básníkům římským slovy:

»Vy tudíž vzory řecké
ve dne rukou převracejte čilou, v noci zas převracejte!«[9])

I uvědomiv si rozdíl poesie antické a nové uznal, že příčinou nezralosti většiny plodův jeho posavadních byla nedostatečná znalost vzorův antických, i dal se do četby jich s horlivostí, o níž v dopisech zmiňuje se častěji. Jeho nadšení pro antiku obráží se jadrně v jeho slavných básních: Götter Griechenlands a Die Künstler, uveřejněných ve Wielandově Merkuru 1788—9. Než studiím vědeckým, jimž oddati se musil v letech následujících, aby založil si existenci, ustoupilo na čas „studium inutile«. Že Sch. potom znenáhla tak hluboko vnikl v ducha starověku klassického, že byl s to, aby mimo jiné napsal znamenité pojednání: Über die naive und sentimentalische Dichtung (1795), za to dě-

[8]) Die Räuber, jedn. I., výj. 1. poč.: »Mir eckelt vor diesem tintenklecksenden Säkulum, wenn ich in meinem Plutarch lese von grossen Menschen.«
[9]) Citáty z Horáce uvádíme většinou dle překl. T. Hrubého.

koval jednak Vilému z Humboldtů, s nímž několik let v Jeně byl obcoval, jednak dalším studiím vzorův antických. Jest jisto, že mimo díla výše uvedená, jež později četl opětně a úplně, poznal slavné satiriky římské, pak Plauta a Terentia, z básníkův řeckých zvláště Homéra, jejž čta ve Výmaru prohlásil za nový zdroj svého života básnického, pak Aristofana, zvláště však arci slavné tragiky řecké. Ze zachovaných kusův Aischylových cenil nejvýše Agamemnona, o němž dí v listě z r. 1788, že je »eines der schönsten Stücke, die aus einem Dichterkopfe hervorgegangen sind«, v listě r. 1802 Körnerovi psaném dí o Nevěstě messinské, o níž právě pracoval: »Das Stück lässt sich zu einer Aeschyleischen Tragoedie an«; roku následujícího pak neváhal v jiném listě přiznati, že, píše kus ten, bez důkladnější znalosti Aischyla nebyl by mohl tak snadno v antiku se pohrouziti. Jeho četbu básní Sofokleových dosvědčují rovněž některé dopisy, zevrubné pak studium Oidipa krále dokazuje nejpádněji jeho Nevěsta messinská, o níž dokážeme, že je skoro kopií této tragoedie Sofokleovy. Také třetího z triumvirů tragoedie řecké, jejž už Aristoteles nazval τραγικώτατον, čítal se zálibou, ba přeložil i část Foiničanek a celou Ifigenii v Aulidě. Konečně v listech z roku 1797 zmiňuje se, jak prospěšno mu bylo studium Poetiky Aristotelovy.

I není divu, že, ač v listě Körnerovi poslaném přiznává, že by soudobé lidstvo mu ani nebylo za to povděčno, kdyby byl býval z trilogie své učinil to, čeho z ní arci učiniti nemohl, totiž tragoedii antickou, ač v Xeniích tepe břitkou satirou mladšího Schlegla pro jeho graekomanii,[10]) ač v jiném listě Körneru psaném dí, že nenachází vkusu na dramatech s chory, od obou Stolbergů napsaných[11]) — že přes to přese všechno — pod mohutným dojmem podmanivé krásy a dokonalosti děl antických a nechtěje zůstati za slavným přítelem svým Goethem, jenž po jeho úsudku jest »pravým představitelem realistické poesie«, »naivním básníkem nové doby, jejž mléko lepšího věku odkojilo a řecké nebe k vyspělé zralosti vypěstilo«[12]) — napsal Nevěstu mess., a to nejen proto, aby měře se s nejslavnějším tragikem řeckým,[13]) jako před tím Goethe svou Ifigenií v Tauridě s Euripidem, dokázal velikou zdatnost svou v tomto útvaru poesie, nýbrž, aby jím dosáhl domnělého vrcholu tragického umění své doby a aby snad i zahájil v Němcích jeho reformu, příčící se historickému vývoji dramatu novodobého. Taká přemíra idealistických snah z antiky vyvěrajících podmanila ducha arcibásníkova, že

---

[10]) *Hettner* na m. uv., str. 138: »Schiller nennt den Alarkos wiederholt in seinen Briefen (an Goethe und Körner) ein seltsames Amalgama des Antiken und Neuestmodernen. Er hat vollkommen Recht mit diesem Ausspruche... Nur hätte Sch... hierbei etwas mehr in seine eigene Brust einkehren sollen. Nicht bloss dieser Alarkos, sondern die ganze antikisierende Richtung, aus der er hervorgegangen und die doch Goethe und Schiller selbst begründet hat, ist ein solches seltsames Amalgama des Antiken und des Modernen.«

[11]) Byly to básně: Timoleon r. 1785 v Kodani, Theseus, Belsazar, Otanes, Kojenci r. 1787 v Lipsku vydané; viz *Cholevius* na m. uv. s. 110 n. a *Koberstein* na m. uv. s. 2096 n.

[12]) Srv. též slavný list Schillerův ddto 23. srp. 1794, obsahující výbornou charakteristiku poesie Goethovy.

[13]) Viz list Schillerův V. z Humboldtů psaný ze dne 17. února 1803.

přes lepší svoje přesvědčení na scestí zabočil;[14]) skoro zdá se, jako by byl musil poddati se nezdolnému nátlaku svého nitra, aby tvůrčím výkonem vyléčil se z podmanivého vlivu antiky a pak aby obrozen jsa úplně svůj dramatickou uměnu svou požadavkům doby nové přizpůsobil; jeho následující, bohužel však poslední drama proti Nevěstě mess. jest nejpopulárnější.

Zdali se podařilo Schillerovi tragoedii osudovou po stránce ethické a umělecké pro dobu novou uplatniti, objasní rozbor díla jeho; i přihledněmež nejprve na stavbu tragoedie, poukazujíce zároveň, kterak básník hleděl ustrojiti osnovu její tak, aby kryla se s jednotlivými částmi tragoedie řecké.[15])

Isabella, kněžna messinská, obeslala si, jak se dovídáme z úvodní řeči její (I, vv. 1—100), odpovídající prologu Euripidovu, oba syny své, dona Manuela a dona Césara, vespolek zavile se nenávidějící, do paláce otcovského, aby pohnula je k smíru, ježto hrozí rada stařešin, že v kritické době zvolí si jiného knížetem, nepodaří-li se jí záhubný rozkol bratří urovnati. Očekávajíc, že blahá spokojenost rodinná zavítá v dům knížecí, pošle i věrného sluhu Diega pro dceru svou Beatrici, jež od nejútlejšího dětství až do té chvíle v klášteře tajně byla vychovávána. Celá tato partie do v. 130. přesně odpovídá prologu Oidipa krále vv. 1—150.

Poté vystoupí sbor a bolně vzpomíná rozkolu cizích dobyvatelův, krásnou zemi hnětoucího. Tato část (vv. 131—293) je nápodobou parody Oidipa krále vv. 151—215.

Poté vystoupí Isabella uprostřed obou synův, avšak zkrušena odejde po marném pokuse vznítiti v nich lásku bratrskou. Než vroucí slova matčina přece nezůstanou bez účinku, i smíří se úplně oba bratří, a to tím ochotněji, ježto láska vzplála v jejich srdcích a ježto právě se dovědí, že jejich vyvolené jsou v Messině a chvíle sňatku se jim blíží. César spěchá k milence své, kdežto Manuel zatím svěří sboru, že právě dnes unesl svou lásku z kláštera. Tato část (vv. 294—860) kryje se do ústrojí tragoedie řecké s epeisodiem[16]) prvním (Oid. kr. 216—462), načež sleduje chorická partie (861—980), odpovídající stasimu prvému (Oid. kr. 463—512): sbor kárá únos ten vzpomínaje zároveň, že to byl též únos, jímž Isabella, původně nevěsta děda obou bratří, stala se chotí knížete, jejich otce, a pro nějž uražený děd proklel sňatek ten; neblahého tudíž jest prý očekávati konce.

Následující výjevy (jedn. II.) vykazují zápletku děje. Nejprve zříme nevěstu Manuelovu v přímořské zahradě o samotě zůstavenu a milence úzkostlivě očekávající; trpké výčitky si činí, že roztrhla závoj cudnosti

---

[14]) Srv. *Edw. Nascher*: Handbuch der Weltliteratur. 1900, str. 572: »Der Klassicismus verlässt den Boden der Wirklichkeit und flüchtet gleich der Romantik in seligere Gefilde, nach dem klassischen Boden der Kunst, welchen Winckelmann in Hellas erschaute, und was dieser in schwärmerischer Anbetung erträumte, — der Hellenismus galt fortan gleichwertig mit Vollendung und Vollkommenheit.« Srv. *J. Hart* na m. uv. str. 768 n.; zvl. 774.

[15]) Viz Dr. *Jos. Kohm*: Schillers Braut v. Messina und ihr Verhältnis zu Sophokles' Oidipus Tyrannos. 1901, kteréžto dílo osahuje od str. 6—200 zevrubnou analysi kusu, podanou za stálého srovnávání s ústrojím řeckého vzoru jeho.

[16]) *τὸ ἐπεισόδιον* je dialogická část dramatická mezi jednotlivými zpěvy, jež sbor pěl na svém stanovišti v orchestře (*τὰ στάσιμα*) a jež zpravidla byly tři.

panenské, svého únosce následujíc a nečekajíc rozhodnutí neznámé své matky. Rozechvěna vzpomíná smělosti své, ana přes Manuelův zákaz vzdálila se z kláštera, aby viděla pohřební slavnost knížete; tehda prý jen božským řízením unikla jinochu ji stíhajícímu. Poznáváme snadno, že jest milenkou a zároveň i sestrou obou bratří. Tato část (II. 1—128) je nápodobou monodií (μονῳδίαι) tragoedie řecké, t. j. solových zpěvů herců̂v — rázu zpravidla žalného. Tu objeví se César a prohlásiv ji svou nevěstou odkvapí nevyčkav slova souhlasu ustrnulé děvy. Vzpamatovavší se Beatrice s hrůzou vytuší, že stržena je do víru zhoubného záští obou bratří. Celá část od počátku jednání II. do v. 249 odpovídá epeisodiu druhému — v Oid. kr. vv. 513—562, načež sledují úvahy sboru o výhodách předáků̂v, odpovídající stasimu druhému v Oid. kr. vv. 863—910.

Proměnou scény zříti jest Isabellu v knížecím paláci, ana uprostřed svých synů radostně se holedbá, že uhošťují se již svornost a štěstí v jejím posud pustém domě, ana sestra a dvé sličných nevěst páskou lásky syny její upoutají a ji samu oblaží. V hrdé sebedůvěře vynáší se za matku na světě nejšťastnější. Než divák již tuší, jak její sen, že »dcera oba bratry v horoucím žáru lásky sdruží«, v neblahém smysle se uskutečňuje. Po vypínavých slovech následuje hned pokoření: donesenať jí zvěst o únosu dceřině, i naléhá na syny, by pustili se za lupiči, neodpověděvši na Manuelovy otázky, ve kterém klášteře dlela sestra: kmitloť duší jeho, když zaslechl jméno sestřino, ponuré tušení, než netrvá na tom, aby dostalo se mu odpovědi k jeho otázce, nýbrž zvěděv, že Beatrice byla při pohřbu otcově, uklidní se, mysle, že »se jí to nepodobá«, a odkvapí, aby od ní samé dověděl se o tom jistoty. Poté vrátí se César, jenž ve chvatu zapomněl zeptati se na jméno kláštera, i byv poučen Isabellou o jeho poloze, oznámí matce, že jí ještě před výpravou, podniknutou za únosci, nevěstu svou v ochranu i k zatímné útěše pošle. Setkání bratří u Beatrice jest patrně neodvratno a divák tuší děsný výjev.

Skutečně hrozivě utkají se (v jedn. III.) v řečené zahradě oba polosbory, Manuelův a Césarův a krveprolití jen příchodem Manuelovým zabráněno; v jeho náruč vrhne se Beatrice, v níž za krátko poznává vlastní sestru. V tom přikvapí César, a spatřiv ji v objetí bratrově, v návalu hněvu zavraždí domnělého potměšilce a svůdce své nevěsty, nepřipustiv Manuela k slovu, jímž by se mu bylo vše ve chvíli vysvětlilo. Poté kázav dopraviti Beatrici ke kněžně pustí se za domnělými únosci sestřinými. Celá partie od v. 280 jedn. II. do v. 233 jedn. III. odpovídá dramatickou stavbou třetímu epeisodiu tragoedie řecké — v Oid. kr. vv. 911—1085, právě jako následující píseň (vv. 224 až do konce III. jedn.) — ve které sbor Manuelův projeviv zděšení, že naplnila se sudba, po žalozpěvu nad zavražděným pánem svým předpovídá vrahovi pomstu Lític — stasimu třetímu (Oid. kr. vv. 1086—1109).

Zatím Isabella vypravila posla ke zbožnému poustevníku, aby zvěděla o výsledku pátrání synů svých, i zvěstováno jí, že našel Manuel hledanou dívku, avšak stařičký poustevník po výpovědi své prý zapálil chatu, devadesát let jím obývanou, a třikráte zvolav »běda!« samotu svou opustil. Poté přinese sbor Césarův Beatrici k rozechvělé matce, aniž odpovídá naléhavě se tázající, co se stalo. V tom vystoupí i sbor

Manuelův s mrtvolou nešťastného pána svého. První tři výjevy IV. jedn. (vv. 1—239.) souběžny jsou co do vnější stavby kusu s epeisodiem IV. (Oid. kr. 1110—1185), následující pak velebné zpěvy sboru o záludnosti neštěstí, člověka stíhajícího (vv. 240 - 281), s posledním stasimem Oid. kr. vv. 1186—1222, jehož prvá strofa obsahem skoro úplně je s oněmi shodna.

Než Isabella, netušíc neštěstí svého v nezměrné jeho velikosti a myslíc, že syn její padl rukou lupičskou, proklíná matku vrahovu a celý jeho rod a spílajíc mocnostem nebeským hlásá, že lhala boží ústa, že klamaly věštby a holé nic jest um věštců, již jsou buď sami podvodni nebo podvedeni. Káraje ji pro toto ruhačství sbor ujišťuje, že konečný výsledek ztvrdí pravdivost věšteb. Poté přišed César dodává matce útěchy a snaží se ospravedlniti přečin svůj, avšak zvěděv, že je sestrou jeho Beatrice, zoufale proklíná matku, jejíž zatajováním veškery tyto hrůzy způsobeny, a aby zkrušené její srdce nadobro zdrtil, zjeví, že sám bratra zavraždil. Než Isabella ještě směleji vede si k bohům řkouc, že už se jich nebojí, poněvadž nic krutějšího již nemohou na ni seslati, a odvrátivši se od vraha, jenž lepšího syna jí usmrtil, odejde. César prosí sestry, by aspoň ona mu neklnula, když však ani od ní nedostane se mu slova soucitu, odejde s pevným úmyslem skončit sebevraždou. Poté následuje krásná píseň, v níž velebí sbor blahý pobyt v lůně přírody. Zatím však litujíc rozhodnutí učiněného Isabella v prvním návale zoufalství podlehne opět probouzející se lásce mateřské uvažujíc zároveň, že smrt jediného syna by její neštěstí dovršila; i vrátivši se, prosí Césara, by šetřil svého života; než marny prosby její i prosby Beatriciny: soudě, že nemá práva žíti požívaje lásky mateřské a sesterské, probodne se umíraje s útěchou, že zřel slzy, jež plakaly i jemu bytosti nejdražší. Jako v tragoedii řecké následuje po posledním stasimu poslední dialogická část dramatická, *ἔξοδος* nazvaná — v Oid. kr. vv. 1223—1530 —, tak připíná se v Nevěstě messinské po zpěvech sboru část dialogická, ve kterou Schiller — uchýliv se od pravidelné stavby dramatu řeckého — vsul kratší píseň sborovou (536—563) a kterouž i báseň zakončil. — Nelze nepřipomenouti ještě, že část jednání IV. — od v. 282 do 483 — má po způsobu podobných oddílův tragoedie řecké ráz kommatický.[17])

III.

Již ze stručného náčrtu obsahu lze postříci, že pružinou děje, osnujícím principem jeho jest *antická idea osudu.* Tísnivě vzrušeni zříme, kterak vznešené a ušlechtilé bytosti konfliktu s nadpřirozenou a ponurou mocností bezděky do viny jsou zapleteny a neúprosně zkrušeny. Průběhem kusu jímá nás úzkost s trpkou nevolí spojená, ke konci jeho však zmocňuje se nás hluboké rozhořčení; nelze nám uvěřiti, že něco takového jest možno v řádu světovém, odcházíme s rozhodným proti tomu protestem, nikoli s vnitřním upokojením a povznesením.[18]) A pří-

[17]) *Κομμός* byl dialog — obyč. rářkový — mezi chorem a herci, za průvodu hudby buď zpívaný nebo melodramaticky recitovaný.

[18]) *Gerlinger* na m. uv. str. 72: »Über der ganzen Handlung des Drama brütet mit drückender Schwüle das unheimliche, gespenstische Wesen des unverdient strafenden Verhängnisses, welches mit Grauen erfüllt und das Gemüt

čina toho v čem záleží? V tom, že vnucuje se nám trudný názor, který náleží primitivnímu údobí nevyspělého vědomí mravního, názor, proti kterému vzpírá se křesťanský cit mravní, již a priori jinam směřující i zkušenostmi tisíciletými vytříbený a zdokonalený.[19])

Nejstarší názor řecký, víra v předurčení,[20]) jehož původcem je tajenná pramocnost vševládná, jež nedbajíc spravedlnosti a účelu mravního lidské věci řídí, ustoupil znenáhla mírnější představě, dle níž osud je výronem a projevem světového řádu a prozřetelnosti, uplatňující se nikoli despotickou zvůlí, nýbrž po zásadách svrchované moudrosti a spravedlnosti, tak aby oceněny a odměněny byly skutky dobré a ztrestány skutky zlé.[21]) Slavní tragikové řečtí dávali tomuto vytříbenému stanovisku přednost, snažíce se zmatené a kolísavé představy lidu, pokud se týkaly osudu, vytříbiti a zušlechtiti. V tragoedii Aischylově i tam, kde pronese praotec rodu kletby nad potomstvem do třetího kolena, nepředpokládá básník, že by naprosto nebylo lze vyhnouti se zkáze kletbou přivolávané, nýbrž síla kleteb a osudu uplatňuje se jen vášnivou náchylností ke zlu, ve zkázu vedoucímu, a skýtanou k němu příležitostí: ještě v poslední chvíli lze vzchopiti se a cestu spásy nalézti.[22]) Mythickým základem i Sofokleova Oidipa krále, jenž nadchl Schillera napsati Nevěstu mess.,[23]) »jest myšlenka neodvratného osudu; jakmile upadne slabý, chybám podrobený smrtelník v jeho nastražené léčky, marné jsou všeliké snahy, aby unikl předurčeným důsledkům. Tyto stihnou jej tím jistěji, čím bezpečnějšími po svém mínění prostředky se zasazoval o jich odvrácení... Myšlenka tato tvoří temné pozadí sceny«.[24]) Na této basi Schiller založil tragoedii svou; kdežto však koryfej tragoedie řecké látku na fatalistickém názoru založenou učinil jen pozadím svého kusu a bezděčné zločiny Oidipovy tvoří jen předpoklad jeho děje, avšak v kusu samém předvádí »jeho úsilnou snahu, vycházející ze samo-

foltert, anstatt die Leidenschaften zu reinigen.« *Kohm* na m. uv. str. 75: »Zugleich *empört* sich unser sittliches Gefühl gegen den Gedanken, dass es eine *unsichtbare* Macht *geben könne*, von der selbst der *edelste* Charakter zum *Spiel* ihrer Laune herabgedrückt und einem sicheren Untergange entgegengeführt wird.«

[19]) Srv. *Vischer*: Aesthetik, str. 1426; *Kohm* na m. uv. str. 58 n.: »Schiller ist, indem er auf jene unnatürliche und den Geiste des Christentums widersprechende Voraussetzung, den Fluch des Ahnherrn, sein Drama aufbaute, in der Nachahmung der Antike zu weit gegangen. Er hat ein fremdes Reis auf einen Boden gepflanzt, auf dem es verdorren musste«.

[20]) Srv. npř. *Herodot* I. 91: *Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγεῖν καὶ θεῷ*; tamt. IX. 16 extr.

[21]) Viz *Lübker*: Sophokleische Theologie und Ethik. 1851, dílu I. zvl. str. 52; *C. F. Nägelsbach*: De religionibus Orestiam Aeschyli continentibus, str. 9 a *Pechnik* na m. uv. str. 24.

[22]) I dí správně *Cholevius* na m. uv. str. 164: »Es bleibt wohl unzweifelhaft, dass die Tragödie einer religiösen Grundlage nicht entbehren könne, dass der Dichter, indem er an grossen Verhältnissen den Kampf eines gehaltvollen Charakters mit den höheren und niederen Lebensmächten darstellt, wirklich, wie Herder ihn nennt, ein Ausleger der Geheimnisse des Schicksals sein müsse und dass er in *diesem* Sinne jede Tragödie als ein Schicksalsdrama zu behandeln habe«. Srv. tamt. str. 160 n., 170 n. Není od místa, uvésti i drastická slova *J. L. Majera* (Dramata Aischylova. I. Sedm proti Thebám. Progr. gymnasia litomyšlského z r. 1878, str. 20): »Kletba jest ocel na prsa potomstva namířená, již rozvášněný potomek ve chvíli osudné zaslepenosti hluboko zaráží.«

[23]) List Goethovi ze dne 2. říj, 1897 a Humboldtovi ze dne 17. ún. 1803.

[24]) *V. Sládek*: Dějiny řecké literatury doby klassické. 1898, str. 202.

volného rozhodnutí, aby objevil Laiova vraha, a žalostné následky poznání, že on sám je ten, na němž věštba onomu daná plně se dovršila«:[25]) Schiller vyplnění děsné sudby učiniv střediskem děje samého vytvořil tragoedii osudovou v plném slova smysle: čin byl kletbou předkovou už předem určen a sny zvěstován; byl spáchán, protože spáchán býti musil.[26]) I pohledněme s tohoto stanoviska na obě díla.

Na knížecí rodině messinské lpí kletba předkova, protože mu vlastním synem byla odlouzena nevěsta. Než kletba nevyplňuje se na viníku samém[27]) — choti Isabellině a otci Manuelově a Césarově, nýbrž děsnými účinky svými krutě zasahuje hlavy nevinných jeho dětí a šlechetné jejich mateře. Manuel a César zuří sice na sebe od dětství v záští zavilém; než toto nepřátelství neplyne z pohnutek přirozených, jsouc dílem alastora, bdícího nad vyplněním kletby předkovy. Isabelle a choti jejímu věštné sny hlásaly, že dostanou dceř, jež oba syny jim zahubí. Není-li vyloučena možnost, vyložiti dotyčné místo Nevěsty mess. (II. 325—344) v ten smysl, že řečení snové dostavili se teprve, když už kněžna neblahý plod pod srdcem nosila, pak osud krutý takořka vnutil otci krušný úkol, aby zprovodil se světa novorozenku, chtěl-li předejíti rodu svého zkázu a říše rozvrat. Věštba Laiova zněla zřetelně, snové však messinských manželů knížecích byli nejasní a — zdánlivě ovšem — si odporovali, takže ponurá mocnost mstiboha jako by byla zúmysla chtěla oba manžely už předem zmásti a v osidla nešťastných přehmatů vlákati.[28]) Hrdina Oidipa krále byl rovněž zpraven o děsných činech, jež mu bylo spáchati, a mohl aspoň splnění polovice věštby se vyhnouti, zůstana vůbec neženat. Než osoby tragoedie Schillerovy, jež

---

[25]) Tamtéž; srv. i.: *G. Freytag*: Technik des Dramas, str. 138: »Einer hat in Unwissenheit seinen Vater ermordet und seine Mutter geheiratet. Das ist Voraussetzung; wie das vorausgegangene Unheil an ihm zu Tage kommt, das ist das Stück « Dr. *Gevers*: In welchem Verhältnisse steht Schillers Braut v. M. zu dem König Oidipus des Sophokles und wie ist danach über die Verwendung derselben zur Schullektüre zu urteilen? Progr. des königl. Dom.-Gymn. in Verden. 1873—4, str. 8: »Alle Verbrechen des Oidipus liegen vor dem Beginne des Dramas und so wird uns *in* demselben nicht der in Missetat geratende, sondern der damit beladene Oidipus vorgeführt.« Srv. Pechnik na m. uv. str. 17.

[26]) V témže smyslu sám Schiller píše Goethovi v listě ze dne 2. říj. 1797: »Ich habe mich dieser Tage viel damit beschäftigt, einen Stoff zur Tragödie aufzufinden, der von der Art des Oedipus Rex wäre und dem Dichter die nämlichen Vorteile verschaffte... Dazu kommt, dass das Geschehene, als unabänderlich, seiner Natur nach viel fürchterlicher ist, und die Furcht, dass etwas *geschehen sein* möchte, das Gemüt ganz anders affiziert, als die Furcht, dass etwas geschehen ist«. *Kohm* na m. uv. str. 201: »Sch. hat mit Absicht diese Kraft (t. j. den bösen Dämon, den Rachegeist des Hauses), zum treibenden Elemente in seinem Drama gemacht. Es ist daher auch nicht richtig, wenn man meint, dass nach der Ausschaltung jener feindlichen übernatürlichen Kraft die Handlung nach den Gesetzen der Aussen- und Innenwelt ihre natürliche Entwickelung nehmen würde;« sr. tamt., str. 68.

[27]) Že Sch. manželský svazek únoscem *na Isabelle vynucený* za *takový* pokládá a i jinak charakter její téměř bez viny líčí, dokazuje správně *Kohm* na m. uv. zvl. str. 175—178; viz i *Gerlinger* na m. uv. str. 71 n.

[28]) *Kohm* na m. uv. str. 172: »Wenn wir gerecht sein wollen, so fällt die Schuld auf die *Götter* zurück. Diese haben Isabellas Vertrauen missbraucht und sie durch zwei scheinbar sich widersprechende Träume irregeführt. Der *Rachegeist* des Geschlechtes hat sich die Götter zu einem *blinden Werkzeug* seiner Gelüste gemacht.« Srv. tamt. str. 60 a 68 a Gevers na m. uv. str. 22.

vyplněním věštby nejkrutěji jsou postiženy, nemají o významu jejím potuchy a, právě když k radosti své šlechetné matky a ku blahu říše byli si ruce k smíru podali, řítí se slepě v léčky, osudem jim nastražené, aby svoje drahé ve zdrcujícím hoři a zemi v neblahém zmatku zůstavili.[29]) Opravňovala arciť zdánlivě mstiboha k jistému ztrestání obou bratří i Beatrice jejich provinění — zhřešilť Manuel únosem Beatrice, tato útěkem z kláštera a César bratrovraždou, než zde se uplatňuje ponurá vyšší moc nejen po zásadě:

»Ale když se do něčeho žene člověk sám, tu bůh napomáhá«,[30])

nýbrž její *κακοδαιμονία* s intrikánskou zlovůlí vhání je v osidla zkázy. O osobách tragoedie Schillerovy nelze říci, že viny na vlastní vrub se dopouštějí, nýbrž neúprosně mstibohem *vinnými bezděky jsou* učiněny, aby kletba uskutečniti se mohla. To není už nestranná spravedlnost, mravní sílu člověka zkoušející a odpůrkyně hříchu, nýbrž mocnost, nešťastníku hřích úkladně vnucující; to není pro diváka útěšlivým paprskem, padajícím v tajemství vyššího řádu mravního a utvrzující v něm očistné vědomí nevystižné spravedlnosti, toť chmura děsivá, srážející ho v propast tupé resignace, ba zoufalství nad ethickou cenou a zdatností sebe sama.[31]) Neboť krvavá katastrofa, bratrovražda Césarem spáchaná, není odůvodněna způsobem přirozeným, nýbrž jeví se nadpřirozenou, už předem určenou machinací Osudu. V nejrozhodnějších okamžicích děje jako by neuvěřitelnou lehkovážností nebo zaslepeností byly osoby zachváceny, jen aby skrytá vůle Osudu se splnila a záměry jeho předčasně se neodhalily.[32]) Tak zdá se nám k pravdě nepodobno, že César, prohlásiv Beatrici svou nevěstou, přes to, že znamená její zděšení, nevidí v tom ničeho podezřelého, co by ke zvýšené opatrnosti jej vzpružilo, nýbrž pokládá to jen za ostýchavost; avšak básník musil voliti tento násilný prostředek psychologicky pochybený, aby později Manuel objevil se domnělým svůdcem jeho nevěsty a aby vraždou skončil. César je sice mladík vášnivý a prudký, jenž nedovede s klidnou rozvahou pátrati po pravém stavu věcí, ale co řekneme tomu, když i rozvážný Manuel (v 6. výjevu jedn. II.) netrvá na tom, aby zvěděl jméno kláštera, kde dlí jeho sestra, — kdežto jinak by se přirozeně všecko objasnilo a celá stavba sřítila.[33])

Poněvadž jest fatum osnujícím živlem kusu, o samostatném jednání osob v moderním smysle, jakožto výronu svobodných charakterů, mluviti nelze; v dramatě, ve kterém přirčena jest hlavní úloha *Osudu*, ne-

---

[29]) »Das Schicksal lässt sich durch nichts versöhnen, weder durch jenen mächtigen Umschwung in der Gesinnung der Brüder, noch durch die Mutterliebe und der herzlose Höllenrichter tut, was seines Amtes ist.« *Cholevius* na m. uv. str. 185.

[30]) *Aisch.* Peršané v. 742 n.

[31]) Srv. *Gerlinger* na m. uv. str. 134 n. a *Pechnik* na m. uv. str. 17.

[32]) Pechnik na m. uv. str. 17: »Sophokles quält uns nicht mit der Entwicklung der Ränke, welche das Schicksal angewandt hat, während es bei Schiller gegenwärtig in einer oft unerklärlichen Weise die Gemüter der handelnden Personen betört, damit sein teuflischer Plan ja nicht zu früh zu Tage komme.«

[33]) Srv. *Kohm* na m. uv. str. 48 a 85 n.

mohou *lidé* hráti úlohy než jen podřízené a kletba, lpící na všech členech rodu knížecího, znemožňuje, aby divák posuzoval přirozeným způsobem jednání osob, jež beznadějně zabloudí do labyrintu Osudem zbudovaného.

Pokusil se arci Schiller o jakousi katharsi vzrušené mysli divákovy, následuje příkladu Euripidova ve Foiničankách (vv. 1451 n.), kde v obou bratřích ještě v posledních okamžicích života oživne cit bratrské družebnosti: don César zavraždí se nad mrtvolou bratrovou, aby očistnou silou dobrovolné smrti zbavil se viny, mstiboha pak svého rodu aby usmířil.[34]) Básník byl by účelu svého jistou měrou dosáhl, kdyby býval učiněn domněle očistný poslední krok Césarův jednak ukvapeně, bez chladného rozvažování, v ethické zoufalosti nad bratrovraždou, jednak bez příměsku pohnutek sobeckých; než v kuse nevidíme ani onoho ani tohoto: Cesar i jedná v jasném vědomí činu, an diskutuje o jeho oprávněnosti s chorem, matkou i sestrou, i zastiňuje ideálně ethické pozadí svého posledního činu projevy sobecké žárlivosti, pokud se týkala matčiny a Beatriciny lásky k Manuelovi.[35]) Praví tudíž správně Cholevius na m. uv. s. 187: »Man fühlt, dass das letzte Schicksal, welches Cesar sich selbst bereitet, ihn nicht adelt, und so scheiden wir von diesem blutigen Schauspiele ohne Vertrauen zu den Göttern und ohne Vertrauen zu der Würde des Menschen« Že s tohoto stanoviska posuzovati jest dílo Schillerovo, patrno i ze slov beznadějnosti sboru, jenž touží octnouti se z víru bouřlivého a trudným úhonám vydaného života v útulném lůně mateřské přírody anebo v tiché cele klášterní.[36])

Tak ukrutně osud neřádí v tragoedii Sofokleově. Zavraždění Laia, o němž ostatně neproslýchá se mnoho chvalného, an mravní čest svou poskvrnil choutkou nekalou, uloupiv krásného synka Pelopovi, náleží, jak výše řečeno, mimo vlastní děj kusu; Iokasta, jež skončí sebevraždou, budí v nás málo soucitu, ana se jeví citu prázdnou matkou, smělou i frivolní ruhačkou v domnělém štěstí a podlou pobožnůstkářkou v neštěstí. Avšak šlechetný vládce Oidipus, obětovný otec lidu svého, přes neskonalé strasti, jimiž jest postižen, nestane se obětí smrti; potrestá se

---

[34]) Nevěsta mess. IV., v. 694—739.

[35]) Srv. *Pechnik* na m. uv. str. 20 n. a *Kohm* na m. uv. str. 178 n., 181 n.

[36]) Sám *J. G. Rönnefahrt* (Schillers Br. v. M. v Blätter aus der Naturgeschichte der Menschheit, II. Blatt), jenž zaujímá jiné stanovisko v příčině ideje osudu v Nev. m., praví na str. 22.: »Schiller fühlte das Bedürfnis, in seine dramatischen Werke einen übersinnlichen Gehalt hineinzuziehen, die natürliche Welt vermöge einer idealen Ordnung der Dinge zu erklären, das irdische Spiel des menschlichen Daseins durch überirdische Mächte zu bereichern, zu vertiefen, zu befestigen und der allwärts befangenen Menschenwelt, die im Drama zu objektivieren ist, eine ahnungsvolle Aussicht in das Unendliche zu erschliessen . . . Er wollte das Ewige als duftigen Hintergrund aufrichten, von dem die dramatischen Figuren sich edler abheben, beseelter vorschreiten könnten.« Na str. 38 téhož díla: »Dem modernen Zuschauer gegenüber konnte er aber, wenn er das moderne Bewusstsein von der Beziehung der Gottheit zum Menschen nicht trüben oder beleidigen wollte, das Schicksal nur als Symbol gelten lassen, um die weltgerichtliche Wirksamkeit der Gottheit desto lebendiger und eindringlicher zu Tage treten zu lassen.« Ale týž Rönnefahrt na str. 68 přiznává: Diese zu richtende Tat ist der an dem Ahnherrn verübte Verrat (sic!) der Isabella. Alles, was daraus und danach folgt, tut das Schicksal allein, während die Personen nur Diener sind und in der vermeintlichen Selbständigkeit und im Wahn eigenwilliger Betätigung nur ausrichten, was das Schicksal vorbedacht und ihnen zu tun aufgegeben hat.«

sice slepotou, ale svěřiv dítky své šlechetnému Kreontovi a rozloučiv se s nimi opustí ve zbožné oddanosti rodný kraj. Toto zakončení ponurého dramatu skýtá diváku utěšlivý do budoucnosti pohled — proti rozuzlení děje Nevěsty messinské, se kteroužto tragoedií, pokud se týče zušlechtění ideje fatalismu, Schiller, i kdyby ji byl napsal jako vrstevník Sofokleův, byl by za ním daleko zůstal.[37]) Zaujmeme-li pak docela stanovisko ethiky křesťanské, dle které štěstí a neštěstí jsou nutnými následky samostatného rozhodnutí a samostatných činův svobodného individua, že jest mezi obojím vznešená spojitost teleologická, zaujmeme-li toto stanovisko, jež mimo jiné učinilo Shakespeara pravým a největším moderním dramatikem,[38]) není divu, že mužové duchaplní, mezi nimi již Herder, o této tragoedii Schillerově se vyslovili naprosto nepříznivě.[39])

---

[37]) Výmluvná jsou a jen jediný výklad připouštějí slova sboru I. 973 n.:
»Není to náhoda, slepý ni los,
v krvi že bratrské chce se jim brodit;
v lůně matčině kletého cos,
žeť musila zášti a spory zrodit.«
pak IV. 461 n.: „Hle, jak bystrozrak věštců na jevo vyšel;
posud každého stihla osudu tíž.
A bloud-li to který zvrátiti pílí,
sám musí dílo své dovésti k cíli.«
jakož i slova Isabellina IV. 481 n.:
»Všechno to
já trpím bez viny; než zachráněna
jest věšteb čest a spaseni jsou bozi.«
Veškery citáty z N. m. vyňaty jsou z rukopisu překladu, prof. ***Alšem Dohnalem*** laskavě mně půjčeného; překlad Nevěsty mess. uveřejněn bude časem ve Sborníku světové poesie.

[38]) Sám Schiller dí ve stati: »Über den Gebrauch des Chors in der Tragödie« s počátku: »er (der Mensch) will, wenn er von ernsthafterer Natur ist, die moralische Weltregierung, die er im wirklichen Leben vermisst, auf der Schaubühne finden.«

[39]) Z těchto úsudků stůjtež zde: *Tieckův* (Kritische Schriften, IV. str. 210 n.): »Hier hat mit aller Kunst der Rede das völlig Undramatische, das Unmögliche, ja die völlige Auflösung des Theaters gerechtfertigt und zu einer Theorie, zum Grundsatz des echten Schauspieles erhoben werden sollen. Handlung, Charakter, Motive, innere Notwendigkeit und das Wahrscheinliche werden nun als ebenso überflüssig und störend, wie das Nationale, Hergebrachte und das ewige Gesetz der Bühne und der dramatischen Poesie behandelt«; *Klingerův* (Sämtliche Werke, XII. s. 204 n.): Plato verbannte die Dichter aus seiner Republik; was würde er im neunzehnten Jahrhunderte tun, wenn er die neuesten Produkte unserer Dichter läse, durch welche sie uns dem Schicksale so unterwerfen wollen, dass uns selbst unsere reinste Unschuld, unsere kräftigste, tätigste Tugend nichts hülfe, und die nur im erstarrenden Gefühle unseres Unvermögens weiter keinen Trost zu geben wissen, als den wir in ihren schön gesetzten Flüchen gegen die alten Götter finden?« Viz tamt. str. 209. ***Hettner*** (na m. uv. str. 105 n.) praví: »(Schiller) bequemt sich . . . aus rein aesthetischem Interesse der Motivierung durchs Schicksal und macht alle möglichen Experimente, ob sich nicht irgend ein Surrogat findet, was dem neueren Dichter die Stelle des antiken Schicksals ersetzen oder ihm auf irgend eine andere Weise die Grossheit und Typik der Charakterdarstellung sichern möchte.« Srv. ***Cholevius*** na m. uv. s. 206 n. Z úsudkův novějších: ***Vilmar***: Gesch. der deutschen Nationallitteratur. 23. vydání. 1890, str. 428: »Die Braut v. M. ist die Quelle der späteren unsinnigen Schicksalstragödien, und nur allzusehr waren die Werner, die Mülner und die Grillparzer berechtigt, sich mit ihren monströsen Produkten auf Schillers Vorgang zu berufen, denn auch sein Drama ruht zuletzt auf einem dunklen, durch keinen mythologischen Hintergrund — der

Neboť ať už čímkoli zaviněn pád hrdinův, úplná příčetnost a přísně vytčená odpovědnost právě tohoto velikého individua jest po moderním nazírání mravním prvním postulátem pro tragického hrdinu, takže nesmí pykati ani za činy spáchané nikoliv jím, nýbrž předky jeho, ani odpovídati za větší míru viny, než ji s *plným vědomím* na se uvalil. Tedy názor starých, že vina otcův mstí se na dětech nebo v jejich rodě s pokolení na pokolení přechází — i kdyby správným byl — nesmí býti principem našeho dramatu, protože by se tím vnášel do něho živel iracionalný a v neblahý zmatek byly uváděny naše pojmy mravní.[40] Světový *celek* jest jen zraku *božskému* jasný; »aber der Künstler wählt für das kurze Gesicht *der Menschheit*, die er belehren will, nicht für die *scharfsichtige Allmacht*, von der er lernt« — praví Schiller sám v listě z r. 1782.[41]) Jest pak počínáním beznadějným, jemuž se Sch. ve své »N. m.« už arci nemohl vyhnouti, snaha, přirozeně pravdivé charaktery psychologicky uvésti v souhlas s předurčeným vývojem děje, a tu nepodaří se tvůrci sebe geniálnějšímu docíliti ústrojného díla ve všem všudy harmonicky uceleného.[42])

---

freilich in der modernen, in der christlichen Welt zu den Unmöglichkeiten gehört, — belebten und motivierten Schicksalspruche, welchem Schuldige und Unschuldige, die letzteren doch gerade zuerst, als Opfer fallen, während doch sogar in der griechischen Labdakidensage Schicksal und Schuld zusammenstehen«. — Dr. *E. Dühring*: Die Grössen der modernen Literatur populär und kritisch nach neuen Gesichtspunkten dargestellt. II. díl. V Lipsku, 1893, str. 174: »... eine moderne Schicksalsmacherei mit Hilfe von orakelhaften Prophezeiungen war ein Widerspruch in sich selbst.« Tamt. s. 175: »Die Schuld, die in der letzten Zeile das grösste der Übel genannt wird, behält auch nur als eine orakelhaft imprägnierte Schuld, also eigentlich nur als eine Schicksalsschuld, eine Art von Sinn.« Viz též *Brosin*: Schillers Braut v. M. vor dem Richterstuhle der Kritik. Progr. gymn. v Lehnici z r. 1872, zvl. str. 34, *C. Hepp*: Schillers Leben und Dichten. 1885, str. 536 n. a dr. F. Jelínek v recensi díla Kohmova v Österr. Mittelschule 1902, str. 402.

[40]) Srv. *Kohm* na m. uv. str. 70 n.

[41]) I uvažuje správně *Cholevius* (na m. uv. s. 134 n.): »Es handelt sich hier einfach um die Frage: in welchen Fällen wird der Anblick des Leidens unseren Glauben an eine gerechte und gütige Weltordnung nicht erschüttern? Die Vorsehung ist die gewaltige Themis, welche das Vernünftige und Rechte unter allen Umständen zur Geltung bringt; sie ist die Notwendigkeit, weil eben das wahrhaft Freie notwendig ist und weil sie alles Willkürliche vernichten muss; sie ist die strafende Nemesis und zugleich die Erzieherin des Menschen, welche ihn durch sinnliche Schmerzen zum Sittlichen führt und, wenn es nicht anders sein kann, was an ihm irdisch ist, dahingibt, um sein unsterblich Teil zu retten. Dies alles wird die Vorsehung aber nur dann sein, wenn sie nicht rechtlos und zwecklos wehe tut, und nur so kann von einer Beruhigung und Erhebung des Gemütes, mithin von einer reinen Kunstwirkung die Rede sein. Hätte Schiller mehr darauf geachtet, so würde er das Leiden mehr mit sittlichen Ursachen und Wirkungen in Zusammenhang gebracht und seinen Ursprung nicht vorzugsweise in äusseren Verhältnissen gesucht haben; er würde ferner als den Zweck der Tragödie nicht die Rührung genannt haben, ohne aus Aristoteles zugleich die Furcht herüberzunehmen, und somit das Vergnügen, welches die Tragödie erweckt, nicht allein in dem schmelzenden Affekte der Rührung, sondern auch in dem energischen der Erhebung gefunden haben.«

[42]) Na poklesky Schillerovy v této příčině upozorňuje *Kohm* na m. uv. zvl. str. 38 n., 48 n., 52 n., 66, 74 n., 78 n., 85 n., 101 n., 110 n., 131 n., 161 n., 165; srv. i *Hettner* na m. uv. s. 105, *Pechnik* na m. uv. s. 17 n., *Düntzer*: Schillers Braut v. M., zvl. str. 42 n. a Dr. F. *Jelínek* v recensi díla Kohmova v Österr. Mittelschule 1902, str. 421—422.

IV.

Poněvadž básník těžištěm své »Nev. m.« učinil osud a tedy v událostech předurčených předvádí jenom *dění*, nikoli samostatné, jen z nitra osob plynoucí *jednání*, volil za nositele svého dramatu postavy nikoli bohatou psychologií nadané, nýbrž jenom několika rysy namítnuté, jaké shledáváme zvláště v poesii Aischylově. Básník, jenž liboval si z mlada v individualisaci někdy až v zámezí vybočující, zřekl se směru toho v údobí antikisující tvorby své a v rozporu se svojí dobou upadl v krajnost opačnou.[43]) V listě z r. 1797 píše o tom takto: »Aufgefallen ist mir, dass die Charaktere des griechischen Trauerspieles mehr oder weniger ideale Masken und keine eigentlichen Individuen sind, wie ich sie in Shakespeares Stücken finde. So ist z. B. Ulixes im Aias und im Philoktet offenbar nur das Ideal der listigen, über ihre Mittel nie verlegenen Klugheit; so ist Kreon im Oidipus und in der Antigone bloss die kalte Königswürde. Man kommt mit solchen Charakteren in der Tragoedie offenbar viel besser weg, sie exponieren sich geschwinder und ihre Züge sind permanenter und fester. Die Wahrheit leidet dadurch nichts, weil sie blossen logischen Wesen ebenso entgegengesetzt sind, als blossen Individuen.« V »N. m.« princip tento skoro důsledně proveden, a to tak, že v duševní život osob celkem jen stěží lze nahlednouti: téměř sochám se měly podobati, a jako vystupují héroové pravěku mythického na jevišti řeckém — jakožto bytosti vyšší, mající se všedními lidmi pramálo společného, jichž tvář zastřená škraboškou neobživne záchvěvem jemnějšího vzruchu, kteří rozmach nitra svého jen v jednom konstantním směru udržují: tak zříme i na postavách Schillerovy »N. m.«, že namnoze stále týmže smýšlením jsou proniknuty a se zavilou rozhodností na tom lpí, co v duši jejich jednou utkvělo.[44])

(Příště dále.)

Ze života Josefa Františka Smetany.

Napsal Dr. **Jaroslav Šťastný**. *Žižkov.*

III.[1])

(Smetanovy cesty a nešťastný pád na Lochotíně.)

Svůj druhý domov, staroslavnou Plzeň, Smetana poměrně zřídka opouštěl. Větší cesty konal jen o prázdninách, na př. roku 1837, kdy navštívil s bratrem Alfredem Zuchtem opata Reitenbergra ve vyhnanství viltenském u Inšpruku.

Častěji si zajel do Prahy, kam spěchával rád, aby pookřál v milé společnosti vynikajících mužů stejného smýšlení.

---

[43]) *J. Hart* na m. uv. str. 780: »Seine Charakteristik bleibt noch zu sehr im Begriffbildenden stecken und kommt nicht vom Typischen und Allgemeinen zum Individuellen hin.« Viz též *Vischer*: Ästhetik, IV. 1417, *A. Pechnik*: Die antiken Elemente in Schillers Braut v. M. 1868, str. 36 a *L. Bellermann*: Schillers Dramen, svazek II. 1898, str. 319 n.

[44]) Srv. *Pechnik* na m. uv. str. 36—39.

[1]) Část I. a II. viz v loňském ročníku.

V září 1839 Smetana účastnil se v Praze sjezdu přírodozpytců, o němž podal zprávu do Čas. Česk. Musea.

Stejně rád vracíval se do svého rodiště, na něž vždy s láskou vzpomínal.

Tak roku 1844 byl S. návštěvou u svého starého přítele Jos. Myslimíra Ludvíka, děkana v Náchodě (nar. 1796 v Dolanech u Svinišťan), a dověděv se o pobytě B. Němcové v Ratibořicích, učinil si k ní výlet.[2])

Dne 17. prosince téhož roku přinesly Květy v č. 151. (str. 603) v dopise z Plzně od »Wiléma« truchlivou zprávu:

»Náš welectěný, o wlast zasloužilý lidomil pan Dr. J. Smetana, prof. přírodozpytu, české lit. atd. utrpěl dne 12. prosince hrozný ouraz. Zůstawiw okolo půl šesté hodiny wečer hostinec na Lochotíně ubíral se s třemi z našinců k domowu. Kdo Lochotín zná, wí, že wozowá cesta, přímo od hostince k Plzni wedoucí, wýše leží nežli zahrada dole rozložená. Nepomysle na blízké neštěstí, odwážil se příliš na kraj, klopýtnul přes malý pahorek a padl zrowna po hlawě asi pět loket zwýší dolů na kamenné sedátko, letního času za pohowku sloužící; lebka, čelo a ostatní články těla, obzwláště ale hlawa utrpěla weliký ouraz. Skoro 48 hodin ležel tento miláček náš w těch nejwětších bolestech, ani sebou nehýbaje, želen od každého soucitného a wěrného Čecha. Lékařowé

---

[2]) Vypravuje o tom ve svých Pamětech (I., str. 257) Jos. V. Frič (nar. 1829 takto:

Vypravili jsme se s panem Josefem (Podlipským) do Dobrušky k horlivému kaplanovi Rozšlapilovi, který zakládal již tehdy Památní svou knihu, z níž přečetl nám některé úryvky, načež odebrali jsme se přes Nové město do Skalice, kdež učinili jsme právě tam dlící paní Němcové svou návštěvu, a jaké bylo naše překvapení, že nalezli jsme tam plzeňského profesora Smetanu, který byl z Náchoda učinil si malý výlet, by složil vzácné, již tehdy proslulé a věru znamenité mladé paní poslušnou svou poklonu. Po výtečné svačině, při které rozhovořili se všichni o všech novinkách i osobnostech zasahajících do vlasteneckých záležitostí, při čemž Smetana ukázal se mi býti nadšencem rovněž opravdovým jak svobodomyslným, zprovodila nás ušlechtilá hostitelka pěkným údolím na silnici k Náchodu, stále nám předbíhajíc, potoky přeskakujíc a trhajíc sobě sem tam kvítka, jež v plnou kytici sebrané zastrčila si za klobouk svůj slaměný. Vše to beze vší koketerie — cítila se tu právě doma, smála se hlasitě, když stanuli jsme v rozpacích před některou nazdař bůh přes potok položenou kládou, již před námi jako kamzík přeběhla — a mezi tím, co ubírali jsme se přes tuto jen krok za krokem, tož zvláště tělnatý Smetana velice opatrně, když Podlipský zpytoval hloubku vody svou španělkou — byla již na protější stráni, kdež urvavši některou vzácnou bylinu, ptala se profesora na latinské její jméno a sama hned přidala, jak lid ji jmenuje a jaké jí vlastnosti přikládá. Šeřilo se již silně, když po časté zastávce a opětné upomínce, podavši nám všem kordiálně ruku, odhodlala se samotna k návrátu; vždyť prý za chvilku vyjde měsíček — netřeba nám tedy míti o ni nejmenších starostí, ostatně jest prý v celé krajině tak povědoma, že by uzamčenýma třeba očima bezpečně domů dospěla.

V Náchodě byli jsme kooperátorem, později děkanem Regnerem, srdečně uvítáni. Druhý den zprovodil nás do některých českých osad za blízkými hranicemi.

Výtečný Smetana, přijav pozvání na Opočno, provázel nás cestou zpáteční a získal si v stálé, pro mne velmi poučné rozmluvě plnou i trvalou mou náklonnost, neboť choval se ke mně velice sdílně a blahosklonně, ano vyzval mne potom, což nemálo hochu, jakým já ještě byl, pochlebovalo, bych napsal mu něco ohnivých veršů do památníku. Ač asi dojista byly jadrny, doufám, že po nich v pozůstalosti vynikajícího kdysi našince nebude památky.

o jeho uzdrawení neunawně pracují, kojí nás nadějí, že se opět zotawí.[3]) Bůh nám ho zachowej!«

Dopis ze 24. prosince 1844 (Květy 1844, č. 154)[4]) a list Jungmannův Markovi z 19. prosince 1844 (Č. Č. M. 1886, str. 437)[5]) svědčí o vážných obavách, jaké vzbuzoval stav Smetanův.

Tím radostněji uvítána byla zpráva, že se milovanému učiteli daří lépe.[6])

Vzpomínky na nešťastný pád Smetanův zachovaly se dosud u pamětníků dob Smetanových, ale rozcházejí se tak, že nelze jim dáti víry, zejména ve vypravování o hlučné jakési schůzi, četníky rozehnané, ze které prý Smetana s jinými prchal a na útěku se stráně spadl.

Že se už záhy po onom nešťastném dni všelijaké smyšlenky trousily, patrno z uvedeného dopisu z 30. prosince.

Naskrze věrohodnou zprávu podává K. Seydler z úst synovce Smetanova Aloisa Rückaufa. (Koleda str. 104):

»Dne 12. prosince 1844. ubíral se (S.) ve společnosti tří přátel podvečer okolo půl šesté hodiny z místností lochotínských do města. Spěchali, aby ještě včas dorazili do divadla; jen Smetana se ještě na okamžik do hostince vrátil. Přátelé jeho šli dále — však Smetana nepřicházel; volali — žádný neodpovídal; domnívali se, že snad žertuje, a popošli opět kousek cesty, však když Smetana dosud se nevracel, bylo jim nápadno, i vrátili se rychle do hostince, leč — nenalezli zde přítele svého, aniž na opětovné volání jejich se jim kdo ozval. Konečně zaslechli slabé stenání, a přikvapivše se světlem, nalezli ubohého přítele v krvi ležícího a bez vědomí. Smetana chvátaje, aby přátele své dohonil, a za mlhavého počasí zimního večera nevida dobře na cestu, spadl po hlavě s kolmé stěny asi *2 sáhy* vysoké, tehdy ještě zábradlím neopatřené, na kamenný stůl, který byl dole,

---

[3]) Dle Hruškovy Pamětní knihy str. 445, přátelé Smetanovi »přivolali lékaře a kaplana P. Jana Bernarda, kterýžto mu generální absoluci udělil. Lékařskou pomocí mu přispěli páni doktoři Škoda a Jahul a teprvé po dlouhém namáhání podařilo se jim opět k životu jej přivésti.«

[4]) »Z priwatního dopisu dowídáme se, že prof. Smetana bohužel! ještě všeho nebezpečí prázden není. Rány lebky se sice zlepšily, mysl ale až dosud k sobě nepřišla; ustawičné blúznění poukazuje na nebezpečný zánět mozku, jehož jest se co obáwati.«

[5]) »Že Vojtěch Nejedlý umřel, bude Ti již známo z časopisů; že ale Smetana náš s smrtí zápasí, a to s hroznou smrtí — nebude Vám vědomo. On prý vraceje se z procházky, tuším předešlou neděli, do českého divadla v Plzni, spadl se skály vysoké, vrazil sobě oční skla i nos do hlavy, a dále ještě padna kříž zlámal. Lékařové jej za ztraceného dávají. Ta zpráva mne nad míru ulekla a zasmutila. Jest to muž tam nenahraditelný.«

V listu z 2. ledna 1845 psal Jungmann Markovi:

Smetana, bohužel málo má naději k zniknutí ze své otrlosti, zdá se býti mozek jeho porouchán.

[6]) »Jak nás polekala zpráwa, že to s naším Smetanou zle wypadne!« píše plzeňský dopisovatel Květům dne 30. prosince 1844 (č. 156, str. 624).

Zatím ale newězí w takém nebezpečí, aniž všechno pravda, co se myslilo a powídalo. Raněn je na čele, nad lewým a trochu nad prawým okem, rány jsou ale jen powrchní a žádná smrtelná; jenom o zapálení mozku bylo se co bát, w brzku již ale wšechno bude dobře, a snad by již také bylo, kdyby ho tolik lidí widěti nechtělo a náwštěwami ho neobtěžowalo. Dwa studující, kteří ho každou noc střežili, jsou již propuštěni a wšecko se těší na brzké uzdrawení jeho. Nemohu wám ani wypsati, jakého účastenstwí ta událost nalezla.«

a s toho na kamennou lávku, pádem tím těžce se poranil na celém těle, zvláště pak na hlavě, ze které se mu proud krve řinul, a ocel jeho brejlí zaryla se mu hluboko do záhybu mezi čelem a nosem. Přes noc musil zůstati v hostinci; až druhého dne odneslo jej asi 6 mužů v posteli těžce nemocného do města. Dlouho zápasil milovaný muž s největšími bolestmi, nebezpečná horečka vyvinula se, i bylo se obávati, že dostaví se zánět mozku; dlouhý čas nemocný nikoho ze svých známých nepoznával; sestra jeho (pí. Rückaufová) s chotěm svým věrně ho opatrovala, také dva studující střehli ho každou noc, a množství občanů plzeňských, vřelým soucitem jsouc puzeno, přicházelo, aby se dovědělo, jak se mu vede.«

Po novém roce 1845 zotavil se Smetana po těžkém utrpení tou měrou, že mohl pomýšleti na opětné zahájení přednášek,[7]) a 4. února už ohlašovaly Květy z Plzně, že prof. Smetana úplně pozdraven již opět přednáší. Rána na čele že je v »podobě hvězdy« zacelena, na nose a na rtu zůstala malá jizva.

Den 6. února byl svědkem projevu srdečné radosti z uzdravení Smetanova.[8])

Za vlídnou účast svých přátel poděkoval se Smetana listem v Květech z 15. února:

Mé díky!

Laskavé oučastenství, ježto mi mnozí milí přátelé a velectění páni vlastenci po nebezpečném ourazu mém jak soukromě tak veřejně prokázali, bylo posilňující útěchou v nemoci mé a mocně přispělo k uzdravení, kteréž mi dobrotivý Bůh milostivě uděliti ráčil. Pročež především nejhlubší díky Jemu, jenž mi ve skromném okresu mém drahé vlasti ještě déle sloužiti popřál, pak nejsrdečnější díky všem, kteří nepatrnou službu tuto nezapomenutelným projevením laskavého soucitu svého tak vzácně mi odměnili.

W Plzni. F. J. Smetana.

(Květy, 1845, str. 80.) (Příště ostatek.)

Studentská divadelní představení.

Ant. Trnka. *Jičín.*

I.

Snaha o uměleckou výchovu mládeže studující pojala záhy divadlo mezi prostředky své. Není ovšem tím míněno, že by před dobou poměrně nedávnou, než heslo umělecké výchovy bylo vneseno do škol středních, byla se ubírala studentstvu příležitost navštěvovati divadlo,

[7]) Širší kruh vlastenců dověděl se o tom z Květů 9. ledna 1845: »Náš weledůstojný prof. Smetana se již tak zotawil, že na příštítý den ouřad swůj opět nastoupiti zamýšlí. Zprávu tuto sdělujeme proto, aby se laskawému wlastenectwu prawdou wyhowělo, a marně zde onde se roztrušujícím powěstem předešlo.«

[8]) Srv. dopis Květům o slavné schůzi a hostině, z 22. února 1845, str. 91. Oslavná báseň J. Markova otišt. v N. Plz. N. 1889, č. 36, a jiná, jež vyšla v arcib. knihtisk. Č. Wč. 1845, 31. ledna.

ale znění kázeňského řádu dosud pouze *dovolovalo* návštěvu divadla, kdežto duch moderní výchovy studentstvo do divadla přímo zve.

Má-li však divadlo vyplniti úkol svůj vzdělávací, musí činitelé povolaní upraviti a říditi právě za nynější doby návštěvu divadla, by se skutečně stalo studentstvu školou, jež by budila a bystřila pravý umělecký cit a vkus, odchovávala mravně a ušlechtile bavila. Proto jest jenom chváliti, že se učitelé sami chopili věci, že spolek českých professorů vzal na sebe úkol pořádati občas studentská představení Ale podle mého mínění spolek náš na této dráze učinil teprve krok první. Myslím, že úkol svůj vykoná úplně teprve tehdy, až se ujme umělecké výchovy našeho studentstva divadlem netoliko pro Prahu, nýbrž i pro venkov. A práce v tom směru bude ještě záslužnější, než to, co posud bylo vykonáno. — Než o té věci promluvím jasněji, chci se zmíniti o divadle v našich městech venkovských. Hned předem podotýkám, že pořádati studentská představení učitelstvem má pro venkovská města význam mnohem větší než v Praze. Proč? Chodí-li studující pražští také na nestudentská představení, na př. do Národního divadla, vidí a slyší celkem kusy dobré po stránce aesthetické i mravní. Nemíním, že by správa Nár. divadla připouštěla na jeviště jenom hry takové. Vím, že bohužel i tam se derou hry, které jsou vším jiným, jenom ne prostředkem výchovy umělecké a mravní. Ale v Praze mají učitelé příležitost poznati kus dříve, než naň dovolí žáky.*) Mohou tedy vésti žáky své tak, aby jim z návštěvy divadla nevzešla škoda mravní. Mimo to v Praze a městech vedlejších, kde jest tolik příležitosti ukojiti touhu po divadle (která jest duši mladistvé vrozena), zeslabuje se právě touto snadnou příležitostí zájem, který se zvyšuje obyčejně jen za zvláštních příležitostí. Okolnosti na venkově jsou zcela jiné. Divadelní společnost přichází do města jen časem, a tu naši studující jako žíznivci k prameni hnali by se denně do divadla, kdyby směli. Kdyby hrány byly kusy studentstvu přiměřené, bylo by třeba obmezovati studenty hlavně tak, aby častou návštěvou divadla nerozptylovala se jejich mysl, a zájmem pro divadlo aby netrpěl prospěch jejich ve škole. Než nynější poměry divadelní na venkově ohrožují více než prospěch školy, ohrožují jak pravé vypěstění uměleckého vkusu, tak zvláště mravnost. Poměry jsou až žalostné, a vinu všeho z velké části nese bohužel pokažený vkus obecenstva samého, jímž říditi se musí repertoir divadla. Co vidíme většinou na programě »moderního« divadla venkovského? Francouzskou frašku, francouzskou veselohru, francouzské drama nebo hry jiného původu, ale stejného rázu, t. j. mělkého a lehkého vtipu, frivolního děje, mravní pokleslosti společenské, vesměs kusy tendence mírně řečeno neušlechťující. K tomu přistupuje opereta s hudbou banální a vtipem i dějem, o jakém se stala právě zmínka. Jiné kusy »netáhnou« a bez nich společnost mřela by hlady.

Ze školy nebylo posud možno pracovati jinak proti těmto výstřelkům umění dramatického, než zákazem návštěvy. A tak naši stu-

*) Té výhody nemáme na venkově. Většina novinek jest nám neznáma a z kritiky pražských listů dovíme se jen někdy, čeho potřebujeme. Měli bychom vlastně tedy návštěvu divadla zakazovati skoro vůbec.

denti jsou na mnoze odkázáni jen na četbu vybraných děl dramatických, kterou umělecké jejich vzdělání zůstává přece jen neúplné již proto, že četbou rozkouskovanou neuplatní se nikdy pravá cena dramatu tak jako na jevišti; nebo přes zákaz, vlastně bez dovolení nenavštěvují divadlo a pak musí trpěti následky toho, že překročují kázeňský řád. Nad to žáci pro ten zákaz zanevírají na školu. Bohužel veřejnost sama leckdy myslí, že si škola počíná v této věci příliš přísně. Nevidí, jaké nebezpečenství hrozí mládeži z této strany. Vytýká-li se, že byl syn nebo svěřenec vůbec puštěn na některý kus závadný, jest obyčejná výmluva, že se myslilo, že byl dovolen, a k tomu pojí se často námitka, že snad se hoch nezkazí hned nějakou fraškou. Té obavy nechováme ani my učitelé, že by se všichni žáci pokazili mravně, vidouce na jevišti život lidský v jeho mravní schátralosti. Ale stačí jen jeden žák, na něhož zhoubně by účinkovaly hry takové, v němž by se smyslnost neodolatelně probudila, a sémě zhoubné zaseto jest nejen v duši jeho, nýbrž zaneseno zároveň do celé třídy, ba i tříd několika. Odtud naše opatrnost při dovolování studentů do divadla. Nám běží jen o to, uchrániti mládež vlivů nebezpečných řádné její výchově, ať vycházejí odkudkoli, jako zase jinak uznáváme nutným doplňovati vzdělávání její, jak doba nynější toho žádá. Pokud se divadla týče, musíme pracovati proti vlivu, jenž vychází ze zkaženého vkusu a nemravného směru v nynějším divadle. Za nejúčinnější prostředek — ne snad hned, ale časem — pokládám zavedení stálých divadelních her do výchovy středoškolské, aby se touha studentstva po divadle ukojila, ale divadlo zase aby působilo vlivem dobrým.

Věc si představuji takto. Naše divadelní společnosti bylo by snadno získati k pořádání studentských představení, budou-li se moci také nadíti aspoň slušného úspěchu hmotného. Na společnosti musilo by se žádati předně — což samozřejmo — aby se dávaly kusy umělecké a nezávadné, dále pak, aby hráno bylo co nejpečlivěji. O výběru her budou rozhodovati především prostředky, jaké společnost má: jaké má síly účinkující a jakou výpravu. Že jest mnoho děl, jež na venkovském jevišti není tak snadno dávati, jest pochopitelno. Jest to zejména opera. Než i pěvecké síly má některá společnost takové, že by aspoň jednotlivé scény mohly býti náležitě nastudovány a předneseny. Celkem však nelze při studentských představeních přihlížeti k opeře. Zbývá tedy drama v nejširším smyslu. Výběr kusů obstaralo by učitelstvo středních škol samo. Ale uváže-li se společnost v úkol ten, třeba doporučiti návštěvu studentstvu i obecenstvu. Mají-li se studentská představení ujmouti, jest prvním požadavkem, aby divadelní společnost neměla za ochotu škody. Druhou podmínkou zdaru těchto představení jest snížení vstupného pro studentstvo i obecenstvo širší, aby bylo účastenství umožněno i chudším. Snížení nahradí se zase četnější návštěvou. Pro nejchudší žáky snad by se smluvil volný vstup anebo nějak vstupné opatřilo. — Nastuduje-li společnost některé hry pro studenty v jednom místě, může je opakovati ve druhém; byl-li zde náhodou některý kus nedávno hrán, může nastudovati jiný. Podobně by se dělo u jiných společností. Tak by se znenáhla utvořil repertoir her studentských. Konečně nic by neškodilo, že by týž kus nutno bylo časem v témž místě brzy opakovati při nedostatku her nových. Srovnáváním, jak která spo-

lečnost týž kus sehrála, tříbil by se jen úsudek studentstva i obecenstva. Bez vlivu na herce ta věc by také nezůstala.

Jest nyní otázka, jak upraviti repertoir studentský, aby se neobmezoval na známé kusy starší dramatické literatury původní i cizí, nýbrž aby se rozšířil o kusy tvorby moderní. Zde by spolek náš, ústřední jeho část v Praze, mohl vykonati práci velice záslužnou. Nebylo by snad obtížno utvořiti zvláštní výbor, jemuž by připadlo vypracovati seznam nezávadných her, pocházejících z dob starších až do doby nejnovější a upraviti jednotlivé kusy škrtnutím závadných míst. Z některých vynikajících děl bylo by možno dávati jenom části, nehodili li by se celek. Situace (obsah hry až k scéně hrané) objasnila by se posluchačům způsobem, o němž promluvím ve stati II. Seznam her, pořízený péčí našeho spolku, měl by obsahovati předně díla zvláštní ceny umělecké nebo zvláštního významu kulturního a též i jinak zajímavá, dále však i hry, které by byly aspoň mravně nezávadny. Z oněch vybíraly by se hry pro představení studentská, jichž návštěvu by učitelé doporučovali; na tyto byli by žáci dovolováni. Mimo to bylo by záhodno zavésti do našeho Věstníku informační rubriku divadelní pro novinky, aby učitelstvo venkovských ústavů bylo upozorňováno, může-li se studentstvo dovoliti na některý kus čili nic. Sem bylo by ovšem nutno pojmouti také novinky, které se objevují na jevišti divadel předměstských a odtud většinou nastupují cestu po venkově. To nečinilo by obtíží, poněvadž všudy v předměstích jsou střední školy a snad se vždy nalezne člen sboru, který by se uvolil pro dobro studentstva podávati nutné zprávy redakci Věstníku.

Stálá evidence kusů nezávadných měla by jistě blahodárný vliv na repertoir divadelních společností, které z důvodů peněžných spoléhají na návštěvu studentů. Ředitel společnosti přicházívá do ústavu předem o dovolení, aby studenti směli choditi do divadla. Bude-li se všudy na něm důsledně žádati za seznam her, které společnost chce dávati, a určí-li se, na které mohou býti žáci dovoleni (věc může se svěřiti stálé komisi ve sboru, skládající se ze dvou nebo tří členů), budou společnosti nuceny hráti kusy nezávadné, a úroveň divadla venkovského se zvýší, což bude dobře působiti též na vkus obecenstva.

V prvé části této úvahy bylo ukázáno, proč jest nutno, aby se učitelstvo středních škol venkovských chopilo samo pořádání studentských představení. Tím však dle mého mínění není úkol školy vyčerpán, pokud se hledí k umělecké výchově divadlem. Opravdový prospěch vzejde studentstvu z návštěvy divadla tenkráte, bude-li předem postaráno, aby posluchači co možná všemu ve hře rozuměli a tím se zvýšil umělecký požitek, čili jinak, aby vnímavost pro krásu díla uměleckého byla připravena. Vezměme si hry historické. Básník přistupuje k tvorbě dramatu po důkladných studiích. Z nich vyplývá stavba děje, charakteristika osob, vhodný způsob vzbuditi illusi a diváka přenésti do místa i doby děje. Prostředky scénické vykonávají mnoho, ale nikoli vše, zvláště když výprava divadla, tak bývá na venkově, dosti jest nedokonalá. Mimo to básník z větší studie použije často pouhé narážky, která v duši divákově má vybaviti určitý obraz situační, takřka obsah oné studie básníkovy. Uvedu na př. z Goertze III. jedn., výstup 7. Zná-li divák osudy Karla XII. až do jeho návratu z Turecka, zná-li také

plány krále Gustava Adolfa, jak mocně působí naň celá řeč králova a zvláště slova: »Ó Pultavo! Pultavo! Pomstím se za tebe, pomstím!« Kus dějin švédských obsahuje tento výkřik bolesti a hněvu. A jak ozáří se povaha Karlova dalšími slovy: »... stará ballada na oslavu Gustava Adolfa... Tam u Lützenu padl, snad rukou zákeřnickou, ale padl co vítěz. Ó, veliký vzore můj! Byl-li jsem nástupcem tebe hodným, nedej mi dříve zemříti, než pokořím své protivníky. Pak nechť umru, umru co vítěz.« Nitrem posluchačovým zachvívá hrůza a soustrast, slyší-li o smělých plánech králových, tak smělých, jaké míval Gustav Adolf, a vidí-li zákeřnickou zradu, chystající našemu hrdinovi smrt.*)

A nyní představme si diváka, že jde do divadla na tuto tragedii, neznaje historického podkladu celku nebo jednotlivostí anebo pamatuje se jen mlhavě z dějepisu na historické okolnosti. Takových diváků jest mnoho, ne-li většina. A jako tu, tak bývá i u jiných četných her. Zde otevírá se vděčné pole umělecké výchově prostředkem jednoduchým. Postará-li se někdo při studentských představeních, aby posluchači byli vhodně připraveni na hru, postará se jen o zvýšení uměleckého požitku. Je-li divák předem obeznámen, řekl bych, s ovzduším děje, vžije-li se hned na počátku hry do situace, pak připraví se nálada, illuse dostaví se okamžitě a on nevědomky stržen jest v děj hry tak, jak si básník přeje. Divák musí žíti s osobami hry a dobře jim rozuměti. Na jedné straně pracuje k tomu umění básníkovo, na druhé straně může tomu napomáhati vhodný úvod. Ten pokládám za nutný u her historických, než také u jiných mnoho může prospěti. Úvod smí ovšem sáhati obsahem toliko k počátku děje a nesmí obsahovati, co by rušilo illusi, aby tedy divák neuhodl předem, co se bude díti. Dále jest třeba, aby byl přečten *přímo před začátkem hry*, tedy v divadle. Jenom tam má pravý smysl, tam připraví náležitou náladu. Mimo to úvodem určeným pro naše žáky stáváme se učiteli také aspoň části ostatního obecenstva. Nevím, zda v Praze by se věc hodila; ale na venkově, kde v menších městech jest styk s obecenstvem rázu více přátelského a veřejné vystupování učitelstva s přednáškami jest věc obyčejná, přijaty budou úvody ke hrám *studentským* jako věc samozřejmá.

U nás stal se tento měsíc první pokus s představeními studentskými. Ujednány se společností paní Zöllnerové čtyři hry a hráno vždy v sobotu. O výběru kusů rozhodly ovšem prostředky společnosti. Dávány: Státníkova zkouška (zde třeba některých škrtů), Noc na Karlštejně, Baron Goertz a Světa pán v županu. Při prvé hře zkusil jsem provésti myšlenku, o níž jsem promluvil nahoře, a po prvém pokuse následovaly úvody také ke hře druhé i třetí. Promluvím zde napřed o úvodě k Státníkově zkoušce, abych objasnil, jak si takové úvody představuji. Poněvadž se básník dle své intence v hlavních jenom rysech přidržuje historie, upravil jsem dle toho také úvod, mluvě o událostech před počátkem děje hry jenom v obrysech povšechných, aby se neporušila illuse podáním podrobných a skutečných faktů historických.

*) Tento výstup, jak mané mi připadl, dokazuje, oč účinnější jest živý děj na jevišti než četba ve škole. Žák vida a slyše tu dobrého herce, pochopí, co jest krása tragická, lépe než dlouhými výklady.

Hleděl jsem také připraviti náladu a zvláště sympathie s hlavními osobami hry, t. j. s osobou císařovny Marie Terezie a hraběte Kounice. Dovolím si zde podati tento úvod:

»Jest známo, za jak trudných okolností uvázala se velká císařovna Marie Terezie v dědictví otců svých, a jak hned na počátku vlády její napadeno bylo Rakousko četnými nepřáteli, kteří chtěli mladou císařovnu připraviti o trůn a rozděliti se o její země. Nejnebezpečnějšími protivníky jejími byly Francie a Prusko, ono Prusko, jehož panovnického domu lesk zvýšil r. 1700 sám děd Marie Terezie, císař Leopold I., titulem královským.*) To první věrolomně zdvihlo válku proti císařovně a zasadilo jí bolestnou ránu odnětím velké části krásného Slezska. Co se tkne Francie, neměla sice přímé příčiny vystoupiti proti Marii Terezii, ale jako odvěký soupeř Rakouska o prvenství mezi státy evropskými — pod lichou záminkou pomáhá jiným, Bavorům, doufajíc, že zničí svého protivníka, zvýší svou moc, svou slávu a po případě urve také kus tučné kořisti. První útok spojených Francouzů a Bavorů po velkém úsilí a po velkých ztrátách statku i krve byl šťastně odražen. Ale tu k druhému útoku spojuje se Francie s Bedřichem pruským, který stále myslil na další výboje. Prusko po roce nuceno samo k míru, ale Francie válčí dále, až konečně r. 1748 uzavřen mír na škodu Rakouska. Zášť proti Francii dostoupila ve Vídni míry nebývalé. — Za takového stavu věcí vystupuje na jevišti dějinném hrabě Václav Kounic, pozdější kancléř rakouský, v důležité akci. Jako bystrý diplomat a opravdový vlastenec dochází k přesvědčení, jak ohromným ziskem pro Rakousko bylo by připraviti věčně činného Bedřicha o spojenectví Francie a zjednati je domu Habsburkův. Spolek Rakouska s Francií stal by se baštou, za kterou by Rakousko odolalo všem útokům nepřátelským. Tato geniální myšlenka vzbudí v Kounicovi neobyčejnou energii, kterou zvláště vyvinul jako vyslanec u dvora francouzského ve Versailles od r. 1750, ač ví již předem, že se mu postaví v cestu překážky snad nepřekonatelné. A nemýlil se. Ve Vídni vystoupila hned z počátku státní rada proti jeho plánu a usnadňovala tak mimoděk práci králi Bedřichovi, který záhy dověděv se o zámyslech Kounicových, pracoval proti nim poslancem svým ve Vídni i v Paříži. Ve Vídni snažil se zjednati jakýsi klidnější poměr k své říši a na druhé straně pracoval proti sblížení se Rakouska s Francií. Ještě úsilnější činnost rozvinul u dvora francouzského, kde také posud nebyla připravena půda k odstranění staletého nepřátelství mezi Francií a Rakouskem. Strana mocnější naléhala na udržení spolku s Pruskem, třebas Ludvík XV. jevil k tomu velikou nechuť. Ale král francouzský byl jen loutkou jiných, osudy říše řídila tehdy všemocná markýza Pompadúrová. Spolek s Francií musil tedy býti dobyt z její ruky, což příčilo se opět do duše samé císařovně Marii Terezii. — Proti tolika překážkám postavil se směle Kounic, jenž chtěl spolkem novým překaziti další výbojné choutky krále Bedřicha na rozšíření panství pruského na škodu Rakouska. Podařil se Kounicovi smělý plán? Hra Bozděchova jest odpovědí na tuto otázku.«

*) Zmínku tu pojal jsem do úvodu, přihlížeje k slovní půtce v II. jednání mezi Podewilsem a Hautefortem a ku vtipu Hautefortovu o trvání království pruského a francouzského.

Jiného rázu mohly by býti úvody, kde by hra vyžadovala svésti náladu posluchačstva k jistému ústředí, z něhož vycházejic celou hru jaksi by ozařovala. Tak na př. v úvodě ke hře »Noc na Karlštejně« promluveno stručně o poměrech bavorských, pokud bylo třeba tím objasniti návštěvu Štěpána, vévody bavorského, na Karlštejně, také učiněna malá zmínka o královně Elišce, její svatbě v Krakově, její kráse a síle a o některých památkách po ní v Hradci Králové. Ale úvod vlastní se týkal jeviště hry, hradu Karlštejna, jeho krásy, významu, dále toho, s jakou láskou lnul Karel k tomuto místu a jak o ně pečoval. — V úvodě k »Baronu Goertzi« podána krátká úvaha o tužbě lidské po slávě a moci, při čemž ovšem nesmělo býti prozrazeno, že všecky osoby hry jsou ovládány více méně slávychtivostí. Proto připojena zmínka o Gustavu Adolfovi, jakoby úvaha týkala se jen jeho a pozdějších králů švédských do Karla XII. O tomto pověděno jen, co bylo nutno věděti o osudech jeho do návratu z Turecka, ale o povaze nestala se zmínka. Úvod doplněn několika slovy o sestrách Karlových.

* * *

Jsou pak hry, kde se zdá každý úvod zbytečný. Velký Napoleon na př. jest osobou, kterou zná každé dítě ze školy, a také dějiny oné doby jsou zhruba skoro každému známy. Zdálo by se tedy, že není třeba úvodu k hře »Světa pán v županu«*), zvláště když tu exposice jest provedena tak obratně. A přece hraje-li se veselohra ta hbitě, jde-li dialog břitce a plynně, jak toho patrně básník žádá (a jak se podařilo pěkně hercům společnosti naší), ujde posluchači leccos charakteristického, co zvyšuje cenu hry. Mimo to kontrast mezi Napoleonem, jak jej známe z dějin, a hrdinou veselohry vynikne náležitě teprve tehdy, načrtne li se divákům přímo přede hrou obrázek velikého císaře v těch rysech, jak si toho přeje básník. Jest ovšem obtížno ze života Napoleonova směstnati v kratičký úvod vše, co básník pojal do hry, a úvod, jak jej zde podávám, není snad dosti zaokrouhlený; avšak při přednesu ústním mizejí nedostatky a hlavního účelu, připraviti porozumění a náladu, přece se dosáhne. Úvod upravil jsem takto:

»Roku 1796 pojal Napoleon za manželku Josefinu Bóarnéovu, vdovu po generalu popraveném za hrůzovlády pařížské. Josefina byla paní ne sice příliš vzdělaná, ale sličná, dobrotivá a chytrá. Nádheru milovala velice, což přivádělo ji leckdy i do tísně finanční. Napoleonovi přivedla do domu dvě dítky z prvého manželství, Eugena a Hortensii, jež milovala nesmírně a uměla jim zjednati též přízeň Napoleonovu. Od Barrasa, přítele Josefinina, nejmocnějšího z direktorů, dostalo se Napoleonovi dárkem svatebním vrchního velitelství nad armádou italskou k dobytí Lombardska a tím vlastního základu pozdější jeho slávy a moci. V celých dějinách světových jest maličko mužů, kteří štěstím neobyčejným byli tak provázeni ve svých podnicích jako Napoleon. Od roku řečeného kráčí od úspěchu k úspěchu. Vítězný přechod přes řeku Addu u *Lod* otevírá mu Lombardsko a celou Italii, a ač ocítá se časem v tísni, vždy na konec zůstává vítězem. Bitvou

*) Choulostivější místo v monologu Flahaultově na konec 1. výst. v jedn. III. lze snadno upraviti.

u *Arkole* maří poslední úspěchy rakouského vojska, a než rok uplynul, jest francouzské vojsko pánem Italie. Nevraživost direktorů zjednává mu příležitost osvědčiti jinde své umění vojevůdcovské. V Africe vítězí *u pyramid* nad Mameluky, v Asii nad Turky u Nazaretu, a sláva vítězných zbraní francouzských nakloňuje mu víc a více srdce lidu v jeho vlasti. Výprava do Egypta přes to, že nezjednala Francii zvláštních úspěchů, měla pro Napoleona význam dalekosáhlý. Neúspěchy Francie v Evropě a zvláště rozervanost v zemi samé připravovaly mu půdu, aby dosáhl cíle, který byl jeho snem: státi se vládcem ve Francii a rozkazovati odtud Evropě. Jako spasitel byl vítán po svém tajném návratu z Egypta. Využitkovav okolností stal se po státním převratě r. 1799 prvním konsulem na deset let. Dle jména byl prvním úředníkem v obci, ve skutečnosti však již neobmezeným vladařem. Vítězstvím nad vojskem rakouským u *Marenga* zesílil moc a význam svůj ještě více. Konečně odhozen i titul republikánský a r. 1804 vsazuje si sám na hlavu korunu císařskou. Hned roku následujícího vypuká válka nová, která se končí úspěchem netušeným U *Slavkova* poráží dva císaře, ruského a rakouského, a moc nad říší německou a Italií dostává se mu do rukou. Pouze ještě obojetné a zištné Prusko stojí mu v cestě, aby byl v střední Evropě pánem neobmezeným.

A tak nepatrný kdysi Korsikán, který jako odchovanec vojenské školy v Brienně a Paříži vstupuje r. 1785 v hodnosti nepatrného poddůstojníka, »kaprála«, do vojska, sedí po 20 letech v lesku císařském na trůně jako pán, jehož slovo rozhoduje o osudech celých zemí. Neslýchané štěstí ve všech podnicích vnucuje mu samo přesvědčení, že vůle jeho jest světu rozkazem. Slovíčko »*nemohu*« není v jeho slovníku, jak sám hrdě pravil. S hlav vladařů strhoval koruny a zdobil jimi čelo členů své rodiny, tvořil kdysi republiky, aby z nich, jakmile se stal císařem, pro své milé učinil království a vévodství. Jimi zaopatřil své bratry a sestry i pastorka svého Eugena. Jen bratr jeho Ludvík, povaha ryzí, který miluje svobodu svou i jiných, nedbá o žádnou korunu. Nejmenším dárkem obdařeny sestra jeho Elisa, choť Bačórkiho, chudého kdysi Korsikána, a Pavlína, manželka knížete Borghesa. Ona stala se »jenom« kněžnou luckou a piombinskou, tato »jenom« vévodkyní z Guastally. Tak mizejí nové republiky a zbývá již skoro jen batavská, stará foederativní republika hollandská.

Toť nedokonalý obrázek nového císaře francouzského, postrachu Evropy, světa pána, jak lichotníci jej jmenovali v naději, že pochlebenství neodolá ani Napoleon a vrhne stín své milosti na ně. A jaký jest velký vládce v rodině? Básník poodhaluje roušku, aby nám jej ukázal v domácnosti, aby nám ukázal světa pána — v županě.«

* * *

Končím úvahu, již napsal jsem veden jsa přáním, aby pp. kollegové shovívavě ji posoudíce přišli se svými návrhy, jak bylo by nejlépe studentská představení zorganisovati a z návštěvy divadla učiniti zábavu opravdu zušlechťující. Nespouštějme se zřetele důležitého tohoto prostředku vzdělávacího. Neběží jen o výchovu uměleckou, běží o více, o ideálnost naší mládeže studující, která mizí z jejích duší. Pěstěním smyslu pro opravdovou krásu můžeme ji opět posilovati.

Slovo o středoškolské extensi.

Prokop z Bohutína.

I.

Je to opravdu zvláštní náhoda, že právě ve chvíli, kdy jsem dopisoval tento skromný dotaz pro »Věstník českých professorů«, dostalo se mi do rukou prvé číslo tohoto listu s úvahou prof. Neuhöfera o tom, nemá-li učitel svou činnost pouze na školu soustřediti. A já jsem se právě odhodlal vystoupiti s nepatrným návrhem, ano s jakousi prosbou, na všecky sbory středoškolské, hlavně ovšem venkovské, za *úsilnou a soustavnou práci mimoškolskou.*

Ctím práci každého člověka, a vím, že nikdo z nás nemá dnes na růžích ustláno. O přítomné době platí plně biblické »chléb svůj v potu tváři jísti budeš«. Jisto je, že kdo se svědomitě věnoval úkolům svého stavu, vykonal dosti a nežil marně. Než nezapomínejme, že povinnosti stavu našeho, řekl bych *úřední* povinnosti, jsou jen *dílem* těch vážných závazků, které spočívají dnes na šíji českého intelligenta.

Tím, že někdo správně, svědomitě zastává svůj úřad, získá si úcty svých představených i podřízených, ale to ještě nevyplnil *všech úkolů*, které nová doba klade právě na syna malého národa. A plnění úloh těch dlužno dnes žádati *na každém intelligentu českém* bez rozdílu stavu a úřadu. Lékař, který chce konati závazky svého stavu ideálně, je jistě meněě zaměstnán, nežli středoškolský učitel, a přece žádáme na něm více, žádáme činnost *veřejnou*, činnost v obci, ve spolcích, v korporacích a j. A těchto povinností nesmíme zapomínati! Kdyby se každý intelligent na podobné stanovisko postavil a sloužil jen svému úřadu — žel Bohu, děje se tak až příliš často — jak by ten náš život vypadal? Nebylo by po Čechách jako v mrtvém městě?

Ale středoškolský učitel v prvé řadě nesmí zanedbávati povinností těch! Nepřísluší mi zde rozhodovati o práci mimouniversitní, vědecké i nevědecké, ale dovolím si jen dotaz, *pokud plní dnes čeští professoři své povinnosti k vlasti a lidu českému*, jinými slovy pokud jsou vedle dobrých professorů také *platnými syny českého národa*, pracujíce i mimo úřad svůj, konajíce něco na víc pro všeobecné dobro národní i lidské. Budiž mi dobře rozuměno, nemyslím tu naprosto činnost politickou, aby snad professor účastnil se agitace nebo práce pro tu neb onu stranu, aby náležel k tak zv. strůjcům veřejného mínění a místním veličinám, nýbrž odkazuji na širé pole, slibující užitek stonásobný, na pole vděčné práce, léta ležící ladem, — ***na lidovou činnost osvětovou.***

Osvětové práce je nám třeba dnes jako soli. Každý, kdo jen i z ústraní pozoruje náš život, musí tuto naléhavou pravdu doznati. Při vší velebené pokrokovosti naší, spíše v theorii než v praxi, náš lid noří se hloub a hloub v bahno nevědomosti. Neblahá netečnost jej ovládá; ký div, zasáhne-li také mladou generaci, již Jungmann tak pěkně nazval »kvetoucí nadějí vlasti«, — milé žáky středoškolské — příští bojovníky za věc pokrokovou. Mravní úpadek, hospodářská bída, neuvědomělost vystupují na obzor našeho veřejného života a okem lačné příšery pohlížejí na bezmocného vlastence. *Není jiné zbraně proti této hydře než opravdová práce*

osvětová. České intelligenci přináleží ten ušlechtilý čin, potříti zlo v samém kořeni, české intelligenci, vyšlé z českých škol, přísluší chopiti se vážného úkolu, blanických rytířů. A v řadách statečných bojovníků těch nesmí scházeti český středoškolský učitel. Ano, ať nedím, jemu jest státi na přední stráži, jemu jest kráčeti cestou, již zarazila u nás — *universita.*

Když před několika roky počalo se v Čechách s extensí universitní, mluvilo a psalo se velice mnoho o *extensi středoškolské.* Universitní extense přes veškery vady a nedostatky může se dnes vykázati mnohým velice pěkným úspěchem, mnohým nad jiné záslužným činem. Ale co se stalo s extensí středoškolskou? Nadšeně věru bych uvítal, kdyby v tomto listě podána byla obšírná zpráva o podobném působení také sborů středoškolských, ale obávám se, že se zatím takové zprávy nedočkám. Aspoň dosud tak málo slyšeti, tak málo lze čísti o osvětové práci českých professorů po venkově! A když, tu dojdou nás stesky neblahé, jichž by si člověk nepřál ani zvěděti. Zpráva spolku extensního v živém městě českém, *kde jsou* ***dva střední ústavy***, stěžuje si *do neúčasti přednášejících:* nemohl se, prý, horrendum dictu! ani opatřiti přednášeč z oboru literatury a českých dějin. Těžká to věru obžaloba na hlavu středoškolského učitelstva, tím těžší, že děje se ve chvíli, kdy přetížená universita podává tak jasné příklady práce osvětové, a kdy obecná škola se snaží zorganisovati se k podobným účelům. A střední škola mlčí! Čím lze vysvětliti tento nedostatek smyslu pro tak vážné otázky časové, jichž dalekosáhlý význam by přece především měli chápati vychovatelé příští naší intelligence, té kvetoucí naděje vlasti? Jak má se tu se zdarem působiti na mladá srdce, když tak svaté povinnosti národní a lidské v době tak vážné, jako je dnešní, se nekonají?

Ač lze souditi, že tato chladnost vzhledem k hnutí osvětovému je hlavně zaviněna netečností jednotlivců, přece dlužno poznamenati, že kdyby byli professoři řádně a opravdově *organisováni*, i tato osvětová činnost středoškolského učitelstva by musila býti za krátko korunována překvapujícími výsledky. *Nemohou-li se práce této chopiti jednotlivé ústavy, ať státní, ať obecné, pak by ji měl přejíti vším pravem* ***Ústřední spolek českých professorů***; nelze-li snad dle stanov tak učiniti, pak by věru za to stálo příslušný doplněk přičiniti, neboť to by byl úkol spolku professorského nad jiné důstojný a jistě při trochu dobré vůle proveditelný.

II.

Středoškolská extense buď, jak původně už bylo určeno, doplňkem extense universitní. Může-li se tato omeziti pouze na města, *střední škola* ať se věnuje *venkovu: městečkům, městysům, vesnicím, a tak nechť zhustí náležitě osvětovou síť po venkově.* Učitelstvo středoškolské se k osvětovým úkolům nejlépe hodí. Vždyť má nejen akademické vzdělání, ale je nuceno úředním svým povoláním probírati důkladně ve škole discipliny svého odboru a sledovati rozvoj vědeckého pokroku, *a pak, což nad to jest, má také vzdělání paedagogické, umí učiti, vykládati srozumitelně a jasně i poutavě!* Od úřední činnosti středoškolské je pouze krok *k osvětové práci lidové!* Vybrané statě z výkladů středoškolských budou jistě vzácnou a působivou látkou přednášek pro venkovské obecenstvo. *České dějiny, zeměpis, písemnictví, přírodní vědy, filosofie* hodí se přece přímo skvostně k tomu,

aby zvýšily nizoučkou úroveň vědomostí našeho venkovana. Napřed *vzdělání všeobecné — pak odborné!* Uvážíme-li, že našich středních ústavů včetně se školami průmyslovými odbornými, řemeslnickými i obchodními, ústavy učitelskými a hospodářskými jest pouze v Cechách téměř *ke stu*, a počítáme-li průměrně na sbor *5* účastníků akce, z nichž by každý svou přednášku na pěti místech konal, tedy v zimě aspoň *za měsíc jednou přednášel*, obdržíme *počet 2500 přednášek*, *slušný to věru příspěvek* práce na oltář vlasti, krásná obět duchu století dvacátého!

Bez obtíží by věc ovšem nebyla. Nedostatek organisace a pak otázka finanční a jiné vady, o nichž dole promluvím, možná ohrozí můj návrh v samém počátku. Přes to však jej podávám, objeví-li se otázka extensí znovu na programu středoškolského učitelstva, *snad se přece alespoň částečná stane náprava*, a tím již můj článek marně nebyl psán!

U věci té by ovšem Ústřední spolek českých professorů musil převzíti vedení, že by věc otázky extense odevzdal *zvláštnímu odboru*, který by se skládal ze *členů pražských a krajinských*. K tomu cíli bylo by dobře rozděliti si Čechy asi na pět oblastí. Část *střední* s příslušným odborem *v Praze*, *jižní* s odborem *v Budějovicích*, *východní* se sídlem *v Pardubicích*, *severní* s odborem *v Hradci* nebo Jičíně a *západní* s odborem *v Plzni*.

Část pražská, obsahující ústavy *pražské* a *předměstské*, by sahala na *jih* až po *trať transversálky* od *Jihlavy* po *Sušici*, na *východě* po trať *severozápadní dráhy*, na *severu* exklusive po *Mladou Boleslav*, *Mšeno* a *Libochovice*, na *zapadě* by je uzavírala státní dráha na *Roudnici*, dráha *buštěhradská* a *státní* od *Rakovníka* přes *Beroun*, *Zdice* do *Březnice* a odtud přes *Blatnou*, *Nepomuk* po *Sušici*. *Celkový počet škol by byl asi 20.*

Okres *jižní* by hraničil na *sever transversálkou* od Jihlavy do Klatov a odtud do Eisensteinu. *Škol by tu bylo asi 17 a to s přidělením gymnasia Benešovského.* A sice byly by to školy v *Bechyni*, *Budějovicích*, *Jindřichově Hradci*, *Klatovech*, *Pelhřimově*, *Písku*, *Soběslavi*, *Táboře*, *Třeboni* a *Volyni*.

Okres *východní* táhl by se od *Jihlavy* na sever; hraničil by na *západě severozápadní drahou*, na *severu* pak *Mladou Boleslaví*, Bousovem Křinci, Hradcem a *tratí na Mittelwalde*; na *východě* zasahoval by až na Moravu a sice po *Zábřeh*, *Jevíčko*, *Boskovice*, *Blansko*, *Brno a odtud podle dráhy na Jihlavu*.

Škol by tu bylo asi *19* a sice *Čáslav*, *Hora Kutná*, *Chrudim*, *Litomyšl*, *Brod Německý*, *Pardubice*, *Polička*.

Obvod *severní* od *Králíků* přes *Hradec*, *Boleslav*, *Mělník* po pravém břehu Labe. S *21* školami v *Boleslavi*, *Bydžově*, *Hořicích*, *Hradci*, *Jaroměři*, *Jičíně*, *Kostelci*, *Králové Dvoře*, *Náchodě*, *Nymburce*, *Rychnově*, *Turnově*.

Konečně část *západní* po levém břehu Labe a na *západ* od *státní dráhy* do *Loun*, na *sever* od *Buštěhradské* po *Rakovník*, a odtud na *západ* podle *státní dráhy* na *Březnici*, pak *Nepomuky*, *Sušici*, ke *Klatovům* a *Eisensteinu*. Škol by tu bylo *17*, v *Domažlicích*, *Kladně*, *Lounech*, *Mělníku*, *Plzni*, *Příbrami*, *Rokycanech*, *Roudnici*, *Slaném*.*)

Na jihu by tedy pracovalo *17* sborů, za normální akce pěti členů na sbor *celkem 80 lidí*, kteří by mohli klidně vykonati přes 400 přednášek;

---

*) Volil jsem úmyslně za hranice obvodů pokud lze *dráhy*, poněvadž při rozdělování osvětových obvodů nutno předem počítati s výhodným spojením železničním. Jenom dvakráte a to na Moravě jsem musil jiného dělidla užiti,

na východě *19* ústavů by postavilo *100* pracovníků téměř se 500 přednáškami; na severu by působilo přes *100* učitelů rovněž ve 500 přednáškách; na západě četa *80* professorů se 400 přednáškami. Střed pak by bohatě byl zastoupen Prahou se *20* ústavy o nejméně *100* pracovnících a *500 přednáškách*. Důležitá místa jako *Libochovice, Pojizeří, Jihlava a Sušice byla by společnou půdou obětavé akce všech tam hraničících obvodů.*

Ukazuji v číslech, kolik by mohlo vykonati české učitelstvo středoškolské, kdyby se zorganisovalo a trochu chtělo dbáti také povinností mimoškolských!

Tak by vypadala věc v Čechách; podívejme se však také na Moravu a do Slezska, kolik tam by se dalo professorstvem vykonati pro osvětovou práci v lidu.

Moravu by bylo lze rozděliti na *3 oblasti* se sídlem *v Brně, Kroměříži a v Olomouci*; k tomuto by náleželo také Slezsko.

Prvá část, jihozápadní, šla by od hranic českých a uherských na východě po *Hodonín*, dále ku *Kyjovu*, odtud podle tratě na *Brno* až po *Studenec* a k *severu přes Velké Meziříčí* na *Nové Město* a *Žďár*. Zahrnovala by města: *Brno, Bučovice, Kyjov, Nové Město, Telč, Třebíč* a *Velké Meziříčí* se *14* školami.

Oblast *střední* by hraničila na *západě* s odborem *českého východu* (Zábřeh-Jevíčko-Boskovice-Blansko), pak s oblastí jihozápadní až pod *Hodonín*, na *východě* by sahala na hranici až po města *Bečvu* a *Rožnov*, na *severu* pak by ji *uzavírala* linie měst *Val. Meziříčí, Holešov, Hulín, Přerov, Olomouc, Zábřeh*. Zahrnovala by *15* škol ve městech: *Boskovicích, Hodoníně, Holešově, Jevíčku, Kroměříži, Litovli, Prostějově, Strážnici, Uher. Brodě, Hradišti* a *Vyškově*.

Část *severní* by se pak šířila odtud na *sever* přes Slezsko až po hranice pruské a haličské. Ta by disponovala *16* školami ve městech: *Lipníku, Místku, Olomouci, Opavě, Ostravě, Přerově, Příboře, Val. Meziříčí, Zábřeze.*

Počítejme na Moravě, poněvadž mnohé ústavy jsou teprve v začátcích, jen *3* účastníky akce průměrně na sbor, a máme téměř *150* přednášejících, kteří mohou klidně do roka konati *přes 700* přednášek; jinými slovy *stopadesát osad na Moravě a ve Slezsku může míti peči spolku professorského svou roční extensi o 5 přednáškách. Mohlo by tedy učitelstvo středoškolske postaviti v šiky osvětových pracovníků v zemích koruny svatováclavské přes 600 intelligentních a vzdělaných lidí, kteří by ročně mohli vykonati přes 3000 cenných přednášek!*

III.

Myslím, že by tak hojná žeň osvětové práce hodna byla námahy sebe větší i obětí sebe značnějších, a že by věru důstojná byla korporace, jakou chce a všim právem má býti spolek českých professorů, stojíc za to, aby se pro ni prorazily veškery překážky v cestu se kupící. Překážky ty jsou různého druhu. Označil jsem je již částečně. Předně by se snad musily stanovy spolku případně pozměniti, aby se úkol tento mohl pojmouti v program spolkový. Za druhé není spolek asi střediskem *veškerého učitelstva středoškolského* a není tedy po té stránce organisace professorů pevná a úplná. Za třetí by se tu i při vší obětavosti přednášečů naskytly značné výdaje a ku krytí jich by tu sotva byly náležité fondy. Po čtvrté

by vadily neblahé poměry venkovské, a za páté konečně i nepodnikavost jednotlivých členů z řad učitelských a názory jich na učitele i jeho práci vůbec.

Změny stanov bych se nebál, myslím, že by ideu osvětové práce rád sám slavný výbor podporoval a konečně že by se ve spolku professorském nalezlo dosti mužů pokroku i práce milovných, kteří by se po případě ujali myšlenky té a zasadili se o přijetí její i za cenu změny stanov. Horší by bylo, že spolek snad není sdružením *všech professorů středoškolských*. Ale ani to by konečně nevadilo příliš. Spolek professorský je jistě representován na každém ústavě českém, mimo snad školy odborné a hospodářské, alespoň jedním členem. A to stačí úplně, neboť není věru více třeba, nežli získati pracovníky, byť i nebyli členy spolku. A tu je dosti, když i jeden obratně agituje! Naopak mám za to, že by tato činnost spolku získala hojně členů nových, a tak spolek stal se konečně pevným představitelem mocné organisace středoškolské, které je českému učitelstvu, jak každý uznati musí, nezbytně potřebí. Neboť je-li dnes co zárukou práv pro budoucno, je to železná organisace. Ale vážnou a v pravdě nebezpečnou překážkou jest neblahá otázka hmotná. »Darmo jste vzali, darmo dávejte« může platiti o středoškolské extensi jen tehdy, když není spojena s výdaji značnými, jako cestovným, noclehem atd. Práci každý rád obětovně přinese, ale přirozeně nesmí se díti na úkor hmotného blahobytu jeho rodiny. A hmotné postavení professora ani dnes není příliš lákavé!

Proto nutno si přímo předložiti prosaickou otázku, odkud vzíti peněz? Odpověď nemůže býti jiná, nežli že by se musila získati subvence, jak *státní* i *zemská*, tak také *městská* a po případě *spolků*, jiných korporací a ústavů, jako *záložen*, *spořitelen*, pokud by se v mezích jejich obvodů konaly přednášky. Věc ta by stála za úvahu i debattu! Po té stránce by spolku mohlo snad býti vzorem alespoň částečně extensní zřízení universitní, jež by jisté hnutí středoškolské nejen uvítalo nadšeně, ale i podporovalo plně a platně radou i skutkem. Ještě však horší překážkou bude netečnost našeho venkova. Ba věru má i dnes značnou platnost slovo Nerudovo, kdyby přišli nás učit všichni svatí, že může býti každý rád, když není bit! Té netečnosti našeho lidu neblahé, nebezpečné, zhoubné! V té tkví příčina tak mnohého zla, hlavně pak nezdar osvětové práce na venkově. Konejte přednášku — a máte prázdný sál, pořádejte ušlechtilou zábavu — máte deficit, pište do krajinského listu články vlastní krví a můžete býti ubezpečeni, že vše zůstane při starém. »Dolce farniente« panuje dnes na venkově a při tom každý si myslí, jednotlivec i korporace, že dělá dost, a dává si podkuřovati vlastenců a buditelů! Ale tolik je jisto, že mezi českým člověkem a intelligentem je dnes hluboká propast, generace ji vymílaly nevšímajíce si náležitě potřeb drobného člověka, a teprve snad generace usilovnou a trudnou prací osvětovou ji překlenou. Kéž čeští professoři podají k této důležité práci základní kameny! Před sto lety kladly se u nás základy národního obrození, dnes nutno klásti základy *k pokrokovému obrození našeho lidu*, nechceme-li, aby práce našich buditelů přišla na zmar! Žel však, že tak málo dělníků mezi venkovskou intelligencí vůbec a — professorstvem českým zvláště! *Kolik jich tak pracuje na vic? Kolik kráčí ve šlepějích našich Jungmannů, Klicperů, Chmelů, Macháčků, Wenzigů, Webrů?* Nechci se dotknouti stavu, vím, že trní a hloží roste mu na cestách, a že práci jeho nelze s úředním konáním jiných stavů mimo snad lékaře

a inženýra tak dobře srovnati. Ale tolik mi dá každý za pravdu, že osvětové činnosti *by se český professor středoškolský měl chápati v prvé řadě*

Středoškolská extense byla by dojista nad jiné šťastným krokem našeho středoškolského professorstva, velice včasným zasažením do veřejnosti, a bylo by ji lze, doufám, přes veškery vážné překážky, přece jen provésti a uskutečniti.

Věc představuji si tak. Při ústředním spolku professorském zřídil by se *centrální odbor pro osvětovou práci lidovou,* který by po úradě s universitní extensí upozornil veřejným tiskem i oběžníky menší česká města i korporace, jež by si přála osvětové práce, oznámil by jim podmínky, za kterých tak činiti může, a určil krajinské odbory, u nichž by se bylo hlásiti o přednášky. Na to by se dorozuměl se členy venkovskými *o volbě krajinských odborů v Brně, Budějovicích, Hradci, Kroměříži, Olomouci, Pardubicích a Plzni.* Odbory tyto určily by zase své *důvěrníky* po jednom nebo i více *v každém městě se střední školou,* jež by byla středem jakéhosi osvětového obvodu. Důvěrníci tito by oznamovali počet i jména přednášečů a látky, po případě i místa přednášek krajinskému odboru, a odbory by pak dle okolností po domluvě s korporacemi svého kraje buďto *samy zahájily cyklus přednášek anebo by se připojily k osvětovému sdružení jiných korporací místních.* (Sokolstvo, hasičstvo, učitelstvo, přednáškové spolky atd.) Za tím účelem by se ovšem musily i odbory jich rozdětiti na menší obvody, v nichž by se přednášky konaly. Odborům krajinským by také přináležela práce sestaviti a vypracovati plány přednášek pro celý kraj; aby se pokud možno různá themata vystřídala. Pro rozmanitost by snad se doporučovalo časem požádati za pomoc i jiné intelligenty, právníky, lékaře, techniky, obchodníky, *až by se kolem středoškolských odborů osvětových sdružila celá intelligence venkovská ku soustavné a horlivé práci osvětové.* Centrální pak vedení pražské by mělo stálé styky s odbory venkovskými, a v případě, že by ten který odbor požadavkům svého kraje fysicky vyhověti nemohl, poslal by ochotně jistě žádaného řečníka z Prahy, kde by vždy bylo sil nadbytek.

Ústřední pak orgán spolkový »Věstník českých professorů« by mohl a měl *zaraziti zvláštní novou rubriku o »osvětové práci mimoškolské«*, kde by se uveřejňovaly plány osvětové činnosti jednotlivých odborů krajinských, zprávy o přednáškách i žádosti o ně. Kde by se krátce debattovalo o potřebách i prostředcích osvětové práce, příčinách jich vad a nedostatků, podmínkách jich rozvoje. Tím by se list neuchýlil od své dráhy, sloužil by i dále záimům professorstva, referuje o jich činnosti mimoškolské. *Po takovém listu se dnes volá,* zatím snad stačila by *stálá rubrika*, řádně redigovaná, která by časem jistě vzrostla na silnou přílohu a zjednala listu českých professorů *rozšíření značného mezi všemi přáteli osvětové práce.**)

Než přednášky našich professorů by měly ještě jiný vznešený úkol kulturní: dodávaly by cenný materiál krajinskému tisku, dosud *nedoceněnému* faktoru osvětovému, který dnes hyne marasmem nedostatku dobré látky

---

*) Rubriku takovou redakce již dávno toužila otevříti, ale stálou a úplnou. Přes několikery výzvy však přece nám neposlána ani oznámení o přednáškách členy našeho stavu konaných. Kdyby si každý p. kollega učinil pravidlem zaslati oznámení své přednášky a po příp. i výtah z ní redakci naší, byl by to pro přítomnost i budoucnost vzácný materiál statistický o osvětové činnosti našeho stavu. *Red.*

a otravuje nám lid, místo aby jej sílil. Ano, lepší, účinnější přednášky mohly buď přejaty býti *kalendáři*, anebo vydány *jako letáky — a to by byl další blahodárný následek extense středoškolské.* Tím způsobem by mnohý professor, konaje povinnosti své úřední, mohl také snadno rozvinouti utěšenou činnost mimoškolskou, ne sice vědeckou, přesně vzato, ale jistě činnost neméně cennou slávy vědecké, alespoň neméně významnou a důležitou pro český lid, naši vlast, přítomnou dobu a celou budoucnost našeho národa. Vedle Dobrovského vždy bude jmenován Kramerius!

A spolek českých professorů, organisator lidové práce osvětové, by tímto činem vykonal dílo neobyčejného významu. Dodal by národu řadu pracovníků *v době, kdy toho věru nejvýše potřebí!*

IV.

Pokusil jsem se vyložiti potřebu lidové práce osvětové i jaký význam by v ní měla středoškolská extense. Jsem dalek všech organisátorských snů, vím také, že nic nového nepodávám. »Alles schon da gewesen« platí hlavně o tomto článku. Ale rád bych viděl, aby každý bývalý žák české školy, hlavně ovšem *střední, jejíž hluboký význam ve výchově národní i lidské nikdo nemůže popříti, přiměřeně ke vzdělání svému rozvinul také působení osvětové, poučuje, umravňuje, vzdělávaje lid v každém směru a ohledu.* Pravda, dobro a krásno stůj na praporu, pod nímž se shromáždí veškera intelligence česká bez rozdílu víry i politického vyznání ke družné práci za českou osvětu. A český professor, jehož rukama projdou řady příštích intelligentů, neměl by tu býti prvým za praporem vztyčeným universitou? Příslušník stavu, jemuž náleželo tolik velkých mužů našeho obrození, by měl státi opodál této vzácné akce, nechtěje přiložiti ruky k dílu tak významnému, jako je česká prace osvětová ve století XX.? Či by snad ti, kteří ideálu učí, jej hlásají, chtěli míti rozpor mezi vlastním slovem a skutky.

Netřeba mi, doufám, českým professorům tyto povinnosti připomínati, ale přes to neoddávám se prázdným nadějím. Vím, že se v Čechách dnes tak snadno nerozohníme.

Článek se přečte. Ten pochválí, jiný nazve jej utopií — *než neodsuzujte, dokud jste věci nezkusili!* — a klidně bude se dále, až snad na čestné výjimky, přihlížeti k tomu, jak lid náš, ten náš dobrý a bodrý lid, jak naše žurnalistika říkává, tone v kalu nevědomosti. Ten si odlehčí výbuchem hněvu, jiný úšklebkem a zase bude dobře! Více se sotva stane.

A tak nebude v nejlepším případě výsledkem mého článku nic více, než, jak to bývá u nás v Čechách — *potištěný papír.* Výsledek to zajisté tak znamenitý, že by člověku mohl zhnusiti péro.

Nekladu však jiných požadavků na svou práci mimo ten, *aby se věc středoškolské extense vzala znova na program, aby se o ní znova uvažovalo a snažilo se ji uskutečniti stůj co stůj. Co není možno jednotlivým sborům učitelským, může, ba snad musí býti možno organisaci všeho středoškolského učitelstva s vyučovací řečí českou, a tu* ***organisaci chtěl bych viděti v Ústředním spolku professorském.*** *Spolek tu je* ***nuže chopte se práce společné a soustavné*** *po celých Čechách, Moravě a Slezsku.* Pevný svaz učitelů středoškolských by v osvětové práci české mohl vykonati pravé divy, nejen že by doplnil *přetíženou extensi universitní,* ale

podal by družně ruku osvětovým snahám učitelstva škol lidových. A z pevné, železné, na základně vážných, velkých cílů vzniklé organisace vzkvetl by jistě celému stavu professorskému úspěch nevídaný: *před ním rozvinulo by se nové pole ušlechtilé práce dalekosáhlého významu, vděčných stránek, požehnaného výsledku. Škola přilne těsněji ku vlasti a pokročí v duchu času.* A proto končím prosbou na všechny členy *českých sborů professorských od Vltavy po Odru, aby odložené otázky středoškolské extense, pokud ji neprodukují, znova se chopili, soustavně i účelně pracujíce tím neb oním způsobem za českou osvětu*, připomínaje, že jsou tím povinni nejen české škole, z níž valnou většinou vyšli, *a svým předkům*, kteří za tu školu byli bojovali, *ale také a to neméně svým žákům, jimž dlužno i po této stránce dávati jasný a světlý příklad, neboť v tom záleží přednost české školy, aby se dovychovali nejen čeští lékaři, učitelé a úředníci*, ale také ***pracovníci za ušlechtilou věc národní lidskou a pokrokovou vůbec****, jejíž perlou je lidová činnost osvětová, nám dnes potřebnější soli*, pro niž by středoškolská extense, jak, doufám, jsem dostatečně dokázal, měla význam dalekosáhlý.

Prozatím ať se letos alespoň na zkoušku ustaví *pražský odbor*, aby příštím podzimem mohl zahájiti soustavnou činnost osvětovou ve svém okrese. *Exempla trahunt!*

Tři prostředky k povznesení shody mezi domem a školou.

Fr. Michl. *Hořice.*

Zdárný výsledek veškeré výchovy školní podmíněn jest netoliko školou samou, nýbrž spolupůsobením různých jiných činitelů mimoškolních, z nichž nejdůležitější jest rodina chovance, vlastně život jeho v rodině. Z této příčiny poukázáno již dávno na nutnou dohodu domu a školy. Hlavním úkolem školy jest získati sobě důvěry domu, pečovati o jednotnost názoru obou těchto činitelů a přivoditi onu nezkalenost úsudku, po případě udržovati tuto, která nutna jest, aby škola vytčeného svého cíle výchovného bezpečně dosáhnouti mohla. K dosažení toho zavedla nová škola různé instituce, aby jednotlivý dům se se školou sblížiti mohl, aby se rodičům dostalo jasného obrazu o souhrnu vědomostí a vývinu synů svých, aby jim ukazovaly cesty a prostředky pro další zdárnou výchovu, a aby se škole dostalo také jasného názoru o mimoškolním konání žákově. Jednou takovou institucí jsou hodiny poradní čili dotazovací, které při náležitém využitkování a správném pojímání pro výchovu neocenitelnými jsou, jinak však také při pochybeném postupu školu a dům vždy více a více, ba i na vždy odciziti mohou.

Takové poradní hodiny nesmějí v první řadě pouze za tím účelem ustanoveny býti, aby rodiče nabyli známosti o výsledku každé jednotlivé zkoušky a o výslednici těchto zkoušek, neboť potom dala by se ta věc mnohem jednodušším způsobem zaříditi tím, že by ředitel nebo třídní vyplňovali zvláštní tabulky jako výtahy z třídní knihy, které by žádané údaje

obsahovaly. Ale tu by se škola snížila na pouhý ústav cepovací, od kterého by rodiče také nic jiného žádati nemohli, a největší škodu z toho měli by žáci. Mají-li poradní hodiny účelnými býti, musí z nich byrokratický tón nadobro vymizeti a musí ustoupiti tónu pravého přátelství. Učitel nesmí býti pokládán za obávaného lékaře, o jehožto radu jen v případě nejvyšší nouze se ucházíme; naopak, má býti přátelským domácím lékařem, jehožto úsudku způsob života žákova ve všech poměrech plni důvěry podrobujeme. Učitel není lékařem, který trvající neduhy výchovy léčiti a hrozící nebezpečí paedagogickou profylaxí odvrátiti má; učitel jest spíše umělcem z práce se radujícím, který se snaží co možná nejvíce kladného dobra a krásy vytvořiti. V hodině poradní nemohou se rodiče spokojiti pouhým udáním, zdaž a v jakém stupni žák zákonitým požadavkům dostál, neboť i v případě příznivé odpovědi zůstane ještě jeden mocný činitel nepovšimnutý, k jehož vývinu škola také měrou co největší přispívati má: povaha, karakter žáka. Jest všeobecně známo, že jenom v obcování se svými vrstevníky, v poměru ke svým nadřízeným jeví mládež příznivé i nepříznivé rysy povahy své, které rodičům doposud tajnými zůstaly. Vedle toho rodiče poznají věcnější názor o známých vlastnostech svých synů, neboť při úsudku i nejpřísnějšího otce nabývá často hlas citový převahy. Na druhé straně škola přijme zajisté ráda veškeré doplňky vlastních zkušeností, aby takto si svůj úsudek o disciplinárním chování ustálila, neboť na toto se přece známka z mravů nejvíce vztahuje. Při takové vzájemné výměně posudků dostanou se některé chyby a nedostatky povahy teprve do pravého světla a mohou se pak dle toho mírněji nebo přísněji posouditi. Škola potom nepřestane na pouhém sdělení takových fakt, nýbrž bude se zajisté i s rodiči snažiti, aby příčinu těchto pobloudění vypátrala a pomohla ji odstraniti, neboť ačkoliv větší část odpovědnosti za výchovu připadá rodičům, tož přece převzala škola také určitou, omezenou část této odpovědnosti a má úděl přidělený jí na díle výchovy prováděti plně a přesně. Škola tedy si neosobuje cizího práva, nýbrž koná jenom svoji povinnost, když na základě svých zvláštních zkušeností stane se věrnou poradkyní rodiny, neboť ona také dbá bedlivě toho, aby se vyhýbala všemu tomu, co právem jest vlastním polem výchovy rodinné.

Že takové vážné, důkladné porady nesmějí se ponechati náhodě, mají-li míti žádoucí výsledek, že se nesmějí konati jenom ojediněle, že musí v nich trvati naprostá upřímnost, jest věc samozřejmá. A má-li toto vše váhu ve výchově žáků, tím více to váží při vyučování, ve kterém škola zvláště svoji činnost jeviti má. Přirozeným cílem svorného spolupůsobení školy a domu jest zajisté, aby žák, pokud to jeho síly duševní a tělesní dovolují, vykonal vše nejlepší, a to nejenom v jednotlivém oboru, nýbrž v harmonickém celku vzdělání, jaký jest účelem středních škol vůbec a ve spojeném s tím úzce zdokonalení karakteru, pokud tak poměry dovolují.

Ke správnému posouzení výkonů žákových jest však třeba neustálého, nepředpojatého pozorování jak se strany rodičů, tak i se strany školy, neboť pro žáka může býti stejně osudným, byl-li předčasně vyhlášen za nadaného, jako naopak bez rozvahy za omezence. Již při určení schopností žáků třeba doplňujícího pozorování obou činitelů. Rodina má v té věci delší zkušenosti a živější zájem; škola zase má měřítko na větším počtu chovanců a obsáhlejší materiál pozorovací, nebo nabádá chovance v různých předmětech k řešení rozmanitých úloh a buduje svůj úsudek na úsudku

více učitelů, kteří vzděláním a neustálým pozorováním k takovému posouzení také jsou způsobilými. Že k utvoření spravedlivého úsudku o schopnosti žáků delší doby nejbedlivějšího a nejopatrnějšího zkoušení zapotřebí, uznají zajisté nepředpojatí rodiče.

Právě tak obtížná jest otázka *pilnosti* žáků. Škola může bezpečně jenom ustanoviti stupeň pozornosti žáka při vyučování, ačkoliv i tu třeba uvážiti vrozenou roztržitost, nepatrnější nadání a menší zájem pro ten který předmět, trvalou nebo dočasnou indisposici a jiné okolnosti. Při posuzování píle domácí jest pak škola výhradně odkázána na upřímné přiznání rodičů žákových. Však tyto zřejmé nedostatky pozornosti a pilnosti mají napraveny býti, a tu zase jest to škola, která rodičům nejbezpečnější prostředky k tomu poraditi může. Tu jest první a nejdůležitější podmínkou každé výchovy duševní i karakterní klidná důslednost. Odstraní-li tato v domě veškeré překážky pilnosti a pozornosti, zavádí-li cvičení navykací, pak budou tresty prostředkem vychovávacím málo užívaným, ale za to tím působivějším. Co se týče vyučování samotného, tu při otázce rodičů, zdali žák zákonitým požadavkům činí zadost, bude musiti jednotlivý odborný učitel jim nezřídka vysvětliti, nač ve svém předmětě hlavní důraz klade, bude je poučovati, proč následkem předpisů a povahy předmětu samého klade na to neb ono větší váhu. Tím nabudou rodiče měřítka ku posouzení výkonů žáků a přesvědčí se zároveň, že právě tyto výkony, které se nejpřísněji vyžadují, důkladně předpraveny jsou často opakovanými cvičeními. Takovým vzájemným dohodnutím domu a školy poznají také rodiče, zdaž žák koná to, co mu možno jest, aby nežádali jednak na něm nemožnosti s přísností neoprávněnou, jinak zda-li na jeho výkon nemají vlivu lenost a nedostatek zájmu, aby tu zase v té příčině nejevili příliš shovívavou slabost.

V takových poradních hodinách bude se z obou stran také uvažovati o prostředcích, kterými by méně nadaný žák k tomu přiveden býti mohl, aby svému úkolu dostál, nebo kterými nadaný žák k plnému uplatnění svých schopností nabádán býti mohl. Zvláště bedlivého zacházení zasluhují tací žáci, kteří ve vyšších třídách středních škol jeví výlučný zájem pro některý předmět. Těm mají arci dům a škola vysvětliti, že s ohledem na všeobecné vzdělání jako i na další zdokonalení se v oblíbeném předmětě jest třeba, aby žák, pokud na střední škole se nachází, ve všech předmětech pracoval co nejdokonaleji; ale nežádejme na takových žácích, aby ve všech předmětech podali výkony stejné ceny. Obyčejně si dá takový žák říci, a při prostřední známce průměrné v ostatních předmětech nebudiž mu bráněno vzdělati se v některém předmětě přes meze učebné osnovy. To vztahuje se i na předměty, které v plánu té které školy obsaženy nejsou, jen jsou-li vážné, šlechetné a věku chovance přiměřené a jeví-li se u něho pro ně opravdový, netuchnoucí zájem. Násilné potlačení takové jednostranné náklonnosti mělo již často velmi nešťastné následky.

Z těchto zde jen neúplně uvedených otázek vychovatelských lze poznati, jakou důležitost mají takové poradní hodiny pro rodiče, pro žáky i pro učitele, neboť i v nejpříznivějších případech, kde nadaní žáci při bezvadném chování ve všech předmětech co nejlépe prospívají, bude porada taková tím prospěšná, že ukojí touhu po vědění těch žáků přiměřenou látkou a že je uchrání od nebezpečí přepracování nebo duševní blaseovanosti nebo zdivočení obrazotvornosti. Nemá-li taková porada pozbýti na

ceně, nesmí se k ní vyslati jenom domácí učitel, byť i sebe lépe paedagogicky vyškolen byl, neboť tím se vsune cizí prvek mezi učitele a rodiče, čímž porady ztrácejí na vydatnosti, důvěřivosti a spolehlivosti, neboť jako se v domě působnost matky a otce nenahradí nejlepším vychovatelem nebo vychovatelkou, tak nemohou rodiče ve styku se školou na delší dobu vhodnou náhradu v cizím zastoupení nalézti. Svědomitý učitel nebude se též nikdy takovým poradám vyhýbati, ačkoliv vyžadují veliké summy duševní práce a ačkoliv na střední škole volného času nazbyt pro ně není; ale činí tak s radostí, neboť ví, že výsledky jsou mu nejlepší odměnou za jeho namahání.

Vydatnějším, protože všeobecnějším, prostředkem k udržování nutného styku domu se školou jsou »*večírky pro rodiče*«, jak na některých gymnasiích ve Vídni zavedeny jsou. Večírky tyto nemají a nesmějí arci míti ráz rozšířených hodin poradních, ve kterých se jedná o prospěchu nebo neprospěchu jednotlivého žáka, jinak by pozbyly svého významu a své přitažlivosti. O takových večírcích projednávají a diskutují se otázky povšechnější, které všechny rodiče stejnou měrou zajímají, ať se týkají výchovy nebo vyučování, při čemž užívá se formy všeobecně srozumitelné a hájí se jak stanovisko domu tak i školy stejně věcným způsobem. Hodina poradní vyhovuje zájmům individuelním, večírek pro rodiče zájmům všeobecným. Hlavním účelem těchto večírků jest, přivésti rodiče k jednotnému názoru o vychování, nezávislém na vlivu okamžiku a náhody, neboť jak jednotnost koncepce jest znakem dokonalého díla uměleckého, tak jednotnost názorů jest znakem dokonalého vychování a každá činnost dokonalého vychování šlechtí právě tak ideu, jako jednotlivý díl díla uměleckého celek jeho. Škole záleží na tom, aby působnost její přišla do náležitého světla u rodičů, by u nich nalezla pravého pochopení, a to tím více, jelikož za nynější doby otázky středoškolské neprojednávají se pouze odborníky, nýbrž i širšími vrstvami obecenstva, u kterých nelze vždy předpokládati nepředpojatost úsudku. Večírky pro rodiče mají tedy podati vysvětlení různých úkolů školy a zabrániti bludy a nespravedlivé útoky proti ní namířené. Že rodiče cenu takové instituce uznávají, toho důkazem jest, že večírky takové všade vděčně přijaty byly, kdekoliv se doposud zařídily, dále že odborníci i tisk všeobecně se velmi chvalně o nich vyslovil a že došly uznání u všech úřadů školních. C. k. ministerstvo vyučování vyznalo, že takové večírky jsou novým prostředkem k docílení žádoucí shody mezi domem a školou. Praktický výsledek jejich spočívá v tom, že rodiče nabývají ještě větší důvěry ke škole a že pokyny dané naleznou všeobecnějšího uplatnění. Samo sebou se rozumí, že ráz takových věčírků bude na každé střední škole jiný a že týž musí se vyvinouti ze zvláštního života ústavu samého. Tón, který ve styku domu a školy trvá na jednotlivých školách, nemůže se stanoviti úředními výnosy, nýbrž závisí na zástupcích obou činitelů. První sblížení děje se v hodinách poradních a teprve pak, když strany nabyly náležité důvěry, může se přikročiti k uspořádání takových večírků, jejichžto úspěch bude tím větší, tím bezpečnější, čím otevřeněji a rozhodněji se podaří práva a povinnosti obou činitelů ustanoviti a objasniti.

Volba themat a jejich forma musí býti přiměřena poměrům místním a časovým, a nejlépe jest, když zájem rodičů jeví se tou měrou, že si sami

*

od případu k případu udávají předmět projednání. Stůjtež zde jenom některé pokyny, jaká themata asi se projednati mají a mohou:

A) Všeobecná: Význam střední školy pro nynější dobu. Škola a dům. Zkoušení a klassifikování. Odměna a trest jako prostředek výchovy. Hodina poradní. Maturita ve světle prakse.

B) Z jednotlivých předmětů: Mapa ve vyučování zeměpisu. Užitek moderních (klassických) jazyků. Poesie ve škole. Výchova a přírodní vědy. Pokus a pozorování. Kreslení na střední škole, a m. j.

Nejenom členové sboru učitelského mají na takových večírcích přednášeti, také zástupcové různých odborů z kruhu rodičů mohou různé otázky z jich oboru, na př. z hygieny, se znaleckou nestranností projednávati. Později, když důvěra mezi školou a domem více otřesena býti nemůže, lze tyto večírky přeměniti v *porady* rodičů, t. j. ve společné úrady o všeobecných otázkách vyučování a vychování.

Takové porady rodičů nelze však zavésti bez důkladné předpravy večírky rodičů, neboť jinak mají opačný výsledek: přerušení styku domu a školy. Nutným předpokladem těchto porad jest, že při rokování takovém vše osobní se zamítnouti musí, neboť při nich nesmí ani jednotlivý dům osobními nářky a přáními vystoupiti, aniž smí škola individuelní rady udíleti, neboť to vše náleží do hodin poradních.

V těchto poradách lze pojednati o dvou velikých skupinách otázek vychovatelských: 1. Jaké obtíže naskytují se v rodině při plnění nároků školy? 2. Pokud může škola vyhověti přáním domu otcovského? Škola sama musí takové porady říditi a dbáti toho, aby veškerá zařízení, která k dosažení svého vznešeného cíle ustanovila, nebyla nepředloženě nebo úmyslně poškozována.

V časopisech ozývaly se též hlasy, aby rodičům po předchozím ohlášení u ředitele bylo dovoleno, kdykoliv a u kohokoliv vyučování přítomno býti, aby osobně život školský ve všech podrobnostech seznali.

Požadavek tento nelze tak snadno uskutečniti, neboť dá-li se toto právo všem rodičům, stane se vyučování nemožným pro příliš časté vyrušování; aby pak k tomu cíli jakýsi výbor z rodičů sestaven byl, to odporovalo by hlavnímu požadavku, aby všem rodičům stejnou měrou nahlednutí v provozování výučby poskytnuto bylo.

Dále jest tu ještě na uváženou, že by se těmito návštěvami vzbudila jakási osobní kritika jednotlivých učitelů, která se obecenstvu nikdy povoliti nesmí, nemá-li půda pro klidné spolupůsobení domu a školy podryta býti. Čím více obecenstvu a škole na tom záleženo bude, aby svůj úkol vychovatelský náležitě pochopili a konali, tím úzkostlivěji a bedlivěji budou se chrániti toho, vměšovati se nepřiměřeným způsobem v obor působnosti druhého; neboť i rodina vzpěčovala by se velice, kdyby škola nechtěla dávati toliko všeobecné pokyny, nýbrž zasahovati i do jednotlivých případů výchovy a dovolila si kritiku způsobu vychovávacího, jakého se v té které rodině právě užívá.

Měli-li jsme doposud jenom dům a školu při výchově na zřeteli, nesmíme zapomenouti také na vlastní předmět výchovy, na žactvo samo. I tu by se doporučovalo jako u rodičů, aby aspoň pro žáky vyšších tříd zavedeny byly zvláštní večírky žákovské, ve kterých by nejosvědčenější síla paedagogická vyložila způsobem většině žáků přiměřeným účel a cíl výchovy středoškolské, účel a cíl školy samé, jakož i zvláštnosti, kterýmise

celkový materiál žákovský vyznamenává. Při vyučování není často učiteli možno, aby svá pozorování generalisoval, jest se mu zabývati případem jednotlivým a tomu svoji pozornost věnovati; ve večírcích žákovských mohl by pak příhodným způsobem poukázati, jak se jednotlivý nedostatek jeví u veškerého žactva ústavu jako celku a jak by se náprava zjednala. Také pokyny pro jednotlivé předměty mohly by tu způsobem velice šetrným podány býti, aby kollegiálnosti nebylo ublíženo a aby vážnost jednotlivého učitele nebyla u žáků snižována.

Zakončujíce tyto úvahy vybízíme k tomu, aby se uvedené blahodárné instituce zavedly všade tam, kdekoliv se k tomu možnost naskytuje, a aby se vedly v duchu zde naznačeném. Nebudiž však z nižádné strany na to naléháno, aby v té příčině ústřední úřad vyučování vydal nějaké nařízení, aby nebyl konán nátlak na svobodu paedagogickou, která se zakládá jenom v té možnosti, rozumné a prospěšné konati z lásky k věci samé, a na kteroužto svobodu každý nerozvážný nátlak zhoubně a ochromivě působí. Až pak četnějšími pokusy dostatečný materiál bude snesen, pak bude lze pronésti konečný úsudek o prospěšnosti každé z těch zde projednaných institucí s bezpečností a spolehlivostí úplnou.

Stanovení plochy elliptické výseče.

Václav Hübner. *Král. Vinohrady.*

Ellipsa E budiž základnou kolmého válce, který protíná rovina ϱ, středem základny procházející, v kruhu K. I lze považovati ellipsu E za pravoúhlý průmět kruhu K na rovinu základny. Jsou-li a, b poloosy ellipsy, úhel α odchylka roviny ϱ od základny, jest plocha výseče elliptické, jež velkou poloosou jest rozpůlena,

$$V_E = V_K \cos \alpha,$$

značí-li V_E plochu elliptické výseče a V_K plochu příslušné kruhové výseče.

Z obrazce jest zjevno, že

$$o\,a\,m_1 = \frac{V_E}{2},\quad o\,a\,m = \frac{V_K}{2},\quad \cos\alpha = \frac{b}{a}$$

a poloměr kruhu K, $r = a$;

proto jest $$V_E = V_K \frac{b}{a} = \frac{\pi a^2}{180}\gamma\frac{b}{a},$$ nebo

$$V_E = \frac{\pi\, ab}{180}\,\gamma, \tag{1}$$

při čemž $\sphericalangle aom = \sphericalangle \gamma$ ($\frac{1}{2}$ středového úhlu výseče kruhové).

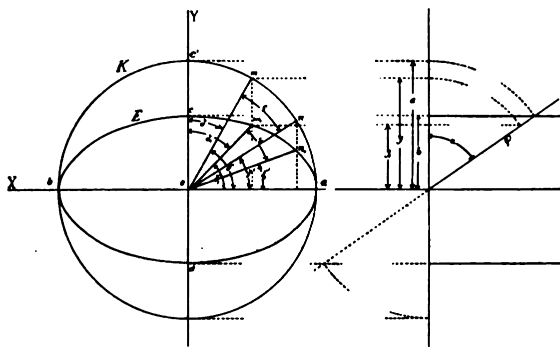
Jsou-li souřadnice bodu $\begin{Bmatrix} m \\ m_1 \end{Bmatrix}, \begin{Bmatrix} x, y \\ x, y_1 \end{Bmatrix},$

jest $$tg\,\gamma = \frac{y}{x} \text{ a } tg\,\gamma_1 = \frac{y_1}{x},$$

je-li $\sphericalangle aom_1 = \sphericalangle \gamma_1$ ($\frac{1}{2}$ středového úhlu výseče elliptické);

ježto $$y_1 = y \cos \alpha = \frac{b}{a} y, \text{ jest}$$

(2) $$tg\,\gamma_1 = \frac{b}{a}\frac{y}{x} = \frac{b}{a}\,tg\,\gamma;$$

Je-li dáno a, b a $\sphericalangle \gamma_1$, určíme ze vzorce (1) pomocí rovnice (2) plochu výseče elliptické.

Pro plochu výseče, jež malou poloosou jest rozpůlena, platí obdobně

$$V'_E = V'_K\,\frac{b}{a};\ \text{nebo}$$

(3) $$V'_E = \frac{\pi\,ab}{180}\,\delta,$$

kdež značí $V'_E = 2\,om_1c$, $V'_K = 2\,omc'$, $\sphericalangle \delta = \sphericalangle moc'$ a $\sphericalangle \delta_1 = m_1oc$;

ježto $$tg\,\delta = \frac{x}{y},\ tg\,\delta_1 = \frac{x}{y_1},$$

jest $$tg\,\delta_1 = \frac{a}{b}\frac{x}{y} = \frac{a}{b}\,tg\,\delta.$$

Sečteme-li rovnice (1) a (3), obdržíme

$$\frac{V'_E}{2} + \frac{V_E}{2} = \frac{\pi\,ab}{360}(\gamma + \delta)$$

a ježto $\gamma + \delta = 90^0$, jest

$$\frac{V'_E}{2} + \frac{V_E}{2} = \frac{\pi ab}{4} \quad (\tfrac{1}{4} \text{ plochy ellipsy}).$$

Je-li místo úhlu γ_1 dáno $\overline{om_1} = d_1$ ($\frac{1}{2}$ průměru příslušného k bodu m_1), určíme úhel γ_1 a tím i úhel γ z rovnice (2) takto:

plocha $\triangle om_1a = \triangle oma \,.\, \cos\alpha;$

poněvadž $\triangle om_1a = \frac{1}{2} ad_1 \sin\gamma_1,$

$\triangle oma = \frac{1}{2} a^2 \sin\gamma,$

proto $ad_1 \sin\gamma_1 = a^2 \sin\gamma \cos\alpha$

nebo $d_1 \sin\gamma_1 = b \sin\gamma$

a (4) $\sin\gamma_1 = \frac{b}{d_1} \sin\gamma.$

Úhel γ určíme z rovnice (2) a (4). Jak známo, jest

$$\sin\gamma = \frac{tg\,\gamma}{\sqrt{1 + tg^2\gamma}},$$

tudíž $\frac{tg\,\gamma_1}{\sqrt{1 + tg\,\gamma_1^{\,2}}} = \frac{b}{d_1} \frac{tg\,\gamma}{\sqrt{1 + tg^2\gamma}};$

ježto pak $tg\,\gamma_1 = \frac{b}{a}\, tg\,\gamma,$

jest $\frac{\frac{b}{a}\, tg\,\gamma}{\sqrt{1 + \frac{b^2}{a^2} tg^2\gamma}} = \frac{b}{d_1} \frac{tg\,\gamma}{\sqrt{1 + tg^2\gamma}}$

nebo $\frac{1}{\sqrt{a^2 + b^2 tg^2\gamma}} = \frac{1}{d_1\sqrt{1 + tg^2\gamma}},$

z čehož $d_1^{\,2} + d_1^{\,2} tg^2\gamma = a^2 + b^2 tg^2\gamma$ a

(5) $tg\,\gamma = \sqrt{\frac{a^2 - d_1^{\,2}}{d_1^{\,2} - b^2}}.$

Důsledky:

Je-li $\gamma = 0^0$, jest $tg\,\gamma = 0$, $tg\,\gamma_1 = 0$, $d_1 = a$, $V_E = 0$.

» $\gamma = 90^0$, jest $tg\,\gamma = \infty$, $tg\,\gamma_1 = \infty$ ($\gamma_1 = 90^0$), $d_1 = b$, $V_E = \frac{\pi ab}{2}$.

Je-li $\gamma = 60^0$, jest $tg\,\gamma = \sqrt{3}$, $tg\,\gamma_1 = \frac{b}{a}\sqrt{3}$, $d_1 = \frac{1}{2}\sqrt{a^2 + 3b^2}$,

$$V_E \doteq \frac{\pi\, ab}{3}.$$

» $\gamma = 30^0$, jest $tg\,\gamma = \frac{\sqrt{3}}{3}$, $tg\,\gamma_1 = \frac{b}{3a}\sqrt{3}$, $d_1 = \frac{1}{2}\sqrt{3a^2 + b^2}$,

$$V_E = \frac{\pi\, ab}{6}.$$

» $\gamma = 45^0$, jest $tg\,\gamma = 1$, $tg\,\gamma_1 = \frac{b}{a}$, $d_1 = \sqrt{\frac{a^2 + b^2}{2}}$, $V_E = \frac{\pi\, ab}{4}$.

Má-li se určiti plocha libovolné výseče elliptické om_1n_1, v níž dáno $\overline{om_1} = d_1$, $\overline{on_1} = d_2$, tu jest

$$om_1n_1 = oam_1 \mp oan_1.$$

Z předešlého řešení jde, že jest

$$oam_1 = \frac{\pi\, ab}{360}\,\gamma,$$

$$oan_1 = \frac{\pi\, ab}{360}\,\gamma' \quad (\sphericalangle\, aon = \gamma'),$$

tudíž
$$om_1n_1 = \frac{\pi\, ab}{360}(\gamma \mp \gamma') = \frac{\pi\, ab}{360}\,\varepsilon,$$

je-li $\gamma \mp \gamma' = \varepsilon$ a obdobně $\gamma_1 \mp \gamma'_1 = \varepsilon_1$ ($\sphericalangle\, aan_1 = \gamma'_1$).

Ze vzorce (2) obdržíme:

$$tg\,\gamma_1 = \frac{b}{a}\,tg\,\gamma,$$

$$tg\,\gamma'_1 = \frac{b}{a}\,tg\,\gamma';$$

a ze vzorce (4) zase

$$\sin\gamma_1 = \frac{b}{d_1}\sin\gamma,$$

$$\sin\gamma'_1 = \frac{b}{d_2}\sin\gamma'.$$

Z těchto čtyř rovnic lze neznámé úhly: γ, γ', γ_1, γ'_1 a tím i úhly ε a ε_1 ustanoviti. Ze vzorce (5) obdržíme:

$$tg\,\gamma = \sqrt{\frac{a^2 - d_1^2}{d_1^2 - b^2}},$$

$$tg\,\gamma' = \sqrt{\frac{a^2 - d_2^2}{d_2^2 - b^2}}.$$

Příklad.

Je-li $a = 4$, $b = \frac{2}{3}\sqrt{15}$, $d_1 = 3$, $d_2 = \frac{1}{3}\sqrt{102}$,

jest: $$tg\,\gamma = \sqrt{3}\,,\ \gamma = 60^0 \text{ a}$$

$$tg\,\gamma' = 1,\ \gamma' = 45^0,$$

tudíž $\sphericalangle\, \varepsilon = 15^0$, je-li $\varepsilon = \gamma - \gamma'$

a $$V_E = \frac{\pi\sqrt{15}}{9}.$$

Ježto $$tg\,\gamma_1 = \frac{1}{6}\sqrt{45},\ tg\,\gamma'_1 = \frac{1}{6}\sqrt{15},$$

jest $$\gamma_1 = 48^0\,11'\,24''$$

a $$\gamma'_1 = 32^0\,50'\,32'',$$

tedy $$\sphericalangle\, \varepsilon_1 = 15^0\,20'\,52''.$$

Dodatek. Příslušná výseč kruhová

$$V_K = \frac{2}{3}\pi,$$

tedy $$V_E = \frac{2}{3}\pi\frac{b}{a} = \frac{\pi\sqrt{15}}{9}.$$

O správnosti vzorců lze se přesvědčiti, položíme-li $a = b$; ellipsa E přejde v kruh K a

$$tg\,\gamma_1 = tg\,\gamma,\ tg\,\gamma'_1 = tg\,\gamma',\ \text{t. j. } \gamma_1 = \gamma,\ \gamma'_1 = \gamma';$$

dále jest

$$\sin\gamma_1 = \frac{b}{d_1}\sin\gamma_1 \text{ a } \sin\gamma'_1 = \frac{b}{d_2}\sin\gamma'_1, \text{ pročež } b = d_1 = d_2 = a.$$

Připomenutí.

1. Ježto E jest pravoúhelným průmětem K, možno s výhodou odvoditi rovnici ellipsy E. Pro bod m (x, y) na K platí rovnice

$$x^2 + y^2 = a^2;$$

pravoúhelným promítáním bodu m (m_1) nezmění se x; y přejde v

$$\frac{y}{\cos\alpha} = \frac{ay}{b},$$

tedy obdržíme pro bod m_1

$$x^2 + \frac{a^2 y^2}{b^2} = a^2,$$

nebo

$$b^2x^2 + a^2y^2 = a^2b^2 \equiv E.$$

2. Otáčí-li se K i E kolem osy x, vytvoří, jak známo, K kouli a E ellipsoid rotační vejčitý. Jsou-li souřadnice bodu m na ploše kulové x, y, z a počátek soustavy souřadnic ve středu plochy, platí pro bod m rovnice

$$x^2 + y^2 + z^2 = a^2;$$

pro bod m_1 nezmění se x;

$$\begin{Bmatrix} y \\ z \end{Bmatrix} \text{ přejde v } \begin{Bmatrix} \frac{ay}{b} \\ \frac{az}{b} \end{Bmatrix},$$

pročež obdržíme pro bod m_1

$$x^2 + \frac{a^2y^2}{b^2} + \frac{a^2z^2}{b^2} = a^2,$$

nebo $b^2x^2 + a^2(y^2 + z^2) = a^2b^2$ (rovnice ellipsoidu rotačního).

Několik slov o nové osnově dvojtřídních obchodních škol.

J. Patočka.

Přerov.

Píši tento článek ne tak jako učitel, ale spíše jako praktik a proto prosím, aby uvažován byl s jiného stanoviska než theoretického, totiž se stanoviska, že obchodní školství vychovávající dorost přímo pro praksi, musí plně k praksi přilnouti a na jejím základě a podle jejích požadavků sestaviti učebnou osnovu.

Proto by bylo doporučitelným, aby o osnově se vyjádřily nejen učitelské sbory, ale i obchodní intelligence; třebas by ten, kdo je dobrým praktikem, nebyl vždy také dobrým učitelem, ale tím méně jest dobrý učitel po složení zkoušek z kteréhokoliv odboru obchodních nauk znalcem prakse.

Čeho tedy třeba obchodníku?

V *první* řadě je nutna *znalost jazyka* a to dobrá znalost, tak aby písemnosti obchodníka byly bez pravopisných a mluvnických chyb.

Druhým požadavkem je, aby všecka sdělení a všecky zápisy dály se ve formě oku příjemné a ***písmem jasným, třebas běžným.***

Na ***třetím*** místě uvádíme, ač by právě tak na prvním státi mohly, úkony ***početní a účetnické.***

Ostatní předměty jako zeměpis a nauka o zboží více doplňují vzdělání nežli slouží praksi samé.

Osnova, která se má zavésti, zní v části, již probrati chci, takto:

Povinné předměty	Počet hodin		
	v 1. ročníku	v 2. ročníku	
		1. běh	2. běh
Český jazyk	4	3	3
Německý jazyk	6	5	5
Kupecké počty	4	4	4
Německá korrespondence . . .	3	3	3
Česká » . . .	3	3	.
Účetnictví	3	4	
Nauka obchodní a směnkářství .	3	3	3
Cvičná účtárna	.	.	7
Krasopis	2	2	2
Těsnopis	2	2	2
Počet hodin . . .	30	29	29

Každý, kdo obchodní školu jen trochu zná, přisvědčí mi, že německá korrespondence je v prvním ročníku nemožným předmětem. Učilo se jí ovšem a učí a bude se jí učiti i dál, ale nikdo tím nevyvrátí pravdu, že ***žák nemaje jazykových vědomostí, nemůže korrespondovat.*** Vždyť sám referent o instrukci pro vyučování německé korrespondenci p. řed. Hrubý uvádí, že prvních 6—8 neděl není o korrespondenci ani řeči, a k tomu dodávám, že žáci neztráví ani co se jim v dalších 5—6 měsících vykládá. Doporučuje se přeložiti německou korrespondenci do 2. ročníku a užiti takto nabytých 3 hodin pro jazyk německý dvě a 1 pro krasopis.

Ale nejenom v němčině, také v češtině jsou vědomosti žáků vstoupivších chatrné a musí býti proto českému jazyku v 1. běhu nutně vyhrazen větší počet hodin a to aspoň jedna denně. Nedostávajících se dvou hodin získáno bude vypuštěním české korrespondence, z níž zbývající hodina mohla by se věnovati směnkářství.

Vyučování krasopisu rozšíří se tím na tři hodiny, čímž se velice urychlí pokrok žactva; tento pak umožní, aby v 2. ročníku byla krasopisu věnována jen jedna hodina týdně, kdežto druhá by se přidala korrespondenci německé.

Nauce obchodní měla by se v 1. běhu 1. ročníku ubrati jedna hodina a přidati směnkářství.

Účetnictví jednoduché je zcela hodno svého jména a stačí mu úplně 3 hodiny v 1. běhu 1. ročníku, načež by se mělo počíti s účetnictvím složitým, jež je obsáhlejší látkou a dosud obmezeno na 1. semestr 2. ročníku.

Navrhovaný rozčet hodin by byl pak takovýto:

Povinné předměty	Počet hodin			
	v 1. ročníku		v 2. ročníku	
	1. běh	2. běh	1. běh	2. běh
Český jazyk	6	4	3	3
Německý jazyk	8	8	5	5
Počtářství kupecké	4	4	4	4
Česká korrespondence	.	3	3	.
Německá korrespondence	.	.	4	4
Účetnictví jednoduché	3	.	.	.
» složité	.	3	4	.
Cvičná účtárna	.	.	.	7
Nauka obchodní	2	3	3	3
Směnkářství	2	.	.	.
Krasopis	3	3	1	1
Těsnopis	2	2	2	2
Úhrnem	30	30	29	29

Počet vyučovacích hodin je v obou případech stejný.

A teď proberme některé podrobnosti v jednotlivých předmětech,

Počněme hned u *směnkářství,* které se má probírati v 1. běhu 1. ročníku částečně a zbytek má býti vyložen v 1. běhu 2. ročníku. Proč na dvakrát? Tím se drobí korrespondence o směnečných jednáních. Vyloučí-li se směnkářství z nauky obchodní a položí-li se hned na počátek 1. ročníku, zjednoduší se nauka obchodní sama, pak korrespondence a také arithmetice se přispěje pro počet diskontový.

Nauka obchodní, zkrácená pouze v 1. běhu 1. ročníku o hodinu, bude, jsouc zbavena směnkářství a pak nauky o měrách a vahách, jež se probírá v kupeckých počtech, moci pokračovati mnohem důkladněji, zvláště v 2. ročníku, kde jest třeba času zejména pro výklad úvěru, banky, bursy atd.

Česká korrespondence v 2. běhu 1. ročníku opírajíc se o slušné písmo a čistou úpravu v krasopise naučenou, pak o znalost směnečného řádu, může lépe a čileji postupovati, poněvadž výklady o směnkách a j. se obmezí na pouhé opakování.

Německá korrespondence v 2. ročníku počínající nalezne žáky s lepší jazykovou průpravou, bude jim srozumitelnější a rozšířena jsouc na 4 hodiny probéře všecku předepsanou látku.

Účetnictví jednoduché, přeložené do 1. běhu 1. ročníku, bude míti dosti času na probrání theorie, pak jednoho případu z obchodu jednotlivcova a jednoho z účtování společnosti. Při tom může býti užíváno obou zemských jazyků.

Složité účetnictví budiž v 2. běhu 1. ročníku vyloženo theoreticky a hned se probéře příklad z účtování jednotlivce ve dvou hodinách týdně, kdežto třetí hodina ponechána pokračování v theorii.

V 2. ročníku probéře se příklad o veřejné společnosti střídavě česky a německy a pak příklad z obchodu jednotlivcova jen německy. Praksi věnují se tři hodiny týdně, čtvrtá hodina pokračování v theoretických výkladech o účtování veřejné společnosti, obchodů komisionářských a spedičních.

Krasopis, jemuž v 1. ročníku věnováno po celý rok tré hodin týdně, obmezí se v 2. ročníku na jedinou hodinu, jež má sloužiti k opravě dosavadního písma a probrání písem ozdobných.

Při tom mám za nutné zmíniti se o neblahém vlivu, jejž má zaváděná nyní prakse s tištěnými výklady. Žáku má býti poskytnuta úleva a učiteli možnost založiti výklad na širším základě. Ve skutečnosti však žák zpohodlní, nemyslí vůbec na to, co se vykládá, spoléhá se na tištěný výklad, jemuž se nesnaží porozuměti, a mimo to nemaje časté příležitosti ku psaní nenabývá v něm takové zručnosti jako bývalo.

Dovolil jsem si v hlavních rysech projeviti všecky své návrhy a doufám, že i kdyby nebyly úplně správnými, poskytnou přece příležitost k další rozpravě a tím snad přispějí k tomu, čeho třeba, totiž: *k moderní osnově*.

Ukázky z češtinářovy praxe.*)

Píše prof. **Fr. V. Autrata**. *Brno*.

I. *O začátečním písmeně velikém, když jméno vlastní skládá se z přídavného a podstatného*. (K § 1 ad c) Pravidel čes. pravopisu 1903.)

*k*rálovské *v*inohrady = vinné zahrady, náležející králi.

*K*rálovské *v*inohrady = vinné zahrady něčí, jimž se říká Královské.

*k*rálovské *V*inohrady = místo, jež má název Vinohrady, náležející králi.

*K*rálovské *V*inohrady = místo, jež má název Vinohrady a jemuž se říká Královské.

II. *Souhlásky dle zvučnosti.*

Nelze žádati na žácích, aby si řadu souhlásek jasných a temných tak pamatovali, jako zpaměti znají řady souhlásek podle měkkosti, jichž jim je potřeba pro pravopis. Souhlásky podle zvučnosti má žák pouze poznati a dovésti k temné nalézti příslušnou jasnou a naopak. K tomu poznání a té dovednosti vedu žáky takto:

Káži na tabuli napsati abecedu bez samohlásek a bez souhlásek cizích: b, c, č, d, ď, f, g, h, ch, j, k, l, m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, ť, v, z, ž.

Přidám značky souhláskových zvuků *dz* (le*dz*gde) a *dž* (*dž*bán). A začnu s *b*. Která souhláska je *b* zněním nejpodobnější (*p*). Poslechněte si: b — p (nikoli bé, pé!), *b*um — *p*um! něm. Baum — paum. Zní obě souhlásky stejně jasně? Která z obou zní jasněji? Žákům nebude rozhodnutí činiti žádných obtíží.

*) Byla před časem v tomto časopise učiněna zmínka (tuším prof. Hulíkem), že by se doporučovalo uveřejňovati ukázky z vyuč. praxe, jež by snášely materiál pro praktickou methodiku. Tou myšlenkou jsa veden předkládám několik svých pokusův.

Káži napsati 1. jasné *b*
2. temné *p* a přetrhnouti v abecedě *b* a *p*. Pokračuji: Která souhláska je *c* zněním nejpodobnější? (*dz*) A t. d. jako prve. Dám za *b* připsati *dz*, pod to za *p* položiti *c*. Tak se pokračuje, až budou sestaveny řady: b, dz, dž, d, ď, v, g, h, z, ž
p, c, č, t, ť, f, k, ch, s, š. V abecedě zbudou souhlásky j, l, m, n, ň, r, ř, o nichž prohlásím, že k žádné z nich nelze nalézti družné souhlásky, jež by pomáhala tvořiti dvojici.

III *Úžení.*

Nepočínám výkladu příkladem plamen — plam*é*nek — plam*í*nek, jak jsem dělával a jak se i jinde vlivem učebnice děje. Stalo se mi, že po čase při opakování žák pokládal za úžení již plam*en* — plam*é*nek. Vycházím od dialekt. ml*í*ko, pl*í*st a vracím se k příslušným tvarům nezúženým. Pokračuji pak poznamenáním, že úžení je časté ve zdrobnělinách. Uvedu příklady (kam*í*nek, plam*í*nek, hřeb*í*nek), potom kost*ý*lek na ukázku *é* — *ý*, kde *ý* je za *í* z nouze po tvrdém *t*. A zase přejdu na dialekt, kde se píše a vyslovuje dobr*ý*ho a j.

IV. *Přehlasování a — ě (e).*

Výklad o přehlasování oslazuji žákům užitím námětu ze známého článku »Dobrá jablka a zkažená« čítanek pro školy obecné. V nářečí i ve spisovné mluvě se říká hor*a*; ale v nářečí slepic*a* — spisovně slepic*e*. Čím to, že tu za široké, tvrdé *a* nastupuje úzké, měkké *e*, kdežto onde *a* zůstává? Vinu toho svádíme na předcházející souhlásku: *r* je tvrdé, *c* měkké. Ve spisovné mluvě měkké *c* nestrpí za sebou tvrdého *a*; *a* musí změknouti na *e*. Je to pomalu tak jako ve známé povídce »Dobrá jablka a zkažená«. Ve slově hor*a* jsou *r* a *a* tvrdá, zdravá jablka a taková udrží se vedle sebe dlouho a dlouho. Ale v slově slepic*a* je tvrdé, zdravé jablko *a* položeno vedle měkkého, nahnilého *c*. Každý z vás zajisté tuší, že zdravé *a* od nahnilého *c* záhy se nakazí, změkčí se v *e*. A ten podivný zjev mluvnický, měkčení samohlásky tvrdé od předcházející měkké souhlásky, nazývá se *přehlasování*. Ale takové přehlasování *a* — *e* se vyskýtá jen na konci slov. V nitru slov na změkčení *a* ve slabice nestačí působení předcházející souhlásky; tam, může-li se *a* opříti o nějakou tvrdost v pokračování slova, nepodlehne změkčení; jinak ovšem měkkost v pokračování slova přehlásku jen podporuje.

V. *Sedm pádů podstatných jmen.*

V obecných i jiných školách skloňuje se dosud leckde ryb*a*, ryb*y*, ryb*ě*, ryb*u*, ryb*o* atd. (s důkladným přízvukem na příponě pádové!) Nebo se skloňuje: 1. pád kdo, co: ryba, 2. p. koho, čí, čeho: ryby atd. Tak se české děti učí česky! A běží přece jen o to, aby naši žáci užili za příležitosti správného tvaru tam, kde jsou zvykli z obecné mluvy nebo z dialektu užívati nesprávného (ke stránce pravopisné zde nehledím). Učitel se ptává: Jak zní 7. p. zájm. *já*? A žák na tvar nepřipadá, leda až na pobídku učitelovu si v duchu odříká: já, mne . . . . *mnou*.

Reformátoři zavrhují tento formalismus, kážíce učiti skloňování ve větách. Dobře, avšak na to není vždycky kdy a potom věty ke skloňování užívané bývají skoro stále tytéž (vymýšlení nových, obsažných vyžaduje

zase mnoho drahého času a také dovednosti), otřepané. Radím pro střední a jim podobné školy, kde se skloňování vlastně jen opakuje, užívati pro krátkost předložek.

Mnohý žák dlouho marně pátrá v paměti, jak zní 2. pád číslovky *dvě*, ale napoví-li se mu předložka *bez*, dodá hned správně: *dvou*. Učím tedy: ryba, *bez* r., *k* r., *pro* r., r.! *o* r., *s* r.

VI. *Roztřídění sloves podle kmene infinitivního a praesentního.*

Který z obou kmenů rozhoduje o zařazení do tříd a který o vzoru, který z obou kmenů bere se za podklad pro započtení mezi slovesa bezpříznaká, o tom není sice žáky nesnadno poučiti, ale žáci si věc obyčejně brzy popletou; pro řádné udržení v paměti poslouží snad tento způsob učby:

Snažím se kmeny praesentní a infinitivní (tak často velmi podobné) ukázati v nápadném rozdíle vzájemném; i užiji slovesa *kupovati*, na němž dám určiti kup-*ova* . . . . kmen infinit.
kup-*uje* . . . . » praes.

Pokračuji: Kmen *praesentní* bereme za základ rozdělení sloves:

nes*e*-te . . . . slovesa samohlásková
(nes-e-te) . . . . (příznaková)
j*s*-te . . . . souhlásková
(js - - te) . . . . (bezpříznaká).

Pokračuji: Ze všeho velikého množství sloves jsou slovesa souhlásková jen čtyři a to *dáti* (dad), *věděti* (věd), *jísti* (jed), *býti* (jes). Ostatní slovesa jsou všecka souhlásková. Ta řadíme dle kmene *inf.* v šest tříd. Začneme s tříděním od kmene slovesa kup-ova-ti; slovesa s kmenotvornou příponou *-ova* počítáme do třídy poslední, šesté. Napíši pak kup-ova-ti na spod tabule, by o řádek výše mohlo se zapsati vol-a-ti z třídy páté a o 2 řádky výše pros-i-ti ze čtvrté atd. Potom čtu s vrchu:

I. nes - - ti
II. tisk-nou-ti
III. trp-ě-ti
IV. pros-i-ti
V. vol-a-ti
VI. kup-ova-ti

Přehled:

podle kmene praesentního { nes-e-te . samohl. . Podle kmene *inf.*: 6 tříd.
{ js - - te . souhl. . . 4 slovesa.

VII. *Infinitiv slovesa* ***pnu.***

Praes.: pьn-u
Infinit.: (p*e*n-ti) = pę-ti (v praes. byl kmen oslaben)
pati | p bylo měkké: p̍
| *a* první slabiky mocným přízvukem se zdloužilo.
p̍áti | á — ie (přehlasování)
p*ie*ti | ie — í (úžení)
p*í*ti.

Úhrnný

všech kandidátů učitelství, kteří v studijním roce 1901/2

Podle ministerského výnosu ze dne

U c. k. zkušební komise ve	Skupiny													
	a		*b*		*c*		*d*		*e*		*f*		*g*	
	Latina Řečt.		Něm. n. Češ. l. ř.		Histor.		Mat. Fys.		Přír. mat. fys.		Filos. sŘ.(M.) l. (fys.)		moder. filolog.	
	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3
Vídni	20	**7**	8	**10**	13	**16**	14	**19**	10	**11**	1	**3**	2	**6**
Inšpruku	8	**6**	2		6	**6**	4	**2**	1	**4**	—	—	—	**1**
Štyr. Hradci	5	—	3	**5**	4	**9**	—	**2**	1	**6**	—	—	1	**1**
Praze české	4	**9**	—	**6**	13	**16**	19	**21**	13	**7**	—	**1**	19	**24**
Praze německé . . .	4	**8**	—	**2**	1	**4**	2	**1**	—	**6**	—	**1**	2	**2**
Lvově	4	**3**	3	**4**	3	**10**	2	**1**	1	**2**	1	—	—	**3**
Krakově	2	**2**	5	**9**	1	**4**	2	—	1	**3**	—	**1**	4	**3**
Černovicích	1	**2**	1	—	2	**4**	—	**2**	1	**1**	—	**1**	1	—
	48	**37**	22	**41**	43	**69**	43	**48**	28	**40**	2	**7**	29	**40**

Počet approbovaných kandidátů ve všech zemích značně vzrostl. Pražská roku 1902/3 jen o 9 zůstala za ní. Bude-li počet zkoušených kandidátů i v nává větší než menší — nastane za krátko takový přebytek jich, že ještě vůbec nefilosofie nebylo vůbec zapisováno. Jinak nastanou přežalostné poměry, ježto se nemůže samostatně zaříditi jako medik, ani nemá místa už napřed zajiště-

výkaz

a 1902/3 nabyli úplné approbace pro školy střední.

7. listopadu 1903 čís. 37.302.

oborů										
h moder. filolog.		*i* Mat. Geom.		*k* Přír. Chem.		*l* Kresl.		Úhrnem		Jazyk vyučovací
1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	1901/2	1902/3	
2	**8**	1	**8**	6	**14**	12	**12**	89	**114**	německý 94 něm.-čes. 2 něm.-pol. 2 něm.-slovin. 2 něm.-ital. 1 český 1 polský 2 italský 4 srbocharvatský 3 srbocharv.-ital. 1 ital.-srbocharv. 2
—	—	—	—	—	—	—	—	21	**24**	německý 21 německo-italský 2 italský 1
—	—	—	—	—	**1**	—	—	14	**24**	německý 17 německo-slovinský 1 italský 2 sobocharvatský 1 srbocharvatsko-italský 1 slovinsko-německý 2
—	—	8	**8**	10	**6**	14	**7**	100	**105**	český 104 německý 1
2	**1**	—	**3**	1	**4**	—	—	12	**32**	německý 32
—	—	1	**1**	—	**1**	—	—	15	**25**	polský 16 německý 1 polsko-německý 7 polsko-rusínský 1
—	—	—	—	—	**1**	—	—	15	**23**	polský 12 francouzsko-polský 1 polsko-německý 4 německo-polský 5 polsko-německo-francouzský 1
—	—	—	—	=	—	—	—	6	**10**	německý 6 německo-rumunský 2
4	**9**	10	**20**	17	**27**	26	**19**	272	**357**	německo-rusínský 1 německo-italský 1

zkušební komise česká roku 1901/2 měla větší počet kandidátů než vídeňská, sledujících letech tak značný — a podle počtu posluchačů filosofie bude spíše bylo takového. Doporučovalo by se proto, aby příštím rokem do I. ročníku absolvovaný filosof nemá otevřeno tolik oborů působnosti jako právník, ani ného jako theolog.

Drobné zprávy.

Nejen jednotná střední škola, ale i jednotné školy vysoké. Dne 16. října přednesl nový rektor vídeňské university dvorní rada Dr. Gustav rytíř Escherich svoji inaugurační řeč o reformě našeho universitního života. Připomenuv, že v posledních 40 letech udály se dalekosáhlé změny ve veškerém našem životě, klade si otázku, zdali university naše se svými zděděnými zařízeními jsou s ony úkoly, které na ně přítomná doba klade. Ukazuje, že není v universitách nyní ztělesněna opravdu »universitas litterarum«, nýbrž že v novější době jednak za nevšímavosti, jednak za přímého opovržení se strany universit vyrostla celá řada důležitých věd technických, jež nemají na universitách místa. Tak vznikly techniky, jež zřízením svým přibližovaly se zneenáhla universitám. Již r. 1873 přimlouval se professor na polytechnice v Karlsruhe Lothar Meyer za sloučení technik s universitami. V Americe vyučuje se na universitách všem technickým vědám. Co by tedy bylo více na snadě, když dřívější protivy vždy více mizejí, než spojiti obojí ústavy v jediný organismus?

Prospěch z tohoto spojení byl by pro obojí vědy značný. Vědy technické nalezly by v něm své theoretické vědy pomocné a přišly by v užší souvislost s řadou jiných věd universitních, které jsou jim nezbytné, jako jsou národní hospodářství, různá odvětví věd právních a hygiena. Vědy technické zase naopak by osvěžily a vzpružily obor věd mathematických a přírodovědeckých, jakož i jednotlivá odvětví lékařství a věd právních. Aesthetika a archaeologie braly by užitek z architektury. »Universitas litterarum« byla by zase v časové, životné formě obnovena. R. 1898 navrhoval professor techniky charlottenburské A. Riedler zřízení jednotné vysoké školy o 10 fakultách; tenkráte byl jeho návrh zamítán se strany universit. Nyní po dosažení práva promočního a podobných výhod odmítají zase techniky každé sloučení. *Proto nezbývá universitám nic jiného, než rozšiřovati se ve směru technik.* Tento názor nabývá stále více půdy. Na vysoce konservativní universitě berlínské již přednášejí dva professoři z techniky charlottenburské o vědách technických a nová zařízení na universitě göttingské docházejí přijetí i na jiných universitách německých. Rakouské university se tomuto reformnímu směru až dosud skoro úplně vyhýbají. Jen v Innsbrucku přednáší professor mathematiky na universitě též deskriptivní geometrii. Jest nutno touto novou cestou čile ku předu kráčeti a sblížiti tak university se životem a přizpůsobiti je sociálním potřebám.

K významné této řeči, jež přijata byla s bouřlivým nadšením, podotýká v dalším čísle časopisu »Neue Freie Presse« dv. rada Jan Brik, professor stavby mostní na vídeňské technice, že by předcházeti musilo sloučení gymnasií a reálek a to asi nejvhodněji podle návrhu univ. prof. Oppolzera v té podobě, aby jednotná střední škola s latinou a bez řečtiny měla 6 tříd a k ní aby se družilo dvoutřídní lyceum, jež by bylo dvojí: jedno s řečtinou, pro přípravu na odbory humanitní a druhé, bez řečtiny, pro přípravu na odbory ostatní. *V. H.*

O přístupu realistů na universitu a gymnasistů na techniku. Návrh, aby abiturientům obou našich středních škol mohl býti usnadněn přístup na obě školy vysoké, podal v 10. seš. Zeitschriftu für das Realschulwesen prof. *Gustav Hiebel* ve Vídni článkem Zur Berechtigungsfrage der Mittelschulen, jehož stručný obsah tu chceme uvésti.

Posud abiturient reálky bez doplňovací maturity za řádného posluchače na universitu přijat býti nemůže, rovněž i absolventu gymnasia přijetí na techniku ztíženo jest zkouškou přijímací, nebrání-li mu vůbec nedostatek předběžného vzdělání pro technická studia potřebného. Autor nechce se rozhodovati, je-li vzdělávací cena studia moderních řečí na reálce rovnocenná se studiem klassickým, rovněž je-li i ethická cena studií přírodovědných rovná studiím humanistickým, připomínaje, že ve sporech těchto málo kdy se píše a rozhoduje nestranně a se stejně podrobnou znalostí obou sporných předmětů. Autor uznává dobré působení obou našich středních škol a zdá mu se, že reformní myšlenky o jednotné škole střední vyrůstají právě asi z nerozřešené otázky, pokud opravňuje střední škola k přístupu na školu vysokou.

Správně poukazuje k faktu, že dnes nutno se rozhodnouti o směru studia a tím již o volbě povolání ve věku, v němž ani sklonnosti ani schopnosti dítěte ještě platně se neprojevují. Tím zaviněno, že mnohému nadání nedostává se pravého pěstění, ba že i často zakrní a utone. Tím také znovu a znovu se vynořuje otázka, kterak bylo by lze přestup pozdější usnadniti. Autor uznává, že řešení této otázky jest nesnadné, ale nepokládá je za nemožné. Základní podmínkou jest mu arci, aby přístup na vysoké školy byl vzájemně zásadně *usnadněn*. Přijímací zkouška gymnasijního absolventa na techniku — celkem snadná — jest mu jaksi vzorem. Přestup realisty jest přece jen těžší, ačkoliv — jak autor připomíná — studium na reálce připravuje pro fakultu lékařskou, odbor přírodovědecký a moderní filologii jistě stejně, ne-li dokonce lépe.

Autor vidí, že doplňovací zkouška realistům zůstane, i když bude zmírněna, a tu pro dnešní poměry, zejména hledě k sociální stránce této otázky, navrhuje zřízení jakési *přípravky* ve všech městech s obojí vysokou školou nejen pro abiturienty reálek, nýbrž i pro žáky VII. a VIII. třídy gymnasijní. V přípravce této dostalo by se jim — učiteli středoškolskými — těch vědomostí, které dnes k návštěvě vysoké školy jsou nezbytny.

Podrobnějšího plánu autor neuvádí, rovněž zaráží, že připouští do přípravky žáky VII. a VIII. třídy gymnasijní, jistě jinak svým školským úkolem dosti zaměstnané. *J. V. K.*

Programy v knihovně. Jisto jest, že velmi mnohé programy středních škol svými pojednáními jsou důležitou součástí knihovny učitelské ceny nikoliv efemerní, a že někdy se vyskytne potřeba vyhledati pouze školských zpráv některého ústavu z jistého roku. Musí tedy programy býti tak zapisovány a chovány, aby 1. vědělo se o každém článku vědeckém v nich a aby 2. snadno se nalezl každý program *a*) dle pojednání toho i *b*) dle ústavu a roku. Druhdy snad programy bývaly někde v knihovně nakupeny bez určitého, stálého pořádku, jen jak docházely, jinde pilně zapisovány i s celým titulem: »Patnáctá výroční zpráva c. k. státního gymnasia v N. na r. . . .«, ale jaký jest článek v každém, zapsáno není, nebo ne systematicky, přehledně. Ze zkušenosti své dovoluji si pp. kollegům knihovníkům naznačiti, jak se mi zdá vhodně a s nejmenší prací programy zapisovati a srovnávati.

Předně založí se zvláštní katalog programův a v něm na počátku na několika málo listech zapíší se všecky ústavy, nejlépe snad dle obsahu známé knihy Jahrbuch des höh. Unterrichtswesens, po abecedě (ovšem dle

*

jmen měst českých). Tak každý ústav dostane své stálé, neměnící se číslo, a dle abecedy snadno je nalezne. Aby bylo místo pro ústavy nově zakládané, necháme v soupise tom vždy po 2—3 jménech ústavů místo prázdné; na př. kdyby Suczawa v našem seznamu mělo č. 280, bude míti Sušice (dostane-li reálku) číslo 280 a. Tím způsobem každý ústav stále bude aspoň přibližně na svém místě dle pořádku. Toto »své« číslo se napíše na každý došlý program, a pak programy ty za jeden rok seřadí se všecky i rozdělí na několik (asi 5—6) stejně tlustých svazků ročně; každý svazek pro sebe se sváže (*ne*sešije od knihaře!) a na lepenku na hřbetě se napíše ročník a čísla ústavů v tom svazku; na př. $\frac{1902}{1-80}$. (Rozumí se, že tam nejsou vskutku tato všecka čísla, poněvadž třeba program nebyl vydán nebo posud vůbec není vydáván na př. na paedagogiích skoro všech, ale pro jistotu přece ústav má své číslo.) U měst, kde jest více ústavů, řadíme je dle obyčejného pořádku (G., R., Paed., Obchodní a j. školy), ale zase i zde s mezerami, kdyby ústavů přibylo.

Tím způsobem každý program toho kterého ústavu a roku ihned se nalezne.

Katalog článků vědeckých se založí nejlépe dle známých, ministerstvem doporučených odborů: I. Encyklopaedie, II. Filosofie, III. Paedagogie atd. Že při odborech rozsáhlých na př. V. (klassické filologii) nebo VI. (moderní filologii) výhodno jest učiniti si ještě oddíly podrobnější, leží na bíledni; tak na př. i všechny články týkající se některého auktora mají svůj oddíl, takže vždy ihned se objeví, jaký materiál máme po ruce k jisté potřebě vědecké. Bylo by tedy v katalogu zapisováno pouze: 1. rok, 2. číslo ústavu, 3. nadpis článku, 4. auktor. Kde v programu jednom jest několik pojednání, nutno i zapsati do několika odborův. — Že by mohl býti i katalog lístkový dle spisovatelů, jest jisto, ale mně se zdá, že naznačený způsob jest nejpraktičtější a úplně vyhovující. *Ruth.*

Nový prostředek pro zvýšení pozornosti dětí a pro zvelebení jich mravního chování vymyslil dle »Timesů« učitel anglické školy v Desinhere: Každý měsíc fotografuje svoji třídu na společný obrázek s vyloučením těch dětí, které se vážněji v období mravně proviňovaly nebo které jevily trvalou nepilnost. Prostředek se osvědčil tak výborně, že průběhem doby jednoho roku procento vylučovaných kleslo s 19% na 3½%. —*a.*

Nový učebný předmět. Dle zprávy »Života« poslal ruský ministr vyučování všem ředitelům vyšších lyceí vyhlášku, aby zavedli v učební osnovu jakožto předmět neobligátní *učení se šachům.*

»Škola a dům«. V jednom z posledních čísel přílohy »Paedagogische Zeit« (14. října) bylo pod tímto názvem mnoho psáno jedním středoškolským učitelem o důležitosti nanejvýš živého styku mezi rodinou a školou, jakož i o okolnosti, že se mají rodiče vždy učiteli upřímně svěřiti i s každým domácím proviněním žákovým. V následujícím čísle téže přílohy (28. října) odpovídá na článek ten jedna z vídeňských matek u výtahu toto: Zajisté krásná theorie, ale téměř neprovoditelná. Jsem matkou dvou studentů, realisty a gymnasisty. Ve třídě prvního zaměstnáno je devět pánů, z nichž každý má určenu jinou hodinu týdenní, kdy možno s ním pohovořiti. Stejně je tomu na gymnasiu a tu, kdybych se i mohla odhodlati podle názoru pisatelova *s každým pánem zvlášť* alespoň ve 14 dnech mluviti, ztratila

bych tím denně velice mnoho času. Lze též mnoho namítati proti pisatelovu přání, aby i domácí poklesky byly ve škole vypravovány. Jsem přesvědčena, že by touto cestou byly nejednomu z žáků mravy nevinně zhoršeny, an by si mnohý professor myslil: Hle, i sami rodiče naň žalují — je to asi kvítko! Při těchto poměrech je to prominutelno, že vyprávíme vždy o svých dětech pokud možno jen věci chvalitebné a dobré. Konečně nesmím nepřiznati, že je ve Vídni bohudík mnoho dobrosrdečných učitelů a upřímných rádců, kteří i na poklesky mládeže naší shovívavě se umějí dívati po radě velkých paedagogů. —*a*.

Nový pravopis maďarský. Po Francii, Německu a Rakousku došlo nyní i na Uhry, kde povolané kruhy počínají právě pracovati o zavedení jednotného pravopisu. Zajímavo jest při tom, že tu v potaz vzata byla uherská Akademie i zemská školní rada. K naprosté unifikaci se nerozhodli ani v Uhrách, jako se nerozhodli k ní Němci ani česká komise. Leckde ponechána možnost dvojího psaní. Příslušná, ministerstvem schválená knížka má 24 kvartových stránek a obsahuje stručnou sbírečku pravidel a slovíček. Jako pak u nás, tak byl zaveden i na uherských školách nový pravopis německý, dle něhož zejména mají se říditi všickni skladatelé učebných knih a všichni ti, kteří upravují postupem času dle starších svých učebnic nová vydání.

Nadprodukce intelligence. Nepoměrný vzrůst středoškolského, zejména gymnasijního a reálního studentstva, pobízí k úvahám nejen u nás, nýbrž i v sousedních Uhrách. Zjev by nebyl povážlivý, kdyby se větší procento studentstva obracelo po předběžné průpravě středoškolské k praktickému nějakému zaměstnání — ale místo toho téměř 80 procent žactva přechází na vysoké školy a tu v poslední době zejména na fakulty filosofické. Filosofická fakulta v Budapešti a v Brašově měly ve školním roce 1901/2 dohromady 1375 posluchačů, rok potom stoupl tento počet na 1592 a letos již dosáhly okrouhlého počtu 2300 posluchačů. Počet ten daleko přesahuje průměrnou spotřebu; proto příslušné orgány upozorňují, jak krutě budou zklamány naděje posluchačů, že dojdou dobrého zaopatření na střední škole jako učitelé. —*a*.

Studentská představení v novém městském divadle v Plzni. Po příkladě Ústředního spolku českých professorů v Praze stal se v měsíci červnu t. r. též v Plzni pokus, pořádati divadelní představení odpolední při cenách značně snížených pro studentstvo středních i odborných škol českých. Komité skládající se ze zástupců všech těchto škol uvázalo se v pořádání představení a činnost jeho podporována jsouc velikou ochotou správy divadelní setkala se s úplným zdarem. Dne 13. června provozována byla Vrchlického veselohra »*Noc na Karlštejně*«, dne 10. července Shakespearův »*Macbeth*«. Divadlo bylo při obou představeních vyprodáno a nadšení studentstva bylo veliké, k čemuž přispělo značnou měrou též velmi dobré provedení. Účinkující snažili se, aby podali výkony takové, jimiž by vynikly znamenité přednosti obou činoher; zvláště pak sluší jmenovati sl. Bursovou (Alžběta, lady Macbethová) a pp. řed. Budila a Nového (Macduff). Litovati jen sluší, že »Macbeth« byl provozován v překladě starém, nikoli v novém, Sládkově. Přebytek z obou představení uložen do zdejší Obč. záložny; přebytky rozdělí se později poměrně jednotlivým ústavům pro chudé žáky. Komité povzbuzeno byvši tímto úspěchem usneslo

se v dorozumění s ředitelstvím divadla uspořádati *ve šk. r. 1903/4 pět představení,* i vybralo k nim tyto hry: Stroupežnického »*Zvíkovského raráška*« a »*Paní mincmistrovou*«, Smetanovu »*Hubičku*« (při cenách nepatrně zvýšených), Sofokleovu »*Antigonu*«, Molièrova »*Lakomce*« a Jiráskova »*Žižku*«. První představení, veseloher Stroupežnického, konalo se dne 24. října, a to opět s veškerou pečlivostí v provedení i výpravě, při domě opět vyprodaném. *Snížené ceny* činoherní jsou tyto: lóže v přízemí nebo v 1 pořadí po 5 K, v 2. poř. po 3 K, křesla v příz. nebo na 1. balk. po 1 K, sedadla v příz. nebo na 1. balk. v 2. řadě po 80 h, na 1. balk. 3.—4. ř. a na 2. balk. 1. ř. po 60 h, na 2. balk. v ost. řadách po 50 h, na gallerii po 40 h, místa k stání v příz. po 30 h, na gall. po 20 h. *Hbý.*

Otec o gymnas. studiu uveřejnil v Neue freie Presse ze dne 5. prosince t. r. článek s uvedeným nadpisem, kde se prohlašuje zemských školdozorcem a ostré kritice podrobuje vyučování na gymnasiu. Počíná radostí, kterou pocítil, když mu syn ohlásil, že obstál při maturitě. Předseda komise dal prý synu otázku o rakouské ústavě a parlamentě, ale to byl professor jen stručně odbyl, za to uměl syn výborně Serviovu ústavu starého Říma, bitevní rozestavení římské legie, znal důkladně vše o Solonovi a Lykurgovi — ale o dějinách nejnovější doby a vývoji dnešních poměrů, v nichž žijeme, nevěděl nic. Na otázku, co stojí $2^3/_4$ *kg* kávy, je-li kilo po K 2·40, dovedl teprve po dlouhém písemném počítání odpověděti. To otci připadlo, když tu syn stál zralý pro universitní studium. Byl naň přece jen pyšný. Uměl vypovídati o Keplerových zákonech a rovnici elipsy a na lapálie, jimiž ho tu i tam trápila sestra, nebyl tázán. —

Přemítaje o studiích synových, otec si položil otázku, byla-li také správnou methoda vyučovací. Tuto pak ve všech naukách rozebírá.

O náboženství praví, že se mu učí zcela opačně proti žádosti sv. Augustina a methodice. Má se počínati biblickou dějepravou, ale počíná se katechismem, který náleží až na vyšší oddělení. V přírodopise jistě učitel nepočne definicí pojmu zvířete, nýbrž napřed probere hlavní zástupce jednotlivých druhů zvířat a pak odvozuje hlavní znaky pojmu.

Mnoho se hřeší při zkoušení. Každý, kdo něco vykládá nebo přednáší, rád objasní ještě lépe věc, které kdo nerozumí, rektifikuje chybné pojetí, vyvrací námitky, zkrátka je rád, když vidí interes pro svůj výklad. Jen ve škole jsou učitelé, kteří se neptají a nezkoumají, zdali žáci porozuměli jich výkladu, a sypají dvojky za neumění. Budují-li na písku, o to se nestarají. Tu by se mělo učivo raději zkrátiti, ale důkladně nacvičiti.

V náboženství ve věku, kdy žáci sami se kloní k pochybovačství, naplňuje se jim mysl pochybnostmi a námitkami všemožnými v apologetice. Ta způsobuje vůbec nejvíce zla.

V klassické filologii nepoznává se duch starých kassiků, ani vliv, jejž klassická kultura vykonala na naši. Hlavní věcí je forma, mluvnice. A tu nestačí jen latinský sloh (color latinus), nýbrž žádá se color vere latinus, ano cicerionská latina. Četba je tu jen pro cvičení pravidel mluvnických. Nadšená řeč Caesarova se rozebírá pro mluvnická pravidla, při Horáciových ódách se nedospěje k požitku obsahovému pro metrický rozbor. Ale kdyby měl člověk si zjednati vůni růže tím, že by napřed musil určiti, do které třídy a čeledi náleží, jaké má listy a trny, jaké okvětí atd., a kdyby ji musil napřed do všech částí rozcupati, jistě by se jí raději zřekl. Ve vyučování však se tak postupuje, ač už Quintilian prohlásil mluvnici za škodlivou, uvízne-li se na jejím formalismu.

V řečtině spis. vytýká cvičení dialektů. Latině i řečtině, že se čtou jen vyňatky, ale stavba demosthenovské řeči, obsah Iliady a Odysseje, galské války — to zůstává absolvovanému gymnasistu tajemstvím. Kterak tu má pochopiti, že staří byli vzory v umění a literatuře? Setká-li se pak s absolvovaným realistou, může se státi, že bude zahanben jím, jenž četl v překladě tyto věci.

V němčině vytýká, že se jí učí jako předmětu o sobě, ne ze živé mluvy. V literární historii žák učí se celým posudkům děl, ale těchto nečte ani z části.

I vyučování moderním řečem má vady. Grammatika tu rovněž vévodí nade vším a zabíjí obratnost v mluvení. Ke konversaci se dospívá zřídka. Mnoho se překládá pro překlad.

S hrůzou prý autor vzpomíná, když se syn počal učiti zeměpisu v I. třídě. Rozdíl mezi politickým, mathematickým a fysikálním zeměpisem, délky a šířky, počítání zeměpisné šířky, *definice* hor, ústí, zálivů atd., vodopis a horopis celého cizího světa se vštěpuje 10letému hochu dlouho, než se dojde k modrému Dunaji, k němuž jej ve volných hodinách srdce vábí. Dříve musí znáti cizí vlast, staroegyptské krále nežli našeho císaře. Vysvětluje se to také tím, že učitelé středoškolní neznají, co si žáci přinesli z obecné školy.

A tak milý otec vyčítá dále hříchy dějepisu, mathematice, přírodopisu, všude že se žáci »přecpávají« vědomostmi, aniž se dbá, zdali je pochopili a strávili, a dospívá výsledku, že jest třeba *revise učebných osnov, vyučovací methody* a *zkoušení.* Nižší oddělení gymnasia by mělo více býti uzpůsobeno pro praktický život, zkušební kandidáti by měli dostávati podpor, uváděcím professorům by se mělo dostati úlev, aby mohli uváděcí úkol poctivě prováděti. Takto však začátečník jest poukázán sám na sebe a musí si získávati zkušenost na útraty žáků.

Kandidáti učitelství na středních školách by *měli býti důkladně obeznámeni s organisací, osnovou a methodikou obecného školství* jakožto onoho stupně, z něhož přejímají mládež. Úlevami žádanými střední školy nepoklesnou a nebudou odchovávati proletariát — ta obava je zbytečná. Střední školy mají své výhody, pro které budou vždy vyhledávány. — —

Laskavý čtenář si račiž vybrati sám, kde p. »otec« přestřeluje a kde zatíná do živého. My jsme pokládali za povinnost obeznámiti jej s tímto projevem jeho. Myslíme ovšem, že mohl uplatňovati své názory raději na jiném místě a prospěl by tak více nežli tímto psaním do novin, je-li opravdu zemským školdozorcem.

Školní zprávy. Pro *nautické školy* v Istrii a Dalmácii, na kterých vyučováno bylo doposud podle prozatímné osnovy učebné, vydána ministerským výnosem ze dne 28. září 1903 č. 29.665 definitivní osnova, která jest uveřejněna ve Verordnungsblattě v 20. čísle letošního ročníku. Školy ty skládají se z pěti běhů, dvou přípravných a tří odborových a mají vyučovací řeč v Malé Lošini (Lussin piccolo) italskou, v Dubrovníku a Kotoru srbocharvatskou a italskou.

Jednoročním dobrovolníkům, kteří studují na umělecko-průmyslové škole ve Vídni neb v Praze jakožto kandidáti učitelství kreslení na středních školách, povolen nařízením ministeria zemské obrany ze dne 22. září 1903 č. 39.789/VII. odklad nastoupení presenční služby ve smysle § 72., 2 neb 4 branných předpisů I. dílu.

Stipendia pro učitele přírodovědných oborů na středních školách, v první řadě přírodopisu a zeměpisu, budou udílena obnosem 6000 K také v roce 1904 a příslušné žádosti učitelů approbovaných a nejméně tři léta sloužících podávají se k ministeriu prostřednictvím ředitelstev do konce února 1904.

Práva jednoroční služby dobrovolnické dosáhla c. k. akademie umění v Praze a Krakově pro své chovance III. ročníku, dále nautické oddělení státní obchodní a nautické akademie v Terstě, a státní námořní školy v Malé Lošini, Dubrovníku v Kotoru.

Povýšení professorů. Na státních středních školách českých povýšeni byli do VII. třídy hodnostní professoři: dr. *Frant. Bayer* v Praze na akad. g., *Josef Braniš* v Č. Budějovicích na st. r., *Josef Bureš* v Kolíně na st. r. g., *Ladislav Dolanský* na č. r. v Karlíně, *Edvard Domluvil* na g. ve Val. Meziříčí, *Jan Dunovský* na r. v Král. Hradci, *Matěj Dušek* na g. ve Vysokém Mýtě, *Al. Groman* na g. v Král. Hradci, *Ot. Jandečka* na r. g. v Novém Bydžově, *Otakar Josek* na r. g. v Praze, v Křemencové ul., dr. *Fr. Kameníček* na I. g. v Brně, dr. *Jan Máchal* na g. v Praze v Žitné ulici, *V. Machoň* na r. v Pardubicích, *Maxm. Mencl* na g. v Č. Budějovicích, dr. *Jindřich Metelka* na r. v Praze II., *Karel Nebuška* na g. v Kroměříži, *Fr. Pavlásek* na g. v Praze III., *Karel Petr* na g. v Jičíně, *Fr. Pich* na g. v Písku, *Fr. Pilný* na g. v Plzni, *Jan Pochop* na g. v Třebíči, dr. *Tomáš Řehoř* na r. g. v Chrudimi, *Fr. Syllaba* na r. g. v Kolíně, *Ar. Thoř* na r. v Brně, dr. *Jaroslav Vlček* na r. v Praze II., *Alois Vlk* na I. g. v Brně, *Vyhnánek* na g. v Pelhřimově, *Fr. Vyskočil* na r. g. v Příbrami, *Ferd. Zahrádka* tamtéž a *Tom. Zatloukal* na g. v Plzni. Dále povýšeni na učitelských ústavech českých: *Eman. Miřiovský* v Hradci Král. a *Jan Jursa* v Praze. Také při tomto imenování poprvé přihlíženo k supplentským letům nezapočitaným, ač měrou skrovnou.

Osobní. Professoru gymnasijnímu a okresnímu školdozorci v Slaném dru. Jos. *Forchheimovi* udělen rytířský řád císaře Františka Josefa. — Řádnému professoru architektury na německé technice v Praze dvornímu radovi Jos. *Zítkovi* při odchodě na trvalý odpočinek vyslovena Nejvyšší spokojenost. — Inž. Vincenc *Kroušil* jmenován provis. učitelem IX. tř. české st. průmyslové školy v Brně. — Tajemníku v minist. k. a v. dr. Bedř. Dlabačovi a professoru uměl. průmysl. školy pražské Václ. Dědkovi (tomuto při odchodě na odpočinek) udělen rytířský kříž řádu císaře Františka Josefa. —

Do VI. třídy hodnostní povýšeni ředitelé stát. střed. škol: Václ. *Hátle* na r. v Jičíně, Rud. baron *Henniger* z Ebergu na g. v Kroměříži, Václ. *Hospodka* na g. ve Vys. Mýtě, Václ. *Jeřábek* na r. v Brně, Eman. Seifert na g. v Litomyšli, Ant. *Sochor* na r. v Plzni, Jan *Štefliček* na g. v Něm. Brodě a Ant. *Truhlář* na ak. g. v Praze.

Členy České akademie zvoleni dne 4. prosince 1903 v I. třídě univ prof. dr. Albín *Bráf* členem řádným, prof. č. techniky dr. Fr. Fiedler a prof. st. reálky pražské Jindř. *Metelka* členy mimoř., kanovník u sv. Víta dr. Ant. *Podlaha* a univ. docenti dr. Kar. *Kadlec* a dr. Fr. *Krejčí* (prof. vinohr. g.) dopisujícími. Ve II. tř. zvoleni univ. prof.: dr. *Brauner*, dr. Jos. *Velenovský* a dr. Jan *Woldřich* řádnými, univ. prof. dr. Jan *Deyl*, prof. brněnské techniky Jan *Sobotka* a univ. prof. dr. Karel Petr mimořádnými a univ. docent dr. Bohumil *Kučera*, adj. Č. Musea dr. Jaroslav *Perner* a prof. žižkovského gymn. dr. Fr. *Slavík* dopisujícími. Ve IV. tř. zvoleni za dopis členy prof. plzeňsk. něm. g. Karel *Klostermann* a dramaturg Nár. divadla Jarosl. *Kvapil*.

Zkušební komise vědecká pro zkoušky kandidátů učitelství na gymnasiích a reálkách s českou řečí vyučovací v Praze potvrzena byla v nynějším složení i pro studijní rok 1903/4.

Uprázdněná místa: na st. g. v Boskovicích pro N. l. ř., po příp. pro L. Ř. č. Žádosti do 1. ledna. — Od zač. II. semestru se obsadí: na st. g. v Strážnici sk. místo pro L. Ř. č. (do 1. ledna), na z. r. č. v Hodoníně pro Č. N. (do 20. pros.), na z. r. v Holešově pro Těl. (do 20. pros.), na z. r. v Novém Městě pro M. F. (do 20. pros.), na z. r. č. v Prostějově pro Č. N. (do 20. pros.).

Zprávy spolkové.

Valná hromada Ústředního spolku českých professorů dne 25. listopadu 1903.

1. *Zpráva jednatelská.* Přednesl jednatel *Fr. Krátký.*

Slavné shromáždění!

Právě uplynulým správním rokem dovršili jsme 20. rok spolkového trvání.

Jest za námi plných dvacet let práce, avšak těším se srdečně z toho, mohu-li tvrditi, že ne práce marné a že výsledky všech podniků, jimiž jsou znamenány výroční zprávy mých pánů kollegů předchůdců, činí dnes celou sbírku zařízení stavu našemu a škole prospěšných.

1. V uplynulém správním roce měl výbor 10 schůzí, na nichž zabýval se záležitostmi správními, stavovskými, pracoval o rozvržení petic a úkolů, vznesených naň sjezdem professorstva o letnicích roku minulého. Mimo to byly 4 schůze občasné a 2 valné hromady.

2. Ze 44 požadavků, uložených sjezdem r. 1902 vypracovati, bylo jich 7 předloženo písemně veleslavné c. k. z. šk. r., 25 připraveno bylo v po-

době žádosti vysokému ministeriu kultu a vyučování, 10 podržel jich výbor, aby v oboru své moci učinil potřebná rozhodnutí a opatření, a jedna resoluce odkázána byla kollegům odborníkům, jednání o časopise pro studenty bylo navázáno s nakladatelem.

3. Pokus s přednáškami, provázenými světelnými obrazy, jak bylo uloženo výboru o ně pečovati, se stal na malostranské vyšší reálce, kde byly učiněny s vlastním strojem projekčním 2 pokusy přednášeti pro studenty — se zdarem. Na dvou jiných ústavech se o pokračování v tomto směru již jedná.

4. O přednáškách pro uměleckou výchovu mládeže středoškolské jednalo se již v loni a letos byl požádán, aby se laskavě vyjednávání o takovémto kursu přednášek ujal, náš vzácný kollega, universitní docent professor dr. Fr. Groh, jenž časem sám bude o nich referovati.

5. Pro členy a jich dámy arranžovaná vycházka do radnice staroměstské provázena byla vzletnou přednáškou pana prof. dr. K. Křemena, jemuž za obětovnost jeho i za slib, že i jinam ještě jest ochoten provázeti Ústřední spolek a přednášeti o historických vzácných našich památkách, srdečně děkuji. Laskavého nabídnutí páně doktorova budeme zajisté pamětlivi a vycházky takové budou se opětovati.

6. Při občasné schůzi byla jednou přednáška a demonstrování fotogrammofonu p. inženýra Červinky s výkladem p. redaktora Baláka. Poučný i zábavný večer tento nabádá mne poděkovati pp. pořadatelům i pp. přednášejícím.

7. Jindy vykládal pan prof. dr. Fr. Faktor o thermitech a jejich důležitosti v technice a metallurgii. Přednášku provázel ochotně továrník pan Alois Kreidl zdařilými effektními experimenty, uspořádanými tak, jak byly později o sjezdu ve Vídni ukazovány a jak je upravil pro možnost podobných demonstrací ve střední škole. Také těmto dvěma pánům upřímný dík.

8. Mittelschule vídeňská usnesla se, uspořádati výstavu pomůcek pro vyučování na středních školách o velikonocích r. 1903. Čestný předseda této výstavy, dvorní rada dr. Huemer, ujal se myšlenky, aby na výstavě zastoupeny byly střední školy všech národností. Ústřední spolek vzal na se způsobiti účast českých středních škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a učinil i přiměřený výběr věcí, pro výstavu doporučitelných, předložil jej do Vídně, a odtud pak jednotlivé ústavy byly vyzvány, aby naznačené předměty zaslaly.

9. Podána žádost za zvýšení subvence na časopis spolkový, Věstník, a tato žádost vyřízena byla příznivě (zvýšena subvence na 800 K).

10. Staatsbeamten-Kassino žádalo spolek za přistoupení k společné petici za pojetí aktivity do pense a zvýšení její, poměrům časovým a drahotním přiměřené. Bylo usneseno připojiti se k petici té.

11. Krakovský spolek professorský usnesl se propagovati myšlenku reformy střední školy a učiniti návrh na jednotnou školu střední. K tomu cíli poslal do Prahy svého zástupce prof. Karla Kunze, jenž zásady této reformy přednesl a odůvodnil. Stalo se tak v četně navštívené schůzi, na níž i názory české, hlavně pak práce, již dříve českým spolkem v tomto směru podniknuté, znova byly připomenuty.

12. Petici starých supplentů, jež říšskou radou předloni nebyla vyřízena, usneseno bylo obnoviti a znovu podati.

Petice tato upravena byla občasnou schůzí tak, aby se žádalo aspoň za častější povyšování do vyšších hodnostních tříd, zejména u kollegů, jimž celé řady supplentských let nebyly počítány, a ustanovena hned deputace, která by petici tu veleslavné c. k. zemské školní radě a později i vysokému ministerstvu předložila. Také sjednán byl úplný souhlas a současné podání téže petice německým spolkem professorským Mittelschule v Praze.

V Praze byla odevzdána petice tato čtyřčlennou deputací naší a dvěma členy Mittelschule Jeho Excellenci panu místodržiteli a všem členům zemské školní rady, na Moravě i ve Slezsku podána byla písemně.

Těšíme se, že následkem této petice bude příští povyšování příznivější.

Druhá připravovaná petice o další započítávání let supplentských podána bude v příznivější dobu, až bude lze na podporu říšské rady spolehnouti.

13. Se spolkem státních úředníků ve Vídni jednáno o poměrech příbytečných v Praze za účelem úpravy aktivity.

14. Klubem za Starou Prahu žádaný styk proveden zástupcem z kruhů professorských.

15. Spolek účastnil se korporativně pohřbu dra Frant. Lad. Riegra i pečoval o náležité uctění jeho památky. Fondu Riegrovu věnováno při tom 50 K.

16. S klubem státních úředníků v Praze zjednáno bylo spojení za účelem akce pro zvýšení aktivitného v Praze a v předměstích a jednání klubovnímu v širším výboru býval přítomen delegát spolku našeho školní rada dr. M. Kovář a jednatel.

17. Z Olomouce a Brna došlé petice německých spolků za úpravu poměrů stavovských vzaty na vědomí a pokud byly shodny s požadavky našimi, přijatými o letnicích 1902, projeven byl souhlas s nimi.

18. Na resoluci sjezdem přijatou o zastoupení učitelů středoškolských v zemských školních radách přistoupil školský výbor na říšské radě a schválil většinou hlasů tento návrh.

19. Na došlé pozvání k zahájení výstavy středoškolských pomůcek ve Vídni ustanoveno vypraviti deputaci do Vídně, aby při té příležitosti také resoluce sjezdové ještě ústně projednávala a kde možno, ve prospěch žádosti o započítávání dalších let supplentských, aspoň při povyšování do vyšších tříd hodnostních, jednala.

Podrobné zprávy o výsledku těchto deputací jsou obsaženy i s referáty o výstavě v loňském ročníku Věstníku, kamž si dovoluji poukázati.

20. Veřejné schůze státních úředníků v Praze, jež měla jednati o zvýšení aktivitného obecně, pro Prahu a předměstí pak zvláště, účastnilo se členstvo spolku i zástupci výboru.

21. Přijato bylo usnesení, podati petici, aby professoři zemských i obecních škol středních požívali týchž práv na cestovní legitimace na drahách, jako jest při ústavech státních.

Znění této petice dovolím si na konec zprávy jako volný návrh výboru přednésti, aby mohla býti hnedle opsána a podána.

22. Stejně předkládám laskavému rozhodnutí návrh druhé petice, aby byli zmocněni ředitelé středních škol, jako to bývalo druhdy, vydávati

jednotlivé legitimace cestovní pro jízdy po různu, jež nyní jen u místodržitelství v Praze, anebo u okresních hejtmanství na venkově se vydávají.

23. Plzeňským kollegům podána tajemníkem podrobná informace o pořádání divadelních představení pro studenty dle vzoru pražského.

24. Výbor jednal o přání, aby nebylo na dále třeba podávati žádostí zvláštních za udílení kvinkvenálek. Výsledek tohoto jednání jest nařízení, jež vešlo již v platnost a o němž zpráva podána v 1. čísle Věstníku.

25. Výbor vyslovuje souhlas vídeňskému úřednickému spolku a připojuje podpis na petici o započítávání aktivitného do pense.

26. Literární podniky spolku došly znamenitého obohacení vydáním normálií pro střední školy české. Sbírka tato, ovoce píle p. ředitele Šetelíka, stala se hledaným kompendiem, došla hojného odbytu a lze se nadíti, že také ještě o zbývající exempláře přihlásí se brzo odběratelé.

27. Zvláštní otisk branných předpisů z normálií vyňatý byl rozebrán, ač bylo tištěno 2000 exemplářů, tak záhy, že bylo ustanoveno, pořiditi nové vydání branných předpisů, jakmile bude schválen nový branný zákon, v němž mají býti leckteré vážnější změny.

28. Věstník náš, doplniv loňským ročníkem pout desetiletou, byl uzavřen v posledním loňském čísle rejstříkem všech deseti prvých ročníků se značným nákladem. Směr jeho i obsah jest znám a stává se jak vědeckými články, tak osobními i úředními zprávami stále hledanějším i u kollegů jiných národností. Připomínám jen podrobné referáty o článcích věstníkových v Zeitschrift für das Realschulwesen a v časopisech jiných.

29. Česká knihovna vydala za loňský rok hledaný spis školního rady Fr. Bartoše »Sto lidových písní« s výklady a Jana Kabelíka »Výbor z prósy Jana Nerudy«; takový rozbor písní a takové klasobraní z Nerudových spisů poprvé u nás vyšlo. I Hruškovo dílo »v záblescích staré chodské slávy« bylo přijato kritikou obecně velmi příznivě.

30. Kalendář spolku se Stavem osob byl sice již pozměněn, avšak bude jistě příště pamatováno na všecka přání, jež zvláštní komisi kalendářové byla sdělena; stav osob pak bude co nejdříve rozeslán..

31. Divadlo pro studenty pořádalo 6 představení, jejichž obliba byla tak veliká, že se zpravidla nedostávalo míst, a jeví se proto snaha pořádati podobná představení pro studenty i na venkově, jak bude o tom v nejkratší době na návrh professora Ant. Trnky z Jičína na některé občasné schůzi jednáno.

32. Také dvěma koncerty, pořádanými pro studenty v Rudolfině, snažil se spolek učiniti krok ke skutečné, nejen theoretické, výchově umělecké a výběr i provedení mohly jistě i kritické obecenstvo hudební zcela uspokojiti. Při každém koncertu bylo postaráno o vhodný text, průvodní slova a výklad rázu skladby i vlastností skladatele. Jak hledané jsou tyto zábavy studentské i širším obecenstvem, patrno je z poptávek z obecenstva po vstupenkách a z referátů denních listů, tuto spolkovou činnost velmi lichotivě posuzujících.

Jest mi vzpomenouti s vřelým díkem neunavné činnosti celého našeho zábavního výboru, jakož i slovutných zpěvaček sl. M. Dvořákovy, sl. Am. Bobkovy, pana Krtičky, slavného spolku Hlaholu, Filharmonie české i všech, již za horlivého a pilného působení kollegy předsedy zábavního výboru prof. Sallače jakkoliv o zdar zábav se přičiňovali.

Nemohu při tom pominouti milého přítele, kollegy prof. Stýbla, jenž obětovně obstarává jednání s divadelní správou a rozděluje objednané lístky divadelní jednotlivým ústavům, práce to, která sice do roka jen 7—8krát se děje, ale za to pokaždé nepřetržité osmi- až desetihodinné práce vyžaduje a celkem k úkolům nejpříjemnějším nenáleží.

33. Zábavní výbor spolku pečoval svědomitě o obveselení členů spolku i dam jejich dvěma dýchánky a obvyklou taneční zábavou masopustní.

34. Smutnou povinností jest vzpomenouti celé řady těch milých kollegů a přátel, již se s námi v tomto správním roce rozžehnali; jsou to: Ferd. Liška, professor č. g. v. v Budějovicích, Fr. Kvíčala, prof. č. g. v Uh. Hradišti, v. v., P. Jan B. Beneš, prof. ob. g. v Benešově, Fr. Bělohlávek, ředitel c. k. reálky na Kladně, Tomáš Bílek, ředitel c. k. akad. gymnasia. v Praze, v. v., dr. Jan Herzer, prof. r. g. v Praze, v Křemencové ulici, v. v., Karel Los, prof. r. g. v Novém Bydžově, Bed. V. Spiess, prof. c. k. reálky v Hradci Králové, v. v., Fr. Gotthard, prof. gymn. v Jindř. Hradci, v. v., Jan Kovář, prof. r. gymn. v Domažlicích, v. v., Jan Barták, prof. c. k. gymn. v Jindřichově Hradci, Václav Hampl, prof. stát. reál. v Rakovníce, Josef Lenoch, prof. c. k. gymn. v Domažlicích, v. v., Jan Mařík, prof. r. gymn. v Praze, v Křemencové ulici, v. v., Emil Fischer, suppl. prof. c. k. reálky v Praze na Starém městě, Edvard Malý, prof. c. k. gymn. v Novém Bydžově, Jindřich Roleček, prof. c. k. gymn. ve Slaném, Jan Fencl, professor ob. gymn. v Benešově. Konečně v dnech právě minulých nás opustil Vratislav Votrubec, prof. c. k. reálky na Královských Vinohradech, a milý a ochotný spoluělen výboru Ant. Havránek, professor Akad. gymnasia. Prosím slavné shromáždění, aby uctilo památku jejich povstáním.

35. V poslední řádné valné hromadě spolkové dne 3. prosince vylosována byla dle schválených změněných stanov třetina členů a výbor doplněn byl takto: do výboru zvoleni byli na tři leta: ředitel Brož, professoři: Veverka, John, Konůpek, Havránek, Krátký. Za náhradníky na rok: slečna dr. Fabianová, prof. Paul, Sekanina, Berta; za revisory účtů na rok: šk. rada dr. M. Kovář, prof. Libický, Pour.

Výbor pak konstituoval se tak, že převzal místopředsednictví prof. Zdeněk, jednatelství Krátký, pokladní účetnictví prof. Stýblo, archiv prof. Konůpek, zapisování prof. Havránek, knihovnu prof. Vojtíšek, předsednictví zábavního odboru prof. Sallač. Redakci Věstníku podržel ochotně zase stálý tajemník, ředitel Bílý.

36. Při zakončení své zprávy mám ještě milou povinnost srdečně poděkovati našemu váženému hostiteli, p. řediteli Janu Šafránkovi, jenž vždy ochotně místnosti své spolku na schůze otvíral, spolupracovníku a zastanci našich zájmů, prof. Ant. Setunskému, jenž se vždy horlivě všech záležitostí našich slovem i skutkem ujímá, všem velectěným pánům kollegům důvěrníkům, kteří obětovně agendu spolkovou na svých ústavech vedou a na něž rok od roku více povinností bývá ukládáno, jakož při rozvoji spolku, jenž nyní má již přes **1350** členů, není ani jinak možno, všem, kdož se o zdar zábav spolkových přičiňovali, všem pp. přispěvatelům Věstníka, všem podporovatelům naší České knihovny a slavným redakcím časopisů i denníků, jež naše zprávy ochotně přijímají a uveřejňují.

2. *Zpráva pokladní za správní rok 1902—1903.* Podává professor *Fr. Stýblo,* t. č. pokladník.

Příjem:

1. Zbytek ze správního roku 1901—1902	374	K	78 h
2. Příspěvky členů	4.914	»	— »
3. Doplatky příspěvků členských z r. 1901—1902 . .	62	»	— »
4. Ministerská subvence na »Věstník«	800	»	— »
5. Úroky z uložených peněz	50	»	90 »
6. Za divadelní poukázky	5	»	25 »
7. Za prodaná čísla »Věstníka«	5	»	40 »
8. Za inseráty ve »Věstníku«	28	»	— »
9. Předplatné na »Věstník« od nečlenů	54	»	70 »
10. Za »Domácí řády« a »Pravidla stravovatelům« . . .	47	»	06 »
11. Za kalendáře a schematismy na r. 1902—1903 . .	1.206	»	80 »
12. Za »Branné předpisy«	948	»	78 »
13. Za »Normálie« do konce září 1903	5.647	»	78 »
14. Za kalendáře na r. 1903—1904 do 30. září 1903 .	268	»	85 »
15. Příspěvek býv. dlouhol. supplentů na výlohy deputační	120	»	— »
16. Za vstupenky do div. a konc. z prům. šk. smíchov. .	35	»	80 »
Úhrnem . . .	14.570	K	10 h.

Výdej:

1. Za X. ročník »Věstníka«	4.289	K	03 h
2. Za kalendář a schematismus na r. 1902—1903 . .	1.143	»	10 »
3. Za vazbu kalendáře na r. 1903—1904	160	»	— »
4. Za »Normálie« (doposud)	6.187	»	30 »
5. Za »Branné předpisy«	790	»	— »
6. Za vrácené a předplacené »Branné předpisy« a »Normálie«	29	»	40 »
7. Za nové vyd. »Domácích řádů« atd.	68	»	50 »
8. Na podpory 4 spolkům (jako loni)	80	»	— »
9. Na petice, deputace a jiné zájmy stavovské	484	»	78 »
10. Za administraci čtyř spolk. funkcionářů	204	»	05 »
11. Za tiskopisy a poplatky Pošt. spořitelně	36	»	17 »
12. Na novoročné školníkům a listonošům	16	»	— »
13. Na daně ze jmění spolkového	17	»	53 »
14. Za drobné výdaje různé	55	»	28 »
15. Do peněz divad. dáno z prům. šk. smíchov.	35	»	80 »
Úhrnem . . .	13.596	K	94 h.
16. Zbytek na správní rok 1903—1904	973	»	16 »
Úhrnem tedy výdej . . .	14.570	K	10 h.

Fond věstníkový:

a) Kommunál. dluž. úpisů Zem. banky král. Česk. za . .	10.400	K	— h.
b) ve vkladní knížce	16	»	08 »
c) V Pošt. spořitelně	200	»	— »
Úhrnem . . .	10.616	K	08 h.

Podepsaní revisoři prohlédli a přepočítali předložené jim účty Ústředního spolku českých professorů za rok 1902—1903 a shledali je v úplném pořádku.

O fondu věstníkovém (10.616 K 08 h.) bylo vykázáno, že jest uložen dílem v Poštovní spořitelně (200 K), dílem v kommunálních dluž. úpisech Zemské banky král. Českého (10.400 K) a dílem v Zem. bance (K 16·8).

V Praze, dne 14. listopadu 1903.

Dr. *Mat. Kovár*, t. č. revisor účtů.

Ant. Libický, t. č. revisor účtů.

Valná hromada vzala zprávu pokladníkovu i s prohlášením revisorů na vědomí a udělila pokladníkovi k návrhu revisorů absolutorium.

3. *Zprávy z odborů.*

a) Zpráva odboru katechetského. Katechetský odbor konal v tomto správním roce *dvě schůze*. Jednáno *o osnově vyučování náboženského na gymnasiích*. Podobná osnova, která by vyhovovala nařízení rakouských biskupů, byla vypracována, napsána a zaslána k nejdůstojnějšímu ordinariátu se žádostí za schválení... Katechetský odbor jednal *o potřebě učebných knih pro střední školy* a to pro církevní historii a liturgiku; neboť knihy učebné pro tyto předměty, jichž autorem byl býv. professor Jan Drozd, staly se nemožnými. Odbor postaral se o vydání církevního dějepisu, v kterou práci se uvázal p. koll. Václav Müller. Knize dostalo se schválení jak od kníž. arcib. konsistoře, tak i od vys. ministeria kultu a vyučování a na mnohých ústavech jest již zavedena. Učebnou knihu pro liturgiku sepsal p. prof. dr. Ant. Podlaha.

Katecheti českých středních škol připojili se k petici, kterou katecheti středoškolští v Rakousku podali k vys. ministeriu kultu a vyučování, žádajíce, by *2. leden byl dnem feriálním*, aby žáci venkovští na Nový rok nemusili odjížděti ze svých domovů...

V příčině petice, kterou katechetský odbor podal, aby katechetům středních škol započítána byla léta ztrávená na školách měšťanských, aneb v jiné službě, kterážto petita též německý spolek vídeňský přijal za svá, nařídilo již ministerium příslušné šetření.

Kromě toho jednal odbor ve svých schůzích též o různých věcech osobních. *Václav Černý*, t. č. jednatel.

b) Odbor kreslířský měl min. roku šk. 4 schůze. Dne 10. ledna 1903 za předsednictví pana c. k. zem. škol. inspektora F. Rosického a za hojného účastenství členů a hostů (33) přednášel šk. r. J. Škoda: *o nových směrech ve vyučování kreslení.* — (Referát uveřejněn ve Věstníku 1903, str. 227.)

Dne 25. dubna podal šk. r. Škoda zprávu *o výstavě pomůcek i o výstavě výkresů žáků střed. škol* uspořádané ve Vídni v dubnu 1903 (Věstník 1903 str. 395.)

Mimo to sešli se členové odboru ještě dvakrát k přátelským schůzím ve zvláštní místnosti Choděrovy restaurace, kdež při volné zábavě sdíleli zkušenosti své o nových reformách v kreslení. *Josef Škoda.*

c) **Tělocvičný odbor** sešel se v uplynulém správním roce čtyrykrát.

Zaváděny tu byly rozhovory o učebné osnově pro tělocvik na školách středních, o vyučování tělocviku vůbec a o postavení učitelů tělocviku zvlášť.

Dne 4. ledna konána prohlídka tělocvičny a přilehlých síní v nové budově reálky na Starém Městě. *Švácha*, zapisovatel.

Průběh 4. valné hromady výroční.

Konána byla dne 25. listopadu 1903 v c. k. gymnasiu v Křemencové ulici po 4. hod. odpol.

Před officielním zahájením jejím předseda ředitel Václ. Starý prohlašuje, že byly nedopatřením vynechány na programu volné návrhy a dodává, že bylo ustanoveno ve výboru; mimořádně přijati jich opovědění bez týdenní lhůty před valnou hromadou. Prof. Dušek ujímá se slova a vytýká, že asi bylo namířeno toto jednání přímo od výboru na obmezení svobody slova a s domněním tím souhlasí a je podporuje též účinně prof. Jizba. Jednatel Krátký vysvětluje to pouhým nedopatřením, na němž výbor nejmenší viny nemá. Sdělával bez informací program sám a při pracném otiskování 45 oznámení, jichž pro valnou hromadu jest třeba a při trochu větším zaměstnání, jež mu tuto spolkovou povinnost pošinulo blízko půlnoci, dá se snad takové nedopatření i vysvětliti i odpustiti. Žádá za prominutí, ubezpečuje, že neměl ani zdání, že by se mohlo nedopatření pouhé tak ve zlé vykládati a dá toto své prohlášení, jak si prof. Jizba přeje, doslova vytisknouti. Shromážděné členstvo se s tímto vysvětlením spokojuje a potom zahajuje předseda, ředitel Václ. Starý vlastní valnou hromadu u přítomnosti 37 členů spolku. Pravil, že je tomu již dvacet let, co byl zvolen první výbor spolku našeho; dosud zasedají z něho ve výboru prof. J. Zdeněk, šk. rada Dor. M. Kovář a on sám, zvolen byv tenkráte za pokladníka, kterouž funkci zastával po 11 let, a jest nyní 9 let starostou, což nejlépe dokazuje, s jakou opravdovostí a láskou lnou všichni ke spolku. Po celou 20letou dobu svého trvání konal spolek úkol, který si stanovami vytknul, vážně a svědomitě, staraje se o zdokonalení a rozkvět středního školství a zlepšení zájmů stavovských. Kdo prohlédne pozorně výroční zprávy z let uplynulých, shledá, že vykonána byla za tu dobu práce veliká, která zasluhuje všeho uznání.

I v uplynulém roce správním konány byly hojné schůze občasné a výborové, přednášky, vycházky a zábavy, podány různé petice. Spolek podjal se obětavě těžkého úkolu a vydal »Normálie pro střední školy české« s nákladem na 7000 K, dále řády domácí a pro stravovatele, kalendář, k němuž v brzku vyjde jako doplněk »Stav osob prof. čes.«, a vyhoví milerád všem přáním v příčině úpravy kalendáře. Hlavní péči věnoval spolek »Věstníku« svému, jenž doznal náležitého ocenění obsáhlými výňatky i v cizojazyčných listech paedagogických, a předseda vyslovuje redaktoru jeho p. řed. Frt. Bílému upřímné díky za vzorné vedení, za obětovnou a neunavnou práci.

Dále vyslovuje díky vys. vládě za subvenci 800 K, bez které by nebylo možno »Věstník« na takovém stupni udržovati, vys. c. k. ministerstvu kultu a vyuč., vicepresidentovi c. k. zem. šk. rady p. Frt. Zabuschovi, pánům zem. šk. inspektorům, p. prof. A. Setunskému atd. za veškeru podporu spolku v různých směrech poskytovanou.

Konstatuje, že celý výbor konal povinnosti své ochotně a svědomitě. Uvádí dále, že finanční stav spolku jest uspokojivý, neboť při všech značných vydáních zůstal přece ještě zbytek výdajného jmění 900 K, a fond věstníkový dosáhl slušné výše přes 10.600 K.

Počet členů se zvětšil, a dostoupil výše 1350 členů. Odbor v Brně vedl si čile a zůstane zajisté i na dále podstatnou částí spolku našeho.

Posavadní potěšitelné úspěchy jsou zajisté všem p. kollegům mocnou pobídkou, aby svorně a neunavně dále pracovali na dráze vytknuté, neboť jen pilnou prací a neochvějnou svorností lze se dodělati kýžených výsledků. I vyzývá pány členy spolku k čilé účasti v jednáních a podnicích spolkových, k podávání návrhů směřujících k zdokonalování našeho školství a k zlepšení hmotných poměrů stavu našeho.

Přeje pak spolku i ve třetí desítce trvání jeho dalšího mohutnění a rozkvětu a končí upřímným »nazdar« (Nazdar!).

Potom přečten zápis minulé hromady valné ze dne 3. prosince 1902, jenž se schvaluje s malou opravou prof. Libického.

Následovala zpráva jednatelova. Po přečtení dlouhé řady zesnulých členů našeho spolku předseda připojuje zprávu o rodinném neštěstí předsedy brněnského odboru řed. J. V. Tůmy, jemuž v nejkrásnějším věku vyrvána byla vysoce nadaná dcera-umělkyně, která právě měla vystoupiti hostem na Nár. divadle pražském. Přítomní uctili památku všech zemřelých povstáním.

Ke zprávě jednatelské přihlásil se o slovo prof. Jizba a tu vytýká zejména Věstníku jednu vadu. Nemá prý Věstník dosti vůle hájiti zájmů professorských a tlumočiti jejich tužby ani tak, jak to dělají veřejné orgány učitelstva škol obecných i měšťanských. Žádá, aby byly i stížnosti, třeba se týkaly i ředitelů a inspektorů, otiskovány ve Věstníku. Vytýká redakci, že se vším se chodí k censuře a pak teprve do tisku. To vše budí prý nespokojenost členstva, a proto spíše se jedná o vystupování než o rozmnožování členů.

Redaktor Věstníku řed. Bílý na to odpovídá, že není poprvé, co p. koll. Jizba pronáší tuto stížnost; ale ačkoli ho žádal osobně a také jiných, kteří mu takové přání projevili, přece od něho ani od nich žádné takové stížnosti pro Věstník nedostal. Vyzval i v tištěném cirkuláři na počátku šk. roku všechny pp. členy spolku, aby do Věstníka hojněji přispívali také tužbami a stesky svými, než doposud — ale nedostal ničeho. Obrátil se tedy p. prof. Jizba s výtkou na nepravou adresu. Či chce, aby redaktor stížnosti sám si vymýšlel neb jezdil po vlasti je vyzvídat? Nechť vystoupí ten, kdo by byl poslal příspěvek takového rázu a jemuž by nebyl býval otištěn. Ovšem si red. vyhrazuje právo, má-li otisknouti stížnost a za ni býti odpověden, aby nebyla nepravdivá a co do formy ježatá a drsná. Bez formální úpravy ji uveřejní leda jen tenkráte, když si ji pan zasilatel podepíše a sám za ni takto odpovědnost převezme. Má-li však míti on, redaktor, odpovědnost, musí býti forma stížnosti taková, aby tu odpovědnost mohl převzíti a otisk její zastávati. Kde jde o dobrou věc, o meritorní oprávněnost stížnosti, vždy ji redakce uveřejní. Výtku jakéhokoli »tutlání« nespokojenosti naprosto odmítá jako nesprávnou a nespravedlivou. Kdykoliv kdo poslal stesk nebo přání, uveřejnil je, ba sám nejedno napsal. Řečník vypočítává pak celou řadu stížností a přání, která byla ve Věstníku vytištěna. Kromě toho jich bylo uveřejněno hojně v hovorně, též ve formě dotazů a odpovědí. Přeložil i celý článek z polského Muzea o poměru představených a podřízených, podal výtahy z takových statí německých, z jednání v jiných spolcích. Ovšem ví, co těm stížnostem ve Věstníku chybí: říznost osobní, pichlavost a ježatost, bezohlednost výrazu. Ale že zachovává tu vždy klidnou a slušnou formu, jest jeho zásadou a snahou. Chtělť Věstník povýšiti co do obsahu i formy na časopis trvalé ceny, respektovaný a rázu vyššího. Tím také umožnil subvence České akademie a ministerstva, bez nichž by rozvoj jeho byl býval nemožný. Aby skleslo do tónu a na úroveň revolverových listů nebo pikanterií místních, nikdy nedopustí, pokud bude míti čest, býti redaktorem Věstníku. Věnoval mu mnoho času a sil, ale nelituje toho, třebas byl tím jiné snahy a úmysly své oddálil od provedení.

Co do hájení zájmů stavovských odpovídá řed. Bílý, že by té výtce měl jen pousmáti se. Věstník náš má stavovštější ráz než kterýkoliv jiný časopis středoškolský, žádného nevyjímaje. Ani Gymnasial- a Realzeitschrift, ani Muzeum a Nastavni Vjesnik nemají tolik stavovských věcí v obsahu jako časopis náš. Red. pojímá ovšem úkol jeho šíře, jak už řečeno, nikoliv jen za list určený výhradně boji za hmotné a nejužší zájmy stavu — na to je tu také spolek — nýbrž i za časopis, který má tlumočiti didaktické a methodické zkušenosti učitelů, raziti dráhu novým směrům, obeznamovati se současným rozvojem školství středního, s literaturou, zvl. pokud ji professorům znáti třeba, uveřejňovati výsledky duševní práce jejich, všímati si pokroku ve školství středním, hygienické stránky jeho atd. A dosíci toho, získati k tomu potřebných a ochotných přispěvatelů, nebylo tak snadné. Články a příspěvky dobré neleží na ulici, aby je mohl sbírati. Někdy až za leta zaslán žádaný příspěvek. Také bylo třeba starati se, aby Věstník vyhověl všem, aby v každém čísle každý čtenář našel něco pro sebe. Někteří členové chtěli, aby tam byly samé vědecké rozpravy, jiní, aby tam byl vždy nějaký obecně zajímavý článek, jiní zase si přáli, aby pěstována byla co nejvíc kritika a to zejména učebnic (s tím se nabyly zkušenosti nejsmutnější, buzeny répliky, dupliky atd.), jiní po-

sléze opět nechtěli kritik a referátů. Bylo třeba najíti zlatou střední cestu. Výtku o nedostatku vůle hájiti zájmů stavu k osobě své vůbec nevztahuje. On, který s bojem za zájmy stavu přímo srostl, který psal jako jednatel spolku některý rok i 900 dopisů a petic a účastnil se s dr. Metelkou sterých schůzí, nikdy nikde nechyběje, nebude se tu vůbec brániti. Kniha korrespondence a jednatelské zprávy všech 15 let posledních to zastanou za něho. O výčitce, že si chodí pro censuru článků, prohlašuje, že to je špatný voják, který se výstřelu bojí, že tedy výtky učiněné nechává fičet kolem sebe, ale tuto ne. Nikdy nebyl nikde se žádným článkem pro censuru. To bezohledně odmítá. Censorem jeho jest jeho svědomí, dobro stavu, eventuálně výbor spolkový, jejž v závažných případech bral na potaz. Kdyby nedovedl redigovati Věstník jinak než s tou imputovanou censurou, nebyl by redaktorem ani den. Taková výtka se mu posud nestala ani shůry ani zdola, ale také taková žádost nebyla mu projevena ani shůry ani zdola. Ale vysvětluje si to, zná p. koll. Jizbu příliš dobře, aby nevěděl, že to bylo řečeno jen pro zesílení oppoSiční řeči. Přivedl by ho také do úzkých, kdyby na něm žádal, aby podepřel svůj výrok byť i jen jediným dokladem. Řečník měl za celou dobu své spolkové činnosti vždy na mysli toliko dobro a povznesení stavu našeho, rozkvět spolku. (Výborně!) Ty byly a jsou jediným vodítkem jeho práce, pro ně snášel rád i všecky nepříjemnosti, které s prací tou byly ve spojení. (Výborně!)

Na konec prohlašuje znovu, že rád uvítá každý příspěvek do Věstníku a žádá za ně všech pp. členů. Časopis je spolkový a má býti obrazem i tlumočníkem všeho hnutí stavovského, jeho práce, tužeb a stesků. Hned v prvém čísle prvního ročníku sám zřídil a zahájil rubriku: Tužby a přání a udržoval ji stále, třebas z ní mu plynulo nejvíce nepříjemností ze všech ostatních rubrik. Ale osobní potyčky jedněch členů proti druhým, jakousi osobní bratroválku mezi professory neb mezi professory a řediteli atd., v každém čísle pumu proti ředitelům a inspektorům, neboť o to asi hlavně jde,*) to by ovšem ve Věstníku nyní po 10 letech nezačal ani neobstarával a zajisté by jí nedopustil ani výbor. (Výborně!)

Na další dotaz, jakou tedy stížnost má aspoň dnes, prof. Jizba praví, že prý se dotkla celé řady kollegů nemile poznámka připojená k seznamu povýšených do VIII. třídy, kterak prý se to povýšení radostně vítá, an tu poprvé přihlíženo ke starým supplentům a povýšeni letos poprvé dříve času, a že je to zásluhou spolku. Na to řed. Bílý odpovídá, že ta poznámka zní jinak, o žádné radosti tam není řeči, a předčítá ji. Konstatuje se tu zcela prostě a věcně, že »povýšení toto jest památné tím, že tu poprvé splněna žádost spolku našeho, aby při povyšování do 8. a 7. třídy počítána byla také ostatní supplentská léta bývalým dlouholetým supplentům, kromě let už přiznaných«. Ani slovo víc ani míň. A co tu řečeno, je pravda. Řečník se diví tomu, kterak člen spolku může býti nespokojen tím, splní-li se některé petitum spolku. Nepraví se, že už všichni byli povýšeni, kteří by povýšeni býti mohli, ale poprvé že přičítávána byla léta také nepřiznaná. Začátek tedy jest učiněn, dráha proražena, a nyní už to půjde snáze. Řed. Bílý vypráví, jak k této akci došlo, na doklad toho, že jest to výhradně zásluhou našeho spolku a specielně zásluhou dr. Metelky, dr. Faita a jeho vlastní, a to tichou prací jejich ve Vídni i zde. Dr. *Metelka* ujav se slova, objasňuje vývoj celé věci, zmiňuje se, že sám byl v deputaci se starostou řed. Starým a řed. Bílým u p. presidenta Zabusche a u členů zem. šk. r., uvádí, co jako mluvčí přednesl tam a jak obecně, uznána byla potřeba, aby se něco stalo pro bývalé dlouholeté supplenty, zatím aspoň, co beze změny zákona je možno. Pan president Zabusch slíbil všecku podporu a také splnil svůj slib. Přítomní ředitelé mohli by říci, smějí-li, jak se letos podávaly návrhy. Nemůže, jsa vázán úředním tajemstvím, vyprávěti, jak věc byla projednávána v zem. šk. radě, ale tolik smí snad říci, že se dálo tak s veškerou blahovůlí a ochotou. Co bylo na zemské šk. radě, udělala. Byli povýšeni pánové do VIII. tř., kteří nemají ještě dvou kvinkvenálek, a do VII. pánové, kteří nemají ještě čtyř. Mohlo jich ovšem býti ještě více, ale provedení návrhů nemá v rukou ani zemská šk. rada. Není však povyšování ještě ukončeno, nýbrž stal se aspoň zatím začátek. (Výborně!) Prof. Jizba prohlašuje, že je obojí odpovědí úplně spokojen.

Přistupuje se ke zprávě pokladní.

Po přečtení jejím prof. Libický jmenem revisorů oznamuje, že prohlédli podrobně všecky účty a knihy, zrevidovali celé jmění a shledali vše v dokonalém pořádku.

---

*) Ale ti by jako také-členové měli právo je vraceti! Pozn. red.

Poznali, jak pracno jest, míti i účetní práci i pokladnu, a navrhují proto nejen úplné absolutorium pokladníkovi, nýbrž navrhují, aby mu i valná hromada projevila za tak velikou práci díky. Účetnictví a pokladnictví pak budiž rozděleno. Přijímá se jednohlasně, a zpráva revisorů i zpráva pokladní se schvalují. Pokladník, professor Stýblo děkuje pohnut a slibuje stejně svědomitě pro zdar spolku dále působiti.

Předseda ředitel Starý oznamuje k tomu, že letos bude již při konstituování výboru zvolen také účetní jako zvláštní funkcionář spolku.

Po té čte tajemník řed. Bílý zprávy brněnského odboru a to o valné hromadě, zprávu jednatelskou a pokladní. Zprávy tyto se podle stanov schvalují. — Dále následují zpráva katechetického odboru (referent prof. V. Černý), zpráva kreslířského odboru, referent školní rada a inspektor kreslení p. Jos. Škoda, zpráva odboru tělocvičného, referent kollega J. Klenka. Všecky zprávy se schvalují.

Přikročeno k volbám. Navrhují se do výboru na doplnění za vylosované členy prof.: dr. E. Peroutku, Lad. Peprného, dra. Fr. Groha, Jana Sommra, K. Černého a Fr. Vojtíška, aby zvoleni byli: dr. Fr. Groh, prof. K. Černý, Lad. Peprný, Jan Sommer, Ant. Chmelík a Bohdan Zelinka.

Za professora dra. E. Peroutku žádá se prof. A. Chmelík, ježto byl dr. Peroutka v loni těžce nemocen a bude mu třeba více klidu, prof. Vojtíšek vzdává se funkce výboru, aby umožnil volbu člena některého ústavu nyní ve výboru nezastoupeného, kdežto jejich ústav už ve výboru zástupce má. I navržen za karlínskou reálku do výboru koll. B. Zelinka. Odstupujícím členům prof. dr. E. Peroutkovi i Fr. Vojtíškovi vyslovují se vřelé díky za jich dosavadní působení ve spolku a spolu vznesena na ně žádost, aby i dále pro zájmy spolku také mimo výbor spolupůsobiti si netížili. Prof. Jizba žádá, aby příště do výboru zvolen byl některý kollega supplující. S tím i výbor úplně se shoduje a vždy tomu tak bylo; toliko v posledních letech supplentského nedostatku, kde málem žádný zkoušený koll. supplent nesetrval na ústavě přes rok a ve výboru by tedy nezasedal ani po celý rok správní, sami pp. kollegové žádali, aby voleni nebyli do výboru, že tu po prázdninách nebudou. Činí se tedy aspoň to, aby byli kollegové supplující aspoň mezi náhradníky; tito pak bývají zváni do všech schůzí výboru.

Prof. Jizba je s tím srozuměn, jak letos to je; toliko si přeje, aby pro příště byl jeden kollega supplující volen do výboru a jiný mezi náhradníky byl pojat. Starosta prohlašuje, že se tak stane. P. ředitel Šafránek navrhuje volbu akklamací. Přijímá se. Volba pak se vykonává rychle. Do výboru zvoleni pánové navržení, za náhradníky pak pp. kollegové professoři *Berta* (za vinohradskou reálku), sl. dr. M. *Fabianová* (za Minervu), prof. *Paul* (za vyšší dívčí školu) a *Sekanina* (za gymn. v Žižkově). Revisory zvoleni opět pp. škol. rada dr. M. *Kovář*, prof. *Libický* a prof. *Pour*.

Volné návrhy:

Jednatel předčítá 2 petice, které výbor se usnesl podati, a to:

1. Petici za povolení jízdních legitimací členům sborů středních škol obecných a zemských, a

2. petici, aby bylo, povoleno vydávati jednotlivé jízdní legitimace (modré) ředitelům středních škol, jako je mají právo vydávati přednostové soudů, berních úřadů a okres. hejtmanství. Obě petice se přijímají.

3. Ředitel *Bílý* navrhuje zařízení *středoškolského musea*, v němž by byl obraz školství českého přítomného, a pokud možno, i minulého. Museum obsahovalo by tedy oddělení retrospektivní a moderní. Odůvodňuje věc podrobněji jako další a povinný krok v rozvoji našeho školství. Občas byly by v museu výstavy strojů nejnovějších, pomůcek nejlepších, přednášky, demonstrace atd. Provedení přesných návrhů, jež uvádí, i přípravy k tomu odkazuje výboru. Návrh jednomyslně a s potleskem přijat.

4. Dr. Frant. *Groh* navrhuje, ať se uloží výboru, aby v souhlase s jinými spolky úřednickými pečoval o zvýšení aktivitného professorů v Praze a předměstích na 80% aktivitného vídeňského; podporovati bude akci tu, že i pražská obec již svým úředníkům aktivitné upravila. (Výborně!) Návrh přijat.

4. Prof. Vavřinec *Dušek* navrhuje, ať výbor obnoví a zdůrazní akci, aby postupem let byl přiměřeně professorům snižován počet povinného minima i maxima hodin. Jest to požadavek humanní; budou-li tu měřítkem třídy hodnostní nebo služební leta, to už je jedno. Řed. Starý připomíná, že to byl jeden z požadavků sjezdu vídeňského r. 1903. — Návrh se přijímá.

6. Prof. *Dušek* navrhuje dále, aby bylo pracováno o to, aby supplenti, přikázaní k uvádění v úřad učitelský *počítáni byli professoru uváděcímu tak, jako zkušební kandidáti.* O tomto návrhu rozpřádá se čilá debatta, jíž se účastní prof. Dušek, Sommer, K. Černý, Klapálek, dr. Groh, Jizba, řed. Starý a Bílý, dr. Metelka. Bylo žádáno některými pány, aby se hodiny ty remunerovaly jako učební, aby se počítaly 1 za 2 atd., ale usneseno posléz, aby hodiny strávené hospitacemi u uváděných pánů byly počítány za hodiny učební.

7. Prof. *Dušek* žádá ještě, aby byla ve Věstníku zvláštní stálá rubrika o tom, jaké zprávy se vyskytnou v denních listech a různých časopisech, jež se týkají našeho stavu. Řed. Bílý uvádí, že se to děje podle možnosti stále. Ale úplnost je tu fysicky nemožná. Také snad není třeba takového excerpování, když jsou to zprávy převzaté z našeho Věstníku, anebo když by zpráva v novinách byla nesprávná. Přijato.

8. Prof. *Dušek* navrhuje posléz, aby byl pořízen podrobný seznam bývalých supplentů s nezapočítanými lety. Prof. Sommer a Klapálek žádají, aby tam byla pojata i leta těch kollegů, kteří několik let po zkoušce vůbec nesupplovali, nedostavše míst. Přijímá se a volí se do komise prof. Dušek, Sommer, K. Černý a povoluje se náklad na dotazník, do něhož by se všechna ta data zapsala; z těch dat se pak pořídí authentický seznam, který bude otištěn.

Po těchto návrzích činí ředitel *Starý* návrh, aby se přednášky, jež ještě měly býti, a to: »Stať ředitele Leandra Čecha o VIII. třídě reální«, »O vědecké práci mimouniversitní« a »O kursech pro uměleckou výchovu mládeže středoškolní« odložily na některou schůzi občasnou, poněvadž čas již valně pokročil. Návrh ten byl přijat jednohlasně, a tím valná hromada skončena.

Za zesnulého zapisovatele: Fr. *Krátký*, jednatel.

Schůze výboru dne 4. listopadu 1903. Starosta oznamuje, že došlo pozvání od spolku výtvarných umělců Manes k zahájení výstavy charvatských umělců. — Ustanovuje se, aby byly výborové schůze vždy v úterý o 7. hod. večerní. — Sazba prvých archů Stavu osob jest připravena pro otisk na čisto, ale stojí pro nedosti rychlou ochotu, s níž se zasílají žádané zprávy redakci kalendáře. — Koncert pro studenty bude pořádán v Rudolfinu; ale poněvadž je české kvarteto vázáno jinde, pozve se Filharmonie a některý solista. Program podrobný bude do konce listopadu předložen výboru a rozeslán všem školám. — Pan dvorní rada dr. Huemer děkuje dopisem vřelým za zaslaný výtisk Normálií středoškolských. — Sl. praesidiu městské rady bude věnován 1 exemplář Stavu osob, až vyjde a to na její žádost, aby mohla míti v patrnosti stav repraesentace středoškolské v Praze a předměstích.

Na žádost jistého nakladatelství, aby mu byl doporučen spolehlivý pracovník pro slovník českomaďarský a maďarskočeský, doporučen prof. Fr. Brábek. Za professora V. Machoně převzal důvěrnictví spolku ve sboru professorském c. k. reálky v Pardubicích prof. Ant. Smíšek. Professoru V. Machoňovi i prof. dru. H. Konvalinkovi, jenž odešel na odpočinek, vzdává výbor za všechnu pro spolek obětavě a ochotně konanou práci srdečný dík.

Tajemník oznamuje, že počet členů vzrostl letos již na 1350. — Dr. Fr. Groh referuje o krocích, jež byly učiněny ve příčině kursů pro uměleckou výchovu středoškolní a promlouvá o rozsahu a thematech. Jsou to mimo všeobecný úvod základy psychologické, umění a škola, umělecký průmysl jako část theoretická. Prakticky bylo by cvičiti se návštěvou galerií, atelierů, výstav. Poněvadž nebylo lze hned ustanoviti velikost nákladu a úhradu, bude rozeslán dotazník; dle odpovědí pak se předsednictvo spolku ustanoví, zmocněno k tomu výborem, na dalších zařízeních.

Schůze výboru dne 24. listopadu 1903. Jednání týče se hlavně valné hromady, ohlášené na den 25. listopadu. Revidují a upravují se zprávy funkcionářů. Pokladník upozorňuje, že za kalendář se trží letos nad míru málo: celkem posud přijato 878 K 10 h. Kalendář ustanoveno jest prodávati o samotě za 1 K, Stav osob za 2 K, celek za 2 K 40 h. Jednatelská zpráva musí býti přepracována, aby bylo celou činnost dopodrobna znáti. Nesmí se generalisovati. Zprávy z odboru brněnského přečtou se a předloží se podle stanov ke schválení valné hromadě. — Tajemník uvádí, že ředitele brněnského gymnasia p. Jana Tůmu, starostu brněnského našeho odboru stihlo kruté neštěstí v rodině. Ztratil nadějnou dceru, v nejlepším rozkvětu života na prahu skvělé dráhy umělecké. Výbor povstáním uctil její památku, a projevil řediteli Tůmovi svou soustrast. Podle stanov má letos

*

třetina výboru odstoupiti. Příslušní pánové byli tedy vylosováni. Jsou to pp.: Kar. Černý, dr. Fr. Groh, Lad. Peprný, dr. E. Peroutka, Jan Sommer, Fr. Vojtíšek. Přijímá se dále návrh řed. Bílého, aby do výborových schůzí vždycky byli zváni všichni náhradníci i předsedové odborů, pokud nejsou už sami členy výboru. — Volných návrhů k valné hromadě podáno nebylo. Na dotaz, proč byla valná hromada letos opověděna členstvu tak pozdě, odpovídá jednatel a vysvětluje to neobyčejným návalem zaměstnání a nedopatřením. Usneseno napraviti věc tak, že jednatel před zahájením ještě členstvu se omluví a volné návrhy že budou, třeba nebyly výboru dle stanov opověděny, připuštěny v jednání, schválí-li to valná hromada. Z výboru podají se návrhy, které řed. Bílý, dr. Groh a jednatel přednesli. Prof. Karel Černý vysvětluje, proč není dosud Stav osob vytištěn. Zaviňují to ústavy některé, od nichž nedošly posud žádné zprávy. Koncert, který bude v prosinci pro studenty, má míti na programu mimo jiné: Smetanův »Vyšehrad«, solové písně, Dvořákovu serenadu, Fibichův melodram Vodník, Chválovo »O posvícení«, Dvořákovy tance neb Bendlovu Polonaisu. Prof. Sallač se zmocňuje, aby vyjednal, čeho třeba a se solisty se dorozuměl. Vstupné ustanovuje se na 2 K, 1·60 K, 1 K, 0·80, 0·50. Páni členové i důvěrníci se žádají, aby koncert doporoučeli. — Česká spořitelna věnovala pokladně spolkové 40 K jako příspěvek na účely spolkové z poplatku za sál. Bude jí poděkováno písemně. V masopustě ustanoveno opět pořádati obvyklou zábavu a prof. Sallač se zmocňuje, zadati velký sál Měšť. Besedy pražské na den 13. února 1904.

Občasná schůze konána dne 7. prosince v elegantním sále Gráfova restaurantu na Komenského náměstí v Praze. Na programu bylo: Zahájení rozpravy o vědecké práci učitelů středních škol řed. Bílým, rozprava prof. Ant. Trnky z Jičína o divad. představeních pro studenty na venkově, rozprava řed. Leandra Čecha o VIII. třídě reální a zpráva prof. dra Groha o kursech pro uměl. výchovu pro učitele středních škol. Návštěva byla četná (též p. zem. insp. Nečásek a univ. prof. dr. Drtina byli přítomni), debatta živá. Zprávu podrobnou příště.

Divadlo. Druhé představení škol. roku 1903—4 bylo dne 7. listopadu. Volba hry byla dosti nesnadná, opera to býti nemohla, jednak proto, že se hrála v říjnu, jednak že disposice divadelní na 7./11. opery nepřipouštěly. Musila to býti činohra, ale vhodné hry nebylo v tehdejším repertoiru po ruce. Bylo nezbytno zvoliti hru z repertoiru staršího, a po návrhu ředitelství Národního divadla bylo přijato drama spisovatele domácího, ale studentstvu dosud neznámého, totiž »*Směry života*« od Fr. X. Svobody. Na hru tuto upozorňoval svého času již bývalý ředitel Národního divadla p. Fr. Šubert, ale za jeho řízení na její vypravení studentům nedošlo. Není pochyby, že volba byla šťastná, a že hra s mravoučným, tklivým dějem ze života studentského blahodárně působila na mysli mladistvé. Drama bylo také pečlivě sehráno, zvláště pak p. Mošna (pro nějž úloha otce Černého, jak sám pověděl, byla napsána) podal, co dovede nejlepšího. Ukázalo se tu zase, že divadelní umělci činoherní šetrněji a svědomitěji hrají o představeních studentských než někteří (pravíme výslovně jen »někteří«) členové opery; těmto, jak se zdá, jest odpolední hraní studentstvu obtíží. Zapomínají ovšem jak na výchovnou stránku těch her, tak i na to, že nadšená mládež jest mnohem uznalejší a vděčnější za výkony umělecké než obecenstvo večerní, a že tedy ledabylého odbývání nezasluhuje. — Divadlo bylo na »Směrech života« vyprodáno. — Představení prosincové bylo smluveno na 5./12., avšak konalo se o týden dříve, totiž 28. listopadu, poněvadž v den 5. prosince o vigilii svatomikulášské správa Národního divadla sama uspořádala odpolední představení dětem. Představení studentské bylo zase činoherní, a to retrospektivní. Oslavujeť Národní divadlo od 18. listopadu své dvacítileté nepřetržité trvání cyklem české činohry a nastudovalo také ze starých her Klicperova »*Ptáčníka*« a Macháčkovy »*Ženichy*«. Obě hry se do rámce studentských představení výborně hodily, nebyly dosud studentstvu hrány a proto ochotně byly zvoleny. Také veselý jejich ráz proti obojímu představení předchozímu je doporučoval. Obě se podle obecného souhlasu osvědčily, a zase to byl p. Mošna, jenž vyprodané divadlo nejvíce rozesmál; jemu pak účinně pomáhal p. Kafka.

Na doplnění výroční zprávy jednatelské v tomto čísle otištěné uvádíme hry, jež byly hrány o představeních studentských škol. roku 1902/3: dne 4./10. 1902 Gogolův »Revisor«, 8./11. Verdiův »Troubadour«, 20./12. Tylův »Strakonický dudák«, 17./1. 1903 Rozkošného »Popelka«, 14./3. Zeyerova legenda »Pod jabloní«, 6./6. Smetanovo »Tajemství«. — Mimo to byl dvojí koncert v Rudolfině, a to 14./12. 1902 a 26./4. 1903. — *St.*

Brněnský odbor „Ústředního spolku českých professorů v Praze". *Valná hromada* konaná dne 16. října 1903.

Valnou hromadu zahájil za přítomnosti 20 členů místopředseda prof. dr. Fr. Kameníček, omluviv nepřítomnost předsedy řed. J. Tůmy nemocí v jeho rodině.

Protokol prvé (ustavující) valné hromady přečten a schválen. Zprávy jednatelská, pokladní a revisorů účtů rovněž schváleny.

Volby: Z výboru byli vylosování dle stanov dva členové: dr. F. Kameníček a prof. Fr. Autrata. Na návrh prof. Janouška byli tito pánové opět aklamací jednomyslně do výboru zvoleni. Náhradníky na rok zvoleni pp. dr. Jan Koutný, professor 2. čes. gymnasia, a Engelbert Navrátil, prof. 1. čes. gymnasia; revisory účtů rovněž na rok pp.: Václav Veps, professor české obchodní akademie, a Jos. Janoušek, prof. čes. ústavu učitelek. Všichni zvolení volbu přijali.

Volné návrhy. Na návrh prof. Fr. Nesvadbíka a řed. K. Fišary usneseno věnovati z odborového jmění podpůrnému spolku »Brandl« 200 K a »Turistické Jednotě« na zařízení studentských noclehåren a příruční knihovny v Brně 60 K. Návrh nepřítomného prof. Fr. Autraty, aby Ústřednímu spolku bylo doporučeno vydávati příště pouze schematismus professorstva bez kalendáře, pozměněn po krátké debatě v ten smysl, aby nový výbor odboru sestavil návrhy na zlepšení kvality kalendáře a Ústřednímu spolku je zaslal. — Na to rozvinula se delší debata o tom, kterak mohla by se zvýšiti činnost odboru. Přijaty tu návrhy, aby výbor k důležitějším schůzím a k valné hromadě zval písemně jednotlivé členy odboru, dále aby utvořil ze členstva odbor zábavní a přednáškový a předplatil časopisy »Mittelschule«, polské »Muzeum« a »Mittheilungen des Vereines für Nordböhmen«.

Výzvou místopředsedy, aby členstvo samo účinně mezi kollegy agitovalo, valná hromada skončena. *Fl. Dvořák.*

Zpráva jednatelská za správní rok 1902—1903, přednesená na valné hromadě brněnského odboru Ústředního spolku českých professorů dne 16. října 1903.

Velectění pánové!

Myšlenka zříditi v Brně odbor »Ústředního spolku českých professorů« vznikla již koncem roku 1900, t. j. před třemi lety, vzbuzena jsouc od většiny pánů kollegů cítěnou potřebou, založiti českému professorstvu na Moravě středisko ku podporování a hájení zájmů jeho stavu. K ustavení odboru došlo však až po dvou letech, ne vinou zařizujícího výboru, nýbrž následkem potřebné změny stanov Ústředního spolku a tím, že stanovy odboru nedošly po dvakráte úředního schválení; teprve koncem r. 1902 mohla býti vlastní činnost spolková zahájena, což se také stalo na ustavující valné hromadě dne 20. prosince 1902. Odnáší se tedy tato zpráva na dobu pouze asi 9 měsíců; činnost původního zařizujícího výboru vylíčena byla jednatelem p. dr. F. Nachtikalem na schůzi ustavující.

Prvými funkcionáři mladého odboru stali se: pp. řed. Jan Tůma předsedou na 3 léta, dr. Frant. Kameníček místopředsedou, dr. Fr. Nachtikal jednatelem, prof. Fr. Nesvadbík pokladníkem, prof. Tomáš Šílený archivářem a prof. Fr. Autrata zapisovatelem; pp. prof. Fl. Dvořák a Fr. Nepustil náhradníky a prof. Jos. Janoušek a Rich. Jiřík revisory na rok. Mezi

rokem, v dubnu, vzdal se náš první jednatel dr. Fr. Nachtikal, neunavný pracovník ve prospěch odboru, při čemž dostalo se mu jednomyslného uznání všeho členstva. Na místo něho povolán byl do výboru a zvolen jednatelem prvý náhradník, podepsaný jednatel. Ostatně zůstal výbor až do konce správního roku nezměněn.

Schůzí konáno bylo celkem 7 výborových, 4 členské a jeden přátelský večírek. Výbor, pokud síly jeho stačily, staral se o úkoly stanovami vytčené, při čemž hleděl zůstávati ve stálém styku s ostatním členstvem tím způsobem, že svolával občas členské schůze, k nimž připravil program a na nichž své návrhy ku schválení nebo diskussi předkládal. Takových členských schůzí konáno bylo čtvero, počet jistě dosti slušný, uváží-li se, že činnost odboru začala teprve lednem a v květnu již účast členstva se ztrácela.

Na prvé členské schůzi 16. ledna 1903 přednášel professor české techniky v Brně, p. dr. Vl. Novák o svých cestách po sev. Americe, doprovázeje zajímavý výklad světelnými obrazy. Druhá, třetí a čtvrtá členská schůze (18. března, 22. dubna a 23. května) věnovány byly zájmům našeho stavu. Probrány tu byly jednak přednáškou p. prof. dra Ferd. Jokla, jednak živými debatami četné otázky a vysloveny mnohé nové názory o nich, na př.: o počtu hodin vyučovacích, supplentské otázce, organisaci školství, organisaci professorstva středoškolského, vedřinách atd. Na základě usnesení těchto schůzí podáno německému spolku professorskému »Deutsche Mittelschule« v Brně vyjádření o požadavcích německého professorstva středoškolského a podána společně s týmž spolkem ministerstvu kultu a vyučování žádost za nové nařízení o vedřinách.

Výbor staral se též o ušlechtilou zábavu a poučení studentstva brněnského, pořádaje studentská divadelní představení, jichž výsledek mravní i hmotný uspokojil. Letos učiněn v otázce divadelní krok ku předu tím, že stanoven již program představení pro letošní sezonu; mezi jiným připravuje se též »Sofokleova Antigona«. — S pořádání přednášek pro studentstvo pro nahodilé překážky sešlo, ale výbor doufá, že i v této věci letos učiněn bude pokrok.

Odbor zúčastnil se svým zástupcem jednání sjezdu německých professorů ve Vídni. — Na žádost výboru pro všeslovanskou výstavu v Petrohradě usnesl se odbor obeslati exposici středoškolskou a výbor učinil k tomu již některé přípravy. — Památka zesnulého Fr. L. Riegra uctěna byla věnováním 50 K ze spolkové pokladny »Brněnské Matici Školské«.

S ústředním výborem zůstával náš výbor ve stálém spojení, podávaje mu jednak své návrhy a přání, jednak zprávy o jednotlivých usneseních a mimo to přehledné zprávy o spolkové činnosti, jež uveřejňovány jsou též ve »Věstníku českých professorů«.

O ostatních drobnějších pracích výboru nebudu se šířiti. Dovoluji si ještě za výbor poděkovati všem, kteří jej v činnosti jeho podporovali, zejména pp. přednašečům, sl. »Družstvu národního divadla v Brně« a panu řediteli divadelní společnosti Lacinovi za ochotné provedení studentských představení, a sl. »Čtenářskému spolku v Brně« za laskavé propůjčování místností ke schůzím. Končím tuto zprávu za prvý správní rok s přáním k veškerému členstvu, aby posoudíc činnost výboru, súčastnilo se horlivě i příští léta spolkového života. *Fl. Dvořák*, jednatel.

Účetní a pokladní zpráva, přednesená na valné schůzi místního odboru Ústředního spolku českých professorů v Brně, konané v pátek dne 16. října 1903.

Odbor v Brně trvá teprve rok, ale už dříve za svého ustavování, což trvalo celá dvě léta, měl odbor vydání i příjmy. Je to tedy zpráva za celá tři léta.

Příjmy odboru založeny tím, že Ústřední spolek čes. prof. v Praze ponechával ze členských příspěvků z Brna do Prahy odváděných čtvrtý díl na uhrazení výloh místního odboru brněnského.

V roce 1902—1903 měl odbor 90 členů, tedy zůstalo v pokladně odboru	K	90·—
Za obě léta před tím činil příspěvek ten	»	166 —
Úhrnem přijato . . .	K	256·—
A. Příjmy	K	256·—
B. Vydání:		
1. Správní vydání za dopisy, poštovné, telegramy, opisování stanov atd.	K	56·75
2. Tiskopisy	»	27·—
3. Razítko	»	6·50
4. Výdaje při večírku na oslavu zem. insp. p. Jana Slavíka . .	»	16·—
5. K uctění památky dra Riegra Brněnské Matici Školské . .	»	50·—
Úhrnem vydáno . . .	K	156·25
Odečte-li se vydání toto od příjmů	K	256·—
Zbývá na hotovosti . . .	K	99·75

Jos. Janoušek, t. č. revisor účtů. *Frant. Lad. Nesvadbík*, t. č. pokladník. *Ant. Drápalík*, t. č. revisor účtů.

Všecka vydání, zejména správní výdaje jsou jednotlivě a zevrubně doloženy a byla položka za položkou pány revisory professory Josefem Janouškem a Ant. Drápalíkem prohlédnuta a celá účetní i pokladní zpráva správnou shledána. Na návrh prof. Jos. Janouška byla tato účetní a pokladní zpráva valnou schůzí schválena.

Literatura.

A. Časopisy.

Archiv für slavische Philologie. Red. V. Jagić. Nakl. Weidmannsche Buchhandlung. Berlín. Ročně 4 seš. za 20 M.

Roč. XXV. 1903 (jubilejní) seš. 1—4. Nakladatelství ozdobilo 1. sešit zdařilou podobiznou redaktorovou a také ke každé práci připojena podobizna autorova, takže tento ročník jest zároveň albem předních žijících slovanských filologů. Prací pro jubilejní ročník sešlo se tolik, že některé vyjdou (zase s podobiznami autorů) až v ročníku příštím. Z přebohatého obsahu vedle dvou prací Jagićových Analecta romana a Ein Nachtrag zum »ersten Cetinjer Kirchendruck vom J. 1494« vyjímáme: *A. Leskien*, Die Uebersetzungskunst des Exarchen Johannes, *W. Nehring*, Der Name bêlbog in der slavischen Mythologie, *A. Brückner*, Polonica, *E. Kałužniacki*, Die Legende von der Vision Amphilog's und der *Λόγος ἱστορικός* des Gregorios Dekapolites, *V. Ščepkin*, Cyrillische Ligaturschrift, *Lj. Miletič*, Ueber

die Sprache und die Herkunft der sog. Krašovaner in Süd-Ungarn, *Ljub. Stojanović*, Dialektologische Miscellen aus Serbien, *Jan Karłowicz*, Zur Geschichte der Nasalvocale im Polnischen, *Al. Šachmatov*, Wie im Kleinrussischen die Palatalisation der Consonanten vor *e* und *i* verloren ging, *M. Speranskij*, Leon's des Weisen Weissagungen nach dem Evangelium und Psalter, *M. Rešetar*, Die Metrik Gundulić's, *A. N. Pypin*, Die Bedeutung Gogol's in der russischen Literatur, *St. Novaković*, Villes et Cités du moyen âge dans l'Europe Occidentale et dans la Péninsule Balcanique, *J. Werchratskij*, Die Mundart der Gegend von Uherci bei Lisko, *O. Meillet*, De quelques déplacements d'accent dans les dialectes slaves, *Alfred Jensen*, Einige literarische Bemerkungen zum »Ribanje« von Petar Hektorović, *M. Chalanskij*, Ilias von Reussen und Il'ja Muromec, *T. Maretić*, Die typischen Zahlen in der russischen Volksepik, *Il. Ruvarac*, Jovan Maleševac als Bücherschreiber und Büchercorrector, *J. Bogdan*, Über die rumänischen Knesen, *V. Lamanskij*, Vita Cyrilli, *St. Škrabec*, Zum Gebrauche der Verba perfectiva und imperfectiva im Slovenischen, *K. Štrekelj*, Die Ursache des Schwundes des prädikativen Instrumentals im Slovenischen und Serbischen, *Oskar Ásbóth*, Ein Stück Volksetymologie (1. Bulg. **зѫбáлецъ** böhm. slovak. zubadlo; 2. Bulg. **пѫтéка** *J. Šišmanov*, Glück und Ende einer berühmten literarischen Mystifikation: **Веда Словена**, *K. Radčenko*, Zur Literatur der »Fragen und Antworten«, *Al. Kočubinskij*, Miklosich und Šafařík. Z Čechů přispěli: *J. Gebauer*, Bedeutung des altböhmischen Imperfects (ukázka z »Historické mluvnice«), *K. Jireček*, Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner, *L. Niederle*, Ein Beitrag zur Geschichte der südslavischen Wanderungen, *Fr. Pastrnek*, Die griechischen Artikelkonstruktionen in der altkirchenslavischen Psalter- und Evangelienübersetzung, *J. Polívka*, Neues von der čechisch-polnischen Sprachgrenze, *V. Vondrák*, Zur Liquidametathese im Slavischen, *J. Zubatý*, Zu den slavischen Femininbildungen auf — yńi — Kritischer Anzeiger (mezi jinými Jagićova obšírná recense Niederlových Slov. starožitností, Niederlova o spise Bogusławského, Methode der Erforschung der slav. Altertümer, Jagićova o spise Obrození Charvatska od M. Zdziechowského). Drobné zprávy. Kromě jiných dva nekrology: Leskienův o Vilému Wollnerovi, professoru lipské university, a Brücknerův o Janu z Karłowiczů, vynikajícím polském dialektologu a ethnografu ve Varšavě. K. byl znám po Slovanstvu nejvíce jako vydavatel folkloristického měsíčníku Wisły, který byl i vzorem našemu Českému Lidu; v poslední době sebral ohromný materiál k slovníku polskému, spolupracoval o velkém varšavském slovníku polského jazyka — dosud vyšlo 15 sešitů až k N — a vydal sám Slownik gwar polskich, kterého vyšly však také jen 2 svazky (A—K). Recense o něm jest právě v tomto ročníku Archivu od W. Nehringa.

Causeries françaises. Besedník francouzský zábavný i poučný. Red. prof. Josef Kubín v Jičíně. Nákl. Kabátník a spol. Ročně 10 seš. za 3 K. Roč. II. 1903 seš. 1—3.

Časopis Matice Moravské. Red. Fr. Kameníček v Brně. Ročně 4 seš. za 5 K 20 h (neb členský příspěvek 4 K ročně). Roč. XXVII. seš. 1.—4. 1903.

Dr. *J. Cvrček*, Ze starých pamětí města Bzence, *Fr. Černý*, Hus a Wiklif, Dr. *J. Karásek*, Polská dedikace Paprockého Vilémovi z Rosenberka, *Zd. Lepař*, Národnostní poměry na Moravě a ve Slezsku dle definitivních výsledků sčítání lidu ze dne 31. prosince 1900, *L. Nopp*, Poddanské poměry na Strážnicku před 300 roky, *F. V. Peřinka*, Některé zaniklé osady na Znojemsku, *V. Prasek*, Řemeslnické cechy v Kroměříži, Dr. *Fr. Slavík*, Příspěvky k nerostopisu moravskému, *F. A Slavík*, Hnutí v lidu poddanském na Hukvaldsku, Dr. *J. Smyčka*. Antifonář Cholinský, *P. Fr. Snopek*, Nová akta kardinála Ditrichštejna. Příspěvek k církevní topografii moravské, *St. Souček*, O výtvarnictví Františka a Josefa Heřmana Agapita Gallašů. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura. — Nová díla. Časopisy. Zprávy o činnosti Matice Moravské za rok 1902.

Časopis Moravského Musea Zemského. Vydává Mor. mus. společnost v Brně. Red. prof. F. J. Rypáček a dr. Fr. Šujan. Ročně 2 čísla za 2 K. Ročník III (seš. 1.—2.).

Leoš Janáček, Nápěvky naší mluvy, vynikající zvláštní dramatičností, *F. Lipka*, Kostel v Bořitově a památnosti jeho, dr. *J. V. Novák*, Česká bibliografie J. A Komenského. Překlady latinských děl Komenského, dle vzniku originálů seřazené. (Pokrač.). *F. V. Peřinka*, Urbář panství jevišovského z r. 1628. Příspěvkem k dějinám

poddanským. *Hugo V. Sáňka*, Staré železárny Rudické, *F. Šilhavý*, Lidové názvy pozemkové, *J. Veselý*, Lidové zvyky a pověry ve Staré Říši a v okolí. — Zprávy vědecké, spolkové. Literatura. Různé.

Časopis Musea král. Českého. Red. Frant. Kvapil a Čeněk Zíbrt. Ročně 6 svazků za 9 K 60 h (nebo členský příspěvek po pět let 21 K, knihovny a ústavy 60 K). Roč. 77. 1903. Sv. 1.—4.

J. Vrchlický, Vocel básník, dr. *J. Stupecký*, O českých překladech pořízených v souvislosti s kodifikací rak. práva civilního, *Alb. Pražák*, Jaroslav Vrchlický, *K. Adámek*, Ze smolných knih východočeských měst, *Fr. Vacek*, Legenda Kristiánova, *Pavla Maternová*, Marya Konopnicka, dr. *V. Řezníček*, Jan L. Hay, biskup královéhradecký. Vypsání jeho života a působeni, Dr. *J. Sutnar*, K padesátému výročí prvého vydání Erbenovy »Kytice«, dr. *K. Kadlec*, Valtazar Bogišić, dr. *V. Vondrák*, Nový text hlaholský církevněslovanské legendy o sv. Václavu, *J. Mikš*, Z ruského písemnictví, *A. Patera*, Korrespondence a listiny Mikuláše Drábíka z let 1627—1671, dr. *J. V. Šimák*, O rodině Fortunata Durycha, *W. W. Tomek*, Paměti roku 1866 (v ročníku 1902 otištěny »Paměti roku 1848«), *K Velemínský*, G. Pfleger-Moravský, dr. *J. Kalousek*, Záští ve vých. Čechách (1402—14) a přepadení kláštera opatovického (1415). — Drobné příspěvky. — Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české biografii. Hlídka literární. Nekrology: Dr. L. Čelakovský (od J. Podpěry), dr. Fr. J. Studnička (od Lad. Peprného) a dr. F. L. Rieger. Zprávy knihopisné o Museu, Matici české atd.

Časopis pokrokového studentstva. Ročně 10 čísel za 5 K. Roč. VII. č. 1. Z obsahu vyjímáme článek dra. Oldřicha Kramáře »O reformě filosofické fakulty, kterým autor doplňuje XIII. kapitolu známých svých »Úvah o škole střední«, vydaných nákl. Časopisu pokr. stud. Loni otištěno bylo v tomže Časopise pojednání »O akademickém vzdělání národních učitelů«. Oba články tvoří vlastně jen VI. a VII. hlavu velkého spisu, ve kterém autor vyložil podrobněji své názory reformní. Pod čarou naznačuje p. Čapek, překladatel »Úvah«, který vidí originalitu názorů p. Kramářových právě v *celkovém* pojetí věci, stručně obsah všech kapitol: I. O úkolu budoucí školy. II. O účelu výchovy vzhledem k soukromému a politickému životu. III. O významu výchovy vzhledem k upravení náležitého poměru a udržení přesných mezí mezi oběma pohlavími (vyslovuje se proti koedukaci). IV. O vedlejších prostředcích výchovy. Zda-li vzdělání umělecké jest nezbytným požadavkem pro školu střední? V. O náboženství jako prostředku výchovném. VI. O akad. vzdělání nár. uč. VII. (závěrečná) O reformě fil. fak.

Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky. Red. Aug. Pánek. Vydává Jednota čes. mathematiků v Praze. Ročně 5 čísel za 8 K. Ročník 38. číslo I. Zpráva o úmrtí prof. Ed. Weyra. *J. Sobotka*, O čtyřúhelníku ploše 2. stupně opsaném, dr. *K. Petr*, O determinantu z Bernouillských funkcí, dr. *J. V. Pexider*, Znázornění čísel délkami a naopak, *J. Krkoška*, O hmotě. Glossy k středoškolské fysice. *St. Petira* a *M. Otta*, Drobné zprávy. **Příloha**: *St. Petira*, Radioaktivní látky, jich vlastnosti a účinky dle dosavadních výsledků badání, *F. Fabinger*, O vývoji čísel, číslovek, číslic, *V. Hübner*, Plášť rotačního kužele seříznutého v parabole, *V. Havlíček*, Příspěvek k rotačním plochám 2ho stupně, Poznámka red. k předchozímu článku. Úlohy 1—12.

Časopis pro veřejné zdravotnictví. Orgán Klubu přátel veřejného zdravotnictví pro Čechy, Moravu a Slezsko. Red. prof. dr. G. Kabrhel. Roč. 10 č. za 6 K. Roč. V. č. 9. *V. Švácha*, O čistotě, teplotě a větrání v tělocvičnách, Odstraňování městských odpadků (smetí) v různých zemích, O výhodách pro domy se zdravými a lacinými byty dělnickými, I. mezinárodní sjezd pro zdravotnictví školní. Hygienické výstavy. Referáty. Zdravotní zákony a nařízení.

Časopis společnosti přátel starožitností českých. Red. dr. J. V. Šimák. Ročně 4 čísla za 2 K 50 h (členský příspěvek Společnosti). Ročník XI. číslo 1—3. *F. A. Slavík*, August Sedláček, *L. Šnajdr*, Příspěvek k časovému určení neolithické keramiky v Čechách, *J. Šulc*, Květena okolí Police n. M. a sousedních obcí pruských s českým obyvatelstvem v mluvě a praxi lidové, Ze staré Prahy, *J. Herain*, O Vyšehradě starém i novějším, *Boh. Lukavský z Řenec*, Šlechtická jména v matrikách Karlštejnských, *J. Herain*, Hlavní oltář v kostele sv. Havla nad Zbraslaví, *A. B. Černý*, Pohrobní vzpomínka na Jana Zeyera, *J. Siblík*, Z manualu města Kasejovic, *J. Herain*, Stavitelské památky král. města Rakovníka, *Kl. Čermák*, Nové

výzkumy v Čáslavi, *J. Koštál*, Štědrý den v podání prostonárodním, dr. *F. X. Harlas*, Cechovní pokladny v Museu kr. hl. města Prahy, *J. P. Hille*, Paměť St. Bořka Dohalského z Dohalic o vlastním rodu z r. 1681, *L. Šnajdr*, B ron de Baye a t. zv. starožitnosti francké v Čechách, *J. Chýlík*, Poznamenání vzešlých útrat a škod na statku Křižanovském od lidu vojenského r. 1641—1643. — Ze Společnosti. — Literatura. — Různé zprávy.

Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci. Ročně 4 čísla za 4 K. Roč. XX. 1903 č. 1.—4. *J. Knies*, O některých málo známých zjevech Moravského Krasu, *E. K.* Slovenské výšivky, *Vlasta Havelková*, Některá pořekadla o počasí, Valašské koledy, Obr Josef Drásal, Ku připravám petrohradské výstavy, *V. Havelková*, Po stopách bohopocty přírodní, hlavně slunce, měsíce, ohně a blesku, dr. *A. ryt. Mezník*, Jan Filipec, kancléř krále uherského a českého Matyáše Korvína, biskup Varadinský a správce biskupství Olomuckého, *K. Bufková-Wanklová*, Chrám Spasitelův v Cařihradě, *L. Bakešoad*, Zvykoslovná úvaha o Mořaně, *A. Telička*, Předhistorické sídliště v Mořicích na Hané, *M. Wanklová*, O starobylosti textilního umění našeho lidu, *F. Gogela*, Květena Beskyd moravských, *J. Knies*, List z dějin moravské praehistorie (Věnován památce zakladatelů Musea Olomouckého dra. Wankla a prof. Havelky), dr. *M. Remeš*, Rychnovská hora. Různé zprávy (vyjímáme na př: Ke studiu patronymik na kníž. panství Ostravickém). Literatura. Zprávy spolkové.

Česká Mysl. Časopis filosofický. Orgán Filosofické jednoty v Praze. Red. Fr. Čáda, Fr. Drtina, Fr. Krejčí. Ročně 6 seš. za 8 K. Roč. IV. 1.—6. Za prof. dr. J. Durdíkem. I. *Ot. Hostinský*, Durdíkův význam literární. II. *Fr. Čáda*, Příspěvky k Durdíkově filosofii, *J. Hauner*, Geometrie neeuklidovská a její poměr k theorii poznání, *B. Foustka*, Vliv dnešní monogamie na mravnost, *In. A. Bláha*, Pesimism a jeho překonání, *Fr. Drtina*, Reforma středoškolská v Prusku, *O. Kramář*, Roztřídění citu a obrazotvornosti, *E. Kuthanová*, O pravé geniálnosti. Aforism spiritualistický, dr. *Bohdan Klineberger*, Politická filosofie, dr. *Václav Auersberger*, Čítanka k vyučování logice, *V. J. Dušek*, Národní uvědomění, dr. *B. Foustka*, Některé vztahy mezi populací a sňatečností, po případě mezi organisací společenskou a rodinnou. Rozhledy psychologické od F. Krejčího (zejména o Wundtově jubileu), noetické od Fr. Čády a sociologické od B. Foustky. — Korrespondence Slovanská. Filosofie na Rusi od J. Mikše. — Dokumenty. Aug. Smetany Referát o Schellingovi (překlad). — Literatura (v cizích spisích důležité pro nás zejména referáty prof. Drtiny o literatuře paedagogické, zvláště k reformě středního školství se vztahující). Časopisy. Zprávy.

České Museum filologické. Red. dr. J. Kvíčala. Ročně 6 seš. za 7 K. Roč IX. seš. 1—4. Dr. *K. Hulík*, Isokrates jako učitel, dr. *R. Novák*, Lectiones Valerianae, dr. *A Dobiáš*, Příspěvky k výkladu Platonových rozmluv, dr. *R. Novák*, Liviana, dr. *F. Dušánek*, De formis enuntiationum condicionalium apud Livium, *A. Ludwig*, Explorare, *J. L. Čapek*, Kritické poznámky k Plautově komoedii Miles Gloriosus, Red., Úsudky cizích slavných badatelů o článcích uveřejněných v Č. M. F. a o publikacích prof. Rob. Nováka a prof. J. Kvíčaly, dr. *J. Kvíčala*, Obrana činnosti třetí třídy České Akademie proti útoku »Naší doby«, *Jan Hiller*, Ktesias a jeho poměr k Herodotovi, dr. *A. Dobiáš*, Příspěvky k výkladu Platonových rozmluv, dr. *J. Kvíčala*, Příspěvky ku poznání Kollárova působení, *A. Ludwig*, Etymologiae homericae. — Úvahy a zprávy.

Českoslovanské letopisy Musejní. Věstník museí a archaeologů českoslovanských. Red. V. V. Jeníček. Ročně 11 seš. za 6 K. Roč. I. 1903 č. 1. - 11. Články týkají se jednak museí (13 článků o museích jednotlivých, 8 článků o společných úkolech museí) a archivů (4 články, z nichž zvláště pozoruhodné úvahy a výzva k jich ochraně), jednak archaeologie a kulturní i literární historie. Kromě toho biografie a nekrology (Virchow, dr. Pařík, zakladatel musea Třebenického, Vincenc Brandl, archivář Fr. Fischer, dr. F. L. Rieger a Tomáš Bílek, V. V. Tomek). Hojné časové zprávy a poznámky. Posudky a literární zprávy. 17 příloh obrazových a 16 vyobr. v textu.

Český časopis historický. Red. Jar. Goll a Jos. Pekař. Roč. 4 seš. za 8 K 40 h. Roč. IX. 1903 seš. 1.—4. Články: *J. Bidlo*, Br. Jan Rokyta u cara Ivana Hrozného, *Jar. Fikrle*, Čechové na koncilu Kostnickém, *L. Hofman*, Bismarck, *J. B. Novák*, Tak zvaný »Codex epistolaris Primislai Ottocari II.«, *V. Novotný*, Ad. Bachmanna

Geschichte Böhmens, *J. Pekař*, Nejstarší kronika česká (I. Námitky Kalouskovy, II. Ještě námitky Kalouskovy, III. Text bodecenský, IV. Boj cyrillice s hlaholicí a pravé datum umučení sv. Ludmily), *F. Táborský*, Počátky novočeské poesie za vlivu klassicismu. — Drobnější články. — Referáty. — V každém sešitě bohatý přehled a obsah prací dějepisu se týkajících téměř z 50 sborníků a časopisů. — Zprávy.

Český lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého. Red. dr. Čeněk Zíbrt. Ročně 10 čísel za 9 K 60 h. Roč. XIII. č. 1.—2. (říjen—listopad 1903). *A. Tomíček*, Hospodářství selské na Litomyšlsku na sklonku věku XVIII., *F. Kretz*, Na pouti v Zákopčí. Národopisný výlet na Slovensko. *Naše děti*. I. *M. Schoenbaum*, Nápady, taškaříce a vtipy našich dětí, *Leoš Janáček*, Nápěvky dětské mluvy, *O. Lustig*, Názvosloví při hře s kaménky, *Ant. Klvaňa*, Pověstí o zbojnících Ondrášovi a Jurášovi, dr. *A. Podlaha*, Bývalý dřevěný kostelík na »Orebě« u Třebechovic, *K. Rozum*, Starodávný nábytek lidový, *J. Koštál*, Lidová mluva v Záhoří, dr. *Č. Zíbrt*, Slovenské kroje a typy, *P. Pavelka*, Divyženky u Pavlovic u Jimramova, *F. Zapletal*, »Zálik« na hanácké svatbě, *O. Hujer*, K vydání českého Lucidáře, *Z.*, Žnivuvka (dožinky) v Orlové (vých. Slezsko), dr. *J. Nejedlý*, Koleda husitských žáků, dr. *Č. Zíbrt*, V. Krolmusa Sborník obyčejů atd., *J. Vystyd*, Pověry o zemřelých z Osečanska, *M. Gebauerová*, Tři netištěné listy Boženy Němcové, *J. Petrák*, Rybrcoul?, dr. *J. Zítek*, Mluva zvířat, dr. *Č. Zíbrt*, Písně o českých sedlácích z r. 1848. *L. Podjavorinská*, Slovenské písničky, Stavby lepenicové na Novostrašecku, *J. M. Slavíčínský*, Na schodě, valašská povídka, *J. Vyhlídal*, Písně Čechů v Pruském Slezsku, Obrázky — dárečky z pouti, *J. L. Holuby*, Slovenské rozprávky z Bošáckej Doliny, dr. *V. Vondrák*, Několik pohádek z Dubu, dr. *Č. Zíbrt*, O šípových jedech starých Čechů, *B. Hoblová*, Ukázka lidové řeči na Mladoboleslavsku, Otázky a odpovědi. (Tresty utrhačů na cti a pomlouvačů, svárlivých žen.) *Směs*. Časové zprávy (vřele psaná pohrobní vzpomínka J. Karlowiczovi, »zakladateli lidovědného studia slovanského«). Dr. *Č. Zíbrt*, Literatura kulturně-historická a ethnografická 1903—1904. Četná vyobrazení.

Hlídka. Redaktor dr. Pav. Vychodil. Ročně 12 čís. za 8 K. Roč. XX. 1903. Dr. *Fr. Botek*, Symbolismus Chamitův a tabulka sipparská, *týž*, Na hrobě Flaviů, *týž*, Epigrafické studie, *H. Dlouhý*, Moderní mystik, *Fr. Dohnal*, Maurice Maeterlinck a poslední díla jeho, *Leoš Janáček*, Moje Luhačovice, *Jan Kakš*, Činnost P. Dominika Fr. Kynského v písemnictví náboženském, články *Aloise Koudelky*: Z literatur v Armenii a v Grusii, Ze slovinského písemnictví, Venezuelská literatura, Anglické písemnictví současné, Maďarské písemnictví, Polská literatura, *Fr. Kubíček*, Výzkum mozku, *Konst. Löffler*, O právu osoby třetí z pojišťovací smlouvy na případ smrti, dr. *J Moravec*, O kanonickém processu, dr. *Alois Musil*, Bible nebo Babel, *týž*, Zákonník Hammurabiho, *Jan Oliva*, Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?, dr. *K. Římský*, Kdy stanoveny články víry bludům Husovým protivné?, *Fr. Snopek*, K opravám diplomatáře moravského, *Fr. Stojan*, O podpůrných snahách drobných řemesel, *Lev Šolc*, O Gundulićově »Osmanu«, dr. *Jar. Šťastný*, Josefa Fr. Smetany korrespondence, *Jan Tenora*, Kardinal Dietrichštein a jazyk český, *Fr. Vacek*, Legenda Kristianova, *Aug. Vrzal*, Maxim Gorký, *týž*, Dvěstěleté jubileum periodického tisku v Rusku, *Alfons Žák*, Doplňky diplomatáře moravského. Stálé rubriky. Nová díla. Směs. Ze života náboženského. Věda a umění. Zprávy národohospodářské. Školství. Vojenství.

Izvěstija otdělenija russkago jazyka i slovesnosti imperatorskoj akademii nauk. Petrohrad 1903. Svazku VIII. kniha 2. Cena 1 r. 50 k. *Žiteckij*, Kъ istorii literaturnoj russkoj rěči vъ XIII. v.; *Nikolьskij*, Materialy dlja istorii drevne-russkoj duchovnoj pisьmennosti. (Pokrač. V.—VIII.); *Grotъ*, Materialy kъ biografijamъ russkichъ pisatelej. (I. Vzpomínky Glinkovy o Karamzinovi z r. 1866, II. Glinka a Pletnevъ); *Sobolevskij*, Mučenie sv. Apollinaria (rus. XVI. v.); *týž*, Žitie prep. Benedikta (srb. XIV. v.); *týž*, Něskolьko myslej obъ drevnej russkoj literaturě; *Peretcъ*, Kъ charakteristikě obščestvennychъ otnošenij vъ Malorossii XVII. v.; *Chalanskij*, Materialy i zamětki po istorii drevne-russkago geroičeskago eposa; *Draganovъ*, O makedonizmachъ Tipika atd.; *Karinskij*, O govorachъ vostočnoj poloviny Broniskago ujezda (Dok.); *Sreznevskij*, Otčetъ otděleniju russ. jaz. i slov. Imp. Akad. Naukъ o pojezdkě (Ijunъ 1902) I.; *Kulakovskij*, Načalo russkoj školy u Serbovъ vъ XVIII. věku. Očerkъ izъ istorii russkago vlijanija na jugoslavjanskija literatury; *Šachmatov*, Kъ istorii zvukovъ russkago jazyka. Bibliografia. Referáty o knize

Bělorussova, Sintaksisъ russ. jaz. vъ izslědovaniachъ Potebni, o sborníku statí věnovaných žáky a ctiteli akademiku prof. Fortunatovi, o Lehnerově České škole malířské XI. věku (od prof. Franceva) atd.

Kronika za rok 1903. Měsíčník. Red. K. S. Sokol. Č. 9. a 10. Úvahy: Sněm král. Českého. Svornost. — Politický proces nitranský. Beseda. Ruské listy IX.—X. Dopisy. Historický kalendář: (4. říjen 1627. Král. patentem svolán byl prvý český sněm pobělohorský. 28. listopad 1897. Pád Badeniho. Přehled důležitějších událostí.) Poznámky: Z blízka a z dáli. Dvanáct vysvětlivek: IX. Netečnost národní a politická u žen. X. Nedbalost v drobném životě národním.

Listy chemické. Orgán spolku chemiků českých. Red. prof. J. Mašín a doc. E. Votoček. Ročně 10 čísel za 10 K (členství). Roč. XXVII. Dr. *F. Plzák*, Experimentální studie o stanovení anodického rozkladového napětí hydrátu sodnatého, dr. *J. Baborovský*, Rozklad kyselin sulfonových vodou, dr. *V. Veselý*, Zlepšený způsob k přípravě oxybenzaldehydů, dr. *J. Milbauer*, O stanovení a dělení kyanatanů, kyanidů, rhodanidů a sirníků, *E. Votoček*, O isorhodeose, druhé methylpentose z konvolvulinu, dr. *J. Šebor*, O elektrolytické oxydaci ptolnolsulfokyseliny, *J. Franěk* a *J. Novák*, Příspěvek k studiu solí α-naftylaminu, *J. Ryšavý*, Zpracování melasových výpalků, *K. Hellich*, Rozklad sulfochoridů některých aromatických uhlovodíků vodou, dr. *J. Milbauer* a *Vl. Staněk*, Kvantitativní dělení pyridinových zásad od ammoniaku a alifatických aminů, dr. *F. Plzák* a dr. *B. Hušek*, Inverse sacharosy vyvolaná platinovými kovy, *J. Mašín*, K výrobě karbidu a acetylenu. Rozhledy. Směs. Různé. Literatura. Zpráva o V. mezinár. kongressu pro použitou chemii v Berlíně od 2. do 8. června 1903. Zprávy spolkové.

Listy filologické. Red. Jan Gebauer, Jar. Vlček, Jos. Král a Fr. Groh. Nákl. Jednoty čes. filologů v Praze. Ročně 6 sešitů za 7 K. Roč. XXX. seš. 1.—5. *J. Zubatý*, Absque — usque, *O. Jiráni*, Pacuviův Dulorestes, *J. Král*, Hexametry nejstaršího cisiojánu českého, *A. Novák*, Ohlasy Klopstocka v literární činnosti Václava Stacha. Výňatek z práce »Klopstockův vliv na poesii českého obrození«, *J. Král*, Ctění předků, *K. Wenig*, Sokratův panhellenismus, *J. Hanuš*, K rozboru a ocenění básnických prací Jaroslava Langra, *F. Hoffmeister*, Příspěvky k chronologii komoedií Plautových, *O. Jiráni*, Výklad paionu epibatu, *Jos. C. Čapek*, Aischylova dramata Prosebnice, Peršané, Sedm proti Thébám a theorie Dörpfeldova (pokrač.), *F. J. Rysánek*, Štítného překlady z Richarda a S. Victore, dr. *Jar. E. Šťastný*, Literární činnost J. F. Smetany. Přehled na základě pův. pramenů, *A. Kraus*, O české výslovnosti, *J. Polívka*, Drobnůstky grammatické, *E. Smetánka*, K Postille Chelčického. Několik poznámek, *Josef Zubatý*, Reciprocus, *J. Horák*, Ke stupňování ve slovanštině. Archiv liter.-historický: I. dr. *L. Brtnický*, Ohlasy antické literatury v Kollárově Slávy dceři, II. *K. Velemínský*, Z rukopisné pozůstalosti G. Pflegra-Moravského, III. *J. Gebauer*, E. Denis o posledním sporu Rukopisovém, IV. *týž*, Dva listy prof. E. Novotného, V. *týž*, 13 listů prof. J. B. Maška, VI. *J. Vlček* a *J. Gebauer*, Dvojí úsudek dra V. Flajšhansa o A. Paterovi. Úvahy, v nichž vedle jiného i posudek Kabelíkova Výboru z prósy Jana Nerudy, který kritik A. Novák klade k nejlepšímu z dosavadní literatury nerudovské. Hlídka programů střed. škol. Drobné zprávy. Odpověď p. Úlehlovi. Výtahy z filol. časopisů slovanských. Prohlášení.

Literární listy. Časopis (čtrnáctidenník) věnovaný zájmům lilerárním. Red. V. Dressler. Nakl. Šašek ve Velkém Meziříčí. Ročně 8 K. Roč I. (obnovují se jím Literární Listy prof. Fr. Dlouhým vedené a před několika lety XX. ročníkem zastavené) č. 1. a 2. *G. Kahn*, O vývoji poesie XIX. stol., *O. Theer*, H. d. Balzac, Náběhy křesť. obrození, *V. Dressler*, Polská moderna, Kritické portrety, *E. Bém*, Tiché slavnosti umění a krásy, *R. de Gourmond*, Paul Adam, dr. *A. N.*, Jan z Hvězdy, *J. Lorenc*, R. de Gourmond, *E. Bém*, Spojitost duše i života, Obzor literárně kritický. — Posudky z české literatury. — Z nových kritických knih českých. — Z cizích literatur. Feuilleton. Zprávy literární. Kronika.

Lumír. Red. V Hladík. Vychází třikrát za měsíc. Ročně za 10 K. Roč. 32. č. 1.—6. Z pestrého obsahu: *V. Hladík*, Valentinovy ženy (Román bez lásky), *E. Sokol*, Slunce. Studie: dr. *hrabě Lützow*, Swinburne, *E. Bém*, Otázka subvenování pražských uměl. výstav, *Jean Rowalski*, Vittorio Alfieri. K stému výročí jeho úmrtí, *V. Červinka*, Tolstoj umělec a prorok. — Naše galerie: Hrabě Lützow. Alois Jirásek. — Feuilleton. Divadlo. Literatura.

Máj. Vydává týdně naklad. družstvo spolku českých spisovatelů belletristů Máje v Praze red. Fr. Heritesa. Ročně 10 K. V II. ročníku (od října 1903) vychází vedle dvou široce založených románů Křemen a hlína od *Fr. Heritesa* a Štěstí zlatého hroznu od *V. Štecha* a obrázků ze šlechtického života Dva dni na knížecím sídle od *K. Jondše* velká výpravná Píseň o Vinetě od *Jaroslava Vrchlického*. V čís. 5. je zpráva o starých obrazech Cranachových v kostelíku v Dolních Mokropsích od prof. Maudera, jejž na stopu uvedl při prohlížení farských knih prof. Jar. Šťastný. Čís. 7. věnováno »Stínům Bílé hory« s četnými illustracemi a článkem Bitva na Bílé hoře od dr. *J. P.* a přehledem bělohorských památek od dra. *Fr. X. Harlasa*. V každém čísle Feuilleton, rubrika Z českého života atd.

Moderní revue pro literaturu, umění a život. Ročně 12 čís. za 10 K. Red. Arnošt Procházka. Roč. X. č. 1. a 2. *Jiří Karásek ze Lvovic*, Večeře u Grecciu, *M. Maeterlinck* (přel. *M. Kalašová*), Sestra Beatrice. Zázrak o třech dějstvích, *O. Březina*, Na zemi růže nepřestávají hořet, *F. Nietzsche* (přel. *K. Škola*), Zájezdy nečasového, *V. Dyk*, Motiv historický (H. Heine), *Sophus Michaëlis* (přel. *H. Kosterka*), Aebeloe, Jiří Karásek ze Lvovic, Vánoce v Grecciu, *Jar. Hilbert*, Monolog v tragedii, *V. Dyk*, Poučná píseň pro mládence a panny. Měsíční přehledy.

Muzeum. Czasopismo towarzystwa nauczycieli szkół wyższych Red. Dr. Bol. Mańkowski. Nákl. spolku. Ročník XIX. 1903. seš. 9.—11. Dołóżmy swoją cegiełkę, *Dr. A. Karbowiak*, Szkoła pruska w zemiach polskich (Dok.), Wystawa środków naukowych w Wiedniu I. Pogląd ogólny — religia — języki. II. Geografia. III. Matematyka i geometrya wykreślna, Klasa bez umieszczenia, W sprawie konferencyi tygodniowych z publicznością, *R. Jamrógiewicz*, Krótki szkic metodycznej lekcyi o logarytmach, *Dr. L. German*, Muzeum szkolne we Lwowie, *Verus*, Przepełnienie szkół, *Dr. St. Zathey*, Klasyfikacya w naszych szkołach średnich. — Z praktyki szkolnej. — Oceny i sprawozdania. — Sprawy Towarzystwa. Sprawy bieżące. Rozmanitości. Polemika. Fundacya im. A. Mickiewicza. Dodatek k seš. 10. I. Sprawozdanie z XIX. Walnego zgromadzenia Towarzystwa. II. *A. Jaworski*, Język francuski w naszych szkołach realnych.

Nastavni vjesnik. Časopis za srednje škole. Red. prof. dr. A. Musić. Nákl. zemské vlády. Ročně 5 svazků za 6 K. Roč. XII. 1903—4 sv. 1.*) *Dr. V. Pacher*, Mateša Antun pl. Kuhačević, hrvatski pjesnik XVIII. vijeka, *Dr. A. Schneider*, Prilogi bibliografii Vitezovićevih djela, *M. Kuzmić*, Komentar Aristotelovoj »Poetici« *A. Korlević*, Prilog za nomenklaturu kraljnjaka u opsegu srednjoškolske obuke, *Dr. J. Majcen*, O krivuljama drugoga stupnja, koje zavise o kutu ω, *V. Rožić*, Učeničke knjižnice srednjoškolske. Književne obznane. Različne bilješka. Školske vijesti. Iz časopisâ.

Náš domov. Měsíčník. Red. J. Vévoda. V Olomouci. Ročně za 4 K. Roč. XII. č. 1—11. Téměř v každém čísle životopis (M. Alše, A. Hlavinky, probošta K. Rašky, prof. Thomayera, P. Cibulky T. J., papeže Pia X., prof. K. Maydla) i povídky, básně i poučné čtení s hojnými illustracemi. Dobrý časopis lidový.

Naše doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Red. prof. dr. T. G. Masaryk. Naklad. J. Laichter. Ročně 14 K 20 h. Roč. XI. seš. 1. a 2. říjen-listopad. Články: Česká politika a Uhry; *Sicha*, B. Smetana a J. Neruda; *J. M. Řehořovský*, Cestopis císaře Josefa II. z r. 1771; *O. F.*, Goethe myslitel; *-ek*, O jednotě armády; *V.*, Jesuité do Německa. (2.) Nedostatky místností universitních a nedostatky naší vědecké a literární organisace vůbec, *Josef Zeman*, Škola pomocná; *Dr. Alice G. Masaryková*, Helena Kellerová; K obstrukci na českém sněmu. K obvyklým rozhledům politickým (i ze Slovenska), po veřejném hospodářství, zemědělským, obchodním, průmyslovým, sociálním, školským, divadelním a literárním přistupují letošním ročníkem nově náboženské a církevní. Jako příloha zvlášť stránkovaná připojeny letos (loni ukončen v ní překlad *Filonových* Dějin anglické literatury) Studie z novější literatury německé od doc. dr. *Jana Krejčího*. První dva archy pojednávají o Juliu Hartovi, Herrmanu Conradim a Ludwigu Jacobowském.

Nová česká revue. Měsíčník pro sociální život, vědu a umění. Red. dr. J. E. Salaba. Nakl. F. Topič v Praze. Ročně 12 K. Roč. I. Č. 1.—2. (říjen-listopad).

---

*) V 5. sv. roč. XI. byl životopis prof. Dr. Fr. Maixnera (s podobiznou) od dra. D. Körblera.

A. Balšánek, Regulace Malé strany a Hradčan, *Dr. V. R. Schuster*, Pokroková politika maloživnostenská, *K B. Mádl*, Worpswedští malíři, *Julian*, K reformě naší samosprávy, *E. Bém*, Pražské umělecké výstavy, *Dr. -nr.*, První sjezd německé společnosti k potírání chorob pohlavních, *Dr. Boř. Frusík*, Hlady na Rusi, *Dr. Koráb*, Poznámky k sjezdu něm.-sociální demokracie, *Dr. J E. Salaba*, Nezmar (Saint Louis 1901), *Dr T. Živanský*, Ze studií o vnitřním stěhování u nás, *Jos. Vymětal*, Glossy k posledním cyklům české opery, *Ph. Dr. M. Baborová-Čiháková*, Okapie, *prof. dr. Fiedler*, Dluhový problém v zemědělství; *F. A. Šubert*, Před dvaceti lety, *Doc. dr. Haškovec*, Snahy po zřízení ministeria pro záležitosti veřejného zdravotnictví; *Dr. Jar. Preiss*, Ze zápasu trhu světového (Petrolej); *K. B. Mádl*, E. K. Liška; *Doc. dr Drachovský*, Několik poznámek k právu budgetnímu; *MUDr. NR.*, Vivisekce; *Dr. O.eg*, Konsumní spolky vůbec a dělnické zvlášť; *Dr. Fr. Koráb*, K ženské otázce; *Dr. Boř. Prusík*, Valerie Marréné-Morzkowská. **Směs.**

Nový život. Měsíčník pro umění, vzdělání a zábavu. Red. K. Dostál-Lutinov. Roč. 12 čísel za 8 K. Roč. VIII. 1903. Z obsahu vedle básní*) vyjímáme: *Jindřich Š. Baar*, Stavěl. Román, *J. Bouška*, Básník mystik. Glossy k dílu Otakara Březiny, *Dr. V. Flajšhans*, Karel IV., otec vlasti, *J. Joergensen* (přel.), Poslední soud, *F. Klein*, Msgr. Spalding, *Dr. A. Lang*, Heloisa. *M. Lopusza ńska* (přel.), Typ současné ženy v moderním románu polském, *R. B. Mácha*, Portréty a karrikatury z umění a z literatury, *Dr. J. Müller* (přel.), Dostojevský, Bratři Karamazovi, *M. Schwob*, Křižácká výprava dítek, *Msgr. Spalding* (přel.) Universita, semeniště vyššího života, *K. Z. Wellner*, K reformě kreslení atd. V každém čísle Forum, hojné illustrace.

Obzor. Čtrnáctidenník. Red. Vlad. Šťastný. Ročně 4 K. Roč. XXVI. Z obsahu posledních čísel vyjímáme: *Jiří Sahula*, Před Bílou horou, a zvláště *Fr. Bartoš*, Několik slov o pěstování zpěvu.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Red. Václav Vlček. Ročně 12 seš. za 14 K 40 h. Roč. 33. Z obsahu druhého dílu (č. 7.—12.) vyjímáme: *Ferd. Schulz*, Na jezeru Oževském, *Václav Vlček*, Druhové z mládí. Listy ze studijního zápisníku, *M. Červinková-Riegrová*, Vzpomínky z mladých let dra. F. L. Riegra, *R. Tyršová*, O umělecké výchově lidu, *V. Svoboda*, Jubileum města Petrohradu, *O. Josek*, Karel Havlíček dle své korrespondence, *J. Mikš*, V. Veresajev a otázka mužická. Stať z novější ruské literatury, *Fr. X. Harlas*, Čertův sloup na Vyšehradě. Drobná studie, týž, Obnovení Staroměstské radnice a regulace Malé Strany, *J. Thomayer*, Veliké zlo. Slovo k upozornění, *O. Josek*, O kresbách dětských, *J. Černý*, Výstava umělecké výchovy dětské na Horách Kutných, *Jar. Bošek*, Denisovy »Čechy od Bílé Hory,« Nynější Řekové. Z Fouilléeových studií dr. *Fr. Šmidrkal*, *K. Kálal* Cesta zkázy a cesta spásy. Odpověď k Czambelově knize »Slováci a ich reč.« Rozhledy v umění výtvarném od dr. *F. X. Harlasa* a *R. Tyršové*. Nové písemnictví. (Posuzuje *El. Krásnohorská, F. V. Vykoukal, O. Josek, F. X. Havlas, Alex. Bernard, K. Kálal* a j.). Nové rovy vedle samostatných nekrologů Karla Maydla od dra. *E. Vlasáka*, dr. Pavla Durdíka od *A. Pikharta* a přátelských vzpomínek na J. J. Toužimského (také od *Svat. Čecha*). Rozhledy v dějinách současných (od *J. J. Toužimského* a *A. Srba*). Obzor divadelní. (Činohra od *J. Ladeckého*). Rozhledy hospodářské od dra. *Vlad. Fáčka*.

Paedagogické rozhledy. Vydává Dědictví Komenského v Praze. Red. Jos. Tůma. Ročně 10 seš. za 12 K. Roč. XVII. seš. 1.—3. Dr. *O. Kramář*, Učebnice a výklad učitelův, *J. Černý*, Pohádky, dr. *O. Kádner*, Nová jednotná střední škola ve Francii, *J. Fiala*, Modelování v obecné škole, *Fr. Drtina*, Universita budoucnosti, *J. Sova*, O stavu kreslení na školách měšťanských. Studie z výstav v Hoře Kutné, Hořicích a Pardubicích, dr. *J. Novák*, Nové příspěvky k bibliografii Komenského. V každém čísle stále rubriky: Paedopsychologie. Umělecká výchova. Rozhledy. Ze školství zahraničného. Literatura. Hlídka časopisů. Tělesná výchova. Zprávy. Zprávy z D. K. Bibliografie česká za měsíc červenec až říjen 1903 (Pořádá Vojta Kudlata-Proboštů.)

---

*) Jednotlivých básnických příspěvků z listů belletristických pravidlem neuvádíme.

Přehled. Týdenník věnovaný veřejným otázkám. Red. Aug. Žalud. Ročně 12 K. Roč. II. č. 1—5. Stálé rubriky: Národ. hospodářství. Výchova a školství. Věda. Umění. Písemnictví. Politika. Drobná národní práce. Z pathologie naší společnosti. Dopisy. Otázky a návrhy. Z časopisů. Ze dne.

Příroda a škola. Časopis pro vyučování přírodovědecké. Red. a nakl. Jan Kranich v Brně. Hlavní spolupracovníci doc. dr. Edv. Babák a prof. B. Řezník. Ročně za 10 seš. 6 K 50 h. Roč. II. seš. 1.—2. říjen-listopad 1903. Články: *Fr. Bartoš*, Učba přírodopisná ve světle nových názorů: *E. Babák*, Pojem theorie vývojové; prof. *Vlad. Novák*, Paprsky Blondlotovy; dr. *Jos. V. Fürst*, k biologii plodu *J. Nohâček*, Připravujme půdu pro biologický ráz vyučování přírodopisného, *Vlad. Novák*, O vlnách elektromagnetických. Samostatná rubrika »Mikroskopie« red. prof. *B. Řezníkem*, z Jindřichova Hradce, autorem »Techniky mikroskopické«, která vyšla jako I. svaz. knihovny »Přírody a školy«, chce vedle jiných pokynů sprostředkovati výměnu preparátů. Naše sbírky přírodovědecké. (Tálského ornithologická sbírka v Nov. Jičíně). Příspěvky methodické (Jak vyučuji v přírodě?) Z denního života. Pro praksi. Přístroje a pokusy. Rozhledy a zprávy. Zprávy měsíční (astronomická, botanická). Učebnice. Literatura. Hovorna.

Příroda a život. List věnovaný boji proti alkoholismu, kouření tabáku, naukám o přirozené správě života, přírodnímu léčení, zdravotnictví, tělesné i duševní výchově člověka a povznesení hmotného i mravního stavu jeho. Red. E. V. Kühnel (V. Jiřík.) Ročně 12 čísel za 2 K. Roč. V. č. 5.—11. Plukovník *Sp·hr*, Přirozené pěstění úst a zubů, MUDr. *Aug. Forel*, Alkohol a duševní poruchy, dr. *H. Gibbons*, Tabák a jeho účinky, *A.K. Vitár*, Nejvyšší a nejdůležitější úkol výchovy, *G. Ausmussen*, Co měsíc vyprávěl, dr. *Th. Billroth*, Větrání (ventilace pokojů pro nemocné, dr. *S. Smiles*, Společnost knih (kapitola z knihy »Karakter«), dr. *G. P.*, Spalničky, Co se židy? Stolovníci Geltorfští. — Různé zprávy. — Literatura, divadlo a umění.

Rozhledy. Týdenník pro politiku, vědu, literaturu a umění. Red. Jos. Pelcl. Ročně 16 K. Roč. XIV. Č. 1.—10. Z obsahu vyjímáme *Karel Rohan*, Moderní stoupenci Husovi I.—IX., *J. Bělář:* Maďaři v rakouských lázních, Maďarská mládež, *K. F.* Zájmová společenstva zemědělská, prof. *O. Sýkora*, Tainovy »Dějiny anglické literatury«, *Futurus:* O některých ideách doby přítomné, Ve stranách a mimo strany, *E. Sokol:* Umělecká kritika, Z nové poesie, Z kritické prósy a celá řada drobnějších a časových článků i povídek v každém čísle. Stálé rubriky: Literatura, umění, věda. Přehled politický, hospodářský a sociální. Ozvuky a paběrky.

Sborník České společnosti zeměvědné. Red. dr. J. Metelka. Ročně 10 čísel za 9 K. Roč. IX. č. 1.—7. *Zd. Lepař*, Kterak přibývá obyvatelstva v zemích koruny české, dr. *Em. Fait*, Kotlina ferganská a Andižan, *K. Domin*, Brdy. Studie fytogeografická. (Poctěno od Společnosti cenou prof. J. Simly.), *F. Klement*, Z Bosny přes Derát a Mukés do Tiberiady a kolem břehů jezera tiberiadského, dr. *Vítězslav Šl. z Cinlulů*, Národnostní poměry lidu slovenského v Uhrách podle sčítání z r. 1900. V každém čísle bohatá rubrika Zpráv a Literatura.

Sborník histor. kroužku. Čtvrtletní časopis historický. Vyd. družstvo Vlasť. Red. dr. Mat. Kovář. Ročně 5 K. Roč. IV. 1903. *J. V. Bouchal*, Poněmčení farních osad zahořanské a křešické u Litoměřic, *F. J. Čečetka*, Kniha účtů nymburských l. 1617—8, dr. *M. Kovář:* Biskup E. Jan Brynych, Mikšovicova kronika lounská, Korunovace cís. Karla VI. na krále českého 5. září 1723, dr. *A. Lenz*, Sv. Tomáš Aquinas a M. Jan Viklif o řeholích (Pokrač.), *V. Oliva*, Z minulosti Chlumku u Luže a jeho okolí, *Fr. V. Peřinka*, Protestantismus a katoličtí apologeté na Moravě, dr. *A. Podlaha*: Rafael Soběhrd Mnišovský ze Sebuzína, Rukopisný sborník Evermonda Jiřího Košetického, Z dějin katolické reformace ve stol. XVIII., P. *Ant. Rejzek*, Památnosti farní osady sloupnické, *Jan Kř. Roškot*, Potvrzení cís. Karla IV. o kapli sv. Apolináře na hradě Žebráce a vsi Praskolesích, *Fr. Štědrý:* Příspěvek k životopisu sv. Jana Nep., Doplňky k V. dílu Tomkova Dějepisu města Prahy od str. 40—54. — Drobnosti. Posudky.

Slovanský přehled. Sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského. Red. Adolf Černý. Nakl. F. Šimáček. Ročně 8 K. Roč. VI. č. 1.—2. (říjen, listopad). Ze slovanské poesie. Ukázka překladu Pavly Maternové »Pana Balcera« od M. Konopnické (s vyobr.). *Muka*: Slované ve vojvodství lüneburském (s vyobr. lüne-

burské návsi a lüneburského svatebního průvodu); *R. Brož*, Probuzení maloruského národa. Ref. Ad. Černého: J. Baudouin de Courtenay o panslavismu. *K. Kálal*, Úkol našich spisovatelů a umělců v československé vzájemnosti, dr. *Arn. Muka*, Slované ve vojvodství lüneburském. Dopisy. Rozhledy a zprávy od A. Černého (s vyobr. J. V. Lega a M. Andrického), Stan. Klímy, prof. Vojtěcha Pracha, Štěpána Radiće atd. Literatura a umění.

Selský archiv. Časopis pro obecné i kulturní dějiny selského stavu hlavně moravského i slezského. Red. V. Prasek. Ročně 4 čísla za 4 K. Roč. II. 1903 č. 1.—4. Vedle některých stálých rubrik (Zvonice a kaple, Naše selské archivy a Dějiny selského stavu na Moravě a ve Slezsku) jest přední úkol Selského archivu sběratelský. V »Listináře« dochoval již také 130 a v jiných článcích nejméně 200 různých selských dokumentů z Moravy a Slezska. Pro příští ročník chystány rozpravy o selských staveních a dotazník na obálce upozorňuje na »brány« u vsi, »sruby«, »žudry«, »podsíňky« a p.

Srdce. Revue (čtrnáctidenník) pro literaturu, umění, vědu a život. Red. K. Rožek. V ročníku tom počíná uveřejňovati *Jan Havlasa* studii k románu A vody hučí ... *Miloslava Šísova* Nerudovu korrespondenci s jeho příbuznými, vedle toho básně od *J. S. Machara* (Poslední papež a j.), *Ot. Theer*, Ubohé dítě! *Fráňa Šrámek*, Hořekující tón a j. Literatura. Divadlo a hudba. Výtvarné umění. Zprávy a poznámky.

Švanda dudák. Humoristický týdenník. Red. Ign. Herrmann. Nakl. F. Topič v Praze. Ročně 9 K 60 h. Roč. XXII. č. 40.—50. Z pestrého obsahu: *Helena Noskova*, Salony odmítnutých, *Franta Župan*, Pepánek nezdara a j. Zmínky také zaslouží paběrky z krasomluvy českých listů, veřejných oznámení, hříchy proti duchu a hudebnosti jazyka atd. uveřejňované občas v příloze s názvem »Páté přes deváté«.

Věda a práce. Vynálezy a pokroky na poli průmyslu, obchodu a řemesel. Red. Jan a ing. Artur Kurzové. Ročně 20 čísel za 6 K. Roč. XII. č. 1.—6. Obsah přebohatý s hojnými vyobrazeními. Literární hlídka. Zábavná věda. Hospodářská hlídka. Drobné vynálezy. Drobnosti. Předpisy a návody. V každém čísle: Vtipný brousek. Šachy. Kulečník. Úlohy atd.

Věstník České akademie císaře Frant. Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Red. Dr. Boh. Rayman. Roč. XII. č. 1.—6. (leden—červen 1903). Referáty a zprávy vědecké, slovesné a umělecké: dr. *Č. Zíbrt*, Šafhauská bible, dr. *Fr. Plzák*, Pokroky v chemii organické v roce 1902. (Látky dusíkaté). Přehled pokroků fysiky za rok 1902. I. Dr. *Fr. Nachtikal*, Mechanika, II. Dr. *B. Mašek*, Akustika, III. *St. Petíra*, Nauka o teple, IV. dr. *B. Mašek*, Elekřina a magnetismus, (Elektrostatika. Elektrokinetika. Magnetismus a elektromagnetismus.) Dr. *B Kučera*, Elektromagnetická indukce. Elektrodynamika. V. Dr. *Vlad. Novák*, Nauka o vlnivém pobytu étheru. VI. Dr. *Kučera*, Literatura fysikální, *V. Prasek*, Zpráva o 5. cestě po archivech na Těšínsku, *K Domalíp*, Souběžný pohon strojů elektrických na proudy střídavé, dr. *Fr. Augustin*, Metereologická pozorování z rozhledny na Petříně v Praze r. 1903., *V. E. Mourek*, Grundriss der germanischen Philologie, dr. *J. V. Šimák*, Kronika Bartoše písaře, *Fr. Klapálek*, Zpráva o výzkumu českých Neuropteroid v r. 1902, dr. *Fr. Bayer*, Beddardova klassifikace ssavců. — Zprávy akademické.

Volné směry. Měsíčník umělecký. Vydává Manes. Ročně 12 K 80 h. Red. výtv. části A. Hofbauer, textové F. X. Šalda. Roč. VIII. č. 1. *F. X. Šalda*, Problém národnosti v umění; *J. M. N. Whistler*, Ten o'dock. Překlad proslulé přednášky. Literatura. Zprávy a poznámky. Kromě řady reprodukcí přidány dvě přílohy: v papíře tlačený relief Lad. Šalouna »Vápenné pece« a »Přátelé« od H. Schwaigera.

Výchova tělesná. List věnovaný tělesným cvičením mládeže. Redaktor Jar. Karásek. 10 seš. ročně za K 5·50. Roč. II. 1903 seš. V.—VI. (říjen — listopad). *Fr. Kraus*, Odstraňování nářadí z tělocvičny, *J. Karásek*, Ukazky z vyučování tělocviku švédskému. (Pokrač.), *F. K. Šnepp*, Tělocvik ruských středních škol, *J. Karásek*, Naše veřejná cvičení, *A. Kroupa*, Několik slov v zájmu osobní bezpečnosti při cvičení na nářadí tělocvičném, *J. Svozil*, Cvičení ve slušnosti, *J. Karásek*, Cviky rovnováhy, Ženský tělocvik: *J. Karásek*, Dvojhrazdí, Tělocvična akademického gymnasia v Praze. Ukázky z praktického vyučování tělocviku v Praze. Ukázky z praktického vyučování tělocviku I.—II. (Jan V. Janele). Tělocvik či sport. Zprávy. — Literatura.

Zdraví. Lidový list veškerého zdravotnictví a výchovy tělesné. Redaktor MUDr. Duch. Panýrek. Roč. 10 seš. za 6 K. Seš. 7—8. Doc. dr. *Vl. Mladějovský*, O příčinách nemoci. Časová rozprávka, dr. *V. Bartoníček*, Pověra a hudlařství čili fušerství, dr. *J. Žižka*, Péče o chrup ve školách, Konvalinka. Toxikologická úvaha pro širší kruhy, dokazující, že konvalinka jest rostlina jedovatá, dr. *K. Helbich*, O škodlivosti obkladů s kyselinou karbolovou a roztoků karbolových zevně upotřebených. Feuilleton. Nové knihy. Rozhledy. Zprávy úřední. Česká literatura. Drobnosti.

Zlatá Praha. Spojené týdenníky Světozor a Zlatá Praha. Red. Jaroslav Kvapil a Viktor Oliva. Nakl. J. Otto. Ročně 16 K. Roč. XXI. č. 1.—6. Z obsahu: *Alois Jirásek*, Bratrstvo. Tři rhapsodie. II. Mária, *F. X. Svoboda*, Tiché povznesení. Povídka, *Z. Winter*, V pasti. Historický obrázek, *Jan Havlasa*, Halný vítr. Tatranská povídka, *Stan. Jarkovský*, Maryna se vrátila. Nepatrný genre a j. U každého čísla bohatý *Světozor* (mezi jiným Jak vypadají »budovy« české university v Praze, *Jar. Borecký*, Krása ženy v tanci a j.). Zvláštní illustrovaná příloha »*Společnost a sport.*«

Zvon. Vydává týdně spisovatelské družstvo. Red. M. A. Šimáček. Ročně 10 K. Roč. IV. č. 1.—7. Z obsahu: *W. W. Tomek*, Z pamětí (jejichž část do r. 1838 otištěna již v roč. III.), *Zik. Winter*, Peklo. Historická povídka, *L. Quis*, O původu básně »Tři doby země české«, *Jos. Merhaut*, Útěk, dr. *Fr. Hamza*, Neumřel . . ., *M. Červinková-Riegrová*, O Průmyslové jednotě před r. 1848, *K. Červinka*, Dědictví, *J. D.*, Ze života P. J. Šafaříka. Stálé rubriky: Literatura. Divadlo. Výtvarné umění. — Týden.

Živa. Časopis přírodnický. Red. dr. B. Rayman. Nakl. J. Otto. Ročně 10 K. Roč. XIII. *J. Horbaczewski*, O látkách živných, k výživě živočišstva sloužících, dr. *St. Růžička*, Papír citlivý na světlo jako sítnice (nástroj světloměrný), dr. *J. Baborovský*, Pevné roztoky, *P.*, Viditelnost a velikost částeček ultramikroskopických. Články o *látkách radioaktivních*: dr. *B. Kužma*, část chemická, dr. *B Kučera*, O původu radioaktivity, část fysikálná a tři články prof. *B. Braunera*, Nové výzkumy o l. r., Theorie iontů a některé nové druhy paprslků (ze spisu *Starkova P.*), prof. *B. Mašek*, Další pokroky telegrafie etherové r. 1902, dr. *J. Jeništa*, Některé novinky z oboru telegrafie bez drátu, Rozjímání o chemické energii, dr. *B. Kučera*, Podstata a rychlost paprslků Roentgenových, Obrazy kosmografické č. I., prof. *F. Počta*, O počátečné komůrce hlavonožců, dr. *F. Mencl*, O vlivech určujících pohlaví, *B.*, O původu ssavců, prof. *Al. Velich*, Oživování srdcí vyňatých z mrtvol zvířecích i lidských, *K. Domin*, Zelení parasiti rostlinní, prof. *K. Chodounský*, Prof. Pavlova výzkum o práci žlaz trávících, *Ed. Suess*, O horkých pramenech (přednáška), *B. Němec*, Neolamarckismus, prof. *J. N. Woldřich*, O posledních zemětřeseních v Krušných Horách a seismografech v Příbrami, *B.*, O vzniku končetin obratlovců, *B. Němec*, Biologické posuzování vody a vzduchu, *B*, Osbornovo nové rozvržení plazů, dr. *Fr. Slavík*, Otázka plastičnosti hornin, *F. M.*, Práce z laboratoře prof. F. Vejdovského, *K. Domin*, Příspěvky k poznání chemického a fysického vlivu podkladu na rozdělení rosltinstva, dr. *O. Völker*, Játra a pankreas, -*K*, O anthropologii, dr. *F. Plzák*, O technické elektrolyse vody, *St. H.* O nejhořejších vrstvách vzduchových a polárních zářích, *týž*, O vztazích mezi cykly slunečních skvrn a metereologií. Zelený paprslek. V každém čísle bohaté rubriky: Literatura. Směs. Sjezdy přírodozpytců. Zemřelí pracovníci. Rozhledy astronomické (téměř v každém čísle astronomické zprávy od prof. *Fr. Nušla* a meteorologická pozorování z rozhledny na Petříně v Praze). K.

B. Knihy.

Akustika. Sepsal dr. *Č. Strouhal.* Sborníku Jednoty českých mathematiků č. VI. V Praze, 1902 pp. XV + 462.

Jako další díl velikého literárního podniku, první veliké »Experimentálné fysiky« napsané v českém jazyce, vydala pozoruhodně vzkvétající Jednota českých mathematiků spis přítomný. Kdežto v Mechanice povahou látky samé p. auktor právem přidržel se obvyklého podání a rozvržení, zde, kdy vstupuje se na půdu vlastní fysiky, vědělo se, že měrou mnohem větší obievi se svéráznost a kvalita páně auktorova. Patřiť nauka o zvuku k oddílům fysiky velice delikátním. Nejen

že tu principie mechanické docházejí platnosti při problémech nikoliv nejjednodušších, také stránka ryze hudební ve spojení s úvahami psychologickými a fysiologickými hrají tu roli velice důležitou. Dle toho, na které stanovisko dá se důraz, objeví se také tvářnost spisu, jak máme doklady v »Akustikách« jinojazyčných. Úkolem Akustiky p. Strouhalovy bylo podati se stránky experimentálné přehled dosavadních vědeckých výsledků (o theoretickou akustiku postaráno výtečným dílem prof. Koláčka), založených na zcela bezpečných faktech. Třeba že tento oddíl fysiky v době poslední nemůže se vykázati takovým rozvojem, jako jiné obory fysikální, a nových prací experimentálných důležitosti základní není mnoho, přece i zde každá stránka zřejmé vydává svědectví o promyšleném postupu a o nadmíru obezřelém výběru látky, který různými zřeteli speciálně českými jest do jisté míry předurčen.

V čelo spisu položeny úvahy rázu mechanického, výklady o kmitavých pohybech bodů i útvarů složitějších. V této partii podané s velikou jasností a přehledností setkáváme se s výsledky vlastního badání, jak svědčí kapitola o křivkách Lissajousových, jejichž obecné analytické řešení v elegantním tvaru tu poprvé podáno. Zvláštní předností spisu jest, že p. auktor podjal se úkolu nikoliv jednoduchého, podati přístupný obraz fysikální theorie hudby. Partie tato v kompendiích fysikálních nebývá obšírněji probrána, zde však velice názorně, ba možno říci i poutavě podána theorie stupnic, význam různých ladění s připojenými tabulkami o příbuznosti tónin, vůbec v tomto oddíle tolik shrnuto látky, a to i z publikací nejnovějších, že by mohla samostatnou monografii vytvořiti. Nepochybujeme, že tento oddíl i nefysikům poslouží k orientaci.

V následující kapitole odvozeny vzorce pro šíření vln v daném ústředí s přehledem příslušných experimentálných prací, pojednáno o odraze a lomu zvuku a o principu Dopplerově. Ve speciálné akustice probrány hlavní zdroje tónů se stránky experimentálné a, kde možno bylo, i s úvahami theoretickými, při čemž zvláště pečlivě probrán případ příčného chvění tyčí. Při výkladě píšťal retných p. auktor vlivem svých vlastních pokusů přidržel se tónů třecích. Konečně pojednáno o chvění a znění současném, kde zvláště kapitoly o tónech differenčních, kombinačních a variačních jsou velmi zajímavě podány. O fysiologii zvuku, pokud spadá do rámce fysikálního, podán přehled z péra dra F. Marše.

V celém spise dle možnosti zavedeny údaje také v míře absolutné, čímž docíleno jisté jednotnosti a bezpečnosti při užití vzorců. Značnou předností jsou četné diagramy, které ulehčují čtenáři pochopení a množství zdařilých vyobrazení vesměs dle skutečnosti provedených. Vůbec vnější výprava jest velmi nákladná.

Zvláštní zření k domácím pracem vědeckým v tomto oboru, jakož i historické skizzy vtroušené na příhodných místech dodávají spisu jisté barvitosti.

Shrneme-li celkový úsudek svůj o spise přítomném, nutno s radostí doznati, že jest skutečnou ozdobou naší literatury fysikálné, a těšíme se, že budeme moci v nedlouhé době uvítati další část p. auktorova vysoce záslužného díla. *H_1*.

Malá Geologie čili **Nauka o vrstvách kůry zemské**. Sepsal dr. *Antonín Frič.* Třetí opravené vydání se 400 výkresy. V Praze 1903, nákladem spisovatelovým, v komisi knihkupectví Fr. Řivnáče. Stran 169.

Velmi užitečná a záslužná knížka, psaná slohem nejen snadno srozumitelným, nýbrž i poutavým. Známý příhodný kapesní formát, neveliký objem spisu, ale bohatá snůžka látky zajímavé a důležité. Přesvědčí snadno i muže prostšího, natož pak studujícího jinocha, že lze mnohým směrem dosti snadno a účelně pozorovati horniny, zkameněliny a různé zjevy geologické ve přírodě k zábavě, poučení i ku praktickému užitku. Poví jemu, jak bohata jest tou stránkou naše vlast, povzbudí zvědavost jeho, naučí jej putovati jednak do přírody — na skály — jednak i do velikolepých sbírek Českého Musea. Ale i varovati dovede před marnými podniky, jako jest na př. hledání uhlí tam, kde býti nemůže.

Právem autor dí ve předmluvě ku vydání 3., že předešlá vydání povzbudila též velkou řadu osob ke sbírání zkamenělin i hornin, a že mnohý tak objevil zkamenělinu pro vědu novou. Budiž knížka jeho námi vítána v novém vydání po 28 letech!

Nové vydání vůči předešlému obsahuje rozličné drobné změny, též několik dodatků novějšího rázu, ať připomenu jen o bakteriích kamenouhelných s obrázkem, o stáří mřížovců, o systematickém významu ramenonožců, rozvrhu Barrandeových etáží na útvar kambrický (i praekambrický), silurský a devonský, jiného rozvrhu českého permu, novějšího rozdělení italského pliocenu, podrobnějšího

roztřídění diluvia. Nedopatřením zůstaly arci i některé omyly. Tak pr v Posidonia (Posidonomya) Becheri jest přec asi lasturou mlží a nikoliv »skořápkou raka« (str. 77). V základní hmotě čediče řipského není amfibol (str. 164), nýbrž augit. Kopec u Ondřejova nedaleko Uh. Brodu na Moravě (str. 167) sotva kdy měl soptivý jícen. Ale to, jakož i drobná nedopatření tisku nevyváží téměř ničeho z vlastní účelné hodnoty knihy, jížto přejeme největšího rozšíření v zájmu přírodovědeckého pokroku nejširších vrstev našeho národa. Sami ji chceme doporučovati co nejvíce.

Dr. *Jindřich Lad. Barvíř.*

Země koruny uherské. Dle M. Kogutowiczovy školní mapy upravil dr. *Jaroslav Vlach.* Ve Vídni, skladem E. Hölzla.

Opět krok, abychom se z područí ciziny vyprostili. Máme před sebou mapu, která musila mnohem větší nesnáze vytrpěti, než jiné podobné pomůcky, aby se mohla žactvu předložiti. Vydána jest od firmy osvědčené, jest přehledná, tisk zřetelný, šrafování vystihuje hlavní svahy a srázy horské na základě prací generálního štábu s vynecháním podřízených podrobností. Rovněž vodopis naznačen, aby žák normálního zraku mohl z lavice význačné obrysy sledovati. Potřeba podobné mapy byla dávno v kruzích odborných uznávána a práce zajisté přijme se jenom s povděkem.

Nesnáze při vydávání učebné pomůcky spočívaly v jazykové zásadě. Smějí býti ponechána dosavádc obvyklá jména česká pro města v zemích koruny uherské, aneb musí býti zavedeno názvosloví, které nařízeno pro školy maďarské? U nás se dosud psalo a na mapách bylo označeno město Prešpurk, Maďaři však píší Poszony, Stolní Bělehrad naznačují Székesfejérvár, Nový Sad — Ujvidék, Prešov — Eperies, Pětikostelí — Pécs. Změny v jednotlivostech jsou nápadné, pronikavé. Maďaři tvrdí, že jejich názvosloví jest zákonitě schváleno a jakákoliv jiná nemohou býti připuštěna. Zákon arci se vztahuje pouze na říši maďarskou a může býti platnost jeho vymáhána snad pouze v Charvatsku, jako podstatné části koruny sv. Štěpána. Ale někteří horlivci se domnívali, že nařízené názvy mají býti zavedeny i pro země sousední. Nyní stará, všeobecně uznávaná jména, zavedená ve schválených učebnicích, posvěcená staletým zvykem s úplným právem domovským mají býti vymýtěna a nahrazena novými, nám namnoze nesrozumitelnými. Dovoluje se prý nám mluviti pouze o Ujvidéku a ne o Novém Sadu, o Eperiesi a ne o Prešovu, o S. Mártonu a ne o Sv. Martinu. Věc byla tak daleko vedena, že na popud jistých kruhů mělo býti zakázáno schválení mapy pro české školy jenom z toho důvodu, že názvosloví nebylo v Uhrách nyní nařizované. Teprve na zakročení bývalého ministra dra. A. Rezka návrh na zamítnutí nebyl připuštěn. Kdyby věc se podobným směrem důsledně prováděla, za nedlouhou dobu by se nám nařizovalo, abychom mluvili pouze o Egeru a ne o Chebu, o Leitmeritzi a nikol. o Litoměřicích, nesměli bychom psáti ani o Drážďanech, Lipsku, Paříži, nýbrž o Dresdenu, Leipzigu, Parisu. Jsme uspokojeni, že spor dle práva byl rozřešeni Všude tištěna čistě česká jména. Jenom na některých místech vedle českého pravopisu uveden v závorce maďarský. Kdyby se ponechal původní text, byli by žáci k nesprávné výslovnosti sváděni. Čteme Ďóseg vedle Diószeg, Bal. Ďarmoty — Bal. Gyarmáth, Železný Hrad — Vas-vár, Bősörméň — Böszörmény, Šaryšský Potok — Saros-Patak i j.

Mapa vydána u podnikavé vídeňské firmy Edv. Hölzla. Naše grafická společnost Unie obdržela za své reprodukce obrazů na poslední výstavě v Petrohradě lichotivé vyznamenání a má hojné objednávky nejen z Ruska, ale i z jiných států evropských i mimoevropských. Proč by se nemohla odhodlati, aby si zařídila také kartografický ústav? Jistě by společnost na něj nedopláce!a a byli bychom v kartografii svými pány. Dnes posíláme statisíce do ciziny. *F.*

Karel May a jeho spisy. R. 1903 vyšel v Lipsku spisek nadepsaný »*Zur Jugendschriftenfrage*«,*) jenž obsahuje tyto stati: I. Abschnitt. 1. Zur Einführung. 2. Wie führt man die Jugend vom stofflichen zum künstlerischen Geniessen?

*) Zur Jugendschriftenfrage. Eine Sammlung von Aufsätzen und Kritiken. Mit dem Anhang: Empfehlenswerte Bücher für die Jugend mit charakterisierenden Anmerkungen. Herausgegeben von den vereinigten deutschen Prüfungsausschüssen für Jugendschriften. Preis 1·60 M., geb. 2 M. Leipzig, Verlag von Ernst Wunderlich 1903.

*

3. Storm — Rosegger. 4. K. May. 5. Blumenmärchen. II. Abschnitt. Auswahl von Kritiken. III. Abschnitt. Verzeichnis empfehlenswerter Jugendlektüre. Jak z naznačeného obsahu viděti, jest kniha tato pro odborníky výbornou pomůckou při navrhování německých knih pro žákovské knihovny na českých ústavech, nehledě k její důležitosti pro školy německé. U nás si vzala podobný úkol na starost knihovní komise prof. spolku pražského, ale činnost její, zdá se, usnula.

Hlavním účelem tohoto referátu o zmíněné knize jest poukázati na důležitou stať v tomto spisku obsaženou, t. článek »Karl May« od E. Webra. Stať tato jest zajímavým dokladem toho, jak hledí němečtí vychovatelé a kritikové na fantastické spisy Mayovy, jež i u nás zaplavují knihovny veřejné i soukromé jak v originále, tak v překladě, v nejnovější době nákladem p. Vilímkovým vydávaném.

Chci zde citovati několik ukázek z onoho posudku: »Mluvilo se již mnoho o velké škodlivosti, kterou způsobuje četba indiánek a lupičských povídek u mladistvých čtenářů a nezřídka se stává, že čteme v novinách o mladých rotách, které si opatřily za otcovy peníze zbraně a vedly v lesíku nedaleko rodného městečka idylický život indiánský aneb lupičský... To jsou však jen nejmarkantnější připřípady; mnoho jiných následků, jako nechuť k vážné práci, špatné známky na vysvědčení a pod. zůstávají většinou skryty aneb se nedoceňují.«

»Nejsem... vlastně zapřisáhlým nepřítelem indiánek vůbec. Naopak, dávám rád mládeži, obzvláště hochům nesmělým, knihu, která je roznécuje a činí... odvážnými a jarými, neboť potřebujeme svěžího pokolení německého, které dostojí všem požadavkům, jež na ně bude klásti budoucnost, s neohroženou myslí a odvážnou smělostí... Ještě z jiného důvodu neupírám indiánkám existenčního práva. Jsouť částí dějin lidstva a jeho kultury... Nechápu tedy, proč bychom měli své čtoucí mládeži tento obor úplně odpírati. Myslím zde na Cooperovy »Lederstrumpfgeschichten«. I zde jsou všeliká dobrodružství, hrdinské činy a krvavé scény hrůzy. Ale srovnáme-li spisy Cooperovy, tohoto klassika literatury indiánské, se spisy K. Maye, bije rozdíl ihned do očí. Co píše Cooper, působí pravdivě, pravdivě ve smysle literárním. K. May naproti tomu neličí nic skutečně prožitého, živě cítěného; komponuje se spekulující obrazotvorností, nebásní živoucích postav, nýbrž vyrábí loutky dle potřeby.«

»K. May není pravým básníkem, jest to fantastický machr a jeho díla se čtou přes nejpestřejší střídání osob a zemí jedno jako druhé: Vymyšlená dobrodružství, úkladní nepřátelé, stokrát překonané nebezpečí, zajetí a konečné vysvobození z nejzamotanějších situací — to jest disposice pro všech 27 svazků jeho spisů... Jest nyní otázka: Smíme své mládeži dáti spisy K. Maye do rukou? Laskavý čtenář nebude překvapen, jestliže na tuto otázku odpovíme rozhodným »*nikoli*«, a to jedině z důvodů literárních. Cestopisné romány K. Maye nejsou pravými díly básnickými, neboť pohřešují všeho hlubšího poetického obsahu... a tím působí přímo neumělecky a literárně-aesthetický vkus otravují.«

»Kéž neznepokojuje K. May naši německou mládež a neznetvořuje ji aestheticky a morálně šířením svých fantastických a nepravdivých děl; potřebujeť naše budoucnost pokolení srdnatého a statečného, jež se nedá zbaběle zastrašili velkými úkoly, které ji očekávají, potřebuje národa, jenž stojí na půdě skutečnosti, jenž nemá hlavu plnou fantastických dobrodružství, nýbrž pojímá život lidsky, zjasněný září našeho velikého německého umění...«

To jsou slova německého kritika o spisech jednoho z nejpopulárnějších spisovatelů německých. Díla jeho jsou též hojně odbírána naší mládeží a plní školní žákovské knihovny. Jeden český ústav má v žák. knihovně plných 27 sv. v originále! Podotýkám, že úsudek uvedeného kritika o Mayovi není snad ojedinělý. Sr. na př. Kunstwart roč. XV. I. str. 585—6, kde se nazývá May »Schundromanfabrikant«. Je zde totiž referát o reklamním spisku: »K. May als Erzieher«, jenž je zakončen významnými slovy: »... unsere Allgemeinheit, die sich im Staate verkörpert, verbraucht zwar stattliche Milliarden im Haushalt, von einer Volkswirtschaft der geistigen Güter jedoch weiss sie immer noch nichts.« *T. Glos.*

Výbor ze spisů Multatuliho (vydaný nákladem J. Pelcla — cena 1 K) obeznamuje poprvé české čtenářstvo ve větším rozsahu s profilem jedné z nejsilnějších literárních individualit. V době, kdy jinde se vydávají souborná a kritická vydání tohoto geniálního satirika hollandského (Spohrovo v Německu na př.), přichází i u nás výbor z jeho prací zcela vhod. Literární rozvoj Multatuliho se končí sice rokem 1877, nicméně jeho dílo zůstává i dnes aktualitou, neboť zlo, proti němuž celý život bojoval, jest totéž za našich dnů jako před lety. Ba víc se cítí,

odtud vzrůstající obliba v jeho spisech. Psychologický základ celé své literární tvorby od Maxa Havelaara, kterým debutoval, až po Ideje vyřkl sám slovy, která k jeho osobě přiléhala víc než vlastní jeho jméno: Multa tuli — mnoho jsem trpěl. Nadán jsa svrchovaně jemným citem ethickým a bystrostí pozorovatelskou, která pronikala i nejvžitější předsudky, jež nabyly téměř práva maxim, i zvláštní energií duševní dostal se nutně v rozpor s řádem své doby. A proto, že měl oči pro každé zlo a protože nějaké nalezl všude, stál proti všem a všichni proti němu. Odtud celý jeho život, který se začal velmi slibně, byl bojem o život, utrpením, hladem a pronásledováním a jeho literární tvorba protestem, pronikavým protestem idealisty proti křivdě a lži, která urážela bolestně jeho jemně cítící duši. Společnost lidská se všemi svými řády a věkem posvěcenými ctnostmi rozkládá se bystrostí jeho pozorovatelského nadání ve své paprsky, a vše, co je v ní lživého a bezprávného, utkává se s jeho jemným mravním citem v rozpor, který se projevuje na venek břitkou a nemilosrdnou obžalobou společnosti. Co se nesrovnává s pravdou a právem, je hříchem páchaným na lidství, a autor pronikaje za zlem až tam, kde nikdo ho netuší pod škraboškou dobra, nenalézá dosti rozhorčení a trpkého sarkasmu, aby ukázal zvrácenost a nesmyslnost všeho toho. A protože zlo a bezpráví zasáhlo a vniklo v samé kořeny dnešní společnosti, otřásá samými základy její stavby, jejím náboženstvím, její morálkou, jejími právy a tradicemi. Tento svůj anarchistický názor projevuje nejotevřeněji a s největší břitkostí své přesné argumentace v povídkách o autoritě položených v čelo »Milostných listů«. Popírá autoritu boha vymyšleného prý chytráky na postrach lehkověrných, autoritu suveréna založenou na právech dědických a ne na vlastních schopnostech, autoritu rodičů opírající se jen o přikázání a ne o zaslouženou lásku a skutečnou povýšenost, autoritu náboženství a víry zneužité ve prospěch jedněch a ke škodě druhých, autoritu přikázání, zakořeněných tradic a bezmyšlenkovitě přejímaných názorů. Zisk a prospěch nasely lži a bezpráví do dnešní společnosti, otrávily jí náboženství, morálku, život v rodině i společnosti. I nejsvětější pojmy strženy do jejich vleku. Náboženství, zákon lásky, která smiřuje a vyrovnává, dalo podnět k nesnášelivosti, vylučování a farisejství. Bůh jedněch stal se nepřítelem druhých. Náboženství a morálka zkazily člověka. Pro samé ctnosti zmizela ctnost. Na počátku nebylo ctností, ale žilo se ctnostně, protože se žilo přirozeně a protože jedinou ctností jest pravda. Ale jakmile prospěchářství jedněch učinilo z ctnosti svůj prostředek a přirozené dobro přikázáním na ochranu svých zájmů, střídaly se a vznikaly ctnosti dle potřeby, měly své saisony, jako módní výrobek, svou kupní cenu, a ctnosti jedněch stavěly se proti ctnostem druhých. Mravopočestnost stala se slamou zabalenou do papíru, na kterém stojí: Jen prima zboží. Vynalezením ctnosti porušen čistý a nezkalený poměr mezi mužem a ženou, rodiči a dítětem. Co dělo se dříve přirozeně a z lásky, stalo se nutností a zákonem. A tento donucovací systém zhnusil a ztrpčil lidem i to, co konali dříve z dobré vůle, nadělal nespokojených otroků tam, kde mohli býti lidé svobodně dobří. A za plnění těchto zákonů vymyslila prospěchářská společnost v odměnu slib, za jehož splnění nikdo neručí, a jemuž sama nevěří. Inferiorita i hrubé bezpráví povýšeny na ctnost, když toho prospěch žádal. Chudí duchem vynašli pokoru, aby zakryli svou ubohost. Stát neostýchá se vydírati posud a děliti se o jich výtěžek, protože je silnější a protože svou nepoctivost dovede zakrýti před zraky jiných maskou dobra. A dbá-li o blaho svých poddaných, dbá o ně jen proto, že z krajního vykořisťování vzešla by mu škoda. Ale žádá za to na nich vděčnosti, že jich nevyssál docela. A tou věčnou křivdou a věčným pácháním bezpráví zatvrdla společnost tak ve svém egoismu, že pozbyla citu pro utrpení jiných, že jeden nevěří druhému a netroufá si najíti dobro a lásku ani tam, kde mu skutečně vychází vstříc. Tím vším stává se tvorba Multatuliho přísnou kritikou současné společnosti, dotýkajíc se všech stránek moderního života, názorů politických, poměrů sociálních, působení literatury, stran a hesel. Svou bystrostí pozorovatelskou pronikal a odkrýval, co oku přítmí zvyklému ušlo; odtud úžasná hojnost a novost jeho myšlenek. Člověk to zrovna cítí, jak se mu hrnou do péra, jak jedna šlape v paty druhé, jak myšlenka myšlenku předstihuje. Toto bohatství a chvat, aby postihl let svých myšlenek, i jeho bojovná posice stále hotová k výpadům na vše strany nedopouštějí, aby koncipoval díla velkých rozměrů. Celá jeho tvorba jest aforistická, více napovídající než formulující, ale jeho povídky výtečně pointované a v sobě zaokrouhlené povídají a přesvědčují víc než celé knihy. Jemně cítící a ideální duše autorova zhořkla a ztrpkla tolikerým utrpením svým i cizím a bolest jeho duše vtiskla

celému jeho dílu ráz trpké ironie a podrážděného sarkasmu. Není to jízlivá ironie škodolibého vysměvače, ale důstojné vzplanutí uraženého lidství. Mluví z ní bolest a volá k sobě úctu. Jest málo příkladů tak eminentně ironických jako Multatuli. Pronikl tím všecek. Tento celkový ráz jeho díla projevuje se i v nejmenších jednotlivostech každého přirovnání, každé parenthese využitkuje k ironickému šlehu. Jeho ironie a sarkasmus proniká i v prodloužení nedopověděných myšlenek i pod hladkým povrchem na oko nevinných slov a dosahuje v některých kusech výše přímo klassické. Jeho slova bodají a bičují, fičí z nich přímo to vnitřní rozhořčení a ten trpký, skoro otrávený posměch a přece v jeho tváři nehne se ani sval. S takovou jistotou a klidností výrazu, s takovou skoro na krajní mez kontrastu vypočítanou vlídností vřezává se v samé kořeny prospěchářské, farisejské a násilnické společnosti. Jeho dílo jest protestem za všecky trpící a utlačené, výkřikem, v němž spojily se hlasy všech, kdož úpí pod tíhou dnešního řádu. V tom jest jeho kniha, tak plná nenávisti a opovržení, vznešeným aktem humanity a lásky. Ve jménu jejím bořil a vyvracel a odklízel pro příštího člověka, jehož ideál vytvořil si v duši a jejž v sobě realisoval. A tak pro všecky pracuje, stál přece mezi všemi sám. Svými názory tkvěl v generacích, jejichž příchod připravoval. Nebyl duchem výlučně negativním, třeba jeho destruktivní činnost zasáhla všecek společenský řád, neboť viděl a měl před sebou ideál člověka očištěného a obrozeného, ideál čistého lidství, pro něž bojoval. *E.*

Pro mládež vydalo nakladatelství »*Máje*« čtyři svazečky pohádek anglických v originální úpravě s ladnými obrázky, jež z anglického textu počeštil Ant. Klášterský. Jsou to Pohádka o Popelce a Jan a Boby, Jan Obrobijce a Krasava a zvíře, Modrovous a Kocour v botách, posléz Alí Baba a čtyřicet zlodějů. Ozývají se v nich motivy známé i z našich pohádek a není možno jinak, než že dojdou obsahem i úpravou knižní a obrázkovou veliké obliby. Máme-li jaké přání, jest to, aby jazykové stránce byla věnována v dalších svazečcích táž péče, která věnována všem ostatním stránkám, aby tedy byla mluvnicky bezvadná a slohem víc pohádkovým sdílena. Svazeček vkusně vázaný je po 90 h. —

Také nakladatel ***Jan Laichter*** zasáhl skrze pořadatele Václava Říhu do cizích literatur a založil pro vhodný výběr z ní pro mládež zvláštní knihovnu nazvanou Žeň z literatur. První svazek předvedl Maupassanta jako spisovatele též pro mládež a to v pravdě šťastně, zajisté k nemalému překvapení těch, kdož tohoto francouzského autora znají jen z velikých jeho prací jako smělého naturalistu. Druhý svazeček ze západu se obrátil na východ k velikému Rusu Turgeněvu a vyvolil z něho rovněž čtyři drobotiny. Poznámka připojená k pohádkám »Máje« hodí se však i sem. Cena svazečku 40 h. Před tím již tento nakladatel obohatil naše písemnictvo *Jurkou* od Marie Gebauerové, řídkou knihou, na níž se leskne svěží rosa ryzí poesie, tu jímavá až k slzám a jinde zase kypící neodolným vtipem, pak dvěma pohádkovými knížkami Václava Říhy, *Povídkou o svatbě krále Jana* a *Knížkou o Růžence a Bobšovi*, v nichž šťastně zachycen ráz pohádek v mluvě i ději. Cena těch knih: K 1·50, 3·20 a 2·50.

Výbor z domácího velikána pořídil *Karel V. Rais* o názvu *Lví stopou.* Naším lvem jest tu Neruda. Po krátkém, ale srdečném náčrtu života Nerudova následuje výbor z 13 knih jeho a to jak básnických, tak prosaických. Ceníme vysoce tento čin úcty a oddanosti k zakladateli novodobé krásné literatury naší. Mládež pozná jej tu s nejlepších stránek. Duševní síla snoubí se tu s něžností a srdečností dětinnou. Duch čtenářův mohutní a rozpíná se účinem ducha spisovatelova, srdce pak se rozehřívá, šlechtí. *Kabeliků̊v Výbor z prósy Nerudovy*, v naší České knihovně vydaný, našel tu důstojné doplnění a rozšíření o poesii. Oba výbory by měly býti co nejpilněji čítány. Knihu Lví stopou illustroval V. Olíva a vydal nakladatel ***F. Topič***, jenž byl již před tím obohatil čítárnu mládeže čtyřmi knihami *Třebízského* (Národními pohádkami a pověstmi, sbírkou historických povídek a pověstí, Havraním perem nazvanou, Povídkami starého zbrojnoše a vzpomínkami Z rodné chaloupky), dvěma knihami *K. J. Erbena* (Národními pohádkami a pověstmi a Vybranými bájemi slov), dvěma knihami *B. Němcové* (Vybranými báchorkami a Vybranými pohádkami), jež vesměs uspořádal K. V. Rais, a čtyřmi svazky Spisů pro mládež *od téhož autora* (Čtením o K. Havlíčkovi a V. B. Třebízském, Povídkami ze starých hradů, knihou Doma, obsahující verše, vzpomínky a povídky, a knihou povídek historických — Z kroniky), posléz i veršovanou pohádkou *Svatopluka Čecha* O čarovném pavouku. Jest to vesměs ryzí zrno, které se tu dostalo do rukou mládeže. Nejnověji se k nim přidružila kniha *Kocourkov*, kde *Adolf Wenig* vpravdě

lidovým tónem a se znamenitým humorem vypravuje řadu dějů z historie tohoto staroslavného města a Artuš Scheiner podal řadu kreseb vtipně vystihujících děj. Tato knížka bude od mladých čtenářů brzy roztrhána, ale i starý rád se jí potěší.

Nakladatelství **F. Šimáčka** přiřadilo k těmto knihám v novém (4.) vydání dvě povídky *Al. Vojt. Šmilovského*, které samy stačí zachovati jméno spisovatelovo při nejlepším zvuku. Staly se také říkajíc školní četbou mládeže. Jsou to *Krupař Kleofáš* a *Za ranních červánků*. Obě tkví kořeny svými pevně v české půdě, v době obrozenské, a zejména druhá vytyčila postavu Dobrovského do slunných výšin nehynoucí úcty a lásky a obestřela ji veškerým půvabem poesie. Cena knihy 2 K.

Grafické Společnosti **Unii** vděčíme za jubilejní nádherně a roztomile illustrované vydání *Babičky B. Němcové*, které jest stejně representačním dílem české prósy výpravné jako reprodukčního umění domácího. 106 kreseb A. Kašpara mistrně provází a doplňuje nesmrtelné obrazy venkovského života B. Němcové. Cena knihy té v elegantní vazbě 31 K.

Posléz i čilé nakladatelství **Jos. R. Vilímka** přichystalo mládeži dílo, jež zvroucní mysl jeho pro českou minulost a bude jí tlumočníkem české slávy, v cizině zanechavší stopy své. Publikace, již řídí K. Hipman, má název *Za českou slávou* a poskytuje v jednotlivých sešitech vždy po 12 skvostných obrazech historických památek českých v cizině se slovesným průvodem. Za dílo to zasluhuje nakladatel opravdových díků. (Cena sešitu 80 h.)

Schválená díla. S potěšením oznamujeme, že *Kronice král. Prahy* a obcí předměstských, kterou vypravuje poutavě a podrobně řed. *Fr. Ruth* a doplňuje pěknými illustracemi nakladatel Pavel Körber, dostalo se právě ministeriálního doporučení pro knihovny žákovské škol obecných, měšťanských i středních vynesením ze dne 9. listopadu 1903 č. 33.545. Kronika dospěla sešitu 30. a litery *m* — jeť uspořádána abecedně a prodlévá právě při líčení Malé Strany. Knihou tou octne se v rukou obecenstva výmluvný a nad jiné spolehlivý průvodce, který stejně si všímá dob minulých jako doby přítomné, historie, architektoniky, literatury, propůjčuje ústa domům i ulicím a předvádí věrné životopisy jejich. Kniha jest plodem vzácné píle a zasluhuje obecné přízně, zvl. u všech Pražanů a přátel Prahy.

Rovněž dostalo se ministerského schválení dílu prof. *Al. Boudy Rostlina v dekorativním umění* vynesením ze dne 13. listopadu 1903 č. 14.953. O záslužném a nádherném díle tom promluvil odborník v minulém čísle Věstníku.

Výsledek zkoušek pro učitelství na gymnasiích, školách reálných, na dívčích lyceích a na školách obchodních.

V zimním zkušebním období školního roku 1903/4 přihlásili se ke zkouškám klausurním a ústním pro učitelství na gymnasiích a školách reálných 104 kandidáti. Z těch dosáhlo usnesením c. k. zkušební komise ze dne 14. prosince 1903 plné approbace 35.

Dle *odborů zkušebních* (odstavec VI. řádu zkušebního) roztřiďují se kandidáti approbovaní, jak následují:

Obor *a) Klassická filologie* jako předmět hlavní, čeština jako předmět vedlejší: pp. Bláha František, Doležel Antonín, Janáček Jan, Podivinský Stanislav, Radouš Václav, Reinhold Jaroslav, Samec Alois. 7

Obor *c) Dějepis a zeměpis* jako předměty hlavní: pp. Bezděkovský Rudolf, Kybal Vlastimil, Lončar Dragotin, Mejstřík Antonín, Mráček Jakub, Sladký Václav. 6

Obor *d) Mathematika a fysika* jako předměty hlavní: pp. Haas Marian, Hepner Karel, Nečas Karel, Nečas Method, Regner Karel, Schuster Jan, Špaček Václav, Švadlenka František. 8

Obor *e) Přírodopis* jako předmět hlavní, *mathematika* a *fysika* jako předměty vedlejší: pp. Lelek Josef, Šrámek August, Zavřel Jan. 3

Obor *g_1) Čeština* a *němčina* jako předměty hlavní (pro reálky): pp. Gillar Ferdinand, Horský Karel, Vaňura Alois. 3

Obor *g_2) Čeština a francouzština* jako předměty hlavní (pro reálky): pp. Ernýgr Ladislav, Hanus František. 2

Obor g_3) *Němčina a francouzština* jako předměty hlavní (pro reálky): pp. Popelka Karel, Fitz Karel.

Obor *i*) *Mathematika a deskriptiva* jako předměty hlavní (pro reálky): p. Landa Václav.

Obor k_1) *Chemie* jako předmět hlavní, *zeměpis a fysika* jako předměty vedlejší (pro reálky): pp. Vondruška Felix, Voženílek Jindřich.

Obor k_2) *Přírodopis* jako předmět hlavní, *chemie a fysika* jako předměty vedlejší (pro reálky): p. Janda Viktor.

Approbaci svou z češtiny a němčiny jako předmětů hlavních pro reálky rozšířili (dle článku VI. 4. řádu zkušebního) zkouškou z klassické filologie též na gymnasia: pp. Lisický Alois, Profous Antonín.

Ve stadiu zkušebním zůstalo 67 kandidátů, kteří buď ukončili prvou část svých zkoušek, nebo byli approbováni pro třídy nižší, anebo byli reprobováni.

Pro dívčí lycea dosáhla plné approbace z němčiny a francouzštiny slečna Josefina Poncová.

Pro školy obchodní a to dvojtřídní přihlásilo se ke zkouškám klausurním a ústním 5 kandidátů, kteří také všichni usnesením c. k. zkušební komise ze dne 9. a 10. prosince 1903 dosáhli approbace. Dle oborů zkušebních roztřiďují se jak následují:

Obor 1) Účetnictví, korrespondence a práce komptoirní. Věda hospodářská a právní. Kupecké počty: pp. Dobrovolný Jaroslav, Košťál František, Kovářík Adolf, Získal Stanislav.

Obor 2) Zbožíznalství, přírodopis, přírodozpyt, obchodní zeměpis: p. Červenka Viktor.

S.

Hovorna.

Pozor na kolportáž! Tyto dny po ústavech rozesílá se žákům »k hojnému rozšiřování« Moderní bibliotéka, vydávaná na Kr. Vinohradech v Palackého třídě 79. Páni »setkavše se při vydávání Moderního života se slušným úspěchem oboustranným (?) odhodlali se popularisovati a rozšiřovati moderní mladou literaturou idey moderního umění.« Tedy vše hodně »moderní«. Jest to od jakéhosi Zavřela báseň Hanel (studentům za 20 h místo 70!). Hrdina básně jest moderní oktaván »demoralisovaný zle... prolezl všechny lupanary... teď zrovna (!) sedí ve škole... perversní, časné mravní zlo k orgiím jej dohnalo... dle své módy jde na dluh do hospody« — — Než škoda místa. Podobné jest »dílo« druhé, Písně mládí od Hilara (20 h místo 1 K). Obé plno naivnosti, ale i sprostoty, perversnosti. Takové věci chodí žákům na ústavy! Pravdu pověděl p. řed. Bílý o posledním sjezdě professorském — dočkáme-li se však, aby měli učitelé moc potlačovati zlé býlí a rozšiřovati věc dobrou?

Ruth.

Podepsaný připravuje doplňky ke své Sbírce normálií, které vyjdou jako příloha k Věstníku českých professorů ve formátě Sbírky normálií, takže budou moci býti k ní připojeny jako sešit doplňovací.

Při té příležitosti míní také opraviti některé omyly a tiskové chyby, které přes všecku péči a snahu ve »Sbírce« zůstaly při konečném tisku. Žádal již v předmluvě ke »Sbírce n.« všech pp. kollegů, aby si netížili upozorniti jej na žádoucí doplňky, nová hesla neb i na chyby a omyly knihy. Některé našel sám, pročítaje opětně knihu, ale vítány by byly zvláště také opravy, doplňky a p. od jiných. Vděčně je přijme, ať se mu zašlou podepsány či nepodepsány, projevený veřejně či soukromě; vítány by byly také meritorní otázky, k nimž Normálie daly třebas podnět.

Vše to bude jenom na prospěch věci i těch, kdož knihy užívají. I bylo by tedy jistě žádoucno, aby tato opětovná žádost nezůstala oslyšána.

Ant. Šetelík, ředitel c. k. gymnasia v Žižkově.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 3.

O osmé třídě reální.*)

Úvaha Leandra Čecha.

Nové Město na Mor.

Výtky, které se činí nynějšímu zřízení středního školství, jakož i snahy nesoucí se k opravě tohoto školství, mohou se shrnouti v tyto hlavní body:

1. Školy střední jsou přetíženy látkou učebnou, tak že žákům se nepodává pouze tolik, kolik stačí trvale si osvojiti a nezrušitelně podržeti pro budoucnost; mimo to výběr učiva na středních školách není přiměřen požadavkům doby současné;

2. škola střední opravdu nevychovává, i jest vychovávací cíl školy větší měrou míti na zřeteli;

3. ačkoli střední školy jsou hlavně přípravnami pro školy vysoké, žáci si neodnášejí tolik potřebných vědomostí přípravných, aby s prospěchem se mohli oddávati odbornému studiu vědeckému;

4. přechod ze školy střední na školu vysokou jest příliš náhlý, a zcela různé poměry na školách středních a vysokých jsou hlavní příčinou, že mnozí studující přílišnou svobodou na školách vysokých proti naprosté nevolnosti na školách středních berou mravní zkázu a upadají v nečinnost;

5. abiturientům škol reálních má býti dán přístup na university;

6. zkoušky maturitní by měly býti zrušeny.

Veškeré snahy po reorganisaci školství středního musí tedy nésti se k tomu, aby právě vypočtené nedostatky byly odstraněny. Střední školy a tedy také školy reální musí nejen odchovance své přiváděti k tomu, aby měli porozumění pro duševní a hmotné vymoženosti doby nynější a mohli vstupovati do života jako praví synové své doby, ale také aby úplně byli schopni oddati se s prospěchem odbornému studiu na školách vysokých a nezneužívati akademické svobody. Oba tyto

*) Předneseno v občasné schůzi Ústř. spolku č. prof. dne 7. prosince 1903.

účely podle mínění spisovatelova lze sloučiti a spojiti. Chci tu ukázati, jak by opravu tuto bylo možno provésti zatím na reálkách bez velikých změn.

K nynějším sedmi třídám reálním, které by po patřičné změně učebné osnovy měly odchovancům svým opatřiti ono množství vzdělání, jež jest pro každého vzdělaného člověka nutno, aby se stal pravým synem své doby, přidal by se osmý ročník, který by hlavně připravovati měl k odbornému studiu vědeckému na školách vysokých a svým celým i disciplinárním zařízením tvořiti měl onen přechod od přísné nynější kázně středoškolské k volnému životu akademickému.

Tím, že by nynějších sedm tříd mělo se obmeziti na všeobecné a všem vzdělancům potřebné *důkladné* a *trvalé* vědomosti z různých odvětví lidského vědění, musila by se nynější látka učebná značně obmeziti s vynecháním všeho, čeho jest třeba již jen k odbornému studiu té které vědy. Tím by nejen určitě požadované vědomosti trvale se mohly upevniti, ale zbylo by i kdy k intensivnějšímu vzdělávání srdce a vůle chovanců, čímž by všeobecný ráz středoškolský skutečně více vynikl a vychovatelský cíl bezpečněji mohl býti sledován. Nutnou tu revisi učebné osnovy učiniti ponechávám si na jinou dobu a přikročím hned k tomu, jak si myslím zařízenu třídu osmou, která by měla míti ráz již odborně vědecký.

Žáci osmé třídy měly by některé předměty společné, ostatní předměty byly by rozděleny podle odborů, kterým se žáci na vysokých školách věnovati chtějí. Způsob vyučování měl by tu již ráz přednášek na vysokých školách, zůstávala by však kontrola, že žák pokračuje. Zůstaly by i zkoušky v konferenčních obdobích i zkoušky pololetní, žáci by dostávali vysvědčení. Povinná návštěva školy by zůstala platna, řád disciplinární pro třídu osmou by však byl volnější, podobnější řádu vysokých škol. Jen tvořiti spolky aneb účastniti se v životě politickém a sociálním nebylo by dovoleno. Skutečná doba přechodní.

Společné předměty osmé třídy reální byly by tyto:

1. filosofie (logika, psychologie, dějiny filosofie, ethika)	6	hod.	týdně
2. náboženství (věda o náboženství)	1	»	»
3. čeština	2	»	»
4. němčina	2	»	»
5. francouzština	2	»	»
6. kulturní historie	3	»	»
7. sociologie	2	»	»
8. kreslení	2	»	»
9. tělocvik	1	»	»
	21	hod.	týdně.

Předměty ostatní by si žáci již zvolili dle toho, jakému studiu by se chtěli věnovati na vysokých školách (technice neb universitě).

Bylo by rozeznávati čtyři skupiny žactva a pro stručnost nazvu skupiny tyto takto:

1. skupina filologická,
2. » historická,
3. » přírodovědná,
4. » mathematická.

Do 1. skupiny by chodili žáci, kteří studovati chtějí na universitě moderní filologii. Do druhé skupiny ti, kdož by hodlali se věnovati historii, zeměpisu a právům. Do třetí skupiny patřili by budoucí posluchači chemie, přírodovědy a mediciny. Do čtvrté skupiny budoucí mathematikové, fysikové, inženýři, architektové a kreslíři. Budoucí posluchači paedagogií (pokud by nynější zařízení trvalo) mohli by kteroukoli skupinu si zvoliti.

Skupina 1. by poslouchala češtinu, němčinu a francouzštinu po 5 hod. 15 hodin týdně, místo společné češtiny, němčiny a francouzštiny měli by latinu 3 hodiny týdně a 3 hodiny úvod do všeobecného jazykozpytu.

Skupina 2. by poslouchala historii, dějepis a latinu po 5 hod. 15 hodin týdně.

Skupina 3. by poslouchala chemii, přírodopis, mathematiku po 5 hod. 15 hodin týdně.

Skupina 4. by poslouchala mathematiku, fysiku, deskriptivu po 5 hod., 15 hodin týdně.

Tímto sedmiletým, abychom pro krátkost tak mluvili, všeobecným vzděláváním, jež by v osmém roce filosofickými disciplinami (konkretní logikou, úvodem do filosofie, ethikou, dějinami filosofie), kulturní historií a sociologií ještě více byly sceleny, utvrzeny a v jednotu uvedeny, zajisté by žáci úplně dosáhli toho, aby hodili se pro svoji dobu a byli vzděláni pro pochopení životních otázek, o které běží. Jednoročním pak důkladným se věnováním určitému vědeckému odboru zajisté by vnikli v tento vědní obor tak, aby s prospěchem se mohli oddati vědeckému jeho studiu na školách vysokých. Ponechávaje zatím stranou podrobné vyměření učebné látky pro každý z těchto předmětů, ukáži na možnost provedení tohoto návrhu. V posavadních sedmi třídách nastaly by sice pronikavé, ale snadno uskutečnitelné změny; posavadní studium na vysokých školách nic nemusilo by se měniti. Běželo by jen na reálkách o větší počet učitelstva a více místností učebných.

Avšak počet těchto místností mnoho by se nezvětšil. Bylo by tedy třeba hlavně místnosti pro 8. třídu pro společné vyučování. V této třídě by zároveň měla své přednášky skupina filologická (první). Mathematice a deskriptivě by se učilo v rýsovně, chemii v síni chemické, přírodopisu v síni pro přírodopis, fysice v síni pro fysiku; i bylo by třeba míti jen ještě jednu místnost pro dějepis a zeměpis, jakož i latinu. Tuto opatřiti nebylo by obtížno.

Ani rozvrh hodin nepůsobil by obtíží. Společné předměty by dány byly od 11—12, od 2—4 v 8. třídě a to denně od 11—12 nauky filosofické, ostatní předměty v tomto pořádku:

	2—3	3—4
pondělí:	náboženství	čeština
úterý:	kult. historie	němčina
středa:	sociologie	francouz.
čtvrtek:	kult. historie	čeština
pátek:	sociologie	němčina
sobota:	kult. historie	francouzština.

*

Skupina první by měla od 3—4 místo společných jazyků střídavě latinu a úvod do všeobecného jazykozpytu.

Ostatní předměty odborové byly by přednášeny denně od 8 do 11 hodin, mimo ve čtvrtek, v kterýž den by bylo od 8—10 kreslení, od 10 do 11 tělocvik.

Vzhledem k místnostem by se učilo v tomto pořádku (předměty v závorce znamenají, že se jim vyučuje společně v jedné místnosti).

	8—9	9—10	10—11
1. skupina:	francouzština,	čeština,	němčina,
2. »	historie,	zeměpis,	latina,
3. »	fysika,	přírodopis,	chemie,
4. »	(fysika)	mathematika,	deskriptiva.

Počet hodin pro jednotlivé předměty při osmitřídní reálce, s ponecháním nynějšího zařízení v nižší reálce, by byl tento:

náboženství	14 + 1	= 15
čeština	26 + 2[1] + 5[2]	= 33
němčina	27 + 2 + 5	= 34
francouzština	19 + 2 + 5	= 26
dějepis	15 + 3[3] + 5	= 23
zeměpis	9 + 5	= 14
mathematika	26 + 5	= 31
geometrie	16 + 5	= 21
přírodopis	11 + 5	= 16
lučba	8 + 5	= 13
fysika	13 + 5	= 18
kreslení	24 + 2	= 26
krasopis	2	= 2
tělocvik	14 + 1	= 15
latina	— + 9	= 9
všeob. jazykozpyt	— + 3	= 3
filosofie a sociologie	8	= 8

Počet sil učitelských byl by tento:

ředitel	1
učitel náboženství	1
» latiny (jazykozpyt)	1
» moderní filologie	5
» dějepisu a zeměpisu	2
» mathematiky a fysiky	2
» lučby, přírodopisu a fysiky	2
» kreslení	1
» deskr. geometrie	1
» filosofie a sociologie s jiným předmětem	1
» tělocviku	1
	18

Po náležité úpravě však předmětů v dosavadních třídách, o kterých se zatím blíže nezmiňuji, což však chci naznačiti připojeným schematem, byl by počet hodin asi tento:

[1]) společně.
[2]) pro skupinu.
[3]) kulturní historie.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Úhrnem
náboženství	2	2	2	2	2	2	2	1	15
čeština	5	5	3	3	3	3	4	2 + 5	28 + 5 33
němčina	6	5	4	3	3	3	3	2 + 5	29 + 5 34
francouzština	—	—	5	4	4	3	3	2 + 5	21 + 6 27
dějepis	—	2	2	2	2	2	2	— 5	12 + 5 17
zeměpis	3	2	2	2	2	2	2	— 5	15 + 5 20
mathematika	3	3	3	3	3	3	3	— 5	21 + 5 26
geometrie	1	2	2	3	3	3	2	— 5	16 + 5 21
přírodopis	2	2	—	—	2	2	3	— 5	11 + 5 16
lučba	—	—	—	3	2	2	2	— 5	9 + 5 14
fysika	—	—	3	2	2	2	2	— 5	11 + 5 16
kreslení	4	4	4	4	3	2	2	2	25
krasopis	1	1	—	—	—	—	—	—	2
tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	1	15
psychologie, logika	—	—	—	—	—	2	2	—	4
filosofie a sociol.	—	—	—	—	—	-	—	5 + 3	8
latina	—	—	—	—	—	—	—	6 + 3	9
úvod do jazykozpytu	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Úhrnem	29	30	32	33	33	33	34	36	

Ani tu ovšem počet učitelstva by se nezměnil.

Co nejstručněji tuto naznačená reorganisace škol reálních má tedy na zřeteli spojiti dvojí nejdůležitější cíl jejich: 1. opatřiti žáky důkladnými a trvalými nejdůležitějšími vědomostmi pro život, 2. dokonale je připraviti k odbornému vědeckému studiu na vysokých školách: universitách i technikách, 3. vychovati je v pravé povahy. Zhruba ukázáno, že bez rozsáhlých změn věc jest možna. Namítnouti by se mohlo předně, zda by nebyl *na škodu* dvojí kázeňský řád. Sotva, uvážíme-li, že i dnes studentstvo škol vysokých má značný vliv na žactvo středních škol, vliv, který není poměru učitelstva a žactva středních škol na prospěch. Kdyžby však nespokojené hlasy studentstva vysokých škol umlkly, zrušila by se závažná překážka vlivu učitelstva na žactvo. Jiná námitka by byla, že by bylo pro některé odbory posluchačstva někdy málo, jindy že by ho pro některé odbory nebylo. První námitka nic neznamená, byloť by to studentstvu na prospěch. Druhý případ zmírnil by jen počet hodin několika učitelů, což tím méně může padati na váhu; učitel získal by času ke svému dalšímu vzdělání.

Návrh tento nebere žádného zřetele k otázce nedávno i u nás přetřásané: k zavedení totiž jediného učitele pro každou třídu. Spisovatel nemoha se do podrobného jejího rozboru pouštěti, neslibuje si od takovéto změny patřičné nápravy. Vada nespočívá ani tak v nynějším odbornictví, jako v nedostatečném vzdělání paedagogickém a methodickém. Zde musí odpomoci zřízení zkoušek k nabytí učitelské způ-

sobilosti čili jinak zcela jiná příprava k učitelskému povolání. Ale to již nespadá v obor této rozpravy. Upozorňuje se však na to, že by tímto zařízením počet učitelů v jednotlivých třídách zaměstnaných se dal zredukovati.

Při navrhovaném zařízení škol reálních mohla by pak úplně odpadnouti zkouška maturitní; řádné vyučování v sedmi třídách a společné předměty v 8. třídě podaly by dostatečnou záruku o všeobecném vzdělání žactva, odborná příprava v osmém roku podala by dobrou záruku o dostatečné přípravě k odbornému studiu na universitě.

Že by analogické zřízení dalo se provésti s osmi třídami na gymnasiu, jest jasno. —

Nezáleží na podrobnostech tohoto zařízení; ty by společnou prací osvědčených paedagogů konečně musily býti stanoveny.

Stěžejní myšlenky tohoto plánu jsou:

1. zredukování učiva v sedmi třídách na trvalé osvojení vzdělanci nynější doby nevyhnutelných vědomostí;
2. přes to zavedení nových disciplin, jejichž zavedení jest jen otázka času;
3. důkladná příprava pro odborné studium vědecké;
4. utvoření přechodu od střední školy ke školám vysokým.
5. ne radikální převrat, ale vývojový pokrok v nynějším zařízení školském.

Ze života Josefa Františka Smetany.

Napsal Dr. **Jaroslav Šťastný**. *Žižkov.*

IV.

(Zotaven oddává se Smetana znovu činnosti buditelské a vědecké. Zakládá českou knihovnu při gymnasiu a čítárnu na Lochotíně. — Smetanovy besedy a jeho účastenství u vývoji plzeňského divadla. — Všeobecný dějepis.)

Zotaven oddal se Smetana znovu svým pracím vědeckým a činnosti buditelské.

Koncem léta 1845 *zřídil při filosofickém ústavě českou knihovnu, z níž i širší obecenstvo mohlo čerpati poučení a zábavu.*[1])

---

[1]) W Kwětech 1846 (str. 12) z 8. ledna o ní čteme:
Nowá knihowna w Plzni. Mezi krásnou pletí byly w letošních Kwětech pro swou netečnost we wěcech národních Plzenské krásky nejwíc pokárány. Odkud tato newšímawost mateřského jazyka? Snadže tímto nowým rokem, jenž mnohou změnu přinesl, i tato ostýchawost pomine, a to tím spíše, an se jim krásná příležitost nahodí, w přirozeném jazyku se wzděláwat. Zřídil totiž, jak nám práwě přátelský dopis oznamuje, náš wýtečný Smetana (hlawně owšem pro studující na ústavu libomudrckém) českou knihownu. Bůh dej, aby dobročinné a Plzni tak potřebné podniknutí toto hojného owoce přinášelo. Na wás, děwy zpanilomyslné, bude záležeti, abyste z tohoto pokladu rozum oswítily a srdce rozehřály; welectěný p. zakladatel se jistě w každé případnosti laskawým pomocníkem prokáže.
(Wa)—něk.

Knihy z této knihovny zachovaly se při professorské knihovně něm. gymnasia plzeňského; ještě před několika lety byly ve zvláštní skřínce v jedné třídě uloženy.[2])

Horší osud stihl čítárnu časopisů a knihovnu, již začátkem let čtyřicátých Smetana zřídil na Lochotíně.[3])

---

a opět v čísle 19. ze 14. února:

Slowútný náš wlastenec, pan Josef Smetana, dr. filosofie a professor fysiky na zdejším lyceum, nejhlawnější to podpora a rozšiřowatel jazyka českého w Plzni, zase nowý důkaz swého wlastenského snažení na jewo dal. Uznáwaje totiž, jak potřebné jest čtení knih českých k zdokonalení se w jazyku našem materském; a wěda jak skrowničké prostředky studující mládež w Plzni k tomu nachází, umínil si na zdejším filosofickém ústawu knihownu českou založiti. Poskytlit sice k tomuto chwalitebnému oučelu i posluchači filosofie nějakých pěněžitých příspěwků — dalť každý co mohl, pochwaly to hodno — *nejwíce ale poskytl on, zač nemůžeme opomenouti, jemu weřejně nejwroucnější díky wzdáti.*

Tak má jeho oučinkowáním zdejší filos. ústaw knihownu českou, jíž se sic ne počtem, ale cenou knih málokterá w Čechách wyrowná. Obsahujeť jádro všech klassických spisů starší i nowější literatury naší, jmenowitě: Wýbor z literatury české, Historiam politicam od Weleslavína, Historiam tripartitam sacrae ecclesiae Eusebii (poslední dwě wěnowal knihowně welebný pan Karel Růžička, ředitel zdejších německých škol normálních), Labyrint swěta, Slowníky Jungmanna a Šumawského (ty mimo jiné drahocenné knihy wěnowal zakladatel p. Josef Smetana, dr. filos.), Jungmannowu Slowesnost, české překlady Homera, Thomsonowých počasí a jiné wýtečnější spisy, zábawné i poučující. Pilnost, s kterou studující těchto knih používají, slibuje krásné owoce. Maximilian W.

[2]) Jsou uvedeny mezi česk. knihami v programu 1900.

[3]) J. B. v dopise z Plzně (Kwěty 1846, str. 628.), ve kterém ostrými slovy kárá národní neuvědomělost a tupost plzeňskou, píše mezi jiným:

» — — *Před několika lety zřídil velectěný p. prof. Smetana z dobrovolných příspěvků na Lochotíně soukromou čítárnu českých časopisů, zábavných a poučných knih.* Aspo roce tato nadějná hvězda shasla. Ten samý lidumil uvedl nedělní průmyslovou školu, v nížto se veškeré předměty česky přednášely. Jak jsem se dověděl, kleslo dosti brzy i toto důležité podniknutí. Jediná nit, na které Plzeň s nadějí vlasteneckou ještě souvisí, jsou české hodiny pro študující mládež v neděli a ve čtvrtek též panem pr. Smetanou držané. — —«

Na tento list příkrých, ale dojista ne nespravedlivých výtek plzeňským měšťanům i »sprosťáčkům« zaslali »Hosté z Bílé růže« Kwětům odpověď, již však s Plzeňských viny nesmyli, jak redakční poznámky dokazují.

Z Plzně. (Kwěty 1847, str. 43.)

Bylo nám welmi líto, w čísle 155. lonských Kwětů čísti nejenom omylnou, ale i urážliwou zpráwu o Plzni, od pana J. B., plzenského rodiče, zaslanou.

Předstírá nám něměení, klesání jazyka materského, ano i bázeň před paprskami národního soucitu a běduje nad námi hůř nežli Jeremiáš na zříceninách jerusalemských. Pláč a bědowání sluší ženskému pohlaví; muž jadrné mysli jedná radou a snahou, a používá wloh od přírody mu daných k uskutečnění wyšších ideí, jež nadšený duch jeho pojal. Kdybychom tedy w skutku byli klesli a tak hluboko klesli tak, žebychom i politowání p. J. B. hodni byli, bylo by mu co krajanu příináleželo, nás na wyšší záměry pozorny učiniti, nám prawou k dosáhnutí jich cestu okázati. Bohu díky, toho potřebí není. Chtěl-li ale již nás pokárati, wady, které na nás spatřiti se domníval, po swětě rozhlásiti, mohl alespoň něco důwodného a prawdiwého pronésti. Co ale píše? Uslyšew kdesi w hostinci někoho špatně a několik jiných řádně německy mluwiti, soudí z toho, že zde wšecko němčinou drmolí, že jen služka, oráč a podruh česky mluwí, že zde láska k materskému jazyku, láska k wlasti hyne. Běda té lásce k wlasti, která stan swůj w hospodách zarazila! Pan J. B. wšak také tím dokazuje, že Plzeň ani nezná. Neb ačkoliw swé národní soucity newywěšujeme na štíty domů swých [Red.: Nic by neškodilo, kdybyste to činili.], ačkoliw se jimi w časopisech nechlubíme, přece prawda jest a prawda zůstane, že naši průmyslníci wůbec Češi jsou i česky mluwí. Tak též ostatní, a to sice nejenom chudí, ale i nejzámožnější měšťané, wyjímaje málo kterého, se ne-

Roku 1846 zajel si Smetana k slavnostnímu otevření pražské Měšťanské besedy.

Úsilí kroužku, v jehož čele stál Jan Arnold, někdejší farář v Miletíně, podařilo se totiž založiti jako střed měšťanstva pražského Měšťanskou besedu. Při otevření jejím dne 31. ledna 1846 *byl pak mezi vzácnými hosty i Smetana.* (Podpis jeho na pres. list. viz Toužimský str. 40.)

V Plzni byla Měšťanská beseda založena sice až roku 1862, ale předchůdcem jejím byly každodenní »besedy« už v letech čtyřicátých a padesátých v hostinci »u bílé růže« na náměstí vedle radnice, kamž i Smetana pilně docházel.

Pravidelnými hosty tam bývali prof. Lenz, kaplan Záruba, P. Pýcha, měšťané J. Klotz, K. Klotz, W. Klotz, Wanka, Pecháček, Římek, Houška, Pytlík, Anger (posud žijící) a j.

---

méně w češtině znají, w domácím žiwotě i we wcřejnosti rádi česky mluwí i časopisy české drží. Wětší díl ouřadníků a mezi nimi i wznešenější ouřadníci jsou horliwí Češi; či snad, abych se jen o jednom zmínil, p. J. B. našeho weleváženého pana purkmistra nezná? A patří snad ti také mezi služky, oráče a podruhy?

Druhou známku klesání jazyka českého widí pan J. B. w tom, že se česká čítárna, na Lochotíně p. prof. a dokt. filos. Smetanou založená, jen rok nawštěwowala. Tato čítárna byla, jak pan J. B. sám přiswědčuje, soukromná, ona nezaměřowala na obecenstwo působiti. Zahynula-li, tedy obecenstwo toho winno není a nezaslouží žádné výčitky. [K tomu redakce: Kde tedy hledati winu?] Pak se tam scházeli jen muži, kteří již dříwe horliwí wlastenci byli, ač swým patriotismem takowý powyk nedělali jako pan J. B. a kteří tím, že, jsouce knihami českými dostatečně zásobeni a nepotřebujíce soukromné čítárny tuto nenawštěwují, nepřestali wlasti wřelý soucit w srdci zachowáwat. Či snad by se pan J. B. chtěl osmělit, slowutnému p. prof. Smetanowi neb mužům, w jejichž společnosti si tento libuje, takowé výčitky dělati?!

Že zdejší česká průmyslowá škola k delšímu wěku nedospěla, toho nejsou česká účení příčinou. Jak jsme již wýše podotknuli, jsou naši průmyslníci wůbec Češi, a kdyby toho stupně wzdělanosti byli dosáhli, aby seznali, co jim posawád chybí a co by jim průmyslowá škola prospěla [Red.: Však to práwě Plzni se wyčítá, že posud nedospěla k poznání prawých swých potřeb.], jistě by raději česká než německá poučowání, kterým by wětší jich díl ani nerozuměl, poslouchali.

Také nám pan J. B. křiwě wytýká, že se »u Bílé růže« po krejcarech na německé časopisy sbírá. Tyto krejcarowé sbírky obnášely lonského roku za 11 měsíců 200 zl. w. č., a časopisy nebyly pouze německé. My již wloni čtli Kwěty, a kdyby panu J. B. mysl jeho, truchliwostí nad naším materialismem a naší nedbalostí zkormoucená, dowolila letos k nám přijíti, mohl by si již také Wčelou, Poutníkem a českými Nowinami své soucitné slze setříti.

Konečně nám káže p. J. B. wěrnost a lásku k wlasti a jmenuje se wěrným jejím synem. Či snad to wěrnost, či snad to láska, hanobiti nepráwě otčinu swou, kde prwní zwuky materského jazyka uslyšel, kde se sám české mluwě naučil?

Láska k wlasti spočíwá na lásce k rodině, na lásce k otčině, a kdo swou otčinu tupí, ten se nesmí honositi láskou k wlasti. Kdyby každý wlastenec takto o swé otčině mluwil, rádi bychom se podíwali, kde by potom ještě láska k wlasti místečka nalezla? Či snad chce býti pan J. B. Brutem en miniature a hanobiti otčinu, aby tím wlast získala? Hosté z Bílé růže.

Dodatek Redakce: Ze všeho widěti, že Wám, páni Plzňané, sprawedliwá důtka srdcem hnula, a jiného pan J. B. nic neobmýšlel. Na to pak, co o lásce k otčině prawíte, místo odpowědi tážu se Wás, co člowěku nestrannému přednějšího má býti, prawda aneb otčina?

Takowá láska k otčině, jakou Wy žádáte, na wlas podobá se lásce slabé matky k nezwedenému dítěti, která wšecky necnosti zrozeňátka swého přikrýwati a omlouvati se snaží.

Tato společnost scházívala se o šesté hodině večerní a sedávala při živé zábavě až do sedmi, kdy prof. Smetana pravidelně se první zdvihl, aby se ještě osvěžil procházkou buď po květnatých lukách na svůj zamilovaný Lochotín,[4]) nebo po klatovské silnici k soše svaté Trojice, kde se tenkráte ještě vlnila pole. Chodíval buď s katechetou Pýchou, nebo sám, s knihou pod paží.

V hovoru byl pomalý a — opatrný; musel člověka dobře znáti — vypravuje p. Anger — nežli se pustil na př. do politisování. Rád se zasmál, ale vtipů dvojsmyslných byl nepřítelem. Před »besedou« chodíval si přečíst noviny k Honesům do kavárny (nyní u Valdeků). Příprav k zakládání nynější měšť. besedy se asi nesúčastnil, alespoň v archivu besedy není nikde o tom zpráv, mužové však, kteří nejvíce o založení její se zasloužili, byli všichni Smetanou odchováni.[5])

Důležitý podíl na národním obrození mělo v Plzni jako všude jinde *divadlo*.

První stopy českého divadla v Plzni zjistiti lze teprve v letech 1816—17, kdy professor Sedláček se zasazoval o pořádání ochotnických her, vyzývaje zároveň ústně i písemně k hojné návštěvě a spisuje proslovy a příležitostné básně.

Od roku 1818 se české ochotnické hry množí, a také kočující společnosti, jež do Plzně přicházely, přičiněním Sedláčkovým pořádaly některá česká představení.

Roku 1829 zavítal do Plzně s divadelní společností Hilmerovou také Tyl, jejž Sedláček horlivě utvrzoval v úmysle založiti českou divadelní společnost, vydav mu i velice pochvalné písemné »osvědčení«.

Roku 1832 dostalo se plzeňskému divadlu vlastního a na svou dobu »nádherného« stánku, v němž ochráncem a »fedrovníkem« českých her byl tu opět Sedláček a po jeho smrti Smetana.

První leta byla asi v novém divadle česká músa Popelkou, neboť roku 1835 dne 29. ledna píše Smetana Květům:

Wčera gsme zde opět po dlauhém čase gednau českým diwadlem obweseleni byli. Prowozeny tu totiž od společnosti Suwarské »Beraunské koláče« a Klicperowo »Trapulky do bulky, neb 26 před saudem« prof. Sedláčkem w troghru uwedené s proslowem od téhož podaným. Dům byl mimo nadánj plný; howor český zněl ze všech stran, a když pan Bök, herec společnosti Suwarské, wraucjm duchem wlastenským zagjmagjcj proslowo gak zřetelně, tak citliwě přednesl, zazněl hřmotný, srdečný ples weškerého hluboce pohnutého obecenstwa, zwláště když pan Bök, wywolán gsa, na poděkowánj slowa proslowu opakowal:

»K českým srdcjm česky mluwit, bude nám wždy neymilegšj,
Waši lásku sobě zjskat, gest nám aučel neyswatěgšj.«

Oba kausky s potěšenjm i pochwalau přigaty, w gegichž prowozenj se zwláště pan Šmiedt mladšj a řečený pan Bök dobrau českau weyřeč-

[4]) Sadům lochotínským věnoval Smetana následující verše vyryté do kamene u vchodu do jeskyně:

»Strom jest země zdobou veleslavnou
a ten pěstuje Čech milerád
cit ten vedl také Plzeň dávnou,
že si založila tento sad.
Strom se zato povždy chová vděčně,
stín i plod jest jeho odměna.
Nuže, ať se v české vlasti věčně
Plzeň, sad i blaho zelená!«

[5]) Srv. Zprávu jednatel. z r. 1901.

nostj a žiwostj hry wyznamenali, tak že upřjmně přegeme, aby se častěgi w jazyku českém slyšeti dali, čjmžby se také druhým, w češtině méně zběhlým spoluhercům gegich wjce cwičenj i chuti dodalo.

Z toho patrno, že w Plzni geště neutuchl duch wlastenský, nýbrž láska k řeči materské že i zde se dnem rozmáhá, an před tjm hry české nehrubě nawštěwowány býwaly, a prwnj okus tento proto tak dlauho se opozdil. Z podařenj geho naděgi máme, že nás společnost Suwarská častěgi a také wětšjmi kusy českými potěšj.

Dne 12. září 1840 byli pozváni obecním výborem Tyl, Kaška a Kolár, aby hráli u přítomnosti arciknížete Františka Karla.

O tomto slavnostním představení podal opět Smetana zprávu[6]) Květům.

Po roce 1840 nepodává nám kusá kronika plzeňského divadla žádných zpráv, až zase r. 1847, kdy se setkáváme s novým svěžím hloučkem ochotníků, jichž ředitelem byl Spudil, ředitel nižší reálky.

»První zmínku o ochotnickém kroužku tom nacházíme r. 1847, kdy dne 29. října provozovali Tylova »Slepého mládence«. Odtud hráli častěji, tak zejména dne 26. prosince téhož roku, a dne 6. ledna r. 1848, kdy byli provozováni Macháčkovi »Ženichové«, s proslovem od Smetany, který přednesl ochotník Ig. Schiebl.« (Schiebl.)

V neděli dne 3. října dáván ve prospěch »průmyslné školy« Rohovín Čtverrohý opět s proslovem od Smetany. (Květy 1848, str. 95.) Proslovy ty nejsou zachovány.

V roce 1848 hrála několikráte »Sekce Slovanské Lípy pro divadlo« k různým dobročinným účelům.

V roce 1852 najal Tyl divadelní společnost Kulasovu a ubíral se s ní přes Klatovy na Plzeň. V Klatovech však byl jako dvě léta před tím ředitel Prokop — pronásledován, hry společnosti Kulasovy pod správou Tylovou na rozkaz místodržitelský zastaveny a »jakkoliv se plzenští přátelé Tylovi, prof. Smetana a Ig. Schiebl, horlivě o to zasazovali, aby ušetřili společnost jeho od dalšího stíhání, přece nechtělo se jim dařiti«.

»Když pak veškeré snahy, aby bylo získáno dovolení ku divadelním hrám, byly marny, starali se Smetana a Schiebl, aby alespoň umožnili Tylovi s rodinou návrat z Domažlic do Prahy. Co však jim bylo možno na hmotných prostředcích sehnati, to sotva vystačilo k uhrazení nutných potřeb a na cestu nezbylo opět ničeho. Tyl nemoha vyčkati výsledku, odešel pěšky do Prahy.

Na své cestě Plzní zastavil se tu a přátelé jeho radili mu, aby snažil se získati ředitele Stránského, který měl divadelní koncessi pro kraj plzeňský, avšak Tyl měl v této věci pochybnosti, které také vyslovil v listě svém, poslaném rodině své z Prahy, kde praví, že koncesse ta je mu příliš obmezena, platíc pouze pro jeden kraj, »který jsme již tolik zrejdili.«

Mezitím co se Tyl vydal se svou společností na pouť do východních Čech, navštívila v únoru 1854 Plzeň společnost Prokopova.

[6]) Dopis ze 13. září 1840. Květy 1840, str. 312.

»Přátelé českého divadla s professory Smetanou a Karlíkem v čele postarali se o to, aby společnost nalezla hojnou účast v obecenstvu.« Nade vše výmluvná jsou slova, jež ředitel Prokop napsal na visitku, zaslanou Smetanovi: »Velectěný pane Professore! *Naši budoucnost odporučuji do Vašich rukou* « [7])

Roku 1846 Smetana odhodlal se — po přestávce plných desíti let — vydati nákladem Mat. Čes.[8]) svůj *Všeobecný dějepis občanský*, který ze známé nám příčiny roku 1834 zůstal při starověku. Smetanovy dějiny staly se záhy velmi oblíbenou knihou, »jednak pro svůj plynný sloh, jednak proto, že Smetana bedlivě přihlížel k dějinám slovanským, v cizích dějepisech obyčejně zanedbaným«, vzbudily však záhy v jistých kruzích pozornost, jíž se dostalo výrazu v »kritice« v Čas. kat. duch.[9])

Snad následkem onoho »odsouzení« středověkých a novověkých dějin Smetanových se stalo, že mezi knihami za učebnice pro gymnasia navrhovanými[10]) se objevil jen starověk Smetanův.

Literární činnost učitelů škol středních.*)

Jiří V. Klíma.

Žižkov.

Teprve po mnohém rozmýšlení připojuji se k diskussi zahájené úvahami Rudolfa Neuhöfera v 1. sešitě t. l. nadepsanými »Vědecká práce učitelů škol středních«. Hlavní příčinou tohoto rozvažování byla jaksi dvojí tvář článku páně Neuhöferova, kterou jedině lze vysvětliti si zjev jistě nápadný, že článek mohl vzbuditi dvojí, často příkře odlišné pojímání: u jedněch souhlas, u druhých odpor a přímo rozhořčení.

---

[7]) Schiebl, Čes. div. v Plzni.

[8]) Srv. o jednání listy k Vocelovi.

[9]) Honoráru dostal Smetana od Mat. Č. 400 zl. stř. a W. W. Tomek za opravu spisu po stránce jazykové 150 zl. Smetanovi se ovšem zdály opravy Tomkovy mnohdy přílišny. (Srv. listy k Tomkovi.)

[10]) Nár. Nowiny, 1848 28./XII.

Oznámení o českých gymnasiálních knihách.

Nížepsaný wýbor dáwá seznamenání oněch knih u weřejnau wědomost, které byl wládě zemské pro vyučowání gymnasiální ponawrhl, a které od ní za prozatimní gymnasiální knihy přijaty a na oněch gymnasiích českých již zavedeny jsau, na nichžto se o předmětech, ministeriálním rozkazem určených, po česky wyučuje.

Wšeobecný dějepis občanský od Smetany. Díl I. Dějepis starého swěta pro I. a II. hum. třídu 37 kr.

W Praze dne 28. prosince 1848.

Od wýboru pro wydáwání česk. prozatímních gym. knih

Paw. J. Safařík, předseda. Jan Jungmann, jednatel.

*) Rukopis těchto poznámek byl hotov před 7. prosincem 1903 před občasnou schůzí Ústředního spolku professorského, na níž pisatel těchto řádků také v debatě tři své nejdůležitější výtky proti článku páně Neuhöferovu uvedl. Po této schůzi a ještě více po poznámce prof. dra *Fr. Krejčího* v 1. sešitě V. roč. České mysli (str. 67—69), kterou nejzávažnější přestřelky článku páně N. uvedeny na pravou míru a k níž proto odkazuji, zdálo se prospěšno provésti v rukopise některé škrty. Pozn. pis.

Na jedné straně totiž p. N. — jsa sám a to horlivě literárně činný — prohlašuje, že svým článkem »nikterak nechce odporovati literární činnosti učitelů na středních školách, rozhodně se pouze opírá tomu, aby někdo činil činnost tuto podstatným znakem středoškolského učitele, ba ohrazuje se proti tomu, kdo by myslil, že zamítá literární činnost vědeckou učitelů na středních školách vůbec. Naopak vybízí k ní, ale za dvou podmínek, zbude-li čas a síla, a podá-li se co v pravdě cenného pro vědu«. Jsou-li tato slova jádrem celého článku, pak nelze dojista než s ním souhlasiti.

Ale na druhé straně p. pisatel vyličuje dnešní poměry na našich středních školách tak, jako by svědomitému učiteli středoškolskému ukládal úřad jeho tolik práce, že by mu pomalu nebylo přáno ani dost času na rodinu a nejnutnější odpočinek. Přitom se přiznám, že počtům páně pisatelovým dobře nerozumím, kde totiž počítá, kolik času může zbýti učiteli na literární produkci. Počítám-li vedle 4 hod. vyučování ve škole podle přísného požadavku p. Neuhöferova 4 hod. na přípravu pro školu, 1 hod. denně na práce kancelářské, 1 hod. na cestu do školy a ze školy, a určím-li spánku, jídlu, odpočinku i procházce 10 hodin, zbudou mi ještě 4 hodiny denně, tedy zjevně přece dosti dlouhý čas volný. Ale tu myslím vůbec počty se mnoho bezpečného nevypočítá, — tu platí víc než kdekoli jinde právo a často i nutnost upraviti si osobní poměry dle potřeb *individuelních.* Při tom pan pisatel rozhodl se vypočítati na hodiny, kolik hodin přípravy pro školu p. pisatelem přesně na tři druhy rozlišené musí denně věnovati učitel, »který se chce svědomitě připraviti na svou školní práci, který vůbec chce do krajnosti vyhověti svému úkolu úřednímu, za nějž si dává i platiti«. Dovedu si mysliti, že i takováto slova byla napsána beze zlého úmyslu, dovedu je chápati i jako známku svědomitosti až příliš úzkostlivé, ale bohužel stylisace jejich jest místy tak — užívám nejmírnějšího výrazu — nevhodná, že není divu, vzbudila-li mnoho zlé krve i řadu ohražení a povzbudila-li i mne k těmto řádkům. O stylisaci té bylo sice užito slov, že jsou to jen faux pas, kterých netřeba bráti tragicky, nevím také, pokud slova ta lze přičítati p. pisateli samému, když podává vlastně myšlenky článku Wormsova, ale potom by stejně zůstalo chybou, že článek mající pozadí jiného prostředí, byl přejímán pro nás bez nutné opravy, a nebyl, když již nevyrostl přímo z potřeb našich užších českých poměrů, alespoň přizpůsoben našim tužbám, jaké se v našem národním vývoji k české střední škole připínají.

Chci také předem připomenouti, že se nijak snad nepokládám za povolaného mluvčího těch, kteří mají o věci mínění poněkud jiné než p. N., nebo kteří dokonce mohli se snad některými větami článku cítiti dotčeni, a i když článek sám nikoliv, tedy věc sama byla by tuším zasluhovala člověka větší zkušenosti životní i učitelské i většího rozhledu literárního, než mohu přinésti já věkem p. pisatele nepřevyšující, zvláště poněvadž jsem si vědom, že budu nucen proti p. Neuhöferovi, nebo i pro úplnost, abych látku povšechnými rysy vyčerpal, opakovati také věci obecně známé a dávno a třeba lépe pověděné, kterých tedy nikterak nechci vykládati, abych někoho poučoval, nýbrž které prostě konstatuji. Ale přes to bych rád okázal úvahami těmito, že lze na věc se dívati také s jiných hledisek, aniž by učitel ztratil právo na přívlastek svědomitosti jak ve svém úřadě, tak i vůči sobě, svému zdraví nebo své rodině.

Věc sama jest po mém soudu vedle výchovných povinností našich, kterých se článek ovšem nedotýká, z nejzákladnějších otázek našeho stavu, nelze tedy než uvítati příležitost znovu ji prodiskutovati.

* * *

Přednáška p. dra Rádla na sjezdu r. 1902 i k ní se připínající stať p. dra Emila Sekery v lonském ročníku t. l. mohou býti důkazem, že vědecká práce učitelů škol středních není thema jednoduché, nýbrž že jest to vlastně celý soubor otázek. Některé z nich jsou sice platnosti obecné a tak důležité, že vyžadují projednání veřejného, ale ve všech s takovýmto projednáváním obecně platným nevystačíme, nýbrž naopak u většiny jich, zvláště v praktickém jich provádění připustiti nutno nejrůznější hlediska individuelní. V životě každý jednotlivec musí nebo alespoň má a také může si na ně odpověděti dle svých osobních schopností, tužeb i zájmů. Toto *právo individuality* je první a zásadní rozdíl, který bych chtěl proti stanovisku páně Neuhöferovu hned předem důrazně vytknouti.

Snáším se s p. pisatelem, že je výhodno ujasniti si předem spornou věc; v našem případě byl to však nejen pojem »učitel střední školy«, nýbrž a především také pojem »vědecká práce«. A ačkoliv nechci rozpřádati spor o přesnost logických operací, kterými pan Neuhöfer objasňuje vyšetřovaný pojem, poněvadž není z podobných sporů o slova naděje na vydatnější zisk, přece nemohu potlačiti poznámku, že mi se otázka po znacích pojmu učitele střední školy nezdá tak zcela jednoduchá a snadná. Také bych nepodepsal stylisaci, že »na středních školách pěstují se vědy«.

Ale shodneme se jistě ve věci hlavní, že cílem a ideálem učitele středoškolského má býti vědeckost ve vyučování. Jak v praxi k tomuto ideálu se přiblížiti, v tom mohli bychom si prostě — se stanoviska úřední povinnosti — ukázati k organisační osnově a učebnému úkolu školy i předmětu, kterému kdo vyučuje. Theoretické úvahy mohou ovšem jíti nad to: jak prohloubiti, jakými vyššími cíly prozářiti vyučování i v rámci nynějšího úkolu učebného, a možno přece uvažovati i o reformě úkolu, který by střední škole měl býti vyměřen. A tu jest jisto, že formulkou páně Neuhöferovou, »býti prostředkovatelem mezi universitou a světem ostatním« pro úkol střední školy nevystačíme. Jednak střední škola nepřipravuje jen pro universitu (správněji vysoké školy), třeba že tento úkol zůstane pro ni vždy nejpřednější, jednak střední škola při dnešních rozhojněných prostředcích kulturních a zvýšeném zájmu o lidové vzdělání není jediným prostředkovatelem vědeckých výsledků university a vědy vůbec, třeba že zůstává prostředkovatelem nejdůležitějším.

Ale shodneme se asi v hlavním požadavku, aby *látka, kterou střední škola podává, byla vědecká*, to jest, aby střední škola podávala jen fakta vědecky nesporná a z theorií vědeckých jen ty, které věda obecně přijímá, ovšem pokud by z nich žactvo mohlo míti nějaký zisk. Z toho vyplývá tuším jasně požadavek jiný, aby učitel látku svého oboru ovládal nejen úplně, ale takořka hravě, aby stoje do nejmenších podrobností nad celou látkou dovedl vyhověti jinému požadavku neméně důležitému, jak, jakým postupem si látku methodicky uspořádati a pro školu připraviti. To jsou požadavky dojista obecně platné a také obecně známé, a neodvážil bych

se jich opakovati, kdybych nepokládal za nutné odlišiti hodně důrazně tyto všeobecné postuláty od všedních a každodenních jednotlivostí, na které bych si všeobecně závaznou normu postaviti netroufal. Je-li zůstaveno přece pravidlem svědomí jednotlivcovu, ačkoliv jeho neustálými a snad nejspravedlivějšími soudci jsou zanícené a nepodzíravé, ale také lhostejné a vyčítavé oči jeho žáků, jak svědomitě každé jednotlivé hodiny využije, musí mu býti tím spíše ponecháno, jak si dle svého nadání, dle způsobu a návyku práce svůj čas po hodinách vyučovacích i po všech pracích kancelářských (i když k nim nepočítám korrektur jako p. pisatel) zaříditi chce a dovede, a zejména jaké doby z toho potřebuje a chce věnovati své přípravě pro školu. Neodvážil bych se proto — opakuji ještě jednou výslovně — tak apodikticky »počítati, že kdo *svědomitě* (slovo podtrhuje p. N.) se věcně připraví, ztráví touto věcnou přípravou hodinu na každou hodinu vyučovací praxe. To je minimum; leckdy toho bude více«. Pan pisatel netvrdí sice přímo, že ten, kdo se nepřipravuje hodinu na hodinu, je učitel nesvědomitý, ale uvedl jsem slova jeho doslovně, abych ukázal, že smyslu takového nejsou daleka. Neměl bych úcty ke své vlastní práci, neřku-li ku práci sta starších a jistě svědomitých učitelů, kdybych proto neodmítl slova jeho jako nedost rozvážená. Pan pisatel možná by se sám ohradil proti tvrzení, že není svědomitým učitelem, kdo na každou hodinu vyučovací praxe nevěnuje nejméně *dvě* hodiny svědomité přípravy vědecké, a přece ten, kdo by tak tvrdil, mohl by míti stejně pravdu, jako ji má pan pisatel. Potřebuje-li skutečně pan pisatel zmíněné hodiny, je to jeho soukromou věcí, já se přiznám otevřeně, že by mně osobně ani hodina vědecké přípravy dle návodu páně pisatelova nestačila, kdybych totiž se měl teprve vědecky připravovati, to jest shledávati si látku, které mám učiti, tak abych dovedl podati o každém tvaru výklad odpovídající modernímu stavu jazykozpytu slovanského, a kdybych věcí a výkladů, zvláště těch, kterých smím a mohu vůbec dle dobrého svého zdání ve škole užiti,*) neznal z university nebo z pozdější četby. Nedovedu si vůbec takové vědecké přípravy (prvního druhu, kterou bych nazval třeba *věcnou* nebo *látkovou*), jak si ji p. pisatel myslí, dobře ani představiti, zvláště ne na venkově, kde často, nemá-li učitel své větší knihovny příruční, ani v knihovně ústavní nenajde děl, v nichž by potřebný, ale třeba již pobledlý a méně jasný výklad mohl si v paměti i jen oživiti, neřku-li jej teprve shledávati.

Přiznám se také upřímně, ač se mi vůbec velice těžko o těchto věcech veřejně píše, že jsem učil také již v hodinách, k nimž jsem si uspořádal postup výkladu (při známé básni) na čtvrthodinové procházce a že jsem přece odcházel z hodiny té s plným vnitřním uspokojením. A mohl by jinak svědomitý učitel vstoupiti do třídy, aby někdy převzal okamžité zastupování onemocnělého kollegy, kdyby nebylo možno i ve škole improvisovati, aby i taková hodina nebyla jen tak odbyta a přinesla žákům zisk? Bývají ovšem také hodiny, kdy učiteli i *několik* hodin na svědomitou přípravu nestačí . . .

Ale je-li bohudík popřáno rozvoji individuality učitelovy při všech uniformujících omezeních i ve škole dost volnosti, tím spíše zůstane věcí

---

*) Tu připomínám jen mimochodem že (nejsem klassický filolog), nad některými poznámkami páně pisatelovými o jazykozpytných výkladech při latinských perfektech a supinech ve II. tř. gymnasia jsem pochybností byl jat.

individuality, kolik času kdo potřebuje na to, aby si ujasnil nebo po případě v paměti obnovil, které podrobnosti má ve škole podávati i jakým způsobem by si je uspořádal.

Tuto druhou přípravu (nazveme ji methodickou) lze totiž hned při každé podrobnosti snad spojiti s věcnou, látkovou přípravou, otázkami, pokud a v jaké formě se látka hodí stupni, na němž ji mám podati, nač ji mohu nejsnáze a nejbezpečněji navázati atd. Takovéto methodické otázky namítnou se často přece i při třetí přípravě páně pisatelově (stopování pokroku věd), hodí-li se nová věc i do školy, kterému stupni atd.

Že pan pisatel potřebu methodické přípravy znova akcentoval, nelze ovšem než zase schváliti, ale není možno propustiti bez poznámky způsob, jak se tak stalo. Snad p. N. neměl úmyslu, který vyznívá z jeho slov, a jen stilisoval zase nebo přejímal z Wormsa věc bez jakýchkoli ohledů, ale jsme-li dnes přesvědčeni o potřebě methodického propracování látky do nejmenších podrobností a snažíme se o ně, nesmíme si mysliti, že před námi a třeba dávno před námi neměli lidé stejného přesvědčení a stejných snah. Nemíním nikterak hájiti jakéhokoliv a tím méně nějakého starého šlendriánu ve vyučování a jsem přesvědčen, že stejně, jako byli, jsou a budou vedle dobrých učitelů učitelé špatní. Ale těch pan Neuhöfer nenapraví svým oprávněným jinak přáním: »Už by mělo jednou přestati toto tápání didaktické beze vší erudice!« A oněch učitelů, kteří se snaží upraviti látku svému žactvu tak, aby ji snáze appercipovalo, i kdyby tápali, i kdyby teprve vhodné cesty hledali, bych nikdy nezatracoval, nemají-li hned na poprvé dostatek taktu paedagogického (kterému se ostatně — jak se zdá — pan pisatel posmívá), aby našli hned cestu nejlepší.

Jistě každou methodu lze zváti dobrou, při které se žáci skutečně věci naučí. Ovšem nejlepší methoda jest ta, která vede žáky nejsnáze, s nejmenším napětím jejich sil, takořka hravě k cíli. Ale nevím, kolik je učitelů, zvláště mladých, kteří by mohli tvrditi, že již nejlepší methodu našli a že methodicky již nepotřebují se učiti od nikoho, zvláště ne od učitelů starších. Je jistě dobře, někdy dokonce lépe, když si učitel vlastními zkušenostmi najde cestu, methodu vlastní, ale zřídka kdy má právo si mysliti, že stejné cesty nenašel ještě nikdo před ním a nenajde nikdo po něm! Mohl bych tu vzpomenouti jen slov kolegy Hulíka z referátu o Řezáčově Rukověti české mluvnice v VIII. ročníku toh. listu na str. 316. toužícího, aby přemnohé cenné drobty methodické, které si mnohý učitel češtiny vytvoří, byly uveřejňovány, aby »mladý učitel nebyl nucen nastupovati touž obtížnou cestu neurčitého hledání a zkoušení.«

* * *

Po těchto dlouhých, ale nutných výkladech přicházím konečně k vlastnímu jádru své úvahy, k třetímu druhu vědecké přípravy učitelovy, který pan spisovatel nazval »stopování pokroku vyvoleného oboru vědného.«

Nerozmýšlím se nikterak prohlásiti tuto část vědecké přípravy za nejdůležitější, již i z toho důvodu, poněvadž druhdy, snad že výsledky její nebývají v každodenní práci hned patrny a v některých případech snad že i není a nemůže býti přímo kontrolována, bývá na ni zapomínáno. A přece, poněvadž zřejmě má a přirozeně musí míti hluboký a nepopíratelný

vliv na *vědeckost* práce učitelovy ve škole, cena učitele *středoškolského* tkví především v ní. Nezapomínám při tom ovšem významu methodického a výchovného postupu učitelova před žáky, poněvadž jím se zase projevuje, jakým kdo je *učitelem* vůbec, a to nejen učitelem-didaktikem a vychovatelem, nýbrž *učitelem-umělcem*. Neboť jakkoliv vysoce jest ceniti i požadovati znalost všech těch pomocných nauk, které pan Neuhöfer při methodické přípravě uvádí, poněvadž dovedou učitele přiblížiti duším jeho učňů, přece výše jest stavěti požadavek těch, kteří vidí v učiteli umělce, poněvadž při nejlepší erudici vědecké, při nejhlubší znalosti všech nauk paedagogických práce učitelova mohla by býti sice korektní, ale zůstala by asi mrtvou a u žáků bez ohlasu, kdyby jiskra přirozeného nadání uměleckého nebo alespoň jeho surrogátu: jemného a uměním zušlechtěného vkusu a taktu neprozařovala všeho jeho vyučování a nestrhovala žáků i často proti jejich vůli na cestu, na kterou je živé a životné slovo umělcovo vede.

Naskýtá se především otázka, jakým úmyslem má býti toto stopování pokroku věd vedeno. Jsem si dobře vědom, že tu, pokud totiž cíl vědecké práce jest určen škole, nepovídáme ani pan pisatel ani já nic nového, a mohl bych prostě odkázati k instrukcím gymnasijním z r. 1884, které významnými slovy požadují vědeckou práci, kterou se naše vědomosti rozhojňují a obohacují, a nadějí se lepších výsledků od toho, »kdo hledí své vědění ustavičným studiem rozšířiti a pokud lze i vlastním badáním prohloubiti«. Tu se tedy dobře rozlišuje ustavičné studium sebevzdělávací a věc, která jde na to, a které vždy požadovati nelze, badání vlastní. Tento dvojí stupeň můžeme přejmouti i pro úvahy naše. Prvý se uvádí jako přímý požadavek našeho povolání, druhý se omezuje: ‚pokud lze‘.

Při studiu sebevzdělávacím namítá se první otázka, postačí-li stopovati výsledky vědeckých prací či nutno-li sledovati dlouhé vědecké práce celé a výtěžku jejich se dobírati sám. Říkává se často, že při dnešní literární nadprodukci může býti učitel střední školy spokojen, postačí-li svým mimoškolským časem na to, aby aspoň věděl o všech vážnějších pracích, které v jeho oboru něco nového nebo pozoruhodného přinesly. Že při tom nevystačí se svou mateřštinou, je fakt dávno známý i dávno již pověděný. Jakou cenu by pro takovýto jistě nutný rozhled po novinkách vědecké literatury mohly míti pro nás přehledy takové, jaké se pořizují v některých oborech a zejména v posledních letech *pravidelně* ve fysice pro Věstník České Akademie, bylo již v t. l. několikráte osvětleno.*)

A přehledů takových jest potřebí, poněvadž bez nich jest všecka práce naše značně ztížena obtížným a většinou planým shledáváním, co se v oboru některém pracovalo, a z čeho se mezi spoustami prací prostředních nebo kompilačních najde třeba teprve desáté zrnko skutečně s novými výsledky nebo s látkou, která svou příbuzností k specielnímu oboru, do něhož býváme zapracováni, mívá pro nás více zájmu než práce ostatní. A při tom ovšem zůstaveno bývá — zejména na venkově — čiré náhodě, nezůstane-li některá obecně důležitá či pro něčí speciální thema důležitá práce utajena. A to všecko vlastně vědeckou činností není, ta přece počíná teprve, ne-

*) Proto bývají, zvláště na venkově, kde často všecky časopisy nejsou vůbec nebo alespoň nesnadno přístupny, vítány i obsahy časopisů v literární hlídce tohoto listu občas uveřejňované.

spokojujeme-li se vědeckými výsledky z druhé ruky, nýbrž sledujeme-l práci kriticky nejen po jejích výsledcích, nýbrž především po její methodě a argumentaci. A ponévadž dva pracovníci nemají snad nikdy ani stejné organisace mozkové ani stejné erudice vědecké, jest na snadě, že při takovémto kritickém sledování nalezneme nezřídka odchylnou podrobnost, která ovšem vždy ještě nestojí za to, aby byla hned konstatována a uveřejněna. Jest tedy jen krůček z vlastního sebevzdělání na pole vědecké činnosti literární. Tu také cítím více než z počátku, že by se bylo spíše slušelo, aby o této věci promluvil pracovník vědecky publikující, aby slova jeho měla více oprávnění i váhy, než snad mohou míti moje.

Nepotřebuje snad také dlouhého objasňování, že takovéto kritické sledování jest u nás nutno i v zájmu vědecké kritiky a soutěže, zvláště dokud není druhé české university, a i potom nutnost, ač bude snad menší, sotva přestane. Postavme vedle toho fakt, že téměř polovina všech dnešních professorů a docentů české fakulty filosofické byla anebo dosud jsou učiteli středoškolskými. Nezavírá-li někdo očí před skutečností, vidí, že cesta k učitelské stolici universitní vede, a poněvadž filosofická fakulta není jen seminářem pro středoškolské učitele, nýbrž vlastně a především přípravou pro vědeckou činnost svých posluchačů, také i v příštích letech ještě často povede oklikou přes školu střední. Kdo jest skutečně povolán k práci vědecké, tomu by ovšem jistě mělo býti přáno, aby schopnosti jeho mohly se rozvíjeti za okolností pokud možno nejpříznivějších, beze shonu za skyvou chleba, i bez středoškolské činnosti učitelské, síly lidské značně vyčerpávající.

Že však při tom mohli a mohou učitelé střední školy býti universitními docenty a že při tom zdraví svému i při svědomitém konání všech úředních povinností tak příliš tuším neublížili, jak by se dle tvrzení páně Neuhöferova zdálo nutným, třeba že se ovšem byli nuceni někdy vzdáti a rádi vzdávali i zdánlivých požitků nebo společenských zvyků a zlozvyků, bez kterých by se někdo jiný cítil nanejvýš nešťasten, mohlo by býti zase novým důkazem věci již snad do omrzení opakované, že jednali a jednají, jak dle svého nadání i tužeb za nejlepší pro sebe rozhodli.

Že by však uzavření přístupu ke stolicím universitním toutoceestou bez současné reformy stálých státních podpor dorostu universitnímu znamenalo omezení sociálně nespravedlivé, je snad zřejmo.

Snad se mi podařilo ukázati — a to by byla vlastně věc nejdůležitější, kterou bych byl chtěl dovoditi, že od vědecké přípravy pro školu střední není daleko k vědecké činnosti publikační. Kdo vzpomene zásadního stanoviska hned na počátku těchto poznámek zdůrazněného, pochopí, že nemůže však také naopak býti příhanou pro učitele střední školy, nepublikuje-li vědecky. Ale zdá se správné a s tohoto hlediska lze chápati právo vyučovací správy žádati na učiteli programovým článkem důkaz, že zůstává — stopuje pokrok svého oboru — vědecky činným a že by publikovati *mohl.*

Ale jistě není nutno ani možno, aby každý učitel stále publikoval. Individuelní podmínky vědecké činnosti jsou velice nestejné, zejména na venkově, kde mimo ovzduší střediska literárního nebývá — jak přesně ukázal p. dr. Rádl — styků a vůbec podmínek literární činnost vědeckou podporujících a povzbuzujících, kde sféry jiných zájmů, jiného prostředí

zasahují i do životních osudů středoškolského učitele a zejména odvádějí ho pro jeho intelligenci nebo jinou dovednost k činnostem jiným v daných poměrech často neméně záslužným.

V posledních letech upozorněno zejména na pole středoškolské extense prováděné již dříve sice, ale jen jaksi výjimkou občasnou přednáškou, na němž právě více než kdekoliv jinde mohla by se uplatniti a dokázati vědecká zdatnost středoškolského učitele, poněvadž tu nejsa vázán jinými ohledy než srozumitelností a přístupností látky může býti skutečným prostředníkem mezi školou vysokou a vrstvami nejširšími. Kolik zásluh by na tomto poli české professorstvo mohlo si získati, a že i v našich kruzích se skutečná potřeba pociťuje využiti utajených sil v našem stavu ladem ležících a zejména vědecké erudice našich jednotlivců pro vzdělání širokých vrstev národních, dokázal článek Prokopa z Bohutína v předešlém čísle tohoto listu a mohu k němu tedy prostě odkázati. A chtěl bych jen malou poznámkou zmíniti se o známých obtížích vědecké práce popularisační, která vyžaduje nejen úplné ovládání látky jak v podrobnostech, tak zvláště v jasném rozhledu po celém oboru látky i po všech jejích základních problémech a jejich vzájemné souvislosti, nýbrž i skutečné umění popularisační, poněvadž je nutno často podati věc srozumitelně právě i posluchačům, u nichž nelze předpokládati vlastně nic, nač by látka mohla býti navázána. Upozornění toto není snad zbytečné a nedůležité v době, kdy návrh zmíněného článku dojde snad i praktického řešení, aby bylo jasno, že obtíže provedení nebudou jen vnější, nýbrž že mohou býti z počátku a u některých jednotlivců vždy i vnitřní. Nesnáze tyto zmenšují se při celých cyklech přednášek, kde látka jedné přednášky nebývá již tak rozsáhlá a kde podrobnostmi i různými hledisky může býti věc snadněji osvětlena a vzájemně navazována. Kromě toho cykly přednášek mají i jinou přednost, jak ukazují zkušenosti mnohé i na př. příbramského pořadatelstva lidových přednášek v letech 1900—3, jak je uveřejnil jeho předseda prof. dr. J. A. Theurer, že totiž jedině z nich může vzejíti přímý a trvalý prospěch obecenstva.

Mohl bych tedy shrnouti:

Právem požaduje se od učitele střední školy činnost vědecká, a poněvadž účel její jest určen předem škole, tedy především sebevzdělání. Ale poněvadž od ní jest jen krok k činnosti publikační, ať již samostatně badatelské či kritické či popularisační, závisí jen na nadání a chuti jednotlivcově, chce-li se jí zabavovati ve volném čase, většinou každému učiteli zbývajícím. A poněvadž vědecká erudice učitelova — a tož badatelská práce v míře zvýšené — obráží se pravidlem i v jeho školské práci, sluší s tohoto hlediska hledati důvod i prospěch podpor, které správa vyučovací věnuje vědecké činnosti učitelům škol středních.

* * *

Zbývá jen ještě několik poznámek.

Laskavý čtenář snad si povšimne nadpisu těchto poznámek — úmyslně ovšem — poněkud jiného, než jakého užil p. Neuhöfer. Nezdálo se mi totiž

správné vylučovati z nich tak naprosto všecka literární odvětví ostatní, zejména tedy belletrii a kritiku literární i jiných oborů umění, kterých se p. Neuhöfer nedotkl. I když odlišujeme od nich činnost vědeckou, poněvadž souvisí tak blízce s nutnou podmínkou zdárné práce učitelovy, přece i obory tuto uvedené nejsou učitelovy práce, vzpomeneme-li požadavku jeho umělecké bytnosti, nijak vzdáleny. A kdyby ničím jiným neprospívaly práci učitelově ve škole, než vlivem svým na utváření a rozšíření obzoru učitelova (to zvláště ovšem u literárního kritika), byl by to důvod pro ně dojista víc než dostatečný. Ale zase nutno asi posuzovati každý případ sám o sobě s hledisek individuelních. Neboť slavný literát-učitel nemusí býti již pro tento svůj široký duševní obzor i svou uměleckou potenci znamenitým učitelem, ač zase zajímavé pokusy Tolstého ve škole jasnopoljanské mluvily by pro výše uvedenou thesi. Nebylo by ostatně ani obtížno, zjistiti věc na skutečných případech u nás, kde přece několik vynikajících literátů bylo (Neruda, Vrchlický) i jest příslušníky našeho stavu. Ale bylo by těžkou, ba v našich malých národních poměrech snad neodpustitelnou chybou, kdyby někdo chtěl i jen theoreticky postaviti proti nim nějakou výlučnou nebo dokonce vylučovací normu.

Také se stanoviska prospěchu literatury, i když neobracíme zraků do minulosti, kolik zásluh učitelstvo české střední školy si získalo o naši literaturu, což dokázal již ředitel Karel Tieftrunk svou přednáškou na I. sjezdě českého professorstva vzpomenutou p. ředitelem Bílým na občasné schůzi, přece jen snad nedovedli bychom ani domysliti dosahu národní škody, kdyby naši učitelé středoškolští nemohli býti literárně činni.

Než o tom bohudík není třeba mluviti, ale i vůči této ztrátě by snad ani obět zdraví, pokud by ovšem přinášela zisk cenu tuto převyšující nebo alespoň dosahující, kterou ostatně více nebo méně většina tvořících umělců obecnému dobru přináší, nebyla tak zbytečná u národa malého, který nemá nadbytek intelligence neodvislé a jinými úřady nezaměstnané. Ovšem u učitele středoškolského, který již svým nervově vysilujícím povoláním ztravuje prací pro školu většinu svých sil (vzpomeňme jen poměrné úmrtnosti v našich kruzích), mohla by obět ta býti nazvána dvojnásobnou. Ale nikdo jí ode všech učitelů nežádá ani by žádati neměl práva. Vždyť úkol učitelův, v jehož rukou jest výchovou příštích pokolení takořka osud národního bytí, dostačí, aby se mu člověk věnoval cele a s láskou i s vědomím, byť nemohl čekati ani okamžité pochvaly, ba ani často vděku svých žáků po letech, že život svůj vyplnil užitečně. Ale rozhodne-li se kdo i vedle toho ku práci literární, pak je to čin ideální, který sice vyžaduje sil tvrdého horala, abych jen na příklad vzpomněl Jiráskova zdraví — Bůh mu ho popřej na dlouhá ještě léta! — ale zaslouží potom ne-li již úlev, jaké by mu někteří chtěli uznale popřáti, jistě také úcty dvojnásobné!

---

*

Methodické hovory o mathematice.

Adolf Mach. *Jičín.*

Nic než hovory o zkušenostech nabytých při vyučování mathematickém! Kdož by jich neměl! Každý, kdo s láskou a pílí přilnul k svému předmětu, připadl za dlouhá léta svého působení na leckterou šťastnou myšlenku, jak by tu neb onu partii mathematickou bylo možno vyložiti žákům snadně, elegantně, působivě. Známoť, že leckterés partie mathematické stavějí učitelům i žákům nebezpečná úskalí v cestu; proč bychom si na vzájem nesdělovali, kterak snažíme se úskalí obeplouti a jak se nám to podařilo.

Mnohá dobrá myšlenka anebo osvědčený recept, jenž by snad jinak zcela zanikl, uchytí se a prospěje nám i našim nástupcům. Začnu sám několika drobty z vlastních zkušeností.

I. O logarithmech.

Instrukce gymnasijní, zvláště však reální, dožadují se toho velmi důtklivě, aby žáci byli do nauky o logarithmech uváděni co nejpečlivěji, aby nejen se zdarem, ale i s náležitým porozuměním dovedli užívati neocenitelných výhod, jež jim skýtají výpočty logarithmické. Instrukce reální praví, že pro technika jest nezbytno, by si žák přinesl ze střední školy dokonalou zručnost a hbitost v hledání i užívání logarithmů.

Prohlédneme-li si však za tou příčinou učebnice mathematické, shledáváme, že postup a vůbec celé předvedení nauky o logarithmech není pro žáky příliš vábné. V době, kdy s žáků sotva první nádech strachu před slovem »logarithmus« byl setřen, začíná se tímto slovem na všechny strany manipulovati, bez ohledu na to, že většině žáků tento nový a těžký pojem jest ze začátku tak temný a nejasný, že není možno, aby se zdarem mohli sledovati dlouhé výklady o soustavách a základních poučkách logarithmických, o závislosti logarithmů ve dvou různých soustavách atd., a pak teprv o logarithmech Briggsových, o tabulkách logarithmických a o užívání logarithmů k číselným výpočtům.

Mám za to, že postup tento je převrácený. Co se béře naposled, mělo by se bráti napřed. V tomto nepřirozeném postupu vidím příčinu, proč není to věc snadná uvésti kvintána v plné porozumění logarithmů.

Nesnáze tyto hledím již od mnoha let zmírniti postupem jiným, elementárnějším sice, ale tím přístupnějším a proto též účinnějším. Vylíčím postup tento v krátkých jen rysech.

Dám napsati na tabuli mocniny čísla 2 od nullté až třebas do pětadvacáté, načež žáci z paměti, dívajíce se jen na tabuli, řeší úlohy tohoto druhu:

N.		log.
1	2^0	0
2	2^1	1
4	2^2	2
8	2^3	3
16	2^4	4
32	2^5	5
64	2^6	6
128	2^7	7
256	2^8	8
512	2^9	9
1 024	2^{10}	10
2 048	2^{11}	11
4 096	2^{12}	12
8 192	2^{13}	13
16 384	2^{14}	14
32 768	2^{15}	15
65 536	2^{16}	16
131 072	2^{17}	17
262 144	2^{18}	18
524 288	2^{19}	19
1 048 576	2^{20}	20
2 097 152	2^{21}	21
4 194 304	2^{22}	22
8 388 608	2^{23}	23
16 777 216	2^{24}	24
33 554 432	2^{25}	25

a) Vypočítejte z paměti součin 8192 . 512!

$$8192 \,.\, 512 = 2^{13} \,.\, 2^9$$

$$2^{13} \,.\, 2^9 = 2^{22}$$

$$2^{22} = 4\,194\,304,$$

proto

$$8192 \,.\, 512 = 4\,194.304.$$

Z těchto rovnic možno první a třetí vyčísti z tabulky; jen druhá vznikla výpočtem a to sečtením mocnitelů 13 a 9.

Jiné příklady a počítání o závod!

b) Dělení: 33 554 432 : 32 768 = ?

$$2^{25} : 2^{15}$$

$$2^{25} : 2^{15} = 2^{10},$$

$$2^{10} = 1.024,$$

tedy

$$33\,554\,432 : 32\,768 = 1\,024.$$

Opět hojně příkladů!

c) Vyhledati jest z paměti $4\,096^2$!

$$4\,096 = 2^{12}, \quad 4\,096^2 = (2^{12})^2 = 2^{24},$$

$$2^{24} = 16\,777\,216,$$

tedy

$$4\,096^2 = 16\,777\,216.$$

Podobně bychom obdrželi $64^3 = 262\,144$, $32^5 = 33\,554\,432$.

d) Konečně i leckterés odmocniny lze z tabulky hravě vyčísti.

$$\sqrt[8]{16\,777\,216} = \sqrt[8]{2^{24}} = 2^3 = 8$$

$$\sqrt[10]{1\,048\,576} = \sqrt[10]{2^{20}} = 2^2 = 4.$$

Žáci sledují a počítají tyto příklady s neobyčejným zájmem a patrnou chutí. A tím dosaženo již mnoho!

Z těchto snadných výpočtů poznají sami, jak výhodna by byla tabulka, v níž by čísla byla vyjádřena mocninami o témž základu. Všechny početní výkony vyšší proměnily by se v nižší; násobení v sčítání, dělení v odčítání, mocnění v násobení, odmocňování v dělení; přesvědčí se též, že při všech těchto výpočtech hlavní zření bylo míti k mocnitelům, exponentům. Počítali jen s nimi, vše ostatní vyčtli z tabulky. Mocnitelé staly se zde čísly nad jiné důležitější, čísly, k nimž všechen um, všechnu mysl jest obrátiti; z té příčiny dáno jim *nové* jméno *»logarithmy«*. Souhrn všech čísel a jich mocnitelů (logarithmů) pro určitý základ nazývá se soustavou logarithmickou, příslušné tabulky tabulkami logarithmickými.

Vedlejší tabulka jest též tabulkou logarithmickou, jenže velmi kusou. Mezery mezi jednotlivými čísly jsou příliš značné a čím dále rostoucí.

Leč nic nám nestojí v cestě, proč bychom si tyto mezery sami nevyplnili libovolným počtem čísel, vyjádřených mocninou čísla 2. Žáci vědí, že

$$\sqrt{a^m\, a^n} = \sqrt{a^{m+n}} = a^{\frac{m+n}{2}}.$$

Stanovme dle toho druhou odmocninu ze součinu dvou čísel stojících ve vedlejší tabulce pod sebou (jejich geometrický průměr). Dospějeme k hodnotě mocniny dvou, jejímž mocnitelem je poloviční součet mocnitelů, příslušejících číslům zvoleným. Příklad! Vložme mezi čísla 64 a 128 číslo jiné!

$$\sqrt{64.128} = \sqrt{2^6\, 2^7} = \sqrt{2^{13}} = 2^6\, \sqrt{2} = 90{\cdot}5094,$$

poněvadž však

$$\sqrt{2^6\, 2^7} = \sqrt{2^{13}} = 2^{13/2} = 2^{6\frac{1}{2}},$$

jest

$$90{\cdot}5094 = 2^{6{\cdot}5},$$

takže tabulka by byla v těch místech proložena takto:

64	2^6	6
90·5094	$2^{6{\cdot}5}$	6·5
128	2^7	7

Kdybychom nyní opět vypočítali geometrický průměr čísel 64 a 90·5094, obdrželi bychom nové číslo, jímž by bylo lze mezeru mezi 64 a 90·5094 vyplniti, číslo rovnající se $2^{6{\cdot}25}$ atd.

Kdyby však bylo určité číslo, příkladem 12, vyjádřiti mocninou čísla 2, pak uzavřeme 12 mezi dvě jiná čísla, jichž mocniny známe, mezi 8 a 16. Vypočítejme jako dříve jejich geometrický průměr:

$$\sqrt{16\,.\,8} = 2^3\, \sqrt{2} = 11{\cdot}2336 = 2^{3{\cdot}5}.$$

Ježto číslo 11·2336 jest číslu 12 bližší než 8, sevřeme 12 mezi 11·2336 a 16 a stanovíme zase geometrický průměr jich i příslušného mocnitele. Takto nabýváme stále užších a užších mezí čísel i mocnitelů (logarithmů). Souhlasí-li pak logarithmy ty v jistém počtu míst, máme na tento počet míst také určitě stanovený logarithmus čísla 12, mezemi těmito sevřeného.

Když takto žáci se přesvědčili, že jest v jejich moci i dovednosti, aby si logarithmické tabulky sami sestavili pro libovolný základ, a to tak podrobné, jak by si jen přáli, oznámí se jim, že toho není třeba, že již téměř 300 let užívá se soustavy a tabulek logarithmických, jichž základem jest číslo 10, a že soustavu tu nazýváme *Briggsovu*, poněvadž ji zavedl *Jindřich Briggs* (r. 1618), také *umělou* nebo *dekadickou*, a ježto obyčejně ve výpočtech praktických se jí užívá, také *obyčejnou*.

Byť žáci pojem logarithmů již nyní znali, doporučuje se přece, by neužívalo se toho slova písemně, nýbrž by naučili se především vyjadřovati čísla mocninou desítky. Tomu nutno předeslati tuto úvahu!

Poněvadž

$$1 = 0^0,\ 10 = 10^1,\ 100 = 10^2,\ 1000 = 10^3,$$

jest Briggsův logarithmus čísel 1, 10, 100, 1000... číslo celé.

Dále poznáváme toto:

Charakteristika Briggsova logarithmu čísel

1, 2, 3 . . . . 9 jest číslo jednociferné mezi 0 a 1,
10, 11, 12 . . . . 99 číslo dvouciferné mezi 1 a 2,
100, 101, 102 . . . . 999 číslo trojciferné mezi 2 a 3.

Po té žáci poučí se o zařízení tabulek, načež hned přikročí se k proměňování čísel celých čtyřciferných v mocniny desítky. To díti se má jen ústně.

Učitel vysloví úlohu: »Proměňte v mocninu o základě 10 číslo 4261,« načež žáci, majíce tabulky v ruce, bez psaní do sešitů odpovídají:

$$4261 = 10^{3 \cdot 62951}.$$

Takových příkladů možno probrati v malé chvilce aspoň dvacet. Hned na to řeší se úlohy opačné.

»Stanovte číslo, jež rovná se mocnině $10^{3 \cdot 90113}$.«

I tu žáci beze všeho psaní a dlouhého rozmýšlení odpoví:

$$10^{3 \cdot 90113} = 7964.$$

Opět několik podobných příkladů rychle za sebou, aby žáci nabyli zručnosti v hledání!

Po té přejde se k desetinným zlomkům.

$$1 = 10^0,\ 0 \cdot 1 = 10^{-1},\ 0 \cdot 01 = 10^{-2},\ 0 \cdot 001 = 10^{-3}.$$

Z této úvahy plyne, že charakteristika logarithmu desetinného zlomku jest záporná, mající tolik jednotek, kolik null jest před první číslicí platnou.

Důležitým článkem v dalším vývoji dekadických logarithmů jest tento:

Vyjádřeme libovolné čtyřciferné číslo, třeba 6857, mocninou o základě 10.

$$6857 = 10^{3 \cdot 83613}.$$

Násobme a dělme tuto rovnici postupně mocninami čísla 10. Obdržíme:

$$
\begin{array}{llll}
6857 \,.\, 10^2 = 10^2 \,.\, 10^{3 \cdot 83613} & \text{nebo} & 685700 & = 10^{5 \cdot 83613} \\
6857 \,.\, 10^1 = 10^1 \,.\, 10^{3 \cdot 83613} & » & 68570 & = 10^{4 \cdot 83613} \\
6857 \,.\, 10^0 = 10^0 \,.\, 10^{3 \cdot 83613} & » & 6857 & = 10^{3 \cdot 83613} \\
6857 \,.\, 10^{-1} = 10^{-1} \,.\, 10^{3 \cdot 83613} & » & 685 \cdot 7 & = 10^{2 \cdot 83613} \\
6857 \,.\, 10^{-2} = 10^{-2} \,.\, 10^{3 \cdot 83613} & » & 68 \cdot 57 & = 10^{1 \cdot 83613} \\
6857 \,.\, 10^{-3} = 10^{-3} \,.\, 10^{3 \cdot 83613} & » & 6 \cdot 857 & = 10^{0 \cdot 83613} \\
6857 \,.\, 10^{-4} = 10^{-4} \,.\, 10^{3 \cdot 83613} & » & 0 \cdot 6857 & = 10^{0 \cdot 83613 - 1} \\
6857 \,.\, 10^{-5} = 10^{-5} \,.\, 10^{3 \cdot 83613} & » & 0 \cdot 06857 & = 10^{0 \cdot 83613 - 2}
\end{array}
$$

Žáci seznají očividně, že obyčejné logarithmy všech těchto čísel různí se sice charakteristikou, ale shodují se v části lomené, která se vůbec nemění, násobíme-li nebo dělíme-li číslo libovolné mocninou desítky. Tato lomená část logarithmu závisí tedy jen na pořadí cifer, nikoliv pak na místní jejich hodnotě nebo poloze tečky desetinné. Této lomené části logarithmu díme mantissa — přívěsek.

Abychom tudíž stanovili logarithmy čísel 4, 73, 567, vyhledáme mantissy příslušející číslům: 4000, 7300, 5670.

Nyní opět řada úloh! Vyjádřete tato čísla mocninou desítky:

145, 182·3, 82·9, 78·43, 5·796, 0·2063, 0·02723, 0·006893, 0·0003645, 0·00006412 atd.,

a úloh opačných hledáním hodnot:

$10^{2\cdot83257}$, $10^{1\cdot99991}$, $10^{1\cdot66661}$, $10^{0\cdot50001}$, $10^{0\cdot39777-1}$, $10^{042062-2}$, $10^{046509\ 5}$atd.

Jde-li o vyhledání logarithmu čísla pěticifrového, na př. 63584, uvažujeme takto: Dané číslo leží mezi čísly 63590 a 63580,

$$63590 = 10^{4\cdot83626}$$
$$63580 = 10^{4\cdot83620}$$

rozdíl 10 rozdíl 6 stotisícin
tedy na 4 » 2·4 (nebo 2) stotisíciny,

takže $63584 = 10^{4\cdot83624}$.

A opět aspoň 20 příkladů čísel celých i desetinných.

Je-li naopak k dané mocnině desítky vyhledati číslo, béřeme se cestou opačnou.

Příklad! Vyhledati jest číslo, jež rovná se $10^{3\cdot83604}$.

Daná mantissa jest mezi mantissami 83601 a 83607 v tabulce obsaženými. Menší mantissa jest o 3 stotisíciny menší než daná.

Z tabulky lze vyčísti, že

$$10^{3\cdot83607} = 6856$$
$$10^{3\cdot83601} = 6855$$

rozdíl 6 rozdíl 1
» 3 » 0·5

Tedy $10^{3\cdot83604} = 6855\cdot5$.

Odvození pravidla a hojnost příkladů!

Nyní přikročí se k číselným výpočtům výrazů. I zde nepřestaneme vyjadřovati čísla mocninami desítky. Jsou to cvičení nad jiné důležitá a užitečná. Jen málo příklady chci je krátce objasniti.

a) Stanoviti jest součin $x = 2\cdot3846 \,.\, 11\cdot047 \,.\, 17\cdot816$.

$$2\cdot3846 = 10^{0\cdot37742}$$
$$11\cdot047 = 10^{1\cdot04325}$$
$$17\cdot816 = 10^{1\cdot25080}$$

$$x = 10^{2\cdot67147}$$

$$10^{2{\cdot}67147} = 469{\cdot}32$$

$$x = 469{\cdot}32$$

b) Vypočítati jest: $x = 469{\cdot}68 : 9{\cdot}4326.$

$$469{\cdot}68 = 10^{2{\cdot}67178}$$
$$9{\cdot}4326 = 10^{0{\cdot}97463}$$
$$x = 10^{1{\cdot}69715}$$

$$x = 49{\cdot}793$$

c) Jak veliké jest $x = \sqrt[3]{0{\cdot}071234}$

$$x = 10^{1/3\,(0{\cdot}85268\ \ 2)}$$
$$x = 10^{1/3\,(1{\cdot}85268\ \ 3)}$$
$$x = 10^{0{\cdot}61756-1}$$

$$x = 0{\cdot}41454$$

Po těchto přípravných pracích přikročí se teprv k základním poučkám o počítání logarithmy: logarithmu součinu, zlomku, mocniny, odmocniny; logarithmování algebraických výrazů a k opětnému vypočítávání číselných výrazů bez uvádění mocniny desítky. (Ostatek příště.)

Antické živly Schillerovy Nevěsty messinské.

Napsal **dr. František Loukotka.**

(Část další.)

V.

Je-li idea osudu nejdůležitějším vnítřním, jest *chor* hlavním živlem vnějším, kterým zamýšlel Schiller povznésti tragoedii na výši idealnosti antické. Sám jsa dobře si vědom nesnadnosti úkolu toho, neostýchal se Goethovi napsati toto: »Da ich eben daran bin, ein Wort über den Chor zu sagen, welches an der Spitze der B. v. M. stehen soll, so dringt das ganze Theater mitsamt dem ganzen Zeitalter auf mich ein und ich weiss kaum, wie ich es abfertigen soll.« Přes to chtěje čeliti nízkému naturalismu v umění zastal se novoty své s rozhodností jemu vlastní a hleděl ji ospravedlniti v úvaze tragoedii předeslané: »Über den Gebrauch des Chors in der Tragoedie«, jež obsahuje sice výborné myšlenky o umění, ale také blyštivá sofismata, kterých při bedlivější úvaze nelze nepostříci a zbraněmi Schillerovy vlastní kritiky vyvrátiti.

Chor vykazuje u tří koryfejů tragoedie řecké podstatné rozdíly. Kdežto u Aischyla ještě v děj zasáhá, ba v Eumenidách i úlohu herce zastává[45]), u Sofoklea přirčen mu úkol podřízený, u Euripida pak dokonce stává se mnohde bezvýznamným a opravňuje — aspoň hledíc k některým dramatům — výrok Goethův, jenž zve jej »ein lästiges

[45]) *Sládek* na m. uv. str. 174.

Herkommen und aufgeerbtes Inventarstück«. Abstraktní formule, kterou býval definován proměnlivý charakter choru, utvořena zvláště se zřením k choru Sofokleovu: Aristoteles[46]) zve jej κηδευτὴς ἄπρακτος, t. j. účastník, živě a s upřímnou srdečností sledující děje předváděné, jenž však nejedná; Hegel zve jej »der Sprecher für das unparteiische Volksbewusstsein, der auf dem substanziellen Boden des sittlichen Lebens steht,« Schlegel pokládá jej za »idealního diváka«,[47]) což Sládek právem vyvrací řka:[48]) »Avšak ani tam, kde se děje neúčastní činem, nelze jej nazvati idealním divákem. Jest totiž částečně zástupcem lidu a s ním sdílí i nejeden předsudek, omyl a obmezené sobectví. Bývá krátkozraký a nakloněn k rychlému nadšení i malomyslnosti. S druhé strany však význam choru jest i náboženský, a bývá tedy chor tlumočníkem vznešených myšlenek a úvah básníkových.«

Přihlédneme-li k choru tragedie Schillerovy, shledáme, že mnohdy vybočuje daleko z dráhy, kterou bere se jeho vzor antický. Některé úchylky vnějšího rázu lze arciť ospravedlniti příkladem podobných úchylek v tragoedii řecké: tak na př. rozdělení ve dva sbory, jako shledáváme dva polosbory v »Sedmi proti Thebám«, počet členův *každého z obou sborů*, totiž dvanáct, odpovídá obvyklému úhrnnému počtu *celého* sboru Aischylova proti patnácti členům celého sboru Sofokleova; též rozdělení jednotlivých řečí mezi různé členy sboru Schiller zavedl po příkladě již Aischylově zvl. v »Sedmi p. Th.«, a odchod sboru mezi dějem dovolil si po příkladě tak zvané μετάστασις u Aischyla v Eumenidách a u Sofoklea v Aiantu.

Povážlivější jest, že sbor Schillerův právě vnitřní charakteristickou podstatou svou v neprospěch svůj od antického se uchyluje. Ke konci úvodu, »N. m.« předeslaného, praví Schiller: »Ich habe ihn in zwei Teile getrennt und im Streite mit sich selbst dargestellt; aber dies ist nur dann der Fall, wo er als wirkliche Person und als blinde Menge mithandelt. Als Chor und als ideale Person ist er immer eins mit sich selbst.« Než taková dvojakost choru nemá v tragoedii antické příkladu a na jevišti našem, kde psychologická jednota a pravdivost vystupujících osob jest požadavkem předním, je zhola nemožna: chor určený k tomu, aby měl jednak úkol osoby skutečné a slepého lidu, ale jednak bytosti idealní a pravého choru, čili jinými slovy, chor, který dílem chorem jest, dílem chorem není, sám sebe annulluje.[49])

Zde opět lze viděti, jak podotčeno výše v příčině zavedení ideje osudu, v jaké nesrovnalosti a přehmaty zbloudí i veleduch prvního řádu, chce-li stůj co stůj oživiti přežilé názory a útvary v době, kterou provívá duch zcela jiný. Jak lze medle věřiti, že týž chor, jenž skoro otrocky podrobuje se pánům svým (I. 437 st., 524 nn.), jenž rozkol jich podněcuje, jenž rozháranost nitra svého odhaluje slovy: »Nás ale pudí zmatené snahy životem pustým bez rozvahy« (I. 374—5), jenž o zákonném řádě vyslovuje se asi tak, jako Kallikles, antipoda idealismu Sokratova, v Gorgiu Platonově, že totiž je přítelem jen

---

[46]) Problem. 19., 48.
[47]) Vorlesungen üb. die dram. Kunst u. Literatur I. 77.
[48]) Na m. uv. s. 174.
[49]) Srv. *Gerlinger* na m. uv. s. 28.

slabochův a zbabělcův a že by nejraději zmalátnění světa způsobil (I. 879 n., cfr. III. 32.), jenž po zavraždění nevinného Manuela necitelně jásá (III. 202 n.): že týž chor může dávati naučení moudrosti, se stanoviska přísného mravokárce hlásati ctnost a vznešené pravdy životní.[50]) Jestliže Rönnenfahrt ve své apologii choru Schillerova dí[51]): »Der Chor musste nun den dämonischen (sic!) Charakter des antiken Chors verlieren, da der dramatische Stoff des Trauerspieles schon von neuzeitlichen Elementen durchdrungen ist. Er konnte nur menschlich den menschlich handelnden und leidenden Personen nicht sowohl gegenüber, als vielmehr an die Seite treten« — pak nelze než litovati, že týž Rönnefahrt tak málo znal význam choru antického a zúmysla přehlíží poklesky, jichž dopustil se Schiller zvláštním jeho kvalifikováním. Při tom nelze přehlédnouti, že oba sborové i věkem i zájmy svými se různíce nejsou způsobilí, by pronášeli úsudky nestranné a v jedno smýšleli.

Zavedení choru v tragoedii dle vzoru antického sepsané bylo ostatně činem, jemuž se Schiller, básník filosofující reflexe, nemohl vyhnouti, nalézaje v něm vhodného tlumočníka lyrického nadšení svého, pro něž v dramatě moderním jinak není místa.

Co se tkne formy metrické, sborové zpěvy Schillerovy nejsou rozčleněny antistroficky jako v dramatě antickém, sestávají však, jako většina sborových zpěvů Sofokleových, z řad logaoedických nebo daktylských, a jen kde sbor účastní se dialogu s osobami jednajícími, užívá iambických pentapodií podobně, jako ve dramatě řeckém iambických trimetrův.

VI.

Hledě povznésti se všestranně na idealní výši dramatu řeckého, Schiller protkal báseň svou hojnými *živly a náměty mythologickými a náboženskými*, jež staví hrdiny poesie, vážené z bájí a pověstí národních, v bezprostřednou blízkost a pospolitost s božstvem. Že krok ten při látce, náležející světu křesťanskému, nemohl nenaraziti na překážky nezdolné, to neodstrašovalo básníka; neboť zvoliv jevištěm děje Sicilii, soudil, že zde našel pravou půdu, kde snadno lze vpraviti v tehdejší poměry křesťanské barvité, živou rázovitostí symbolických zjevů vynikající bájesloví řecké a kde docela i ohlas pověry maurské je přípustný. »Ich hatte es«, dí na konci úvahy o choru, »für ein Recht der Poesie, die verschiedenen Religionen als ein kollektives Ganze für die Einbildungskraft zu behandeln, in welchen alles, was einen eignen Charakter trägt, eine eigne Empfindungsweise ausdrückt, seine Stelle findet. Unter der Hülle aller Religionen liegt die Religion selbst, die Idee eines Göttlichen, und es muss dem Dichter erlaubt sein, dieses auszusprechen, in welcher Form er es jedesmal am bequemsten und am treffendsten findet.« A tak zříme v jeho »N. m.« kus náboženských názorů starohellenských vsunut ve středověk křesťanský.

---

[50]) *Cholevius* na m. uv. s. 216: »Wenn aber auch die antike Tragödie dem Chor das συναγωνίζεσθαι gestattet, so ist durch kein Beispiel zu rechtfertigen, dass er hier an den Verirrungen teilnimmt, die er rügt.« Srv. ***Kohm*** na m. uv. str. 55 n.

[51]) Na m. uv. s. 42.

Lecos arci vysvětliti jest na vrub mluvy tropické, všem básníkům vlastní, tak zvláště: I. 223 n. Sicilii, »obilní komoru« Italie ve starověku, sbor zve zemí »zlata, kde Ceres směje se kol a kde pokojný Pan, jenž nivy chrání«; I. 834 »vzácné dary mořské bohyně« — dary Amfitritiny — metonymicky místo dary moře; I. 898 »opájí svůdně dobu tu blahou vnadná ta mořských rozenka pěn«, t. j. Afrodite — meton. ms. láska; II. 49 »k stínům poután«; IV. 267 n. »V smrti stygický člun chvácen i jun v bujném rozkvětu mladého žití«; IV. 511 n.: »Ne s radostí, jak chtěl bych, mohu pak tu slední obět vzdáti jeho mánům«. Rovněž tak nepřekvapují různé narážky na báje řecké, j. zvl.: na báji, dle níž i plamen hranice, na které mrtvoly Eteokleova a Polyneikova společně spáleny byly, se rozdvojil; II. 60 n. na mythos o Danai a 63 n. na báj o Andromedě a osvobození její od Persea; III. 306 n. líčení trestu Oresta, Líticemi stíhaného.

Ale na půdě náboženství ryze starořeckého stojí básník předpokladem svým, že božstvo zjevuje svou vůli i *sny*[53]) a že vinu uvalují na sebe ti, kdož o pravdivosti jich pochybují. Neboť kdežto Sofokles, učiniv víru v pravdivost *věšteb* hlavním motivem své tragoedie, stál na stanovisku náboženského presvědčení své doby[54]), Schiller, napodobuje i v tom arcibásníka řeckého, vnesl do díla svého živel nazírání křesťanskému cizí.[55])

Krom toho zabočuje v odlehlý okruh náboženství starohellenského celou řadou míst, jež tropického výkladu nepřipouštějí; jsou to zvláště: I. 139 n.: »Hadovlasá ať leží v okovech před branou obluda sváru. t. j. Ἔρις). Hostinného nebť domu práh — by zášť se ho lekla — Přísaha ohlídá, Furií dceř, jež nejstrašnější z božstev je pekla«; míněn Ὅρκος, jenž dle Hesiodovy Theogonie byl vlastně synem Eridiným, poněvadž však byl pod ochranou Erinyí, básník zve ho jejich synem; slovy posledními naráží na Styx, při níž bozi přísahali; jestliže nedostáli přísaze, stali se smrtelnými; III. 283 n. jest řeč o skryté činnosti Erinyí, dcer Themidiných; IV. 390 n.: »Kovových nohou dunění slyším, pekelných hadův sykotné zvuky, furií v tom já poznávám krok«; I. 212; »die himmelumwandelnde Sonne« — srov. Hom. Il. VIII. 68: *Ἥλιος οὐρανὸν ἀμφιβέβηκεν*; I. 941 n.: »na zemi, ač její tíž na sloupech věčných spočívá pevně«; II. 216 n: »Vítězství zlaté, ona perutná božka, věčně jež na ruce věčného otce k vítězství rozpíná perutě své«; I. 658 n. Manuel mluví ve smyslu Herodotově o závisti bohů, nepřejících člověku štěstí přílišného; IV. 358 n. Isabella vyslovuje ryze Epikurský názor o bozích, nestarajících se o běh věcí lidských; IV. 733 n. při slovech: »Když všechen svět tě krutě pohaní, jen utíkej se k rovu našemu a tamo volej k božstvu synů svých; jsmeť bohy pak a vyslyšíme tě« — tane Césarovi na mysli představa Geniův, kteří jako strážná

---

[52]) Krom toho i III. 1—33, octnuvše se mezi sebou v kontroversi, jednotliví členové sborův užívají pentapodií iambických.

[53]) Srv. Hom. Il. I. 63: »Vždyť i sen má od Dia původ.«

[54]) Viz *Pechnik* na m. uv. str. 11 a Dr. *Jos. Kohm*: Die Komposition der Sophokleischen Tragödie Oidipus Tyrannos. 1894, I. dílu str. 31.

[55]) Srv. *Kohm*: Schillers Braut v. M. und ihr Verhältnis zu Soph. Oid. T. — str. 83 a 161 a téhož spisovatele repliku na recensi díla jeho v Österr. Mittelschule 1902, str. 153 n.

božstva člověka provázejí a po smrti na hrobě jeho bdí; IV. 768 n.: »Náš drahý mrtvý žádá oběti; nechť dostane se mu jí, matko, než tou obětí nech býti mne!« — musilať dle názoru starých prolitá krev býti pomstěna příbuznými.

Jestliže tyto představy pohanské chovají osoby tragoedie se stejnou opravdovostí jako víru v Královnu nebes, v anděle, ve svaté, ve zbavení těžké viny vykonáním pouti na místo posvátné, samoděk vybavuje se nám otázka, zda mohou lidé doby historické chovati názory a smýšlení v také míře nesrovnalé, ba i sobě odporující, zda se tím nepodrývá vnitrná pravdivost básně, jež líčí nám lidi takové, ježto přece mravy a názory mohou ději jen tehda skýtati basi pevnou a hodnověrnou, snášejí-li se skutečně s dobou, ve které je projevují osoby jednající.[56]) Přesouvání a záměna epoch, náboženství, národností a míst nemůže nemíti v zápětí zmatek, jímž celý děj stává se vrátkým a pochybným, a nemůže prospěti uměleckému dílu, v němž má býti vše důsledně účelné a harmonické.[57])

VII.

Také *vnějším ustrojením* tragoedie své Schiller hleděl přizpůsobiti se dramatu antickému, pokud připouštělo novodobé zařízení scenické. Omezilť počet jednajících osob, nehledíme-li k poslům — na pět, s ma-

[56]) Správně dí v příčině té *M. Šimáček* v referátě o Hilbertově Falkenštejnu (v Nár. Pol., 26. května 1903): »Ale vždy tu bude platna mez určená požadavky: neměniti *ducha doby*, neboli kladně řečeno: vžíti se v něj a projevovati, vyjadřovati se o něm. Neboť šlo-li by se dále, mohli bychom odhoditi již vše přes hradby, i historický kroj, a Jiřík Poděbradský na př. by mohl vystupovati v uniformě maršalské, Lev z Rožmitálu v modním úboru salonním.« Srv. *Kohm* na m. uv. s. 83 n.: »Was Sch. in seiner Abhandlung Über den Gebrauch des Chors in der Tragödie zur Rechtfertigung der Vermischung christlicher Religion mit griechischer Götterlehre vorbringt, vermag nicht die Forderung eines dramatischen Kunstwerkes aufzuheben, dass sich die Personen eines historischen Dramas, selbst wenn sie über ihre Zeit hinausragen, mit ihren religiösen und ethischen Grundanschauungen nicht in Widerspruch setzen dürfen . . . Schiller kann der Vorwurf nicht erspart bleiben, dass er, von dem Wunsche beseelt, dem Oidipus Tyrannos etwas Analoges an die Seite zu stellen, auf eine falsche Bahn verlockt wurde und infolge dessen, indem er in der Anlehnung an das griechische Muster zu weit ging, der Forderung nach innerer Wahrheit in der B. v. M. nicht immer vollkommen Rechnung getragen hat.« Viz tamtéž str. 189.

[57]) Není tudíž zde nic platna obrana *Rönnefahrtova*, jenž praví na m. uv. str. 16: „Da die Kirche, um das Heidentum zu überwältigen, vielfach die poetischen Formen, Bilder und Kultushandlungen des alten griechischen Göttertempelwesens beibehalten hatte; da die Kirchenreligion eben auch nur in äusserlichen Formen und Bräuchen ihre Übung fand; da die gesamte Bildung der Bewohner Messinas noch immer in den alten Klassikern ihr Fundament hatte: so blieben neben dem katholischen Kirchenbrauch die religiösen Vorstellungen, Mythen und Traditionen des Altertums in harmloser Anwendung bei den späten Abkömmlingen des verschwundenen Griechenvolkes. Der Chor hält sich für gut katholisch, wenngleich er den Eid als der Erinyen Sohn und den furchtbarsten unter den Göttern der Hölle bezeichnet. Der Themis Töchter, die drunten im Tiefen sitzen und, wenn sie heraufkommen, durch ihren Schritt den Menschen erschrecken, sind ihm die Boten der Gerechtigkeit des katholischen Kirchengottes. Amors Tempel, die gefällige Tochter des Schaums, die strenge Diana, Aurora, die blühende Hebe und die goldene Victoria auf der Hand des ewigen Vaters u. s. w. vertragen sich ganz friedlich mit der Himmelskönigin und der heil. Cäcilia. Srv. *Pechnik* na m. uv. str. 32 n.

lými úchylkami dostál požadavku antického divadelnictví, »nikdo čtvrtý nemluv na jevišti«[58]), vyhnul se, pokud bylo lze, častým proměnám scény, ba hleděl i přiblížiti se rozdělení dramata řeckého, jak poznali jsme již výše, uvádějíce stručný obsah jeho tragoedie. I v tom napodobil tragoedii řeckou, že příchod osoby diváku dosud neznámé předem se oznamuje; usus ten v divadelnictví řeckém ten měl účel, aby obecenstvo, jež nemělo v rukách »programů«, poznalo ihned, ve které úloze herec vystupuje, nebylo-li jiným způsobem z jeviště včas o tom poučeno. Tak na př. s Aisch. Sedmi proti Th. v. 341 n.[59]) (Náčelnice polosb. I.):

»Tu vyzvědač náš přináší, jak se mi zdá,
nám, přítelkyně, novou zprávu nějakou,
své údy chvatem poháněje běhuté« —

pak se Sofokleovým Oidipem králem, v. 78 n. (Kněz):

Nuž, vhodná jest i tvá řeč; oznamují pak
i tito, že sem právě Kreon přichází[60])

a s Antigonou v. 1180 n.:

»A právě ubohou, hle, Eurydiku zřím,
choť Kreontovu . . .«

srovnati jest N. m. I. 530 n. (Polosbor Cesarův):

»Hle, zvěda, jejž jsi vyslal, pane můj,
zřím vracejícího se« —

a II. 583 n. (Isabella):

»Než hle! Tu věrný sluha můj se vrací!
Jen blíže, blíže, poctivý Diego!«

Zvěstování příchodu Atossina chorem v Aisch. Peršanech v. 150 n. slovy náčelníka sboru:

»Avšak, hle! bohům tu podobna kvapí,
jako záře pro mé oči, králova máť,
královna to má; tu se tobě kořím!«

jest napodobeno v N. m. I. 225 n. (Oba polosbory):

»Čest jí a sláva,
anať nám vzchází
jako zářivé slunce!
Před stkvělou hlavou tvou vrhám se v prach!« —

---

[58]) *Horác* ad Pis. v. 192.
[59]) Citováno dle našeho překladu, uveřejněného v Roční zpr. c. k. akad. gymn. r. 1896 a 1897 a ve Sborníku světové poesie; rovněž tak citáty z Aischylových Peršanů jsou z našeho překl. uveřejněného v Roční zpr. téhož gymn. roku 1890.
[60]) Citáty z Oidipa krále uvádíme dle překl. řed. *Jos. Končinského.*

Dikce N. m. dopíná se velikolepého vzletu, zářivého lesku a dokonalosti, jako žádný z ostatních kusů Schillerových. Vzorem vznešené mluvy tragoedie byl mu zvlášť Aischylos, jejž napodobil mimo jiné zejména tvoře četná, zvučná a plastická epitheta; z nejvýznačnějších uvádíme: I. 136 säulengetragenes Dach; I 140. des Streits schlangenhaarigtes Scheusal; I. 286. die dunkelnachtenden Schwingen; I. 956. diese lichtscheu krummen Lebenspfade; II. 10. die Stadt, die völkerwimmelnde; II. 297. dem hohläugigten Verdacht; II. 474. in unzugangbar festverschlossenem Gemüt; III. 290. sonnenbeleuchtete Erde; IV. 77. des unverständlich krummgewundnen Lebens. Za srovnáním uvádíme z Aischyla jen: Perš. 314 jízdy černozbrojné, 367 cest mořešumných, 385 bělohřívá Dennice, Obětovn. 284 chmurotemná střela, 375 střela břítkobodá, 376 zlopášnou hlavu, Eum. 184 lva krvostřebného a pod. Citoslovné výlevy bolu, několikrát po sobě opětované, zvl. ke konci 4. výjevu jedn. IV. v. 298, 331: »weh, wehe, wehe, wehe!« jsou nápodobou četných míst tragoedií řeckých, na př. Perš. 1031, 1067, 1073; rovněž emfatické opakování slov, j. III. 204: »Vrah ať zhyne, zhyne!«, III. 281 n.: »Skrz skuliny země dolů, dolů krev tvá se řine a řine se dál«, IV. 349: »Ó, zadrž, zadrž!«, IV. 387 n. a 407 n.: Plyňte, plyňte a v černých proudech, potoky krve, řiňte se ven!« IV. 398: »Černé dýmy, valte se, valte!« jest reminiscencí na podobná místa tragoedie řecké, jako Perš. 1003 n.:

»Toť hrozno, hrozno, ach! žel! ach!
Ranou jste, ach, stihla nás,
ó božstva, hroznou, jakéž
nezřela ještě nikdy, nikdy Ate!«

1010: »Nevídaných trudův, trudův!«
1038: »Pro pohromu plakej, plakej!«
1047: »Žel, ach, těch útrap, útrap, ach!«

Srovn. Sof. El. 1232 n., 1253 n. atd. Antické a po výtce homerské je metonymické užívání substantiva odtažitého místo adjektiva, j. I. 259 n. »Des Mondes mildere Klarheit« (srovn. se Sof. El. 19. »a klid již minul tmavé noci hvězdnaté«[61]), I. 263 »der Mutter liebliche Hoheit«, I. 264. »Der Söhne feurige Kraft«, IV. 81 n. »des raschen Boten jugendliche Kraft«: vše to je nápodobou výrazův σθένος Ἕκτορος, ἱερὴ ἴς Τηλεμάχοιο. Podobně I. 258: »Před stkvělou hlavou tvou vrhám se v prach —« srovn. mimo jiné Sof. Antig. 1. Ἰσμήνης κάρα.

Porůzné reminiscence na místa klassikův řeckých a římských jsou: I. 743: »Jaké krve honosí se být?« na Odyss. XIV. 187: »Vespolní hosté otcovští být se chlubíme,«[62]) na Il. I. 91 a jinde. N. m. I. 578: »jej nenávidět chci jak pekel bran« na Il. IX. 312: »Ten věru stejně mi jest protiven, jako Hádovy brány, kdožkoli v nitru jiné skrývá a jiné vypovídá« a Odyss. XIV. 156. Krásná úvaha Isabellina o síle svazku rodného I. 359—369 a 376—393 upomíná živě na Xenofontovy Paměti II. 3 a Kyrop. VIII. 7; vyjímajíce zvl. v. 366—369:

[61]) Z překladu dra *Jos. Krále* (ve Sborníku světové poesie sv. 50).
[62]) Z překl. řed. *Ant. Škody*.

»O blaze, komu rodem bratr dán!
Jej štěstí nemůž' dát! Jeť přirozený
mu přítel; světu, jenžto zápolu
jest pln a lsti, on čelí dvojnásob!«

srovnejme s Xenof. Kyrop. VIII. 7. § 14—15: »Kteří týmž otcem byli zplozeni a touž mateří vychováni a v témže domě vyrostli ... a touž osobu matkou a téhož člověka otcem nazývají — zda *ti* mezi všemi tvory světa si nejsou nejpříbuznější? Nenechte tudíž ladem výhod, které bohové bratrům podávají za základ příbuzenské družebnosti, nýbrž na ně ihned budujte skutky lásky přátelské. O sebeť pečuje, kdo o bratra se stará ... Zda nebude se každý bát ublížiti zvláště bratru, když bratr jeho mocný jest? Srovn. Aisch. Sedm proti Th. 982 n. (Antigona):

»Neb má velkou moc
krev otce nešťastného, matky nebohé
nám společná, z nichž oba pocházíme.« —

Reminiscencí na Vergilia[63]) a sice Aen. VI. 724: »tekuté plochy vodstva a země« a II. 780: »nezměrnou brázditi tůni« jest I. 925 n.: »Pole to zelené, křišťálu lán, kýlem kdo lodi spějícím brázdí.« Úmyslným ohlasem známých veršů Horatiových:[64])

»Tamž spět je nutným všem; v osudí točí
se sudba všechněch dříve či později
majíc vypadnout, pak k věčnému
nás naložit na lodičku psanství«

jest výše uvedené místo: »V smrti stygický člun chvácen a jun v bujném rozkvětu mladého žití.« Na Horatiovu epodu druhou upomíná zpěv sboru IV. 536 n.:

»Blažen je ten a budiž mnou chválen,
kdožkoli v zátiší luhův a niv
života zmatených kruhův je vzdálen,
na ňadrech přírody dětinně živ!«

Zřejmou nápodobou smělého obrazu Horatiova (Epod. 13.):

»Tož příležitosti se rázně
uchopme, přátelé, pokud sílu mají (v orig. *virent*) kolena«

a Verg. Aen. V. 295.: »(Euryalus) forma insignis *viridique* iuventa« — »Eur. sličnosti stkvělé a mladosti kvetoucí — jest I. 903 n. »Flechte sich Kränze, wem die Locken noch *jugendlich grünen*«.

Stichomythie, nejen u tragikův řeckých, nýbrž i u básníkův moderních, zvl. Shakespeara, velmi časté, Schiller užil přirozeně nejen v N. m., nýbrž i v jiných kusech svých, pročež nečiníme o ní zmínky zevrubnější.

(Příště dále.)

[63]) Vergiliem Schiller zabýval se s živým zájmem: už r. 1780 přeložil část prvního zpěvu Aeneidy: Sturm auf der Tyrrhener See a 1789 zpěvy druhý a čtvrtý. Citováno z překl. *Škodova*.

[64]) Carm. II. 3.

Povýšení ředitelů a professorů na státních školách středních v roce 1903.

Napsal K. Ir. Černý. *Praha.*

Dne 1. července 1903 bylo uveřejněno povýšení professorů do VIII. třídy, dne 1. listopadu do VII. třídy a konečně dne 15. prosince oznámeno povýšení ředitelů do VI. třídy hodnostní.

Všimneme si nejprve těchto.

Ředitelů bylo letos jmenováno *24*. Z nich připadá na gymnasiá a reálky ***německé*** 11, na *německo-slovinské* 2, na *polské* 2, na *italské* 1, na *české* 8. Z 11 německých ředitelů působí ve Vídni 3, v Čechách 5, na Moravě 1, ve Slezsku 1, v Bukovině 1; ze dvou německo-slovinských ve Štyrsku 1, v Krajině 1; polští oba v Haliči; italský v Tyrolsku; z českých 6 v Čechách (Seifert, Hátle, Hospodka, Sochor, Šteflíček, Truhlář), 2 na Moravě (Jeřábek, Henniger z Ebergu). Na chorvatských, ruských, německo-rumunských a něm.-ruských ústavech jmenování tentokrát nebylo.

Podle definitivy učitelské byli:

z r. 1868 *český* 1 (řed. 89);
z r. 1870 *český* 1 (řed. 73) a něm. 1 (řed. 99);
z r. 1871 *český* 1 (řed. 79);
z r. 1872 *čeští* 2 (řed. 95 a 01);
z r. 1873 *český* 1 (řed. 93) a italský 1 (řed. 96);
z r. 1874 *český* 1 (řed. 01), polský 1 (řed. 01) a něm. 1 (řed. 00);
z r. 1875 německý 1 (řed. 96);
z r. 1876 *český* 1 (řed. 97), němečtí 2 (řed. 90, oba dva), německo-slovinský 1 (řed. 90);
z r. 1877 němečtí 2 (řed. 00 a 03), německo-slovinský 1 (řed. 01);
z r. 1878 němečtí 4 (řed. 88, 92, 95 a 97);
z r. 1884 polský 1 (Majchromowicz, řed. 97; má zástupce a jest zemským inspektorem v Haliči).

Z přehledu toho jest viděti, jak na českých ústavech povyšování ředitelů dosud vázlo: v nejstarších ročnících (1868—73) jsou zastoupeni takřka výhradně jen ředitelé čeští, jimž dostalo se VI. třídy teprve v době, kdy dosluhují, resp. přesluhují. O tom bylo na tomto místě již častěji promluveno. Že se nečeká snad další dobu, až jak ředitel se osvědčí, vidno i letos z toho, že na př. ředitel Weihrich (Vídeň) byl jmenován r. 1903 ředitelem a hned také povýšen do VI. tř. (podobně r. 1901 Glöser ve Vídni).

Poměr mezi státními řediteli v VI. a VII. tř. podle stavu ze dne 1. ledna 1904 jest nyní tento:

V VII. třídě jest 60 německých (+ 1 něm.-slov. + 1 něm.-ruský), tedy 62 celkem, *33 českých* (25 v Čechách, 7 na Moravě, 1 ve Slezsku), 19 polských, 3 ruští, 5 chorvatských, 3 italští ředitelé.

Naproti tomu v VI. třídě jest 62 německých (+ 5 něm.-slov. + 2 něm.-rumunští), tedy 69 celkem, *31 českých* (26 v Č., 5 na Mor.), 20 polských, 1 ruský, 1 chorvatský, 2 italští ředitelé. Zároveň třeba připomenouti, že z oněch 62 německých ředitelů třídy VII. v zemích českých působí 33, tedy přes polovici, ale z 69 německých třídy VI. jen 23, tedy třetina, takže 46 jich mají země jiné, hlavně pak Vídeň (19 v tř. VI. proti 9 v tř. VII.).

Z českých ředitelů dosud nebyli anebo dosud nemohli býti jmenováni:

a) v Čechách: 1 z r. *1868* (řed. 71); 1 z r. *1870* (řed. 77); 2 z r. *1873* (řed. 99 a 02); 1 z r. *1874* (řed. 00); 2 z r. *1877* (řed. 90 resp 96 a 00); dále jsou v VII. tř.: 1 z r. 1878 (řed. 03); 4 z r. 1879 (řed. 93, 98, 98 a 99); 1 z r. 1880 (řed. 03); 1 z r. 1881 (řed. 02); 4 z r. 1882 (řed. 98, 02, 03 a 03); 1 z r. 1883 (řed. 98); 2 z r. 1884 (řed. 87 a 89); 1 z r. 1885 (řed. 03); 1 z r. 1886 (řed. 98); 1 z r. 1888 (řed. 88); a konečně 1 z r. 1890 (řed. 90 resp. 94);

b) na Moravě a *ve Slezsku*: 2 z r. 1879 (řed. 97 a 00); 2 z r. 1880 (řed. oba 99); 1 z r. 1881 (řed. 02); 2 z r. 1883 (řed. 94 a 95 resp. 97); 1 z r. 1888 (řed. 98).

Příští jmenování bude tedy týkati se asi jen ředitelů v Čechách; na Moravě, kde jest arci málo ústavů státních, starší ročníky (do r. 1878) jsou vyčerpány.

* * *

Do třídy VII. bylo v Předlitavsku povýšeno letos celkem *115* professorů třídy VIII. (r. 1902: 112, r. 1901: 256, r. 1900: 281, r. 1899: 230). Z nich působilo na ústavech *německých* 64 (z toho v Čechách 25, na Moravě 6, ve Slezsku 3, celkem 34 v zemích českých), na *německo-slovin.* 1, na *německo-rumun.* 3, na *polských* 11, na *ruských* 1, na *chorvatských* 2, na *italských* 3 a na *českých* 30 (24 v Čechách, 6 na Moravě).

Podle definitivy byli povýšeni professoři (nehledíme-li ku připočteným u mnohých 3 letům):

z r. *1873*: 2 *čeští* (Mor., z nich 1 katecheta), 1 něm.-rumun.;
z r. *1874*: 2 němečtí (z nich 1 kat. v Č.), 1 polský;
z r. *1875*: 1 německý (v Č.);
z r. *1876*: 1 *český*, 1 německý (kat.);
z r. *1878*: 1 německý, 1 polský (kat.), 1 italský;
z r. *1879*: 1 *český* (kat.), 1 polský;
z r. *1880*: 1 polský, 1 ruský, 1 chorvatský;
z r. *1881*: 2 *čeští* (oba kat.), 1 polský;
z r. *1882*: 2 *čeští*, 8 německých (2 v Č., 1 na Mor., 1 ve Sl.), 2 něm.-rumunští (z nich 1 kat.), 1 polský;
z r. *1883*: 4 *čeští* (z nich 2 Mor.), 6 německých (2 v Č., 1 kat.), 3 polští, 1 chorvatský;
z r. *1884*: 4 *čeští* (z nich 1 Mor.), 6 německých (1 v Č., 1 ve Sl.), 1 polský;
z r. *1885*: 6 *českých*, 25 německých (9 v Č., 3 Mor., 1 Sl.), 1 něm.-slovinský, 2 italští;
z r. *1886*: 5 *českých*, 9 německých (7 v Č., 1 Mor.);
z r. *1887*: 1[1]) *český* (Mor.), 1 německý (v Č.);
z r. *1888*: 1[2]) *český* (Praha), 1 německý (v Č.);

---

[1]) Approbován 1/2 84, def. 31/8 87 (3 roky).
[2]) Approbován 24/11 80, def. 26/6 88 (3 roky).

z r. *1889*: 1[3]) *český* (Jičín), 2[4]) němečtí (1 v Č. a 1 ve Vídni);
z r. *1890*: 1[5]) německý (ve Vídni), 1[6]) polský (Lvov, u zem. šk. rady).

Časové rozpětí (1873—1890) jest tedy v této třídě stále ještě značné a *není dosud dosaženo* toho, co bylo provedeno ve třídě osmé, kde rozpětí omezuje se již jen na několik ročníků. Staré mezery (přese všecka úmrtí a pensionování) jsou dosud značné, a nové, četně obsazené ročníky každým rokem přistupují. Není zajisté příznivým úkazem, když stále ještě vyskytují se nedostatky z let starších (až i 70tých), jak ukazuje tabulka následující. Jsouť dosud ve třídě VIII. (sporadicky, hlavně u katechetů, i ve třídě IX.!) professoři s definitivou (mnozí mají ještě 3 léta započítána mimo to!)

z r. *1873*: 2 němečti (1 kat. a 1 po přerušení reaktivován), 1 polský;
z r. *1874*: 3 němečtí (1 z nich reaktivován), 1 chorvatský;
z r. *1875*: 1 německý;
z r. *1876*: 1 *český*, 2 němečtí (1 z nich katech.), 1 polský;
z r. *1877*: 3 *čeští*, 1 polský;
z r. *1878*: 1 německý;
z r. *1879*: 2 *čeští* (jeden z nich kat.), 2 němečtí (oba kat.), 2 polští;
z r. *1880*: 2 němečtí (1 z nich kat.), 1 ruský, 1 italský;
z r. *1881*: 1 *český*, 1 německý;
z r. *1882*: 3 *čeští* (z nich 2 kat.), 6 německých (1 z nich kat.);
z r. *1883*: 4 *čeští*, 10 německých (1 z nich kat.), 2 něm.-slovinští (1 z nich kat.), 1 polský, 1 chorvatský;
z r. *1884*: 7 *českých* (z nich 2 kat.), 10 německých, 1 něm.-rum., 2 polští, 1 italský;
z r. *1885*: 12 *českých*, 21 německých (z nich 3 kat.), 4 něm.-rum. (1 z nich kat.), 6 polských (1 z nich kat.), 1 italský (kat.);
z r. *1886*: 28 *českých* (z nich 1 kat.), 40 německých (z nich 5 kat.), 3 něm.-slovinští, 10 polských (1 z nich kat.), 2 ruští, 2 chorvatští.[7])

Celkem tedy jen z ročníků uvedených (1873—1886) čeká na povýšení 206 a bez katechetů *185* professorů (a to 56 *českých*, 90 německých, 4 něm.-slov., 4 něm.-rum., 22 polských, 3 ruští, 4 chorvat. a 2 italští). Z toho viděti, že obvyklé nyní 3 stránky »Verordnungsblattu« asi o 110—115 jmenech ročně nestačí ani na vyplnění mezer a nedostatků starších, natož aby mohly obsáhnouti ještě jména osob z ročníků 1887, 1888 a následujících, a že ministerstvo musí konečně jednou rázně v této kategorii zavésti silnějším jmenováním najednou pořádek a pravidelný postup. Jest pravda, že letos některé školní úřady, jmenovitě i zemská školní rada

---

[3]) Approb. 22/6 77, def. 26/6 89 (3 roky).
[4]) Approb. 1882 a 1878.
[5]) Rok approbace (H. němč.) neznámý; professor tento (Art. Wieser) objevuje se pojednou r. 1903 v schematismu jako professor VIII. třídy s definitivou od 1. července 1890 a jako okr. školní inspektor v Badenu, ač před tím nikdy v Předlitavsku na středních školách ani na paedagogiích nebyl uváděn ani jako supplent ani jako definitivní. (Karriera vojenská? Či z okkupovaných zemí?)
[6]) Approbován roku *1888*, defin. 26./6. 1890 (Jahner ve Lvově, IV. gymn.).
[7]) K tomu připomínám pro příšti potřebu, že nyní čítá (bez katechetů): ročník *1887* professorů 43 (14 *českých*, 15 německých, 2 něm.-slov., 1 něm.-rum., 9 polských, 1 ruského, 1 chorvatského), ročník *1888* professorů 55 (16 *českých*, 24 německých, 1 něm.-slov., 12 polských, 2 italské), ročník *1889* professorů 75 (18 *českých*, 34 německých, 3 něm.-slov., 1 něm.-rus., 12 polských, 4 ruské, 2 chorvatské, 1 italského).

*

zdejší, česká i německá, pokusily se o částečnou nápravu se zřetelem k bývalým dlouholetým supplentům, jimž ze 14, 13 atd. let supplentských s úplnou zkouškou byla započtena jen 3 léta jako všem ostatním. Jmenování kollegy pražského s definitivou z r. 1888 a jičínského s definitivou z r. 1889 (ale se zkouškami z let 1880 a 1877) jsou toho důkazem. Jen že je tu třeba akce *silnější, vydatnější*. Bylo slíbeno, že budou povyšováni do VII. tř. professoři i před dosažením 4. kvinkvennálky, tedy na př. po 5 nezapočítaných letech suppl. + 15 letech definitivních (resp. do definitivy započítaných, na př. 12 + 3), nebo po 4 + 16, 3 + 17, 2 + 18 1 + 19. Ale zákon nezakazuje a výslovně dovoluje (»kann«) *také kombinaci* let supplentury a definitivy ***jinou***, na př. 10 nezapočítaných let suppl. + 10 defin., 9 + 11, 8 + 12, 7 + 13 a 6 + 14, a *každý z nás* v zájmu bývalých a ještě více v zájmu budoucích dlouholetých supplentů *musí se domáhati*, když už za nynějších poměrů není ani řeči o započítání *všech* let supplentských, aby aspoň při povyšování do VII. třídy bylo dbáno *rovnocennosti* služby supplentské s definitivní, když už finančně takový bývalý dlouholetý supplent trpí nezaviněně hrozné ztráty hmotné, o nichž jsme před 3 lety otiskli tabulkový výkaz, přiložený k petici na říšskou radu. Proto také bylo ustanoveno při poslední valné hromadě našeho spolku, aby byla zřízena tříčlenná kommisse, která by přesně vyšetřila, kteří professoři podle těchto norem mohli již býti povýšeni do VII. (i VIII. tř.) a dosud tam nejsou, načež by se provedla zase akce petiční. Kommisse ta provádí nový soupis osob a záhy dožádá se podpory všech interessentů, jimž statistická data předloží k revisi.

* * *

Značně potěšitelný pokrok možno shledati letos *ve třídě VIII.* Celkem bylo povýšeno *182* osob[8]), z nichž působí na ústavech *německých* 77 (z toho v Čechách 36, na Moravě 9, ve Slezsku 4, celkem 49), na *německo-slovinských* 4, na *polských* 26, na *chorvatských* 3 a na *českých* 72 (v Čechách 67, na Moravě 5). Podle dosavadního postupu byl letos na řadě jako poslední ročník 1895 (t. j. 7 let def. + 3 léta započítaná), ale vyučovací správa sáhla i k ročníkům 1896 a 1897, jak vidno z přehledu následujícího.

Z nich byli ustanoveni definitivně — vedle sporadických zbytků z l. 1874 (1 něm., reaktivovaný r. 1901), 1879 (1 polský), r. 1885 (1 *český*), r. 1887 (1 chorv. katech.), *r. 1888* (1 něm. v Haliči), *r. 1889* (1 *český* katech., 1 chorv.), *r. 1890* (1 něm. katech.) — tito professoři z let dalších:

r. 1892: 3 *čeští*, 12 německých, 11 polských, 1 chorv ;
r. 1893: 4 *čeští*, 6 něm., 6 polských;
r. 1894: 8 *českých*, 7 něm., 5 polských;
r. 1895: 31 *českých*, 37 něm., 4 něm.-slov., 2 polští;
r. 1896: 19 *českých*, 11 německých (7 v Č., 3 na M. a 1 ve Sl.), 1 polský;
r. 1897: 5 *českých* (Chrudim, Kolín, Praha, Třeboň, Žižkov) a 1 něm. (v Čechách).

---

[8]) R. 1902 celkem 125, r. 1901: 127, r. 1900: 253, r. 1899: 576 osob.

Z ročníků 1890—97 českých professorů *v Čechách* uvádíme data o těch, kteří jsou dosud v IX. třídě:

z r. 1890 (1 katech.), z r. *1892* (1), z r. *1893* (3 prof.[9] + 2 kat.), z r. *1894* (3 prof.[10] + 2 kat.), z r. *1895* (2 + 4 kat.), z r. 1896 (23 + 1 kat.), z r. 1897 (28 + 3 kat.); *na Moravě a ve Slezsku*: z r. *1894* (1 + 1 katech.), z r. 1896 (6) a z r. 1897 (8).

Ročníky 1896, 1897 a násl. skládají se, jak známo, hlavně z klassických filologů, kteří ještě nedávno, kdy moderní filologové, přírodozpytci, historikové a chemikové atd. po roce již dosahovali definitivy, musili supplovati až 9 let! Proto doufáme, že všem professorům z těchto let dostane se VIII. třídy v době shodné s jejich služebnými (tedy i supplentskými) lety vůbec.

15. února 1904.

Glossy k rozpravě o studentské sebevraždě.*)

Dr. Břetislav Foustka. *Smíchov.*

Kardinálním bodem debaty zdá se mi otázka, je-li opravdu jaká souvislost mezi studentskými sebevraždami a školou. Dané dva případy — Braného a Adama — neposkytují dost jasnosti. Kdo umí čísti mezi řádky novinářských zpráv a kdo školské poměry zná, správně asi bude souditi, že v případě Adamově běží o vlivy mimoškolské.**) Případ Braného není dostatečně vyšetřen. Pokud já Braného znám — byl po 2 roky ve 2 předmětech na reál. gymn. v tercii a kvartě také mým žákem — bývala mi nápadna jeho častá zamlklost; nejednou (zvláště jestliže se mu nepodařila na počátku hodiny nějaká odpověď) nedal po celou hodinu žádné odpovědi, třebas se i zdálo, že uměl. Nepamatuji se, že by se byl někdy v třídě smál nebo usmíval. Nadání byl prostředního, ale požadavkům školy té doby v mých předmětech dostačoval. Zdálo se mi, že leží na tomto studentu nějaké břímě. Pro jeho zvláštní některé rysy jsem si ho všímal a míval s ním účast (pro niž tuším i on mne měl rád), ale na důvěrnou soukromou otázku, co ho tlačí, nedal mi přece vysvětlení. Vidím nyní ledacos abnormního v jeho bytosti tím jasněji. Jak se jeho povaha utvářila po přechodu na reálku ve vyšších třídách, o tom nemám vlastní zkušenosti.

---

[9]) Z nich jeden, ač má zkoušku již od roku 1889 a 4 léta působil před definitivou, nemohl podle zastaralých předpisů o assistentech míti započtena 3 léta do služby def. a tudíž nebyl povýšen. Svrchovaný čas, aby petitum naše, týkající se *zkoušených* assistentů kreslení, došlo příznivého vyřízení!!

[10]) Z nich jeden, dlouholetý již učitel se zkouškou z r. 1881, zasluhuje zvláštní pozornosti.

*) Podávám tuto (většinou doslova) část svých zápisek, jež jsem si připravil pro schůzi akademického spolku »Jungmanna«; pro nesnesitelnou atmosféru byl jsem nucen ze sálu odejít do vedlejší místnosti — pořádají se schůze u nás ponejvíce za barbarských poměrů zdravotních v dusnu a dýmu, po případě i při alkoholu — a sdělil jsem některé své názory v soukromém rozhovoru ve vedlejším sále.

**) Názor tento potvrzen byl šetřením doc. dra. Heverocha, předneseným na schůzi.

Neposkytují-li nám uvedené dva případy dost podkladu k nějakému rozhodnutí, lze se obrátiti k cizí zkušenosti. R. 1901 tajný dvorní rada Baer v Berlíně vydal knihu, v níž se obírá problémem dětské sebevraždy a při tom zkoumá také případy z vyšších středních škol.*) Baer připouští, že v některých případech okolnosti a poměry souvisící se školskou kázní a vyučováním jsou skutečnými příčinami sebevražednosti mladého věku, ale mnohem častěji bývají tyto jen průvodními příčinami, kdežto pravé příčiny dle Baera sluší hledati v »poměrech rodových (Abstammungsverhältnisse), v degenerativním charakteru, v konstituci, v sociálních poměrech dětí a ve vlivech domácí výchovy« (str. 50 a 54). Tamtéž jsou i zprávy o určitých šetřeních.

Z úředního šetření, jež zavedl 1883 pruský ministr Gossler o souvislosti mezi (vyšší střední) školou a duševními chorobami a samovraždami žáků, vyplývá, »že škola má jenom výminečně vinu na samovraždě svých chovanců«. (Ze zprávy ministerské. Baer, p. 52. Ztschft. f. Schulgesundheitspflege. 1891, p. 699.)

Třebas ani tato statistika není dost úplná a vyšetření případů není dost stejnoměrné, přece na souvislost se školou poukazuje nad 20 případů, tedy asi čtvrtina. Baer k tomu faktu podotýká: Hier scheint die Schule mit den häufigen, bisweilen ganz überflüssigen Zensuren, dem Inspizieren und Examinieren eine grosse Schuld an den Nervenstörungen, an dem Irrsinne und auch an den Selbstmorden der Schüler zu haben« (p. 57).

R. 1890 Gutstadt zkoumal sebevraždy žákovské v Prusku za léta 1883—1888. Událo se za tu dobu 289 případů, z nich 76 + 3 na vyšších středních školách. Příčiny těchto 76 se udávají tyto: strach ze zkoušky a propadnutí (u 15 žáků), ostatní okolnosti se školou souvislé (u 5), spory s rodiči nebo učiteli (u 2), uražená ctižádost (u 11)., strach z trestu (u 1), tvrdost resp. nedůstojné zacházení (u 1), hněv, vzdor, rozhořčenost (u 2), nemoc duševní (11), tělesná choroba (1), nešťastná láska (4), mravní zpustlost (1), omrzelost života (5), ostatní příčiny (2), neznámé příčiny (15) (Preuss. Statist. 139. sv., 1890. XIV.)

Já soudím, že na vrub střední školy *samé* sotva lze připsati jaký případ studentské sebevraždy, byť se to někde zdálo na první pohled pravděpodobno. Vždy při tak zavitém jevu působí mnoho složek. Ale na druhé straně nelze vyloučiti — a šetření pruská u Baera to dotvrzují — v některých případech jistý spoluvliv, třebas někdy minimální. Na jednotlivce, který má k takovému skutku tělesnou a duševní praedisposici, na něhož naléhají rozmanité škodliviny života rodinného a sociálního, může nějaká i nepatrná okolnost se školou souvisící — na př. strach z trestu, z propadnutí — spolupůsobiti, může býti vedle základních příčin třebas vyvolávajícím podnětem.

Tento *spoluvliv* — dobře pamatujme! — *nemusí býti ještě spoluvinou.* —

Ale je-li i jen stín takového spoluvlivu (pravím opět ne spoluviny) myslitelný, leží jenom v intencích školy samé, aby si bedlivě všímala všech okolností, jež mohou neblahý sociální jev nějak spolupodmiňovati. Pokud

*) Dr. A. Baer, Der Selbstmord im kindlichen Lebensalter, Lipsko **1901**, cena 2 mk.

nebude možno provésti důkladnou reformu střední školy, je záhodno neztráceti věc se zřetele ani v rámci nynější osnovy.

1. Podle všeho běží v otázce sebevraždy — i sebevraždy studentské — o jednotlivce v nějakém směru slabé. Slabost ta nemusí býti ještě degenerovaností. Po stránce fysické nejde tu o slabost svalovou, jako spíše o slabost nervovou — a po stránce duševní o slabost psychickou. Nemyslím tu vyslovenou psychosu. »Samovražda — praví Féré — není ekvivalentem psychosy ani příznakem určité psychosy, ale přes to je projevem anomalie«. I slabost psychická je anomalií.

V soudobé literatuře se mnoho mluví o *degeneraci moderních národů*. Nedávám za pravdu těmto názorům, pokud hlásají na př. ethnické vymírání některých národů, ale připouštím, že jsou v soudobé civilisaci degenerační proudy, jež se projevují menší oporností tělesnou a duševní také u značného počtu mládeže. Myslím, že nepřeháním, když tvrdím, že přibývá citlivosti a nervosnosti také u mládeže školské, hlavně ve velkých městech, ostatně již dost i na venkově na př. v místech, kde jsou továrny. Bylo by vůbec zajímavo prostudovati, jaká je tělesná a duševní povaha dnešního studenta: myslím, že odchylná od studenta před 50 lety. Nemohu zde analysovati příčiny toho stavu — od pathologické dědičnosti až k jednotlivým škodlivinám, jaké poskytuje soudobý shon životní. Škola však by si měla uvědomovat, jak se vyvarovati následků toho stavu.

Jedním z prostředků k tomu je obezřelý a rozvážný výběr chovanců hned od prvopočátku: přirozeno, že za dnešní doby, kdy se obecně hlásí právem potřeba vzdělání, je veliký nával do škol a jmenovitě středních. Kde kdo hledí se dostati na studia — a nemůžeme mu to míti za zlé. Tím se snadno stane, že branami přijímacích zkoušek projdou i méně nadaní a méně způsobilí, tělesně i duševně slabší.

Tedy obezřelý a *rozvážný výběr při zkoušce přijímací*, nebo zavésti *šestinedělní moratorium*, aby se poznalo, hodí-li se žák do střední školy hned nebo později nebo vůbec ne. Stejně obezřelý výběr měl by býti zachováván i v nižších 4 třídách.

Zvláště pak jednotlivci, jakkoli zatížení, měli by vzbuzovati zvláštní pozornost školy, aby bylo možno v čas je obrátiti na dráhy jim přiměřené.

Při takovém výběru se poměry na vyšším oddělení regulují samy. Ovšem i tak je možno, že do vyššího oddělení postoupí jednotlivci, kteří v nižším oddělení sice vyhoví, pro vyšší však přece nebudou míti dost nadání. Ale to jsou pak případy ojedinělé.

Ovšem výběr ten neléčí věc ze základu, nýbrž je jen prostředkem eliminačním. Není také jediným všelékem.

Na druhé straně by měla škola pamatovati, aby sama nepřispívala k tělesnému oslabení jednotlivcův a nestala se tak degeneračním spolučinitelem. Je obava, aby částečně neměl vlivu toho jednostranný školský intellektualism, relativní přetěžování mozku a nedostatečné dosud pěstění těla. Aby mi nebylo špatně rozuměno: tuhá rozumová kázeň neškodí — té je také třeba, ale škodí jednostrannost intellektualismu.

Podnes sedí žáci na reálkách ve škole týdně 29—34 h. (na česk. úst.) bez vedl. předmětů, na reál. gymnasiích až 32 h., na gymnasiích 25—29 h.

Připočtěme k tomu domácí korrepetování (Weisungen žádají 2—3 h. domácí práce na nižším, 3—4 h. na vyšším gymnasistovi), připočtěme neobligátní hodiny, připočtěme soukromé kondice chudých studentů.

Učivo sice v mnohých oborech bylo omezeno, na př. v klassických řečech několik výnosů ministerských omezilo rozsah, posud však lze leckde odstraniti nějaký balast, na př. v mathematice; jinde sám vzrůst věd činí toto omezení dost illusorním, na př. ve fysice.

Bylo-li přetěžování dříve větší, posud je *relativně* látky učebné mnoho, aspoň pro žáky středního zrna.*)

Má-li se více času věnovati tělesnému vývoji, nezbývá snad nic jiného nežli konati revisi ještě v kvantum učiva nebo v počtu hodin učebních — o rozumové ukázněni při tom se nebojím.

2. Fakt tělesného vývoje. Škola nemá před sebou tělesně vyspělé jednotlivce, nýbrž mládež procházející různými stupni k zralosti. Se změnami organickými v době vývoje souvisí i duševní stavy, jež vyžadují zřetele.

Mezi jiným bylo by si na př. více všímati sexuálního vývoje zvl. v době puberty, poněvadž nesprávný život pohlavní může spolupůsobiti k neurasthenii, zvl. u jednotlivců i jinak k ní praedisponovaných. Poukázal jsem již nejednou veřejně na důležitost toho, aby byla mládež od povolaných činitelů školských vhodným způsobem poučována o pravém významu sexuálního života a o důležitosti čistého a zdrženlivého života především v době vývoje.

3. *Po stránce duševní* myslím, že mládež trpí také důsledky nehotovosti světového názoru moderního člověka, nehotovosti uceleného jednotného přesvědčení, a to má především smysl mravní. Již Comte řekl: La maladie de la société est regardée comme physique, tandisqu'elle est exclusivement morale. Nemyslím, že exklusivně, ale přece po výtce mravní. Neurovnanost průměrného člověka nynějšího, nehotovost jeho přesvědčení plyne ze ztráty bývalého soustavného celkového názoru jednotlivcova o jeho poměru k bližnímu, světu, bohu. Není pochyby, tvoří se nový názor, ale dosud je jen přerod. Nálada neurčitosti, spojená s tímto přerodem, nesnadnost upnouti se k určitým jasným cílům je tíživá, zvláště pro duše sice chápavé, ale slabé. Na druhé straně rubem toho stavu je indifferentism. U největší části těch, kdož sami skončili život, byl nedostatek mravní síly, neurovnanost a nepevnost přesvědčení, a prof. Masaryk dobře poukázal — třebas mu nebylo dost rozuměno — na tuto okolnost i při studentských sebevraždách.

Jestliže tímto stavem trpí dospělí, jak pak ne mládež, která teprv si tvoří prvky k svému přesvědčení? Nepřeceňuji toho vlivu — mládí má značnou dávku jaré zdravosti a přirozené chuti k životu, která ji přenáší přes obtíže — ale vliv se upříti nedá. Intellektualism na jedné straně — na druhé pak předčasné probouzení pohlavnosti, množství dráždidel, snadnost a rafinovanost požitkářství, přílišné zahrnování ducha dojmy, affekcemi a poznatky složitého života soudobého, předčasná, často nezdravá

*) Jaký vliv má přetěžování intellektuální, o tom možno se poučiti na př. v Galtonově Hereditary Genius; jak škola působí na zdraví, na př. v Kende, Die Entartung der modernen Kulturvölker.

četba — to vše »rychlí« mládež jako květiny v pařeništi, a výsledek: mnoho duší zemdlelých a předčasně zestárlých.

Škola po té stránce mohla by učiniti mnoho dobrého, kdyby hleděla, pokud to vůbec je v její moci, k vypěstování uceleného jasného názoru na svět, k budování pevného přesvědčení, kdyby úsilně stavěla na oči pevné zásady a jasné ideály, kdyby uměla vštípiti *chuť* ku práci (to je něco jiného než dohánět ku práci), kdyby mohla účinně podporovati chuť k životu, sympatii k člověku a okolí. Prof. Křemen myslil, že by se v tom směru dalo působit na př. při společných školských vycházkách. Nejen to, ale při všech předmětech lze časem nalézti příležitost, kdy lze v tomto směru působiti, v disciplinách duchovědných, jako přírodovědných, v celém soužití školském.

Ale stejně je nutno buditi živý smysl vlastní odpovědnosti.

4. Vědomí vlastní individuality je znatelnější také u mládeže. To charakterisuje právě mravní vývoj člověčenstva, jenž má tendenci vymaňovat z pout všelikého otroctví. Srovnejme jen podmaněnost dítěte v starověkých rodinách, vizme jen starou rodinu řeckou, římskou manus patria, středověkou moc otcovskou a p. Nyní cítí se dítě volnější i v rodině i mimo ni. Přirozeno, že mladá duše má přání, aby jeho individualita byla přiměřeně respektována i ve škole. Není příčiny, aby způsobem rozumným a taktním také škola k této individualitě nepřihlížela.

5. *Pokrok humanity* v nové době (a to souvisí s předešlým) vzbuzuje u žáka — právem — nároky na nejhumánnější zacházení, zvyšuje citlivost vůči přísnosti, tvrdosti, hrozbám, posměchu, sotise, poručníkování, autoritářství, malichernosti.

Jsou snad možny stesky v té příčině v některých případech, ale jistě ve výjimečných. Nesluší se nerozvážně generalisovati. Ostatně bylo dobře řečeno, že professoři nejsou o nic horší ani lepší nežli příslušníci ostatních stavů. V celku je si škola své humanní povinnosti vědoma a jistě po té stránce je právě v posledních dobách pokrok. To dlužno konstatovati vůči novinářským reminiscencím dřívějších dob.

Ve smyslu tohoto pokroku humanity ušlechtilá slova v úředních Weisungen: »Humane Gesinnung und jenes Wohlwollen, das dem Lehrer ganz besonders ziemt, — das, ohne in grundsatzlose Schwäche auszuarten, dem Bedürfnisse des Schülers gern entgegenkommt und selbst durch den Ernst der Zurechtweisung oder Strafe wohlthuend hindurchschimmert und so dem Stachel der Beschämung das Gift benimmt, — dieses klug temperierte Wohlwollen wird von niemandem schneller erkannt und gewürdigt als von den Schülern, deren Blick so überaus scharf und deren Beobachtung so merkwürdig fein ist. Ein Lehrer aber, welcher dieses Wohlwollen für die Schüler in sich nicht aufzubringen vermag und die Lehrerfolge durch einschüchternde Strenge zu erzwingen sucht, hat seinen Beruf verfehlt und wird diesen Mangel durch den redlichsten Eifer für die Sache und durch wissenschaftliche Tüchtigkeit nicht aufwiegen können. Auch wird ihm die innere Freudigkeit, welche der erziehlichen Arbeit Mühen sonst lohnt, nicht zutheil.« (Str. 41.) K témuž konci nesou se slova: »Auf keiner Stufe des Unterrichtes sei der Lehrer der Tyrann seiner Schüler, auf keiner ihr Kamerad, wohl aber immer und überall ihr edler, verständiger Freund.«

Kdo by nejednal v duchu těch slov, nemá ovšem nároku na název humanního professora.

Humanního zacházení je zvláště třeba jednotlivcům slabým: nepotřebují zdraví lékaře, nýbrž nemocní; slabým na příklad takovým, kteří jen v 1 předmětě mají obtíže, ač ve všech ostatních prospívají.

V duchu humanity by bylo postarati se o změnu zákona školského v ten smysl, aby se nekonaly denní jednotlivé zkoušky, nýbrž zkoušky z větších partií. Strach tím sice zcela nezmizí — jsou přece strachy i před zkouškami na universitě — ale přece, je-li jaký, zmizel by »z denního pořádku«. Literatura paedagogická přece již dlouho se tímto problémem obírá.

Také system censur by bylo možno poněkud jinak upraviti. Snad by již působilo dobře, kdyby místo konferenčních censur zavedeny byly pouhé upozorňující dopisy rodičům, jež by měly více formu soukromých listů. —

Rovněž při ukládání trestů — pokud opravdu nestačí dobré slovo a všechny vlídné prostředky — je na místě největší obezřelost a prozíravost.

Na druhé straně by bylo jen povznášející, kdyby humanní činnost učitelská byla žactvem vskutku pochopována a oceňována.

6. Konečně vzhledem k poznámce, kterou učinil jeden z mladších pánů, že »škola nevstoupila v duši žákovu«, pokud tak je pravda, mohli by ledacos odčiniti ti mladí professoři, kteří teď z university přicházejí nebo přišli, od kterých přece máme právo žádati, aby měli živější soucítění se všemi potřebami doby a aby byli lépe instruováni o všem, co je blahodárného v kulturních proudech soudobých. I v rámci nynější osnovy a při zachování všeliké nutné opatrnosti lze tu vykonati všelicos dobrého, dokud nebude změněn celý systém.

Drobné zprávy.

Praktická cvičení fysikální na středních školách. Na VIII. sjezdu českého professorstva, konaném od 19.—22. května 1902, referoval o této otázce prof. Ant. Libický a příslušná resoluce byla odborem pro vědy mathematické a přírodní přijata, jak uveřejněna jest ve Věstníku českých professorů roč. IX. na str. 370. Roku loňského konán byl sjezd německých professorů rakouských středních škol, kdež rovněž otázka praktických cvičení fysikálních na školách středních byla ventilována. Nebude tedy nezajímavo, podáme-li krátký referát o výsledku tohoto sjezdu v této otázce.

Poprvé pojednal o otázce praktických cvičení fysikálních na školách středních ve spolku »Realschule« dr. Gustav Schilling a to se stanoviska všeobecného. K poradě o jednotlivostech zvolen byl zvláštní výbor, složený z odborníků středoškolských. Výsledky těchto porad předložil dr. G. Schilling sjezdu německých professorů rakouských středních škol dne 7. dubna 1903. V úvodě řeči své nastínil stručnými rysy stav otázky této v Anglii, Německu a Spojených státech severoamerických a dovozoval prospěch, který z takových cvičení žákům plyne.

Když pak pojednával řečník o zásadách pro tato fysikální cvičení na rakouských školách středních, navrhl, aby žáci *všech tříd*, v nichž se vyučuje fysice, mohli se účastniti těchto cvičení — ovšem jen ti, kteří by se *dobrovolně* přihlásili. Bylo by sice výhodno, míní řečník, kdyby byla tato cvičení pro všechny žáky závazna, ježto však požadavek závazných cvičení fysikálních v dohledné době není dosažitelným, musíme pracovati, abychom dosáhli aspoň uskutečnění nezávazných cvičení fysikálních. Hlavní důraz položil dr. Schilling na požadavek, aby *již žáci nižších tříd škol středních* praktických cvičení se účastnili. Na to mluvil řečník zevrubněji o látce těchto cvičení, jak se mají taková cvičení konati, a konečně o zařízení žákovských laboratoří fysikálních. Co se doby týče, doporučoval dr. Schilling, aby se věnovaly cvičením v témdni dvě hodiny bez přestávky za sebou následující. Počet žáků, jež jeden učitel může při cvičeních zaměstnati současně a přehlédnouti, nesmí býti větší 20. K hrazení pak výloh navrhuje vybírati roční taxu 12 K, jako tomu jest při cvičeních v laboratořích chemických.

Navázav na tuto řeč, přislíbil dvor. rada dr. Ferd. Maurer, že vlivem svým se přičiní, aby cvičení fysikální pro žáky škol středních byla zavedena a prostředky k tomu účelu potřebné vládou byly povoleny.

Odpoledne téhož dne přednášel prof. dr. Jan Kleinpeter o praktickém vyučování vědám přírodním. Při výuce těmto vědám jedná se o to, aby žákům vštípena byla řada pojmů, které jsou žákům úplně neznámy. Myšlení žákovo má se i tu bezprostředně přiřaditi skutečnosti. Jako při vyučování cizím jazykům jest cílem, aby žák naučil se mysliti v duchu jazyka cizího, tak musí býti i cílem při vyučování vědám přírodním, aby žák myšlení své navazoval na fakta věd přírodních. Stinná stránka dosavadního vyučovacího systému leží v tom, že klade důraz na stránku intellektuální a zanedbává druhé schopnosti duševní: cit a vůli. Zejména k vzdělání pevnosti vůle děje se velmi málo. Žák má se vésti k tomu, aby se snažil sám dosíci určitého cíle, který si buď sám uložil, nebo který mu jiným uložen byl. Taková cvičení, která žáku neukládají určitého cíle, se neosvědčila. Hlavním úkolem cvičení buďtež měření a zhotovování jednoduchých apparátů. Pokusy demonstrační mají zůstati vyhrazeny učiteli. Cíl těchto cvičení však předpokládá, aby i vzdělání učitelů na universitách bylo pozměněno. Na všech universitách musily by býti zřízeny praktické kursy za vedení osvědčeného mechanika, které by byly povinným kollegiem pro kandidáta učitelství středoškolského.

V debattě, která se o těchto požadavcích rozpředla, souhlasil ředitel Huber a zem. škol. inspektor dr. Wallentin, aby se praktická cvičení fysikální začínala již v nižších třídách škol středních. Po provedené debattě byly požadavky professora G. Schillinga formulovány a přijaty v tomto znění:

1. Jest záhodno, aby k prohloubení fysikálního vyučování zavedena byla na zkoušku na některých ústavech středních fysikální praktická cvičení žákovská.

2. Vysoká správa vyučovací budiž požádána, aby zřízení takovýchto cvičení povolením potřebných prostředků umožnila.

Také požadavky dra. J. Kleinpetera byly schváleny jenohlasně v resoluci:

1. Při vyučování všem vědám přírodním jest se snažiti o praktickou účast žákovu.

2. Pro kandidáty učitelství středoškolského oborů přírodovědeckých buďtež zřízeny praktické obligátní kursy za vedení osvědčených mechaniků.

Tato usnesení sjezdu německého professorstva rakouských škol středních shodují se celkem s usnesením VIII. sjezdu českých professorů a byla přijata s radostí ve všech kruzích odborných. Bylo by si jen přáti, aby v zájmu fysikálního vyučování brzo od slov přešlo se ke skutkům.

M. Otta (Kladno).

Tataři v Brodzińského Věslavu, s kterými také učitelé češtiny nevědí si rady, octli se tam — censurou po smrti básníkově. Tak dokazuje srovnáním vydání z r. 1820 a 1821 s vilenským z r. 1842 Henrik *Kopia* v Muzeum 1902 seš. 12. I má v. 30. zníti: Gdy *wojna* polskie dobijała plemię m. *Tatar* o polskie dobijał się plemię a dále v. 523: Gdy się los zawział na *Polską Koronę*, Szedł mój mąż *z kosą**) z bračmi na obronę m. *na tutejszą stronę*, — szedł mój mąż *także* na spolną obronę, neboť celé líčení nasvědčuje tomu, co tato slova jasně dotvrzují, že míněno tu povstání Kósciuszkovo r. 1794. *J. K.*

Německých normalií středoškolských přejí si Mitth. d. Vereins d. Mittelschull. in Nordböhmen; spolek náš českým vydáním normálií opět má již v té věci prvenství.

Vybírání školného známkami nelíbí se témuž časopisu; přál by si, aby školné placeno bylo celkem berním úřadům, které by potvrzenku posílaly ředitelstvím ústavů středních.

Prof. W. Münch o zkoušení. Nový spis »*Geist des Lehramts*«. Eine Hodegetik für Lehrer höherer Schulen, slovutného pedagog. spisovatele toho vzbudil na všech stranách zaslouženou pozornost. V nové knize jeho uloženo jest nesmírné bohatství duchaplných úvah a rozborů, zasahujících veškero vyučování a vychovatelství; podáme v příštím čísle Věstníku podrobnější obsah znamenitého spisu toho. Dnes uvádíme výňatek z něho o předmětě nad jiné choulostivém, *o zkoušení*, jež Münch chce míti *přátelským rozhovorem* a ne hrůzoplodným soudným dnem. Praví doslova na str. 425—426: Konečně ještě o posledním umění. o kterém se ovšem jako o umění mluvívá velmi zřídka, ale které není o nic snadnější než všecka ostatní, o umění zkoušeti. Není pro nikoho tajemstvím, že v tomto umění i nejlepší z učitelů vědecky nejzdatnějších často neslýchaně chybují a hudlaří; kdo látku zkušebnou nejkrásněji a nejjasněji ovládá, vyhověl vlastně jen jediné podmínce, větší obtíž je v požadavcích psychologicko-ethických, ale jsou i zvláštní požadavky po stránce intellektuální. Ve škole se přihází jen výjimkou, že se při zkoušce zkoušející a zkoušený neznají, většinou učitel zkoušívá látku, které sám souvisle učil. Tu i velice rozdílný dosah, jaký výsledek zkoušky míti může, podmiňuje jejich nestejnost; k tomu ještě přičteme rozdíl ve věku i rozdílný ráz zkoušky, při níž někdy se má zjistiti spíše povšechná soudnost a celková vyspělost, jindy vyžadují se zase více positivní vědomosti a obratnosti. I dovede-li se zkoušející tázati, což není právě snadným uměním, vlastní obtíž jest v tom, aby současně

---

*) Kosiníci vyznamenali se v boji u Raclavic.

přihlížel k duševnímu stavu zkoušencovu i neodchyloval se od předepsaných požadavků. Jen málo zkoušenců má své vědění po čas zkoušky klidně a bezpečně v moci, ještě méně jest těch, kteří neobvyklou situací stávají se živějšími a hbitějšími, většina zkoušených bývá více nebo méně zmatena a ohromena. *Kdo jedná dobrosrdečně a lidsky, bude dbáti především o to, aby zkoušeného nezalekl, nýbrž naopak dodal mu odvahy, snadnými otázkami uvedl ho v látku, všecky i jen poněkud správné odpovědi uznale přijímal,* ba ani odpovědí jen z polovice správných nehaněl, při zcela nesprávných se neděsil, časem sám odpověď doplnil několika větami a spojil ji tak s příští otázkou, aby zkoušený si mohl oddechnouti, *a celé zkoušce dán byl přímo ráz nebo alespoň zdání rozmluvy;* neodpovídá-li zkoušený, aby nesetrvával u omezeného oddílu, jehož se otázkou dotkl, a stále aby hledal, kde by co positivního mohl nalézti, aby i takto vzbudil ve zkoušenci pocit jistoty. Ukáže-li se, že positivní vědomosti zkoušencovy nejsou valné, zkoušející přesvědčí se pokusem více o celkovém rozhledu, a kde ten se objeví nepatrný, bude se ptáti spíše po vědomostech positivních. Nebude také vyžadovati jen jediné odpovědi tak určitě formulované, jak právě jemu na mysli tane. Nebude se nikdy posmívati a nikdy nebude chtíti, aby zkoušence zalekl. Že při tom všem třeba zachovávati ony technické normy, které svrchu byly vyloženy, tedy určité a zřetelné otázky, nesuggerování odpovědí i ostatní, rozumí se samo sebou, zejména technika otázek jest velice důležita.

Ovšem examinator nezkouší jen nesmělých a bojácných, rovněž ne jen skromných a poctivých, ale i povrchní a drzé zkoušence, kteří se hledí protlouci spoustou nejasných slov a vět, obratnými dohady a jiným chytráctvím; a mimo to mnohé, jejichž příprava jest jen mechanická a kteří myslí, že obstojí s naučenými úsudky a pouhým memorováním látky, nebo i takové, kteří i toho, čemu se naučili, neovládají, a toho, co vědí, vhodně vyjádřiti nedovedou. Tu záleží umění zkoušeti přece jen zase v tom, aby zkoušející přesně rozlišoval, neúprosně odhaloval a morálně správně posuzoval. Jinak není, co by se ještě mohlo o morální stránce zkoušky říci; *že jen povahy neušlechtilé krutě, bez srdce a pyšně využijí povýšeného postavení, jež jim zkouška dává,* netřeba tu snad ani připomínati. Jest známo, jaké představy má obecenstvo o ukrutnosti, a malichernosti zkoušek, a těžko je vyvraceti. Ale není právě špatně zařízeno, že také rozmazleným, příliš záhy bezuzdným, více nebo méně ničemným zkoušencům jest se jednou za čas prodrati trnitým plůtkem zkoušky.

Mezinárodní sjezd pro hygienu školní. Paedagogických a lékařských publikací o školní hygieně přibývá vůčihledě, takže je to thema nyní skoro už nepřehledné. Současně potřeba posilovati organismus dětský v našich dobách tělesného úpadku stává se čím dál naléhavější, má-li se člověčenstvo ubrániti nervosnosti a vyčerpání sil. Již sjezdy hygienicko-demografické vykonaly na tom poli kus práce. Ale zbývá ještě mnoho vykonati, má-li příští mládež býti zdravá a silná. Tyto úvahy vedly ve Francii k založení spolku lékařů a rodičů »Ligue des médecins et des familles pour l'amélioration de l'hygiène physique et intellectuelle en France« (Liga lékařů a rodičů ke zlepšení hygieny tělesné a duševní ve Francii). V cizině také vzniklo několik spolků obdobných. V Anglii »Society of

medical officers of schools«, v Německu »Allgemeiner deutscher Verein für Schulgesundheitspflege«, dále Švýcary, Belgie, Nizozemsko obdobnými snahami ideál zdravé školní mládeže a zdravé jejich výchovy snaží se uskutečniti. To vedlo k inaugurování mezinárodních sjezdů pro školní hygienu. Tyto sjezdy budou se konati každý 2. nebo 3. rok. První sjezd takový bude pořádán po velikonocích r. 1904 v Norimberce. Úřední jazyky sjezdu jsou francouzština, němčina a angličtina. V každé zemi bude pro kongres připravovati práce národní komitet pro školní hygienu. Příští sjezd bude míti tyto sekce: Hygiena budov a nářadí školního, hygiena interierů, výzkumné methody z oboru školní hygieny, rozvrhy učiva vyučování hygieně žactva i učitelstva, tělesná výchova, zdravotnictví škol a choroby školní, školy pro děti slabomyslné neb opozděné, lékařský dozor na školách, hygiena mládeže mimo školu, hygiena professorů, propaganda a vyučování hygieně školní. Mezi pořadateli sjezdu setkáváme se s nejpřednějšími jmény všech téměř národností. Uvádějí se Dr. *Legendre*, Dr. *Alb. Mathieu*, prof. *Griesbach*, Dr. *Schmitt*, Dr. *Clement Duckes*, Dr. *Rugby*, prof. *Bense*, Dr. *Proust*, *Freihan*, *Ed. v. Lade*, *Luigi*, *Pagliani*, prof. *Schnyten*, Dr. *Brissaud*, prof. *Hueppe*, *Alfonso di Vestea*, prof. *Angelo Mosso*, *Axel Johanessen* a j. Potud *Gasette medicale de Paris*, 1903, ur. 33, jež o chystaném sjezdu posud podala nejobšírnější zprávu. Mezi autoritami sjezdu nečetli jsme ani jednoho jména slovanského odborníka. Jaký div, popud vyšel od Němců!

Pohlavní choroby mládeže školní. Na návrh prof. Dr. *S. Szpilmana* svolal (dle zprávy hygienického časopisu lvovského »Przegląd hygieniczny«) starosta města Lvova anketu, která se má uraditi o ochranných prostředcích proti postupu chorob pohlavních mezi mládeží. Statistika lvovské polikliniky vykazuje, že r. 1901 přihlásilo se žáků středních škol pro pohlavní choroby do léčení 69, r. 1902 už 110 a do 30. června 1903 dokonce 115 studentů. Anketa zmíněná pokládá za nejúčinnější prostředek proti šíření se chorob pohlavních v mládeži školní *jmenovati dostatečný počet školních lékařů*, kteří by byli současně členy sboru professorského.

O nedoslýchavosti školních dětí mnoho se mluví zejména v poslední době, kdy se počínají vlivem anglických a německých vzorů ustavovati zdravotní školní komise. Přes to přese vše nevěnuje se, jak moderní lékaři tvrdí, přece jen tolik povinné péče tomuto zjevu, jaké si dle svého významu zasluhuje Některé statistiky v poslední době sestavené uvádějí tu nanejvýš významná čísla. Tak prof. dr. Ostman v Mariboru, jenž se podjal práce, aby procentuálně vyšetřil nedoslýchavost u školní mládeže středoškolské i ze škol elementárních, našel, že mezi 7537 dětmi, vyšetřovanými v městě i v jeho celém školním okršku, jest $28{\cdot}4^0/_0$ nedoslýchavých. Bukareštský professor dr. Felix zjistil docela podobným způsobem $31^0/_0$! Veliký význam tohoto chorobného stavu tkví hlavně v tom, že od zdravého sluchu je odvislý veškeren duševní rozvoj žákův a že není možno dítěti, které špatně slyší — a sebe méně třebas! — prospívati ve škole zároveň s jinými stejnou měrou. Při sestavování statistiky poznal prof. Ostman, že u dobrých žáků je procentový údaj nedoslýchavých nepoměrně menší než u žáků prostředních nebo docela špatných. Příčinou nemoci bývá často nachlazení, často i onemocnění nosní sliznice neb trubice Eustachovy, která s ušima souvisí. Spála a podobné nemoci mívají rovněž často vliv na poruchu orgánu sluchového. Také občasné ucpání ucha mazem ušním bývá příčinou

špatného doslýchání. Tato poslední příčina se zjišťuje častěji u hochů než u děvčat. Poněvadž okolnost tato jest po stránce paedagogické nesmírně důležita, bylo by žádoucno, aby počátkem školního roku byly vždy veškery děti bedlivě prohlíženy a aby bylo konstatováno, zda jsou i po této stránce schopny prospěchu žádoucího. *—a.*

O výchově vzhledem k morální zvrhlosti mládeže přednášel 10. října dr. Theodor Heller ve »Wiener paedagogische Gesellschaft«, z jehož vývodů krajně zajímavých dlužno zaznamenati alespoň některé, poněvadž dobře osvětliti mohou mnohý nezdravý zjev, který zejména v poslední době je dosti častý i mezi mládeží středoškolskou. V úvodě promlouval přednášející o různých zjevech morální výstřednosti, jevící se u dětí epileptických, hysterických či slabomyslných, a poukázal, že častá mravní provinění hrubšího zrna jsou vždycky následkem jednak nemocné vůle dítka, jednak špatného nebo nedostatečného vychování. Na základě různých případů onemocnění a jejich léčení dokazuje dr. Heller, že je velice špatnou zásada, tu onde praktikovaná, že se děti nervově nemocné mají ponechati samy sobě a času, jenž je vyléčí. Tvrdí, že naopak rozumná, nejvýš pečlivá výchova a energické vedení podobně zatíženého mládí jest jedině možným opatřením, aby zkáze propadlá individua byla navrácena mravnímu žití a lidské společnosti. K největší opatrnosti vybízí lékaře a vychovatele školské při rozpoznávání podobné *moral insanity*. V největším počtě případů jest příčinou zjevů těchto okolí a osoby, mezi nimiž je dětem již v útlém mládí se pohybovati. To neplatí pouze o chudých rodinách, nýbrž často právě o oněch z nejbohatších, kde mravnost a urovnalost domácích poměrů pod pláštěm vnější okázalosti bývá nezřídka pokleslá na nejnižší stupeň. Nejhorší příčina zkázy nastává, bývají-li děti přenechány bez dostatečného dohledu osobám, jež samy nestojí na potřebné výši mravní dokonalosti. Pouhé přesazení mravně ohrožených jednotlivců v prostředí zdravé působí velmi často samo sebou už. Aby se zamezila škodlivost vlivů, kterým na vzrůstající mládež působí mnohdy nemravné poměry a okolnosti, v nichž je dítěti žíti, dovoluje německý zákonník říšský dítě ze zkažené rodiny násilím odebrati a dát je na výchovu do rodiny jiné, dle okolnosti třebas i na vlastní útraty postižené rodiny. I u takových dítek, které sice doposud žádného vážnějšího poklesku se nedopustily, ale kde řadou méně závažných příznaků je zřetelno jisté odchýlení se od »normální psychy«, navrhuje dr. Heller pečlivý dozor a paedagogické léčení, které, je-li správně vedeno a zahájeno včas, dojde vždy zdárných výsledků. Přednášející varuje paedagogy před násilným, odborně nedoloženým řešením různých větších přestupků mládeže a doporučuje cestu smírnější, pokud možno spojovanou se snažením přátelsky působiti na mysl provinilcovu. Hojivý účinek paedagogický založeného jednání právě na tyto pochybné stavy duševní uznala řada odborníkův a nejlepší psychiatrové moderní vyslovili se o něm příznivě.

Nemocní učitelé. Královský uherský školní inspektor v komitátu ostřihomském podal vyšším úřadům právě návrh, který vzbudil mnohý odpor i souhlas. Vzhledem k tomu, že na mnohých školách působí učitelé nemocní — zejména na plíce nemocní, navrhl inspektor, aby takoví učitelé byli podrobeni nucené prohlídce policejních lékařův a aby ti, kdož jsou stiženi nakažlivou nemocí, musili vyhledati některý z léčebných ústavů. Ačkoli tamější župní fysikus viděl v návrhu příliš povážlivé zasahování

v osobní práva jednotlivcova a následkem toho proti návrhu se vyslovil, přece jen správní výbor jej přijal a podal ministerstvu žádost, aby tuto otázku, tak důležitou pro školní hygienu, vzala v úvahu a rozřešila tak, by z nemoci učitelovy nevzcházela újma školní mládeži. —*a*.

I. novořecký sjezd výchovný v Athénách 1904. (*Πρῶτον ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν συνέδριον ἐν Ἀθήναις* 1904). Ve dnech 13.—17. dubna t. r. pořádají v Athénách tři řecké spolky (Spolek pro rozšíření řecké literatury, vědecký spolek Parnassos a Spolek pro rozšíření užitečných knih) první novořecký sjezd výchovný. Čestným předsedou jest ministr vyučování, jeho náměstky metropolita athénský a rektor university. Sjezd má 4 odbory: pro školství elementární, střední, dívčí a odborné. Otázky, o nichž se bude v odborech jednati, jsou: a) Rozšíření elementárního vzdělání a zmenšení počtu analfabetů mezi školou nepovinnými. b) Paedagogické vzdělání učitelstva škol měšťanských a středních. c) Změna osnovy škol dívčích, aby podávaly vzdělání shodné s hellenskými tradicemi a s určením ženy v rodině a společnosti. d) Organisace řemeslnického školství. Thema všeobecné: Zlepšení učebných knih po stránce vnitřní i vnější. — Se sjezdem bude spojena výstava, jež se otevře 12. dubna a potrvá aspoň měsíc. Bude se skládati z výstavy školství řeckého a z mezinárodní výstavy pomůcek učebných. Cizí vystavovatelé mají zaslati své předměty nejdéle do konce února do Athén. Zásilka tam i zpět děje se na útraty a nebezpečí vystavovatelů. Za bezpečnost a ochranu předmětů v čas výstavy a za správné odeslání ručí výbor. Vystavovatelům budou udíleny čestné diplomy a uznání.

Bližší zprávy pod adressou: Comité d'Organisation du Congrés hélléniqne d'Education; bureaux du Syllogne pour la propagation de livres utiles 42 Rue de l'Academie Athênes.

Pro rozšíření správnějších názorů o školství našem bylo by velice žádoucno, by i naše spolky a firmy výstavy té se zúčastnily.

Stávka professorů. Zajímavý a svého druhu snad jediný případ v životě universitním udál se na universitě kolumbijské v Americe. Professoři Woodbury a Macdowell, kteří na této universitě přednášeli literaturu a krásné umění, vzdali se svého postavení z tohoto neobyčejného důvodu: Studující na této universitě jsou prý učinění barbaři, jichž nadání a energie směřuje prý výhradně jen k materielním stránkám života, tak že prý jest pouhým plýtváním času, snažiti se vštípiti mladým těm lidem jakékoli umělecké vzdělání. Záležitost ta způsobila v zemi oprávněnou sensaci.

Německá reálka (zemská) v Prostějově vzbuzuje stále pozornost novými a novými příhodami. Sotva skončena škaredá věc se zadrženým školným a ředitel Fr. Scheller (rodilý Čáslavan) přeložen, objeveny mezi žáky tajné spolky (jugendbundy), a to jeden zionistický a druhý schönereriánský, které ovšem vedle těchto směrů přijaly i jiné zvyky buršácké. Zemský inspektor dr. K. Schober dojel již na ústav zařídit vše potřebné.

Stávka gymnasistů v Olomouci. Dne 24. listopadu min. roku žáci VII. třídy stát. německého gymnasia v Olomouci provedli čin, jenž doposud ve školství rakouském neměl příkladu — udělali škole stávku. Ze 24 žáků třídy té došel ráno o 8. hodině do školy toliko jeden, a to byl syn býv. professora něm. reálky olomoucké. Vyučováno bylo však bez ohledu na nepřítomnost jejich docela jak jindy. Odpoledne toho dne dostali rodiče žáků stávkujících, po případě jich zástupci, zprávy o tom s vyzváním, aby poslali žáky druhého dne do školy. Následujícího dne však v 8 hodin byl ve třídě opět jen onen jediný »stávkokaz« a teprve po půl hodině došli ostatní. Příčinu ke stávce zavdal výsledek I. porady

hlavní, v níž asi dvě třetiny žáků VII. třídy byli napomínáni a káráni pro neprospěch hlavně z latiny a mathematiky. To žáky, zvyklé z předešlých 2—3 let příliš mírnému posuzování, popudilo. Podle pravdy dlužno uvésti, že učitel z mathematiky, kterého měli ve tř. V. a VI., nebyl dosti způsobilý vyučovati ve vyšších třídách a proto také byl z ústavu počátkem letošního roku školního vyvázán. Jeho nástupce z Vídně přibylý kladl pojednou přísnější požadavky. Měl pak jistě dosti příčin k výtkám, ježto ani nejlepší žáci ve třídě neměli potuchy o logaritmech, nemluvě o jiných důležitějších partiích. Podobně tomu bylo v latině. I tu nový učitel žádal vědomosti náležitých pro třídu sedmou — a tak nastaly neshody.

Vůdci odboje byli dva synové otců společensky nad jiné vynikajících, kteří sami studovali s vyznamenáním. Ale podnět ke stávce prý nevycházel od nich, nýbrž byli k tomu přemluveni od spolužáků.

Rozumí se, že věc byla podrobena přísnému vyšetření, a že všichni stávkovavší žáci byli potrestáni (karcerem 4—12hodinným) jakož i že známka z mravů jim byla přiměřeně snížena (dílem na méně zákonnou, dílem na zákonnou).

Podotknouti sluší, že žáci této třídy před 2 lety nejhojněji byli účastni různých tajných schůzek, ba hovořilo se i o tom, že měli se žáky jiných něm. středních škol severní Moravy spolky s tendencemi velkoněmeckými a protivládními a že vůbec napodobili buršácké spolky (i v knajpování a mensurách) atd. Není tedy divu, že jim pak učení nechutnalo.

Krátce po stávce něm. gymnasistů vyzváni byli v jednom časopise olomúckém žáci českého gymnasia, aby následovali německého příkladu a zahájili také stávku pro špatné místnosti a jiné ještě důvody přímo urážlivé. Ale výzva vyzněla na plano, čeští studenti osvědčili lepší rozvahu.

O nynějším stavu školské hygieny v Německu měl ve schůzi něm. přírodozpytců v Kasselu konané výklad prof. Griesbach, v němž pojednal o školských stavbách, o lékařích školních a o hygieně vyučování. Vzhledem k výsledkům školních lékařů litoval, že není v jich postupu jednotnosti. V Drážďanech pozorovány nejnepříznivější výsledky ve školách vyšších, méně nepříznivé ve školách středních, nejméně nepříznivé ve školách nižších. Poruchy zrakové množily se od sekundy do oktávy. Všichni pedagogové i lékaři prý se srovnávají v tom, že by se měl především zmenšiti počet hodin vyučovacích a pak zúžiti rozsah učiva. Řečník ostře brojil proti »starofilologům«, kteří nejsouce biology stavějí se proti požadavku tomu; žádal i bezohledného nátlaku vzhledem k nim. Těžisko školy mělo by býti položeno do vyučování samého, večerní učení bylo by zredukovati na minimum. Večerní korrigování úloh je prý vlastním zdrojem nervósy učitelů. Řečník se přimlouval za obmezení latiny a řečtiny na gymnasiích a mathematiky na reálkách. Za to by se tělocviku mělo přidati hodin, předměty vědecké přeložiti vesměs na dopoledne, kreslení, psaní a zpěv na odpoledne. Otázku, zdaž by učení náboženství nemělo býti ponecháno rodině, nechal nerozřešenu, za to proti zkouškám maturitním vyslovil se jakožto naprosto zbytečným; ony prý způsobily nejvíce škody zjevně. Výklad ten oplývající bohatým materiálem statistickým byl od přítomných odměněn bouřlivou pochvalou. Dle »Živy« 1904, č. 1.

O příčinách sebevražd studujících na školách středních. K rokování o smutném thematě tomto, k němuž podnět dala sebevražda septimána malostranské realky, Frant. Braného, a septimána reálného gymnasia v Křemencové ulici, Ant. Adama, sešlo se na popud spolku »Jungmann« ve dvoraně akademického domu ve Spálené ulici dne 4. února t. r. asi na 500 účastníků, hlavně ze studentstva vysokých škol pražských; také asi 20 dám se dostavilo. Řečníků přihlásila se celá řada, tak že debatta trvala dlouho do noci. Mezi rokováním přečten byl také přípis pana zemského inspektora školního, dra Ed. Kastnera, který omlouvaje se, že schůze nemůže účastniti se osobně, ubezpečoval pořadatelstvo, že i tak bude věnovati věci, o níž jde, všecku pozornost. Chceme aspoň letmo se dotknouti průběhu této schůze.

Vlastním thematem, totiž příčinou sebevražd jmenovaných septimánů pražských, zabývalo se shromáždění jen málo. O Braném promluvil pouze referent pořadatelů, inženýr Fleischner; uvedl však jen to, co bylo známo již z časopisů: totiž že se ubohý student ten o život připravil z rozčilení pro přisouzený mu karcer; důvodů pro to ani proti tomu neuvedl nikdo. — O Adamovi promluvili řečníci tři a to univers. prof. dr. *Drtina*, na základě bezpečných zpráv z ústavu,

univ. doc. MUDr. *Heveroch*, který se za tím účelem dříve u otce Adamova informoval, a posléze p. Jelínek, který delší čas se studujícím tím bydlíval. Všickni tito řečníci prohlásili, že Adamovi k hroznému skutku jeho škola podnětu nedala. Býval sice žákem slabým (zvláště v mathematice), ale valně se nad tím nezabíral, jsa vůbec povahy nevalně hluboko založené, jak patrno i z toho, že propadnuv v sextě šel ihned koupat se a kopat football. Pravé vzrušení způsobila ve shromáždění zpráva dra Heverocha, že Adam celou noc před smrtí svou úplně klidně spal.

Skoro všecko ostatní rokování, tedy obsáhlejší jeho část, mělo za cíl vypátrati příčiny sebevražd studentských vůbec; de facto zabývalo se však skoro jen odhalováním skutečných nebo domnělých vad středoškolského systému a školy samé. Při rozsáhlé a nesnadné látce té není ovšem s podivením, že se debatta vlekla téměř do nekonečna a že neměla tu a tam dosti pevných břehů. Z řečníků této strany mluvil nejdéle a nejostřeji jmenovaný již referent pořadatelův, inženýr *Fleischner*. Po jeho přesvědčení mají vinu systém i osobnosti. Jmen neuváděl; řeč svou skončil návrhem, aby zřízeno bylo ze studujících vysokých škol komité, které by si opatřilo na všech středních školách důvěrníky, aby mohlo každé hnutí na nich »ihned přibito býti na veřejný pranýř.« Univ. prof. dr. *Drtina* neváhal tento návrh prohlásiti za »revoluční« (jakož pak k přijetí jeho opravdu nedošlo), učinil však sám střední škole také dvě výtky, předně že mnoho vyučuje a málo vychovává, podruhé že klassifikace její jest zastaralá a že by měla míti na základ jen takové zkoušky, které by se konaly vždy teprve po delší době a z většího množství látky najednou. Vlastní vinu vad těchto má prý však spíše systém než škola sama. Z dalších řečníků tohoto směru dr. *Chalupný* prohlašoval, že střední škola policejním rázem svým ničí u studentstva individuální svobodu. Filos. L. *Dušek* vytýkal jí, že kazí charakter, místo aby jej zušlechťovala; náklonnosti žactva že si získati nedovede, tak že jsou si škola a student cizí. Akademik *Štětka* poukazoval na to, že střední škola neučí tomu, čeho jest potřebí pro život a že ani pro studia universitní nezjednává přípravy; zkouška maturitní že jest věcí náhody a — protekce (!).

Proti řečníkům těmto postavili se jiní, kteří brali střední školu zase v ochranu, ale přestávali, jak jest přirozeno, na tom, že ji hájili pouze proti obvinění, jakoby doháněla studující až i k sebevraždám. Univ. doc. prof. dr. *Čáda* vysvětloval žalostné zjevy ty neblahými poměry socialními, nedostatečnou výchovou rodinnou, jakož i tou okolností, že mnozí rodiče nutí do studií syna, který nemá k nim dosti schopností. Docenti dři *Babák* a *Heveroch* opírajíce se o statistiku souhlasně prohlašovali, že studující středních škol se ani tak často násilně života nezbavují jako jiní lidé stejného věku v povolání jiném — v těch pak případech, kde tak činí, že škole vinu dávati jest potud nepřípustno, pokud pro to není určitých důvodů. Univ. prof. dr. *Masaryk* háje střední školy opíral se o Baerovu statistiku sebevražd studujících pruských, u nichž poměry našim prý jsou podobny, a poukazoval na to, že při nich u veliké části případů příčinou byla nemravnost.

Někteří řečníci (dr. *Čáda*, dr. *Drtina*, prof. *Jeřábek* z Vinohrad) právem poukazovali též na zhoubný vliv novinářských zpráv v některých časopisech, které z pouhé lačnosti po novinkách sensačních uveřejňují vše, neuvažujíce, kolik zla tím ve škole a to hlavně studujícím samým působí.

Vedle těchto řečníků byla ještě řada takových, kteří poukazovali na preventivní prostředky, jak omezovati sebevraždy studujících pro budoucnost. Professor dr. *Drtina* radil, aby na střední školy přijímáni byli jen žáci fysicky a duševně dospělejší, kteří by obtíže studia, jichž umenšiti nelze, snáze překonávali. MUDr. *Kostrakievič* poukazoval na nutnost školních lékařů, kteří by studentstvo občas důkladně prohlíželi. Prof. dr. *Křemen* upozorňoval na to, že potřebí jest více než dosud připoutati domácnost ke škole, aby vzájemným tím stykem důkladněji mohl býti prohlédnut a stopován psychický sklon studujících. Dále poukazoval na potřebu utužovati co nejvíce družnost a pospolitého ducha mezi mládeží; učitelé nechť dbají co nejpečlivěji o to, aby roznítili lásku studujících ke škole a k životu vůbec a to jednak zdravým idealismem, jednak rozhojňováním všeho toho, co škola v úzkém rámci svém mládeži může poskytnouti příjemného, zvláště vycházkami a ušlechtilými zábavami všeho druhu.

Dlouhá debatta v dusné atmosféře v přeplněné dvoraně konaná objevila nedostatek důkazů, kterými měla býti střední škola usvědčena z viny na předčasné smrti obou ubožáků, Adama a Braného. *Prof. dr. K. Křemen.*

Dvě jubilea. Dne 18. prosince r. 1803 zemřel velký humanista, zakladatel kulturní historie, objevitel poesie lidové a přítel Slovanů J. G. *Herder* a dne 12. února 1804 filosofický veleduch Immanuel *Kant*, kteří oba znamenají význačné mezníky v duševním rozvoji lidstva a také v paedagogice se vyšinuli za majáky své doby. Sté výročí jich úmrtí oslaveno bylo také u nás přiměřenými rozpravami o jich významu a zvl. Herder, jenž první uvedl lidovou poesii slovanskou do chrámu světové poesie, těšil se u nás vroucím a vděčným vzpomínkám, vděčnějším než u vlastního národa. Prof. dr. Kraus učinil působení jeho předmětem cyklu přednášek v universitní extensi. O paedagogickém působení jeho pak podrobné ocenění podal prof. Smolle v Zeitschrift für österr. Gymnasien v sešitě 1. letošního ročníku.

Osobní. Řediteli c. k. českého reál. a vyššího gymnasia na Smíchově Karlu *Douchovi* udělen při odchodě jeho na trvalý odpočinek titul vládního rady. — Ředitelem odb. školy tkalcovské v Humpolci jmenován prof. Mat. *Voslař*. — Hlavním učitelem učitelského ústavu v Příbrami jmenován hl. učitel učit. ústavu v Soběslavi Jan *Zahradník* a hlavním učitelem v Soběslavi učitel měšť. školy v Praze Fr. *Ruffer*. — Supplent česk. gymn. v Uh. Hradišti Fr. *Bláha* jmenován prozatímním učitelem na c. k. gymn. v Přerově.

Změna v inspektorátě zemském na Moravě. Zemský inspektor moravský Jan Slavík při odchodě svém na trvalý odpočinek vyznamenán řádem železné koruny třetí třídy. Nástupcem jeho jmenován řed. c. k. české reálky v Praze v Ječné ulici vládní rada Čeněk *Jarolímek*. Nového zemského inspektora přivítaly všecky časopisy moravské co nejpřívětivěji a to právem. Jestiť to muž stejně vynikající ve vědě jako v administrativě školské, povaha ušlechtilá, učitel dokonalý a oblíbený, upřímný Čech. Odcházející zemský inspektor Jan Slavík — pracovník řídké energie — rovněž zahrnován jest chválou veřejnosti. Uvedeme jen, co napsal o něm »Čas«: »Inspektorování Slavíkovo pro rozvoj reálek našich zůstane památným obdobím, za kterého Morava zase se zaskvěla počtem škol českých, jakým se nehonosila ani za blahé památky dob bratrských. Vykonaná práce je nejen dobrá práce česká, nýbrž je to také hodný kus úkolu, který spracovati bylo a jest povinností státu rakouského pro potřeby českého obyvatelstva na Moravě. Než my máme víc na mysli uznání české práce v českých kruzích. Sem tam snad inspektor Slavík narazil svou prudkou povahou a na čas rozhořčil někoho proti sobě: nikdy však nebude možno dokázati, že by nad osoby nebyl stavěl věc a drahý zájem českého školství.«

Na rozloučenou uspořádají členové Jednoty českých mathematiků v Brně inspektoru Slavíkovi zvláštní večírek na počest.

Rektorům technik udělil J. V. Nejv. rozhodnutím ze dne 7. ledna t. r. na dobu jich úřadování titul Magnificence.

Povýšeni do VII třídy na českých stát. prům. školách: v Praze odb. přednosta prof. Al. *Smolka*, prof. Ant. *Adámek*, K. *Brousek*, Fr. *Červený* a Jos. *Mauder*, v Plzni: Vratisl. *Glockner*, v Brně: Fr. *Pospíšil*.

Do VIII. tř. povýšeni na týchž školách v Praze: prof. Ant. *Bráf* a Vil. *Jung* a v Plzni: prof. Fr. *Němeček*.

Na českých zemských školách středních na Moravě povýšen do VII. třídy hodn. prof. reálky v Prostějově Jos. *Hrádek*, do VIII. pak prof. reálky v Jevíčku Jos. *Franc*.

České obchodní škole v Brně udělen ministeriem název akademie. Pro školu tuto zřídil p. Fr. Mlčoch stipendium s obnosem 6000 K.

Úmrtí. Nedlouho po milém členu výboru našeho spolku prof. Ant. Havránkovi zemřel náhle dne 9. února t. r. v 55. roce života svého opět jiný professor akad. gymnasia pražského Karel *Pánek* (Math. Fys.) a pochován byl dne 11. února za neobvyklé účasti všech vrstev společenských, kteráž svědčila o vzácné úctě, již požíval šlechetný muž tento.

---

*

Z ruchu stavovského.

Loňský sjezd německorakouských professorů ve Vídni má své dozvuky v odborných časopisech. *Prof. Mendl* z professorského spolku brněnského polemisuje co nejostřeji ve Zprávách spolku professorů severočeských s ředitelem dr. *A. Polaschkem* o to, či návrhy na úpravu poměrů středoškolských učitelů jsou výhodnější. Řed. Polaschek v *Österr.-Mittelsch.* XVII. ročn., svaz. 4. odpovídá a vysvětluje různost svých názorů o této věci od 29 návrhů prof. Mendla, jež byly na sjezdě předneseny, tím, že mu šlo v první řadě o to, co nás nejvíce v *přítomnosti* tísní, a v druhé řadě teprv o to, čeho jest se domáhati *pro budoucnost*. Především se jedná professorstvu o výhodnější vpočítávání let supplentských a assistentských, dále o to, aby byly platy všech professorů takové, jako na školách průmyslových, což je dosažitelno; naproti tomu návrhy prof. Mendla, znamenající úplný převrat celého zákona o platech, který nedávno byl teprve přijat, jistě dnes nelze uskutečniti.

Na sjezdě vídeňském návrhy řed. Polaschka byly jednomyslně přijaty, ale také návrhy prof. Mendla, které ovšem znamenaly výhody pro náš stav mnohem větší, došly veliké pochvaly i byly sjezdem doporučeny ministerstvu vyučování k úvaze. Brněnský spolek, nečekaje ani minist. vyřízení, pozměnil poněkud návrhy prof. Mendla a rozesílá je prof. sborům, aby byly podkladem petice za úpravu poměrů professorských. Vídeňská »Mittelschule« tedy věnovala tomuto předmětu zvláštní členskou schůzi, v níž řed. Polaschek obhajoval své stanovisko. Schůze té súčastnili se také zástupci supplentského spolku.

V otázce o *ustanovování supplentů* upozornil na to, že právníků lze upotřebiti na rozmanitých místech, nikoli však supplentů, kteří jsou závislí na poptávce po určitém odboru předmětů.

Trvá na svém mínění, že sluší rozeznávati při *vpočítávání let supplentských* léta se zkouškou od let beze zkoušky. Vždyť některý kandidát ani zkoušky neudělá. K tomu na jiném místě podotýká, že by nerozeznávání tohoto rozdílu snižovalo přímo niveau našeho stavu, ježto by scházel podnět k tomu, aby supplenti byli brzy se zkouškou hotovi. Proto jest se spokojiti s tím, že se léta před zkouškou mohou počítati do pense tak jako léta služby nezaviněně přerušené; ta se skutečně počítají. Ale řed. Polaschek byl by pro to, aby zákon zněl místo: »léta ... *mohou* býti započtena« — »léta *buďte* započtena.«

Dále vyslovuje se *proti vřadění supplentů do určité třídy*, ježto supplenti prý se tomu vždycky vzpírali. (Učinili tak i při té schůzi, pravíce, že není záruk, že by byli z X. tř. nejdéle po 3—4 letech povyšováni do IX. třídy.)

Z téhož důvodu vyslovuje se *proti zrušení míst provisorních*.

Tvrdí, že požadavek, aby *se každé místo rozpisovalo*, nelze v praxi provésti a že by to znamenalo další poškození supplentů, neboť místa na podzim jmenováním uprázdněná obsadila by se až v létě, čím by několik supplentů stalo se o rok později skutečnými učiteli.

Za příkladem Ruska žádá se, aby *se honorovalo třídnictví*, správa kabinetů atd., ale zapomíná se, že ruský učitel gymn. má letos 3000 rublů platu, příští rok třebas jen 1200.

Žádá-li se *honorář za* každou *přespočetnou hodinu práce*, tak na př. již za supplování přes 8 dní trvající, je divno, proč se nežádá honorování programových článků, které je dle mínění řečníkova zajisté zcela oprávněno. A má-li počet korrektur vliv na snížení počtu hodin, slušelo by se při tom v úvahu vzíti vždy také počet žáků v té které třídě, neboť je-li jich někde 50—70, je to trojnásobné břímě proti korrektuře na ústavech o málo žácích. — Ale přemýšlíme-li o tom, *jak* by se mělo břemeni učitelovu ulehčiti, dospíváme teprve k nesnázím na všech stranách. Bylo by lze ovšem změniti ustanovení, že se má honorovati supplování až po dvou měsících, ale žádati hned honorář za více než osmidenní supplování zdá se trochu povážlivé porušení kollegiality, která přece je základem naší služby. Za těch okolností jistě mnohý úzkostlivý učitel by se nutil přijíti do školy co nejdříve na újmu svého zdraví. A považme také, jaký by to byl převrat v rozvrhu hodin, kdyžtě každý předmět přece by se musil supplovati jiným učitelem. Kdyby se v té věci mělo pracovati o zlepšení, snad, praví snad, bylo by výhodněji žádati za ustanovování výpomocných supplentů pro obvod jednotlivých zemských školních rad.

Také požadavek, aby se vždy *po 10 letech snižoval počet učebných hodin* našich, je z příčin služebních těžko splnitelný. Nejnesnadnější by to bylo při filologii. Také pro starého učitele filologie bylo by 12 hodin v primě nebo v sekundě přece jen málo (2 denně!); kdyby však přibral si, jak se to dnes děje, ještě předmět jeden ve vyšším gymnasiu, měl by již 16—18 hod.; jsa ve kvartě měl by 14—16 hod. To znamená ulehčení samo sebou, jen že musil by rok co rok podržeti tytéž předměty v téže třídě; ale to je opět proti naší organisaci gymnasijní, a nebylo by to výhodno zajisté ani pro žáky ani pro učitele samého. A jak ulehčiti mathematikovi? Ubrati mu snad 4 hodiny? A komu je přiděliti? Supplentovi? Ale jaký by to musil býti polyhistor, kdyby měl tu převzíti 4 hod. mathematiky, tam zase několik hodin řečtiny atd. Ovšem jedno ulehčení jest zajisté velice nutné: ředitel neúplného ústavu má učiti 14 hodin, ba ředitel filolog někdy musí učiti dokonce plný počet hodin filologických a vésti správu ústavu! Celkem však počet hodin u nás jest menší než v Prusku; tam učitel má povinných hodin učebních prvních 12 let 24, potom do 24 let 22 a po 24 letech služebních 20.

Ale jakkoli veliké obtíže jsou spojeny s tímto ulehčováním starším professorům, řečník vždy hájil mínění, že starši učitel má míti proti mladšímu úlevu. Jedná se jen o to, *jak*, ale to právě je věc nejtěžší, která v předložených návrzích není do podrobností a výsledků promyšlena.

O zvýšení platu nechce dále mluviti. Kdybychom je dostali, nebylo by zajisté proti němu námitek. Ale nevěří tomu naprosto, alespoň za nynější parlamentní konstellace.

Po přednášce této přihlásil se ke slovu předseda suppl. spolku Rich. Hostalka a prohlásil jmenem spolku nesouhlas s návrhem Mendlovým na zařadění supplentů do X. třídy. Jiní řečníci vytýkali, že brněnský spolek začíná na svůj vrub novou akci, svou, nečekaje výsledku společné akce na Mittelschultagu provedené. Prof. Hoppe podal zprávu od p. ministra, že dobře zná přání učitelů středoškolských o polepšení jich hmotného postavení, ale že tato přání sotva dojdou za nynějších poměrů splnění. Ale p. ministr prý výbor vídeňský ujistil, že pro bývalé dlouholeté supplenty se připravuje akce, která jim poskytne náhradu za léta, po která musili

působiti jako supplenti. Jinak prof. Hoppe sám nechápe, kterak Brněnští mohou činiti takové požadavky na zvýšení služného. Žádný poslanec prý nebude se zastávati požadavků brněnským spolkem vyslovených. Parlament vůbec není našemu stavu příznivý a právě nyní, vzhledem k finančnímu postavení státu, jest nevhodno vystupovati s návrhy, které znamenají značné obtížení rozpočtu. Bylo by litovati, kdyby se za auspicií tak máloslibných vystupovalo s přáními, která obsahují mnohou pěknou a rozumnou myšlenku. Neboť tím by nastalo nebezpečí, že se do nedozírna oddálí uskutečnění jiných výborných návrhů, jako jsou o propůjčování titulu professora, zastoupení professorů v z. šk. radě a zřízení zástupců ředitelových. — Po té se ujal slova pan *dvorní rada dr. J. Huemer* a to, jak praví hlavně vzhledem k tomu, že vysloveny byly požadavky, které by byly pro stav professorský nanejvýše škodlivy. Vždyť návrhy učiněné (brněnským spolkem) by ministerstvo musilo označiti přímo za poškození stavu učitelského, kdyby byly ve sněmovně zastávány. K jednotlivostem podotýká:

1. Zcela souhlasí s p. řed. Polaschkem, že jest zamítnouti zařadění supplentů do nižších tříd. Kdyby supplenti žádali za třídu X., bezpochyby by ji dostali, ale bylo by naprosto neurčitelno, jak dlouho by čekali na postup do IX.

2. S definitivním ustanovením okresních škol. inspektorů je zcela srozuměn, budou-li pánové za ně žádati.

3. Za to nelze se mu *teď* spřáteliti se zrušením provissorních míst; přišliť by na jejich místa jen supplenti, což zajisté nebylo by v zájmu professorstva. Dnes zkoušený učitel dostane ihned provisorium, příště by dostal jen supplenturu, neboť je zřejmo, že nemožno dáti definitivu mladému učiteli, který ještě neosvědčil své způsobilosti k úřadu učitelskému.

4. Co se týče rozpisování míst, ministerstvu zajisté byl by velmi příjemný termín jediný; ale pak by jmenování na podzim odpadlo a mnohá místa by zůstala jednoduše neobsazena. Vždyť vypisovati místa v září by nemělo smyslu, ježto přece v listopadu nemohou se obsazovati bez újmy vyučování. Místa skutečných učitelů by tudíž byla opět obsazena supplenty. Jak citelná by to byla újma, viděti z toho, že předešlého září bylo provedeno 180 jmenování. — Proto p. dvorní rada Huemer vybízí ve všech těchto otázkách a žádostech ke zralé úvaze, aby nebylo žádáno něco, co jest na neprospěch stavu.

Co se týče žádosti *učitelů tělocviku za povyšování do VII. tř.* soudí p. řed. Polaschek, že by se měla podporovati jen u těch učitelů, kteří složili maturitní zkoušku na stř. škole a absolvovali pak dvouletý kurs pro vyučování tělocviku.

Pan dv. rada Dr. Huemer není pro to. Ježto mají učitelé tělocviku velmi různé předběžné vzdělání, nebylo by účelné ustanovovati určitou třídu hodnostní jako mez jejich postupu. V Haliči někteří z nich jsou MUDři; proč by ti nemohli dosíci VII. tř.?

Při hlasování o návrzích brněnského spolku *schůze Mittelschule jednomyslně ustanovila nepřipojovati se k návrhům brněnským.*

Nižší reálka a škola měšťanská. V době zamýšlené opravy škol měšťanských z kruhů jejich učitelstva častěji se mluví o tom, že jsou školy měšť. »téměř« rovnocenné s reálkami, jak prý viděti z dobrých prospěchů absolventů jejich na reálkách. Při tom se rádo zapomíná, že žáci z měšť

škol na reálku přicházející bývají z nejlepších svého mateřského ústavu, dále že se zvláště ke zkoušce připravují a že bývají průměrně o rok starší nežli realisté dotyčné třídy. A přece ještě výsledky zkoušek jejich bývají takové, že mnozí přijati jsou do třídy nižší, nežli do které se hlásili, a prospěch přijatých do žádané třídy průměrně je slabší než realistů, kteří pokračují od 1. tř. na reálce. Proto rodiče, chtějíce syny své později dáti na studia reální, neměli by se dáti másti články, které podceňují reálky, a dáti je na reální školu hned od tř. 1.

Reálky nižší mají býti průpravou pro reálku vyšší, toť vlastní jejich účel, i nezáleží professorům na tom, aby absolventům jejich byly otevřeny jisté dráhy, které jsou uzavřeny absolventům měšťanských škol; naopak, bylo by pro ně s výhodou, kdyby ti, kdož nemíní pokračovati ve studiích a reálku vychoditi, raději zůstávali na školách měšťanských; tyto podávajíce jaksi ucelenější látku lépe žactvo připravují pro praktický život, nežli nižší školy střední. Tedy reálka *nechce konkurovati* se školou měšťanskou. Ale na druhé straně nebudiž *snižována* kritiky neznalými jejího ústrojí na stupeň školy měšť.; požadavky reálky jsou a musejí býti vyšší.

Dle Mitteil. d. V. d. M. in Nordb.

V. schůze ředitelů 2třídních škol obchodních. Dne 17. ledna t. r. sešli se v místnostech 2třídní obchodní školy pražské ředitelé všech 2třídních českých škol obchodních, aby pokračovali ve svých poradách o tom, jak zvelebiti školství, jejich řízení svěřené. Schůze zúčastnili se se vzácnou ochotou jako vždy i tentokráte oba inspektoři tohoto školství, pánové cís. rada a ředitel Antonín Kotěra a professor vyšší průmyslové školy doc. Karel Dolejš.

O $^1/_2$10. hodině zahájil schůzi pan cís. rada Kotěra, přeje jednání sjezdovému mnoho zdaru, načež přečteny a podepsány byly zápisy o schůzích minulých.

Na to jednáno o návrhu povinností členů sboru a usneseno, aby byl návrh ten znovu přepracován. Učitelské sbory jednotlivých škol mají předložiti svoje návrhy nejdéle do konce tohoto školního roku referentovi p. řed. Pazourkovi, jenž dle toho doplní svůj elaborát, předloží jej litografovaný znovu školám, načež v příští schůzi bude znovu prozkoumán a předložen c. k. ministerstvu kultu a vyučování. Usneseno, aby se prozatím používalo pro známky ze zevnějšku, pro něž nebyla dosud žádná stupnice předepsána, následující stupnice: 1. vzorná, 2. velmi úhledná, 3. úhledná, 4. méně úhledná, 5. neúhledná.

Pokud se týče návrhů instrukcí k vyučování jednotlivým předmětům, byly znovu přečteny a dle podaných návrhů doplněny. Úvod k nim vypracoval a přednesl pan inspektor Dolejš. Tyto návrhy instrukcí budou nyní předloženy c. k. ministerstvu kultu a vyučování. Zároveň s instrukcemi předložena bude učebná osnova dle návrhů na schůzích podaných. Práce ty uloženy byly pánům řed. V. Hrubému, V. Pazourkovi a F. Trmalovi.

Návrhy těmito vykonán byl veliký kus práce ve prospěch českého dvojtřídního školství, jemuž se dostává tím jednotného rázu, pokud se týče učebné osnovy, jakož i její interpretace.

Ve volných návrzích usneseno bylo obrátiti se na střední školy se žádostí, aby doporučovali žákům svým, kteří na obchodní školy jíti hod-

lají, školy veřejné a nikoli školy soukromé, a aby jim byl rozdíl mezi oběma druhy škol vysvětlen.

Další návrhy, a to: ve příčině loňské resoluce vydržovatelů těchto škol a obsazování míst pro obchodní předměty na školách odborných, byly odkázány nově se tvořícímu spolku učitelstva škol obchodních.

Schůzi zakončil vřelým doslovem o $^1/_2$3. hod. odpoledne pan cís. rada Kotěra, děkuje všem účastníkům za obětivou a nezištnou práci a přeje zdaru všemu jejich konání.

Na to poděkoval p. řed. Hrubý jménem p. řed. Trmala, který musil před ukončením schůze odejíti, i jménem svým jako svolavatelů oběma pánům inspektorům za ochotu, s jakou se schůzí našich účastní a přispívají vzácnými radami ze zkušenosti čerpanými ke zdaru schůzí těch.

Ke konci třeba se ještě zmíniti o tom, že se účastníci schůze sešli, až na 3, v sobotu večer ku přátelskému rozhovoru, při čemž byly vyřízeny mnohé věci, na něž by ve schůzi nebylo času zbývalo.

Nebylo najisto ještě, co české noviny se vydávají, tolik psáno o střední škole a professorech, jako letos. Nemine dne, aby v některém časopise nebylo noticky, zprávy, útoku, zaslána o nás nebo proti nám. Jest naprosto nemožno registrovati vše, co tu bylo psáno, a bylo by to také zbytečno. Celkem tu zněly jen dvě struny, jedna silná, pronikavá struna hany, neznalosti a neuznalosti, druhá slabší, mírná, struna rozvahy a klidného, věcného a věci znalého posuzování. Co vše se vytýkalo nám a střední škole za poslední čtvrtletí, toho podáváme dva obrázky v tomto čísle: vyňatky z Československé Vzájemnosti a České Demokracie.

Mohly by se k nim připojiti ještě také z jiných časopisů, ale nedostihují té nenávisti *tu* se jevící, třebas je předstihují opovržením a sprostým výrazem.

Příčinu zavdaly k tomu sebevraždy studentů z různých středních škol pražských, nápadně rychle za sebou následující. Nebudeme o nich zde se šířiti, věc položena na program příští občasné schůze našeho spolku.

Česká Demokracie, ústř. orgán strany národně sociální, ze dne 12. prosince 1903 přinesla tento feuilleton:

Úplně zastrčena mezi denními zprávami, zlámanými nohami, drzými krádežemi, lapenými zloději a jak se všechny ty lákavé tituly denních zpráv jmenují, vyskytla se onehdy zpráva o hlučných projevech proti professorům jisté střední školy v Praze. Stalo se tak na hřbitově u příležitosti pohřbu mladého studenta, který ze strachu před trestem se zastřelil. Taková zcela hloupá věc: student, žák sedmé třídy, šel na záchod. Přede dveřmi strkali se dva kvartáni. Chtěje uvolniti si místo a cestu, strčil do jednoho z obou kvartánů, který narazil nešťastnou náhodou na kliku a zkrvavil se na čele.

Hrůza! Zločin! Sem s inkvisicí! Skutečně také inkvisice se sešla, zločinec přiveden před ni a dáno mu na srozuměnou, že ho čeká karcer až 16 hodin. Tedy celá porce! Delší karcer neexistuje. Karcer je nejpřísnější trest střední školy, který se zaznamenává i na vysvědčení. Celá procedura u něho je jako u kriminálního líčení. Vyšetřování, písemný rozsudek, který se veřejně předčítá. Jenže proti kriminálu, který musí býti aspoň v daných mezích humanní, takový středoškolský proces je o to krutší, že staví takového inkvisita na veřejný pranýř, jiným k výstraze. A teď si představme mladého, sedmnáctiletého hocha, jak mu při tom všem je: strach, hanba, stud. A představme si synka chudé matky, která nemá než jeho, všechno proň obětuje, od úst si utrhne, jen aby hoch mohl dosáhnouti slušné existence. A teď takový zármutek jí má způsobit. Vzpomene si hoch na matčiny slzy, její něžnou starostlivou péči — jsou povahy, jež toho nesnesou. Hoch, o kterém tu řeč, k nim patřil. Než byl by se mohl podívati do vyčítavých očí matčiných, raději volil dobrovolnou smrt.

»Vrahu!« vzkřikla zoufalá matka nad synovým hrobem ve tvář ředitele ústavu. Jednomu z professorů, který zvláště proslul týráním žáků a cynicky se pohnutému výjevu usmíval, bylo prý plivnuto do tváře... Krásný obrázek, ne-li?

Možná, že tak, jak jsme to četli v novinách, to bylo trochu přehnáno. Ale věc sama se udála tak, jak jsme ji četli, aspoň věcně zpráva byla pravdivá, nikým nepopřená. Mladý život zničen — školskou torturou!

Nejsem jistě sám, který jsem při čtení oné zprávy si vzpomněl na hrůzná léta středoškolská. Říká se, studentská léta že jsou krásná. To na středních školách jistě ne, vyjma těch pár neděl prázdnin, nezkazil-li je nějaký potutelný professor reparátem. Jsou taci, věřte. Nemůže-li žáka, kterého nenávidí, nechat úplně propadnout, zkazí mu prázdniny aspoň starostmi o opravnou zkoušku. A zasedne-li si takový professor na žáka — má peklo na zemi. Vzpomínám, co jsem vytrpěl za dvě léta pod jedním professorem-ředitelem ústavu. Byl jsem hoch živého trochu temperamentu a trochu upřímný, říkal jsem často věci, které jsem si měl nechat pro sebe, třeba že byla to pravda. Ředitel si na mne zasedl. Pronásledoval mne jak mohl. Dosud vidím jeho oči — hrozné, fosforově světelkující oči jako kočičí nebo tygří, jak se na mne dívají plny zloby, zrovna mne přibíjejí a při tom se smějí mé úzkosti, mým rozpakům. Teď blíží se ty strašné oči ke mně, stanou vedle mne, nos mezi nimi se ke mně sklání a tvrdý hlas mi řeže do uší:

»Vy jste zas už kouřil!?«

Kouřil jsem, je to pravda. Ostatně vždyť výslovně se nám to dovoluje doma si zabafčit.

»Ano, kouřil jste, smrdíte tabákem jako starý kořala! Ale ty konce! Za plotem někde chcípnete, vy, vy chlape!«

Tento muž byl prototypem zlého středoškolského kantora. V každé třídě měl několik ničemů, kteří mu donášeli a ti byli stavěni za vzor ostatním. Ty obdaroval nesmírnou zase přízní. Byl to hotový kult nemravnosti, umělé pěstění bezkarakterních ničemů, který tento člověk pěstoval. Pokrytectví, štrébrovství, denunciace spolužáků byly považovány i odměňovány jako zvláštní ctnosti. Karakterní hoši, přímí a poctivě otevření nazýváni zpurnými darebáky a stavěni na pranýř. Každá maličkost, chlapecká zbrklost vykřičena na zločin, jako by se bůh ví co stalo. Hrozné, světelkující ty oči straší mne ještě dnes a jsou to nejtěžší sny, když se mi někdy o těch očích zdá, o těch očích, které budily ve mně úzkost, které jsem nepoznal nikdy před tím ani po tom, před nimiž jsem se chvěl i doma, ráno s hrůzou šel do školy jako na popraviště, nebo do mučírny, kde mne čeká utrpení anebo aspoň potupa. Potupa, tupení vůbec patřilo k rozkoším tohoto pedagogického netvora. Teprve v pozdějších letech uvažuje o tom, jsem dovedl oceniti, co bestiality bylo v této zálibě tupit mladé sedmnáctileté hochy, v nichž už probouzí se určitá citlivost ve věci osobní hrdosti a které možno beztrestně denně urážet u vědomí, že jsou bezbranní a že musí mlčet k největším slovním infámiím.

Vládnouti hrůzou a strachem je špatná vlastnost vladařů a svědčí o malých jejich schopnostech. Ale ještě špatnější je to vlastnost u vychovatelů. Bohužel je to do dnes jediné téměř jejich umění. Vzbuzovat strach, hrůzu, ne lásku a radostně vznícenou oddanost, v tom je jejich celá pedagogická moudrost. Ty tygří oči, před nimiž jsem se chvěl celé dny, měsíce, roky, které i ve snu mne děsily, nejsou osamoceny, je jich plno na našich středních školách, jako je tam ten policejní, inkvisitorský duch, rozněcující podlízavou bezkarakternost a komolící karakter mladých mužů v nejkritičtějším věku, kdy třeba klásti základy karakteru budoucího muže. Také ta intelligence podle toho u nás vypadá. Měkkýšovitě bezkarakterní, zbabělá, brutální dolů a psovsky ponížená nahoru, ovoce světélkujících tygřích očí a špehounského systému.

Mám dítě, na něž dívám se s nesmírnou láskou. A v duchu je lituji, že přijde čas, kdy budou se i na něho upírat takové fosforečnatě světélkující oči, plny vysmívavé, pokořující zloby, budou otravovat a sesmutňovat jeho mládí, před nimiž bude se třást ráno vstávaje, a v noci ve snu budou pokračovat tam, kde ve dne přestaly.

Ty oči, které otrávily mou mladost, už zhasly. Stanul jsem předlonim nad jejich hrobem. Zdálo se mně, že i z té hlíny prorážejí, dívají se na mne s tou tygří vysmívavou zlobou. A vzpomněl jsem si na slova Nerudova z jeho římských dojmů, když kráčel kolem některých sarkofágů: »Trhalo mne to nohou — ale přec jsem nekopl, sbíhalo se mně v ústech, ale přece jsem neplivl — —«

Proč také? Škoda zamazat si botu, škoda i té sliny... *Alfa.*

»Československá Vzájemnost« v čís. 6. svého I. ročníku vytiskla úvodní článek, jejž tuto otiskujeme též celý, poněvadž nechceme, aby z něho něco ušlo našemu čtenářstvu. Zní:

Naši středoškolští professoři.

»Čas« přináší již v několika svých číslech pod titulem »Studentské kapitoly« články, které svým obsahem měly by vzbuditi pozornost všeobecnou. Pisatele pojímá hrůza při myšlence, kam se vrhne všechen ten náš studovaný proletariát, jehož velkovýrobu obstarávají naše střední školy v míře takové, že věc pro celý náš život národní počíná nabývati forem velmi vážných.

Pan pisatel ovšem nezapře, že jest příslušníkem strany povznešené intelligence. »Intelligence« jest v jeho očích kastou povznešenou nad mizerný lid tříd výrobních, produktivních. Vidí sice jasně, že ty živnostnické, obchodnické a dělnické vrstvy národa počínají již klesati pod tíhou nutnosti opatřiti armádu namnoze zbytečných intelligentů, pro které se zřizují sta a sta míst zbytečných, jen aby nějak byli opatřeni, vidí sice, že ani toto umělé pěstování »intelligence« a vyhledávání jí nových pramenů výživy nabídce její nestačí a stačiti nemůže — proto však věci na kloub jíti nemá, jak se zdá, chuti ani odvahy.

Jen on patří k té intelligenci, která o sobě tak ráda honosivě hlásá, že její úkolem jest »povznášeti« lid, která se s výše své k »lidu« milostivě snižuje. I jemu začíná intelligent u člověka, jenž odbyl maturitu — ač jest známo, že jest dosti intelligentních rolníků, živnostníků, dělníků — jako jest více než dosti, někdy i až příliš neintelligentních — professorů.

»Intelligence« národa těžko jen může býti jinou, než její vzdělavatelé, *lidé domýšliví, panovační, sobečtí, naplnění namnoze záštím k zámožnějšímu občanstvu,* jehož výrobní zaměstnání tvoří předmět jejich úšklebků.

V tom směru působí i na svěřenou sobě mládež, hledíce v ní vzbuditi opovržení a nechuť ke každé jiné činnosti, než činnosti »duševní«.

Projděte naše venkovská města, všude uslyšíte týž stesk. *Professorstvo tvoří tu nejostřeji odlišnou byrokratickou kastu, neúčastní se nikde ruchu národního, při sbírkách, podnicích národních stojí vždy na místě posledním.* Ačkoliv velká část těchto pánů *vystudovala na útraty veřejnosti, povinností k veřejnosti necítí zcela žádných. Za to kritisovati; posuzovati a odsuzovati, to pánové dovedou výborně.* Mistry jsou v ironisování maloměstských šosáků, jich zvyků a tradic.

Pán, který byl jako chudý gymnasiální studentík někde v Písku neb Pelhřimově ubohými šosáky krmen a šacen, jenž za 4 roky *universitního studia, které dotvrdil vzděláním při pivě v pražských výčepech a kavárnách, nabyl potřebnou míru společenského taktu a společenské slušnosti,* vrací se pak zase na ten sprostý český venkov někam do Něm. Brodu nebo do Jičína, aby započal svou dráhu jako vychovatel dětí těch *šosáků,* jež za podporu mu kdysi prokazovanou — *z hloubi duše nenávidí.*

Ano, nenávidí! Nenávidí každé dítě, které má lepší kabát, než jaký míval on ve svých gymnasijních letech, nenávidí otce těch dětí, protože jemu neposkytli v té míře jako své krvi.

Je prost všech ideálů — domnívá se však, že jest povznesen nad »dav«, jest jedovatým — má za to, že je kritikem, *je hrubcem ve škole i ve společnosti* — myslí, že jest přísným, je mstivým — v tom vidí

spravedlnost, má se za vzdělance — nezná však života, umí jeden, dva předměty a i ty často dosti špatně, stěžuje si, že je prací přetížen — učí dvacet hodin týdně. Pojmy vzdělání a vědění si vůbec plete. Cítí v sobě, že jest povznesen nad dav, vysoko, nebetyčně vysoko. Proto jím pohrdá a nenávidí ho. Odi profanum vulgus.

Naši professorští kritikové jsou nejhorší mužské klepny v malých městech. Majíce až příliš mnoho volné chvíle, tlukou celé hodiny podrážkami dlažbu na venkovském korse, baví se mezi sebou svým povzneseným »kritickým« způsobem, při čemž jich pátravému oku nic neujde.

Přijďte však jim s nějakou národní prací! Mají ubožáci mnoho dření, mnoho úloh k opravování, slovem jsou přetíženi, nesmírně přetíženi, tak, že to občánek náš při své sprosté 15—18hodinné práci denní v omezenosti svého rozumu ani vystihnouti, ani chápati nemůže.

Jsou města na venkově českém, *kde i 60, 70 podobných* ubohých, přetížených existencí na »obecný lid« s povznesené výše své pohlíží přes rameno, jsou venkovská města česká, *kde tucty takových »pracovníků« národních — společenský život otravují. Dorostu shnusují povolání otců*, vlastenectví je jim fánglíčkářstvím, starosvětská prostota blbostí omezených šosáků, spořivost v hospodářství obecním — tupým zpátečnictvím.

Když pak mezi nimi najde se muž, jenž je zná, znají i oni život učinit mu příjemným.

Tolik uznáváme za vhodno podotknouti k »studentským kapitolám« »Času«, poznamenávajíce, že 80% českých professorů jsou »realisté« — znajíť věcně, do základů nejhlubších — velké pravdy spásonosné, všeničící negace!

* * *

K tomu článku nám napsal tuto úvahu přítel našeho listu:

Československá Vzájemnost, za jejíž redakci odpovídá V. Malýpetr, má v 6. čísle I. ročníku, vydaném dne 2. ledna t. r. na úvodním místě stať »Naši středoškolští professoři«. Je-li snad někomu s podivením, proč se naším stavem zabývá list, věnovaný původně pěstování vzájemnosti mezi Čechy a Slováky, upozorňujeme, že zmíněný list poslední dobou rozšířil svůj program tou měrou, že hodlá konati stráž na pomezí jazykovém, že »bude důrazně upozorňovati na naše posice v Dolních Rakousích« a že budou předmětem pozornosti jeho Čechové zahraniční. — Na všech těchto místech bylo by dne 2. ledna věru těžko najíti naše středoškolské professory a tudíž i jejich spojitost s Č. V. Pátráme tedy dále a shledáváme pak na konci redakčního prohlášení, že list bude »bedlivě střežiti domácí život český, bude zasahovati všude tam, kde potřeba se udá, rovněž jako neúprosně bude kárati všecky zvrácenosti společenského života . . .« Nu, zde konečně by mohli býti objeveni také naši professoři. Co tedy pokládá o nich Č. V., jejíž snahy nám bývaly sympathické i tehdy, když se nám zdálo, že neužívá se v ní ke zvolenému cíli prostředků vhodných? — Pěkných věcí se tu o sobě dovídáme! Věru, divím se, že sám »Stav osob« naším spolkem vydávaný nezarděl se od »Bechyně« až do konce »Indexu« nad spoustou hříchů a vin, jež nám vytýká »Č. V.«

List navazuje na úvahy »Času« o nadbytku intelligence u nás, shledává však příčiny úkazu toho hlouběji, než je vidí »Čas«. Intelligenti,

o něž tu jde, nestojí za mnoho. »Intelligence národa — dí Č. V. — těžko jen může býti jinou, než její vzdělavatelé, *lidé domýšliví, panovační, sobečtí, naplnění namnoze záštím k zámožnějšímu občanstvu,* jehož výrobní zaměstnání tvoří předmět jejich úšklebků. V tom směru působí i na svěřenou sobě mládež, hledíce v ní vzbuditi opovržení a nechuť ke každé jiné činnosti než činnosti »duševní«. — Pomíjím paušálních, ničím neodůvodněných výtek, které tu zakuklený pisatel činí povaze českého professorstva, neboť takto bez důkazů mohl by totéž napsati o advokátech, lékařích, učitelích, atd. Že by však kdokoli z nás učil mládež nevážiti si práce jakékoli, je-li jen poctivá, jest jistě smělá nepravda. Pisatel patrně nemá ani tušení o tom, v jakém duchu jsou psány naše učebnice a jaké vzory kladou se mládeži na oči. Nám právě až příliš často jest vyvraceti předsudky *rodičů*, kteří haní své zaměstnání jen proto, aby synkům (třebas i neschopným) vpravili touhu státi se čímsi »lepším«.

Píše-li Č. V. dále, že professorstvo tvoří *nejostřeji odlišnou byrokratickou (!) kastu, že se neúčastní nikde ruchu národního, že při sbírkách, podnicích národních stojí vždy na místě posledním*; že *povinnosti k veřejnosti necítí zcela žádných,* ale za to že kritisovati, posuzovati a odsuzovati dovede »výborně«, tu prostě pomíjíme apodiktického »všude« a »vždy«, které nesvědčí o bohatých zkušenostech a hojných informacích pisatelových, a všimneme si toliko jádra těchto výtek. Že se professorstvo leckde rádo uzavírá v sebe, nepopíráme; víme však, že ve většině případů jsou tím vinny místní poměry a trpké příhody, jež v tom neb onom městě kollegům odňaly chuť vyhledávati hojnějších styků s ostatním občanstvem. Výtky byrokratismu však stav náš naprosto nezasluhuje, tu měl pisatel adressovati zcela jinam. Pokud jde o sbírky, o členství ve spolcích atd., odkazujeme prostě na příslušné výkazy, z nichž vysvitne, že hořejší tvrzení Č. V. jest upřílišené a neoprávněné. Pravda jest, že do našich sboroven dojde do roka tolik sběracích listin ze všech koutů našich vlastí, že se o tom jiným stavům, na př. úředníkům, lékařům, advokátům a j. ani nesní. Není pak divu, že nelze vyhověti všem měrou žádoucí. Z veřejných zpráv mohl se pisatel také přesvědčiti, že venkovští kollegové bývají voleni do městských zastupitelstev, což zase nesvědčí o jejich nadutém separatismu. — Že by »velká část těchto pánů« byla vystudovala »na útraty veřejnosti«, jest rovněž nepravdou, již lze velmi snadno statisticky vyvrátiti právě nám, poněvadž máme v rukou materiál o podporování studujících a o volbě jich povolání. Vyčítati však udělené podpory komukoli — jest zajisté nehumanní.

Z tónu, jakým další řádky o studentských letech professorů jsou psány, lze, tuším, bez všelikého násilí uzavírati, že pisatel sám hledal svého vyššího vzdělání především »při pivě v pražských výčepech« a že tam ovšem nemohl viděti, kde a jak studují posluchači filosofie. Vyvraceti další výtky, že středoškolský professor »jest prost všech ideálů«, »je hrubcem ve škole i ve společnosti«, »umí jeden, dva předměty a i ty často dosti špatně«, »že professoři jsou nejhorší mužské klepny v malých městech«, a dokonce, že ve venkovských městech společenský život otravují a dorostu shnusují povolání otců« (!) atd., výtky, které beze všeho odůvodnění, bez dokladů a příkladů jsou jen pohanami, vrhanými na všechen stav bez rozdílu, neshodovalo by se s výší našeho listu. Žádný stav na světě není prost jednotlivců, kteří nejsou právě vzory lidské dokona-

losti; ale generalisovati takové případy jednotlivé jest známkou buď nesprávného usuzování, buď zlovolného strannictví. V tomto případě jest generalisování tím méně na místě, že v našich řadách společně působí množství starých, po všech stránkách osvědčených a známých pracovníků vedle odchovanců české university, odchovanců mladších i nejmladších, za jejichž snad různé směry a názory nejméně může odpovídati — střední škola. Č. V. ovšem vrhá všecky všudy příslušníky našeho stavu do jednoho pytle.

Sbírání materiálu proti professorům středních škol. V Čase a Právu lidu uveřejněno bylo provolání k studentstvu vysokých a středních škol, kterým se toto vyzývá, »by neobtěžovali si nám (podepsanému komitétu) sděliti všecky jim neb jejich známým po čas středoškolského studia se přihodivší význačnější nezákonitosti a jinaké nehody, zejména všecky jim známé studentské sebevraždy i pokusy sebevražd, důležitější případy zneužití moci kázeňské, zlého nakládání, trýznění, bití, nadávání, rušení listovního tajemství a pod. s připojením jmen všech súčastněných osob atd.« Zprávy mají býti zaslány nejdéle do konce března. Podepsána jsou tři jména s udáním adres.

Jak se proslýchá, podepsaní nepřestali na tom provolání, nýbrž zorganisovali prý si již vyzvědačskou službu na mnohých školách.

Zprávy spolkové.

Z výboru. Ve schůzi dne 30. prosince r. 1903. konané, starosta především přivítal nového člena výboru, sl. dr. Fabianovu, načež přečten dopis pí. Havránkové v němž děkuje za soustrast výborem jí projevenou nad úmrtím manželovým. — Výměna Batovcova kalendáře za náš, spolku nabídnutá p. Batovcem, přijata.

Řed. Bílý navrhuje, aby se časopisům rozeslal redakční výtisk kalendáře a schematismu; usneseno tak učiniti později, až zbudou-li potřebné výtisky. Množíť se poptávky po nich tak, že bude asi brzo jich chyběti. — Prof. Stýblo referuje o studentském koncertě a konstatuje výsledek naprosto nepříznivý. Deficit je takový, jakého posud nebylo. Příjem činil 817 K 90 h a vydání 964 K 70 h. Filharmonii se zaplatilo 460 K, a nyní žádají ještě 18 K za mimořádnou zkoušku, kterou měli na Vodníka. Po vysvětlení, že je to vlastně poplatek za noty p. Urbánkem zapůjčené, usneseno vyplatiti žádaný obnos. Spořitelně zaplaceno za sál 239 K 98 h; za to dává nám příspěvek 40 K. Zbývá deficit 146 K 80 h. Účty se schvalují a pořadateli koncertu prof. Sallačovi vzdány díky za neobyčejnou námahu a práci koncertu věnovanou. Řed. Starý podotýká, že doba ke koncertu byla velmi nevýhodná, poněvadž to bylo před samými svátky. Musíme si podruhé stanoviti dobu, která *nám* je výhodna a ne orkestru, na př. v listopadu. Není pro Rudolfinum ani pro Filharmonii. Řed. Bílý a prof. Sommer je pro zlevnění vstupného. Když už je deficit, ať aspoň mají studenti užitek z něho. Po delší debatě usneseno ponechati rozhodnutí o místnosti, orkestru i cenách vstupenek na dobu pozdější. Žádost za zlevnění vstupného bude vzata v úvahu. — Prof. Stýblo referuje dále o divadle. Představení smluveno na 16. ledna 1904. a to Jeřábkovo drama: Syn člověka, kterýž kus námi již po několik let byl žádán. Dále jsou zamluveny kusy: Tartuffe od Molliera, Shakespearův Hamlet a Večer tříkrálový, Smetanova Čertova Stěna, Čajkovského Oněgin, Štolbova Závět a Vrchlického Knížata. Na únor je přichystána opera. — Zpráva o Normáliích: Za Normálie utrženo bylo až dosud 6268 K 18 h a vydáno 6423 K 74 h. Za kalendáře se schematismem vybráno do 31. prosince 1903. 1058 K 60 h, vydalo se 1147 K 96 h; bude státi ještě asi 250 K. Ale nejsou všecky objednané výtisky zaplaceny. Zajímavo je porovnati jednotlivé položky vydání roku loňského a letošního. Letos stál tisk kalendáře 193 K 25 h, loni 341 K 50 h. Tisk schematismu stál letos 745 K, loni 790 K; úhrnem tedy 938 K 25 h, loni 1131 K 50 h. O tomto výsledku jakož i o kalendáři vůbec rozpředla se živá debata, v níž uvedeny došlé návrhy a žádosti za zdokonalení kalendáře, přikázány kalendářní ko-

misi a také navrženo, aby administrace kalendáře svěřena byla některému komisionáři. — Prof. Simla z Plzně se dotázal tajemníka, na koho třeba obrátiti se ve věci studentského představení Sofoklovy Antigony, kterou chtějí dávati na tamějším divadle. Odpověděno, že nejlépe na ředitelství Národního divadla. — Řed. Bílý sděluje, že došla žádost z carské akademie v Petrohradě za poslání 1 výtisku „Sbírky Normálií". Usneseno akademii je poslati. — Dále uvedeno, že prof. Čiperovi zaslán blahopřejný telegram k jeho zvolení za poslance do říšské rady. — Red. Bílý sděluje dále obsah došlého přípisu professorského spolku z Bukoviny, v němž se navrhují po způsobu tamějšího zemsk. zákona školského zvláštní náhrady bývalým dlouholetým supplentům. Věc by byla dobrá, jen že předpokládá změnu říšského zákona o professorských platech; bylo-li by možno ji provésti nějak, budiž akce podporována. S tím všichni souhlasí a v tom smysle spolku bukovinskému bude odepsáno. — Po další debatě o dotaze, zda nebylo by včasno svolati občasnou schůzi nebo zvláštní komisi k porokování o článku „O středoškolské extensi", usneseno konati občasnou schůzi dne 23. ledna 1904. v Grafově restaurantu. Ve schůzi té poví zároveň prof. Krátký, jak se osvědčil skioptikon na střední škole, a prof. John rozhovoří se o tom, jaké stanovisko by měl spolek zaujati k akci zrušení železničních legitimací na soukromých drahách v Rakousku.

Dále usneseno požádati ředitelství Národního divadla za vydání stálého volného lístku k disposici členům výboru spolku, aby tím způsobem umožněno bylo zříditi ve Věstníku stálou hlídku divadelní a vyhověti takto mimopražským členům spolku, kteří přejí si míti referáty o novinkách z Národního divadla. — S návrhem ředitele Bílého, aby v příhodný čas letní pořádán byl nějaký velký representační výlet do některého většího města venkovského, spojený s přednáškou spolkovou, projeven obecný souhlas.

Další schůze výboru konala se dne 17. února večer v Měšťanské besedě pražské za přítomnosti 15 členů výboru. Čtou a schvalují se protokol o minulé schůzi výboru ze dne 30. prosince r. 1903. a o občasné schůzi ze dne 23. ledna 1904. Řed. Starý sděluje přípis zemské školní rady, kde tato na vybídnutí ministerstva oznamuje, že budou učitelské sbory všech českých středních škol na sbírku Normálií upozorněny v nejbližším čísle „Věstníku ministerstva kultu a vyučování". — Čte se dále přípis říšského poslance prof. J. Čipery, kterým děkuje za blahopřání výboru a slibuje starati se o zájmy českého školství a professorstva. Praesidium mělo s p. poslancem již také ústní úradu o aktuálných věcech. — Universitní knihovna ve Vídni žádá za zaslání I.—V. ročníku Věstníku, aby měla časopis úplný; usneseno je zaslati. — Prof. dr. Flajšhans žádá jménem Národní Rady za několik exemplářů zpráv o profess. sjezdu našem z r. 1902. Usneseno poslati 2 zprávy. — Vzhledem k pozvání k valné hromadě Máje a k zahájení výstavy Uprkovy starosta oznamuje, že se zúčastnil obého. — Přečten dále přípis Odboru pro úpravu českého názvosloví železničního, kterým oznamuje přijetí jednotných názvů technických a žádá za jich zavedení a užívání. — Dr. Antonín Dolar, c. k. gymn. učitel z Celje ve Štyrsku oznamuje, že by si slovinští professoři rádi založili spolek našemu podobný a prosí o zaslání stanov a několika čísel Věstníku třeba jen k půjčení. Usneseno jednomyslně tuto akci co možno nejvíce podporovati. Stanovy již byly tajemníkem zaslány i zprávy potřebné k založení spolku. Zasílati se bude dále nynější ročník Věstníku, pak zašlou se ještě přebytečná čísla rozmanitá a zpráva o sjezdu pražském a brněnském. — Prof. Sommer se táže, zdali bylo praesidium spolku zastoupeno na nedávné schůzi „Jungmanna", kde projednávána otázka „O sebevraždě studentů na středních školách". Řed. Starý uvádí, že spolek nebyl předně pozván a za druhé, že tuto schůzi naprosto nepokládal za forum povolané projednávati takové otázky. Prof. Sommer je spokojen s touto odpovědí, leč míní, že by bylo bývalo přece lépe tam se dostaviti, tím spíše, že tam zastoupeni byli také universitní professoři, v nichž byla jistě opora.

Řed. Starý vysvětluje, že se radilo praesidium, zdali bychom se neměli súčastniti schůze přes to, že jsme nebyli pováni. Ale posléz ujednáno, aby spolek officielně zastoupen nebyl, nýbrž aby členové tam byli přítomni jen za sebe. A tak se také stalo. Bylo tam professorů asi 20, několik pánů kollegů tam šlo na žádost výboru. Bylo však zásluhou MUDra. Heverocha, že výsledek schůze byl jiný než se předpovídalo, ten uvedl rozpravu choulostivě zahájenou p. inž. Fleišnerem do objektivných kolejí, v nichž pak zásluhou pp. universitních professorů a docentů se udržela

po celý večer. V podobném smyslu mluvil také jednatel prof. Krátký. Na návrh prof. Stýbla usneseno zaslati ze spolku poděkovací přípis MUDru doc. Heverochovi a professorům pp. Masarykovi, Drtinovi, Čadovi a Babákovi za hájení stavu středoškolského. — Prof. Stýblo sděluje, že při zábavě dne 13. února vybráno 164 K proti loňským 127 K. Účast byla neobyčejná přes to, že současně konán I. věneček českých filosofů, zábava byla srdečně animovaná, tak že poslední účastníci odcházeli teprve k 5. hod. ranní. Poctěna byla přítomností p. dvor. rady Webra, pp. z insp. Rosického a Nečáska, ředitelů a professorů z Pardubic, Náchoda, Plzně, Jičína, Kostelce, Kolína, Kutné Hory atd., což nás velmi potěšilo. Divadelní představení opětně odloženo ředitelstvem Nar. divadla a bude teprve dne 5. března a to Oněgin. Na den 26. března určena činohra. — Řed. Bílý sděluje, že Kroměřížští žádají, aby se tam zřídil odbor našeho spolku. Všichni souhlasí. Výbor provede potřebné. Řed. Bílý činí dále důležité sdělení, které se dotýká našich hmotných zájmů, že totiž § 4. pens. zákona nevztahuje se na nás, professory středních škol. My musíme předložiti lékařské vysvědčení, chceme-li do pense, i ještě v 64. roce života svého, třebas by někdo sloužil takto již 40 skutečných a přes 50 professorských let. Je toho mínění, aby bylo ve Věstníku vyhlášeno, chtěl-li by některý z nastávajících pensistů v zájmu celého stavu nastoupiti proti tomu cestu právní, aby mu všechny výlohy hradil spolek bez ohledu na výši jejich. Všichni projevují souhlas. — Starosta spolku sděluje a dává předčítati článek uveřejněný v Přehledu o našem spolku a směřující zejména proti starostovi a tajemníku spolku. Pokládá to za čestnou otázku a je toho mínění, že kdyby nepožíval důvěry výboru, milerád složí úřad svůj. Řed. Bílý uvádí jednotlivé věty z řečeného článku, ukazuje, jak jsou dílem nepravdivy, dílem překroucen stav skutečný, jak si namnoze odporují, a uvádí, že se dohodli se starostou nedati opravu, nýbrž předložiti celou věc zatím výboru, později pak valné hromadě. Úřad spolkový není snadný a rádi si oddechnou oba. Projev výboru má se státi po odchodu starosty a tajemníka lístky. Proti tomu se vyslovuje p. řed. Brož; myslí, že všichni jsou přesvědčeni o nejlepším vedení spolku, a činí návrh, aby všichni páni povstáním ze svých míst osvědčili neochvějnou důvěru svému starostovi a tajemníkovi. V podobném smyslu vyslovují se také všichni ostatní členové výboru. Oba děkují za tuto důvěru a prohlašují, že zatím setrvají, majíce jen blaho spolku na mysli a rádi obětujíce síly své a čas milému spolku, ovšem pokud požívají důvěry. Vnucovati se nebudou. Ale i jako prostí členové zůstanou spolku věrni. — Ve příčině voleb projevuje prof. Sommer myšlenku, aby příště vždy každý sbor byl officielně požádán, aby stanovil svého kandidáta do výboru a dále, aby si páni z výboru všímali všech přání ve sborech pronášených, aby se o nich pohovořilo ve výboru a mohlo býti jim vyhovováno. — Na neustále útoky novinářských článků ve příčině sebevražd studentů usneseno po návrhu prof. dr. Groha svolati *občasnou schůzi* na sobotu dne 27. února, kterou ochotně zahájí dr. B. *Foustka*.

Řed. Bílý sděluje, že prof. Mach z Jičína nabídl se uspořádati přednášku „O cestě na Rivieru", což vděčně se přijímá. Bude v březnu. Na to projednány ještě některé věci menší váhy, načež schůze skončena.

Občasná schůze konána dne 7. prosince r. 1803 v sále Gráfova restaurantu. Přítomno 40 členů spolku, mezi nimiž pp. zem. insp. Nečásek a univ, prof. dr. Drtina, dr. Čáda a dr. Groh. Rozpravy ujímá se řed. *Bílý* thematem „O vědecké práci mimouniversitní". Vzpomněl především doby, kdy jsme neměli ještě ani university, ani techniky, a kdy tedy byli to hlavně professoři střední školy, kteří se obírali vědeckou prací. Na prvním pražském sjezdě našeho spolku r. 1886. zemřelý ředitel Tieftrunk vypočítal všecku liter. práci česk. professorstva. Byla to úctyhodná řada jmen. Rozumělo se tehdy jaksi samo sebou, že professor byl sám i spisovatelem. Od té doby se poměry ovšem valně změnily. Dostalo se nám obou vysokých škol, akademie, celé řady odborných škol. Přibylo i práce ve škole a to po stránce scientifické, methodické i administrativní, která nyní zaujme mnohem více času než dříve. Řečník pak objasňuje různá stanoviska, se kterých se nazírá na vědeckou práci professorů středních škol, a tož zejména také stanoviska kollegů dr. Rádla, dr. Sekery a Neuhöfra, kteří je projevili obšírněji ve Věstníku a z nichž prvé jaksi je stanovisko nespokojenosti s nynějším stavem vědecké činnosti professorů středoškolních, druhé je jaksi projevem mírné spokojenosti s tím, co se děje (obě ovšem žádají ještě více práce) a třetí je protichůdné oběma předešlým neshodujíc se ani s prvním ani s druhým a žádajíc soustřediti všecky síly především pro úvazky školní. Uveřejnění článku Neuhöfrova bylo redakci s některých stran vykládáno

ve zlé, ale jiní zase byli za to povděčni. I žádá přítomných, aby se o věci vyslovili upřímně a nepokrytě pro nebo proti, aby konečně se jednou projevilo jasně smýšlení professorů o této věci.

Dr. *Groh* přidává se k mínění Neuhöfrovu s jistou modifikací. Rekapituluje ještě jednou vývody jeho, při čemž má na mysli hlavně klassickou filologii, kde vše to skutečně nutno, o čem mluví Neuhöfer ve svém článku, a to vědecká příprava, sledování všech pokroků, kancelářská práce, vyhledávání nových a nových cest paedagogických atd. a tu samo sebou to nutí každého, aby časem napsal své mínění, třeba to byl někdy jen nějaký posudek pro vlastní osobu. Ostrost článku není prý třeba bráti tak tragicky. Vždyť je nepopřeno, že v programech vydávají se věci chatrné, což vysvětluje tím, že professoři jsou nuceni ku psaní věcí programových, a tu není pak divu, když vytáhnou se někdy staré, zaprášené věci seminární.

Prof. *Klíma* upozorňuje na 3 věci. Shoduje se s vývody dra. Groha a má za to, že příprava na školu je věcí čistě individuální. Někomu stačí čtvrthodiny, a jiný opět potřebuje k řádné přípravě celé hodiny a více. V stanovisku Neuhöferově spatřuje jakousi neúctu ku práci učitelů starších. Je přesvědčen o nejvyšší nutnosti vědecké práce z ohledů národních a zejména českých, poněvadž jsme členy malého národa.

Prof. *Trnka* z Jičína popravuje některá mínění prof. Neuhöfra (o korrekturách, které se nesmějí jen tak řaditi mezi mechanické práce kancelářské, o snížení maxima hodin, jakoby maximum bylo normou, od níž se má upouštěti jen v mimořádných případech, kdežto skutečně se ustálilo teprve v době nedostatku sil), obrací se hlavně proti tomu, aby se do obecenstva vnášelo mínění, že jen ten jest svědomitým a dobrým učitelem, kdo i po dlouholeté činnosti věnuje škole všechen čas mimo 6 hodin ke spaní a 1 hodinu na jídlo a odpočinek, tedy 17 hodin denně.

Řed. *Beer* přidává se k názoru dra. Groha a praví, že nemůže býti nijak bráněno učiteli, aby byl vědecky činným. Je to přece vlastní ctí každého sboru učitelského střední školy, jsou-li někteří členové jeho literárně činni neb zaměstnáni na universitě. Za takového kollegu by byl ochoten převzíti jakoukoli práci. Je-li někdo ve sboru, že může vedle své práce zastávati i práci na universitě, mají mu poskytnuty býti všechny podmínky, které mu tuto práci usnadňují, na př. plná dovolená a podob. Tu je zapotřebí, aby druh druha podporoval co nejvíce.

Prof. dr. *Metelka* odmítá se vším rozhořčením, jehož je schopen, vývody obsažené v článku Neuhöfrově, jež pokládá za velmi nemístné a professorům do svědomí sahající. Praví se o prof. nepřímo, že plat berou a málo pracují, že mají ještě času na jiné práce atd. Míní dále, že kdyby zrušeny byly programy středních škol, že se tím odejme professorům příležitost ku vědecké práci. A což učebnice? Ty přece jsou také sklady vědecké práce, třeba hned na první pohled málo zjevné. V článku Neuhöfrově zakazuje se vlastně také professorovi sepisovati učebnice, poněvadž tím dělá, co vlastně dělati nemá. Autor článku dovolává se Wormsa, ale možno se dovolávati také celého středoškolského zřízení německého, kde učitelé vědecky činní jsou nad jiné ceněni, ačkoli by Němci mohli spíše vědecké pracovníky odkazovati na university, kterých mají 21, ale my jedinou.

Dr. *Groh* ujímá se ještě jednou nepřítomného kol. Neuhöfra, který nijak nezakazuje vědeckou práci, aniž chce k ní nutiti. Hlavní omyl jeho práce záleží v tom, že budou-li všichni tak činiti, jak on uvádí, že je to bude nutiti k vědecké práci. Příkrost jeho článku musí se připsati na vrub jeho mládí. Ale hlavní věc v něm je správná. O paedagogické práci myslí ještě, aby se vztahovala hlavně ke škole. Co se týče programů, nechce jich odstraniti, ale žádá, aby vnitřní jich hodnota byla zvýšena. To stane se tehdy, když práce programové budou honorovány.

Dr. *Čáda* ujímá se rovněž prof. Neuhöfra, přiznávaje však, že některé obraty jeho článku mohou působiti nelibě. Je v pořádku, že učitel se má věnovati především škole. Kdo pak chce býti vědecky činným, musí to činiti jako plus. A pracovati vědecky je ethickým příkazem každého. Jsou ovšem výjimky: někdo na př. se k tomu nehodí, dále jsou četné překážky zejména venku, kde není pomůcek ani knihoven atd. A tu třeba neustále připomínati vládě její povinnost, aby podporovala muže vědecky činné všemožným způsobem.

Prof. *Sommer* také obhajuje prof. Neuhöfra a vidí vady jeho článku pouze po jeho stránce formální.

Řed. *Beer* hájí redakce proti výtce, že článek uveřejnila; bez toho uveřejnění by nebylo ani dnešního zajímavého večera.

Prof. dr. *Drtina* přidává se k vývodům dra. Čády a je pro to, aby středoškolský professor byl vědecky činným, také z toho důvodu, aby postaráno bylo o dorost na universitě. A tu by bylo třeba rozluštiti otázky: Jak umožniti vědeckou práci na střední škole a jak dosíci dorostu pro školy vysoké?

Dr. *Glücklich* souhlasí s drem Čádou ve věci vydatné vládní podpory.

Dr. *Rádl* vidí v článku Neuhöfrově stanovisko byrokratické. Dostává-li professor plat, dostává jej za určitou práci a pokud tuto správně koná, mohou se povolaní orgánové vždy přesvědčiti. Co koná však nad to, do toho nikomu nic není. Vědecky spisovati nemusí, ale vědecky pracovati ano, věda řádnému professoru je vnitřní potřebou.

Dr. *Veselík* vzpomíná svého pobytu na gymnasiu v Brně — je tomu již 30 let — kde říkávalo se o professoru, když byl literárně činným: „Der Kerl taugt nichts". V té věci poměry se přece zlepšily. Brániti vědecké expansi professora bylo by tolik jako dusiti v něm duši, její vzlet, a tím by se škole jistě neprospělo.

Dr. *Metelka* předčítá některé zvlášť význačné věty z článku prof. Nenhöfra, kterými se učitelé literárně pracující podezírají, že tato mimoškolská práce jejich jest na úkor školních jejich povinností, a odmítá nepřátelskou tendenci těchto vět. Kollega Neuhöfer měl by aspoň nechati každému učiteli středoškolskému tolik svobody, aby si ze soukromé záliby hleděl literární vědecké práce, kolik jí přeje mlčky i výslovně pro všeliké zábavy neliterární.

Dr. *Čáda* i dr. *Groh* ještě jednou ujímají se prof. Neuhöfra, kladouce důraz na to, že v celém článku pochybeno pouze po stránce formální.

Řed. *Bílý* v závěrné řeči shrnuje krátce všecky vývody zde pronesené a prohlašuje právě uplynulou debatu za velmi užitečnou a pěknou. Pokládal za svoji povinnost článek uveřejniti již z důvodu práva volného slova. Osobně má také řadu námitek proti některým jeho výrokům a stilisacím. Dobré je, že chce škole získati dokonalé učitelé, chybou však je, že si vzal na mušku ty, kteří mají v sobě snahu a dar vědecky tvořiti, ale na pokoji nechal ty, kteří oddávají se různým sportům a zábyvkám jiným. A což takový Jirásek neb Winter, což naši docenti a prof. univ. jako Čáda, Krejčí, Máchal, Vlček a j. opravdu nezasluhují uznání, podpory, úlev? To jistě neminil p. autor! Mimo to je celá řada prací, které nemůže vykonati, kdo není na střední škole. Je viděti, že článku něco schází, když jedni z něho vyčítají světlo, druzí stín. Hlavně opatrnější stilisace. Nicméně je povděčen tomu, že článek přispěl k vytříbení a projevení názorů obou táborů a tím i k objasnění sporné věci.

Přistupuje se k druhému bodu programu: přednášce prof. *Trnky* z Jičína *„O studentských divadelních představeních na venkově"*.

Poněvadž úvaha otištěna byla v 2. čísle Věstníku, obmezujeme se jen na ústní doplňky přednášky. Řečník poukázal na nynější mravně chatrný, ba nebezpečný repertoir venkovských společností divadelních, tak že úkol divadla, přispívati k umělecké výchově obecenstva, jest téměř úplně zanedbáván. Škola tu má choulostivé a nesnadné postavení a chráníc mládeže podle povinnosti od mravní i umělecké úhony, upadá v křivé světlo pedanterie, úzkoprsosti, byrokratismu a jak ty pěkné titule našeho stavu znějí, i v nepřízeň obecnou.

Aby se ukojila touha mládeže po divadle, aby dále divadlo stalo se skutečně ústavem uměleckého požitku a mravního zušlechtění, jest třeba, by chopilo se vedení učitelstvo na venkově tak, jako se děje v Praze. Úkol jeho byl by dvojí: 1. samo by vzalo na sebe pořádání představení studentských, při čemž by se domáhalo toho, aby představení vyhovovala (ovšem dle sil divadelní společnosti) požadavkům uměleckým; 2. opatřilo by znenáhla repetoir her nezávadných, ať už by to byly hry ceny umělecké i produkce lehčí (na př. slušná fraška), z nichž by se vybíraly kusy ke zvláštním studentským představením; které by se hodily zvláště, bylo by dobře uváděti ve Věstníku.

Co se týká druhé části jeho článku, vychází přednášející od tohoto stanoviska: Za cíl umělecké výchovy prohlašuje se dosavad jen pěstiti vnímavost člověka pro krásu a učiniti jej schopným uměleckého požitku. Dle jeho mínění nemá se však umělecká výchova zastaviti u tohoto cíle, nýbrž pracovati ještě dále a hleděti umělecký požitek dle okolností zvyšovati. Zda by to bylo třeba a možno v každém umění, nechce pronášeti svoje mínění. Ve svém článku omezuje se jen na umění dramatické a to přede vším na hry historické. Tu uvádí faktum, že téměř všecky takové hry předpokládají jisté vědomosti historické. Nemá-li jich divák, mnoho mu často ujde z krásy díla. Zde tedy nestačí schopnost krásu postřehovati, ji vnímati,

zde předpokládá se, aby požitek umělecký byl úplný, ještě něco, co leží mimo dílo samo. Za doklad uvádí výjev z Bozděchova Barona Goertze. Doporučuje proto aspoň k historickým hrám vhodně upravené *úvody*. — Od této snahy a práce očekává blahodárný vliv na vkus nejen studující mládeže, ale i obecenstva.

Prof. *Pour* vřele se přimlouvá, aby návrh p. referentův zde přednesený byl ve výboru spolku náležitě uvážen a uveden v život a děkuje přednášejícími za jeho zajímavou a poutavou přednášku. V podobném smyslu vyslovují se též jiní pánové.

Jako další bod programu předčítá řed. *Bílý* za nepřítomného řed. L. *Čecha* úvahu jeho o *osmé třídě reální*. Úvaha tato jest otištěna v přítomném čísle Věstníku. Stačiž tedy odkaz k ní. V debatě potom zahájené prof. *Sommer* praví, že by osmá třída reální bylo přetěžování studentů, a kdyby byl takový postup možný, pak by tím vlastně zničeno bylo gymnasium. Tu by jistě každý raději studoval reálku. Je to vlastně návrh na zavedení jednotné střední školy. Proti zrušení maturity staví se rozhodně; kdo ze studentů po celý čas svých studií svědomitě pracuje, nemusí se báti maturity. Jejím odstraněním by asi jistě valně poklesla studijní úroveň, neboť pak by se najisto dostali na vysoké školy velmi často studenti duševně nezralí, což za nynější kontroly maturitní není tak snadné.

Dr. *Groh* míní, že návrhem tím by byl zrušen princip všeobecného vzdělání. Je-li učení pro realisty příliš mnoho, ať se to stejnoměrně rozdělí na 8 let, ne však aby se zřizovala osmá odborná třída.

Prof. *Zdeněk* uvažuje o tom, že přicházejí na reálku (a vůbec *střední školu*) hoši 10letí a opouštějí ji v 17—18 letech; zdali by také byli dosti vyspělými pochopiti některé předměty, na př. sociologii? Chybou také jest, že jedná se stejně se septimánem jako s primánem a že na střední škole se všechno zakazuje, kdežto jakmile ji opustí, zase se jim všechno dovoluje. Přechod ten je příliš náhlý.

Ředitel *Bílý* vítá takové uvažování reformní, jako jest Čechovo, i když se hned neuvede ve skutek. Základní myšlenky Čechovy mají za sebou mnoho přívrženců a má-li se dospěti k uskutečnění reforem, nutno o nich přemýšleti a debatovati napřed. Myšlenka VIII. třídy reální žije už dlouho, novým je způsob jejího ztělesnění, řed. Čechem navržený.

Prof. *Sommer* chce, aby bylo tomu jako dříve a aby škola střední rozšířena byla na 9 let (hlasy oho!): 6 nižších tříd a 3 roky filosofie.

Prof. dr. *Drtina* praví, že článek ředitele L. Čecha jest patrně napsán pod dojmem posledního professorského sjezdu, aby realistovi umožněn byl vstup na obě vysoké školy. Návrhu dlužno vytknouti jednu věc: zachází předčasně do podrobností. Princip je však správný: gymnasium i reálka jsou celek a z toho je přechod příliš náhlý. Pro žáka prvé i poslední třídy platí týž řád. Výsledky toho jsou dosti patrné. Bylo by tu třeba nějakého uvolnění, na př. aby ve vyšším oddělení nastala nějaká differenciace, tak aby žáci nebyli nuceni učiti se všem předmětům. V Rusku mají na př. paralelní 3 druhy středních škol. Ve Francii teprve na vyšším oddělení nastává rozlišování, žáci se rozcházejí ve 4 sekce. V příští střední škole asi nejspíše tato myšlenka bude provedena, poněvadž jest nejpokrokovější. Na sjezdě professorském navrhovalo se zřízení provisorní 8. třídy, aby mohl býti zřízen žádoucí přechod, ale tak, aby snad již nějaká differenciace na vyšším oddělení nastala. Usneseno posléz, aby článek Čechův byl uveřejněn ve Věstníku. —

Posledním bodem programu je zpráva prof. dra. *Groha*: *„O kursech pro uměleckou výchovu učitelů středních škol.“* Referent podává v té příčině zvláštní plán a sděluje, ze dle předběžného rozpočtu stál by kurs spolek 1000—1200 K.

Prof. *Sommer* chce, aby financování převzal stát.

Prof. *Trnka* z Jičína srdečně vítá tento návrh a přeje si, aby ke kursům na jisto došlo a to v době co možná nejkratší. Věci na prospěch bylo by snad toto: 1. Kurs budiž pořádán v době, kdy bude spojen s nejmenšími výlohami správními, a kdy se ho bude moci účastniti co nejvíce kollegů venkovských. Nejvhodnější doba byla by snad mezi 1.—20. zářím. 2. Členové spolku mohli by zaplatiti za kurs 5 K, nečlenové 10 K. Při důležitosti věci lze přece očekávati, že se do kursu přihlásí aspoň 40—50 kollegů. Ostatek vydání může se snad zapraviti z pokladny našeho spolku. 3. Pp. kollegové buďtež co nejdříve vyzváni k přihláškám. 4. Aby útraty venkovských účastníků byly co nejmenší, mohl by výbor pro uspořádání kursu opatřiti byt a po případě společné stravování (snídani, oběd, večeři) v jednom nebo dvou hotelech. Vydání ta (mimo nápoje) jistě by nepřekročila 5 K denně.

Řed. *Starý* sděluje, že při jednání ve výboru překvapil náklad, a míní, že by se takový kurs mohl spojiti s universitní extensí jaksi rozšířením této, o čemž by přítomní páni z universitní extense mohli nejlépe podati zprávu.

Prof. dr. *Drtina* jménem výboru universitní extense praví, že na realisování této myšlenky dle návrhu řed. Starého nyní není ani pomýšlení. Státní subvence ročně činí 6000 K a výbor je dle stanov povinen pořádati přednášky pro lid. Na Moravě se subvence věnují ze zemských peněz. V zájmu věci bylo by záhodno přemýšleti, nebylo-li by možno pořádati kurs společně s učiteli a žádati při tom stát o financování. Na otázku prof. Zdeňka specialisuje řečník jednotlivé položky vydání z oněch 6000 K a ukazuje, jak nutno ještě na všech stranách šetřiti, aby se vystačilo.

Dr. *Čáda* přimlouvá se pro spojení v té věci s učitelstvem.

Prof. dr. *Drtina* počítá také se součinností professorstva středních škol s učitelstvem v této práci kulturní. Úkolem university by bylo působiti na professory středních škol, aby přispěli ku pořádání takových kursů čistě odborných, na př. v Králové Hradci neb v Plzni asi na týden. Výbor universitní extense má úmysl obrátiti se na ministerstvo o podporu v té příčině. Přednášející přimlouvá se dále rovněž za sblížení s učitelstvem, aby u nás nastalo dorozumění a vybudován byl společný postup na poli osvěty.

Řed. *Bílý* dotazuje se, zda by nebylo možno, aby příslušní odborníci napsali svoje názory třebas do Věstníku, tak že bychom tu měli všem přístupné vyjasnění, jak by jednotlivé nauky střední školy mohly přispívati k umělecké výchově mládeže. Co se týče vybudování velké jednoty všeho učitelstva, je sám pro ni, ale posud mnohé překážky se jí stavějí v cestu se stran súčastněných.

Dr. *Čáda* a prof. dr. *Drtina* v závěrku ještě jednou kladou na toto sblížení důraz a ukazují na výhody takového spojení všeho učitelstva na poli kulturní práce, kde se mohou všichni dobře sejíti a kde není třeba žádného se oddělování.

Poděkováním starostovým skončena tato zdařilá schůze krátce před půlnocí.

Občasná schůze dne 23. ledna 1904 v Gráfově restaurantu. Starosta zahajuje schůzi, vítá přítomné členy a udílí slovo dru. *Oktavianu Wagnerovi.* Ten v delší přednášce rozhovořil se o *středoškolské extensi.* Opíraje se o článek toho obsahu, uveřejněný ve Věstníku od Prokopa z Bohutína, míní, že třeba jen rozhovořiti se o těchto důležitých otázkách:

1. Je-li za dnešní doby v Čechách osvětové práce vskutku tou měrou třeba, aby se jí měl chápati každý intelligent?. 2. Může-li středoškolský professor při svých úředních povinnostech tomuto úkolu dostáti? 3. Hodí-li se návrh středoškolské extense v rámec osvětové práce dnešní? 4. Měla-li by středoškolská extense takový význam pro rozvoj osvěty našeho venkova i pro náš stav, aby vyvážila oběti s ní spojené?

I odpovídá asi takto: Každý intelligent má povinnost úsilné a soustavné práce osvětové, tím více pak povolán jest k tomu professor středoškolský. Tomu cíli sloužila by extense středoškolská, jejíž řízení měl by převzíti „Ústřední spolek českých professorů" a sice tím, že zřízen by byl osvětový odbor v Praze, a pak krajinské odbory po venkově, jež by disponovaly několika středními školami a nějakým větším městem jakožto ústředím. Překážek je ovšem dosti, a z nich hlavní záleží ve financování této extense. Výsledek mravní této akce byl by však veliký. Navrženým způsobem mohlo by se jistě získati přes 600 vzdělaných pracovníků, kteří by mohli za rok vykonati přes 3000 přednášek. Přednášky tyto mohly by býti pouhé partie školních výkladů a mohly by se také vydávati tiskem jako letáky. Kdyby tento nástin jen z polovice se provedl, dosti by bylo vykonáno!

Každý našinec ví, že osvětové práce jest nám velmi zapotřebí. Nevědomost lidu našeho na venkově z velké části je příčinou nynější neblahé tísně hospodářské; ale také i nízká mravní úroveň a národní i politická neuvědomělost v ní mají svůj původ. Proto jest přímo povinností za nynějších poměrů chopiti se usilovně osvětové práce v lidu a přispěti tak k jeho duševnímu a tím i hmotnému povznesení. Tu naskýtá se vděčné pole pro působení professora střední školy. Může-li této povinnosti také vyhověti? Přednášející je přesvědčen, že každý tuto oběť na oltář vlasti přinésti může, aniž by se prohřešil proti svým úředním povinnostem. Jistě nikdo neodřekne. Kdyby tak venkovští kollegové přednášku svou na dvou a třech místech opakovali, jistě by z toho byl prospěch velký. Horší je stránka finanční. Při sebe menších výdejích by vznikl náklad značný, který by bylo nutno hraditi snad určitým,

ovšem že nejmenším poplatkem za cyklus přednášek, pak různými subvencemi a podporami. Lze mnoho namítati proti přednáškám, leč právě to, že by se jich vážně uchopilo professorstvo středoškolské, připouští příznivý výsledek. Vždyť universitní extense má tak pěkné výsledky. A středoškolská extense by byla doplňkem universitní, vnikajíc i do dědin a městeček. Přednášející míní, že oběti mravní i hmotné, které by tím spolku professorskému vznikly, by nebyly nijak marné. Středoškolskou extensí vykonalo by se skutečně něco positivního pro obecné dobro lidské i národní, a byl by tento podnik jistě sympaticky uvítán celou veřejností a dán tím zároveň příklad i jiným sdružením odborným k podobné práci. Uveřejňováním cenných a zajímavých přednášek jako letáků, v krajinském tisku neb v kalendářích zlepšila by se také značně lidová četba.

Professorstvo české by tím také mnoho prospělo sobě jako stavu. Navázalo by styky mezi školou a rodinou, mezi školou a životem, z čehož by mohlo čerpati mnoho vzácných zkušeností pro práci školskou. Tím celý stav získal by na vážnosti u lidu, celé české veřejnosti i veřejného tisku. Ve „Věstníku“ by mohla býti zahájena hlídka drobné práce, čímž by tento nabyl většího rozšíření, a časem snad bylo by i možno hlídku tu vydávati jako samostatnou přílohu listu. Vidno tedy, že oběti spolkem přinášené byly by mravně mnohonásobně vyváženy, a bylo by lze doufati při tom i ve hmotný úspěch. Přednášející končí svou zajímavou přednášku tvrzením, že návrh středoškolské extense je právě včasný a je také provoditelným a přimlouvá se vřele za jeho uskutečnění z počátku alespoň potud, aby se nejdříve zřídila skupina pražská na zkoušku a po zkušenostech v ní nabytých provedla se další organisace středoškolské extense.

* *
*

O jednotlivých otázkách v předu daných rozhovořeno se nyní v delší živé debatě. Prof. *Krátký* míní, že není pochyby, že by professoři s tento úkol byli a většinou by jistě byli ochotni přednášky 2—3 za zimu vykonati.

Prof. *Zdeněk* na základě svých dlouholetých zkušeností pokládá tyto plány za příliš ideální, zejména to, že by se sehnalo tolik přednašečů z kruhů professorstva; také výdeje jsou mnohem větší, než pan přednášející naznačil, dále obecenstvo není tak přednášek chtivé, jak by se dle předneseného zdálo, a spíše jde za nějakou zábavou než za poučením. Vzpomíná své činnosti přednáškové v Prachaticích, kde bývalo 60—70 posluchačů a přednášky co nejrůznější ze všech oborů lidské práce a vědy, a upozorňuje dále ještě na to, že se musí skutečně přednášeti a ne čísti.

Řed. *Bílý* myslí rovněž, že by se v našem stavě našlo dosti členů nadšených, kteří by se přednášení podjali, a že věc stojí za námahu a práci. Úkol ovšem je veliký: organisovati celé professorstvo k činnosti osvětné, a dlužno proto vzíti v úvahu všechny překážky takového díla: vnitřní i vnější. Uvádí pak jich řadu. Za jednu z nejhlavnějších pokládá otázku peněz. Jak tyto sehnati? Subvencím tuze nedůvěřuje, zejména není naděje na státní nebo zemskou nějakou podporu. Také dlužno míti na mysli, abychom nevzbudili řevnivost jiných korporací v městech, kdybychom chtěli míti přednáškový ruch sami v rukou. Dále je důležitou věcí volba přednášek, aby skutečně byl z nich morální prospěch. Jednotlivá osamělá přednáška o některém předmětě většinou zapadne, zvláště chybí-li jí vnitřní přípravа. Musily by býti cykly přednášek o každém thematě jako je má universitní extense. Dává posléze na uváženou, zdali by nebylo dobře odevzdati celou věc komisi, která by vše řádně prostudovala a předstoupila pak již s hotovými návrhy.

Pro. *John* přičiňuje ještě některé dodatky, zejména uvádí na pravou míru pohostinnost venkova ku přednášejícím, o níž bylo mluveno, a podotýká dále, že je velmi důležito, aby přednášející dobře byl vždy zpraven o poměrech místa, v němž má přednášeti, kterýmžto poměrům má vyhovovati i jeho přednáška, což dokládá zajímavými příklady ze své zkušenosti.

Prof. *Vojtíšek* zmiňuje se o souvislosti této činnosti přednáškové se zakládáním vzorných knihoven po venkově a je nyní pouze rozhodnouti, od které této činnosti lze očekávati větší prospěch osvětový.

Dr. *Rádl* táže se, v jakém poměru by byly naše přednášky k přednáškám jiných korporací, zejména učitelů.

Pro. *Krátký* míní, že naše přednášky by byly jaksi rozšířením střední neb měšťanské školy, což by se řídilo podle obecenstva.

Vzhledem k žádosti prof. Zdeňka, aby přednášky nebyly čteny, prof. *Sommer* a *Němeček* míní, že možno skutečně přednášeti i čísti přednášku dle různých okolností, aniž tím ztratí na své přitažlivosti.

Řed. *Šafránek* zmiňuje se o plném květu přednášek v letech sedmdesátých a ukazuje na tehdejší nadšení všeobecné, jež vyrostlo z lidu. Od těch dob poměry se valně změnily, nastala roztržka mezi školou a lidem a nyní třeba, abychom se jaksi svou osvětovou činností vnucovali. Souhlasí úplně s řed. Bílým na zvolení komise, která by měla vyšetřiti, zdali by si lid také skutečně naši činnosti přál. Jinak by byla veškerá práce marná.

Dr. *Wagner* odpovídá na dotazy a pochyby zde uvedené, zejména na otázku úhrady vydajů, na poměr našich přednášek k jiným, na obsah přednášek atd.

Řed. *Starý* míní, aby se učinil pokus s některým větším městem, kde jsou naši kollegové, a souhlasí s návrhem řed. Bílého na zvolení komise, do níž navrženi jsou a zvoleni: řed. Bílý, dr. Groh, prof. John, prof. Kabelík, prof. Krátký, prof. dr. Metelka, prof. Němeček, dr. Rádl, řed. Šafránek, řed. Setelík, prof. dr. Wagner, prof. Zdeněk.

V dalším ujímá se slova prof. *John*, aby pojednal *o zrušení úředních legitimací na soukromých drahách*. Vyličuje, jak měli ředitelé kdysi právo vydávati členům svých sborů t. zv. modráky, jak později právo to ředitelům vzato a jak dostalo se professorům státních škol legitimace, a nyní že právo to omezeno do té míry, že možno výhohdy snížení jízdného dosíci na legitimaci toliko na státních drahách, kdežto na jiných drahách nutno vždy za každé jednotlivé snížení žádati zvlášť, což spojeno je s velikými obtížemi a výdejem. V uvážení toho všeho činí návrh, aby byl výbor splnomocněn vypracovati náležité podání na ministerstvo a železniční radu za znovuopatření ztracené výhody. Po některých dodatcích řed. Starého, prof. Zdeňka a dra Metelky, kteří uvádějí určité přípravy z nynější prakse soukromých drah, které šmahem odmítají také jednotlivé žádosti za slevu, ba mají na to již tištěné formuláře, a po poznámce řed. Bílého, aby — ježto věc kvapí — byla dána plná moc výboru zahájiti všechny možné a potřebné kroky také u poslanců, všichni projevují souhlas svůj.

Třetím číslem programu byl referát prof. Fr. *Krátkého: „O přednáškách pro studenty se skioptikem“*. Přednášející zmiňuje se v úvodě své řeči o přednášce prof. Fr. Lepše r. 1902. za sjezdu o tomto thematě konané a o resoluci, jež byla tehdy přijata a zněla: „Professorským sborům všech středních škol doporučuje se zavésti mimoškolní rozpravy, mající za účel další vzdělávání žáků. Přípravné práce k účelu tomu nezbytné sjezd vznáší na výbor Ústředního spolku českých professorů.“ — Věc sama byla velmi dobrá a účel jistě krásný, leč naskytla se zde překážka, jak uhraditi náklad s tím spojený. Dobrovolnými příspěvky to naprosto nebylo možno, ježto je k tomu třeba úředního povolení, a hlavně že studentstvo zde má povolené sbírky troje, a pak každý ví, jak naši studenti o takovou placenou zábavu stojí, třeba prospěch z toho byl veliký. Nicméně přece jenom byl proveden pokus a to tím způsobem, že na reálce na Malé Straně zakoupen byl na účet fysikálního kabinetu prostřednictvím závodu K. Grunda v Praze od firmy *Unger a Hoffmann* v Drážďanech stroj projekční s apparátem na výrobu kysliku k získání potřebného intensivního světla. Stroj ten byl dle návrhu prof. Lepše zdokonalen. Stěna projekční měří asi 9 m^2. Pokusy děly se v kreslírně, stroj stál v sousedním kabinetě, a okna při tom zastřena byla pěti lehkými plátěnými tabulemi. K první přednášce vypůjčeny diapositivy Ungerovy-Hoffmanovy serie „Cesta kolem světa s kamerou“. Prof. Vojtíšek obstaral a četl přednášku, prof. Hartmann střídal obrazy. Žáci přítomni byli ve 2 odděleních— nižším a vyšším — a přednáška trvala asi hodinu. Přednášející žádá za zmocnění výboru, aby směl vyšetřiti, který ústav má stroj a zdali by byl ochoten zakoupiti některou skupinu diapositivů; tyto by mohly býti se závazkem reciprocity půjčovány. Řečník zmiňuje se též, že je zmocněn p. řed. vlád. radou Hozou prohlásiti, že z reálky na Malé Straně na výměnu možno vypůjčiti si diapositivy astronomické s hotovou již přednáškou. Ve Věstníku mohla by se zavésti rubrika, kde by se uváděly hotové již přednášky a diaposity, jakož i zpráva o ústavech, na nichž se ta neb ona přednáška již konala, aby se mohly jednotlivé ústavy o půjčování domluviti. Ústavy, jež nemají vlastního stroje, mohly by si jej za nějaký poplatek od některé firmy vypůjčiti.

Po debatě, která se o tomto návrhu rozpředla, a jíž zúčastnili se starosta spolku, řed. Bílý, prof. Krátký a prof. Sommer, uvádí řed. Bílý, že došel právě přípis Pošumavské jednoty, kde tato obírá se návrhem na zřízení jakési české Uranie, pro

kterou vyžaduje si přízeň a doporučení spolku professorského, a je ochotna čistý výtěžek věnovati chudé mládeži. Zvolením komise, která by podala určité návrhy v té příčině (prof. Krátký, Němeček a Vojtíšek), ukončena starostou schůze o půl jedenácté hodině. *K. Berta*, zapisovatel.

Koncert a divadlo. Podzimní koncert, pojatý do programu umělecké výchovy mládeže studující, opozdil se letos ještě více než loni; konalť se koncert loňský 14./12. 1902, letošní teprve 20./12. 1903; opoždění tak značné stalo se jednak tím, že nebylo lze dostati přes včasné zamlouvání sálu rudolfinského na dobu dřívější, jednak že hlavní účastník, »Česká Filharmonie«, byla na všecka odpůldne sobotní nebo nedělní, o nichž jediné studentský koncert jest možný, již předem zadána a jinde zaměstnána. — Loni pozdní doba prosincová nepřinesla koncertu újmy. Jinak bylo, bohužel, letos. Ukázalo se, že pořádání koncertu tři dny před vánocemi nedojde u studentstva sluchu, i když se ukazuje sebe více k ideální stránce toho podniku. Hmotná stránka u velikého počtu rozhoduje, a té také hlavně přičítáme odbyt vstupenek tak malý, že bylo třeba na zaplacení výloh dopláceti. Než zkušenost tato bude zajisté podnětem, že se pořádání studentských koncertův upraví jak co do času, tak i vzhledem k tomu, aby se jich studentstvo účastnilo bez velikých výloh hmotných počtem důstojným. Mámeť pevně za to, že jeden neúspěch hmotný nebude důvodem, aby se od podniku tak ušlechtilého upouštělo. Náležitá organisace jistě vše napraví. — Pořadatelstvo koncertu tohoto (pořadem chronologickým *čtvrtého*) řídilo se opět zásadou podávati studentstvu především skladby české. I byla zvolena: 4 čísla symfonická (Smetanův »*Vyšehrad*«, Dvořákova »*Serenáda z E-dur*« pro smyčcový orchestr, Chválův symfonický obrázek »*O posvícení*« a Bendlův »*Slavnostní pochod z Es-dur*« pro veliký orchestr), 3 čísla vokální (a to písně od Dvořáka, Voříška a národní) a Fibichův melodram »*Vodník*« s průvodem orchestru. — Provedení všech skladeb symfonických bylo mnohem pečlivější nežli o podobném koncertu 14./12. 1902. Orchestr »České Filharmonie«, řízený slovutným dirigentem a skladatelem Oskarem Nedbalem, zahrál vše tak, jak při nynějších silách dovedl nejlépe. — Solové písně zapěla slečna Hana Vettrová, ukázavši zejména, že dovede zpěv oduševňovati; povedlo se jí to zvláště v písni národní. — Melodram »Vodník« poskytl pak paní Benoniové příležitost osvědčiti umění deklamační a ukázati, kolik kouzla a mohutného účinku má do sebe poesie Erbenova; zvláště mohutný dramatický konec dojal posluchačstvo do hloubi duše. Vůbec bylo patrno, že těm, kdož se na koncert dostavili, nechybělo nadšení a že se jim i skladby i provedení líbí. Toho dokladem byl hojný, upřímný potlesk. — Velikou měrou porozumění skladbám provozovaným usnadnil pěkný a poučný úvod, který zase ochotně napsal hudby milovný professor Václav Müller. —

Studentské *představení divadelní* dne 16. ledna 1904 těžilo ještě z přehledového cyklu české činohry, provozovaného na památku dvacítiletého nepřetržitého hraní v Národním divadle. Došlo jím konečně na hru, po níž se od počátku studentských představení ozývaly hlasy, na historické drama »*Syna člověka*« od Frant. V. Jeřábka, ve školách čítané a jak ideou, tak zvláště historickým podkladem českému studentstvu svrchovaně příhodné. Hrou touto byl zároveň po prvé do sboru dramatických básníků domácích, na jevišti studentstvu představovaných, uveden spisovatel význačný a zasloužilý, na nějž česká mládež nesmí zapomínati. Ačkoli o přihláškách nebyla, bohužel, na všech ústavech poptávka po lístcích taková, jaké bylo přáti právě této hře, přece se divadlo po rozprodeji zbytku vstupenek divadelní pokladnou zase naplnilo skoro zúplna. Přítomní se dobře bavili a odcházeli z divadla uspokojeni. Hercům se do talo za význačné výkony hojného potlesku. — *St.*

Pan professor *Fr. Jizba* požádal redakce za uveřejnění tohoto přípisu:

Ke zprávě o valné hromadě Ústředního spolku českých professorů dne 25. listopadu 1903 budiž toto malým vysvětlením: Není správně napsáno, že »prof. Jizba úplně byl spokojen obojí odpovědí« — byl *úplně spokojen* toliko odpovědí prof. dra. J. Metelky. Není správně povědéno, že by někdo »přivedl prof. Jizbu do úzkých, kdyby na něm žádal, aby podepřel svůj výrok byť jen jediným dokladem«. »Jediným dokladem« jest faktum, že ve škol. roce 1897/8, kdy tehdejší supplent Jizba byl ještě

ve výboru Ústředního spolku českých professorů, ve kterési schůzi (snad spolkový archiv by dal zprávu) mimo jiné bylo jednáno o supplentské otázce, — a tu Jizba pronesl své mínění a do slova pak napsal jako zapisovatel do zprávy určené do Věstníka, ale zpráva ta nebyla vytištěna, jak byla napsána, nýbrž kastigována, ač za obsah článkův odpovídají sami, kdo napsali. — Ve schůzi potom žádal zapisovatel pana redaktora Věstníka za vysvětlení — za odpověď dostal, že byl referát psán slohem ježatým a kostrbatým, což prý se do Věstníka nehodí (spíše někam do denních listů) a mohlo by nahoře nemile působiti. Proto zapisovatel, jenž se měl státi skutečným učitelem venku, tuto okolnost si vzal za důvod, se vzdal funkce výborské. V oné schůzi šlo též o to, aby členem výboru se stal professor tehda přidělený zemské školní radě — tu Jizba — zda žertem či do opravdy, patří minulosti — navrhoval ještě, aby se také změnilo jméno spolkové jen maličko tímto způsobem: ve slově Ústřední aby se vynechalo »st«.

Pozn. redaktorova. Pan koll. Jizba se jistě mýlí. Vypůjčil jsem si schválně z archivu knihu protokolů a pročetl všecky protokoly z uvedeného roku od prvního do posledního (jest jich 9 od 20. června 1897 do 13. června 1898 a protokol o valné hromadě mimořádné ze dne 9. března 1898), ale v žádném není zmínky o tom, co p. koll. Jizba tuto uvádí. O supplentské otázce vůbec nebylo jednáno za celý rok, nýbrž jen o úpravě platů, o vymožení českých blanketů na školné, o stanovení kanonu knih pro žák. knihovny, o honorování neb odstranění programových článků, o vymožení subvencí pro Věstník u ministeria a Č. Akademie, o oslavě Palackého, o uspořádání prof. sjezdu v roce stých narozenin Palackého, o vydání Šafránkových dějin středního školství českého, o volbě 2 čestných členů, o změně stanov, o zavedení vlastivědy do našich škol, o činnosti spolkové za stanného práva v Praze, o vykázání čítárny pro professory středních škol v universitní knihovně, o změně approbačního řízení pro nové učebnice, o blocích pro Národní dům v Liberci, o pomníku Vyhnisově, o žádosti za ministeriální upozornění na spisy vydané v České knihovně, o vynětí jich ze zákazu kolportáže, o znění žádosti k Jeho Veličenstvu za úpravu platů, o vyjednávání v té věci konaném se spolky vídeňskými, haličským, bukovinským, lineckým, s kollegy jihlavskými atd., o účasti při slavnosti Palackého, o petici za snížení jízdného na drahách i pro členy rodiny, o nové osnově pro reálky, o žádosti za diéty při vycházkách, o přednáškách, vycházkách, zábavách a organisaci studentských představení divadelních v Nár. divadle a četných drobnostech bez veliké váhy. Za to vím se dobře pamatovati, že se mne p. koll. Jizba kdysi tázal, proč neuveřejňuju jeho zapisovatelskou zprávu do slova, nýbrž mu pozměňuju sloh a snad i zkracuju. A na to jsem mu odpověděl, že uhlazuju ji stilisticky, že některé zkratky jsou nezbytné, že ani pp. řečníci by si nepřáli, aby vše, co říkají, bylo uveřejněno, a také některé věci jsou povahy zhola mimotní a beze všeho zájmu pro širší čtenářstvo. Nad to ve Věstníku vždy byl nedostatek místa, musilo se jím tedy již tenkráte co nejvíc šetřiti. Řekl-li jsem o nějaké věci (v protokole takové není) p. prof. Jizbou přednesené, že »by mohla nahoře nemile působiti«, stalo se to jistě jen ve vlastním zájmu p. kollegy. Kdyby redaktor byl sebe »opatrnější« a dokonce ambiciosní člověk, přece nemůže *jemu* — redaktoru — škoditi, uvádí-li *zapisovatel* něčí »nahoru nemilý« výrok z výboru v referátě *podepsaném*! Ale bývali jsme s p. koll. Jizbou jako zapisovatelem v častých stycích a možná, že jsem mu někdy radil, aby neměl vždy tak na ostro nabito. Než to se vyňatku z protokolů schůzí výborových prof. Jizbou psaných nemohlo týkati; ty jsou tak psány, že v nich není jediného slova, které »by mohlo nahoře působiti nemile«. A svou řeč do protokolu jistě p. kollega nekastigoval. Ostatně zpráva *zapisovatelská* vždy se upravovala pro veřejnost a bylo-li by vynecháno něco podstatného v ní — jako že nebylo — p. prof. Jizba mohl uveřejnění doplňku snadno způsobiti. V té věci má zapisovatel stejné, ne-li větší právo nežli redaktor. Ten doklad tedy nepřiléhá.

Literatura.

»Pro školu a rodinu.«

I.

Imposantní peň literatury německé má zajímavou snět, mocně bující, obalenou téměř květem rozmanitých barev i forem, od níž, bude-li jí pečlivě hleděno, skvělého ovoce lze čekati. Jest to *literatura určená mládeži středoškolské*. Němci na pohled dobře chápou význam jinošského věku pro celý život lidský a proto pracují se známou horlivostí a uznání hodnou péčí o vzdělání člověka právě v letech důležitého rozvoje jeho. Velké německé poměry podporují ovšem horlivé pracovníky, tak že je jim lehko a snadno působiti i mimo školu ku blahu svěřených žáků. Snahu takovou lze jen chváliti, tím více ovšem, založena-li na *potřebách nové doby* a má-li *upřímnou vůli sloužiti objektivně pravdě, dobru a krásnu*. Z toho důvodu dobře by bylo všímati si jí také za hranicemi, studovati přebohaté plody její, osvojiti si její přednosti, varovati se jejích vad a nedostatků! Proto odhodlal jsem se ve sloupcích tohoto listu alespoň stručně referovati o nových knihách německých pro studující středních škol, jsa přesvědčen, že i nás, učitele české, ze mnohých příčin může, má, ano musí zajímati směr, jakým se béře mimoškolské působení německých učitelů v říši. Byl bych povděčen, kdyby řádky tyto staly se pobídkou k horlivější ještě práci na tomto literárním poli ladem ležícím, anebo byly podnětem debatty o duševních potřebách dnešní mládeže, i o způsobu, jak by nám bylo lze nejlépe je ukojiti, aby se, pokud to ovšem chudičké naše poměry finanční dovolují, i našim žákům dostalo toho, čím jsou dnes vyzbrojováni chovanci škol německých.

Konečně pak mnohá z knih, o nichž promluvím, dobře by se hodila i do našich knihoven žákovských, po případě za četbu německou, a tím stala se jaksi praktickou pomůckou pro vyučování jazyku německému. Uvedené cíle tanuly mi na mysli, když jsem si určil promluviti o některých nových plodech středoškolské literatury německé.

* * *

Zajímavou ukázkou moderní četby žákovské jsou dojista anthologie. Složiti takový výbor poetický pro dospívající mládež středoškolskou jest věru úkolem právě tak krásným, jako nesnadným a obtížným. Aesthetik, literární historik i paedagog musí si tu svorně tisknouti ruku ke společné, poctivé práci, aby se jim podařilo splésti v lahodný vínek »utile cum dulci«. Tu nestačí jen znalost věci a znalost školských předpisů, ale předem potřebí důkladně si uvědomiti *cíl* knihy, jakož i *prostředí*, v jakém jí určeno působiti. Je tu nezbytno vytknouti si určité stanovisko ať aesthetické, ať literárně historické, a s toho podati jasný a přesný nákres literárního života s jeho podněty i vlivy, jakož i seznámiti se náležitě se soudobými proudy, v nichž kniha má své poslání vykonati. Jiného činitele mimo krásno a pravdu bych v anthologiích nerad viděl.

Po té stránce se mi právě ne příliš zamlouvá kniha Hellinghausova.*) Autor vzal na se těžký úkol. Podati v jediné knize cenný a bohatý výbor poesie doby pogoetheovské je věru téměř nad lidské síly, a myslím, že úkol takový nelze dnes ani správně řešiti. Lépe by snad vystihly cíl anthologie buď jednotlivých druhů básnických nebo jednotlivých škol. Karakterisovati plně a uceleně všechny básníky německé od smrti velmistra Goethe po konec XIX. století v jediném svazku jest úlohou tak rozsáhlou, že jí sotva lze vyhověti, aby se místy nezbytná *objektivnost neporušila.*

Kniha Hellinghausova, jejíž třetí vydání, uvádějíc se jako »*značne zlepšené a značně rozšířené*«, zasluhuje náležité pozornosti i posouzení, přes veškeru bedlivost i důkladnost, s jakou zdá se býti sestavena, neušla Scylle a Charybdě dnešních vážných požadavků. Ač obsahuje na 706 stranách velkého formátu 991 ukázek z 89 básníků, a je mimo to obohacena řadou výkladů a poznámek (str. 669—83), ano konečně i stručnými životopisy autorů, přece neuspokojuje tak mnohé přání literáta a učitele.

Účelem jejím je podati nejen bohatý výbor poetický, ale býti i pomůckou školní, doplňkem čítanek, a má, jak autor v předmluvě k prvému vydání vytkl, sledovati trojí cíl: předně výbor tak sestaven, že může každé křesťanské škole bez rozmyšlení býti doporučen; dále každá ukázka volena nejen pro svou cenu, ale též dle svého významu pro ráz básníkovy tvorby; konečně pak podány jen takové ukázky, které tvoří celky, z té příčiny opuštěno od úryvků dramat a větších básní epických. Již tato předmluva zdá se mi pro dnešní poměry nevhodnou a budí do jisté míry nedůvěru k celému dílu, tolik důležitému. Výbor literatury krásné pořizován budiž toliko se stanoviska *aesthetického* nebo *historického*, objektivně jemně a upřímně, ale jiné nějaké hledisko jest, mírně řečeno, ztížením úkolu. Takovéto předmluvy zní dnes jako píseň z prvé polovice XVIII. století.

Pravé umění jistě dosud nikoho nezkazilo. Krása a pravda mládež sílí i osvěžují, ukrývání jich může míti velmi neblahý vliv. Takový názor, jak jej předmluva autorova tlumočí, jistě výchově neprospěje, naopak vzbudí v mládeži nepravý názor na rozvoj německé kultury, což odporuje zákonům výchovy, a ohrozí v ní důvěru ke škole, čímž jistě se příčí zákonům školským.

Jestli komu, tak právě skladatelům knih určených mládeži středoškolské nutno zachovati naprostou objektivnost — a upřímnost!

Stanovisko toto věru také silně otřáslo cenou autorovy práce, vždyť stalo se mu měřítkem literárních jevů. Nikoli aesthetický anebo historický moment řídil jeho ruku při výboru ukázek, nýbrž často také stanovisko výše uvedené.

Několik jen málo dokladů. Vezměme n. př. dílo Heineovo. Jindřich Heine je podnes kamenem úrazu v literárních pracích německých. Mnozí jsou pro jeho slabiny slepí, více jich však nevidí jeho předností. Heine je bez odporu prvým lyrikem německým století XIX., nástupce velkého

*) *Deutsche Poesie von den Romantikern bis auf die Gegenwart.* — Für Schule und Haus ausgewählt und mit kurzen Lebensbeschreibungen der Dichter sowie zahlreichen Erläuterungen versehen von *Prof. Dr. Otto Hellinghaus*, Direktor des Gymnasiums i. E. zu Wallenscheid. Dritte sehr verbesserte und erweiterte Auflage. Freiburg im Breisgau. Herdersche Verlagshandlung 1903. — (*706 stran.*)

básnického stolce Goetheova, poeta natus, který měl značný vliv na rozvoj literatur cizích, a nabyl obrovského jména daleko za hranicemi, šíře tak slávu své vlasti po celém vzdělaném světě. A tomuto velikému lyriku světovému století XIX. vyměřeno v anthologii Hellinghausově plných 9 stran pro 14 ukázek! Uvážíme-li, že Platenovi přisouzeno stran 11 pro 17 ukázek, Freiligrathovi 18 stran, Geiblovi pak přímo **43**, ano i tomu dobrému Seidlovi dopřáno 8 stránek, musíme se již nad tímto mechanickým rozdělením mimoděk zamysliti. Autor četných epochálních sbírek básnických, mistr německé písně, virtuos ballady, básník hlubokých reflexí, poeta vznešených námětů, přírodních, sociálních, politických, historických i vlasteneckých, předák německé satiry charakterisován tu tak bohatým výběrem jako básník dobré vůle Seidl.

Přirozeno, že tím portrét básnického genia Heineova je nejasný, nehotový, ať nedím kusý! Z politických, sociálních a historických námětů pro Heine tolik důležitých neuveden ani jediný, satira vypuštěna, *vlastenecké básně Heineovy* — tak pěkné a cenné, rovněž nepřijaty u výbor. A ty by jistě křesťanského rázu školy v nejmenším nepoškodily, naopak! Když bývalý vášnivý revolucionář Freiligrath přijat u výbor svými pozdravy německých zbraní z let sedmdesátých, nemělo rozhodně také chyběti Heineovo »Deutschland«. Kniha má podati žáku názor objektivní, obraz přesný a úplný, a to opominuto právě u prvého básníka doby pogoetheovské.

Než takých vad je v knize více. Doložen-li německý filhellenismus několika ukázkami z Müllera, nemělo býti Lenauovo, Platenovo, Mosenovo polonofilství přehlédnuto, a mohly býti uvedeny právem také Čechům sympathické básně Meissnerovy, Hartmannovy. Když byla politická poesie z dob válek za svobodu Německa tak bohatě a pěkně zastoupena, mělo se také více péče věnovati politickým písním z let třicátých až padesátých. Ukázky politické Musy Freiligrathovy jsou chudy a nejasny. Prutz, Beck nepatrně zastoupeni, Dingelstedt vynechán.

A dále: kniha chce podati obraz poesie po samu přítomnost. Dle toho by se čekalo, že v ní budou i nejnovější práce literární uvedeny. Ale není tomu tak. Autor končí Lilienkronem, Falkem a Heroldem. Proč neuvedeni Conradi, Dehmel, Hart, Henckell, Jacobowski, Mackay, Holz? Úzké hledisko autorovo i tu bylo na závadu, neblahý historismus i tu se pracuje na úkor díla autorova, vynikajícího jinak vzácnou svědomitostí.

Také však poznámky a výklady by měly býti jasnější a určitější. Mnohé věci bych neuvedl vůbec (Hellas, Palette, Manen, Raute, Rezensent, Melancholie) a to proto, že kniha určena předem studující mládeži. Kdyby měla býti dána prostému člověku, pak by zase poznámek bylo příliš málo, a také uspořádání by musilo býti jiné. Dále bych jiné poznámky, jako o Tellovi, nebo zvláště o »Vionville« byl omezil a zkrátil, poněvadž jsou to věci německému žáku jistě běžny a dobře známy. Naproti tomu by snad bylo bývalo na místě zmíniti se stručně o osudu »Vinety« a poznámkám dáti ráz *aesthetický* a literárně *historický*.

Poukázati u básně »Aus dem schlesichen Gebirge« pouze na tehdejší nouzi a nikoli také na vzpouru hladových tkalců, jež vlastně upozornila celou Europu na smutné poměry slezské, je rovněž neúplné.

Konečně se mi nezamlouvá uspořádání knihy. Tu by se mi zdálo na místě, zachovati rozdělení literárních období a rámce básnických škol. Je

to výhodou pro studenta, nutností pak pro čtenáře jiného. Tím by byla kniha získala značně na přehlednosti a celkovém uspořádání. Také bych raději viděl data biografická ve sbírce, nikoli ve zvláštním dodatku. Tím ztrácejí silně na svém významu.

Ve knize Hellinghausově nevidím celkem nijakého zvláštního pokroku, nerespektuje potřeb dnešní doby, hledisko její není pokrokové, a výběr ne vždy správný; *místy* j. u pěvců válek za svobodu Německa, švábského kroužku, pak u Geibla a j. *přímo výtečný*, místy, jak výše ukázáno, nevyhovuje zvláště. Příkladu z ní si bráti nesmíme, mámeť lepší práce toho druhu z péra Vrchlického, Bílého, Bartoše, Kabelíka a j., ale žákovským knihovnám by se spis dobře hodil. Podává obrovský přímo materiál poetický a mohl by býti pokročilejším žákům našim vhodnou pomůckou ke studin novodobé literatury německé. Po té stránce lze knihu Helinghausovn dobře doporučiti. —*gn*—

Longfellow, **Michael Angelo**. Přeložil dr. *Fr. Krsek*. Sborník Světové poesie, sv. 80. Cena K 2·—. Nákladem J. Otty. Po Hiawatě a Evangelině, nejpopulárnějších výtvorech Longfellowovy poesie, dostává se české literatuře překladu třetího většího díla tohoto amerického básníka, dramatické básně Michael-Angelo, vydané teprve po smrti autorově. Longfellow není z básníků, kteří hlubokými a novými myšlenkami čeří hladinu literárního tvoření v nové kruhy a proudy a kteří silou své básnické individuality podmaňují si generace. V tom zůstane vždy za svými krajany Edgarem Allanem Poem a Waltem Whitmanem na příklad. A jako byl dříve přeceňován, bývá v naší době pro tento nedostatek originality nedoceňován, ale neprávem. Longfellow byl básníkem hlubokého a jemného cítění, čistých inspiraci a ideálních snů s neobyčejnou vnímavostí pro vše krásné, ať je nalézal kdekoliv. Jeho duše byla příliš sensitivní, viděl kolem sebe příliš mnoho květů a nad sebou příliš mnoho hvězd, aby mohl jíti svou cestou, nehledě v pravo ni v levo. A v jeho měkké duši básnické nemohly jeho lásky nezanechati stop hlubokých, tím hlubších, čím byly krásnější a trvalejší. Jest známo, s jakým obdivem díval se na německou poesii, jak dával ji na sebe působiti, s jakou pílí a horlivostí otvíral její krásy svým krajanům, tak že někteří (Betz, Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte) v této sprostředkovatelské činnosti mezi poesií německou a Amerikou vidí všechen jeho literární význam. Bez Goetha nebylo by jeho *Evangeliny*, bez Hartmanna von Aue jeho *Zlaté legendy*. Jestliže německá poesie mu imponovala, italské básnictví ho vábilo, byla-li německá poesie v jeho tvorbě dominantou, bylo mu italské básnictví zamilovaným koutkem, literárním Tusculem, kam zvláště v posledních letech se zálibou se uchyloval. Jest pochopitelno, že básník tak čistě pro krásu zanícený, tak jen žijící umění svému, básník slunečné pohody a šťastné vyrovnanosti nechal své srdce v Italii. Cesta po Italii, jak na ni ve svém Outre-mer vzpomíná, utkvěla v jeho paměti jako sluneční paprsek. S opravdovou pietou a úzkostlivou svědomitostí verš za veršem překládal a komentoval Dantovu Božskou komedii. A vydávaje podruhé sbírku svých básnických překladů *Poets and Poetry* se zvláštní láskou věnoval se poesii italské. Zvláště pak ke konci jeho života v posledních sbírkách dobývala si víc a víc jeho srdce, že básník pln obdivu pro hudebnost a lahodnost její řeči přebásnil svůj sonet na starý most florentský (ve sbírce *Masque of Pandora*) vlašsky. A zejména renaissance, ta krásná doba uměleckých snah, kdy umění bylo životem a život uměním, doba Rafaelova a Michel-Angelova, nemohla nepůsobiti na Longfellowa, jemuž vším byla krása a umění, mocným kouzlem a neodolatelnou přitažlivostí. Sbírka *Keramos and other Poems* (1878) obsahuje báseň na Vittorii Colonnu a překlad některých sonetů Miche-Angelových. Postava tohoto velikého Itala, v jehož osobě našel Longfellow nejdokonaleji ztělesněn ideál umělce, jak by si jej byl přál ztělesniti v sobě s tím zlatým pozadím renaissanční doby, upoutala jej zvláště v podvečer jeho života, kdy dívaje se zpět do své minulosti, srovnával to, co chtěl, s tím, co vykonal, a kladl hotovou skutečnost vedle vysněného ideálu.

V té době dozrání, sklizně a účtování vznikla jeho dramatická báseň *Michael Angelo*. Jest to i při své formě kniha převahou lyrická, malující a meditující, kniha při vší své na venek zachovávané objektivnosti velmi subjektivní. Není

v ní dramatických uzlů, srážek a výbuchů, ba i děj sebe prostší schází tu skoro docela. Fabule nahrazena kresbou a reflexí, tragika melancholií. Odtud i zdánlivá nespojitost scén, které se nestřídají za sebou v příčinném dějovém sečlánkováni, nýbrž řadí se prostě k sobě na pohled zcela nezávisle, nahodile a libovolně, jakoby pestré kamínky sázel vedle sebe do mokré malty. Ale kamínky pojí se v barevné plochy a z ploch srůstá v celek obraz doby, která nikdy nepřestane k sobě vábiti básníky, doby slavného cinquecenta, z jehož pozadí vystupuje v celé výši obrazu majestátní postava Michel — Angelova. Pečlivý a mravenčí pílí obdařený komentátor Dantův a básník výjimečnou vnímavostí nadaný podali si ruce v líčení této krásné doby. Výtěžky studií o politických, náboženských a kulturních poměrech produševněny a oživeny evoluční silou básníka, který se do nich vžil s takovou láskou a procítil je tak pronikavě i důrazně, jakoby sám byl dýchal vzduch římských ulic, když po nich kráčíval ještě Michel - Angelo a Benvenuto Cellini. A na této půdě rýsuje se, odrážejíc se od všech těch snah, vášní i skvrn své doby, postava Michel-Angelova, vlastní předmět básníkova tvoření. V těch několika význačných rysech, jimiž Longfellow kreslí Michel Angela, jest svědectví toho, co ho vábilo a poutalo k tomuto velikému člověku — umělci, v čem cítil se mu blízek, v čem viděl v Michel Angelu zidealisovánu představu svého myšlení a cítění, svých bojů a žalů. V jeho vyvýšené, dogmaticky nezastřené zbožnosti, v čistotě pozemských lásek a asketickém téměř ponoření a zahloubání v umělecké ideály, v té nikdy neutuchající snaze jíti stále výš a výše, v tom uměleckém sebevědomí spojeném s obdivem a úctou ku práci cizí vyjádřil Longfellow sebe sama. V tom jest jeho báseň i jeho lidskou i uměleckou zpovědí, do široka otevřeným průhledem do jeho nitra. A pak zejména jeden motiv vrací se opět a opět, dodávaje celé skladbě rázu hluboké melancholie a zbarvuje ji cele a hluboce subjektivitou básnikovou. Michel Angelo stojí na konci své umělecké dráhy, cítí blízkost neodvratného skonu a všecky jeho dávné sny a tužby, všecky ty vysoké cíle, jež si vyměřil v plném rozmachu svých křídel, vracejí se před jeho zrak zastírajíce smutkem poslední chvíle jeho života. V těch smutných slovech: Jak málo ze všeho, co snil jsem, vykonala ruka má, v tom stesku nad stářím a blízkostí konce jest vlastní jádro básně, její smysl a cíl, vše nejsubjektivnější, co do ní Longfellow vložil, apologie zestárlého básníka a elegie nad nedosaženými sny. Tím zvláště působí jeho posmrtné dílo zvláštním jímavým kouzlem a stává se víc než kterékoliv jiné z jeho děl výrazem jeho lidské i básnické individuality, věc, která dodává mu ve tvorbě básníka, jenž tak snadno a rád podřizoval svou individualitu svým literárním láskám, zvláštního půvabu a ceny.

Z toho důvodu lze pochopiti, že p. překladatel po Byronovi, Moorovi a Tennysonovi sáhl po tomto díle, a že je přeložil s takovou pietou a pečlivostí. Longfellow měl jemně vyvinutý smysl pro měkkost a hudebnost slova a verše, a dovedl si jazyk učiniti podajným, jak toho potřeboval. V té věci překlad nezůstává za originálem a potvrzuje znova to, co o básnických převodech pana překladatele již často bylo pověděno a napsáno. Při nevšedním ovládání materiálu jazykového i bezvadné ryzosti řeči, která jest tak vzácna v naší překladové literatuře, charakterisuje se i ohebností a lahodnou plynulostí a jest důkazem nejen umění, nýbrž i lásky p. překladatelovy, se kterou tento posmrtný odkaz amerického básníka otvíral české literatuře. *E.*

Josef Müller: **Sloh v nových proudech školské práce vůbec a jazyka vyučovacího zvláště.** (Příležitostné vzdělávací spisy »Dědictví Komenského«, č. 36) Praha. 1904. Stran 306. Kniha tato, jež se obírá slohovým vyučováním pro školy obecné určeným, je po nejedné stránce zajímava i pro čtyři nižší ročníky středních škol, které vykazují žactvo věku téhož jako poslední třídy škol obecných. Poslední dobou hojně se rozmohlo pěstování »volného slohu« na školách obecných, jež začasté přecházelo úplně na scestí; tomuto nebezpečenství chce čeliti spis Müllerův tím, že přijímá »volný sloh« pro zdokonalení slohového vyučování na základě dvou myšlenek:*) *a*) uvésti jej v těsnou spojitost s vyučováním jazyku českému (i po grammatické stránce), *b*) provésti applikaci psychologického zákona o různosti duševního života u jednotlivců tak, že slohové práce majíce býti reprodukcí před-

*) Větší sečlenění vykládaných myšlenek bylo by knize velice prospělo; pak by nebylo nutno o téže věci mluviti na několika místech (na př. o pravopise třikrát).

stav, jež vskutku se vybaví při daném thematě, budou se lišiti obsahově dle různých životních zkušeností žákův; místo objektivnosti obsahové zavádí se subjektivita, místo uniformity prací slohových uplatní se individualita píšícího. — Obě myšlenky ty zasluhují jisté úvahy. V bodě *prvním* se neshodujeme se spisovatelem, pokud jde o souvislost mluvnického vyučování (na středních školách hlavně v třídě I.; diktáty!) se slohovým. Spisovatel ze snahy po ulehčení chce vymýtiti látku mluvnickou jako samostatný předmět a učiti ji na článcích, při nichž by žáci si hravě za návodu učitelova osvojovali různá pravidla. To jest ovšem možno; ale soustavného poznání mluvnice tím se nedosáhne. Kde jde o to, jako na středních a snad i měšťanských školách, tu buď lze učiti grammatice nebo probírati četbu, ne však obojí najednou, leda při opakování a shrnování látky; věty, jež jsou pravopisným a mluvnickým cvičivem, tu do úvahy nespadají. Proto všecky hojné ukázky 47, 51—63, 140—147, 149, 187—200, ač pozoruhodné, jsou umělkovány a látky mnohdy úplně nevyčerpávají, takže spisovatel sám (189) připouští cvičivo obsahově nesouvislé, kde jde o mnohonásobné užití materiálu, a sám vlastně ničí zdůrazňování obsahu požadavkem (149), aby se na celých článcích konaly záměny v čísle, čase atd. Jinak najdeme na místech těch vhodnou látku k procvičení mluvnickému v třídě první, kterou lze dobře spojiti s větami, jež podávají nám cvičebnice Novákova (1901) a Lorišova (1903).

K myšlence *druhé* dlužno podotknouti, že applikace tato není žádnou novinkou; úlohy takové se vyskytaly a vyskytají (popisy výletů atd.). Rozdíl je, že zde jedná se o *soustavné* pěstění tohoto subjektivismu. Nemá-li se ovšem zvrhnouti v pouhé žvatlání a vypisování všemožných všedností (srv. Posel z Budče XXXII. 195), pak třeba návodu učitelova velice bedlivého a hojných vzorů, jak i náš spisovatel požaduje (210 - 211); nelze popříti, že pak ona volnost je jen zdánlivá. Dobrou stránku bylo by lze shledati v tom, že škola úžeji se spoutává s životem žákovým, jakož i že popřávána je tu žáku jistá svoboda, jež budí zájem na slohových pracích zpravidla s lhostejností a odporem odbývaných. Úplně přenášeti směr ten do českých úloh nižších tříd by se dle mínění našeho nedoporučovalo již s poukazem na zcela jiný ráz úloh, jež očekávají žáka na stupních vyšších; provádění některých úloh tímto směrem by však, myslíme, prospívalo, neboť často se zapomínává, že v nižších ročnících, hlavně prvním a druhém, máme před sebou děti, jež tu teprve zvolna dospívají v jinochy. Po té stránce ovšem celé řady pokynů autorových lze užíti i o úlohách v těchto třídách. Správně zdůrazňuje tu spisovatel (35—63) důležitost *souvislého* vypravování ústního jako přípravy k pracím písemným.*)

Pro třídu *první a druhou* určuje naše osnova vypravování, ta dle spisovatelových výkladů nutno vybírati i z čítanky i odjinud (srv. bohaté ukázky 69—130), hlavně z lidopisných dokumentů (obyčeje, různé legendy, pověsti, bájky) z kraje příslušného nasbíraných.**) K tomu přistupují reprodukce z četby pro mládež i z literatury pro dospělé (na př. partií vhodných z autobiografií); četbu i v těchto ročnících představuje si autor regulovanou a povinnou (pro 3. a 4. třídu naši je, tušíme, požadavek ten správný.

Třídě *třetí* určeny jsou u nás popisy (184—186), jichž cenu autor správně vidí v logickém postupu (srv. ukázky 280—299); vhodné jsou pokyny o vybírání látky (předmět buď blízký psychologicky, nemístně!) a o varování se slohové monotonie. Sem slušela by i zmínka o popisech obrazů (153—162), kde fantasie žákova může se uplatniti — humoristických obrazů však schvalovati nelze. Najisto nejsou žáci schopni popisů osob (na př. náš strýc atd.), jaké jim spisovatel též ukládá.

Pro *čtvrtou* třídu u nás ustanoveny složitější popisy a popisy dojmů (tak zv. líčení); sem z knihy naší náležejí ukázky 258—279, 300—301 (popisy snů, vzpomínek, touh, zábav, prací, příhod, vycházek), jež jsou spisovateli pravým »volným« slohem. Pokud jde o líčení emocionálních hnutí, žáci silně žvatlají; vždyť i ukázky autorovy (236—246) vady té nejsou prosty. Bývá ve zvyku u nás zařaďovati v tuto

*) S doslovným opakováním článků (prý aby se naučili žáci pěkným obratům) souhlasiti nelze.

**) Dnes ovšem materiál ten téměř již vymizel z lidu; v městech bu tu nastaly ještě větší potíže. Nahrazovati nedostatek ten vypravováním všedních příhod ze života žáků (při nichž s jistou úmyslností vyhledává autor humoristické anekdoty, 67—71), je na pováženou.

třídu i písemnosti jednací; zcela správně (201) ukazuje spisovatel na to, že se přeceňují, neboť vymykají se složitostí poměrů, pro něž jsou určeny, obzoru žákovu. Místo nich spisovatel navrhuje »obč nský katechismus«, jenž by o nutných písemnostech takových podával poučení. Dopisy představuje si jen za přijatelny potud (163—180), pokud jsou vzaty ze skutečného života a potřeb žákových; ovšem v mnoha ukázkách malicherným obsahem a podivným návrhem korespondence žáků z různých tříd jistě se autor octl na chybném stanovisku. — V *opravách* úloh (204—206) jistě spisovatel nedoceňuje vytýkání chyb, klada přílišný důraz na práci pouze positivní.

Celkem shledáváme, že celé řady pokynů, jež z velké zkušenosti vyplynuly, vhodně se použije i v nižších třídách škol středních, ač na ně spisovatelem nebylo pomýšleno. Nemůžeme však potlačiti poznámku, že spisovatel je na omylu, myslí-li, že paedopsychologie v novější době pilně pěstovaná snadno by pracemi takto pořízenými nabyla materiálu ke svému zkoumání. I když pomineme námitky, že z vyučování slohu nelze tvořiti psychologickou laboratoř, dlužno pamatovati, že z prací těch mohlo by se souditi něco jen o postupu vybavování představ*) od dané představy. Ale materiál ten stává se právě bezcenným tím, že postup reprodukce bývá pod vlivem vůle učitelovy (daným návodem) i vůle žákovy (jenž nedovede neb nechce reprodukovati to, co právě má na mysli). Písemný materiál pro pozorování paedopsychologická nutno sbírati mimo vyučování slohu; ale i ten není valné ceny, jak jinde ukázáno. Podobně se věc má se zálibou pro ethnografii, o níž svrchu jsme se zmínili; doufati v nějaký postup folkloristiky z pěstování jejího v školních pracích nebo mysliti na opačné účinky je načisto illusorní.

Rudolf Neuhöfer.

Hovorna.

V časopise *»Přehled«*, II. r. č. 9. ze dne 9. ledna 1904 uveřejněny byly dva posudky mé »Sbírky normálií platných pro české školy střední«, z nichž vychází na jevo záslužná snaha zvýšiti vnitřní hodnotu středoškolského učení a vychování.

Věcnost a vlídnost těchto posudků svedla mne k tomu, bych dílem k vlastní informaci pp. recensentů, dílem na objasněnou myšlenek tam uvedených vůbec poněkud odůvodnil upravení spisu řečeného a provedení jeho.

1. Za značnou vadu pokládá se vytištění některých *»zastaralých«* vynesení.

Na tuto vadu Marenzellerovy sbírky byl jsem upozorňován hned před vydáním spisu, o nějž jde, a sám jsem také za správné pokládal, aby jen platná vynesení byla uvedena, což i celkem bylo provedeno.

Avšak v některých případech zúmysla jsem nahromadil vynesení, a to právě za účelem, který také pp. recensentům zdá se líbiti, aby totiž professor pohlížel na úkol svůj se stanoviska povznesenějšího.

Tak se stalo na příklad *u přetěžování žactva.* Chtěl jsem tím vyznačiti asi toto:

Vyšší a nejvyšší úřady školní stále na Vás, kollegové! doléhají: nepřetěžujte žáků, zařiďte své učení tak, aby bylo žákům zaměstnáním radostným, aby s chutí pracovali, by v učení a chování o přednost zápolili a ve Vás své přátele a dárce nejvyššího dobra viděli . . . a Vy přece

---

*) Úlohy líčící cit jsme odmítli, ježto jich takoví žáci schopni nejsou.

proti těmto krásným zásadám Svých představených leckdy se prohřešujete!

Jediné vynesení snad by toho žádoucího dojmu nedosáhlo.

Totéž platí *o zavádění a posuzování nových učebnic*.

Ostatně vynesení rázu paedagogického sebe starší nikdy nepozbudou své instruktivnosti.

Také *po stránce administrativné* snažil jsem se někde takovýmto hromaděním výnosů upozorniti na důležitost příslušných nařízení.

Tak na př. věda z vlastní zkušenosti, jakou namáhavou práci způsobí vyšším úřadům nesprávná neb nedbale upravená statistika, opět zúmysla jsem uvedl veliký počet těch vynesení, jimiž vyšší úřady, skoro abych tak řekl, zoufale se dožadují pozornosti a správnosti v těch věcech se strany ředitelův.

Proto znova opakuji, že mínění pp. recensentů bylo by jinak správné, avšak že někde rozhodl účel vyšší, jemuž i hmotná stránka musila ustoupiti, ač při díle tomto velice padala na váhu.

2. V posudcích dále poznamenáno, *že nebyla taktní a že nenáležela do »Normálií« poznámka*, že ředitel má znáti příslušné předpisy, ježto nelze očekávati atd.

I tuto poznámku učinil jsem z dobré rozvahy, protože opět z vlastní zkušenosti jsem se přesvědčil, že ředitel neznající jednak příslušných předpisů — tu mínim věci administrativné, jež však kladu do druhé řady — ani nemající náležité schopnosti k pravému a účelnému vedení tak spletitého úřadu, jest skutečnou trýzní pro školní úřady a celému ústavu a řádným učitelům na obtíž.

Arci může se namítnouti: vždyť školní úřady vyvolí si takovéto muže. Inu ano. Ale když nejsou také vševědoucí, a když jako při každém lidském jednání mohou i tu všeliké omyly nastati.

Ostatně i zde opět se ukáže schopnost ředitele, který přece prvý za normálních poměrů podává kvalifikaci o takovém kompetentu. Mám za to, že by si vyšší úřad asi dobře rozmyslil, má-li sáhnouti k takovému kompetentu, jejž by řádný ředitel prohlásil za méně způsobilého k úřadu tomu či onomu.

Zkrátka: já to pokládám za opovážlivé jednání hlásiti se o takovýto zodpovědný úřad ***předčasně*** a poznámkou onou chtěl jsem dosíci toho, by každý, kdo hodlá o řečený úřad se ucházeti, v zájmu školy a svém vlastním ***dříve*** se snažil potřebné k tomu vědomosti si osvojiti.

Také poznámkou o chování se mladých žadatelů chtěl jsem dosíci jen jejich prospěchu; vyskytují se opravdu hojné případy, že se děje tak, jak ve »Sbírce« uvádím. Pojednání o uniformě zdálo se mi býti vhodným k tomu místem.

3. Co se týká *nepřehlednosti* zaviněné stejným tiskem, také sám nedostatek tento uznávám. Avšak i o tom se přemýšlelo a stálá obava velikých výloh dusila leckteré lepší zařízení. Tak se věc má i s indexem. Soudilo se, že kniha není psána pro laiky a že tedy již sami čtenáři tu a tam nová hesla si připíší.

Že jsem v oddíle »Akta« hned také vsul příslušná nařízení, zdálo se mi býti prospěšným pro evidenci ředitelovu.

O připojení chronologického seznamu všech vynesení ve »Sbírce« uvedených, za jehož dodatné sestavení s několika stran jsem žádán, podotýkám, že úmorná tato práce a náklad na ni neshodovaly by se s prospěchem z ní plynoucím, ježto jen málokdy se přihodí, že by potřebí bylo to neb ono vynesení toliko dle roku známé vyhledávati.

U kterých vynesení jsem neodkázal ke stránce, na níž je uvedeno, platí toto odkázání jen pro vnitřní úřadování c. k. zemské školní rady.

4. Že jsem také někde uvedl předpisy *»výjimečné«*, to že by se jaksi za nevýhodné pokládalo, nebyl bych soudil. Učinil jsem tak z dobré rozvahy.

Na př. assistent bude čísti, že naprosto není schopen pense, což zajisté působí kormutlivě. Avšak čte-li, že přece kdysi pense taková byla udělena a má i vynesení po ruce, zajisté že okolnost ta mysl jeho pozdvihne a dobrou naději v něm vzbudí.

5. Obavu, že s hrůzou někdo pohlížeti bude na tu spoustu všelikých vynesení a nařízení, mám také. Avšak hrůza ta jímá nás jen potud, pokud na tu spoustu se jen *díváme*.

Ale zahloubá-li se kdo do spisu samého neb jeho jednotlivých částí, dvě velmi pěkné stránky ze všech těch vynesení vyčte:

a) *vysoce cenné a v pravdě ideální zásady pro učení a výchovu středoškolskou.*

b) *důmyslný pořádek ve všem administrativném jednání školském.*

A právě pro tyto vlastnosti nemůže ani řečený spis pozbýti úplně ceny, i kdyby další vynesení k němu se nepřipojovala.

6. Posléze *pro domo mea* pravím, že sbírku tu pracoval jsem po *mnohaletých* zkušenostech jako opravdový přítel svých kollegů v povolání, ředitelův i professorův, ale že jsem také nesměl zapomenouti na úřední své postavení, jež mi v lecčems ukládalo zdrželivost a leccos nedovolovalo uveřejniti, co ten neb onen pan kollega ve spise pohřešuje.

A z obou těchto stanovisk nutno také na práci tu hleděti.

V Žižkově dne 16. ledna 1904.

Ant. Šetelík, c. k. gymn. ředitel.

V Ottově Slovníku naučném pod heslem »Říha Jan« uvedeno, jakoby byl pan ředitel gymnasia v Slaném Jan Říha spracoval Křížkův slovník latinsko-český ke třetímu vydání. Ale práci tu vykonal Jan Říha, ředitel gymnasia jindřichohradeckého.

Listárna redakce. Prof. Č. (a všem žadatelům za místa): O *každé* uprázdněné místo nutno zadati *zvlášť.* Chybuje a je sám proti sobě, kdo podává na př. do Prahy jen jednu žádost, když jsou tu 2 neb 3 místa stejného oboru uprázdněna, míně, že postačí, napíše-li, že žádá za toto, po případě za každé jiné podobné místo v Praze. — Také *doklady* má každá žádost míti *všecky*. Není radno, odvolávati se, že přiložen jest ten onen doklad druhé žádosti. Místa jsou podrobena různým referentům a kdyby ani toho nebylo, obsazují se každé zvlášť. Některá kompetence se vyřizuje dříve, jiná později, a chybějí-li doklady, není žádost náležitě instruována a nebude k ní po případě ani přihlíženo. Ale už ředitelé ústavů, kde jest některé místo uprázdněno, nemohou vypracovati návrhů svých, nemají-li všech dokladů po ruce, a nemohou tedy k takové neúplné žádosti přihlížeti. — Posléz ještě upozorňujeme, že *originály* dekretů a příloh nemají býti vydávány z rukou, nýbrž vždy jen opisy.

Tiskem »Unie« v Praze.

VĚSTNÍK

ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 4.

První časopis středoškolský v Rakousku a jeho původce.

Napsal **Jan Kabelík.**

V dusném tichu let předbřeznových školství rakouské zůstávalo stále na témže stupni a kodex gymn. z r. 1808 trval v působnosti až do roku 1849 mimo proměnu z r. 1818, která znamenala snížení požadavků učebních, tedy krok nazpět, zavádějíc učitele třídní mimo náboženství pro všecky předměty, které na gymnasiu zbyly, když současně z osnovy byly vypuštěny měřictví, přírodopis a přírodozpyt. (Viz J. Šafránek: Za českou osvětu, str. 52 nn.) Myslivým duchům nebylo tajno, že čas vyžadoval si značných oprav ve zřízení gymnasií, (reálek ještě nebylo); ale jakkoli leckteré návrhy opravné byly podány, k provedení reforem došlo až po bouřlivém roce 1848, kterým skáceny byly v prach také leckteré přežitky z dob minulých na poli školském a uvedeny v život novoty, odpovídající změněné době nové.

Jména Heřm. Bonitze a Fr. Exnera jsou stále a ovšem právem oslavována jako jména tvůrců té veliké reformy, značící nové období pro střední školství rakouské, která provedena byla hr. Lvem Thunem, ale zapomíná se těch drobnějších pracovníků, kteří v okruhu své možnosti jim cesty připravovali a kypřili půdu, aby nové símě nezůstalo mrtvo, ale přineslo užitek stonásobný.

Zejména nezaslouženému zapomenutí propadají jména těch Čechů, kteří přese všechen útlak nepříznivé doby, doléhající censurou i jinak dvojnásob tísnivě na život český, dokázali snahami svými, že národ náš opět mocněji se hlásí k osvětné práci na polích všelikých, tedy také na poli školském, v dědictví svého velikého J. A. Komenského.

Mnozí z českých professorů středoškolských přemýšleli a psali nejen o uplatnění jazyka mateřského při vyučování, jak to činili vedle nich K. Vinařický, P. J. Šafařík, V. V. Tomek a j., nýbrž také o povšechné reorganisaci našeho středního školství. Střediskem těchto snah byl

v letech čtyřicátých a padesátých věku 19. prvý ústav v království českém, akademické gymnasium; řídilť je Josef Jungmann a V. Kl. Klicpera a působili tam professoři, ať jen jmenujeme nejznámější: dr. J. Axamit, dr. Fr. Čupr, Jos. Chmela, Jan Jungmann, Jan Klumpar, dr. J. Pečírka, Fr. Svoboda, V. Svoboda, dr. Fr. Šohaj, V. Štulc, V. Zelený a j.; k nim se družil velezasloužilý školní rada dr. Řehoř Zeithammer. Z tohoto kruhu vycházely samovolné návrhy na opravu studií gymnasijních, z něho vyšel také první rakouský časopis středoškolský.

Budiž tuto o něm podána širší zpráva; širší jednak proto, že je na svou dobu zjevem skutečně pozoruhodným, jednak že na podiv zanikl, tak že ho není vůbec v knihovně pražské universitní, místodržitelské ani v akad. gymnasiu a české reálce pražské, v musejní pak neúplný exemplář. Úplný časopis, pokud bylo lze zjistiti, má jediné gymnasium v Jičíně, odkud mi byly poslední sešity laskavě zapůjčeny, dva úplné ročníky mi z knihovny své poskytl p. koll. A. Dastich.

Nejinak nežli časopisu samému vede se dnes jeho vydavateli, prof. Janu Jungmannovi. Jméno jeho, kdysi v kruzích středoškolských velmi dobře známé, dnes upadlo téměř zcela v zapomenutí. Mimo stručné životopisy v obou Slovnících Naučných není o něm a jeho práci v časopisech středoškolských ani zmínky; ani jinde jsem se nějakého článku o něm nedopídil. A přece práce jeho celého života byla věnována povznesení středního školství českého.

Jan Jungmann narodil se r. 1799 v Praze. S hrdostí prohlašuje se za příbuzného velikého Josefa Jungmanna, jehož činnost »dle možnosti své a dle okresu účinkování« vzal si za příklad. A tak vychodiv gymnasium a po dokonaných studiích filosofických a technických octl se na dráze učitelství gymnasijního. Byl nejprve adjunktem akademického gymnasia a r. 1819 stal se grammatikálním učitelem gymnasia v Litoměřicích.

Již jako mladý učitel nemlčel k nedostatkům tehdejšího školství středního a upozornil dvorní komisi studijní především na nedostatky při vyučování mathematiky, s jehož výsledky byl naprosto nespokojen. Na místě předepsané do té doby učebnice, již odsoudil, vydal r. 1830 vlastní učebnici počtů, která až do r. 1849 na mnohých ústavech byla zavedena. Přeložen byv r. 1839 na akademické gymnasium do Prahy, Jan Jungmann octl se v prostředí, které bylo mnohem příznivější jeho snahám po opravách celého zřízení gymnasií tehdejších, i neváhal na základě delší zkušenosti školské pozvednouti hlasu na prospěch reform širších.

Tak podal roku 1844 studijní komisi nový památní spis skoro o 30 arších. (*Náhledy a úvahy o nynějším stavu gymnasiálního vyučování, s návrhem nového plánu gymnasiálního*), v němž dle vlastních slov »jak nepříslušnost ještě posud platícího předpisu o vyučování na gymnasiích, tak i vady celé soustavy gymnasiální v mírné, ale svobodné řeči představoval, spolu s návrhem k času přiměřené jejich opravě a s výkazem, jak by se mohla příslušným spořádáním a spořením znamenitá jistina pro uskutečnění této opravy zaopatřiti.« (Časopis str. 2.)

Sám přímo vyznává, že sepsal tento památní spis za pomoci »několika znamenitých mužů« (l. c.). Určitých jmen neuvádí a tak nelze s jistotou říci, kteří by to byli a jak veliká byla jejich účast při tomto

díle. Jistě radou svou snad podobně jako při pamětním spise K. Vinařického o zavedení jazyka českého do škol (1832) spolučinný byl Josef Jungmann, z jehož ústavu memorandum vyšlo. Jan Jungmann zmiňuje se (l. c.) o »laskavém povzbuzení a upřímném, vroucném, *činném* účastenství«, kterého docházely opravné snahy jeho u milovaného představeného. A r. 1862 (Návrh vyučovací soustavy pro nižší a střední školy v rakouském mocnářství se zvláštním zřetelem na Čechy str. IV.) vyznává opět, že pojednání to dal slavnému Josefu Jungmannovi k posouzení a ten že se o něm vyjádřil takto: »Pakli Vaše návrhy v skutek uvedeny budou, bude mým nejvřelejším přáním zadost učiněno.«

Spisovatel sám v předmluvě k svému časopisu str. 2. praví o těchto opravných návrzích:

»Bylo by znamení nemírnosti, ano i hrdosti, jistiti snad chtíti, jakobych já jediný aneb třeba i jen první byl, jenž vady nynějšího, požadavkům času a pokroku nikoli přiměřeného zřízení gymnasií uznával, jejich času přiměřenou opravu obmýšlel a po uskutečnění jejím toužil.«

»Ale s plným přesvědčením míním, že říci mohu, první že sem byl, kterýžto sem nedbaje na nebezpečí následků plných nepříjemností v mém stavu co veřejný učitel, bez nabídnutí v mírném, ale veskrz svobodném představení před vládou o vadném zřízení gymnasialním se prohlásil.« *)

Že toto povědění není marná chlouba, viděti již z toho, jak Jan Jungmann přimlouval se ve spise *úředně* vládě podaném za ustanovení učitelů češtiny na gymnasiích, ač již znal nepříznivé vyřízení, jehož se dostalo pamětnímu spisu K. Vinařického (r. 1835). Uvádíme zde slova ta jako další příspěvek k obranám jazyka českého, zejména Chmelově z roku 1843.

»Naše mládež (v Čechách, Moravě a Sleszku) ani v elementarních, ani v německých hlavních školách příležitost nenalézá, by českou řeč grammatikalně a podle písma se naučila, z té příčiny, poněvadž nikde takové učení se neuděluje. Pročež, ačkoli v německé mluvnici dosti znalá, předc v jazyku mateřském-československanském — docela zanedbaná, v gymnasium vstupuje. Zde v učení v německém jazyku pokračujíc po šesti letech znamenité zběhlosti a vzdělanosti v německé řeči nabývá, v českém jazyku však na tom samém místě státi zůstává, kde před šesti lety stála, tedy v stavu jejího dětinství, aneb zcela žádnou v ní znalost nemaje.(!) Čím větší si tedy zásobu pojmů a významů v německém jazyku zaopatřila, tím chudší a nevystačující se cítí v jazyku mateřském, vida že v stavu není (!), by pojmy německým učením nabyté slovy v českém jazyku vyjádřila.«

»Tak se to děje ve filosofii, tak v právnictví, bohosloví i lékařství a mladík studující ani řeč samou se důkladně znáti nenaučí — ano jeho nevědomost jde tak dalece, že ani jednoduchou sadu dle písma a řeči (t. j. v duchu této řeči) udělati nemůže, nepadaje při tom v germanismy, jichž sprostý člověk buďto rozuměti nemůže, aneb jináče rozuměti musí.«

---

*) O návrzích opravných z r. 1832 (Šafránek l. c. 61) pomlčuje snad proto, že byly vyžádány vládou samou.

*

»A předc má po ukončení svých studií v duchu jazyka národního co kazatel, učitel, co soudce a ouředník s lidem oustně i písemně pojednávati. Jak to náležitě činiti má?«

»V pozdějším věku, snad teprv na universitách tuto řeč se chtíti učiti, je příliš pozdě a v jednom neb dvou létech nemožno; neb mluvnice a řeč jsou předměty zcela rozdílné. Ona se dá za krátký čas, tato jen za léta a bezpochyby nejlépe jen od maličkosti naučiti. — Mimo to okoličnosti takové jsou, že nejen rozený Čech, ale i německý obyvatel naší země se nemůže sprostiti přání, naučiti se řeč, jejížto potřebnost ve všech okolnostech života den ode dne více cítiti jest.«

»Protož naznati se musí, že ustanovení učitelé českého jazyka na každém z našich gymnasií neprominutelné jest a předmět ten mezi nutné zástoje připočten býti musí.« (Časopis I. str. 59, 60.)

Jan Jungmann učinil, jak vypravuje (Návrh l. c.), kroky vskutku pozoruhodné, aby pamětní jeho spis někde nezapadl: dal jej v opisech doručiti císaři Ferdinandovi Dobrotivému, arciknížatům Štěpánovi a Ludvíkovi jakož i ministru hraběti Kolovratovi Liebštejnskému. Ale žádaný výsledek přes to se nedostavil. Komise studijní téhož roku svolaná, aby se uradila o provedení potřebných oprav ve školství střed ním, zůstavila vše při starém a důkladnou opravu vynutil si teprve rok 1848.

V příznivých poměrech ohlašující se nové doby Jan Jungmann chtěl uplatniti své reformní myšlenky a za tím účelem umínil si vydávati zvláštní časopis, kterým by je rozšířil zejména v kruzích odborníků. Šlo mu v první řadě o školy *české* a národní vědomí mocně tehdy vzbuzené velelo proto i v časopise přivésti jazyk národní k platnosti; ale ježto úprava českého školství mohla býti provedena jen v rámci ***rakouském,*** měl býti časopis vydáván také jazykem německým, aby pronikl tam, kam popelka čeština proniknouti nemohla.

Jan Jungmann sám, píše o věcech školských, vládl mnohem lépe pérem po německu, *) ač pokusil se také o práce belletristické jazykem českým; na př. novelly *Večer na Sylvestra* (Lumír 1853) nebo *Kytice* (Lumír 1854) dosti svěže jsou psány. Články vědecké sepisoval německy i bylo mu získati někoho, kdo by překládal je jakož i jiné příspěvky německy sepsané do jazyka českého, a muže k tomu vhodného nalezl ve svém auskultantovi, Frant. Ed. Vaňkovi.

František Eduard Vaněk **) jest známý professor akademického gymnasia, o jehož smutném konci dočítáme se v Macharových Konfesích literáta; zemřel v Praze dne 2. květ. 1884 v ústavě choromyslných.

Narodil se roku 1824 v Bliskově u Měřína na Moravě. Vystudovav v Brně, byl zprvu theologem, pak věnoval se učitelství gymnasijnímu a stal se r. 1846 auskultantem u prof. Jana Jungmanna, r. 1848 adjunktem a roku 1850 supplujícím učitelem akademického gymnasia. Téhož roku stal se skutečným učitelem v Hradci Králové, pak působil jako učitel a znamenitý buditel národní v Jihlavě a v Olomouci do

*) Byl vychováván v době vlády pověstného »signa«, kdy učitelé hrozívali žákům češtinou se obírajícím: »Tertia classe e diligentia notaberis, si tractaveris istam linguam barbaricam.« Vzpomínky Čuprovy (Z. f. öst. Gymn. 1. 59).

) Za zprávu o něm děkuji laskavosti p. ředitele **Ant. Truhláře.

roku 1871; od r. 1871—1884 byl opět professorem na akademickém gymnasiu.

Společnou prací hlavně těchto dvou mužů dne 1. května r. 1848 počet časopisů českých byl rozhojněn o list čistě odborný, jenž vydáván jako měsíčník ve formátu 4⁰. Na titulním jeho listě byl ve dvou polích tento rozvláčný nadpis:

*Časopis k prospěchu času přiměřených oprav na gymnasiích.**) Odpovídající skladatel a redaktor: Jan Jungmann, professor na c. k. akademickém gymnasium v Praze Překladatel: Ed. Vaněk, kandidát učitelství gymnasiálního.

Zeitschrift zur Förderung einer zeitgemässen Reform der Gymnasialstudien. Verantwortlicher Verleger und Redakteur J. J. atd. Translator Ed. W. atd.«

Překladatel neúčastnil se časopisu, pokud je vidno, vlastními články, ale i tak byla práce jeho nemalá. Vedle obtíží stilistických bylo mu přemáhati také veliké nesnáze při tvoření názvů ze všech disciplin gymnasijních a zařízení školského. Přirozeně jsou mnohé z jeho názvů neobratné: vždyť jsou to právě počátky našeho středoškolského názvosloví, ale proto tyto první dětské takořka krůčky jsou tím zajímavější i neváháme podati zde několik ukázek z nich:

Gegenstand = zástoj, Schulzwang = školní násilí, humanistisch-realistische Bildung = vědecká a věcnatá vzdělanost, Zeichnen = rejsovnictví (v II. roč. kreslení), Turnen = burácení (v II. roč. již: tělocvik), Klasse = klasa (známka), Urtheilskraft = rozsoudnost, gegentheilige Behauptung = náprotní sada, Naturlehre = přírodoznanství, Technologie = věda výrobků uměleckých (v II. roč. řemeslozpyt), freiwillige Schüler = samovolní školáci, Sympatie = jednocitelnost, Physiologie = tvářevěda, Vielwisserei = vševědavost, Skelett = kostěvec, Mann vom Lehrstande = školník, Syntax = slovoklad, Mathematik = veličinověda, Arithmetik = číslověda, Potenz = mohutnost čili kratnost, Planimetrie = plochoměřictví, Logik = myslověda, Gliederung naturhistorischer Systeme = oudování přírodovědných soustav, Gruppe = tlupa (skupina), Lectionsstück = čítánka, Adhäsion = přivisnost, Auflösung = rozlučka, chemische Verbindung = polučenina, Leere = prázdnina, Oberfläche = povrchnost, gerade Linien = rovné čáry neb rovnice, krumme L. = křivé č. neb křivice, gebrochene L. = zlomené č. neb zlomice, Wendepunkt = obrtlík atd. atd.

Čtouce tyto názvy, nezapomínejme, že teprve r. 1853 vybudováno názvosloví středoškolské celou komisí jazykozpytců jako byli Šafařík, Čelakovský a Erben, kdežto zde máme před sebou práci mladičkého kandidáta učitelství, třebas lze předpokládati, že se mu dostávalo od jiných rady a pomoci. Tehdejší doba smýšlela o práci Vaňkově příznivě; v zápise protokolním ze dne 23 září 1848 alespoň výslovně o něm uvedeno: »Waněk Franz Eduard, Auskultant bei pr. Jungmann, dessen Zeitschrift für Gymnasienreform u. Sprachenfrage in Österreich er beifallswert ins Böhmische übersetzte.« A tak i my připočteme tuto překladatelskou činnost k zásluhám školským i buditelským, kterými prof. Vaněk vždy slynul.

*) Cituji v článku všude jen zkrátka: *Časopis.*

Mnohem zajímavější nežli forma českého dílu časopisu jest pro nás dnes jeho obsah.

Zvláštní ráz jeho určen jest jednak dobou, jednak pořadatelem samým.

Rok 1848, ve kterém tolik vykonáno proměn, volal po *rychlých* opravách ve školství vůbec a středním zvlášť; odtud časopis náš, jak již titulem naznačeno, obírá se v prvé řadě otázkami, souvisejícími s organisací gymnasií, kdežto články methodické a odborné jsou počtem velmi skrovné. Pořadatel pak chtěje svou hřivnou přispěti k opravě co nejrychlejší, vytýká *sám* přesný program listu, řídí debattu a vyplňuje svými příspěvky hlavní jeho část, používaje v ní opravných návrhů již dříve vládě předložených; čerpá jednak z dlouholeté praxe učitelské vlastní, jednak z častých úrad se soudruhy. Na vývody jeho navazují většinou přispěvatelé ostatní ve svých článcích.

A tak časopis náš skládá se ze dvou hlavních oddílů. Prvý obsahuje *Pojednání o času přiměřené opravě gymnasií* z péra Jana Jungmanna. Parallelně s tímto oddílem jdou *Přílohy k pojednáním o času přiměřené opravě gymnasií* od různých jmenovaných i nejmenovaných spisovatelů, kteří zdůvodňovali v nich svá odchylná mínění a doplňky k návrhům základním; mimo to vyskytují se zde i samostatné články odborné. Třetí oddíl tvoří *Gymnasiální list ouřední,* jenž přináší jednak některá nařízení ministerská a úřední všeobecné působnosti, jednak i důležitá usnesení, učiněná v poradách jednotlivých sborů.

Budiž hned předem podotčeno, že snaha po soustavném projednání navržených otázek, z nichž měla býti další otázka na přetřes vzata, teprv až by předchozí byla zcela rozhodnuta, činí časopis málo přehledným; na pojednání pořadatelovo odpovídá některý přispěvatel hned v následujícím čísle, replika obsažena zase v dalším textu pojednání Jungmannova, čímž je tím nesnadněji stopovati souvislost, ježto úplně schází i prostý obsah časopisu, který si čtenář sám musí poříditi.

Protože bylo oprav gymnasijních pilně potřebí, pořadatel v úvodě k Pojednáním vytkl si přehledně 17 otázek základních, na něž míní v časopise postupně odpovídati, a podává hned krátké odpovědi na první tři z nich, aby upozornil ty, kdo by chtěli o nich pojednávati, jakého je sám názoru. Obšírnější zdůvodnění svého mínění ponechává si pro další čísla časopisu.

Některé nejnutkavější opravy bylo lze provésti hned ve školním roce 1848—1849. Jan Jungmann navrhuje tedy: 1. Buďtež zrušeny slavné veřejné neboli čestné zkoušky, jež se koncem pololetí na gymnasiích konaly, a místo nich zavedeny řádné zkoušky několikadenní všech žáků z celé probrané látky, »při nichž by nejen prefekt toho gymnasium aneb direktor gymnasiální střídavě přítomen býti měl, nýbrž i školáků rodičům a vychovatelům by se k nim měl přístup otevříti.« 2. Přestaň veřejné čtení známek a rozdávání odměn, které žactvo nešlechťují, nýbrž spíše kazí, a spojeno je zbytečně s útratami. — Oběma těmto zařízením novou úpravou škol skutečně učiněn konec.

Dále Jungmann upozorňuje, aby vláda záhy zjistila, kteří ustanovení již učitelé gymnasijní by se hodili k vyučování těm kterým předmětům, kdyby se, jakož prý pravděpodobno, v jiném rozsahu probíraly, aneb snad ještě jinými předměty byly rozhojněny. Tanuly mu as

v první řadě na mysli školy české, jejichž učitelstvo zvláště pro češtinu za daných poměrů bylo nejtíže opatřiti.

Pak přistupuje k otázkám navrženým, z nichž první, základní, jest: »*Jaké vlastně ústavy mají býti gymnasia?*« A odpověď zní (str. 21.), že nemají to býti jen ústavy, připravující k vyšším studiím fakultním, nýbrž »vyššího obecného vzdělání pro všechny stavy vůbec.« Přirozeně namítá se při tom hned otázka druhá, *které předměty by tedy měly býti zavedeny na gymnasium*, aby vyhovovalo svému úkolu. Obě tyto otázky vzbudily hned některé pozoruhodné články od spisovatelův jiných.

Především pořadatel sám umístil do Příloh čtyři články z Constitutionelle Donauzeitung, jednající rovněž o reformě gymnasijní. Po nich následuje stať *Václ. H. Poděbradského*: Čeho při gymnasiálním pěstování mládeže nejpředněji zapotřebí. (Str. 32.) Dle mínění spisovatelova především by mělo přestati »surové a ziskuhledící mládeže gymnas. pěstování,« pak bezduché učení se nazpaměť. Článek co do formy zajímavý je tím, že zaslán byl, jak redakce oznamuje, v jazyce českém, pročež také český text zůstal na místě prvém, kdežto jinak v prvém ročníku všude ještě sloupec první zaujímá němčina.

Mnohem důležitější je *Slovo o opravě gymnasií od prof. dra. Ř. Zeithammera*. Požadavky jeho jsou, aby se mládež učila lehce mnohému, aby látku podržela v paměti, aby se sílilo zároveň s duchem její tělo, tak aby ze života se radovala. Za tím účelem vybízí: Mluvnice pro jaz. klass. i moderní buďte co nejstručnější. Pryč se slovíčkářstvím; všude hlediž se na pochopení smyslu a vztah k životu. V nižších třídách buďtež učitelé třídní nebo pro skupiny předmětů, ve vyšších odborní; v nejvyšších měj místo filosofie a krásověda. Dobré knihy, pryč s diktováním. Časté opakování, zvláště zkoušením. Pěstujme tělocvik i zpěv, zvláště sborový, také národních písní (píseň i na počátku vyučování místo modlitby lépe by se zamlouvala). Výlety třídní. — Ze všech těchto přání slyšeti zkušeného a vzdělaného odborníka; některá z nich jsou ještě dnes časová.

Konečně ozval se k těmto dvěma otázkám také *dr. Frant. Čupr* *) krátkým, ale obsažným poznamenáním. Fr. Čupr zabýval se již dříve otázkami školskými a byl u nás předním průkopníkem školství reálného. Jím projevil se také tuto. »Dle něho gymnasia mají býti ústavy k vyššímu vzdělání připravující jen pro stav studiím oddaný, kdežto vyšší všeobecnou vzdělanost pro stav občanský by podávaly *vyšší školy občanské*, při nichž by latina a řečtina odpadaly. Také se všemi předměty, pro gymnasium navrženými, se nesrovnává: vypustil by praktické měřictví a technologii jako samostatný předmět a pojal by do oboru studií gymn. stylistiku, jakož i vědeckou encyklopedii.

Ve smyslu těchto připomínek pozměněna pak po delší úvaze věnované jednotlivým předmětům konečná odpověď na otázku druhou; dle ní patří v okres běhu gymnasijního: 1. Náboženství. 2. Latin. řeč a literatura s všeobecnými základy stylistiky. 3. Německá řeč, literatura a stylistika. 4. Národní řeč, literatura a stylistika. 6. Filosofie (logika a duševěda). 7. *Krásověda*. 8. Mathematika (počtářství i měřictví theor.

---

*) Viz o něm článek V. Kredby v Paedagogiu IV. str. 417 nn.

i prakticky). 9. Zeměpis. 10. Dějepis (státní neb národní a všeobecný). 11. Přírodopis (živočišstvo, bylinstvo a nerostlinstvo). 12. Přírodověda (silozpyt, lučba, prostonárodní hvězdosloví). 13. *Technologie*. 14. *Vědecká encyklopaedie (theoret. i prakt.*). 15. Praktické schopnosti: zpěv, kreslení, krasopis, tělocvik, *plování*. 16. Svobodné předměty: řeč francouzská, anglická, vlašská. — Z toho viděti, oč byl rozsah učiva dle návrhu Jungmannova proti dnešku širší. Ovšem náhradou chtěl navrhovatel, aby latina pozbyla svého dominujícího postavení a řečtina aby byla omezena i stala se předmětem nepovinným. Velmi vřele hájí na str. 79. technologie jako předmětu učebného.

Všeobecně k opravě gymnasií směřuje kromě toho také článek *Experto crede* od *P. F. Š.*, kaplana v litoměřické diecési. Dle něho gymnasia do té doby nedosahovala svého účelu z těchto příčin: 1. Měla nedostatečně připravené žactvo ze škol nižších. 2. Poskytovala učivo pro život praktický bezcenné: řečtinu místo češtiny, bájesloví místo lidosloví atd. 3. Methoda vyučovací byla namnoze převrácená, nešťastná. —

Za třetí hlavní otázku Jan Jungmann určil tuto: »*Jakým způsobem a kterými prostředky se má s pokrokami všeobecné osvěty se sjednocující, v pravdě ovoce přinášející vyučování v náboženství zavésti a jak by se mohlo svobodného, mravně nábožného vzdělání co odporu vynuceného svatouškování, s ohledem na rovnost všech náboženských vyznání docíliti?*«

Redakce, přikládajíc věci té zvláštní důležitost, neváhala zvláště poprositi »duchovní nejvyšší představené v Čechách a ve Vídni,« aby vybídli duchovenstvo k řešení této otázky. Zatím však nedošla leč odpověď jediná, která ještě nezahrnula odpovědí na všecky části otázky hlavní, tak že redakce konečné rozhodnutí o ní poodložila na dobu pozdější. Za to došlá odpověď je pojednáním nemálo zajímavým pro pokrokové stanovisko, které původce jeho zaujímal.

Spisovatelem jeho byl *P. Václav Frost*, tehdejší ředitel a katecheta pražského ústavu pro hluchoněmé, který již na ústavě svém bera se při vyučování náboženství vlastní cestou, obrátil k ústavu obecnou pozornost; cesta jím nastoupená zůstala pro ústavy hluchoněmých v Čechách dosud směrodatnou. Písemného vypsání své methody vyučovací na ústavech pro hluchoněmé P. V. Frost nezanechal, ale za to v článku našem podal svérázný zajisté nástin postupu náboženského vyučování na školách středních, o jehož celkové hodnotě by mohli rozhodnouti ovšem pouze odborníci, ale jehož jednotlivé myšlenky jsou zajímavé pro každého učitele.

Na základě své paedagogické zkušenosti spisovatel vyslovuje se proti zavládnuvšímu ve školách vyučování náboženství, »jenž jediné na paměť a klase směřovalo, hlavu ale přeplňovalo, rozum tupilo a zpitomělo, a srdce necvičené nechávalo.« Přál by si tedy i ve vyučování náboženství katolickému pokroku, který by souhlasil s pokrokem všeobecné osvěty a očekává blaha pro mládež »jen v jednoduchém od každé špekulace vzdáleném vyučování«.

I učení náboženství dle něho potřebuje praktického základu. Učíc poznávati Boha, mělo by vycházeti od jeho obrazu, člověka, tož předem od tělesné stránky lidské. Pročež chtěl by prvého půlletí učiti o lidském těle, z jehož složení bylo by nejlépe ukázati na všemohoucnost, nejvyšší

moudrost atd. boží a zároveň poučovati o povinnostech člověka k tělu (mravověda). Ovšem předpokládá k tomu cíli vhodnou učebnici sepsanou lékařem, pokládá za nutno, aby kněz sám tělovědu prostudoval. Navrhuje i docházky k pitvě mužského těla neb aspoň používání voskových praeparatův a kostry. — Zajisté neobyčejně pokroková to myšlenka i proti dnešku, kde z přírodních věd již poslední zbytek poučení o těle lidském z třídy 1. je vyhoštěn a celá nauka o něm ponechána až do gymnasia vyššího!

Po těloslovi bylo by opět v náboženství pěstovati půl roku dušesloví, spočívající na positivním základě zkušenosti a života; cokoli tento základ převyšuje, patřilo by již do oboru filosofie.

Potom teprv bylo by přikročiti k učení o Bohu, jeho vlastnostech, o působení božském atd.; rozvrh celé látky až do nejvyšší třídy pak následuje.

Z dalších vývodů spisovatelových všeobecně zajímavá jsou zejména tato přání: Katecheta přednášej živě, bez pomoci knihy. Známka z náboženství neměj vlivu na dosažení nebo ztrátu postupu, ba vůbec buďte zkoušeni jen ti, kdo se k tomu nabídnou; ale za to měj katecheta největší vliv na známku z mravů. Hodiny náboženství buďte poslední, neboť učení to je »spokojeno s jemnou myslí«, (nepotřebuje odpočinutého ducha). Katecheta budiž dobře placen, aby mohl chudé studenty podporovati »a tak pravou jejich matku představovati«. Mše budiž sloužena denně, ale žáci nebuďte nuceni na ni choditi, tak jako ne k zpovědi. »Nucení ke mši svaté, nucení k zpovědi, nucení k víře — jak hrozná slova! Budiž dovolena svoboda, a tolik z přesvědčení pevných křesťanů vychováme, kolik jsme posud pokrytců a na oko nábožných utvořili.«

Vrcholem zanícení spisovatelova pro vznešené povolání učitele náboženství jest pak přání, aby katecheta mohl býti zbaven svého místa, »kdyžby i lépe smýšlející část studující mládeže jeho odstranění žádala«. Spisovatel nebojí se zneužívání této volnosti: »Náboženství je předmět svatý, který, slovem i příkladem se ukazujíc, jistě mysle opanuje.« (Str. 162.)

V zápětí za touto otázkou, týkající se dokonalého náboženskomravního vzdělávání mládeže středoškolské, jde otázka neméně palčivá: »*Jakým způsobem, stálý ohled na Čechy bera, se může rovnost národního a německého jazyka dosáhnouti?*« Redaktor dobře vystihl veliký národní i politický význam její pravě, že vším právem »za otázku života státu císařského pokládati se musí«. Proto se jí také obšírně obírá nejen ve svém časopise, nýbrž ještě ve zvláštním spisku, opět Fr. Vaňkem přeloženém, jenž rovněž r. 1848 vydán pod titulem: *Otázka o užívání jazyka v Rakousku.*

Čteme-li různé úsudky o jazykové otázce v Čechách roku 1848, jak je uvádí spisovatel, s bolestí poznáváme, že jsou to táž mínění, která ozývají se v žurnalistice dnešní a řešení stále ještě nalezeno není ... Tím zajímavější jsou vývody spisovatele, který příhodnou úpravou školství chce dosíci toho, aby každá národnost v Rakousku byla zachována a pěstěna, ale zároveň aby se třenice národnostní co možná zmírnily na prospěch silného celku mocnářství rakouského a celistvých Čech. Nejjistějším k tomu prostředkem jest po soudu

Jungmannově, kdyby se mládež gymnasijní vedle jazyka mateřského důkladně učila ještě jinému jazyku národnímu naší říše. Jan Jungmann ukazuje k tomu cestu.

Jako praktik dobře věděl, jaký jest rozdíl mezi praktickým učením nějakému jazyku pro život a mezi grammatickým vyučováním, udíleným na školách, kde nikdy nelze dosíci těch výsledků, jako při vyučovacím způsobu prvém: věc to, na kterou ještě dnes při methodách vyučovacích značně zdokonalených nesluší zapomínati. Rozdělí-li se žactvo ve školách a gymnasiích dle národnosti, budou prý jedni vychováváni na př. v Čechách v čisté Čechy, jiní v čisté Němce a následkem toho bude úplné rozdělení ve dva nepřátelské tábory.

Aby se to zamezilo, Jungmann činí tento návrh:

Již ve školách triviálních buďte žáci vedeni k tomu, aby se dle způsobu onomatického přiučovali také druhému jazyku zemskému pro obyčejnou alespoň ústní potřebu. Na školách hlavních a normálních by přistupovalo k tomu cvičení grammatické a písemné, tak že by pak žáci pro gymnasium byli dostatečně připraveni i z druhého jazyka zemského. Na gymnasiích byli by ustanoveni pro řeč, stilistiku i literaturu obou zemských řečí zvláštní učitelé; aby pak žactvo i prakticky se dokonaleji cvičilo v druhé řeči, byla by polovina předmětů cvičena v jazyce národním, druhá pak v druhém zemském. Žáci by poznali oba jazyky zcela dobře a otázka o užívání jazyka na př. na universitě pražské pozbyla by vůbec své palčivosti. Podobně by se upravily školy také v jiných zemích se smíšenými národnostmi. V zemích čistě německých by se také učilo jednomu z jazyků národů rakouských, tomu, který by se z místních a politických příčin jevil nejdůležitějším. Pro žáky, kteří již byli na studiích, ovšem by se zavedlo jakési provisorium.

Jungmann doufal, že by tato úprava ústavů vyučovacích přinesla pro Čechy uznání jazyka českého jako jazyka *národního*, jak toho právem mohou vyžadovati Čechové, kteřížto »jak historický tak i vskutku pravý kmen obyvatelstva českého působí«. Za to připouštěl němčinu za jazyk úřadův ústředních. *)

Bystřejší Fr. Čupr postihl však ihned největší slabinu tohoto návrhu a uvádí proti němu v poznamenání již vzpomenutém tyto důvody (str. 51.—53.).

»Ve školách elementarních dvojnásobné řeči vyučovati se nemůže. To právě jest ta bída, proti kteréž my nyní si stěžujem, že čeští školáci, když do gymnasium přestoupiti chtějí, nuceni jsou dělati okolek skrze tak nazvané německé hlavní školy, kde tak řádně systematicky odnárodněni a prázdnými, nepochopenými drobkami krmeni bývají; a toto málem dělá, žeby srdce nám puklo.«

Proto soudí, že je nutno rozděliti gymnasia (jako školy elementarní) v čistě česká a čistě německá. Dle jeho mínění ten blažící stav všech společenských poměrů »spíše tím se uskuteční, když se obě tyto národnosti co možná od sebe nezávislé vyvinovati nechají, když se jim

---

*) K otázce jazykové Jungmann vrátil se ještě v ročníku III. svého Časopisu, v rozvláčném článku (*Rozdílnost učební řeči na rakouských ústavech vyučovacích a jednota vládní řeči v Rakousku, hledíc ku gymnasiím zvláště českým,*) kde hájí také povolených gymnasií českých proti zlobivým jejich osočovatelům.

zaopatří místo a možnost, aby se přivlastněním samostatné, národní rozumnosti jedna druhou poznati a ji si vážiti naučily.« Ovšem míní, že vzbuzený cit národní nezastaví se ani před universitou i že bude tu potřebí také dvojích stolic. Souhlasného mínění s Čuprem jest anonymus (x. y. z.) v II. roč. Časop. str. 140, kdežto Jan Jungmann zůstal při původním názoru svém (II. 161.).*)

Dnešní zařízení školské nejen v Čechách, ale i na Moravě a ve Slezsku dokazuje, že stalo se dle předpovědi Čuprovy, ač kýženého klidu národního jsme ještě, bohužel, daleci.

Otázky další proti těmto prvým jsou významu podřízeného, proto také stručněji se projednávají. Nejšíře ještě dovozuje Jungmann proti systemu třídních učitelův *oprávněnost soustavy učitelů dle předmětů.*

Za předměty obligátní navrhuje jazyk latinský, německý i druhý zemský, filosof. propaedeutiku, mathematiku, dějepis a zeměpis, přírodopis a silozpyt i náboženství; aesthetiku, vědeckou encyklopaedii, technologii a ostatní jazyky i praktická umění za předměty nepovinné.

Knihy učebné voliti má býti ponecháno professorům s výhradou, aby té svobody nebylo zneužíváno k účelům sobeckým a cena jejich aby byla vždy levná.

Do ročníku druhého časopisu našeho ještě přenesena otázka o podmínkách přijetí žáků do 1. tř. gymn. Jsou tytéž jako dnes až na požadavek jisté míry znalosti druhého zemského jazyka, kterýžto požadavek jest ovšem přirozeným důsledkem Jungmannových návrhův opravných v příčině jazyka vyučovacího.

Otázka stran method jednotlivých předmětů gymnasijních, rozsahu učiva atd. zůstala zatím pominuta mlčením, ježto redakce čekala příslušných článků jednotlivých odborníků. Dva články sem spadající přináší již prvý ročník Časopisu *Něco o vyučování dějepisu na gymnasiích* od J. K. a *O přírodopisu na gymnasiích* od *dra. Jos. Pečírky* (pokračování v II. ročníku Časopisu). (Ostatek příště.)

Střední škola a veřejnost.

Vavř. Jos. Dušek.

Král. Vinohrady.

1. Je tomu několik let, co se udál tento případ: O josefské pouti, kdy kolem Prašné brány putuje na tisíce lidí, holub vzletl u nohou jednoho anděla na bráně tak nešťastně vzhůru, že se hlavičkou zachytl v plechovém křídle andělově mezi dvěma péry. Čím více sebou tloukl, tím pevněji se vřezával. V obecenstvu byl veliký poplach, každý litoval trápícího se zvířete, až konečně z radnice přišel hasič a tyčí je srazil. Celému davu se ulehčilo, ale tu začaly se ozývati hlasy, že by vlastně na věži neměli býti andělé s plechovými křídly, aby se nemohl opakovati »tak vzrušující« výjev. Druhého dne v některých denních novi-

*) Na Moravě touže dobou Al. V. Šembera rovněž dle zásady dvojjazyčnosti navrhoval úpravu školství středního ve spisku *O rovnosti jazyka českého i německého v Moravě* a ještě později při zřizování prvních českých gymnasií na Moravě bylo tam dosti přívrženců myšlenky dvojjazyčného vyučování.

nách vyskytl se skutečně *návrh na odstranění andělů* neb alespoň jich křídel...

Proč uvádím tento příklad? Chci pouze ukázati, jak obecenstvo t. j. my dospělí a rozumní, ba prý i rozvážní lidé, jsme přecitlivělí, jak dáme se strhnouti nenadálým zjevem k závěrům, které jsou nelogické, nerozvážné a nerozumné. Je nepopěrný fakt, že to, co člověk z venkova (rolník a p.) pozoruje s chladnou myslí, nás ve městě povznesené nad takového přirozeného člověka, dovede do krajnosti rozčiliti. Venkovan by řekl: »Hloupý holub, jak se tak zašmodrchne«, a měšťák stená: »Nač takové anděly na věž, v nichž se vraždí holubi.« Toto citlivůstkářství tak chorobné a tak škodlivé soukromému i veřejnému životu, tak sensitivní a při tom pravého a zdravého citu prázdné, šíří se úžasnou měrou, a bylo by na čase, abychom se probudili, svůj chorobný stav si uvědomili a vší mocí starali se o vyléčení. Jako však jsme do něho neupadli za jeden rok, nýbrž pomalu a po pokoleních v něm zapadali jako ubohý kupec v Sahaře do přejemného písku, tak nám nebude ani možno v jednom pokolení z něho vybřísti, nýbrž bude jistě trvati slušnou řadu let, nežli zase nabudeme oné dobrodušné klidnosti a zdravé lhostejnosti, jakou vyznačuje se zdravá mysl venkovského člověka. Jest čas, abychom učinili rychle počátek, nemáme-li sebe a své potomstvo vydati novým a novým svízelům a strastem.

Všude, kam se jen ohlédneme, vidíme tento přecitlivělý stav a zejména literatura poskytuje dorostu tolik nezdravého ovoce, že nelze jinak nežli rozrušiti organism člověka. Nemocná sensibilita zmocňuje se slova a užívá ho s takovou rafinovaností, že je ještě nebezpečnější tato hra slovní, nežli pojmová perverse a nežli obrazy sexuální špínou malované. Toto rafinované dráždění smyslů dorůstajícího pokolení, toto vymyšlené znemožňování životních pochodů a fysiologických stavů, tato duševní derutnost jsou tak nebezpečny, že by se měli zdvihnouti všichni, jimž běží o zdravou budoucnost mládeže, a brániti jí před touto opravdu morovou nákazou. Mládeži mužské stále a stále stavěti ideál ženskosti v nahé postavě s rafinovanými vnadami a hned vedle vylíčení všech neřestí sexuálních a ukazovati ženu v rozrušenosti, chorobnosti fysické a duševní, tonoucí v mravním bahně, jest zavržitelno. Jest velký omyl dneška, že již mladík na gymnasiu má býti ve všem poučen, čeho bude mu třeba jako ženatému muži. Jest omyl, že se uvaruje všeho hříchu, seznámí-li se na gymnasiu s prof. Janovským a Pavlíkem a snad Marešem. Ale jest pravda, že by nervově silnému a duševně zdravému mladíku neškodilo, kdyby poněkud odhalila se mu rouška v obojím případě již na gymnasiu. Leč ještě jednou opakuji: mladíku nervově silnému a duševně zdravému.

Že dnešní středoškolská mládež netěší se zdraví a zejména její nervy že nejsou v pořádku, o tom mluví se denně mezi učiteli zvláště od devadesátých let. Když jsem chodíval do školy, bývaly jiné doby. Byla mezi námi slušná řada robustních a červených mladíků, nás nerozčilil holub, nás bavila ta »šosácky vlastenecká« literatura, Neruda, Čech, Vrchlický a j. byli naším nadšením, při smrti Palackého jsme plakali, při odhalení Jungmannova pomníku nosili jsme trikolory přes všechny zákazy školy, byli jsme ve vlasteneckých spolcích a nikdo se o tom nedověděl, zkrátka žili jsme plni ideálů »skutečného života«

ve skutečném životě a nevymýšleli jsme si svět nemožný, neskutečný, chorobný, zkrátka blázinec nemocné duše. Byli jsme hrdi jako studenti a byli jsme váženi jako budoucí naděje dospělého pokolení. Když jsme vešli do dělnické besedy, měli nás jako za bratry, jimž osud přál lepšího losu, naše přednášky a rozpravy slýchali s upřímným nadšením a často slzou radosti v oku, že takový mladík tak krásně mluví o dělníku a jeho práci. Po feriích vraceli jsme se plni radosti a nadšení ke knize doufajíce, že příští prázdniny budeme vzdělanější a tudíž ještě výše postoupíme v očích těch, které jsme upřímně milovali, na ně se těšili právě tak jako oni na nás. Mé nejkrásnější chvíle byly, které jsem trávil v Plzni uprostřed dělnictva, sám jsa z rodiny dělnické a tělesné práci tehdy zvyklý a oddaný. Tenkráte totiž studenti nestyděli se za *hmotnou* práci, naopak, těšili se na ni, až se vrátí ze škol domů. Aby tak dnes dal studentovi štípat dříví, vozit písek nebo hlínu na kolečku, podávat na vrstvy v stodole, laťovat při zdviži, žít a kosit atd., nejen že by ta nemocně shrbená postava toho nesnesla, ale vzbouřila by se v něm každá žilka nad takovým ponížením. A co jsme se nasmáli a nadováděli se zdravými děvčaty selskými, kdy nás svázaly do snopů, shodily s patra na mlat do slámy atd. Dnes chce každý student, aby směl míti bleďounkou nemocnou slečinku, s kterou by denně chodil po Václavském náměstí a hovořil s ní o nejnovějších plodech nemocné literatury, o problemech povznesení ženy z hanby prostituce, o navrácení hodnoty mateřství. To není zdravý stav a všichni dospělí měli by se postaviti v jeden šik a všemi moudrými a rozumnými prostředky odvraceti mládež s této cesty. Ne ovšem prostředky násilnými; nepůsobí tu zákaz a trestání, nepůsobí tu hlídání mladíka a stopování dívky, nýbrž zjednávati jim zdravého názoru na život, otvírati jim lepší pohledy do společnosti, vykládati jim potřeby skutečného a praktického života v jeho stránkách člověku nepřátelských a od něho mravní i fysické síly a odvahy vyžadujících.

To není jen u nás a myslím, že to u nás není ani nejhorší. Ve Francii, Italii a Německu jsou poměry ještě horší. V Rusku — tom barbarském Rusku, jak se u nás rádo říkává — poznali brzy, že doba studií vysiluje mladíka, a nyní o překot zakládají poblíže měst se středními školami *pracovní a zábavnou kolonii.* Kadeti a studenti oří, kopou motykami, sázejí a zasévají a vůbec pracují tělesně. Jsou tu i dílny řemeslnické, v nichž student nalezne nástroje a řemeslníka, který má odborný dozor. Kdo nechce zrovna pracovati, baví se hrou, ovšem kopaná jako k surovosti unižující jest skoro vesměs vyloučena. Snad by i u nás bylo dobře, kdyby na hřištích zřízeny byly i dílny a dovoleno bylo žákům kopati motykou a pracovati na čerstvém vzduchu. Práce je nejzdravější tělocvik a pak student by se chlubil, že dnes vozil kolečko, kopal hlínu atd. a hmotná práce by v jeho a jeho rodičů očích nabyla ceny a povznesla by se z nynějšího z nehodnocení. Lidé by přestávali viděti ideál v sedění u knihy a kalamáře, přestávali by toužiti po dusném a tabákem čpícím vzduchu kanceláře, v němž tráviti mají život do smrti, počínali by míti zálibu v přírodě, čerstvém vzduchu, hmotném a praktickém zaměstnání. Mnohý student s radostí by opustil gymnasium nebo reálku a vrhl by se do obchodu, aby zkusil moudré rady předsedy obchodní komory p. *Řivnáče*, který tak smutné vysvědčení dal dorostu

obchodnímu pro jeho otrocky kancelářské touhy, jiný chopil by se řemesla jako zesnulý starosta pražský Skramlík a došel by šťastnějšího života nežli dlouholetý suplent, šedivý adjunkt soudní nebo vychrtlý berní. U nás tisícové hrnou se do středních škol pouze za tím účelem, aby úředníkovali, a proto jsou naše národohospodářské poměry pořáde ještě stísněny, protože praktické obory mají nedostatek schopných pracovních sil. Úředník pak nenaleznuv toho, o čem jako student snil, stává se nespokojeným a tuto nespokojenost přenáší na své okolí, na svou rodinu a tak jsou naše společenské poměry daleko stísněnější nežli na př. u našich Němců. Tu nerozhoduje pouze hotový kapitál, nýbrž také zdravější nazírání na život a rozumnější cíl, jejž si jednotlivec vyhledá pro sebe.

2. Poslední dobou neobyčejně byla vzrušena naše veřejnost studentskými sebevraždami. Bylo to opravdu vzrušující, když dva studenti ve škole a tři mimo školu se zastřelili, jeden se otrávil.*) Velice smutný případ. Mladý život tak zlým způsobem zlomen, zničen, zahozen. Student má chrlení krve a místo aby hledal uzdravení jako tisíce jiných a skutečně je nalezl, zastřelí se. Jakou cenu měl pro něho život, jaký smysl životu přikládal, kde byly jeho ideály, kde láska k rodičům a pokrevným? Druhý**) stižen těžkou chorobou kostižeru, ale dosud nevrhající ho na lůžko. Hrozila mu amputace nohy — to ho hnalo mezi jiným prý k sebevraždě. A nepovážil, že jsou otcové dělníci stiženi touže chorobou a musí celý den pracovati tělesně, musí se dříti a starati na rodinu a při tom se ani do syta nenajedí. Nepovážil, že je na tisíce bídných mrzáků, kteří Bohu denně děkují, mají-li alespoň tolik, aby nestrádali kromě chorobami i hmotným nedostatkem. Nepovážil, jak tisícové lidí dnes kráčejí hrůzným útrapám války vstříc na dálném východě a nelekají se jich, síleni láskou k vlasti a proniknuti povinností trpěti a strádati, aby ostatní mohli žíti v pokoji . . . Ovšem byly u něho psychopathické příčiny k tomu a ty byly mocnější.

A jak si vysvětliti smrt studenta, který dnes jde klidně na kopanou, pak se vyspí a posedí ve škole a najednou se zvedne a na chodbě zastřelí? Mladík, jejž ani k otci ani sestře nepoutá cit lásky a družnosti? Mladík, jemuž jest škola právě tak lhostejna jako domov a domov snad jako hostinec. Hoch, který snáší domluvy učitele právě tak apaticky jako rozmluvy otcovy o potřebě učiti se, má-li choditi do školy; o němž sám otec tvrdí, že byl neupřímný k němu, snad že i domácností pohrdal? Také onen první případ (malostranský) byl velmi smutný, uváží-li se, že mladík žil nad svůj věk, nad své postavení a nad svou důstojnost. Nebylo-li by správno k utvoření si úsudku probrati i tyto okolnosti, o nichž rozmlouvati vzpírá se náš cit a které přece jsou velikého dosahu ve věci samé. Noviny lživě řekly — tuším Pr. L. — že profesoři zmocňují se pozůstalosti zabitých a uveřejňují z nich, co chtějí míti na svou omluvu. Ale jak by to vypadalo při nynější honbě po pikanterii a sensačnosti, kdyby vydán byl školou v tom

---

*) Dne 6. dubna zastřelil se žák VIII. tř. proto, že mu otec vytýkal nehodný život. Nebýti otcova dopisu, svalila by veřejnost vinu na strach z nastávající maturity.

**) O tomto smutně zajímavém případě podám zvláštní rozbor.

kterém případě věrný popis poklesků dotčeného mladíka? Prospělo by se tím veřejnosti, kdyby její pranýř, jímž jsou dneska jisté druhy novin, měl svou oběť? Nemyslím. Takové případy sluší uváděti a analysovati pouze tam, kde jsou shromážděni oni jednotlivci, jimž běží upřímně o nápravu, kteří věci rozumějí a kteří štítí se pikanterie v tak vážném okamžiku. Sám otec studenta P. řekl, že nepřímou příčinou vraždy jeho syna byly sensační články novinářské, které líčily tragickou smrt studentů jako heroism a mučednictví!

Nikdo nebyl těmito smutnými zjevy pobouřen více nežli učitelstvo a žactvo ústavů, jež byly přímo neblahým zjevem zasaženy. Je to zcela přirozeno. Ne snad proto jen, co se psalo o středních školách a jich učitelstvu, to bylo příliš efemerní a dalo se očekávati, že to samo utuchne, jakmile něco nápadnějšího se ve veřejnosti sběhne; nýbrž proto, že to otřese až do duše učitelem, když vidí zjev tak smutný a sebe naprosto bezmocně proti němu státi. Také učitel zvolá: co je příčinou? A uváživ všecko, co říkají ostatní a co snad i nebožák zapsal o tom, zamyslí se a smutně domyslí: tedy pro *takovouhle* příčinu sáhne si dospívající jinoch na život? A cítí dvojnásob naprostou bezmocnost, neboť *tyto příčiny leží jinde*, nežli v jeho rukách, ba nejsou to ani příčiny, nýbrž pouhé *záminky*, kdežto vlastní, pravá příčina ať uvědomělá ať neuvědomělá leží *hluboko na dně duše* a můžeme ji nazývati: vysílenost, ochablost, zbabělost, předčasný marasmus nebo jinak, ale vždy abnormální psychopathický stav. Pravého slova nelze najíti pro pojem tak skrytý, nejasný, nepoznatelný, pro stav tak okultický a mlhavý, protož užívám běžných slov, abych se mu alespoň přiblížil I bylo by potřeba neobyčejně mnoho intensivní práce, jak dobře prof. Masaryk připomněl, kdybychom měli uspokojivě zjev vyšetřiti a všestranně objasniti. A bylo by třeba mnoho altruismu či blahovůle, mnoho nezlomné poctivosti a nepoddajné povahy prázdné všeho podezřívání, vší pomluvy, vší chorobné zdrážděnosti, vší nenávisti ke škole, zkušené bohatým životem, trpkou školou svízelů a nepřízní vlastního osudu, zocelené ústrky — aby mohl státi se člověk soudcem minulosti a oprávcem budoucnosti. Prudkou řečí, hlasnými frásemi, fakty vypočítanými pro efekt dosáhnouti se může nanejvýše potlesku nepřipraveného a věci nezkušeného posluchačstva a nic více. Proto velice případně a správně řekl prof. Masaryk na schůzi: »Ovšem je těžko mluvit k věci, které podrobně neznám, jako jí neznáte vy.« A hned tím implicite ukázal, že otázka »středoškolské reformy« a »studentské sebevraždy« nemůže se řešiti příležitostně, ve shromáždění nahodile sešlém, většinou z osob samostatného života občanského nevedoucích a tudíž zkušeností životních v *určitém* slova smyslu nemajících.

Dne 4. února 1904 byla svolána akad. sp. »Jungmann« schůze, jíž účastnilo se několik prý *) set osob většinou studentů. Podnět k ní daly známé sebevraždy studentů. Referent byl posledními událostmi velice patrně rozčilen a tím se vysvětluje, že předně všecko *generalisoval*, což mu správně vytkl doc. Babák (»Generalisování by přineslo mnoho škody«), za druhé liboval si v tak křiklavých obratech slovných, že bylo ihned patrno, že se snaží o řečnický efekt, věc pak že mu uniká

*) Byl jsem právě churav a tudíž znám ji pouze z referátů.

pod rukou. *) »Rozsahem učiva trpí žactvo, trpí učitelé,« praví, a prof. Drtina — jistě zkušený z gymnasia i university — odpovídá: »Učiva žádá se čím dále, tím méně, požadavky ty jsou stále menší a menší... Tím se niveau požadavků snížilo, dostali se do gymnasia *lidé, kteří jsou vůbec k duševní práci neschopni.*« A já mohu pouze dodati, že tím se demoralisuje ostatní žactvo, neboť vidí, že žák naprosto neschopný postupuje a tím princip »dostatečných vědomostí« se poráží, takže není vlastně při větším nadání třeba vůbec pracovati a lze přece projíti. Rovněž jsou hroznou přítěží takoví neschopní žáci, neboť učitel jim *musí* věnovati nejvíce pozornosti na úkor ostatních a musí až k nim snížiti úroveň výkladu i opakování látky. Veřejnost pak činí nátlak na školu i vyšší úřady a *nedbá o žáky schopné*, že na jich útraty vydržováni jsou nedospělá rozumem individua ve škole. Může to tak ostati dále?

»Každý učitel žádá, aby žák *vše* důkladně ovládal,« praví ref. a není si ani vědom jakou nemožnost tu vyjadřuje slovy. Jiný řečník poráží ho sám slovy: »Na universitě započínají se přednášky: ‚Poněvadž nemáte ze středních škol *nic*, musíme začíti od začátku‘.« Nevím, řekl-li to některý profesor, a pochybuji o tom zcela, ale řekl-li to, pak to byla nejapnost a sprostota ex cathedra universitatis. Tak nemluví ani ředitel továrny k volontérovi, ani advokát k praktikantovi, ba ani krejčovský mistr ke svému učedníku.

Jak může žádati učitel »vše« a »důkladně«, svědčí předem citované »niveau« nynějšího vědění žáků. Jak nerozvážné je říci: »... váží čísla dějepisu jako nejdůležitější předměty«, si nedovede referent jako neučitel ani představiti. Jsem historik a učím již dvacet let, ale není mi známo, ani od mých kolegů ani od mých učitelů cos podobně pošetilého. Také jsem nikdy neslyšel o takovém učiteli bláznu, na něhož by hodila se ref. věta: »Lehce se zkoušívá tak, že se *napoví první slovo* a ostatní žák jako stroj odříká,« ale vím, že se podnes smějeme jakémus piaristovi, který se tázával před 50—60 lety: Was hatte Maria Theresia kaum? načež žák: Kaum hatte M. T. den Thron bestiegen atd. Ale to jsou anekdoty úcty hodného stáří nepatřící k tak vážné věci.

»Tak se hnusí škola, život, básnictví, tělocvik, umění« — velmi zvučná, ale velmi divná věta. Či vskutku »*kázeň*« je tak příšerná, že je to pravda? Což dobrovolník na vojně — je také student — ten není podroben kázni? A přísné kázni? A často i surové kázni? A zhnusí se mu život, básnictví, tělocvik a umění? A což v úřadě, továrně atd. není kázně? Či když student stane se sám profesorem, může býti nekázaný? Tu třeba velmi důtklivě připomenouti, že kázně zvláště v našich poměrech je nesmírně potřebí a mělo by v tom směru vychování mnohem více moci nežli může. Podívejte se na nekázeň ve sněmovně, v politických klubech, v spolcích, stranách — vůbec kamkoli se rozhlédneme, vidíme rozvrat, každé individuum chce svobodu naprostou a neobmezenou a zapomíná, že občanská svoboda jest zřeknutí se všeho ve prospěch

*) V brošurce »Studentská otázka a studentské sebevraždy« byla tato přednáška právem vynechána, místo ní dal tam p. ref. výtah z Baerovy knihy »Der Selbstmord im kindlichen Lebensalter« etc. (na niž ve schůzi upozornil profesor Masaryk.)

bližního. Prof. Mareš právem praví: »Naproti tomu lidé, u nichž substance korová ve funkci převládá, vidí pravou svobodu v *sebeovládání;* jejich jednání charakterisuje rozvaha, rozum, v ní potlačují mnohé reflexy, jež uznávají za nemístné, za neprospěšné. A to právě je pravá svoboda (mohli bychom říci »*mozková*« *svoboda,* »mozkový« liberalism), dovede-li se člověk opanovati, reflexy potlačiti (Fysiologie nervového ústrojí 86.).

Či byly by naše veřejné a kulturní poměry tak neurovnané a rozhárané, kdyby bylo v občanstvu více discipliny, t. j. smyslu pro svobodu ostatních? Či není to smutné, když rodičové stěžují si učitelům, že je hoch na ně hrubý a že s ním nemohou nic svésti? A není to smutné, když učitel stěžuje si na studenta pro jeho hrubé chování vůči spolužákům a otec ho omlouvá, že je doma taky takový? Bohužel ne mnoho kázně, nýbrž nedostatek přísnosti kázně jeví se ve škole víc a více. Zná snad ref. výrok saského ministra, že se bude muset zavésti do trestního řádu *tělesný* trest, protože se úžasně množí zločin veřejného násilí mezi výrostky saskými?

A jaký nerozum hned potom následuje: »Zasílání censur tříští klid a mír rodiny bez všelikých ohledů.« Tedy rodiče nemají věděti o chování a prospěchu synů a když *sami nejsou tak svědomití,* aby se přišli zeptat na své dítě, tedy škola jim »mír a klid« ubíjí. Či to by je méně překvapilo, kdyby hoch v semestru přinesl nedostatečné vysvědčení? Tak tedy rodiče mají míti svatý pokoj? Právem řekl prof. Čáda: »Rodiče myslí, že plní svoji povinnost co nejsvědomitěji, když dítě dají do škol . . .« a já dodávám: a více se o ně mnozí ani nestarají. Kdyby měl profesor svou úřední praxi vnášeti do novin a schůzí, užaslo by obecenstvo, čeho jsou někdy rodiče a i vysoce v společnosti postavení schopni. Rovněž nechápu dle své zkušenosti větu: »Za jediné kouření dá se na našich středních školách na *sta karcerů,*« neboť je to domněnka předrážděné fantasie. Jsou ústavy, v nichž za rok vůbec se k tomu trestu nesáhne a je jich dosti; dá-li se, bývá tu zpravidla surovost vůči žákům nebo mravní přestupek příčinou a je-li tu kouření, bývá spojeno s jinými ještě delikty.

»Co denunciantů jest ve školách jen pro lepší známku?« jest věc, která vmetnuta byla 400 přítomným ve tvář, aniž se kdo ozval. Byla-li věta pravdiva, bylo mezi posluchači alespoň 40% denunciantů. Co tomu máme říci? Je to možno? Ze své praxe neznám ani *jediného případu* a dovolávám se svědectví všech žáků svých, jichž je na tisíce. A co říci návrhu referentovu: »Bylo by snad dobré míti *důvěrníka* v každé třídě«, aby podával zprávy o profesorech, t. j. konal detektivní službu? Tedy k tomu má býti zneužito studentů, mají přímo býti vybíráni! Co slyší student o sykofantii? Tím se má budovati charakter?

». . . v žáku se všechny city utlačují, víra v život, úcta k ženě, osobnost« praví ref. Je to pravda, že škola žáku béře víru v život? Tedy všichni přítomní ztráceli víru v život na gymnasiu a nalezli ji na universitě? A to je braní »úcty k ženě«, když hoch neslušně odmluví své *matce* (ženě katexochen) a jde za »bledou dívkou«, když se mu nedovoluje, aby místo učení hledal školačku z 2. měšťanské? Ta »úcta k ženě« u nás naplodila tolik zlého, že by bylo na čase uvážiti, co je to úcta k ženě, kdo a jak má míti úctu k ženě, a je-li opravdu mla-

díku na gymnasiu třeba ze zdravotních nebo mravních ohledů, aby měl »svou« »ženu« — jak se moderně říká i dívkám. S tou věcí by nemělo býti pohráváno, třeba to bylo sebe modernější frází. Dnes nesmírně mnoho mluví se o »kultu žen«, ale bohužel ten kult upomíná na Robespierra, který si tak špatně vyložil Rousseauovo učení o státním náboženství. Zdravé dívky a zdravé matky jsou nesmírně povzneseny nad ty secesní a do nedozírna hledící »ženy«, které budí v zdravém muži dojem směšnosti a karikaturnosti pojmu »žena«. Móda je krásná věc — ale pouze jepicí v životě společnosti; kdo se honí za módou, ať v hmotném nebo duševním životě, nepojímá života a nerozumí mu: život je věčný z pokolení na pokolení přecházející, život je vznešený nad všecku všednost nerozumného člověka, život je rajskou zahradou blažící duši *citem a rozumem* odchovanou a je hrozným Molochem, pohlcujícím vše chabé, nezdravé, modní. Je strašný pouze pro zbabělce, jako je ideálem hrdinovi.

Jsem přesvědčen, že měl p. referent dobrou vůli, upřímný zájem na věci, ale zdá se mi, že příliš dal se unésti on dit nežli fakty, která jsou chladná a působí jako sprcha. O tom shromáždění ihned přesvědčilo se, když začal mluviti p. doc. Heveroch, který jako psychiatr opřel se o zjištěná fakta a uvedl na pravou míru samovražednost studentův opíraje případ Adamův o t. zv. duplicitas casuum — opětování případu. Právem ukazoval k tomu, že sám měl na gymnasiu chorobného profesora, jehož jednání však žáci snášeli bez chorobné citlivosti. Ukazoval zejména na nebezpečenství snižovati *úroveň vědění žactva* a ukazoval, jak přímo katastrofální bylo by to pro výchovu lékařstva. Za to přimlouval se za větší výběr a pak nepouštění k studiím neschopných. Tím uhodil na pravou příčinu veliké řady neblahých poměrů na střední škole. Ne všecko, ale mnoho vysvětluje ta smutná okolnost, že se dostanou do oktavy (septimy) hoši, jichž stav vědění neodpovídá dobrému kvartánovi.

Čeho mládež pohřešuje, je zdravá *láska k životu*. Prof. Drtina výmluvně k tomu ukázal, že samovražda je negací lásky k životu. Jak uzdraviti chorobný tento stav, na němž nemalou vinu nese pikanterie denního tisku, který nejvážnější případy z trestní síně zapřádá v roucho anekdoty a vtipu? A proti tomu musí zdvihati boj celá společnost, ne pouze škola, ta je bezmocná. Zejména život rodinný a společenský musí zaměřiti na jiné koleje, neboť tu jsou vlastní zárodky, »proč člověk lásku k životu překoná.« Že »škola velmi mnoho vyučuje a velmi málo vychovává«, vysvětluje se kromě organisace i přeplněním tříd a nedostatečnými schopnostmi značného procenta žactva. Kdyby bylo možno míti ve třídě 20 žáků, jak si přeje Drtina, a ještě s průměrnými schopnostmi, pak by skutečně snadno obrátil se poměr a výchova nabyla by vrchu. Tu by mohlo při znalosti povah působiti se na cit a *klasifikace i zkoušení svésti na minimum*, vždyť by učitel dobře znal, kdo jaký jest. Stálé opakování a několikeré téže věci působilo by nejen k osvojení fakt, nýbrž i k prohloubení jich souvztažnosti a příčinnosti, k rozhledu a všestrannosti. Neboť nebyli by tu »vůbec k duševní práci neschopní.« Rovněž zcela správna je věta: »Studie jsou zařízeny pro jakousi elitu lidí duševně nejschopnějších, každý se k nim nehodí; k tomu je třeba jistých schopností, kterých všichni nemohou míti.« Leč

tomu nechtí ani rodiče ani žáci rozuměti. Co to znamená, když v kvintě vedle 15 letého sedí 18—19 letý hoch, který již třikráte opakoval v nižším gymnasiu? Kdyby skutečně studovala pouze »duševní elita«, pak byla by snadnější i reforma středoškolská co do obsahu i rozsahu učiva. Dosud velikou je závadou, že se stále volá pouze po *snížení úrovně vědění* a aby se toho dosáhlo, sáhá se i k prostředku neodborných učitelů.

Prof. Masaryk ukazuje (dle knihy Baerovy), že »porušená rovnováha mravní« je důležitou příčinou psychopathického stavu žáků jakož i nevhodná četba. »Mám ten dojem — praví — že se u nás mládeži agitačně vnucuje příliš *předčasná* četba.« V tom shoduje se zkušenost i učitele středoškolského. Na jedné straně čte nynější mládež zvláště ve velkém městě příliš málo, t. j. příliš málo přiměřené četby pro svůj věk a pro své vzdělání, četby naučné (historické, přírodovědecké a j.), jakož i belletrie, jdoucí za určitým mravním cílem, za určitou ideou bez kalužin a bláta. Na druhé straně čte příliš mnoho efemerních, pikantních a křiklavých knížek, které předrážďují fantasii, vedou mladíka do situací z bahna společnosti vylovených, olupují ho o zdravý klid a zdravé nazírání na svět, na lidi a zvláště na ženu. Zde má psychosa ne-li kořen jistě hojnou a bohatou stravu, která konečně dohání mladíka k »negaci života«. Jeho mravní stav se otřese, ztrácí oporu v zdravém pojímání sebe, ztrácí naději v život, poněvadž byl oloupen o život »skutečný« a vsuggerován mu život »přízračný«, nemožný. Ztrácí důvěru v sebe a své síly, protože zná ze čtení, že i daleko silnější duch musí konečně podlehnouti něčemu neznámému a přece jej dávícímu. Ubíjí se v něm smysl pro krásu a poesii, protože vidí, jak se vlastně skládá pouze ze špíny ubohých ztracených individuí, jak prýští z nemocné duše plné mravních vředů, jak potlouká se v dýmu a kouři pokoutních místností. Perverse slova přechází v peversi pojmu, ba v perversi duševního života vůbec. Co může se očekávati od takového zvráceného jednotlivce, jak možno ho vyvésti z těchto bludů, které tajně uhnízdily se v duši jeho a jež on skrývá jako drahocenný poklad nejen před učitelem, nýbrž i před vlastním otcem a vlastní matkou? Zda možno tu zabrániti předčasnému vysílení, předčasnému stárnutí? Jak pravdiva je věta prof. Masaryka: »*Mládež chudá i bohatá stejně předčasně stárne!*« Ano a v tom tkví hluboká příčina dnešního nezdravého stavu, jímž trpí škola i společnost.

3. Již obecná škola měla by pilnou míti péči o duševní zdar mládeže, měla by jí vštěpovati lásku k hmotné práci a připravovati ji k dalším po případě studiím, aby nikoli z nejrůznějších oborů lidského vědění špetky se jí dostalo, nýbrž aby v triviu vskutku měla pevný základ. Takové mládeži bylo by docela jinak překonávati začátky studií, nežli je to možno dneska. A na druhé straně neměly by ani *vysoké školy* zapomínati na svůj účel, že sice každý profesor má svatou povinnost starati se o pokrok své vědy, že však, pokud vzdělává učitelstvo pro střední školy, nemá zapomínati na jejich potřeby. V té příčině je velmi naléhavá reorganisace vysokých škol za tímto účelem; všickni myslící lidé měli by se soustřediti na této otázce, měli by ukázati nedostatky z jedné a potřeby oprav z druhé strany, aby konečně z university vycházelo středoškolské učitelstvo náležitě připravené pro svůj

*

úkol. Zejména byla by naléhavá potřeba zvláštních kursů praktických, kde by se probíraly otázky čistě středoškolské a nikoli jen Nietschovy a j. názory, bez nichž i nejlepší i nejšpatnější učitel obstojí. A v seminářích měli by kromě vědeckých otázek míti místo čistě praktické pokusy o přednášky, jak si je musí upraviti středoškolský učitel. Zejména pak mělo by býti jako je na medicině předepsáno, aby během kvadrienia byla probrána látka celkem a teprve kromě toho, aby měli příslušní docenti přednášky o speciálních otázkách vědeckých. Kdyby takto připravený dorost učitelský vycházel z university a již zde nabyl obrazu o svém budoucím povolání, pohlížel by na ně jinak, nežli na pouhou překážku ve vědecké práci mimoškolské a na překážku aspirací mimostřední školu.

Aby mi nebylo špatně rozuměno, připomínám, že nechci snad svalovati dnešní stav střední školy pouze na vysoké školy, nikoli, byl bych právě tak pošetilý jako ten, kdo vidí spásu budoucnosti v reformě pouze střední školy; nýbrž výslovně pravím: ***reformovati se musí, ale musí se reformovati všecko školství*** a musí se začíti s universitou, pak přijde střední škola a pak obecná. Jen tento postup zaručuje zdar, všecko ostatní je marné a neúčinné. Ovšem možno celou *řadu vad odstraniti* i před reformací škol, možno naopak nejednu dobrou věc zavésti rovněž předem, ale oprava škol nemůže se skládati z příštipkův a stehování děr, ta musí býti důkladná a obsahovati celé školství.

Že je potřebí školských lékařů, rozumí se, a také snad všecky sbory profesorské v té příčině podaly již dávno své votum zemské školní radě.*) Že by jim mohlo připadnouti vykládání o věcech pohlavních, rozumí se samo sebou.**) A také jiné opravy byly navrženy, které svým časem budou provedeny a o nichž nyní ozývají se hlasové. Že by škola nynější olupovala žáky o ***charakter,*** není možno tvrditi ani tehdy, kdyby ještě více bylo bezcharakterních lidí nežli dnes jest. Tu by musila se vzíti statistika zločinnosti a z té odvoditi, kolik procent připadá na střední školy, a teprve z toho učiniti závěr. Kolik bezcharakterních lidí vůbec střední školu nenavštěvovalo, kolik bezcharakterních lidí vyšlo z obchodních a průmyslových škol, kolik z různých akademií a pedagogií, to všecko bylo by uvážiti, nežli se přistoupí k tomuto thematu. A pak, co je to *dneska* bezcharakterní? Kdybych měl podati doklady z denního tisku, nalezl bych, že i nejlepší naši mužové, Palackým počínajíc, byli jistou dobu bezcharakterni (u druhé strany!), a dneska snad jsou všecky osoby veřejně v popředí stojící bezcharakterny a charakter uchovaly pouze ty, o nichž nikdo neví. Či byl Sabina bezcharakterní, protože vychodil střední školu?

Po mém soudu *není škola sama o sobě schopna vychovati charakter žákův.* K tomu musí dáti základ rodina a nesmí zhoubně spolupůsobiti společnost. Škola může a musí pouze utužovati povahu žákovu výkladem mravních zásad, ušlechtilých cílů, vznešených ideálů, vzorů

*) Redakci Rozhledů dostalo se dopisu od professora roudnického gymnasia, v němž mne pro článek »Středoškolské konference rodičů« nazval »pensistou střední skole dávno nerozumějícímu« a řadu jiných epithet mi dal. Otázku pak školních lékařů má za »chlebařství a vtírání se lékařů do školy«. Takové smutné názory jednotlivců těžce poškozují celý stav v myslící společnosti.

**) Srovn. článek V. Merhouta »Školní lékař« v Rozhledech 1904 č. 24.

lásky k vlasti a *zejména lásky k vlasti*. Musí v něm buditi vřelý cit pro dobro a ušlechtilost, pro krásu a soucit s bližním a vůbec trpícím. Musí ho učiti milovati a odvraceti od závisti a nenávisti. Musí býti mu ukazatelem na rozcestí života a otevříti mu oči rozumu, aby rozvažoval a nikde nejednal nahodile a slepě. Více škola nemůže.

Aby již dneska dosáhlo se některé nápravy, navrhuji:

a) aby do střední školy vstupovali žáci teprve v 11 letech stáří, a vůbec nebyli přijímáni, kdo před 15. zářím nemají plných 10 let;

b) aby nebyli přijímáni žáci takových duševních a tělesných vad, které zdar hromadného vyučování znemožňují a jim samým studovati se zdarem brání;

c) aby do střední školy přijímáni byli žáci s dobrým vysvědčením z obecné (měšťanské) školy bez přijímací zkoušky — ale aby po osmi nedělích z nich vyřazeni byli nedospělí a neschopní a aby posláni byli zpět do předešlé školy;

d) aby během I. a II. třídy odloučeni byli žáci, kteří zdaru ostatních jsou na překážku a sami bez užitku pro nedostatek schopností a duševní vyspělosti jsou týráni studiem nad své síly;

e) aby do vyššího oddělení vstupovali pouze žáci, jichž skutečná dospělost rozumová zajišťuje zdar studií bez ohledu na maturitní zkoušku;

f) aby maturita změnila se ze zkoušky o zběhlosti v jednotlivých předmětech ve zkoušku celkové zralosti rozumové a měla ráz průpravy k budoucím universitním zkouškám;

g) aby provedena byla revise kázeňského řádu a škola zbavena byla dozoru na žáky tam, kde patří dozor rodičům (kouření, toulání a p.), za to aby přísně stavovány byly u žáků nečistota, hrubost a mravní poklesky, pokud jsou na újmu škole a ostatním spolužákům;

h) aby školními lékaři byl zjišťován zdravotní stav žáků.

V Praze 25. 2. 1904.

Antické živly Schillerovy Nevěsty messinské.

Napsal **dr. František Loukotka.**

(Ostatek.)

VIII.

Než i *v sujetu celkovém i v drobnějších námětech látky se týkajících* N. m. vykazuje množství analogií, vzešlých tu z věrné nápodoby, tu z volných reminiscencí na tragiky řecké, a to:

1) na *Aischyla*. Oba bratří messinští, žijící kletbou předkovou v neblahém rozkolu, jsou kopií thebských kralevicův Eteoklea a Polyneika, kteří kletbou otcovou u válce bratrovražedné se utkali a zahynuli, jak líčí především Aischylos v Sedmi proti Th., a Schiller sám srovnává I. 450. svého Manuela a Césara s oběma bratry thebskými. Častější zmínka o mstibohu, řádícím v rodě knížecím, a vyplňujících se kletbách upomíná živě na Aischyla; srovnejme zvl. Agam. 1479 n. (Sbor)[65]):

---

[65]) Citáty z Oresteie uvádíme dle překl. *H. Mejsnara.*

»Mstivý běs otcův . . .
zuří a příbuzenstva krev
novým valí se vždy přítokem,
a kamkoli kročí zloboh, ji skytne
za ztuhlou sněděných dětí krev.«

a Obětovn. 394 n. (Náč. sb.):

»Však zákon jest, že na zem vylitá
krve kapka jiné žádá krve zas.
Neb zhouba volá sbor Erinyjí,
an žertvy prvotné nad mohylou
hromadí vrahu kletbu na kletbu.

s N. m. III. 212 n. (I. sbor):

»Ó běda Messino ti, běda, běda!
Čin děsně strašlivý se přihodil
v tvých zdech! Ó běda matkám tvým a běda
dětem, tvojim jinochům i starcům
i plodu posud nezrozenému!«

IV. 477 n. (Isab.):

» . . . pomsty duchům ponechávám teď
dům tento. — Zločin mne sem uvedl
a zločin štve mne odtud«

I. 964 n. (Sbor): »Děd pak hněvem jatý vmetl símě
strašlivých kleteb a zlořečení
v manželské lože to, jež zplodil hřích.
Zločiny černé dům kryje jich.« —

pak Agam. 735 n. (Sbor):

»Nepravý skutek zajisté
napotom více plodí jich,
rodičům dítky podobné . . .
Starým se zmáhá pychem
v lůně zlobných lidí
rád či dřív či později
přepych mladý, kdy porodu čas se dostaví,
den určitý,
přezlořečený, přesily, přemoci plný zloboh,
drzý to hřích, v mrak smrti dům halící,
svým rodičům podobný —«

s N. m. I. 954 n: »Než to tajení mně nelíbí se,
sňatku nepožehnaný ten svaz
lásky spády křivolaké, šeré,
lupu klášterního smělý čin . . .
Lup to byl též — víme o tom pychu —
jímžto starý kníže choť svou milenou
v manželské kdys strhl lože hříchu, —
bylať otce zvolenou.« —

krom toho Sedm. proti Th. 622 n. (Eteokl.):

»Ó, můj ty žaložalný, bohy zběsněný
a bohy zavržený rode Oidipův!
Ó, žel, toť kletby otcovy teď plní se!«

v. 659 n. (Et.): »Když usiluje o to živou mocí bůh,
ať celý Laiův rod Foibu protivný
jen jde, když v úděl dostal vlny Kokyta!«

pak v 672 n. srovnati jest s N. m. IV. 615 (César):

»Svou smrtí zruším starou kletbu rodinnou
smrt volná jenom láme řetěz osudu!«

IV. 624(César): »Mně duchu hovět nech, jenž děsně pudí mne!«

627 (Cés.): »Boj zločince se, kletba jejž štve nejtěžší!«

a 770 n. (Beatr.): ...»Smrti
jsem byla slíbena, než světlo světa
jsem zřela. Kletba domu volá *mne*
a ten můj život svatokrádeží jest!«

Spáchav pak bratrovraždu Cesar ospravedlňuje ji právě tak, jako v Obětovnicích Aischylových Orestes vraždu matky své Klytaimnestry jakožto čin pomsty spravedlivé u verších 977—1000, zvl. pak 1022 n.:

»A pokud při smyslech jsem, hlásím přátelům
a dím: ne beze práva mateř ubil jsem,
tu hříšnou vražednici, mrzkou před bohy —«

kteréžto místo srovnejme s N. m. III. 207 n. (César):

»Usmrtil jsem nepřítele svého,
jenž důvěru mou sklamal poctivou,
klad osidlem mi lásku bratrskou.
Čin hrůzně děsivé má vzezření,
než nebe spravedlivé soudilo.«

A jako Orestes vraždu spáchav zří blížící se již Lítice — Obět. 1044 n.:

»Ha! jaké ženy zřím to v Gorgon způsobách!?
je černé halí pláště, protkán zmijemi
je všady vlas! Již déle já tu neprodlím!«

a v. 1049 n.: »To nejsou těchto muk mých plané přízraky,
toť zuřivé jsou zřejmě matky Lítice! —«

tak i v N. m. sbor znamená příchod Erinyí IV. 390 n.:

»Kovových nohou
dunění slyším,
pekelných hadův
sykotné zvuky,
Furií v tom já poznávám krok!«

Ba chor v úvaze o vraždě Césarem spáchané odkazuje na osud Oresta samého pronášeje III. 305—322 úvahy, jež jsou takořka trestí zevrubnějších úvah sboru Eumenid ve třetí části Oresteie v. 289—374. Také část čtvrtého výjevu jednání IV. (v. 386—404) je bez odporu úmyslným ohlasem kommu Sedmi proti Th. v. 837—957 a Perš. v. 918 až 1076. Isabellino vypravování snův — knížecího o dvou vavřínech z lože jeho vyrostlých a o lilii ony zhubivší (II. 326—335) — a kněžnina o čarokrásném děcku a lvu s orlem k onomu milostně se tulících — vzniklo jistě z reminiscence na líčení snu Attossina — o dvou ženách Xerxem ujařmených, z nichž jedna jařmo setřásši Xerxa povalila, — a na další vypravování její o sokolu orla zdolavším v Perš. v. 176—210.

2. Jestliže v sujetu a drobnějších námětech Schiller, básně N. m., nemálo podléhal vlivu musy Aischylovy, zaujat byl *Sofokleem,* a to po výtce jeho Oidipem králem[66]), tou měrou, že vykazuje dílo jeho po této stránce skoro kopii řečené tragoedie, jak ihned dokážeme.

Jako v pověsti o Oidipovi veškery neblahé činy, jichž musí se dopustiti, vyvěrají z kletby, již vyslovil Pelops nad Laiem, tak jest i v N. kletba předkova zdrojem všeho zla a všechněch strastí.

Oidipův otec Laiós provinil se únosem sličného syna Pelopova, jenž proklel královský rod onoho; Manuelův a Césarův otec odloudí nevěstu svému vlastnímu otci, jenž prokleje knížecí rod jeho: I. 960—968, 973—976.

Laiovi zvěstuje věštba delfská, že zplodí s chotí svou Iokastou syna, jenž ho zahubí (O. K. 711—714), Oidipovi pak samému, že zabije otce svého a vlastní mateř pojme za manželku (788—793 a 994—996). — Choti Isabellinu arabský mag vyloží divný sen jeho o lilii, mezi dvěma vavříny z lože jeho vyrůstající a náhlým vzplanutím oba stromy i celý dům zničivší, v ten smysl, že, zrozena-li bude Isabellou dcera, zničí mu oba syny i celý rod. Též Isabelle, s útěžkem už chodící, mnich vyloží sen její o děcku čarokrásném, u jehož nohou družně ulehli lev a orel, v ten smyl, že porodí dceř, jež rozvaděné mysli synů v horoucnosti lásky sdruží, což nesprávně si vykládajíc nešťastná matka myslí, že bude Beatrice jen »požehnání dcerou, naděje zárukou« — II. 354—377.

Tedy i v pověsti thebské i v N. m. dítě už před narozením určeno jest osudem k tomu, aby způsobilo zkázu ve vlastním rodě. To hledí se předejíti. Ustrašený Laios a Iokasta dají otroku pohoditi novorozeně na Kithaironě (O. kr. 917—919, 1173—1175). — Choť Isabellin káže novorozenou dcerušku v moři utopiti (II. 345—347).

Než slitovav se nad robátkem otrok dá je k pastýři korintskému, jež však donese je do Korinta bezdětným manželům královským Polybovi a Meropě; ti vychovají dítě za vlastní (O. kr. 1014—1044). — Isabella podlehši citu mateřskému káže věrnému sluhovi, by donesl tajně dcerušku do odlehlého kláštera na vychování (II. 347—349, 380—382, srovn. I. 745—746, II. 43—49).

Oidipus i Beatrice vyrostou, o původě svém praničeho nevědouce; tak umožněno, že onen zabije otce svého Laia, tak urovnána i cesta k tomu vedoucí, by sestra, obou bratří milenka, bezděky jednoho z nich

[66]) Viz svrchu zmíněný list Schillerův Goethovi ze dne 2. říj. 1797.

učinila vrahem druhého. Tudíž způsobují neštěstí právě opatření, jimiž zlo má se odvrátiti.

Z klidného žití mladického vybouřen k pochybám o svém původě od Polyba a Meropy, Oidipus odebéře se do Delf zeptat se Apollona, jenž však místo přímé k otázce jeho odpovědi mu oznámí, že otce zabije a plémě lidstvu neblahé zplodí. Tudíž rozhodnut nevrátit se již k domnělým rodičům a bera se Fokidou, setká se v soutěsce s neznámým mu Laiem a zabije ho s ostatními průvodci mimo jediného, který zbaběle prchnuv, oznámí v Thébách, že tlupa lupičů přepadla královu družinu (O. kr. v. 774—813, 994—999). — Z tišiny života klášterního vyruší Beatrici původu svého neznalou don Manuel, zabloudiv tam na honbě; v srdcích obou pokrevenců vzplane žár lásky; když pak Isabella smířivši rozvaděné bratry odhalí jim, že mají sestru, rozhodne se ještě téhož dne jim ji přivésti. Než Manuel unese milenku svou z kláštera do města v zátiší zahrady, zvěděv od starce, který byl prostředníkem styku Beatricina s neznámou jí mateří, že tato hodlá vzíti si dceru domů. Tím v bezděčné zaslepenosti zamezí objasnění, že jest Beatrice jeho sestrou a způsobí záhubu sobě i sebevraždu Césarovu (I. 680—717, 722—735, 777—788).

Rozluštiv hádanku Sfinžinu a zvolen byv nástupcem Laiovým, Oidipus pojme nevědomky ovdovělou Iokastu — vlastní matku — za manželku; než po delší požehnané vládě na kraj seslán všehubící mor Apollinem, jejž lze usmířiti, jen bude-li utracen anebo vyhoštěn vrah Laiův, jejž po trapné nejistotě v sobě poznav Oidipus v zoufalství oči si vypíchne, když byla Iokaste se oběsila. — Kraj sicilský úpí delší dobu pod panstvím vetřelých Normannův, jež stává se tím žalostnější, že Messeňané sami jsou rozděleni ve dva tábory a že v zavilém rozkolu žijí oba synové knížecí, kteří zahořevše láskou k vlastní sestře, za choť ji hodlají pojati. César přistihnuv Manuela v objetí Beatricině skolí jej mečem, poznav pak osudný blud svůj skončí sebevraždou. —

Než nevykazuje pouze základní půdorys dějový shodu notorickou, nýbrž i v detailním spracování jednotlivostí Schiller napodobil největšího tragika řeckého, jak vysvitne z těchto parallel:

a) Oidipus za všeobecných útrap vyjde z paláce k omladině venku shromážděné, jejímž jménem stařičký kněz prosí za pomoc Oidipa, který ujišťuje, že nade všecko mu leží na srdci, by pomohl (O. kr. v. 1—77). — *a'*) Isabella vyšedši po delším hlubokém smutku z paláce oznámí stařešinám messinským, že učinila vše, by syny smířila a vlast ohroženou nebezpečenství zbavila (v. 1—100).

b) Oidipus uzřev Kreonta, jejž v tísni byl poslal do věštírny delfské tázat se za radu, vyslovuje přání, aby veselé vzezření jeho bylo znamením příznivého poselství (v. 80 n.):

»Ó kníže Foibe, kéž jen s blahou jakousi
by přišel zvěstí, jakož září jeho zrak!«

b') Sbor N. m. spatřiv posla, jejž byl Cesar vypravil, aby vypátral mu Beatrici, dí I. 530 n.:

»Raduj se
vstříc dobré zvěsti, done Césare,
neb radostí plá příchozího zrak!«

c) Kreon zvěstuje výpověď Apollonovu, jež čelí ke zkáze Oidipově (96—111). — *c'*) Posel Césarův přináší zvěst, že vypátral, kde je zbožňovaná jeho Beatrice, jež jest bezděčnou zkázou oběma bratrům (I. 541 n.).

d) Starý otrok Laiův, tajně pověřený úkolem utratiti novorozeného Oidipa, rozkazu neposlechnuv, odevzdá děcko pastýři korintskému (1156—7). — *d'*) Starý sluha Isabellin Diego, tajně pověřený úkolem ukrýti novorozenou Beatrici v klášteře, přes velitelčin zákaz vyhověv prosbám dívčiným, pustí ji podívat se na pohřeb knížete (IV. 665 až 674). Oba, i *θεράπων* Sofokleův i Diego, o své újmě jednajíce proti rozkazu svých velitelek připravují — arci nevědomky — pozdější neblahé zápletky.

e) Jako Iokaste a Oidipus, tak Isabella a syni její neblahou duševního zraku slepotou řítí se ve zkázu: tak na upřímnou radu stařičkého Teiresie, by nežádal od něho odhalení pravého stavu věcí, Oidipus odpovídá urážlivým nařknutím božského věštce i svého šlechetného svaka Kreonta (316—462, 512—677); v. 822 n. vyslovuje obavu před tím, co dávno již byl nevědomky spáchal. — *e'*) Podobně vykazují tragickou ironii v N. m. zvláště tato místa: I. 757 n. láskou jatý Manuel dí:

»Já nikdy nepoddal se zvědavosti,
jež ohrozit mi mohla tajné štěstí.« —

kdežto kdyby naopak byl zvěděl to od Diega, nebyl by se stal obětí rozvášněného Césara; sr. I. 771—774. Na výtku Césarovu II. 388, proč hned po smrti otcově jim neukázala sestry, praví, že odkládala věc pro krutý svár jejich, čímž jen v neblahé krátkozrakosti neštěstí rodinné připravovala. Tázající se matce, kdo jest jeho nevěstou, Manuel dí II. 465 n.:

»Jen dnes, ó matko, nežádej, bych roušku
sňal, která zahaluje štěstí mé!«

Spatřivši pak mrtvolu svého drahého Manuela, nešťastná matka proklíná vraha i celý jeho rod, nevědouc, že proklíná vlastního syna a vlastní svůj rod (IV. 205 n.).

Také amfibolii Sofokleovu (na př. O. kr. 396 n., 724 n.) Sch. leckde napodobil; uvádíme zvláště: I. 660 n.:

»Ne kradmo k ní se budu plížit zase,
plod lásky zlatý v tajný jímat plen,
slast nechvátit již na útěku jen.«

kde pravdu sice dí Manuel, ale nevědomky pravdu trpkou, neboť v několika hodinách jest veta po jeho životě. Rovněž tak když praví týž Manuel se srdcem jihnoucím ve blahé naději v blížící se štěstí lásky I. 678 n.:

»To kouzlo zruším, neboť ještě dnes
má slunce zříti to, co bylo skryto.«

pak II. 467: »Den nadejde, jenž všecko rozřeší.«

a II. 565 n.: »Kdy spřízněné se setká, aniž tuší,
tu není volby, není odporu!
Co nebe víže, člověk nerozruší.« —

divák zcela jinak rozumí slovům těm, tuše odhalení tajemství neblahé lásky bratrů k vlastní sestře. Srovn. též III. 69 n.[67])

f) f') Jako při pouhé zmínce Iokastině o σχισταὶ ὁδοί se rozbřeskuje v temnu duše Oidipovy zákmit hlodavé předtuchy děsné skutečnosti (v. 715 n.), tak při pouhém vyřknutí jména »Beatrice«, jež slyší z úst Isabelliných, zachvěje se Manuel v předtuše, že zbožňovaná jeho milenka jest jeho sestrou (II. 592 n.).

g) Iokaste zaslepeně mníc, že věštby usvědčuje z klamu, dí u v. 715 n.:

»A toho, (t. j. Laia) jak dí pověst, cizí lupiči
kdys zavraždili u trojího rozcestí,«

neboť pohozen prý byl novorozený Oidipus na horách, by zahynul: i pokračuje u v. 720 n:

»A takto Foibos nesplnil, ni otcovým
by vrahem stal se onen, ani Laios
by synem utrpěl věc hroznou, jíž se bál.«

g') Podobně Isabella rozumuje, jak selhalo proroctví magovo hlásající, že zahubí jí syny dcera, kterou, otcem k záhubě určenou, zachránila: »Ta bídná, ubohá!« — volá v slepé samolibosti IV. 327 n.,

»vždyť vyvržena,
jsouc robě ještě, z klína matčina,
by dospějíc svých nevraždila bratrův!
A zhyne rukou lupiče teď bratr!«

h) Stísněnou duši Iokastinu a Oidipovu na chvíli uklidní zpráva posla korintského o úmrtí domnělého otce jeho Polyba (924—983), další však zprávy poslovy radost obou v hoře obracejí; — *h'*) právě tak ulehčuje zkrušenému srdci Isabellinu zvěst poslova o nalezení Beatrice (IV. 88—104), hned však potom připojená zpráva o zlověstném činu poustevníkově naplňuje vyjasněnou mysl kněžninu novými chmurami (IV. 105—126).

ch) ch') Jako nařkl svata svého Kreonta Oidipus ze zrady, ba i vraždy Laia (380 n., 532 n.), tak rozvášněný César, zastihnuv Beatrici v objetí bratrově, volá v neblahém zaslepení III. 195 n.:

»Ty zmije jedovatá! Toť tvá láska!
Lhal proto ošemetně smír jsi mně ...
Kliď do pekel se, zrádná duše zmijí!«

a 207 n. slova výše uvedená.

---

[67]) Viz *Kohm* na m. uv. str. 62.

i) Iokaste v lichém domnění, že nadobro selhaly věštby, s rouhavou pohrdou a zpupností vyslovuje se o nich i věštcích i bozích samých u v. 708 n.:

»poslyš mne a poznej, kterak na světě
nic od věštího nezávisí umění.«

857 n.: »A proto k vůli věštbě já ni v stranu tu,
ni v onu neohlédla bych se budoucně.«

946 n.: »Ó věštby božské, kam jste se to poděly!«

952 n.: »Tu poslyš muže tohoto a slyše hleď,
jak splnila se ona věštba posvátná!«

Táž rouhavost ovládne i vznětlivého Oidipa, jenž volá 964 n.:

»Hle, kterak může, ženo, někdo ohlédat
se na krb věští v Delfech aneb na ptáky,
již nahoře tam skřečí, jichž dle návodu
já zavraždit měl otce svého?!«

i') Podobně uráží božské věštby i sama božstva Isabella, avšak cyničtěji a vášnivěji, ježto už část neštěstí dopadla na hlavu její, v níž posud nerozbřesklo se o pravém stavu věcí; tak volá IV. 299 n.:

»*Tak* slovu dostály jste, moci nebes?
To, *to* ta pravda vaše? Běda tomu,
kdo s myslí upřímnou vám důvěřuje!
Več doufala jsem, před čím chvěla se,
když ten je výsledek?! Ó vy, již tuto
mne s hrůzou obstupujete, svým zrakem
bol hltajíce můj, tu znejte lež,
jíž snové vás, jíž věštcové vás klamou!
Věř někdo ještě ústům samých bohův!«

IV. 343 n.: »Z úst těch i oněch lživé vyšlo rčení!
Jeť holé nic vše věštcův umění,
buď podvodníci jsou buď podvedení.«

Srovn. tamt. v. 363 n.

IV. 465 n.: »Co teď mně po tom, zdali bohové
se jeví lháři nebo pravdivými?
Mně nejhorší, co mohli, učinili!
Nuž, vzdoruju jim, ať mne krutěj' stihnou,
než dosud! Komu netřeba se chvěti
již o nic, ten jich nebojí se již!«

j) Poznav děsnou skutečnost, Oidipus zlořečí tomu, jenž, maje ho zahubiti, jej zachránil, a prohlašuje se největším škůdcem a tvorem na světě nejproklatějším i bohům nejprotivnějším (1349 n.):

»Zahyň, kdož to byl, kruté jenž v horách
mi sňal okovy s nohou a smrti mne vytrhl a
zachránil: on si nikterak
tím díku nezjednal!«

1391 n.: »Ó Kithairone, proč mě přijímals? Proč hned
mě přijav nezavraždils, bych byl nezjevil
se nikdy lidem, jakých syn jsem rodičův!«

a 1337 n.: »Co zříti mám neb co mít
v lásce, neb jaký hovor
slyšet s libostí ještě, přátelé?
Z místa vyveďte toho mne rychle, přátelé,
rychle vyveďte pryč zhoubce krutého již,
jenž zcela jest proklet a nanejvýš z lidí
všech protiven bohům!«

j') Podobně nešťastná Beatrice volá s trpkými výčitkami k matce své (IV. 373—5, 380—5):

»Ó matko! proč's jen zachránila mne!
Proč kletbě té's mne neuvrhla v zmar,
jež, než jsem byla, již mne stíhala?...
Mně, sobě samé, všem nám k záhubě
jsi bohy smrti o ten jejich lup,
jejž žádali si, hříšně připravila.
Teď dvakrát, třikrát sami si jej berou!
Za truchlý dar ten vděčna nejsem ti,
neb bolu, hoři jsi mě zachránila!«

k k') Jako volá uděšený sluha domu Oidipova 1227 n.:

»Neb myslím, že ni Istros ani Fasis dům
by tento neočistil od těch hrůz, co jich
tu skrývá, jež i na světlo hned vynese!« —

tak i sbor touží do těžkých provinění knížecího rodu messinského I. 954—966 a 967 n.:

»Neřesti, jimž jména není,
zločiny černé dům kryje ten!«

l) U velebném stasimu 1186—1229 želá chor vrátkosti štěstí lidského, zvl. 1186—1191:

»Lidští rodové, ach, ach!
Vždyť já stejně cením život
váš, jak klid hmoty mrtvé.
Neb kdož blaženosti víc
cítí nežli tolik, že mní
být šťastným a že v domnění
svém potom zase klesne?
V tvém příklad maje já nyní,
v tvém zlém údělu, v tvém, přene-
šťastný Oidipe, nechci zvát
nic na světě šťastným!«

1528 n.: »Pročež smrtelníka, jenž den onen uzřít poslední
hledí, nikdo blahoslavit nemá, pokud nedojde
cíle svého žití, bolu nezakuse žádného —«

l') tak dí i ze sboru Manuelova Kajetan III. 265 n.:

»Což jsou naděje, záměry všechny,
ježto prchavý tvor, jejž člověkem zovem,
zbuduje v základě pískovcovém!«

IV. 240 n.:

»Skrze ulice města,
žal v zápětí majíc,
neštěstí kráčí. —
Slídivě plíží
se k obydlím lidí,
na tuto dneska
bránu buší,
na onu zítra,
každinký jeho pocítí pěst.«

a IV. 276 n.:

»Proto i v blaha radostném plese
boj se, že neštěstí plíží se tiše!
Vezdejším statkem nedej se svést,
vrátkou jenž zdobou je života tvého!
Majetný uč se pozbýti všeho,
bolu pak uč se, kdo blažený jest!«

3. Píše tragoedii, v níž předvádí dvé bratří, k neskonalému bolu matky své a k pohromě vlasti v rozkolu žijících, a snaže se přimknouti se co nejtěsněji k umění antickému, Schiller nemohl přehlédnouti z dramat *Euripidových* především Foiničanek, jichž prolog (1—87) napodobil, uváděje Isabellu, toužebně očekávající rozvaděných synův, jež byla si v kritické pro vlast době obeslala, aby je smířila (I. 1—100) — právě tak, jako Iokaste Eteoklea a Polyneika. Stejné jest úsilí Isabellino (I. 293 až 459) jako Iokastino (Foin. 452—585), stejná jejich výmluvnost, aby zlomily úporné záští synův; jen výsledek námahy obou matek jest — arci na krátko v tragoedii Schillerově — různý. Též výjev, kde Eteokles a Polyneikes (Foin. 594—636) i Manuel a César (N. m. 467—529) stojíce proti sobě tváří v tvář úsečná vyměňují slova, vykazuje shodu nikoli nahodilou. — Reminiscencí na Ifigenii v Aulidě, Schillerem přeloženou, a sice hovor Agamemnonův se starcem v. 16—26:

»Mně budíš závist,
ó starče, i ten, kdo život dokoná
v bezpeči, neznám jsa a neslavný,
nebudí však mé závisti předák.

Stařec: Než v *tomto* žití věru půvab jest.

Agam.: Ale půvab ten bývá vrátký:
je sice předáctví
svůdné, hněte však, je-li v údělu tvém:
tu zanedbání požadavku bohův
ti život zvrátí, tu lidí různé
neblahovolné
hlasy utrýzní ho a sklátí.«

zdají se býti slova sboru I. 238 n.:

»Ale ty závratně strmivé výše
hluboký, dunivý pád mají v sled.
Rád proto nízek jsem v ústraní tiše
slabost svou skrývaje v skromnosti pravé;«

srovn. Ovid. Trist. III. 4. 1—34, Hor. Carm. II. 10 a Shakesp. Richard III. jedn. I., výjev 4. (str. 48 překladu Sládkova). Ohlasem veršů sboru If. v Aul. 590—1 a 596—7:

»Ó žel, ó žel! Ó ten velikých
veliký blahobyt!...
Nebo nízkým zdá se smrtelníkům,
že bohům jest líp a boháčům —«

jest snad píseň sboru N. m. 250—273, zvl. verše:

»Ó, jak závidím všem těm miláčkům bohů,
jimžto blaženým náleží moc!
Nejdražší vždy jest údělem jejich,
od všeho, co jen slavné a stkvělé
velebeno je smrtelníky,
trhají sobě vždy květ.« —

* * *

Nebude od místa závěrem dotknouti se otázky, hodí-li se Nevěsta messinská za četbu středoškolskou. Z nejhorlivějších zastanců její v této příčině byl gymnasijní ředitel W. Wittich, zvláště však G. Baur.[67a]) Poněvadž však jsme poznali, že netvořil zde Schiller ve svérázném, neodvislém rozmachu svého genia,[68]) že N. m. je dílo, jež přes neobmezenou úctu, se kterou skláníme se před veleduchem jeho, a přes neskonalé krásy v jednotlivostech — přece v celku jest nazvati pokusem pochybeným,[69]) že nestojí zde básník na téže výši, jako pracemi ostatními posledního údobí své tvorby dramatické: nelze než neuznati ho za četbu vhodnou zvláště na školách českých, kde možno absolvovati ve třídě poslední jen jedno dílo dramatické; tím však budiž výtvor, nevykazující nedostatkův, na které bylo výše upozorněno. —

Že nepodařilo se Schillerovi pod vlivem vzoru řeckého vytvořiti dílo na všem dokonalé, nemůže ovšem neskonalé ceny písemnictví řeckého vůbec snížiti ani úsudku o tříbivém účinku na celkový vývoj a zdokonalení jeho měniti. Neboť přes útočné a jízlivé horlení proti klassicismu nepozbyla podnes pravdivosti slova, jež Isokrates k athénským vrstevníkům svým napsal as před 2280 lety v Panegyriku[70]): »Tak daleko předstihla naše obec věhlasem a uměním slovesného výrazu ostatní lidstvo, že žáci její stali se učiteli ostatních.«

[67a]) Ve *Schmidtově* Encyklopaedie des gesammten Erziehungs- und Unterrichtswesens, sv. VII., str. 616 sub voce Schiller.

[68]) Srv. výše uvedenou recensi díla Kohmova v Mittelschule 1902, str. 424.

[69]) Sám *Palleske*, nadšený chvalořečník této tragoedie, nemůže nepřiznati (Schillers Leben und Werke, II. 554), že působí dojmem díla umělkovaného, i on shledává v něm »ein Experiment, wiewohl das Experiment eines grossen Dichters« (tamt. str. 547).

[70]) § 50 (vyd. pařížské u Didota z r. 1848).

Methodické hovory o mathematice.

(Část další.) Adolf Mach. *Jičín.*

II. Počet důchodový.

Shledal jsem ve všech učebnicích mathematických, jež do ruky mi přišly, že úlohy o důchodu, úmoru a výkupném řešeny bývají jen geometrickými řadami. Ano i ve spisech, jež byly určeny i pro širší obecenstvo, ve kterých by jednodušší a přístupnější vyvození vzorců bylo velevítané, nenašel jsem způsobu jiného. Jen v nejnovějším díle toho druhu, v *Kolouškově:* »Mathematická theorie důchodů jistých a půjček annuitních«, jest nynější hodnota důchodu dočasného odvozena z nynějších hodnot důchodů ustavičných.

Vyvozuji ve škole základní vzorce těchto počtů též řadami geometrickými, leč připojuji obyčejně též vyvození jiné, bez řad. Nabyl jsem zkušeností, že žáci s větším zájmem a zápalem vrhají se na tento druhý způsob, poněvadž jest jednodušší a přirozenější než prvý.

Vylíčím způsob tento především konkretním příkladem.

Řešme třebas příklad 6. z Taftlovy-Soldátovy učebnice str. 229. (vydání pro reálky).

Majetník panství má povinnost po 25 let vždy koncem roku platiti na chudobinec 2000 K. Kterou sumou mohl by se z povinnosti té vykoupiti při 5⁰/₀ složeném celoročním úrokování?

Kdyby nebylo podmínky, že příspěvek 2000 K jest vypláceti dočasně, t. j. jen 25 roků, kdyby povinnost ta měla trvati ustavičně, majetník panství rázem mohl by se jí zbaviti. Deponoval by u správy chudobince částku, jež by ročně nesla 2000 K úroků. Jak z jednoduchého počtu úrokového známo, bylo by k tomu třeba jistiny, jež se rovná stonásobným úrokům děleným procenty, t. j. jistiny

$$J = \frac{2000 \,.\, 100}{5}\text{ K} = 40.000\text{ K}.$$

Toť byla by nynější hodnota výkupného z ustavičné, věčné povinnosti. Leč příspěvek má býti vyplácen jen po 25 roků! Jak vyrovná se správa chudobince s velkostatkem, kdyby byl přece oněch 40.000 K deponoval? Nad pomyšlení jednoduše! Po uplynutí 25 roků správa chudobince vrátí majetníku panství 40.000 K. Převeďme i toto vrácení na dnešek! Nynější hodnota 40.000 K, splatných po 25 letech, jest $\frac{40.000}{1{\cdot}05^{25}}$. I rovnáť se tedy výkupné x nynější hodnotě výkupného z věčné povinnosti bez nynější hodnoty uložené jistiny, jež po 25 letech se má vrátiti, t. j.

$$x = 40.000 - \frac{40.000}{q^{25}},$$

čili $x = 40.000\,(1 - 1{\cdot}05^{-25})$

$$\underline{x = 28.187{\cdot}88\text{ K.}}$$

K tomuto jednoduchému výsledku jsme dospěli přímo, kdežto geometrická řada nás přivádí dříve k výsledku

$$x \,.\, 1{\cdot}05^{25} = 2000 \,.\, \frac{105^{25} - 1}{0{\cdot}05}$$

a z toho teprv lze přejíti na výraz uvedený nahoře.

Řešme nyní obecně některé případy:

I. *Ukládá-li se po* n *období (buď na začátku neb na konci každého) peníz* a, *který kapitál se tím nastřádá do konce* n*-tého období, je-li míra úroková* p *(za období)?* (Taftl-Soldát str. 221.—222).

1. *Vklady ukládají se na konci období.*

Ukládání peníze a na konci každého období lze zaměniti jiným, jednodušším způsobem, jenž vede k témuž konečnému výsledku. Uložme do banky část peněz, jež by vynesla za období a korun úroků, a těchto a korun zase ukládejme. Jest k tomu třeba, jak jednoduchý počet úrokový poučuje, částky $\frac{100\,a}{p}$. Ta však vzroste za n roků na $\frac{100\,a}{p} q^n$. V této sumě jsou obsaženy jednak uložená částka $\frac{100\,a}{p}$, jinak souhrn každoobdobních úroků a i s úroky z těchto úroků.

Abychom se tedy dopídili, kolik vlastně jsme ušetřili, jest od $\frac{100\,a}{p} q^n$ odečísti vložený kapitál $\frac{100\,a}{p}$. Veškerý nastřádaný kapitál (úspora) je pak

$$S_n = \frac{100\,a}{p} q^n - \frac{100\,a}{p}$$

$$S_n = \frac{100\,a}{p} (q^n - 1).$$

Výsledek tento se shoduje se vzorcem, uvedeným v učebnici na str. 222. Jest jen třeba násobiti v něm čitatele a jmenovatele stem.

2. *Vklady ukládají se na začátku každého období.*

Tento případ lze opět rozvésti na dva:

a) kolik ušetří se do začátku n-tého roku,
b) kolik ušetří se do konce n-tého roku?

Oba lze přizpůsobiti příkladu předešlému.

Poněvadž již na začátku období jest uložiti částku a, jest třeba kromě sumy $\frac{100\,a}{p}$, uvedené v předešlém příkladě, uložiti ještě peníz a, takže na začátku prvního období jest zaplatiti

$$\frac{100\,a}{p} + a = a\left(1 + \frac{100}{p}\right) = \frac{100\,a}{p} q.$$

a) Do začátku n-tého roku, tedy do okamžiku, kdy poslední úrok a byl nechán do ušetřené sumy, vzrostla částka $\frac{100\,a}{p} q$ na $\frac{100\,a}{p} q \,.\, q^{n-1}$, poněvadž $n - 1$ rok byla uložena.

Abychom se dopídili, kolik jsme ušetřili, jest od této částky odečísti uložený kapitál $\frac{100\,a}{p}$, tak že dostaneme

$$S_n' = \frac{100\,a}{p} q \,.\, q^{n-1} - \frac{100a}{p}$$

$$S_n' = \frac{100\,a}{p} (q^n - 1).$$

Jak patrno, shoduje se tento výsledek s oním výsledkem v příkladě předešlém.

b) Chceme-li však vyšetřiti, kolik ušetříme do konce n-tého roku uvažme, že část $\frac{100\,a}{p} q$ bude uložena n roků a že uložený kapitál $\frac{100\,a}{p}$, jenž začátkem n-tého roku měl býti vrácen, během n-tého roku vzrostl na $\frac{100\,a}{p} q$, takže ušetřený obnos

$$S_n'' = \frac{100\,a}{p} q \,.\, q^n - \frac{100\,a\,q}{p}$$

$$S_n'' = \frac{100\,a}{p} q\,(q^n - 1).$$

II. *Která je nynější hodnota důchodu r, splatného po n let na konci každého roku?*

Předpokládejme na chvíli, že by se důchod měl vypláceti ustavičně věčně. Kolik bylo by nám uložiti u banky, aby nám na konci každého roku mohla vypláceti důchod r? Jednoduchý počet úrokový nám odpoví, že by k tomu bylo třeba $\frac{100\,r}{p}$ korun. To jest nynější hodnota ustavičného důchodu. A nyní vraťme se k podmínce, že se má důchod vypláceti nikoliv ustavičně, nýbrž jen n roků. Jak nám nahradí banka tento zmírněný požadavek? Prajednoduše! Na konci n-tého roku, kdy poslední důchod nám vyplatila, vrátí nám deponovaný kapitál $\frac{100\,r}{p}$.

Nynější hodnota tohoto vráceného kapitálu jest $\frac{100\,r}{p\,q^n}$, takže nebylo třeba uložiti celou sumu $\frac{100\,r}{p}$, nýbrž jen kapitál

$$K = \frac{100\,r}{p} - \frac{100\,r}{p\,q^n},$$

čili

$$K = \frac{100\,r}{p} \left(1 - \frac{1}{q^n}\right).$$

Vzorec tento shoduje se plně se vzorcem

$$K = \frac{r}{q^n} \frac{q^n - 1}{q - 1},$$

jenž uveden jest v učebnici na str. 224.

Kdybychom chtěli bráti důchod na začátku roku nebo období, pak nezbylo by nic jiného, než abychom na začátku prvního roku složili opět $\frac{100\,r}{p}$, ale k tomu ještě částku r, kterou by nám ovšem banka ihned zase splatila. Nynější hodnota ustavičné renty této byla by

$$\frac{100\,r}{p} + r = r\left(\frac{100}{p} + 1\right) = \frac{100\,r\,q}{p}.$$

Po uplynutí $(n - 1)$ roku, t. j. hned, jak bychom na začátku n-tého roku obdrželi n-tý důchod, vrátila by nám banka uložený kapitál $\frac{100\,r}{p}$, jehož nynější hodnota jest $\frac{100\,r}{p\,q^{n-1}}$, takže nynější hodnota důchodu

$$K' = \frac{100\,r\,q}{p} - \frac{100\,r}{p\,q^{n-1}},$$

$$K' = \frac{100\,r}{p}\left(q - \frac{1}{q^{n-1}}\right),$$

čili

$$K = \frac{100\,r}{p\,q^{n-1}}\,(q^n - 1),$$

nebo

$$K = \frac{r}{q^{n-1}}\,\frac{q^n - 1}{q - 1},$$

jak opět uvedeno v učebnici na str. 225.

Zdržme se ještě okamžik u vzorců, jak jsou uvedeny v učebnici,

$$K = \frac{r}{q^n} \cdot \frac{q^n - 1}{q - 1},$$

a

$$K = \frac{r}{q^{n-1}} \cdot \frac{q^n - 1}{q - 1}.$$

Nabyl jsem zkušeností, že žáci, nepřemýšlejíce, berou za základ výpočtů vzorce tyto i v případech, kdy zásobitel $R_n = \frac{1}{q^n} \cdot \frac{q^n - 1}{q - 1}$ není obsažen v logarithmických tabulkách.

V tomto případě doporučuje se počítati dle vzorců

$$K = \frac{100\,r}{p}\left(1 - \frac{1}{q^n}\right)$$

$$K = \frac{100\,r}{p}\left(q - \frac{1}{q^{n-1}}\right).$$

O důvodech této výhodnosti netřeba se zmiňovati. Pouhý pohled nás o nich poučí.

Zde budiž též poznamenáno, že žáci mají výpočty prováděti schematicky, t. j. dle určitého plánu učitelem doporučeného. Počítání stane se přehlednějším, a tím i spolehlivějším.

Na ukázku uvádím dva vypočtené příklady.

1. *Někdo ukládá 18 roků na začátku každého z nich 520 K. Kolik ušetří?* $p = 3\frac{1}{4}\frac{0}{0}$.

$$S_n = \frac{100\,a\,q}{p}(q^n - 1).$$

a	520
p	$3\frac{1}{4}$
n	18
$\frac{100\,a}{p}$	16.000
$q^{18} - 1$	0·77836
S_n	**12859 K**

Čís.	Log.
q	0·01389
q^2	0·02778
q^{20}	0·27780
q^{18}	0·25002
$q^{18} - 1$	9·89118
q	0·01389
S_n	4·10919

2. *Která jest nynější hodnota důchodu 1200 K, splatného po 15 roků na konci každého pololetí?* $p = 1\frac{3}{4}\frac{0}{0}$.

$$K = \frac{100\,r}{p}\left(1 - \frac{1}{q^n}\right).$$

r	1200 K
p	$1\frac{3}{4}\frac{0}{0}$
n	30 polol.
$\frac{100\,r}{p}$	68571
$\frac{1}{q^{30}}$	0·59425
$1 - \frac{1}{q^{30}}$	0·40575
K	**27.823 K**

Čís.	Log.
q	$0·00753_4$
q^{30}	0·22603
$\frac{1}{q^{30}}$	9·77397
$\frac{100\,r}{p}$	4·83614
$1 - \frac{1}{q^{30}}$	9·60826
K	4·44440

O přijímání žáků do I. třídy středních škol.

Řed. **Fr. Sobek.**

Praha.

Několik samovražd, jež se v I. pololetí šk. roku 1903/4 udály krátce za sebou mezi studujícími středních škol pražských a předměstských, vzbudilo živý zájem učitelů středoškolských i široké veřejnosti. Pátráno — jak se tvrdilo — po příčinách toho smutného zjevu v několika hlučných schůzích a dlouho točil se kolem nich hovor soukromý i úřední. Leč téměř všechny úvahy měly ráz theoretický, neobírajíce se věcnou stránkou každého jednotlivého případu zvlášť, ač jest jasno, že spolehlivého soudu o některém zjevu nelze se dodělati leč dokonalou znalostí poměrů, ze kterých a za kterých vznikl.

K theorematům náleží také myšlenka četných odborníků, že z nejdůležitějších příčin sebevražd mezi studujícími jest ta, že snadno lze žákům býti přijatu do I. třídy. Kdyby prý přísnou zkouškou přijímací nebo jiným prostředkem odklizeni byli všichni žáci neschopní, nevyskytl by se pak ten smutný případ, aby žák poznav po několikaletém namáhavém učení, že není s další studium, z omrzelosti a rozčilení nad svým pochybeným životním směrem vložil na sebe ruku.

Nemaje tu uvažovati o tom, pokud se srovnává s pravdou, že poznání nepravé dráhy životní může míti nebo má rozhodný vliv při sebevraždě mládeže vůbec a studující zvlášť, aniž úkolem dáti odpověď k otázce: »A což zamítnutí a odstranění ze školy nebylo dosud příčinou nerozvážného skutku?«, podrobím věcnému rozboru jen požadavek, aby neschopní žáci byli odvráceni od středoškolského studia přísnou zkouškou přijímací nebo jiným prostředkem, na př. odstraněním. Především sestavím řadu statistických dat, jež se ovšem týkají jediného ústavu a zahrnují v sobě prospěch všech žáků přijatých, tedy i těch, kteří prodlením prvního šk. roku z ústavu vystoupili; odchodem jejich snižuje se sice procento neprospěvších koncem každého pololetí, ale jest to zjev naprosto nahodilý a nemá vlivu na stanovení principu, neboť i ti žáci měli »celkový prospěch«, byť nebyl na vysvědčení na odchodnou zvláštní známkou vyjádřen. Z každé tabulky mohlo by se učiniti množství vývodů, já však nevšimnu si leč těch, které se úzce týkají naší otázky, a poznamenávám, že zpráva ústavu za vybraných let byla v trojích rukou a že jsem repetentů do tabulek nepojal.

I. Známky na vysvědčeních frekventačních a prospěch žáků přijatých

1. při všech velmi dobrých, 2. při dvou velmi dobrých a 1 dobré, 3. při 1 velmi dobré a 2 dobrých, 4. při 3 dobrých, 5. při 1 kterékoli známce nižší.

Školní rok	Kategorie	Prospěch								
		E		I.		II.		III.		Součet
		č. abs.	%	č. abs.	%	č. abs.	%	č. abs.	%	
1890/1. Žáků 103	1.	8	13·3	42	70	7	11·7	3	5	60
	2.	1	8·3	6	50	5	41·7	—	—	12
	3.	—	—	13	72·2	3	16·7	2	11·1	18
	4.	—	—	3	50	2	33·3	1	16·7	6
	5.	1	14·3	4	57·1	1	14·3	1	14·3	7
1891/2. Žáků 69.	1.	12	28·6	23	54·7	7	16·7	—	—	42
	2.	—	—	6	75	2	25	—	—	8
	3.	1	11·1	4	44·5	3	33·3	1	11·1	9
	4.	—	—	1	16·7	4	66·6	1	16·7	6
	5.	—	—	2	50	2	50	—	—	4
1892/3. Žáků 70.	1.	18	43·9	17	41·5	4	9·7	2	4·9	41
	2.	—	—	5	62·5	2	25	1	12·5	8
	3.	1	10	3	30	5	50	1	10	10
	4.	—	—	2	50	1	25	1	25	4
	5.	—	—	1	14·3	4	57·1	2	28·6	7
1893/4. Žáků 85.	1.	17	27·4	35	56·4	8	12·9	2	3·3	62
	2.	—	—	10	90·9	—	—	1	9·1	11
	3.	—	—	4	66·7	—	—	2	33·3	6
	4.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	5.	—	—	2	33·3	3	50	1	16·7	6
1894/5. Žáků 79.	1.	12	24·0	31	62	7	14	—	—	50
	2.	—	—	8	66·7	2	16·65	2	16	12
	3.	—	—	5	62·5	2	25	1	12·5	8
	4.	—	—	—	—	2	50	2	50	4
	5.	—	—	1	20	4	80	—	—	5
1895/6. Žáků 76.	1.	19	38·8	25	51	5	10·2	—	—	49
	2.	1	14·3	4	57·1	1	14·3	1	14·3	7
	3.	—	—	5	50	4	40	1	10	10
	4.	—	—	1	33·3	1	33·3	1	33·3	3
	5.	—	—	2	28·6	4	57·1	1	14·3	7
1896/7. Žáků 74.	1.	19	47·5	20	50	1	2·5	—	—	40
	2.	2	20	6	60	1	10	1	10	10
	3.	1	11·1	3	33·3	5	55·6	—	—	9
	4.	—	—	—	—	2	100	—	—	2
	5.	2	15·4	4	30·8	6	46·1	1	7·7	13
1897/8. Žáků 57.	1.	12	38·7	16	51·6	3	9·7	—	—	31
	2.	1	9·1	8	72·7	2	18·2	—	—	11
	3.	1	20	3	60	1	20	—	—	5
	4.	—	—	2	40	3	60	—	—	5
	5.	1	20	4	80	—	—	—	—	5
1898/9. Žáků 84.	1.	10	21·7	28	60·9	7	15·2	1	2·2	46
	2.	1	12·5	7	87·5	—	—	—	—	8
	3.	2	9·5	14	66·7	3	14·3	2	9·5	21
	4.	—	—	2	66·7	—	—	1	33·3	3
	5.	1	16·7	2	33·3	2	33·3	1	16·7	6

Školní rok	Kategorie	Prospěch								Součet
		E		I.		II.		III.		
		č. abs.	%	č. abs.	%	č. abs	%	č. abs.	%	
1899/900. Žáků 81.	1.	16	34·8	24	52·2	6	13	—	—	46
	2.	3	17·65	11	64·7	3	17·65	—	—	17
	3.	—	—	6	75	1	12·5	1	12·5	8
	4.	—	—	3	50	1	16·7	2	33·3	6
	5.	—	—	—	—	2	50	2	50	4
1900/1. Žáků 59.	1.	12	36·4	17	51·5	4	12·1	—	—	33
	2.	2	16·7	9	75	1	8·3	—	—	12
	3.	—	—	5	71·4	2	28·6	—	—	7
	4.	—	—	1	50	1	50	—	—	2
	5.	—	—	3	60	2	40	—	—	5
1901/2. Žáků 65.	1.	13	34·2	20	52·6	5	13·2	—	—	38
	2.	—	—	10	77	3	23	—	—	13
	3.	—	—	1	33·3	2	66·7	—	—	3
	4.	—	—	2	66·7	1	33·3	—	—	3
	5.	—	—	4	50	4	50	—	—	8
1902/3. Žáků 75.	1.	12	26·7	26	57·8	6	13·3	1	2·2	45
	2.	1	11·1	5	55·6	3	33·3	—	—	9
	3.	—	—	6	54·5	5	45·5	—	—	11
	4.	—	—	1	33·3	—	—	2	66·7	3
	5.	—	—	4	57·1	2	28·6	1	14·3	7
Průměr za 13 let Žáků 977.	1.	180	30·9	324	55·6	70	12	9	1·5	583
	2.	12	8·7	94	68·6	25	18·3	6	4·4	137
	3.	6	4·7	73	57·5	37	29·1	11	8·7	127
	4.	—	—	18	39·1	17	37	11	23·9	46
	5.	5	5·9	34	40·5	35	41·7	10	11·9	84
Součet dle prospěchu		203	20·8	543	55·6	184	18·8	47	4·8	977

Vývody z těchto tabulek jsou tyto: 1. Průměrné roční procento propadajících žáků v tř. I. jest 23·6, z nichž 4·8% s vysvědčením třetí třídy. 2. Kdyby se přijímali žáci do I. třídy podle známek frekventačních za té přísné podmínky, že se vyžaduje alespoň jedna »velmi dobrá« a žádná nižší než »dobrá«, měla by pro naši věc důležitost jen data sub 1., 2., 3. V tomto případě bude E 198 = 23·4%, I. tř. 491 = 57·9%, II. tř. 132 = 15·6%, III. tř. 26 = 3·1%, tedy průměrné roční procento propadlých v I. třídě **18·7** a v nejpřísnějším případě, totiž při samých »velmi dobrých« vždy ještě **13·5%**, při čemž bylo by nutno z 977 žáků zamítnouti 774, t. j. **79·2%**; při nynějším způsobu přijímání propadá v I. tř. průměrně **18·3%**, tedy téměř tolik, kolik by jich propadlo při nejnižší kvalifikaci označenou 1 »velmi dobrou« a 2 »dobrými«.

II. Výsledky zkoušek písemných a prospěch žáků přijatých

1. při známkách chvalitebných a výborných, 2. při 1 nejnižší známce »dobré«, 3. při 1 nejnižší »dostatečné«, 4. při 1 známce nižší než »dostatečná«.

Šk. rok a počet žáků	Kategorie	Prospěch								Součet
		E		I.		II.		III.		
		č. abs.	%	č. abs.	%	č. abs.	%	č. abs.	%	
1890|1 — 103	1.	3	20	11	73·3	1	6·7	—	—	15
	2.	4	11·1	23	63·9	6	16·7	3	8·3	36
	3.	1	2·6	27	69·2	8	20·5	3	7·7	39
	4.	2	15·4	7	53·8	3	23·1	1	7·7	13
1891|2 — 69	1.	7	70	3	30	—	—	—	—	10
	2.	3	16·7	12	66·6	3	16·7	—	—	18
	3.	3	13·6	13	59·1	5	22·7	1	4·6	22
	4.	—	—	8	42·1	10	52·6	1	5·3	19
1892|3 — 70	1.	10	100	—	—	—	—	—	—	10
	2.	5	26·3	10	52·6	3	15·8	1	5·3	19
	3.	3	10·3	16	55·2	8	27·6	2	6·9	29
	4.	1	8·3	2	16 7	5	41·7	4	33 3	12
1893|4 — 85	1.	5	35·7	9	64·3	—	—	—	—	14
	2.	6	20·7	14	48·3	6	20·7	3	10·3	29
	3.	6	18·75	21	65·6	4	12·5	1	3·1	32
	4.	—	—	7	70	1	10	2	20	10
1894|5 — 79	1.	5	35·7	7	50	2	14·3	—	—	14
	2.	2	8·3	19	79·2	3	12·5	—	—	24
	3.	3	9·4	17	53·1	8	25	4	12·5	32
	4.	2	22·2	3	33·35	3	33·35	1	11·1	9
1895|6 — 76	1.	6	42·9	8	57·1	—	—	—	—	14
	2.	9	32·1	11	39·3	7	25	1	3·6	28
	3.	5	16·7	15	50	7	23·3	3	10	30
	4.	—	—	3	75	1	25	—	—	4
1896|7 — 74	1.	10	66·7	4	26·7	1	6·6	—	—	15
	2.	4	21	13	68·4	1	5·3	1	5·3	19
	3.	9	39·1	9	39·1	5	21·3	—	—	23
	4.	1	5·9	7	41·2	8	47	1	5·9	17
1897|8 — 57	1.	6	75	2	25	—	—	—	—	8
	2.	7	29·2	14	58·3	3	12·5	—	—	24
	3.	2	9·5	16	76·2	3	14·3	—	—	21
	4.	—	—	1	25	3	75	—	—	4
1898|9 — 84	1.	1	10	8	80	—	—	1	10	10
	2.	9	28·1	21	65·6	2	6·3	—	—	32
	3.	4	12·1	18	54·5	9	27·3	2	6·1	33
	4.	—	—	6	66·7	1	11·1	2	22·2	9
1899|900 — 81	1.	6	54·5	3	27·3	2	18·2	—	—	11
	2.	11	27·5	22	55	5	12·5	2	5	40
	3.	2	7·7	17	65·4	4	15·4	3	11·5	26
	4.	—	—	2	50	2	50	—	—	4
1900|1 — 59	1.	7	41 2	9	52·9	1	5·9	—	—	17
	2.	7	28	13	52	5	20	—	—	25
	3.	—	—	13	81·25	3	18·75	—	—	16
	4.	—	—	—	—	1	100	—	—	1
1901|2 — 65	1.	8	47·1	9	52·9	—	—	—	—	17
	2.	3	10·7	16	57·15	9	32·15	—	—	28
	3.	2	11·1	10	55·6	6	33·3	—	—	18
	4.	—	—	2	100	—	—	—	—	2

Šk. rok a počet žáků	Kategorie	Prospěch								Součet
		E		I.		II.		III.		
		č. abs.	$^0/_0$	č. abs.	$^0/_0$	č. abs.	$^0/_0$	č. abs.	$^0/_0$	
1902/3 — 75	1.	8	53·3	6	40	1	6·7	—	—	15
	2.	4	10·55	26	68·4	7	18·4	1	2·65	38
	3.	1	5	10	50	6	30	3	15	20
	4.	—	—	—	—	2	100	—	—	2
Průměr za 13 let. — 977	1.	82	48·2	79	46·5	8	4·7	1	0·6	170
	2.	74	20·6	214	59·4	60	16·7	12	3·3	360
	3.	41	12	202	59·2	76	22·3	22	6·5	341
	4.	6	5·7	48	45·3	40	37·7	12	11·3	106
Součet dle prospěchu		203	20·8	543	55·6	184	18·8	47	4·8	977

Vývody z těchto tabulek: Kdyby se přijímali žáci do I. třídy výhradně podle jejich známek z prací písemných za té podmínky, že se vyžaduje známka nejméně »dobrá«, měla by pro naši věc důležitost jen data sub 1. a 2. V tomto případě bude E 156 = 29·4$^0/_0$, I. tř. 293 = 55·3$^0/_0$, II. tř. 68 = 12·8$^0/_0$, III. tř. 13 = 2·5$^0/_0$, tedy roční průměr propadlých 15·3$^0/_0$ a v nejpřísnějším případě, totiž při podmínce známek pouze »výborných« a »chvalitebných«, vždy ještě 5·3$^0/_0$; z 977 žáků bylo by jich přijato v onom případě 530, v tomto jen 170, t. j. 17·4$^0/_0$. Jakmile připustíme také známku »dostatečnou«, propadne jich s druhou třídou 144, s třetí 35, tedy celkem 179 z 871, t. j. 20·6$^0/_0$, při čemž bylo by přijato o 10·9$^0/_0$ žáků méně. Z těchto zamítnutých žáků prošlo s vyznamenáním 5·7$^0/_0$, s I. třídou 45·3$^0/_0$.

III. Známky frekventační a výsledky zkoušek písemných i ústních a prospěch žáků přijatých

1. bez ústních zkoušek, 2. s ústní zkouškou pro 1 »dostatečnou«, 3. pro 2—3 »dostatečné«, 4. pro jednu známku nižší než »dostatečnou« (buď frekventační nebo písemní).

Šk. rok a počet žáků	Kategorie	Prospěch								Součet
		E		I.		II.		III.		
		č. abs.	$^0/_0$	č. abs.	$^0/_0$	č. abs.	$^0/_0$	č. abs.	$^0/_0$	
1890/1 — 103	1.	6	13	33	71·8	6	13	1	2·2	46
	2.	2	5·6	23	63·9	7	19·4	4	11·1	36
	3.	—	—	5	71·4	2	28·6	—	—	7
	4.	2	14·3	7	50	3	21·4	2	14·3	14
1892/2 — 69	1.	10	38·5	13	50	3	11·5	—	—	26
	2.	3	14·3	13	61·9	4	19	1	4·8	21
	3.	—	—	1	50	1	50	—	—	2
	4.	—	—	9	50	10	50	1	5	20
1892/3 — 70	1.	15	53·6	10	35·7	2	7·1	1	3·6	28
	2.	3	13	12	52·2	7	30·4	1	4·4	23
	3.	—	—	3	60	1	20	1	20	5
	4.	1	7·1	3	21·4	6	42·9	4	28·6	14

Šk. rok a počet žáků	Kategorie	Prospěch								Součet
		E		I.		II.		III.		
		č. abs.	%	č. abs.	%	č. abs.	%	č. abs.	%	
1893|4	1.	11	29·7	20	54·1	4	10·8	2	5 4	37
—	2.	5	18 6	17	62·9	3	11·1	2	7·4	27
85	3.	1	9·1	7	63·6	3	27·3	—	—	11
	4.	—	—	7	70	1	10	2	20	10
1894|5	1.	7	20	24	68·6	4	11·4	—	—	35
—	2.	3	11·1	15	55·5	6	22·3	3	11·1	27
79	3.	—	—	3	50	2	33·3	1	16·7	6
	4.	2	18·2	4	36·35	4	36·35	1	9·1	11
1895|6	1.	15	40·5	17	46	4	10·8	1	2·7	37
—	2.	5	20	14	56	5	20	1	4	25
76	3.	—	—	3	37·5	4	50	1	12·5	8
	4.	—	—	3	50	2	33·3	1	16·7	6
1896|7	1.	14	48·3	15	51·7	—	—	—	—	29
—	2.	7	31·8	10	45·5	4	18·2	1	4·5	22
74	3.	1	25	1	25	2	50	—	—	4
	4.	2	10·5	7	36·8	9	47·4	1	5·3	19
1897|8	1.	13	40·6	16	50	3	9·4	—	—	32
—	2.	1	6 25	12	75	3	18·75	—	—	16
57	3.	1	25	3	75	—	—	—	—	4
	4.	—	—	2	40	3	60	—	—	5
1898|9	1.	9	22·5	29	72·5	1	2·5	1	2·5	40
—	2.	5	17·2	14	48·3	9	31	1	3·5	29
84	3.	—	—	4	66·6	1	16·7	1	16·7	6
	4.	—	—	6	66·7	1	11·1	2	22·2	9
1899|900	1.	17	34	25	50	6	12	2	4	50
—	2.	2	9·1	15	63·2	4	18·2	1	4·5	22
81	3.	—	—	2	50	1	25	1	25	4
	4.	—	—	2	40	2	40	1	20	5
1900|1	1.	14	35	21	52·5	5	12·5	—	—	40
—	2.	—	—	11	73·3	4	26·7	—	—	15
59	3.	—	—	3	100	—	—	—	—	3
	4.	—	—	—	—	1	100	—	—	1
1891|2	1.	11	28·2	23	59	5	12·8	—	—	39
—	2.	2	12·5	6	37·5	8	50	—	—	16
65	3.	—	—	4	80	1	20	—	—	5
	4.	—	—	4	80	1	20	—	—	5
1892|3	1.	12	24	29	58	8	16	1	2	50
—	2.	1	5·55	12	66·7	4	22·2	1	5·55	18
75	3.	—	—	1	20	2	40	2	40	5
	4.	—	—	—	—	2	100	—	—	2
Průměr za 13 let.	1.	154	31·5	275	56·2	51	10·4	9	1·9	489
—	2.	39	13·1	174	58·6	68	22·9	16	5·4	297
977	3.	3	4·3	40	57·1	20	28·6	7	10	70
	4.	7	5·8	54	44·6	46	37·2	15	12·4	121
Součet dle prospěchu		203	20·8	543	55·6	184	18·8	47	4·8	977

Vývody z těchto tabulek: Kdyby pro přijetí žáka do I. třídy střední školy byly podmínkou známky frekventační spolu s výsledky všech zkoušek, ale tak, aby jediná »nedostatečná« nebo »sotva dostatečná« žáka od přijetí vylučovala, měla by platnost data sub 1., 2. a 3. V tomto případě bylo by E 196 = 22·9%, I. tř. 489 = 57%, II. tř. 139 = 16·25% a III. tř. 32 = 3·75%, tedy roční průměr propadlých v I. tř. 20%.

Při ústní zkoušce pro jedinou »dostatečnou« platí kategorie 1. a 2. V tomto případě jest E 193 = 24·65%, I. tř. 449 = 57·1 %, II. tř. 119 = 15·1%, III. tř. 25 = 3·15%, tedy roční průměrné procento propadlých **18·25%**, a v nejpřísnějším případě, t. j. za přijímání jen těch žáků, kteří nekonali zkoušky ústní ze žádného předmětu, vždy ještě **12·3%**. Toto číslo jest tedy za našich poměrů *ideálem*, jehož lze přibližně v I. třídě dosíci jen za té podmínky, aby každý přijatý žák měl jak na vysvědčení frekventačním tak z prací písemných známky nejméně »dobré«. Teď propadá průměrně v I. třídě 18·3%, na celém ústavě **12·7%**.

Zbývá dotknouti se otázky, bylo-li by spravedlivé a prospěšné, aby škola užívala nejpřísnějšího měřítka pro přijímání žáků do I. třídy. Odpověď má jest záporná. Nechtěje však podrobně věc vykládati, jen tolik řeknu, že by se tím zavírala střední škola, jež poskytuje přece obecného vzdělání, 20% nynějších středoškolských žáků, z nichž I. třídu s dobrým prospěchem vychodilo 54·4% a z těchto 9·2% s vyznamenáním. Ale jakmile se dáme na střední cestu, pro adepta střední školy přes to ještě velice neschůdnou, máme v I. tř. ihned — jak již bylo pověděno — *18·25*% propadlých, z odmítnutých pak žáků byla by dobrá polovina prošla, 5·8% z nich s vyznamenáním.

Celkový můj soud jest tento: Ani při nejpřísnějším měřítku pro posavadní způsob přijímací nelze se dočiniti toho výsledku, aby se do I. třídy nedostali žáci, kteří by prodlením školního roku nepropadli. Z této pravdy pak jde pravda druhá, ta totiž, že škola nepůsobí naprosto ve smyslu záporném; na propadání žáků rozhodujícím vlivem působí nikoli škola, nýbrž okolnosti mimoškolní, jež se téměř úplně vymykají vlivu sboru učitelského. A na tuto věc se velice rádo zapomíná; namáhavý i vysilující boj učitelův s mimoškolními příčinami klesání žactva po mravní i vědecké stránce náleží následkem zneuznávání pronikavého vlivu řečených příčin k trapným zkušenostem ideiálního stavu učitelského. I připadli mnozí na myšlenku, aby sborům professorským dána byla možnost odstraniti po nějaké době, snad před samým koncem lhůty ku placení školného, ty žáky, kteří se prokáží býti ke studiím neschopnými. Vzal jsem tedy i tento prostředek v úvahu.

Zásada tato se snáze vysloví než provede. Čím má býti neschopnost žákova k dalšímu, t. j. k budoucímu studiu prokázána? Zajisté jeho nedostatečným prospěchem v čase minulém. Leč nehledě k vratkosti tohoto soudu ani k tomu faktu, že neprospěch žákův jen v nejvzácnějších případech bývá zaviněn neschopností a že mnohý žák, který s počátku svých studií jen s těží se držel, ano občas i propadl, končí svá studia s vyznamenáním a bývá pak mezi vynikajícími pracovníky v životě, nehledě tedy k těmto důležitým momentům, bylo by nutno rozhodnouti, při kolika »nedostatečných« má býti žák prohlášen za neschopného ke studiím, má-li »nedostatečná«, složená z několika »dostatečných« a »nedostatečných« sem také býti počítána a kterých předmětů měla by se týkati.

Nemaje proč na tomto místě svého názoru vykládati a jsa před nutností zaujmouti přece nějaké stanovisko, rozhodl jsem se k účelům další úvahy, jež by jinak byla nemožná, pokládati za neschopné k dalšímu studiu ty žáky I. třídy, které v I. období nabyvše »nedostatečné« z jazyka latinského a českého nebo z jednoho z obou těchto předmětů a dvou jiných, v prvních týdnech následujícího období se nepolepšili. Pro svou úvahu vybral jsem šest osmiletí, počínajících postupně šk. roky 1890/1—1895/6, poněvadž vedení ústavu za tuto dobu bylo ve trojích rukou.

R. 1890/1 mohlo se dle zásady právě vyložené odstraniti z I. třídy 15 žáků ze 103 přijatých; mezi ostatními 88 žáky zbylo jich však přece 51, tedy téměř 58%, z nichž každý propadl jednou nebo několikráte po čas svého meškání na ústavě; zaznamenávám jen první propadnutí (číslice římská značí třídu, číslice za ní pololetí, číslice před ní počet žáků propadlých): 15 I_1, 7 I_2, 11 II_1, 1 II_2, 5 III_1, 1 III_2, 5 IV_1, 1 IV_2, 4 V_1, 1 VI_1. Mezi nimi i bývalí tři eminentisté.

R. 1891/2 mohlo se odstraniti 14 ze 69 žáků přijatých, ale zůstali přece 32 žáci, tedy nad 58%, z nichž propadli po prvé 8 I_1, 1 I_2, 5 II_1, 2 II_2, 3 III_1, 1 III_2, 7 IV_1, 1 V_1, 1 VI_2, 1 VII_1, 1 VII_2, 1 VIII_2; z nich býval 1 s vyznamenáním.

R. 1892/3 mohlo se odstraniti 18 ze 70 přijatých, ale zůstalo přece 30, tedy téměř 60% žáků, z nichž propadlo 8 I_1, 2 I_2, 5 II_1, 1 III_1, 6 IV_1, 3 VI_1; z nich mívali 2 vysvědčení s vyznamenáním.

R. 1893/4 mohlo se odstraniti 11 z 85 přijatých, ale zůstalo přece 39, tedy téměř 53% žáků, z kterých propadli 5 I_1, 3 I_2, 12 II_1, 3 II_2, 4 III_1, 7 IV_1, 1 IV_2, 1 V_1, 1 V_2, 2 VI_1; z nich mívalo 6 vyznamenání.

R. 1894/5 mohlo se odstraniti 11 ze 79 žáků, ale zůstalo jich přece 40, tedy nad 58%, z kterých propadlo 10 I_1, 2 I_2, 12 II_1, 1 II_2, 4 III_1, 2 III_2, 2 IV_1, 4 V_1, 1 VI_1, 2 VII_1; z nich mívali 2 vyznamenání.

R. 1895/6 mohlo se odstraniti 6 ze 76 žáků, ale zůstalo jich přece 36, t. j. nad 51%, z kterých propadlo 14 I_1, 2 I_2, 8 II_1, 4 III_1, 3 III_2, 2 V_1, 1 V_2, 1 VI_1, 1 VII_1; z nich mívali 3 vyznamenání.

Ve výkazech těchto bije velice do očí, že více než polovina těch žáků (51—60%!!), kteří s počátku budí dobrou naději v učení, prodlením studií svých propadá; přimyslíme-li si k nim žáky opakující (či měli by snad i tito hned opustiti ústav?), jest nade vši pochybu zjevno, že ani »odstraváni« nezjedná zvláštní úlevy v naší věci. Mimochodem budiž poznamenáno, že se tohoto prostředku za souhlasu rodičů skutečně, a to velmi vydatně, užívá, arci nikoli hromadně, nýbrž znenáhla; daleko největší část žáků, o které tuto jde, byla vzata prodlením studia z ústavu.

Leč řekne snad někdo — ač nevěřím — aby z I. třídy v určité lhůtě odstraněni byli všichni ti žáci, kteří mají i jen jedinou »nedostatečnou« z kteréhokoli předmětu. Buď si!

R. 1890/1 mohlo dle toho ze 103 žáků býti odstraněno 30, tedy přes 29%, ale zůstalo jich přece 37 (téměř 51%), z nichž propadli: 4 I_1, 5 I_2, 9 II_1, 5 III_1, 6 IV_1, 1 IV2, 4 V_1, 1 VI_1, z nich mívali 3 vyznamenání.

R. 1891/2 mohlo býti ze 69 žákův odstraněno 21, t. j. 30·4%, ale zůstalo jich přece 23, tedy téměř 48%, z nichž propadli 2 I_1, 1 I_2, 5 II_1,

$1\ II_2$, $3\ III_1$, $1\ III_2$, $5\ IV_1$, $1\ V_1$, $1\ VI_2$, $1\ VII_2$, $1\ VIII_2$; 1 z nich míval vyznamenání.

Tytéž poměry opakují se v každém osmiletí, což dostatečně patrno také z hořejších přehledů; žák, který si zachová vyznamenání po celá svá studia, jest vzácností; na př. v osmiletí 1890/1 podrželi po čas svého prodlévání na ústavě vyznamenání 2, ale šest jich pokleslo, někteří na třídu druhou.

Mám za to, že dosti jest těchto ukázek pro každého, aby se ujalo konečně přesvědčení, že sebe přísnějším usilováním nelze toho docíliti, aby žáci středních škol nepropadali, a to proto, že hlavní příčina toho zjevu netkví ve škole, nýbrž v poměrech mimo školu. Aby škola dosahova'a svých účelů, potřebuje nezbytně dobré vůle žákovy a pro své chovance řádných domácností; při nespořádané domácnosti, při nedostatku dobré vůle žákův marno jest vše namáhání, marny jsou i nejlepší intence školy. A kolik odpovědných dozorců přijde se po čas studia svého svěřence pozeptati na jeho chování a prospěch? Sem tam některý moudrý otec, častěji starostlivá matka, nebo některý blízký příbuzný, ale málo, málokdy stravovatel.

Nápravu tedy musí zjednati na prvním místě *rodiče* sami; ale k tomu potřebí jest zlaté zkušenosti a vzdělání. Kolik otců pozeptá se ředitele, jenž má seznam vhodných bytů pro žáky po ruce, kam by měli dáti synka na byt? Mně se to přihodilo čtyřikráte; poradil jsem, napsal jsem na lístek několik bytů, ale otec dal vždy žáka jinam, kde bylo laciněji.

Dobrá domácnost pro žáka jest tak starým požadavkem jako výchova sama; že však nebylo dosud lze učiniti mu dosti, třeba ho rodičům připomínati opět a opět. Dobrou vůli a chuť ku práci v žákovi udržovati, po případě probouzeti, jest předním úkolem školy.

Z hořejších tabulek lze si také něco positivního vybrati.

Z tabulek sub I. Při žácích, kteří mají na frekventačním vysvědčení buď samé »dobré« nebo některou známku nižší z kteréhokoli předmětu, byť spojenou s velmi dobrými, jest radno býti opatrnu, neboť propadá jich průměrně značně nad polovinu. *Z tabulek sub II.* jde naučení toto: Žáci, kteří vypracují některou písemnou práci »nedostatečně«, nevzbuzují pro studium mnoho důvěry, neboť propadá jich téměř polovina, ač ovšem někteří z nich studují i s vyznamenáním. Setkají-li se oba vypsané zjevy u téhož žáka, jest kategorickým imperativem pro zkoušejícího professora, aby se snažil důkladným vyptáváním zjednati si přesvědčení o žákově nadání a vědění; »dobré« odpovědi nejsou tu obyčejně nižádnou zárukou dostatečného prospěchu. Jedná-li učitel se žákem laskavě a dává-li mu přiměřené otázky, pozná, tísní-li ho novota věci, nebo snad nezaviněné nevědění (rozbor slovný i větný bývá slabou stránkou našich nastupujících primánků!), nebo konečně i neschopnost. Má-li hoch poměrně zdravý úsudek a vyniká-li čipernosti, může býti, byť leccos nevěděl, s klidným svědomím přijat. Nedostatek charakterisovaných vlastností jest zlým znamením pro budoucnost, byť žák sebe více věděl; neboť vědomosti jeho jsou mu vpraveny ad hoc, mnohdy pernou prací, a nedostatečnost žákova objeví se dříve nebo později, ale bezpečně.

Drobné příspěvky grammatické.

Dr. Václ. Flajšhans. *Král. Vinohrady.*

1. lháti.

Nová školní mluvnice i nová úřední ‚Pravidla' kodifikují tedy definitivně tvar *‚lžu', ‚lžou', ‚lže', ‚lžíce'* atd. místo starších ‚lhu', ‚lhou', ‚lha', ‚lhouce' atd.

Nejde mi tu o to, přiti se o etymologickou správnost těchto tvarů, ale o to, jak vlastně zní tento tvar v době, kdy vznikal náš jazyk spisovný.

Gebauer (Histor. Mluvnice, III. 2. s. v.) nemá pro tyto ‚správné' tvary ‚lžu', ‚lžíce' z doby našeho spisového jazyka vůbec dokladů. Správné tvary jsou doloženy ve století XIV., ve stol. XV. jsou velmi řídkou výminkou, ve století XVI. a dalších jen umělým archaismem — podle dokladů Historické Mluvnice.

Všímal jsem si této věci ve stol. XV. U Husa je tvar ‚lhu', ‚lhúce' atd. *pravidlem; pravidlem* jest i u Chelčického; v kázaních z r. 1420 (rozbor jich otiskl jsem ve Věstníku král. Č. Spol. nauk 1903) jest jen ‚lhu'; v rkp. XV. stol. v kap. knih. sign. F CXVI. fol. 105 „v hrdlo lhau" atd., nikdy jinak. Tvary správné jsou ‚rarissimi nantes'.

Leč zastanci dovolávají se obecného ‚lžu' atd. Ale toto dovolávání je přece jen omyl; novočeské ‚lžu' je přece = ‚lhu', tak jako obecné ‚peču' = ‚peku', ‚můžu' = ‚mohu'... atd. Jako se nemůže nikdo dovolávati obecného ‚peču' proti spisovnému ‚peku', tak nelze se dovolávati obecného ‚lžu' proti ‚lhu'. Neboť — krátce řečeno — toto obecné ‚lžu' je zrovna takový *novotvar*, zrovna tak *nesprávný*, jako je ‚peču'. Toho důkazem je právě tradice XV. a XVI. věku — která domnělého archaistického ‚lžu' vůbec nezná.

Spisovná mluva jest zajisté věc konvence a usu. Máme se držeti ustáleného jazyka spisovného jako palladia; nemáme zajisté jeho tvary ustálenými hýbati.

Tak se chovají ‚Pravidla' i ‚Mluvnice' k nejmakavějším chybným novotvarům; uvedu jich tu jen do třetice.

Co může býti chybnějšího nežli novočeská *věda*? Leda snad jen *tvar*, které docela vytlačilo starý a správný ‚tvar' *tvář*. A kdo by se dnes odvážil místo *věda* zaváděti ‚věze', místo ‚tvar' ‚tvář', ačkoli slova ta jsou sotva starší 100 let, nemají vůbec žádné opory v jazyce, jsou plodem neumělých jednotlivců a zatlačila dobrá správná slova starší?

Jak chybné je novočeské *mládec*! A kdo by se dnes opovážil, nahraditi je správným ‚mladec' třebas jen u Čelakovského?

Netřeba tyto příklady hromaditi. Ale jisto jest, že těchto chybných tvarů nikdo nevyklizí, že jich šetří i mluvnice a předpisy. A ‚lhouce', ‚lhou'... není ani dokonce tak chybné, jako jsou tyto novotvary. Zakládá se na analogii asi takové jako ‚chtíti' — ‚chtěj'; je zároveň výhradním pánem v polštině (lgę) a **ruštině** (lъgu), kde žádný grammatik neopovažuje se na ně sahati. Je jediným historickým tvarem v češtině — doklad z mluvy spisovné se ukazuje neporozuměním.

I myslím proto, že by se tohoto tvaru mělo šetřiti i ve škole; cpaní tvaru ‚lhu', ‚lhouce' do nového jazyka spisovného je zrovna tak neoprávněné a proti duchu jazyka, jako kdyby si dnes někdo vzpomněl, že impt. ‚chtěj' je hrubá chyba, že se má psáti etymologicky správné ‚chec' a kdyby tento svůj novotvar chtěl násilím vnutiti nynější mluvě spisovné.

2. básniti.

Čtenářům tohoto časopisu jest známo, že tvar *básník, básniti* (mimochodem řečeno, novotvar asi takový jako *lhu*) p. koll. Hošek prokázal za nesprávný.

P. koll. Hošek šel dále — a prohlásil dokonce existenci těchto slov v době staročeské za pochybnou; slovo *‚básník'* v tomto časopise, sloveso *‚básniti'* také v Českém Museu Filologickém.

Ukázalo se, že se mýlil; slovo *básník* jest zajisté u Husa bezpečně dosvědčeno; p. kol. Hošek to sám uznal. Ukázal jsem, že analogie ta staročesky byla snadno možna: dle domnělé rovnice ‚prázdn' — prázdník' sestaveno i ‚básn' — ‚básník'.

Sloveso *‚básniti'* doložil Gebauer z Túlce (Slovník staročeský, I., 28) ve formě „nebasiti". P. koll. Hošek v Čes. Mus. Filologickém, 1901, str. 210 postavil se proti

tomuto čteni Gebauerovu, tvrdil, že neměl k tomu práva, a navrhuje čtení *bášiti*. Opory pro toto čtení hledá v subst. *bách*, ad hoc smyšleném. Již tím výklad jeho ztrácí pravděpodobnost; Gebauer zajisté může se mnohem větším právem dovolávati skutečného, u Husa doloženého tvaru *‚básník'*.

Ale jest i bezpečný doklad přímý: Goll v Časopise Musea král. českého 1879, 64 uvádí z Rokycanovy Postilly doklad: *„básně* proti této zemi, tupě a haněje tu pravdu." Sloveso *básniti* je tím bezpečně doloženo. P. koll. Hošek by arci mohl namítnouti, že v jiném rukopise (v. Hrubý, České Postilly 1901, str. 127) m. *básně* stojí *bouře*, že tedy Rokycana snad napsal tak a nikoli *básně*. Ale tato námitka by mnoho nepomohla; nejde tu o to, psal-li tak Rokycana — písař opisující napsal fakticky *básně*: není-li to doklad z Rokycany, je to doklad neznámého autora století XVI., vždy ještě dosti starý, aby mohl posloužiti k verifikaci. Tímto dokladem nabývá pak oprava Gebauerova ‚basiti' = ‚básniti' jistoty — oba doklady pak zabezpečuje doklad *‚básníci'* u Husa, rovněž zase z nich nabývaje posily.

A tak můžeme říci, že tyto chybné novotvary „básník", „básniti" mají v češtině již své historické právo: vžily se a nemáme tuším oprávnění je zamítati.

Ještě slovo o slovese lháti.

Od **Fr. Bílého.**

Jsme povděčni p. prof. dr. Flajšhansovi, že pohnul touto otázkou a poskytl nám příležitost vysloviti mínění své o ní.

Sloveso lháti, staroslov. lъgati, mělo od pradávna v 1. osobě přítomného času tvar lžu, a týž tvar mělo již v jazyce staroslovenském (lъžą). Jest to tedy tvar původní a tvar správný; jiného ve staroslovenštině ani ve staré češtině nebylo. Ve spisovné češtině udržel se do 15. století; ještě Chelčický ho někdy užívá. Ve mluvě obecné se udržel až podnes.

Co dalo podnět ke vzniku novotvaru *lhu, lhou, lha, lhouce,* zda sloveso *mohu, mohou, moha, mohouce,* či přechodník *lže, lžíc, lžíce,* shodující se s jinými tvary slovesnými a jmennými, nesnadno dnes říci; ale ve 14. století se vynořil, a ve slovese *mohu* našel oporu. Byl to tehdy tvar ryze knižní, tvar jakési vyšší češtiny, a zůstal jím podnes. P. prof. Flajšhans našel, že již u Husa jest pravidlem a pravidlem že jest i u Chelčického a dále. Stanoví tím časovou hranici mezi oběma tvary. Přijímáme ji; ale nám jde víc o to, zda jest tvar *lžu* původním a správným, tvar *lhu* pozdějším a nesprávným. A toho nepopírá. Jest pak otázka: Smíme-li obnovovati staré tvary správné proti pozdějším nesprávným? Odpověď tu jest snadná: Stalo se to již ve mnohém. Vymýtila se cizí slova od 15. století se do mluvy vkrádající a v ní záhy zdomácnělá. Pořádek slov t. zv. veleslavínský odstraněn. Rozsah přehlasování zmenšen. Užívání přechodníku, obvyklé v 16. a 17. století, puštěno a zavedeno štítenské. Pravopis bratrský vymýtěn úplně atd. — dokladů dosti, že se jazyk v jednotlivostech vrací a smí vraceti ke tvarům starším a správnějším. Také jazyková činnost Dobrovského a Jungmanna na té zásadě se zakládá. Kdybychom nesměli hýbati zděděnými nesprávnostmi doby střední, stáli bychom na stanovisku Jana Nejedlého, nemožném. Spor by mohl býti jen o právo, jak daleko takové restituce smějí zasahovati. Restitucí některého slova neb tvaru nehýbe se ustáleností spisovné mluvy.

Při slovese lháti to dovolení je dáno samo sebou, poněvadž se do mluvy lidové neuvádí nic nového, nýbrž naopak lidový tvar se vrací do mluvy spisovné. I vzdělanci ve všedním hovoru sotva se vyhýbali tvaru lžu. Tato restituce, kde lidový tvar se stanoví také za spisovný tvar, má dokonce do sebe cosi moderního, folkloristického, a má za sebou mocnou oporu, mluvu celého národa.

P. prof. Flajšhans míní, že jest omylem dovolávati se tu lidového tvaru, a staví proti tomu tvary peču, můžu, kterých prý také nikdo se nebude dovolávati proti tvarům peku a mohu. Co praví o peču a můžu, v tom se s ním shodujeme. Těch se nikdo dovolávati nebude, poněvadž nikdy nebyly správnými a nejsou ani tvary původními. Lidovost sama nestačí na právo restituce; musí se k ní družiti

též správnost. Ale že by *lžu* bylo novotvarem, nelze přece říci; jedině by se mohlo říci: obnoveným tvarem. I kdyby se dokázalo, že tvar *lžu* kdy vymizel z mluvy lidové, tedy přece nelze říci, že lžu je novotvar, kterýmž slovem vždy se rozumí tvar nový, nikdy nebývalý. *Lžu* však bylo od nepaměti do 15. století jediným tvarem; od 15. století v písemné mluvě nabyl vlády umělý tvar lhu, jenž potrval as 500 let ve spisovné řeči. Ale nemá-li tvar lžu kontinuity v jazyce spisovném, má ji v jazyce obecném. Tam jistě nikdy nevyhynul, jako v něm nevznikl tvar lhu, a trvá tedy stále od dob nejstarších. Utíkati se k výkladu, že *lžu* vymřelo — ač na to dokladu není — a pak opět ožilo vlivem tvaru *můžu*, nemá pro sebe důvodu. *Lžu* drželo se v jazyce obecném jistě přirozeným vědomím spojitosti s tvary: pláču, skáču, tešu atd. Jinak by nám bylo připustiti, že i pláču atd. udrželo se vlivem tvaru peču, ořu vlivem tvaru mřu a tešu vlivem nějakého tvaru x, který by bylo třeba teprv objeviti.

Proti vymizení tvaru lžu z mluvy obecné ostatně svědčí také citované p. dr. Flajšhansem tvary peču, můžu a p., neboť ony jsou důkazem, že 1. osoba jednotného čísla a 3. osoba čísla množného neodolala vlivu a nátlaku osob ostatních a změnila i tam tvrdou souhlásku v měkkou, jako se to děje v osobě 2. a 3. čísla jedn. a v 1. a 2. os. množné. Jeví se tu tedy všude neodolatelný sklon k změkčování, a jen u jediného slovesa lháti by byl měl nastati opak? Tam lžu se mělo změniti ve lhu, ač navádějící prý k tomu *mohu* samo podlehlo proměně v *můžu*?

Ale o působení analogie slovesa *mohu* na vznik tvaru *lhu* nutno ještě poznamenati, že jest to analogie, jaká nevzniká nikdy v jazyce živém, nýbrž že jest to chyba spisovatelů po jakési zvláštní správnosti jazykové bažících. Analogie se vždy vyznačují tím, že jich působení nezasahuje zpravidla toliko jedince, nýbrž celý druh neb aspoň nejvyšší příbuzenstvo. Když podle *dám, dáš* vznikne místo volaju *volám, voláš*, pak to zasáhne celou třídu. Analogie *lhu* dle *mohu* jest *unicum*; není podobného případu analogického tvoření sloves V. třídy podle třídy I. Tvar lhu jest mylnou korrekturou, kterou postaveno sloveso lháti mimo zákon, vytrženo ze všech daných kategorií slovesných. Tak jazyk živý netvoří; *jazyk živý neisoluje, nevylučuje, nýbrž právě stírá rozdíly, uniformuje, seskupuje.*

Vyskytuje-li se tedy tvar lhu u spisovatelů 15. století, není to důkazem, že by byl také žil v jazyce lidu, v obecném užívání; mluva obecná by takového tvaru nevytvořila. Jest jen svědectvím, jak omyl, mající nátěr správnosti, se může hluboce zakořeniti.

Hájiti tvaru lhu znamená tedy podle našeho mínění dopomáhati k právu chybě theoretiků, kdežto ve tvaru lžu se zastáváme tvaru 1. původního a přesného, 2. lidového, 3. ode vždy platného. Proto má své poctivé místo také v „Pravidlech“ pravopisných.

Drobné zprávy.

Gymnasium a reálka. *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien* přináší ve svém ročníku 1903 na str. 1057—1084 delší pojednání od dr. N. Herze nadepsané: *Gymnasium a reálka,* v němž autor na základě 20leté zkušenosti své odůvodňuje návrh na sloučení gymnasia s reálkou. V prvých řádcích poukazuje, jak novější doba se kloní více k tomu, co je praktické, než co je vědecky důležité. Technik prý vše odkládá, co nehoví jeho praktickým potřebám. Ale medikové a právníci, ač se počítají také k stavům praktickým, jsou prý přece nuceni se učiti věcem, jichž v praksi nepotřebují.

Přes to, že nová doba žádá, aby člověk se učil jen tomu, co se pro praksi hodí, je s výhodou, zvykne-li si lidstvo také trochu nezištnosti a má-li zájem i na tom, co neposkytuje přímo jen výživu. A po té stránce přisuzujeme klassickým jazykům *větší cenu vzdělávací.*

Doznává se, že vědy přírodní nabývají ceny teprve praktickým využitkováním. Je pravda, že i lékaři teprve vyniknou, až se v praksi osvědčí, ale jejich praksi posvěcuje to, že si neberou na své vynálezy patentů.

Lepší kruhy posílají prý své syny do gymnasií, přes to, že otcové jejich za svých studií si mnoho stěžovali do nemilosrdnosti svých učitelů latiny a řečtiny a dlouho potom ještě o nepotřebnosti těchto jazyků mluvili. Zkušenost prý je poučila později, že jejich širý rozhled, jejich obecné vzdělání a jejich ušlechtilost kotví v gymnasijném klassickém vzdělání. Autor nejsa filologem, přece prý je nucen přisouditi jazykům klassickým větší cenu vzdělávací než jazykům moderním a to pro velikou bohatost forem, která jazyku francouzskému většinou a anglickému skoro úplně chybí. Ne sice memorování forem, ale správné užití jich pobádá k přemýšlení. U jazyků moderních začíná se tato duševní práce rozumová až při skladbě.

Lze-li tento cvik duše v třídách nejnižších nahraditi vědami přírodními? To by mohla jen fysika tím, že zjevy nejen popisuje, ale také se snaží vysvětliti. Ale odváží-li se kdo k této změně? Způsobilať by se tímto jednostranným vzděláváním ducha předčasná a tedy bezcenná zralost. Zájem pak pro věci abstraktní by byl utlumen docela, jak prý to lze pozorovati na žácích škol měšťanských. Tedy ani moderní jazyky, ani přírodní vědy nemohou býti v prvních třídách gymnasia náhradou za jazyky klassické.

Původně měly jazyky moderní na reálce býti tím, co jazyky klassické jsou gymnasiu. Ale brzo se poznalo, že toho nedovedou a důležitost jejich hledána v stránce praktické — v konversaci. Že však toho ve škole úplnou měrou dosíci nelze, je známo.

Jazyky klassické i moderní mají však ještě jeden vzdělávací moment — otvírají žáku literární poklady národa. Autor vyslovuje své přesvědčení, že duševní tříbení (die geistige Schulung) na reálkách a gymnasiích není rovnocenné. Dostačí prý jen poukázati na skutečnost, že abiturienti gymnasia přes menší počet hodin vyučovacích neumějí mnohem méně z věd přírodních — vyjma chemii — a že skrovné mezery brzy na universitě nejen vyplní, nýbrž i lépe se osvědčí, jak to na př. Helmholtz v r. 1890 poznamenal.

Dále tvrdí autor, že jsou gymnasisté — zejména ve vyšších třídách — ve studiu horlivější.

I rozdělení učiva je po mnohé stránce na gymnasiu lepší než na reálce, na př. geometrie a arithmetika jsou v jedné ruce již od I. třídy.

Také kreslení má cenu vzdělávací i praktickou. Studující lékařství znalí kreslení ovládají anatomii prý mnohem jistěji než ti, kteří nikdy nekreslili.

Zvláště obšírně autor odůvodňuje, proč možno s jistotou očekávati, že gymnasium pojme při nejbližší příležitosti ve svou učebnou osnovu *lučbu* a to jak z důvodů praktických tak i didaktických. Jestiť lučba vědou neobyčejně pokročilou a vlivu rozhodujícího pro lékařství. A té se věnuje na *celém* gymnasiu asi 20—30 hodin!

Tím prý ukázal, že vědy přírodní mají vliv na vzdělání, ale ne všestranný; jsou však rovnocenným prostředkem vzdělávacím s jazyky, ale jen společně s nimi. Ptáti se, kterému odboru — zda vědám přírodním či jazykům — přísluší přednost, znamená vyhledávati spor s nepřítelem smyšleným. Tvrditi však, že realisté mají tutéž duševní zralost jako gymnasisté proto, že, čeho se jim nedostává na vzdělání klassickém, nahrazují vzděláním přírodovědeckým, jest nesprávno, proto, že co do jazykového

vzdělání gymnasisté nad realisty daleko předčí, a co do vzdělání přírodovědeckého jen o něco málo za nimi stojí; v celku tedy mají větší obecné vzdělání.

Když byl p. autor ještě promluvil o přechodu reálních abiturientů na universitu, přichází k potřebě *jednotné* nižší střední školy 4 třídní ve spojení s vyšším gymnasiem 4 třídním a vyšší reálkou rovněž 4 třídní s tímto rozdělením hodin jednotlivým učebným předmětům.

Rozvrh hodin pro

	nižší gymn. a reálku					vyšší gymnasium					vyšší reálku.				
	I	II	III	IV	Celk.	V	VI	VII	VIII	Celk.	V	VI	VII	VIII	Celk.
Náboženství . . .	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8	2	1	1	1	5
Němčina	4	4	3	3	14	3	3	3	3	12	3	3	3	3	12
Latina	8	7	6	5	26	6	6	6	5	23	}3	3	3	3	12
Řečtina	—	—	4	5	9	5	5	4	5	19					
Francouzština . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	5	5	22
Angličtina	—	—	—	—	—	3	2	2	2	9	—	3	3	3	9
Zeměpis a dějepis	3	4	3	4	14	4	3	3	3	13	4	3	3	3	13
Mathematika . . .	4	3	3	3	13	5	3	3	3	14	5	3	3	3	14
Přírodopis . . .	2	2	1	—	5	3	2	2	—	7	3	2	2	—	7
Fysika	—	—	3	2	5	—	3	2	3	8	—	3	2	3	8
Lučba . , . . .	—	—	—	2	2	—	—	2	2	4	—	—	2	2	4
Kreslení	4	4	2	2	12	—	—	—	—	—	3	3	2	2	10
Geometr. kreslení a deskript. geometrie	—	2	2	2	6	—	—	—	—	—	2	3	2	2	9
Filos. propaedeutika	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	—	—	2	2	4
Krasopis	1	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tělocvik	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8
Celkem	30	31	31	32	—	33	31	33	32	—	33	35	32	34	—
Po případě . . .	—	—	—	—	—	(30)	(29)	(31)	(30)	—	(30)	(32)	(32)	(31)	—

Rozvrh tento ještě šíře odůvodňuje a modifikuje.

Že rozvrh ten by bylo třeba pro naše české poměry upraviti, jest na bíle dni. V tom případě bylo by nutno omeziti klassické jazyky ve prospěch češtiny, resp. němčiny. *Jazykové* vzdělání by tím neutrpělo. ***8 hodin latiny v I. třídě je uznáno zbytečným za nynější doby i samými filology a to nejvážnějšími*** a neudrží se už ani proto, že má se zavésti *polodenní* vyučování. ***Či chtěl by někdo učiti latině ve 2 hodinách za jediné půldne?***

Řečtinu bylo by možno pošinouti do vyššího gymnasia a z reálky ji vůbec vypustiti. Pak by bylo možno rozvrh tento vzíti za podklad i pro naše poměry a přiměřeně jej upraviti.

J. Sommer.

Unum necessarium. Die Persönlichkeit des Erziehers ist das Eine, was in allem Unterrichte, in aller Erziehung nottut . . . Ein kalter, interesseloser Lehrer verfährt stets unmethodisch, auch bei gewissenhafter Befolgung der Didaktik. Wenn nicht in ihm lebt, was er lehrt, und wenn dieses innere Leben nicht im äusseren Lehren zu Tage tritt, so quält er sich und die Schüler nur mit dem Stoffe herum. Ein erziehlicher Erfolg ist dabei undenkbar.

Wenn ihr's nicht fühlt, ihr werdet's nicht erjagen,
wenn es nicht aus der *Seele* dringt
und mit urkräftigem Behagen
die Herzen aller Hörer zwingt.

... Aber wir wollen doch mit unserem Unterrichte *erziehen;* wir haben ein bestimmtes Menschensein als Leitbild im Auge, zu dem wir den Schüler kraft unseres Unterrichtes emporzuziehen versuchen. Das aber ist ein blosses Einpauken und Drillen durchaus nicht imstande, sondern dazu ist notwendig, dass wir alle seelischen Kräfte und Triebe des Schülers mitheranziehen, dass wir bis ins Innerste der werdenden Persönlichkeit hinabzugreifen verstehen und so bewirken, dass darin etwas wird, etwas hervorwächst, was sonst nicht zu Tage getreten sein würde. So ist also unser Erziehungs- und Unterrichtsziel in der Tat dem Ziele des künstlerischen Schaffens zu vergleichen, wenn auch mit dem Unterschiede, dass der Künstler seine Schöpfung aus dem Nichts hervorzaubert, während es sich bei uns mehr darum handelt, schon vorhandene, aber schlummernde Keime zu wecken ...

Ernst Linde, Persönlichkeits-Paedagogik. (Na str. 4—7.)

Nový příspěvek k praxi zkoušení podán od dra Jos. Tominška v 7. sešitě ročníku 54. Zeitschriftu für die österr. Gymnasien. Autor uvádí předem literaturu, z níž ve svých vývodech vychází. Popud k ní dal ředitel dr. *Martinak* svou známou přednáškou „o zkoušení a známkování" na VII. sjezdu něm.-rak. professorů (Österr. Mittelschule, 1900, 262 sld.), o níž a k ní se připínajícím článečku dr. *D. Schmida* (ib., 424 sld.) V. Čermák podal obšírnější zprávu v tomto časopise (VIII. roč., 204 sld.), kde (IX. 54) otištěn doslovně i epilog k ní od prof. *Pölzla* (Österr. Mittelschule 1900, 61 sld). K tomu druží se články dr. *R. Löhnera* (Die Klassifikationsfrage v Zeitschriftu f. d. österr. Gymn. 1900, 1145 sld.), zejména dr. *Kamila Huemera* (Über den Wert des Prüfens und Notengebens in der Schule, ib., 1901, 344 sld.) a posléze dr. *A. Höflera* (Eine künftige einfachere Noten-Skala, ib., 1901, 816 sld.).

Chceme tu uvésti stručně tresť stati Tominškovy ne proto snad, že by podávala pokyny nové, nýbrž že shrnuje přehledně lepší stránky dnešního způsobu zkoušení na střední škole.

První zásadní otázka jest, *má-li se vůbec zkoušeti.* Odpověděti na ni jest nutné, poněvadž i zjevy jakó nervosa a samovraždy byly uváděny se zkoušením v příčinnou spojitost. Dr. T. odkazuje tu k článku dra Huemera, kterým dle jeho soudu cena i podstata zkoušení i jeho nutného následku, známkování byla správně vystižena a definitivně stanovena, a chce objasniti věc pouze několika hledisky hlavně s jejích praktických stránek.

I. Zkoušení není pro učitele ani příjemné ani snadné, poněvadž — vedle vrozeného taktu, kterého vyžaduje více než kterákoliv jiná stránka vyučování — jest třeba dlouhého sebepozorování a autokritiky, aby učitel byl svým zkoušením uspokojen.

Ale poněvadž *zkoušení, ať již v jakékoliv formě, jest v praxi nutné, pokud se vysvědčení vydávají* — a bez těch školy asi nebudou — proto „bez zkoušení to nejde". Odstranění zkoušek by sice vzbudilo souhlas rodičů i žáků, ale poněvadž je zapotřebí známek, nezbýval by než *modus obsáhlejších zkoušek na vysokých školách.* Ale ten se neosvědčuje leckdy ani na vysokých školách, kde se volá často po rozdělení zkoušek, měl by zlé následky pro mládež středních škol, která potřebuje ještě stálého vedení, a měl by v zápětí neslýchané přetížení žáků, že by střední škole stačili jen žáci nejnadanější. Tyto důvody mluví *pro zkoušení dosavadní během roku.* Ale jen jak zkoušeti? Jsou celkem *cesty dvě.*

1. Žák jest vyvolán, dostane delší nebo několik kratších otázek, při čemž ostatní žáci jsou z práce vyloučeni.

*

2. Ve větší oblibě jest *dialogická methoda* krátkých otázek a okamžitých odpovědí, při nichž celá třída jest nucena spolupracovati.

Obě methody mají své dobré i stinné stránky, na př. Pölzl právem ukazuje rub methody dialogické obavami, má-li učitel vždy k ní dost potřebné duševní i tělesné pružnosti i tvrzením, že by takovéto duševní napětí unavovalo žáky daleko více než střídání výkladů a zkoušek.

II. Ale s nějakým vymezením všeobecně platných pravidel a postupů daleko se nedojde, a jest nutno, aby učitel přizpůsoboval sebe i vyučování měnlivým potřebám školy. Nutno *při zkoušení stále míti na mysli:* 1. *předmět učebný,* 2. třídu a to a) její *stupeň,* i b) *počet žáků,* a 3. *individualitu jednotlivých žáků.*

1. Methoda zkoušení v jednotlivých předmětech nemůže býti přirozeně táž a podává se z jejich povahy. Při dějepise, hodině čítankové i jinde bude souvislé vypravování vítaným cvičením v souvislém proslovování myšlenek, naproti tomu dávati tucet otázek při hodinách grammatických *stále* jen *jedinému* žáku, bylo by nanejvýš nemístno. Tu jest rychlé střídání přímo rozkazem.

2. Jinak zajisté nutno jest vyučovati i zkoušeti ve *třídách nižších,* jinak ve vyšších. V nižších jest zprvu začíti stejně jako ve škole obecné: vykládati i zkoušeti účastí celé třídy, postupně ovšem jest zaváděti i výklad i zkoušku souvislejší. Na středním stupni občas jest ovšem sáhnouti k methodě dialogické, ke které nutí i jinde ve třídách přeplněných potřeba známek i nutnost častějšího zkoušení, aby si žáci nezvykali počítati, kdy asi na ně dojde.

3. Je jistě spravedlivo, aby zkouška byla přizpůsobena *individualitě žákově,* jeho přirozenému nadání. Takovému žáku, který se umí obratně vyjadřovati, tomu bude radno popřáti občas více času, aby okázal, co dovede; žáci naslouchají takovým výkonům často neméně pozorně než výkladu učitelovu. Od toho pak, který jest jinak dobrý, píše pěkné úlohy, ale kterému dar řeči není dán, z kterého nutno každou odpověď „pumpovati", jak se říká, bylo by nespravedlivo požadovati právě jen souvislé vypravování. Ale to všecko ovšem vyžaduje, aby *učitel individualitu svých žáků znal.* A poněvadž nedostatky tuto zmíněné pociťují se ve větší míře až ve třídách vyšších, je na pozorování individualit dosti pokdy.

Ale naopak nesmíme zvláště v nižších třídách u *dialogické* methody požadovati duševní napiatou součinnost tak přísně, nýbrž tu a tam připustiti možnost lidské slabosti. I když jest vyučování živé a zajímavé, dětinský žák přece velmi snadno poleví svému duševnímu napětí, zabere se v sladké snění, ve kterém, třebas jen na mžik, zapomene na přítomnost. Je-li při tom vyvolán, zmaten mlčí. Má za to dostati špatnou známku? Pokud není takových případů mnoho, dojista nikoliv. Vmyslí-li se kdo v dobu vlastního dětství, uváží i omluví mnohé okolnosti. Zejména neočekávejž nikdo od malého žáka téhož zájmu o látku, který učitele stále udržuje v napětí a jehož nedostatek v něm snadno vzbuzuje nevoli. — Na žáky zřejmě roztržité bude učitel ovšem právem přísným.

III. Výsledkem všeho, co tu pověděno, jest, že methodu zkoušky nutno určiti od případu k případu. Naproti tomu neúchylnou pravidelnost a schematické rozdělení doby vyučovací pociťoval by brzy žák i učitel jako tísnivé pouto a jednotvárnou šablonu. Přihlédá-li učitel ke *třídě, předmětu, zvláštnostem látky,* které právě má učiti, k *povaze žáků,* k *okamžité potřebě* i k *vlastní disposici, a činí-li zadost i všeobecným požadavkům každé zkoušky, pozbude zkouška jistě svého strašidelného vzezření.* Strach před ní a trápení s ní bude míti jen žák líný a naprosto neschopný, onen toho zasluhuje, tento nepatří na střední školu. Žák nervově jinak zdravý jistě ze zkoušek se nervosním nestal. Moderní nervosa, jak Pölzl ukázal, má jiné kořeny.

Jedině tedy *střídáním delších zkoušek a methody dialogické,* okolnostmi i potřebou se řídícím, dojdeme uspokojení. Zmírní se jím i nepozornost, zaviněná často systematickým „starým" zkoušením i nepřetržité napětí methody dialogické, které by nezbytně unavilo.

Poněvadž jednotlivým předmětům nehodí se stejná methoda, žádá dr. T., aby i k tomuto střídání vzat byl zřetel při sdělávání rozvrhu hodin.

Pokyny, jak střídání method prováděti, lze ovšem dáti jen pro konkretní případy. Obecně lze jen říci: *Škodlivé následky jedné methody buďtež vyvažovány včasným užitím methody druhé,* což může se státi i episodicky, byl-li na př. některý žák přistižen při delším zkoušení nepozoren. Naproti tomu dialogická methoda stala by se při vší oživenosti nudnou, kdyby se jí stále bez výjimky užívalo. Vedla

by také k tomu, že by si žák zvykl nepřikládati váhy tomu, nedovedl-li na několik otázek odpověděti. Proto je radno občas zkoušeti jednotlivé žáky obšírněji; přípustno jest den takové zkoušky určiti předem.

Ideální jest ovšem zkoušení *nepovědomé*, které jest úzce spojeno s průpravou nové látky. To ovšem proto bude blíž methodě dialogické a má býti pravidlem v nižších třídách, ve vyšších při filosofické propaedeutice. Jinde je nutný kompromis.

IV. Zbývá vnější otázka — *známkování*. Zkoušeti jen na známku jest zakázáno; právem. V jádru jest věc tato: Zkoušeti jest nutno, tím docházíme známek, poněvadž každou zkoušku oceňujeme známkou ať již napsanou či jen myšlenou. Proto „zkoušením na známku" může býti myšleno jen zkoušení, které chce docíliti určitého předepsaného počtu známek, což někdy v přeplněných třídách není úkolem právě nejlepším. Tu — myslí dr. T. — odpomůže se tím, ustanoví-li se doba, *kolik minut nejméně má býti žák zkoušen*. T. odkazuje tu na Návod (Weisungen str. 43.) a radí vedle toho, zkoušeti dialogicky promíšeně tak, aby na všecky žáky došlo: z takového zkoušení zaznamenati jen známky nápadnější. Jinak má za nutné *odlišovati známky ze zkoušek obšírnějších, které mají býti zapisovány hned do úředního katalogu, od známek methodou dialogickou získaných a jen pro učitele zaznamenaných, z nichž občas utvořiti jest známku výslednou* od oněch nějakým znamením odlišenou, poněvadž by jednotlivými — náhodně špatnými — známkami mohlo býti hodnému a pilnému žáku ublíženo. — Potud dr. T., jehož návrh tuto uvedený není pro nás nic nového, poněvadž se u nás dle výnosu z. š. r. ze dne 25. května 1899 č. 16173 již provádí.

Také jednou pěkné slovo o nás. Málokterý z divadelních hostů našich vůbec a v posledním pětiletí snad žádný nedovedl získati si sympatie pražského obecenstva činoherního tou měrou, jako paní Betty Henningsová. Vystoupení její v posledních dnech na scéně Národního divadla bylo pravým uměleckým požitkem a tož svátečním požitkem. Seveřanka paní Henningsová byla první, která přinesla zvuk dánského slova na české jeviště a první mluvila Ibsena v jeho mateřštině ve zlatém domě nad Vltavou. A nevadilo, že slovům téměř nikdo nerozuměl — hře její, hře hlasu, hře gest, která je svrchovaným jejím uměním a vlastním životem, porozuměl každý.

Nehodlám pouštěti se do posuzování její umělecké kvality, oceněné a známé s dostatek i mimopražským interesentům ze zpráv denních a divadelních listů. Jen několik jejích slov chci zde uvésti, několik výroků, kontury jejích dojmů z krátkého pobytu v Praze, jak soudí o nás, o naší národní povaze, o našem umění a umělcích atd. Cituji z dánských listů, které o překot hleděly získati její zprávy — také rys, svědčící o její oblibě nejen za hranicemi, ale — a to je vzácné — i doma!

„Věřte — praví — nemám nikterak pocit, že bych proto, že tři večery sklizela jsem hojnost květin, nadšený souhlas a nalezla plné pochopení a ozvěnu svého umění u cizího národa, byla tím hotova s tímto národem. Naopak, je mi, jako by mně za krátkého pobytu tam byl svěřen nějaký úkol. Nikdo nic neřekl, nikdo nepřišel s vyzváním, a přece jako by všichni stáli přede mnou s prosebně rozepiatýma rukama: Hle, máme otevřené oči a uši pro skandinavské umění, máme náruč rozevřenu, abychom přijali vás a rozuměli vám, ale když přijdete, přičiňte se zase u vás, aby tam na severu nalezli slechu pro nás a naše umění." Je to národ uzavřený, avšak bohatě nadaný, ideální a energický národ, vzdychající po tom, aby svou národní duševní kulturu mohl povznésti do světa...

Je to zvláštní národní nadšení mezi těmi lidmi, jež přímo rozehřívá srdce, jsme-li jeho svědky. Národní cit je tam pružným pérem ve všem. Proto jejich umění má u nich takový význam; chápou, že mají v něm největší oporu pro svoji kulturu a jazyk, jejž tolik milují, že necouvají před žádnou obětí. Je tam na př. celá zvláštní česká soustava školská, vydržovaná jen dobrovolnými příspěvky soukromými. Také jejich Národní divadlo vydává svědectví o neobyčejné obětivosti pro národní věc. Vystavěno bylo z výnosu všeobecné sbírky po celé zemi a když hned po té vyhořelo do základů, byla zahájena sbírka nová, kterou okamžitě sebrána táž suma a divadlo postaveno po druhé. To je veliký čin. A nemyslete, že Čechové spořili, když běželo o postavení chrámu pro své umění. Vystavěli si budovu monumentální, neobyčejně nádhernou, uvnitř s celými poklady umění malířského. Divadlo pojme přes 2000 lidí a má báječnou akustiku. O umělcích mohu říci jenom vše nejlepší. Hned první večer byla jsem radostně překvapena. Vše bylo na míle vzdáleno

německé nabubřelosti a hlučícího pathosu. Bylit to lidé, již chodili po scéně, žijící, přirození lidé, kteří hovořili, smáli se a truchlili jako hovoříme, smějeme se a truchlíme ve všedním našem životě. Bylo to umění opírající se skrz na skrz o jemné nuance a nálady... Nevím určitě, jak horlivými zbožňovateli Ibsena jsou Češi. Přijali jej v nejhlubší, zasmušilé, hrobové vážnosti, a odvážil-li se někdo z obecenstva se zasmáti při představení, obracelo se celé divadlo a rozhořčeně jej zakřikovalo... Nár. divadlo poskytuje stále novinky, v nichž se *pracuje* — ach, kdybyste věděli, *jak* se pracuje!... A vše splývá dobře s tou ohnivou obětovností pro vše, co patří k národnímu umění, kterouž se celý národ vyznamenává. O tom však dovolím si šíře promluviti jindy...

Čechové jsou národ po výtce hudební, a abonenti nemají nic proti tomu, podá-li se jim táž opera 4—5krát v saisoně. Také v tomto oboru plýtvá se velkými sumami práce... Dramatická stránka výkonu pěvců úplně odpovídá celému českému činohernímu umění. Jsou to lidé vyjadřující lidské city... Za mého pobytu studovala se právě „Armida“, nová opera v celé Evropě známého českého skladatele Dvořáka, který sám řídil nastudování... Kromě této slyšeli jsme z českých národních oper „Psohlavce“. Dramatický děj se známou episodou z vlastní historie Čech, hudba je komponována chefem divadelního orchestru Kovařovicem, skladatelem, o němž mohu jen říci, že se divím, že není doposud znám v celém světě. Hudba jeho přes vnější wagnerovský apparát kypí nesfalšovanou původností, je prosta vší přepiatosti, dojemná, mužná, mocná... Čechové také touží o to, aby jejich národní hudba se rozšířila. Před 10 lety jel celý operní personál do Vídně, kdež sehrál řadu českých oper, mezi jinými též Smetanova díla, z nichž „Prodaná nevěsta“ putovala po té po evropských scénách. Takové vyjížďky jsou však vždy peněžně odvážným kouskem. Proto neodvážili se to opakovati, nýbrž vynašli si jiný prostředek. Každým rokem od poloviny srpna do poloviny září hraje se v Nár. divadle vybraná řada českých oper, aby celý hudbymilovný svět mohl přijíti se na ně podívat. Je to instituce obdobná se slavnostními hrami v Bayreuthu a dle mého mínění stejně zajímavá... Také musím se zmíniti o muži, jemuž my Dánové jsme povinni díky za známost, jakou v Praze mají o našem umění, literatuře a celé kultuře. Je to prof. Kraus, osobnost nanejvýš zajímavá. Je professorem germánských řečí a horlivým zbožňovatelem Goetha. Studiem jižnějutských věcí cítí se jako Čech spřízněn s námi Dány. Naučil se dánsky, vnikl do našich poměrův a když viděl, že by Čechové mnohému mohli se přiučiti od nás, mezi jiným v oboru zemědělském, projel s českými sedláky několikráte Dánsko, aby je poznali z autopsie... Doufám a myslím, že moje pohostinská hra bude míti trvalé následky, které budou podporou toho, aby dánské a české umění bylo více k sobě semknuto. Znají nás tam... Také naše nová literatura je zajímá... Musíme jim však vyjíti vstříc; je to národ, s nímž můžeme navzájem vyměniti mnohé duchovní hodnoty...

Bohužel neměla jsem příležitosti viděti mnoho z města; nebylo kdy. Jen jeden den mohli jsme konati projížďku... Pak jsme vystoupili na vrch a viděli Prahu zrovna pod sebou zahalenu v mlhavý závoj, z něhož vyčnívala spousta hrotů a věží jako stožáry ze spousty ponořených lodí, čnějících nad povrch moře. Byl to úchvatný pohled... Také jsem viděla zajímavou synagogu a hrob Tychona de Brahe. Co bych dělala se všemi květinami? Ty by povadly v železničním kupé. Proto zajela jsem tam poslední den a přinesla je v poctu svému velkému krajanu...“

Uvádím tyto úryvky z dojmů dánské umělkyně, poněvadž pokládám je za zajímavé pro nás ne se stanoviska pouze divadelního, nýbrž i všeobecného. Jaké pozornosti a vážnosti požívá paní Henningsová doma, svědčí dopis, který dostala hned po svém návratu z Prahy od ministra kultu; děkuje jí v něm, že „svým uměním získala čest naší otčině v cizí zemi“. —*hm*—

Výnos o tělesném výcviku na středních školách ministrem k. a v. veškerým zemským úřadům školním, vydaný dne 24. února 1904 č. 6404 především vyslovuje na základě zpráv těchto úřadů, pak programů školních a rozprav časopisů odborných a *sjezdů professorských* potěšení, že účin výnosem min. ze dne 15. září 1890 č. 19097 o tělesném výcviku mládeže středoškolní zamýšlený namnoze byl dosažen. Vyučování tělocviku zvelebilo se do do šíře i hloubky, zvl. následkem revise učebné osnovy pro tělocvik r. 1897 provedené a vydáním Instrukcí proň.

Počet plavců a bruslićů vzrostl ve středních školách ochotou obcí, spolků a jednotlivců pro návštěvu plováren, koupelen a kluzišť projevenou. Také výcvik ve veslování, ježdění na kole a lyžích, pak vycházky a výlety se mnohonásobně povznesly. Nejlepších výsledků se dosáhlo v pěstování her mládeže. Kdežto dříve se dály jen v rámci vyučování tělocviku, nyní zemské úřady školní a učitelské sbory podporují obecné jich zavedení a soustavné vpravení do vychovacího úkolu středních škol. Některé z nich už mají vlastní, účelně zřízená hřiště; jinde je propůjčily obce, úřady vojenské, spolky a soukromníci. Účast žáků obnáší někde až i 50—60% veškerého žactva, a počet herných dnů se zvětšil nad očekávání původní.

Naproti tomu jsou doposud školy, kde buď vůbec hry se nepěstují anebo tak skrovnou měrou, že účast nedosahuje ani 20%, a dnů herných nevykázáno ani 10 do roka. Vina se svaluje na místní poměry, obtíže při získání hřišť, skrovný zájem učit. sborů, nezkušenost správců her a j. Takovým chováním sborů učitelských se zeslabuje a otupuje přirozený zájem žáků na hrách a lidových cvicích. Také prý vadí rozvrh povinných a nepovinných předmětů na odpolední hodiny vývoji her mládeže.

Tyto poměry přiměly ministra, aby dodal nového podnětu podpoře tělesného výcviku tak šťastně započaté, nařiditi toto:

1. aby učit. sbory ústavů, kde výcvik tělesný a zvl. hry mládeže málo se pěstují, znovu byly vyzvány, aby s veškerým úsilím o to se zasadily, aby k účelu tělesných cvičení, zvláště pak her mládeže vše potřebné zařízeno bylo, tedy zejména aby s příslušnými úřady, pokud se týče osobami jednaly o opatření neb alespoň najetí vhodných hřišť.

2. V ročních hlavních a inspekčních zprávách má zemským školním úřadem o oněch členech sboru učitelského, kteří o zvelebení řečených cvičení tělesných a vůbec péče o zdraví studující mládeže zvláštních zásluh si získali, zvláštní zmínka učiněna býti, po případě i návrhy buďtež učiněny na zvláštní jich remuneraci.

3. Po míře prostředků po ruce jsoucích povolena budou stipendia cestovní k lepšímu výcviku oněch, již hry řídí, aby na kursech se účastniti a informační cesty podnikati mohli. Žádosti toho se týkající mají s návrhy zemské školní rady nejdéle do května každého roku ministerstvu býti předloženy.

4. Při zdělávání rozvrhu hodin ředitelé na provozování her mají obraceti zřetel co největší.

První mezinárodní kongres pro školní hygienu v Norimberce dne 4.—9. dubna 1904 s výstavou předmětů a zařízení, škole po stránce hygienické vhodných.

Na podnět celé řady hygienických spolků uspořádán byl letos první mezinárodní kongres pro školní hygienu, aby se na něm rokovalo o celé řadě otázek dosud nerozřešených nebo jen kuse odbývaných a aby se získala jednotná zařízení zdravotnická, škole a blahu lidu, budoucí generaci prospěšná. Práci průpravnou opatřiti měly sbory organisační říšské, zemské a místní. U nás byl ustanoven hlavním norimberským výborem předsedou c. k. zdravotní rada dr. Altschul, a výbor celý byl vybrán mezi německými lékaři a učiteli. Když pak nebyl výbor český s předsedou c. k. zdravotním referentem MUDr. Pelzem uznán, neměli jsme na celém kongressu vlastního zastoupení a byli jsme odkázáni na přihlášky osobní, přímé. Přirozený toho následek byl, že mezi bez mála 1500 členy kongressu — tak aspoň udáván výborem posledně v Norimberce jich počet — byli jsme zastoupeni měrou zcela nepatrnou. Mezi 261 členy kongressu z Rakouska jest jmenovati zástupce c. k. ministeria kultu a vyučování, pp. dvorního radu dra Jana Huemra a professora dra L. Burgersteina. Ministerium vnitra zastupovali pp. univ. professor dr. S. Exner a ministerialní rada dr. Illing, z c. k. zemské školní rady pražské byli přítomni pp. c. k. zem. školní inspektoři K. Nečásek a dr. Th. Tupetz.

Střední školy české měly tam zástupce jediného, měšťanské a obecné školy české dle seznamů posledních 3. Jest litovati, že bylo účastenství kollegů tak malé, poněvadž nebylo při obsáhlém programu možno jednotlivci projíti a vyslechnouti vše, a přece by bylo dobře, aby v každém oddělení aspoň jeden z nás byl přítomen. Tak bude každá naše zpráva v celku bohužel neúplná.

Ústřední výbor rozvrhl veškeré úkoly sjezdu přidělené do tří schůzí společných, jež byly v divadelním sále Apollově v hotelu Wittelsbach, a do 7 oddělení (A—G), jež měla schůze v nově vystavěné škole průmyslové (Kgl. Industrie-

schule). Ve schůzích společných bylo připraveno 8 přednášek mimo obvyklé uvítání v první a závěrek a poděkování ve schůzi poslední.

Kongres zahájil J. Král. Výsost princ Ludvík Ferdinand Bavorský, doktor mediciny, osobně, přijav jeho protektorát.

Proslovení p. dvorního rady dr. J. Huemra jménem rak. ministeria vyučování učiněné bylo znamenité co do formy i obsahu a došlo neobyčejné pochvaly.

První přednášku měl professor med. a phil. dr. H. Cohn z Vratislavě „o práci, kterou vykonali oční lékaři pro školní hygienu, a o úkolech, které jim ještě zbývá vykonati“. Ukázal řadu přístrojů, jimiž měří světlost školních světnic, promluvil o účelnosti a zařízení osvětlení umělého, o zkoušení intensity světelných zdrojů, přešel pak na příčiny krátkozrakosti a vytkl hlavně nesprávné sedění při čtení a písmu, při čemž se oko otáčí silně dolů a svaly oční vykonávají na oko tlak, jenž má v zápětí zvětšení tloušťky čočky a krátkozrakost. Druhou příčinou krátkozrakosti jsou nedostatky světla ve školách a třetí velmi důležitou příčinou jest nedostatečná úprava tisku, špatný papír, příliš drobný tisk. Při tom odsoudil laciná a rozšířená vydání knížek bibliotheky „Reklamovy“ co nejostřeji a žádal vydání zákonů, jimiž by podobná poškozování zraků dětí školních drobným tiskem a špatným upravením typografickým byla zamezena. Vyslovil přání, aby bylo zákonem ustanoveno, že ve čtverečku centimetrovém mají nejvíce 2 řádky býti viděny, výška tisku — písmene „n“ budiž nejméně 1,5 *mm* — v slabikáři aspoň 4 *mm*. — V početnicích buďtež cifry dostatečně velké a nestěsnány. Řádky tiskové nemají býti delší 9—10 *cm*. Papír ať je bílý stejnoměrný, bez lesku, tisková čerň dokonalá a jako inkoust černá. Vhodnost tisku přeje si zkoušeti tak, aby z knihy držené v normální zorné dálce za minutu přečetl jistý počet řádek a dle toho, jak rychle táž osoba různě tištěné a směstnané písmo čte, soudí na jeho vhodnost nebo škodlivost. Zkoušení to upravuje ještě tím způsobem, že dává čísti písmo šedým jednoduchým nebo vícevrstevným sklem.

Odpoledne zahájeny byly přednášky v sedmi učebnách průmyslové školy; aby se snáze stejnoměrně rozdělila práce, bylo z původních 11 oddělení utvořeno spojením některých oddělení 7 skupin, jež se zabývaly: 1. Školními budovami. 2. Zdravotnictvím vyučování a ústavů. 3. Naukou o hygienickém vyučování žáků i učitelů. 4. Tělesnou výchovou žactva. 5. Chorobami a službou lékařskou ve školách. 6. Školami zvláštními. 7. Hygienou mládeže mimo školu a hygienou sborů učitelských. V jednotlivých sekcích byly pak podávány zprávy a přednášky. V celku bylo přihlášeno pro všechna oddělení: 22 zpráv a 198 přednášek. Celá řada přednášek (27) opověděna byla v poslední chvíli, shovívavost předsedů, již dovolovali přednášeti přes dobu vyměřenou, a různé jiné nepříjemnosti, jako přeplnění místností, přetopení nebo zase nesnesitelný průvan, vyrušování stálým přecházením nových posluchačů z oddělení do oddělení způsobilo dosti nesnází, z nichž ne poslední byla nedostavení se řečníků v čas a pak odkládání nepronesených přednášek ze dne na den; poněvadž pak i pořádání denníku, jenž v 5 listech (Tageblatt) tiskem vyšel, nebylo dosti jednotné, bylo těžko vyhledati si ve spoustě přednášek právě ty, které byly nejpoutavější nebo pro určité posluchače nejúčelnější. Nemilo bylo též, že právě v době přednášek pořádány byly vycházky na místa historicky, hygienicky nebo umělecky zajímavá, čímž uspořádání velmi trpělo.

Na závadu bylo řešení věcnému, že se často hodinové přednášky téměř doslova opakovaly a debatty pro pokročilou dobu buď odkládaly nebo ani neprovedly.

Pohodlné bylo zařízení ústřední kanceláře sjezdové ve školní budově; tamtéž upraven byl pro členy kongressu i zvláštní poštovní, telegrafní a telefonní úřad, čítárna, písárna a restaurace. V přízemí a ve II. patře installována byla výstavka hygienická, obsahující hlavně lavice nejrůznějších soustav, zajímavé některé novější s odklopenými sedadly a prolomenými opěradly, tak že jest možno sedícímu žáku viděti z předu až na klín. Školní tabule, bez výjimky malinké, nám nezvyklé, na stojanech tak upraveny, aby se buď dvě spolu provazcem spojeny daly střídavě nahoru a dolů posunovati anebo překlopiti. Mezi učebnými pomůckami nepozoroval jsem ničeho, co by u nás známo nebylo, a věnoval jsem proto spíše čas prohlídce sbírek anatomických, jež byly dosti účelny. Mezi nimi byly pěkné skupiny obrazů a modelů různých vad tělesných, jimiž bývá vinna škola. Při skříňkách s obvazy a školních nebo příručných lékárničkách jest všude poučení o užití praeparátů a především velký nápis: „Před užitím předmětů umýti ruce!“ (O. p.)

Mathemat. úkoly na gymnasiích moravských. Minist. výnosem ze dne 16. října 1903, č. 20.035 nařízeny 3 škol. práce z math. v každém pololetí a koncem II. polol. mimo ně ještě práce postupní« (intimát je ze dne 23./10. 1903, č. 19.328).

Oslava Komenského obecnější a širší podnícena letos pro den jeho narozenin (28. března) nedávno založeným Ústředním vzdělávacím sborem království českého, jenž v sobě sdružuje spolky učitelské, sokolské, hasičské atd. Týž spolek vydal k té oslavě v Přednáškovém sborníku svém leták O době, životě a významu J. A. Komenského (po 10 h), jenž pohříchu tištěn písmem příliš drobným. Nejdůstojněji provedena oslava ta v Praze, kde pod záštitou městské rady pražské uspořádána na Žofíně v neděli dne 27. přednáška prof. dr. Fr. Drtiny, jíž se súčastnili přední zástupcové školství, města a intelligence. Škol. rada a býv. ředitel hodonské reálky F. A. *Slavík* ve schůzi Mor.-slezské Besedy v krásné a vzletné přednášce stlumočil stručně nový objev svůj, dle něhož Komenský se najisto narodil v *Komni* a dle rodiště svého si přikládal jméno Komenský (správněji Komeňský nebo Komňanský). Podrobné odůvodnění podáno bude v Časopise Matice Moravské v seš. II. Tvrzení to opírá se o přísežný výrok známého spolužáka Komenského, Drabíka. Vzhledem k přednáškám po venkově konaným Přehled a j. listy vyslovily obavu, aby se tím nerozmohla planá fraseologie.

Otázku školních koupelí probírá Dr. *Schmidt-Monnard* v »Zeitschrift für Krankenpflege« upozorňuje na faktum, že přes odpor některých nepřátel této myšlenky, kteří přičítají na vrub školních koupelí šíření různých chorob, počet přívrženců školních lázní vzrůstá. Přesvědčení o mylnosti podobných domněnek, jakoby školní lázně šířily choroby nakažlivé, proniká všude a nabývá převahy přesvědčení o užitečnosti jak paedagogické tak hygienické čištění těla častého a pilného. Aby se děti od nachlazení uchránily, třeba oděv odkládati v předsíni, oddělené od vlastní koupelny chodbou. Tím také uchráníme oděv zvlhnutí z výparů koupelen. Po koupeli nechť děti aspoň 20 minut nevycházejí na vzduch chladný. *—ý—*

O dobrém vlivu školních koupelí přednášel také drážďanský vrchní purkmistr na sjezdu lékařů a přírodníků v Karlových Varech. Promluvil o přednostech školních koupelí, neboť vyvozují lásku k čistotě, budí chuť k otužování, varoval však, aby se oděv žactva, skládaný v šatnách, nepřipouštěl nečistý a zaprášený. Vzbudí-li se v žactvu chuť k pěstění čistoty těla, bude pečovati i o čistotu šatstva. Vracejíce se domů žáci budou šířiti zásady čistoty a založí rodiny, které budou státi o čistotu těla. (Zdrowie, 1903, Zeszyt 5.) *—ý—*

Školní zprávy. *Právo veřejnosti* uděleno oddělení zřízenému prozatímně při obchodní akademii v Linci pro odborné vyučování železniční, I.—IV. třídě soukromého gymnasia českého ve Vyškově, I.—VI. třídě městského lycea dívčího (něm.) v Brně zároveň s právem konati zkoušky maturitní a vydávati státně platná vysvědčení maturitní, jakož i s právem reciprocity pro učitele approbované pro školy střední, posléz I.—V. třídě soukr. lycea dívčího Viktorie Niedzialkowské ve Lvově. Právo maturitu konati a vysvědčení maturitní vydávati přiznáno také dívčímu lyceu v Linci.

Nový seznam učebnic a uč. pomůcek pro střední školy schválených a připustných jest ve Verordnungsblattě ministeria k. a v. ze dne 15. března 1904 v čísle 6. uveřejněn.

Osobní. Mimoř. professor starožitností a národopisu na č. universitě dr. Lubor *Niederle* jmenován řádným. — Učitelem X. třídy hodn. jmenován při odborné škole sochařské v Hořicích tamější učitel Fr. *Michl.* — Presidentem komise pro II. státní zkoušku z odboru stav. inženýrství na české technice v Brně jmenován řád. prof. toho ústavu Ant. *Smrček,* náměstkem jeho vrch. zem. stav. rada Ant. *Veselý,*

členy komise vrch. zem. stav. rada Ant. *Hanaman*, vrch. inž. místodrž. Jos. *Mazáč*, řád. prof. techniky Jos. *Bertl* a Jos. *Líčka* a mimoř. prof. Ad. Štys a Gust. *Červinka*. Učitelem IX. tř. na odb. škole v Bechyni jmenován inž. Kar. *Hineis*. — Učiteli tělocviku na č. r. v Karlíně dr. Aug. *Krejčímu* udělen titul professora. — Soukr. docent dějin umění na č. univ. dr. Bohumil *Matějka* jmenován professorem mimoř. a docentu dr. Kar. *Chytilovi* udělen titul mimoř. professora univ. — Na Moravě pak jmenováni: Josef *Švára*, suppl. uč. ob. r. v Kladně, skut. učitelem tělocviku na z. r. v *Holešově*, Karel *Horký*, supl. uč. c. k. česk. g. v Uher. Hradišti, skut. učitelem na české z. r. v *Prostějově*, Jakub *Mráček*, suppl. uč. na české z. r. v Kroměříži, skut. učitelem na české z. r. v *Lipníku*. — *Povýšeni byli do VI. tr. hodn.* ředitelé českých ústavů učitelů dr. Fr. *Blanda* v Praze, Ant. *Váňa* v Brně a Kar. *Domin* v Příbrami.

Postátnění zemské reálky v Novém Městě na Moravě provedeno dne 28. února t. r. Ředitel Leander *Čech* a skut. učitelé Jaromír *Bažant*, Jos. *Brož*, Emil *Cigánek*, Kar. *Frič*, Ant. *Jelinek*, Kar. *Juda*, Kar. *Maťocha*, katech. Jan *Oulehla* a uč. tělocviku Jos. *Pokora* převzati do státních služeb — ovšem podle norem platných na ústavech státních. Výhod zemským výborem jim poskytnutých při ustanovení původním vesměs pozbyli a musí se jich další platnosti částečné neb úplné domáhati každý jednotlivec zvlášť.

Úmrtí. Dne 20. března zemřel býv. katecheta st. r. v Rakovníce, kníž. arcib. kons. rada Václ. *Erhart* v 76. roce věku svého. Nar. r. 1828 v Elhenicích a skutečným byl od r. 1871. — Dne 25. března zesnul v Pánu ve svém rodišti provis. učitel česk. gymnasia vyškovského Jaroslav *Reinhold* (LŘ), rodilý z Rychnova n. K. r. 1877. Provis. učitelem stal se letošním rokem školním. Chudá léta studentská přivodila mu zárodek nemoci. — Dne 27. března událo se v Plzni dvoje úmrtí: ředitele st. reálky Ant. *Sochora* (Přmf) a professora st. g. Jana V. *Malého* (LŘ). Prvý se nar. v Neustupově r. 1845, jmen. byl skutečným r. 1872 a ředitelem se stal r. 1895, druhý se nar. v Novém Městě r. 1855 a skut. se stal r. 1894, supplovav dříve na st. g. v Praze v Žitné ul. Řed. Sochor pohřben v Písku, prof. Malý na Olšanech.

O úmrtí suppl. Fr. *Schenka* došla nás tato zpráva:

Dne 29. února zemřel v Lipníku na Moravě suppl. professor české reálky, František Schenk. Narodil se r. 1870 v Přibyslavi. Vystudovav gymnasium, působil 8 roků na ob. škole v Lipníku. Jako jednatel školského spolku pro zřízení české reálky přilnul k ústavu tomuto láskou neobyčejnou. Tato, spojena jsouc s touhou po vyšším vzdělání, pohnula jej k tomu, že opustil své již definitivní postavení a oddal se na pražské universitě studiu dějepisu a zeměpisu. Loni složil státní zkoušku a vrátil se pln nadějí do Lipníku jako suppl. učitel. Nenadál se, že zlá choroba učiní tak záhy ušlechtilým plánům jeho konec. Byl mládeži a celému svému okolí učitelem nejen slovy, ale více ještě příkladem celého života. Plnou měrou platí o něm slova básníkova: „Disce puer virtutem ex me durumque laborem.“ Čest budiž jeho památce! *K. N.*

Z ruchu stavovského.

K úvahám o nedávných sebevraždách žáků středních škol. Šest studentů středoškolských dopustilo se v posledních dobách samovraždy, a příhoda tato nemálo zvířila společnost českou. Pořádány schůze o příčinách samovražd těchto, a zrodila se celá zátopa novinářských článků o témž předmětu. Přemnozí pak řečníci a spisovatelé mluví o příčinách samovražd těch s takovou určitostí a přesvědčující silou, že to vypadá, jako bychom měli opravdový nadbytek lidí, kteří nejen kapitolou o samovraždě se theoreticky zabývali, ale také — a toho, myslím, je k diskussi takové nezbytně třeba — jednotlivé samovrahy v hojném počtu se stanoviska psychologického studovali. Bohužel to jen tak vypadá, a kdo sám kapitolu o samovraždě trochu podrobněji zná, trne nad odvahou, jakou ten i onen při pronášení úsudků svých jeví.

Každý logicky myslící člověk má, myslíme, požadovati, by při diskussi o středoškolských samovraždách především podán byl důkaz, že těch samovražd je opravdu mnoho, nepoměrně mnoho.

Věc se má totiž tak. Podíváme-li se do výroční zprávy pražského městského fysikátu za rok 1893 až 1896 a spočítáme-li zemřelé samovrahy v těchto letech, vidíme záhy, že nejvíce samovrahů rekrutovalo se v uvedených letech z věku mezi 15. a 25. rokem. Tedy právě věk, jak as posledních šest středoškolských samovrahů vykazuje, nadán jest největší náchylností k samovraždě. Přesněji počítáno, vykazuje věk mezi 15.—25. rokem právě tolik samovrahů, co věk mezi 25.—45. Lze tedy povšechně říci, že dekada 15—25 disponuje dvakrát silněji k samovraždě, než obě dekady následující. Z toho plyne, že středoškolští studující, zejména ve vyšších gymnasiích a reálkách, nacházejí se ve věku, jenž jest vůbec po stránce samovražd nejnebezpečnějším.

Za druhé hromadné vyskytování se samovražd není žádnou novou příhodou a známo bylo již v dobách antických. Avšak vždy snad při těchto hromadných sebevraždách jednalo se o lidi mladé. Tak v starém Řecku kdys mladé dívky ve městě jednom hromadně o život se připravovaly a nepřestaly dříve, až rada městská se usnesla, že každou samovražednici nahou na náměstí na odiv vystaví.

Z toho všeho plyne především poučení, že dlužno dříve dokázati, je-li u porovnání s jinými stavy šest těch samovražd u středoškolských studentů počtem svým vskutku nápadno. Dokáže-li se to, budeme moci se ohlížeti po zvláštní nějaké příčině.

Leč dejme tomu, že se dokáže nápadná a nepoměrná velikost této číslice, pak se nemůže studovati jen ústředí, v němž samovrazi žili, ale sluší oceniti také individua, která si na život sáhla. Jest známo, že celá řada duševně chorých, zejména melancholikové a pomatenci, nepoměrně častěji nežli jiná individua samovraždy se dopouští. Mezi stovkou sebevrahů rekrutuje se vždy značné procento z řad duševně chorých. Za druhé sáhne si na život značné procento osob tělesně nemocných, zejména takových, které nad pozdravením svým si zoufají. Nežřídka jsou to zejména lidé sexuálními odchylkami stižení, kteří samovraždy se dopouštějí. Zvláště pak nejedna nevysvětlená samovražda má za motiv poměry ty. Za třetí však nadobyčejně veliký počet samovrahů tvoří lidé mdlé vůle, slabého úsudku a rozhledu, jednající po prvém popudu, jenž se jim namane a jejž úvaze klidné nepodrobují. Následkem toho je motiv k samovraždě nesmírně často malicherný, až nicotný. — Není zde místa, kde bychom obšírněji o malichernosti motivů těch jednati mohli. Avšak každý zkušený nemocniční lékař pravdivost tvrzení tohoto nám pověří a jistě novými křiklavými příklady správnost tvrzení toho nám doloží.

Až se ukáže, že všecky tyto okolnosti u dotčených šesti samovrahů vyloučiti možno, až se dokáže, že individuum nejevilo žádných nápadnějších vlastností, pak smíme přikročiti k studiu ústředí. Avšak dokud podmínky v řádkách těchto uvedené splněny nejsou, je všecko uvažování o příčinách plané.

T. (prof. dr. Jos. Thomayer) ve „Zvoně".

Několik dat ze středního školství v Haliči. Škol středních v Haliči přibývá, jak viděti z těchto dat, jež přináší *Muzeum* čís. 12. z r. 1903.

R. 1893 bylo celkem učitelů středoškolských 681, z nichž 32 ředitelů, 442 skut. učit. a 207 suppl.; r. 1903 celkem 1100, z nichž 44 ředitelů, 596 skut. učit. a 460 suppl.

Žáků bylo r. 1893 celkem 14.067 v 366 třídách,
r. 1903 » 27.262 v 622 »

Vzrůst tento znamená značné přimnožení práce učitelů; kdežto roku 1893 připadalo na učitele po 20 žácích, dnes připadá naň žáků 27 (v Prusku 16, v Bavorsku 18 a v Rakousku mimo Halič průměrně 20).

Ještě horší jest přírůstek práce ředitelské. Proti 440 žákům, kteří připadali na ředitele r. 1893, dnes má jich ředitel na ústavě průměrně 642, tedy již o 50% více.

Nával posluchačů na fakulty filosofické obou universit haličských jest dnes také značný; před 6 lety bylo jich 215, dnes okolo 1200. K částečnému regulování volby jednotlivých skupin předmětů pro kandidáty učitelství středošk. slouží tento přehled.

Z 596 definitivních míst jest:

61 katechetů, 157 klass. fil., 66 učitelů jazyka polského, 15 uč. jazyka ruského, 65 uč. jazyka německého, 8 uč. jazyka francouzského, 78 historiků, 67 mathematiků a fysiků, 46 přírodopisců, 5 chemiků, 9 uč. deskr. geometrie, 9 uč. kreslení a 10 uč. tělocviku.

Několik číslic z vyššího školství českého. Není nezajímavo srovnati hořejší data o vyšším školství haličském s daty našimi.

Dle úředních údajů bylo počátkem škol. r. 1903/4

v Čechách	gymn.	českých	35*)	se	308	tř.	(47 pob.)	a	9720	žáky	veřejn.
	reálek	»	22	»	241	»	(107 pob.)	»	9508	»	»
na Moravě	gymn.	»	16	»	151	»	(36 pob.)	»	5214	»	»
	reálek	»	16	»	119	»	(30 »)	»	4261	»	»
ve Slezsku	gymn.	»	1	»	8	»	—	»	247	»	»
	Celkem	ústavů	90	s	827	tř.	(220 p.)	a	28.950	žáky.	

Počet poboček na gymnasiích českých vůbec jest normální až na I. brněnské s 8 pobočkami a olomoucké a příbramské se 7; olomoucké parallelky ukazují, jak potřebna byla Olomouci reálka česká, která by poněkud gymnasiu ulehčila. Za to počet poboček reálních škol, které se dnes těší vzrůstající oblibě, jest nepoměrně veliký: v čele stojí tu reálka vinohradská s 9 pobočkami, 2 pražské mají po 7, rovněž plzeňská, po 6 pak pražská staroměstská, žižkovská a písecká. Na Moravě za vzrůstu reálek v posledních letech jsou v té příčině poměry normální mimo Brno, kde jediná česká reálka se 7 parallelkami volá po zřízení samostatné druhé.

Již úhrnný počet gymnasistů českých ukazuje, že druhá universita česká na Moravě jest požadavkem naším *kulturním*; totéž dokazuje také počet posluchačů na jediné české universitě pražské.

Bylo jich tam dle výkazu ze dne 31. května 1903 celkem 3200, tedy jen o 219 méně nežli na obou polských universitách ve Lvově a Krakově, při čemž ovšem padá na váhu, že velká část studentstva českého, zejména z Moravy, studuje dosud ve Vídni.

Statistika universitní také nám otevírá pohled na vyhlídky kandidátů učitelstva středoškolského, jejichž přebytek bude asi za nedlouho opět citelně patrný, třeba počet filosofů našich (1034 r. 1903) nedosahuje výše celkového počtu filosofů obou universit polských 1295.

Aby bylo lze posouditi s jakous takous pravděpodobností naděje kandidátů jednotlivých odborů na dosažení jednak místa supplentského, jednak konečné definitivy, sestavili jsme tuto přehled učitelstva středoškolského po jednotlivých odborech, z něhož také vysvitne, kolik nás vůbec jest.

*) S gymnasiem akademie hr. Straky, jež v počtu tříd již uvedeno není, ale bez gymnasia Minervy.

Předem připomínáme, že při rozmanitých seskupeních approbace zařadění do určité skupiny bylo dosti obtížné (na př. HFrČ zařaděno do H, téměř všichni s LŘ, nebo lř mezi klassické filology, NbČ mezi Nb a pod.). Na prvém místě jsou uvedeni učitelé gymnasijní a reální, na druhém učitelé na *všech ostatních druzích škol vyšších*, pokud mají approbaci pro gymnasia a reálky, a nepřihlíženo k těm, kteří jsou zkoušeni na př. pro vědy obchodní, hospodářství a pod., k inženýrům a architektům na školách průmyslových atd. Naopak zase neuvedeni v celkovém tomto přehledu ti, kdo nezkoušeni jsouce pro školy střední zaujímají místa hlavních nebo supplujících učitelů na paedagogiích. Mezi skutečné učitele (professory) jsou pojati též učitelé provisorní.

Ředitelů s approbací středoškolskou celkem je 115 (+ 2, kteří majíce dovolenou jako professoři státních ústavů řídí ústavy soukromé). Z nich jest na gymnasiích a reálkách 88 + 2, na jiných školách 27. Dle odborů započteni jsou ředitelé v rubrikách následujících.

	Ředitelů a professorů jest:			Supplentů jest:		
	a) na gymn. a reálkách	b) na ostatn. vyšš. škol.	Úhrnem	a) na gymn. a reálkách	b) na ostatn. vyšš. škol.	Úhrnem
Nb.	83	22	105	42	—	42
L. Ř.	367	1	368	58	1	59
Č. N.	75	27	102	48	3	51
Č. Fr.	31	2	33	9	2	11
N. Fr.	33	3	36	13	1	14
Č. N. Fr.	11	2	13	1	—	1
H.	142	26	168	44	3	46
M. F.	126	17	143	46	2	48
Př. mf.	91	11	102	22	—	22
M. G.	60	41	101	23	—	23
Ch. (s růz. příd.)	31	18	49	21	2	23
K.	65	18	83	18	—	18
T.	33	2	35	8	—	8
	1148 +	190 =	1338	353 +	13 =	366

Úhrnem všech professorů na českých školách středních a na paedagogiích jest tedy **1704.** Na jednoho učitele na gymn. a reálkách připadá tedy přes 19 žáků.

Na 14 státních paedagogiích českých jest celkem professorů s approbací pro školy střední 57 (započteni v rubrice hořejší), zkoušených pro školy měšťanské nebo s neúplnou approbací 22 hlavních a 1 suppl. učitel, tedy 23.

Nejmladší odnož středního školství českého, ženské střední školy (vyšších dívčích škol sem nepočítáme), zatím má jen tři ratolístky: gymnasium Minervy a lycea v Brně i v Budějovicích. Žaček jest na nich 497. Většinou učí na nich síly externí, ale máme již také ženské učitelky gymnasijní a lyceální. Jest jich 6 skutečných a 4 supplující, tedy dohromady 10. *St. P. a J. K.*

Střední školství v říšských zemích Bosně a Hercegovině. Rakouskem zabrané země mají dnes tři gymnasia, která jsou zřízena v městech Mostaru, Sarajevě a Dolní Tuzle. Reálka jest v Banjaluce. Mimo to spravují Jezuité jedno gymnasium v Travniku a Františkáni rovněž jedno ve Visoku. Státní gymnasia a reálka mají 159

mohamedánských, 339 pravoslavných a 772 katolických žáků. K tomu se řadí ještě obě řádová gymnasia asi se 300 žáky, tak že katolických žáků je tu přes 1000, tedy dvakráte tolik co žáků mohamedánských a pravoslavných, ačkoli katolického náboženství v Bosně a Hercegovině jest jen asi pětina veškerého obyvatelstva. V době okkupace byl katolický živel těchto zemí nejchudší, nejnevzdělanější a nejméně přístupný pokroku, ale školy způsobily tu úplnou změnu. Mohamedáni nejsou ve škole vytrvalí; studium zdá se jim příliš suchopárným a vystupují ponejvíce už před maturitou z ústavů. Není divu tedy, že se téměř veškera stipendia dostávají do rukou žáků katolických. Také v seznamu professorů jest velmi málo pravoslavných nebo mohamedánů; tito raději se hlásí do Srbska nebo do Turecka.

Učitelky tělocviku. Bavorské ministerstvo vyučování rozhodlo výnosem ze dne 3. ledna 1904, že na vyšších ústavech ženských mají býti učitelky a nikoliv učitelé tělocviku. Na ústředním královském ústavu ku vycvičení tělocviku v Mnichově mají býti za tím účelem zřízeny čtvrtletní kursy v měsících říjnu, listopadu a prosinci, s velmi důkladným a rozsáhlým programem. Přijímají se buď zkoušené učitelky neb dívky po 18tém roce, jež vykázati se mohou náležitým vzděláním předběžným. Školné se neplatí, naopak nemajetné účastnice podporují se ze státní pokladny. Před odchodem podrobují se účastnice kursu zkouškám písemným, ústním i praktickým. Které neobstojí, smějí ještě jednou přihlásiti se ke zkouškám.

M. O.

O francouzštině na gymnasiích přednášel ve schůzi professorů bukovinských v Serethu dr. *Grudzinski* a vytkl tyto požadavky:

1. Budiž vyučováno francouzštině na gymnasiích obligátně od IV.—VIII. po 3 hodinách týdně.
2. Vyučování to úzce budiž připojováno k vyučování latině, slovům ať se neučí mechanicky, nýbrž se zřetelem na kmenová slova latinská na základě příslušných zákonů hláskoslovných.
3. Učebnice budiž vzhledem k tomu sestavena, a cvičení pro IV. a V. tř. skládejte se z jednotlivých vět i ze souvislých článků, jejichž látka by se brala dílem z četby Caesara a Ovidia, dílem z literatury a kulturních dějin francouzských. Syntax by se měla vypracovati se stálým zřetelem na latinskou.
4. Budiž také do vyučování pojata látka z literatury středověké (výbor v novofrancouzštině s krátkými literárněhistorickými poznámkami), při čem by se navazovalo na učbu v němčině.
5. Vláda budiž dožádána, aby se postarala o vzdělání odborných učitelů a pojala mezi dosavadní skupiny předmětů také skupinu L (nebo LŘ), F, N.

V debatě potom poukazováno na to, že by měl býti vytčen skrovnější cíl a vyučováno na základě konversace. Dostačí, ovládá-li abtiriuent řeč tak, aby ji mohl k dalším studiím používati, čeho lze dosíci ve 2 letech po 3 hodinách. Také poukazováno zcela správně na obtíže, které vadí zavésti francouzštinu v zemích, kde se obligátně učí druhému jazyku zemskému. Jako přiměřená skupina předmětů navrhována též francouzština pro vyšší a latina s řečtinou pro nižší třídy střední.

Österr. Mittelschule.

Brněnský návrh na úpravu poměrů professorských nedoznal ohlasu nepodmíněného ani v prof. spolku bukovinském. Jednomyslně usneseno prohlásiti: spolek jest srozuměn se zamýšlenou deputací k ministerstvu, ale tím nevyslovuje, že by se připojoval k jednotlivým podrobným návrhům brněnským, z nichž některé bylo by pozměniti, od jiných zcela upustiti, poněvadž jich tou dobou nelze provésti.

Österr. Mittelschule.

Zástupce učitelstva v zemské školní radě. Pražský učit. spolek Komenský a učit. časopisy vyslovily žádost, aby po býv. zástupci středního školství v z. šk. radě, nyní zem. školdozorci moravském, vlád. radovi Č. Jarolímkovi jmenován byl do zem. šk. rady zástupce vzatý z řad učitelstva obecných neb měšť. škol, ježto prý jest ve sboru tom už 10 zástupců ze škol středních, za něž se počítají všichni zemští inspektoři, řed. dr. Blanda, prof. dr. Metelka, posl. red. Anýž a univ. prof. dr. Pražák. Věc ta není správně vylíčena. Dle toho způsobu počítání mohli by se počítati za zástupce ze středních škol vzaté také všichni ostatní členové stavu duchovního i světského; neboť všichni vyšli ze středních škol. Přejeme ze srdce

učitelstvu ob. a měšť. škol zástupce z jich řad, ale podle zákona říšského a zemského jmenuje *vláda* toliko 2 zástupce školství a to 1 pro obecné a 1 pro střední školy. Zástupem obecných a měšť. škol byl vládou jmenován řed. dr. *Blanda,* a toto místo není toho času uprázdněno; až se tak stane, bude na místě žádati na to místo zástupce ze škol ob. neb měšťanských. Uprázdněno jest zákonitě stanovené místo zástupce středního školství a tím nemůže býti nikdo jiný než muž vzatý z řad středoškolních. Posl. Anýž, prof. dr. Pražák a prof. dr. Metelka vysláni jsou od zem. výboru. Koho si zvolí zem. výbor, to závisí úplně na vůli zem.-výboru. Tito delegáti nejsou zástupci středních škol, nýbrž země, a nevolí se také se zřetelem k různým druhům školství, nýbrž dle zdatnosti odborné a ochoty pracovní. Žádá-li se tedy obsazení místa nyní uprázdněného členem učit. stavu ob. neb měšť. škol, žádá se, aby vláda porušila zákon.

Zprávy spolkové.

Z výboru. Schůze dne 22. března ve sborovně reál. gymn. v Křemencové ul. za přítomnosti 14 členů výboru. Čtou a schvalují se protokol o minulé schůzi výboru ze dne 17. února t. r. a o občasné schůzi ze dne 27. února 1904. Omluveni prof. Zdeněk a Sekanina.

Řed. Starý při začátku schůze blahopřeje zasloužilému členu výboru, prof. Adámkovi, k jeho povýšení do VII. třídy hodnostní, což všemi ostatními upřímně opětováno. — Sděluje poděkování vl. rady Jarolímka za blahopřání projevené mu k jeho jmenování inspektorem. — Čte se přípis prof. Sloupského z českého gymnasia v Kroměříži, kde si stěžuje na jednání Severní dráhy, která odmítá vydávání legitimací železničních professorům středních škol, ač úředníkům politickým, soudním, finančním i poštovním vydány byly, a obrací se tedy na spolek se žádostí, aby se výbor ujal této záležitosti a podal žádost na Severní dráhu císaře Ferdinanda, aby tato professorům státních středních škol jako jiným úředníkům legitimace opět vydávala. — O téže věci rozhovořuje se prof. John a předčítá doklady k tomuto jednání ředitelstva Severní dráhy od professorů Dopity a Burdy z české státní reálky v Brně a uvádí z nich, že professoři jsou z výhod nabytí železničních legitimací na této dráze vůbec vyloučeni. Neproti tomu Jižní dráha zavedla roční certifikáty s fotografií, jež vydává s ochotou uznáni hodnou každému žadateli.

Řed. Starý připomíná, že bylo spolkem usneseno podati zvláštní petici železniční radě ve věci legitimací vůbec.

Prof. John, jenž vypracování této petice vzal si na starost, předčítá ji a žádá přítomné členy za její doplnění. V rozhovoru o tom nastalém, jehož účastnili se pánové prof. Sommer, prof. John, řed. Starý, prof. Klenka a prof. Adámek, táže se řed. Bílý, co má spolek vlastně žádati, zda znovuzřízení stálých legitimací, jež pokládá však na řadu let za marné, či aby raději žádáno bylo za legitimace pro jednotlivé jízdy, což je spíše dosažitelné. Bylyť výnosem minist. slíbeny a od drah se odepírají.

Řed. Starý souhlasí a míní, aby tedy petice vypracována byla v tom smyslu, aby žádáno bylo za obnovu trvalých legitimací také pro soukromé dráhy platných, a v případě, že by to nebylo možné, aby alespoň poskytována byla sleva na podané žádosti u všech drah bez rozdílu. — Přijato. — Řed. Bílý předčítá přípis ministerstva, kde opětně povolena subvence 800 K na vydávání Věstníku a vyslovena omluva, že pro letošek nebylo možno zvýšiti subvenci.

Na otázku prof. Sommra, proč nebyla žádána subvence na Normálie, odpovídá ředitel Bílý, že se volila cesta k trvalému zvýšení subvence místo k pomíjivé jednoroční podpoře, která se ostatně ve formě podpory za vydání knihy neposkytuje, nýbrž jen ve formě odkoupení jistého počtu výtisků pro ústavy.

Řed. Bílý předčítá dále dopis z Brna od prof. Šujana, kde týž pronáší přání, aby spolek zasadil se o to, aby zrušen byl dozor před školou a v přestávce mezi jednotlivými hodinami aby omezen byl na míru nejmenší, a slibuje zaslati ještě o té věci zvláštní referát. Prof. Sommer se ptá, je-li dozor z. š. radou výslovně nařízen, a je mínění, že je to vlastně věcí ředitelů a sborů. Jsou ústavy, kde je

žactvo tak slušné, že zvláštního dozoru není ani třeba, a zase na jiných ústavech třeba mimořádně hlídati na chodbách i ve třídě a tyto i zamykati.

Prof. Stýblo má za to, že bude nejlépe vyčkati celý referát. — Dr. Groh míní, že je-li některý sbor nespokojen, ať ozve se v protokole, kde je k tomu nejlépe místo. Usneseno splniti žádost brněnského odboru a otisknouti referát. — Řed. Bílý čte dále přípis prof. Macháčka z Budějovic, kde se navrhuje vydávání sbírky naučných spisů pro studenty po způsobu Göschenovy, ale upozorňuje zároveň podle zkušeností Českou knihovnou nabytých, jak u nás naučné knížky jdou málo na odbyt. Žactvo vyšších tříd, jimž takové knihy především jsou určeny, je odběratelem nejméně spolehlivým a nejslabším. Ale přes to navrhuje doporučiti dobrou tuto věc panu nakladateli, s čímž také ostatní souhlasí.

Týž čte dále přípis prof. Červenky z Kutné Hory, kde se dotazuje, co si má počíti septimán z reálky, aby v případě odvedení k vojsku uchráněn byl od tříleté vojenské služby, a cituje § 64. Věstníku minist. odst. 5., kde se mluví o 8třídní škole střední a jí na roveň postavených jiných ústavech, mezi nimiž však reálky nejsou. Podle toho by tedy septimáni z reálky opravdu neměli práva na výhodu jednoroční služby vojenské. Skutečně pak také tato výhoda realistům se odpírá, k čemuž pisatel podává příklady z reálky kutnohorské. — Řed. Starý i řed. Bílý uvádějí některé případy, kde se skutečně stalo, že žáci VII. tř. reálné byli odvedeni na 3 léta, a dokládají, že ovšem praxe v té věci u různých hejtmanství je různá. Bylo by snad dobře obrátiti se zvláštní žádostí na z. š. radu, aby tato cestou úřední vymohla změnu zákona pro realisty nepříznivého. Zapisovatel Berta míní, aby se podala petice přímo ministerstvu vojenství, aby toto při příští změně zákona v té věci přiznalo totéž právo realistům jako gymnasistům, a do té doby aby zákon shovívavě vykládalo, což by se nejsnáze provedlo pokynem daným jednotlivým okresním hejtmanstvím, a nabízí se podobnou petici vypracovati, s čímž ostatní souhlasí. — Tajemník čte dopis prof. Jar. Karáska z Brna (red. „Výchovy tělesné"), kde na dotaz, zdali na Moravě učitelé tělocviku mají výslovné povolení z. š. rady, vybírati od žáků drobné obnosy na vycházky a výlety, odpovídá, že sice takového povolení není, ale že zpráva o takovém vybírání dána do konfer. protokolu o tělesném výcviku, ježto se tím podporují a umožňují vycházky a výlety žáků a tito nabádají se ke spořivosti, z. š. radou po léta brána byla na vědomí bez námitky. Bylo doporučeno, zavésti to také v Čechách.

Řed. Bílý čte dále přípis prof. K., který žádá za zprávu, zda-li opravdu byl při supplování na jisté střední škole ustanoven výslovně normálním počtem hodin ten, jenž řádným rozvrhem hodin jednotlivým učitelům na počátku škol. roku přidělen a zda tedy hodiny přes ten počet sáhající a mimořádně supplované byly honorovány všecky, aniž při tom odraženy napřed hodiny náležející do t. zv. maxima.

V debatě po té nastalé zmiňují se o svých zkušenostech v té věci řed. Starý, prof. Krátký, prof. John a dr. Groh; dle toho jen při vedlejších předmětech se bere za maximum počet hodin toho roku na ústavě maximálně přidělený.

Řed. Bílý upozorňuje, že bylo ustanoveno zříditi v Kroměříži odbor spolku, a žádá, aby usnesení to již bylo provedeno. Dále navrhuje oživiti opětně knihovní odbor. Míní, aby se dopsalo horlivému jednateli bývalému tohoto odboru, p. řed. Ruthovi, zda by nemohl práci začatou ukončiti; pakli by mu to nebylo naprosto možno, tedy aby aspoň radou a zkušeností svou přispěl k dokončení záslužného díla. Zároveň upozorňuje řed. Bílý na to, že střední ústavy málo odebírají Ruthovu Kroniku král. hlav. města Prahy. Posléz navrhuje, aby usnesení o školském museu byla uvedena ve skutek. — Prof. Stýblo sděluje, že obdržel od městské rady v Praze kvitanci na 50 K, jež věnovány byly místo věnce při úmrtí člena výboru prof. Havránka Komenského nadaci; dostal zároveň výkaz těch peněz, dle něhož nadace má vykazovati jmění 4000 K, ale má dosud teprve 2847 K 79 h. Oznamuje, že příští představení divadelní bude dne 26. t. m.; dávati se bude polské drama Rydelovo Na vždy. — Na dotaz prof. Stýbla, jaká cena má být stanovena za přídavek k Normáliím, usneseno po poznámkách prof. Sommra a řed. Bílého stanoviti pro nečleny poplatek 60 h; členům dostane se přídavku toho zdarma.

Jednatel prof. Krátký sděluje, že pro přednášku prof. Macha z Jičína získán dolejší sál v Měšťanské besedě pražské na den 16. dubna o 7. hod. večerní; přístupna bude téz rodinám. — Předčítá dále přípis posluchačů filosofických, kteří

domáhají se toho, aby místa hlav. učitelů na paedagogiích obsazována byla toliko professory a dožadují se souhlasu spolku k této své akci. Prof. Krátký požádán, aby o věci napsal několik slov do Věstníku.

Schůze skončena v 9 hod. *K. Berta.* zapisovatel.

Občasná schůze konána dne 27. února r. 1904 v zahradním saloně Choděrova restaurantu. Přítomno bylo 60 členů spolku. Omluvný list zaslal prof. dr. Drtina. Starosta spolku představuje vládního zástupce p. Kopeckého, zmiňuje se o tom, jak poslední dobou rozšířeny byly novinami neúplné a většinou nesprávné zprávy o sebevraždě studentů, a dodává, že výbor spolku měl za povinnost svolati tuto schůzi, kde by bylo promluveno o thematě „Sebevraždy studujících na středních školách a naše stanovisko k nim". Referát o této věci uvolil se přednésti prof. dr. *B. Foustka*, jemuž udílí slovo. (Jádro rozpravy této otištěno bylo v minulém čísle Věstníku, k němuž tuto čtenáře poukazujeme.)

Po té vyžádal si slovo prof. *Dušek*, který poukazuje k některým zajímavým věcem, jež právě byl p. koll. Foustka vysvětlil a které přispívají k lepšímu porozumění otázky samovraždy. Nutno tu býti opatrným, co vlastně nazvati jest příčinou a co popudem k sebevraždě. Dobře řekl pan přednášející, že příčiny jsou složité a sice tak, že jich někdy nedovedeme ani rozpoznati. Jsou jisté zjevy, které nepřipouštějí analyse. I kdyby takový zjev, řekněme sebevrah, byl nám dán k disposici, sám by nás nedovedl poučiti o příčině své smrti. Jsou zde listy, zápisky, které nám zanechal, leč představme si jen jeho stav za posledních hodin života, když si řekl, že déle již žíti nemůže nebo nechce. Takové listy mají pro vysvětlení pohnutek sebevraždy jen podřadný význam. Mnohem spíše lze vysvětliti podobné neblahé zjevy degenerací lidí. Jsa synem dělníka, který, ač má 74 let, ještě pracuje, a zároveň jako historik, řečník může se o takové vysvětlení pokusiti. Civilisace odvádí člověka postupně od hmotné práce, zeslabuje ho tím tělesně, zeslabuje jeho nazírání na život, jakož i jeho svaly; člověk jedním slovem vlivem civilisace degeneruje. Odtud stále zmáhající se nervósa, nyní již i mezi mládeží. Ale ani pouhá nervósnost nemůže nám vysvětliti všecko, nedovede nám odhaliti pravou příčinu onoho stavu duše, jehož dovršením jest negace života. Můžeme analysovati, můžeme sami popud jmenovati, ale nemůžeme říci: to a to jest příčinou. Jedna věc však po mínění řečníkově jest důležita: jest to *kázeň*, to velmi nenáviděné slovo, proti němuž se nesmírně brojí. Co je to kázeň? Nemyslíme při tom na kázeňský řád. Tento jest podstatou vlastně negativní, a bude se muset důkladně pozměniti, aby vyhověl požadavkům nynější doby, a jest si přáti, aby ty opravy staly se co nejdříve. Ptejme se, praví řečník dále, kde v naší společnosti je kázeň? Kde má studující mladík nalézti *příklad takové kázně?* Kde má sílu čerpati pro svůj duševní stav? Podívejme se jen na náš veřejný a politický život. Nemysleme, že tyto poměry nemají naň vlivu. Vždyť náš student čte noviny (a nikdo proti tomu nemůže ničeho namítati), a jaký asi příklad si béře, když dovídá se o nekázni našich sborů zákonodárných a veřejných. — Duševní kázeň je tu velmi důležita. Náš mladík dnes neví, jak by tu kázeň udržoval a kam až může v mravním vzhledě sestoupiti. Při tom nejdůležitější je *četba* mládeže. Ve volbě knih pro mládež musíme býti velmi opatrní. Víme velmi dobře, jak zhoubný je vliv takové perversní literatury na mladou duši. Kniha stává se nejintimnějším přítelem a důvěrníkem jejím. Mladík čte román (a znáte mnohé z takových románů!), a tu vidí, že i čistí a poctiví lidé marně bojují proti okolnostem a klesají za každou cenu. Mladík tím ztrácí víru v život v duši a jak má nyní vzdorovati nástrahám života? Řeklo se, že škola v mladíku ubíjí *úctu k ženě*. Leč jaký rozdíl bývá v jeho úctě k ženě a „ženě". Takový hoch, jenž pro svou lásku by do ohně šel, pro ni 2—3 hodiny třeba v dešti kolem domu obchází, jedná se svou matkou hrubě, která mu má býti právě nejvyšším pojmem ženskosti. Znám případ, kde kvintán se pral se svou matkou. A takovému má se suggerovati úcta. Vytýká se dále střední škole, že neodchovává *charaktery*, že namnoze z ní vycházejí denuncianti. Ti jsou a byli vždy a všude. Známo, že denunciaci každý úřad přijme, leč denunciantem opovrhuje. Říkává se, že škola má vtisknouti duši charakter. Krásná fráse. Povahu, základ charakteru může vypěstovati jedině rodina. Škola může pouze ukázati příklady ze života, z historie, jak se povaha jednotlivců i národů měnila. A kdo máme nyní ve veřejnosti charakter? Jeť již pravidlem, že u nás každý ve veřejnosti pracující muž charakter svůj ztrácí, t. j. druhá strana mu jej vždy upře a staví jeho bez-

charakternost na pranýř, i když je tak čisté povahy, jako byl Palacký nebo Rieger. Kde má tu mládež čerpati oporu pro mravní jednání, pro pojem charakteru? U nás je třeba opravy, pronikavé opravy, a ta musí začíti shora, t. j. s vysokých škol, budeme-li chtíti, aby učitelé byli lepší. K takové reorganisaci musí dojíti, nejdříve na universitě, pak ve středním školství a posléze v nejnižším školství obecném. Při tom dovoluji si předložiti některé své návrhy, které by bylo možno již nyní provésti za účelem odstranění některých nejnaléhavějších nedostatků. Viz o tom str. 257.

Prof. *Zdeněk* poukazuje na návrh prof. Duška, dle něhož žáci na střední školu měli by býti přijímáni bez přijímací zkoušky, a táže se, jak by se to mělo provésti na ústavě učitelském, kamž se co rok hlásí na 300 žáků z reálek, gymnasií a měšťanských škol s nejlepšími vysvědčeními, kdežto se jich může přijmouti jen asi 50. Mají tam sice právo až do vánoc se rozhodnouti o právoplatném přijetí žáka a propustiti jej, neprospívá-li, leč řečník po 33 roků, co je na ústavě, nepamatuje se ani na 3 takové případy. Ukazuje dále na nevhodnost kázeňského řádu, a uvádí příklad, který se stal kdesi na ústavě, kde 2 žáci při průvodu o Božím Těle kouřili na Příkopě a vymlouvali se pak, že to není v obvodu ústavu.

Prof. *Sommer* ve faktické poznámce k vývodům dra Foustky o přetěžování studentů a že by se mohla omeziti mathematika a fysika, poznamenává, že v obou předmětech, zejména pak v mathematice, bylo již mnoho vynecháno, a byl by toho mínění, aby stanoveno bylo pro každý předmět minimum, které by muselo býti probráno.

Dr. *Foustka* poznamenává, že mínil při svém výkladě, že by látka ve všech předmětech mohla býti omezena.

Prof. *Štěpánek* praví, že největší obtíže působí nynějším středním školám ohromný nával žactva. Tím se stává, že na studie přicházejí žáci jednak neschopní, jednak takoví, kteří nemají ani chuti ani lásky k opravdovému studiu; těm potom jest hlavním účelem zábava a sport — studium věcí vedlejší. Dříve bývalo jinak. Co tu bylo úrad v rodné obci, než rodiče se odhodlali žáka poslati na studie, a pak přišli vždy jen nejlepší, kteří skutečně měli nadání a chuť ku práci.

Proto je potřebí, aby *neschopní* žáci odstraňováni byli ze studií středoškolských hned v I. a II. třídě, slabí žáci pak ze III. a IV. třídy, by ještě v čas obrátili se k praktickému životu; do vyššího oddělení škol středních nechť postupují již jen žáci *schopní* a takoví, kteří mají *opravdovou snahu* a chuť ke studiu. Avšak přemnozí rodiče přese vše upřímné rady naše nutí syny své k studiu, kteří buď nechtějí nebo pro neschopnost nemohou ve studiích se zdarem pokračovati. Následky toho jsou, jak zkušenost nás poučila v poslední době, velmi žalostné. Proto přimlouvá se za to, by slav. výbor Ústřed. spolku postaral se, aby: 1. do středních škol přijímáni byli žáci až po *dokonaném* 11. roce, 2. aby frekventační vysvědčení ke vstupu do středních škol od správy obecných škol nebylo vydáváno těm žákům, kteří již na obec. nebo měšť. školách ukazují naprostou neschopnost ke studiu středoškolskému; 3. aby žáci, kteří opakujíce třídu, opět propadnou, anebo po dvě pololetí obdrželi vysvědčení třídy třetí, nebyli již na *žádném* ústavě, jako k studiu neschopní, přijímáni; stalo se, že žák místo sedm let, studoval na reálce — 11 let, opakuje III., IV., V. a VI. třídu, a při maturitě uznán dospělým teprve po opravné zkoušce.

Přimlouvá se dále, aby se žáky bylo zacházeno co nejhumanněji a nejvlídněji i přes to, že vyskytují se žáci, kteří učitele nejrafinovaněji trýzní a trápí (uvádí příklady), zejména mladší učitele anebo takové, při kterých pozorují nějakou slabost, dobrotu, mírnost. Také je pro to, aby se stala oprava kázeňského řádu, zejména aby byl nějaký rozdíl mezi žactvem nižšího a vyššího oddělení na středních školách, aby nebyl žák trestán karcerem hned pro to, přistižen-li, že někde snad kouřil, nebo byl ve slušném hostinci, nýbrž aby mu bylo *soukromě* vlídně domluveno. Nastoupení trestu působí jen roztrpčení mezi studentstvem a učitelem. Také posílání censur domů mělo by se omeziti; způsobuje v některé rodině nesmírný poplach. Není potřebí hned v prvním období, neprospěje-li žák v jednom předmětě, oznamovati to censurou rodičům; povinnost těchto anebo jich zástupců jest přece přeptati se na své syny a svěřence.

Prof. dr. *Groh* prohlašuje, že se schůze vlastně zcela uchýlila od svého původního programu, a činí návrh, aby se podalo objasnění širší veřejnosti. Myslí, že by bylo dobře, podati jakési prohlášení, že není správno svalovati při takové

sebevraždě studujícího hned všechnu vinu na střední školu, že jsou tu ještě jiné okolnosti, které na žáka působily, jako na př. ústředí velkého města, rozhárané rodinné poměry, nezdravá četba atd. Dále je třeba upozorniti veřejnost, že žák je proti nespravedlivé klasifikaci chráněn, a že rodiče i odpovědní dozorci mohou se kdykoli přeptati na prospěch svých synů nebo svěřenců. Pak jsou jisté požadavky, pod které škola sejíti nemůže. *Je to také národní povinnost školy střední, vychovati mládež tak, aby snad nepřicházeli z ní žáci méně připraveni než ze škol jiných.* Na konec by se mohlo vysloviti přání, aby žurnalistika zbytečně neuveřejňovala podrobných zpráv o takových neštastných případech, které velmi neblaze působí na vznětlivou mysl mladých hochů.

Dr. *Metelka* poukazuje na výborné dílo prof. Kraft-Ebbinga: „Über gesunde und kranke Nerven," kde možno najíti mnohé vysvětlení v té příčině, a zmiňuje se dále o tom, že i zemská školní rada o té věci jednala, a tu konstatováno, že škola v takových neštastných případech má jen minimální podíl.

Dr. *Čáda* praví, že může se zde mluviti pouze o sebevraždách a ne o sebevražednosti. Některý svaluje vinu na professory, jiný na celý systém školský. Tento pojem jest ovšem velmi široký. Žádný rozumný člověk nebude ovšem některý případ generalisovati. Souhlasí úplně, aby žurnalistika sama hleděla na věc vážně a podrobným vyličováním nezavdávala podnětu k nespokojenostem a nediskreditovala se při tom tak, jak se právě ukázalo v minulých případech. Je zde již celá literatura o té věci; rád by byl špatným prorokem, ale míní, že sebevražd bude přibývati, i kdyby škola dělala co dělala. Proč tomu tak, a příčiny, které by to vysvětlily, neleží v lidských silách. Škola měla by pokud možno zbaviti se veškeré šablonovitosti a pokud možno hleděti si individuality každého jednotlivce. To ovšem bude jen tehdy možným, když školy naše nebudou tak přeplněny, jak jest tomu nyní. Jen tehdy, až tomuto základnímu zlu se pomůže, bude možno s každým žákem zacházeti jiným způsobem, dle jeho povahy. Sebevraždy se sice budou dále vyskytovati, ale to budou vždy jen případy psychopatické. Dětský věk vidí často v nepatrné věci bůhví jaký význam, z čehož plyne, aby zacházeno bylo s takovými povahami co nejopatrněji. Hlavní fakt však v naší moci není. Škola na povahu může jen málo působiti, hlavní úkol připadá tu rodině.

Prof. *Dušek* dodává ještě, že má-li se státi skutečná náprava, bude třeba, aby zavládla přísnost učitelů vůči sobě, vůči škole a představeným a představených vůči nim. Dále třeba, aby učitel nebál se říci žákovi, takhle se věc má a takhle se musí jednati s tebou. Kdybychom byli upřímnějšími k sobě, pak bychom byli také upřímnějšími k žákům a představeným a tito zase k nám dle přísloví, jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Nezakrývati tedy svoje chyby, přiznati se upřímně k nim a hleděti je napraviti, toho je třeba. Takovouto opravou jen získáme.

Dr. *Foustka* v závěrku souhlasí s drem Grohem, aby se podalo veřejnosti nějaké objasnění, vycházející ze spolku, kde by se projevilo naše stanovisko. Byl by si přál více slyšeti v této schůzi mluviti o vlastní věci, totiž o sebevraždách studentů. Je rád, že slyšel potvrzeno drem Metelkou, že konstatováno, že škola má jen minimální vliv při tom a myslí, aby tímto věc nebyla vyčerpána a dále aby byla sledována jako věc velmi vážná se vší opravdovostí.

Řed. Starý navrhuje, aby se ustavilo hned ve schůzi jakési redakční komité, které by vypracovalo prohlášení, o jehož otištění požádány budou denní listy pražské. Všichni přítomní souhlasí, a na návrh řed. Bílého zvoleni do něho páni dr. Čáda, dr. Foustka a dr. Groh. Tito vypracovali ihned prohlášení a přečetli je shromážděným, načež usneseno uveřejniti je hned v úterý ve všech listech denních, což se i stalo. Potom schůze skončena (o 11. hod.). Prohlášení znělo takto:

Není spravedlivo, svaluje-li se vina sebevraždy žákovy hned na školu; neboť na žáky, zejména ve velkém městě, působí ještě jiné okolnosti, na př. společnost, poměry rodinné, nestrávená četba moderních spisů, chorobné stavy tělesné i duševní atd. Působnost těchto živlů jest bohužel mnohdy mocnější než vliv školy. I odpůrci nynějšího systému školského musí uznati, že při nynějším zřízení, kdy rodiče mohou každou chvíli zjednati si zprávy o svých synech buď od ředitele neb od třídního, jest úmyslně nespravedlivé posuzování žáků nebo nehumanní nakládání s nimi zcela vyloučeno. Ovšem požadavky jakési na vědomosti žáků musí klásti škola vždy. I kdyby učivo bylo sebe více omezeno, přece zůstává jakási hranice, pod kterou sejíti se nesmí. Jest to naše povinnost národní, aby absolventi českých škol středních nestáli ve svém vzdělání níže nežli jiní. Jest si jen přáti, aby na střední

školy přicházeli pouze žáci schopní. Rovněž jest žádoucno, aby dobrý poměr mezi žáky a učiteli nebyl rušen podrobným líčením podobných politování hodných případů, aneb vybízením žáků, aby veřejnosti předkládali své mnohdy velmi upřílišněné stesky. Ústřední spolek českých professorů nikterak se netají, že by se některá ustanovení řádu školního mohla změniti a také podal v té věci mnohé návrhy na sjezdě svém, avšak za nejdůležitější věc pokládá, aby nebylo otřásáno vzájemnou přátelskou důvěrou mezi studentstvem a professorstvem.

Divadlo. V měsíci únoru 1904 studentské představení nebylo. V první polovici toho měsíce vůbec se na ně nepomýšlelo; končilo se 13. února na středních školách I. pololetí, a proto jednak hojné práce školní s tím spojené, jednak pololetní prázdniny, na něž se mnoho žactva z Prahy rozjede, hráti nedopouštěly. Zbývala tedy polovice druhá, a v tu zase zmařily hru překážky repertoirní. Bylo po všeobecném přání usneseno a s ředitelstvem Národního divadla smluveno představení operní, potom však se ukázalo, že na zbývající dvě soboty únorové odpoledne opery hráti nelze; v sobotu dne 20. února nebylo to možná pro pohostinské hry ruské zpěvačky Jelisavety Azerské, k vůli níž se hrála opera toho dne večer, 27. pak února pro dlouhé a unavující zkoušky na novou Dvořákovu operu „Armidu", jejíž první provozování bylo ustanoveno na výroční den úmrtí dra Frant. Lad. Riegra 3. března. V náhradu za vynechané představení únorové hrálo se v březnu dvakrát, obě pak hry byly vybrány ze skladeb slovanských. Dne 5. března byla provozována překrásná ruská opera Petra Iljiče Čajkovského *„Jevgenij Oněgin"*, nazývaná právem ozdobou repertoiru Národního divadla. Dílo to dalo mladistvým posluchačům poznati význačný ráz hudebního umění ruského — chmurnou tesklivost a dumavost, která proniká i do scén lidových, působíc, že veselost v nich není tak uvolněna, jako se nám ozývá v hudbě české. Přes to, že ten specificky ruský ráz jest české duši cizí, studentstvo pochopilo krásy díla Čajkovského, jak o tom svědčila živá účast a hojný nadšený potlesk. Představení bylo po všech stránkách zdařilé, divadlo do posledního místa vyprodáno. — Dne 26. března bylo představení činoherní; hrálo se polské drama *„Na vždy"* od Lucyana Rydela. Hra byla vyvolena z důvodu dvojího: poprvé, aby se žactvo seznámilo s cennou prací literatury polské, která vzbudila pozornost mimo jiné také tím, že ji herci Národního divadla hráli pohostinsku na venkově, na př. v Moravské Ostravě a v Olomouci; podruhé pro ušlechtilou tendenci, neboť se v ní představují lidé nadšení velikým ideálem vroucí lásky k vlasti, která jest odhodlána k obětem v pravdě nadlidským. Kéž by se závěr skladby, kde se muž a žena spojují k vespolné práci za blaho vlasti nade vše milované, stal také mládeži naší vzpruhou na budoucí život! — Drama bylo výborně zahráno; zejména paní Kvapilová provedením veliké a namáhavé úlohy nanovo utvrdila svou slavnou pověst. — Představení bylo v sobotu před Květnou nedělí. Na šesti ústavech konalo se v tu dobu velikonoční rozjímání, a proto žactvo jejich nebylo v divadle. Přirozeno tedy, že divadlo nebylo vyprodáno do posledního místa, jak bývá z pravidla, ale co zůstalo neprodáno, bylo jen na galeriích. Jinak hra byla pozorně a s pohnutím vyslechnuta a na místech zvláště význačných zaslouženým potleskem odměněna. Uměleckou i mravní hodnotou by zasluhovala, aby zůstala kusem repertoirním. *St.*

Z brněnského odboru professorského.

1. výborová schůze konaná dne 16. října 1903. Ustavení nového výboru: místopředsedou prof. dr. Fr. Kamenický; jednatelem prof. Fl. Dvořák; pokladníkem prof. Fr. L. Nesvadbík; archivářem prof. T. Šílený; zapisovatelem prof. Fr. Autrata; bez funkce prof. P. J. Kašpar.

2. výborová schůze konaná dne 30. listopadu 1903. Předseda omluven. Přítomni všichni ostatní členové výboru. Jednatel oznamuje, že odeslal s místopředsedou kondolenční dopis panu předsedovi nad úmrtím jeho slečny dcery. Poděkování dostalo se místopředsedovi. Dále odeslal zprávu Turistické Jednotě v Brně o daru 60 K, zprávu o valné hromadě a jednatelskou zprávu Ústřednímu výboru do Prahy. Předčítá usnesení valné hromady, která byla ku provedení uložena výboru. Usneseno, aby prof. Fr. Autrata sepsal návrhy na zlepšení obsahu kalendáře professorského,

do zábavního a přednáškového odboru aby povoláni byli prof. Nesvadbík a prof. Karásek, a jednatel aby písemně pozval professorský sbor české techniky za přistoupení k odboru. Časopisy Mittelschule a Mittheilungen objednal již archivář. Polské Muzeum objedná. Vyloženy budou v čítárně čes. čtenářského spolku. Pokladník sděluje, že zaslal zprávu pokladní do Prahy. Podává zprávu o studentských představeních v letošní sezoně: hrán Baron Goertz a Noc na Karlštejně. Třetí představení má býti 19./12. Na návrh místopředsedy usneseno pořádati toto představení jen v tom případě, když ředitelství nebude požadovati náhrady od odboru, kdyby byl deficit. Mimo to usneseno žádati za provedení Antigony po vánocích.

Jednatel oznamuje, že se prof. Karásek uvolil přednášeti studentům o svých cestách po Švédsku a Norsku v neděli 13. pros. o 10½ h. dop. ve velkém sále Besedního domu. O témž thematě by přednášel prof. Karásek i na členské schůzi. Schváleno. Rozhovor o jednoduché frekvenci konati se bude na schůzi po prázdninách.

Přečten návrh prof. Syrového: Sl. výbor nechať uvažuje o svolání všech professorů vysokých i středních škol brněnských českých i německých ke schůzi, která by se zabývala zřízením velké knihovny v Brně. Postuláty by byly: 1. zříditi státní knihovnu, do kteréž by se mohla pojmouti knihovna musejní, nebo žádati od státu přiměřenou dotaci pro knihovnu musejní, jež by pak byla náhradou za veřejnou knihovnu; 2. pokud možno knihovny obou technik — po zřízení příručních knihoven seminárních — spojiti a připojiti k velké knihovně." Poněvadž provedení celého návrhu zdá se výboru nemožným, usneseno, aby návrh, hlavně pokud se týče dotace pro knihovnu musejní, byl přednesen na členské schůzi.

Prof. Šílený přednáší návrh prof. dra Koutného na zavedení lékařského dozoru při školách středních. Usneseno rovněž, aby navrhovatel referoval o tom na členské schůzi. Na žádost prof. Autraty usneseno, že na členské schůzi jednáno bude též o výnose, kterým zavádějí se pausy mezi hodinami vyučovacími. Schůze skončena. *Fl. Dvořák*, t. č. jednatel.

Členská schůze konaná dne 16. pros. 1903. Místopředseda omlouvá nepřítomnost předsedy a zahajuje schůzi za přítomnosti 22 členů.

1. Slova ujímá se prof. Č. Syrový, aby promluvil o zřízení velké veřejné knihovny v Brně a o krocích, jež by za tím účelem učiniti měl náš odbor. Obrací svoji pozornost hlavně ke knihovně zemské při Františkově museu, z níž náležitými reformami, na př. zavedením práva reciprocity s jinými knihovnami, zejména však zvýšením státní i zemské dotace (posud obnáší dotace zemská 8000 K a státní na veškeré sbírky musejní 6000 K) atd. taková knihovna zříditi by se mohla. Na konci referátu navrhuje: Nechť výbor dopíše kuratoriu Františkova musea, aby v nejbližší schůzi své o této věci porokovalo, hlavně aby z německé sekce vyzváni byli němečtí professoři ke schůzi s podobným thematem. V debatě, která o tomto návrhu vznikla, usneseno: 1. Podati memorandum zemskému sněmu moravskému a obrátiti se k ministerstvu o zvýšení dotace na knihovnu musejní. 2. Memorandum toto zaslati spolku německých professorů v Brně (Mittelschule) se žádostí, aby podobné podali s naším spolkem. Vypracovati memorandum svěřeno prof. Č. Syrovému.

2. Druhým bodem programu byla přednáška prof. Karáska o školství ve Švédsku a Norsku. Přednášející v poutavém výkladě svém zmiňuje se zejména o krásném zřízení tamějších škol, o poměrech zdravotních, o žácích a učitelích atd. a dospívá k závěru, že školství věnuje se tam mnohem více péče než u nás. Přednáška odměněna byla potleskem.

3. Prof. dr. Jan Koutný referuje o zdravotnictví na školách středních u nás i jinde a doporučuje odboru učiniti kroky k zavedení zdravotního dozoru. V zajímavé debatě, která o tomto předmětě se rozpředla, požádáni dr. Koutný a prof. Karásek, aby do příští schůze otázku tu propracovali a podali příslušné návrhy.

4. Volné návrhy: Prof. Černý stěžuje si, že „Věstník" věnuje záležitostem našeho stavu a paedagogickým otázkám málo místa, a žádá, aby Ústř. výbor byl žádán za nápravu.*)

*) V posledních 10 ročnících Věstníku (letošní XI. pouštíme mimo, tam každý si věc může vypočísti sám) bylo samostatných článků uveřejněno 291, a kratších článků i vůbec t. zv. drobných zpráv něco přes 1000. Z těchto asi 1300 čísel bylo přes **1100** ryze paedagogických, didaktických neb o školství jednajících, ostatní

Prof. Šílený sděluje, že předplatil časopisy Mittelschule, Mittheilungen a Muzeum a že vyloženy jsou v čítárně čtenářského spolku. Na návrh prof. Autraty usneseno odebírati též Paedagogické rozhledy a požádati Ústřední výbor za bezplatné dodávání jednoho exempláře Věstníku.

Řed. Fišara oznamuje, že s prof. Karáskem hodlají pořádati v masopustě večírek v malém sále, ale jen s tou podmínkou, setkají-li se u členstva s ochotou.

Prof. Karásek doporučuje, aby studentům 2 posledních tříd pro zamezení potulek po místnostech horšího řádu dovolena byla návštěva určitých hostinců a kaváren v určité době a za dozoru. Ponecháno do příští schůze. Schůze skončena.

Fl. Dvořák, t. č. jednatel.

3. výborová schůze konaná dne 14. ledna 1904. Přítomni všichni členové výboru až na pokladníka.

Protokol předešlé schůze schválen.

Jednatel oznamuje, že obdržel od prof. Autraty návrhy na zlepšení kalendáře professorského. Prof. Autrata je předčítá. Po některých doplňcích prof. Šíleného usneseno odeslati je Ústřednímu výboru. Rovněž přípis prof. Černého, týkající se obsahu Věstníku, přečten, a jednateli uloženo odeslati jej tamtéž. Místopředseda sděluje, že na naše písemné pozvání přihlásili se za členy odboru pp. V. Řehořovský, Jos. Líčka a Mich. Ursiny, professoři české techniky. Pokladník vydá jim legitimace. Memorandum zem. sněmu o zvýšení dotace na musejní knihovnu uloženo místopředsedovi a jednateli definitivně sestaviti a doručiti na ustanovená místa.

Místopředseda navrhuje, aby za příčinou odchodu zem. inspektora Jana Slavíka svolána byla měsíční členská schůze, na níž by výbor navrhl uspořádati večírek na rozloučenou. Návrh přijat.

Prof. Šílený oznamuje, že Paedagogické rozhledy jsou již vyloženy v čítárně čtenářského spolku. Prof. Autrata táže se, zda by před divadelními představeními pro studenty nebylo vhodno pronésti v divadle proslov, jak se to navrhuje též ve Věstníku. Poněvadž ostatní členové výboru s proslovy takovými nejevili souhlas, upuštěno od dalšího projednávání. Předseda navrhuje, aby bylo jednáno o upravení pololetních prázdnin, při nichž nemá neděle býti počítána do prázdna. Ponecháno předsedovi na vůli, aby to přednesl ve volných návrzích na členské schůzi. Schůze skončena. *Fl. Dvořák*, t. č. jednatel.

2. členská schůze konaná dne 20. ledna 1904. 1. Místopředseda ohlašuje, že dosavadní jednatel prof. Fl. Dvořák se poděkoval. Za jeho činnost mu srdečně poděkováno. Na jeho místo se povolává prof. dr. Jan Koutný za jednatele.

2. Ve příčině memoranda k návrhu prof. Syrového o knihovně přijato, aby bylo toto přiloženo k ročnímu rozpočtu Musejní Společnosti v Brně, až se bude žádati za zvýšení dotace na zemskou knihovnu. Kdyby zemský sněm nepovolil zvýšení dotace, podá se memorandum na sněm a požádá se německý spolek, by se spojil v té věci s námi.

3. *Rozhovor o jednoduché frekvenci na středních školách* zavádí místopředseda, promlouvaje o ní, jak se osvědčuje po stránce paedagogické vzhledem k učitelům a žákům. Po všeobecném rozhovoru přítomných členů přijato, aby se v příštích schůzích podrobně pojednalo o jednoduché frekvenci, a určeny byly tyto body:

a) o paedagogické a didaktické stránce jednoduché frekvence,
b) o zdravotním významu jejím pro žáky a učitele,
c) o jejím vlivu na prospěch a mravnost žactva,
d) osobní stanovisko professorů,
e) o dozoru na chodbách,

---

buď ukazovaly, jak se vědecká látka může výhodněji probírati, neb úkol řešiti ve škole, neb to byly články, seznamující s novými názory a výzkumy vědeckými v tom kterém oboru, neb články obecně vzdělávací, z nichž bylo lze dobře čerpati též pro školu — vždy pak to byly výsledky duševní práce a zkušenosti kollegů — a Věstník měl od prvopočátku i ten úkol, povzbuzovati spisovatelskou činnost v našem stavě. I filologické články, jako na př. čl. prof. Černého: Olympský, olympický, olympijský řešily otázku pro každého, kdo česky píše, důležitou, ač to není článek paedagogický. Vedle toho značně místa v každém čísle bylo věnováno zprávám spolkovým, v drobných pak zprávách redakce pilně se ohlíží, kde co důležitého pro nás se děje v jiných spolcích a obeznamuje s tím. Tolik pro posouzení výtky té.

Red.

f) jednoduchá frekvence a domácnost,
g) volné zaměstnání žactva mimo školu.

4. S referáty se přihlásili: Prof. dr. Šujan: o dozoru na chodbách. Prof. Syrový: o zaměstnání žáků mimo školu.

Usneseno, aby deputace: místopředseda Kameníček, jednatel dr. Koutný a P. Kašpar se rozloučila s p. zemským inspektorem J. Slavíkem jménem odboru. Táž deputace má býti poslána k slavnostnímu večírku, jejž uspořádá brněnský odbor Jednoty čes. mathematiků. Dr. *Jan Koutný*, t. č. jednatel.

Výborová schůze konaná dne 5. února 1904. 1. Ve středu dne 10. února 1904 pořádá odbor přátelský večírek pro své členy, jich dámy a uvedené hosty v malé dvoraně Besedního domu při volném vstupu.

2. Za člena odboru přistoupil prof. české techniky Karel Vandas.

3. Řed. Fišara a prof. Karásek jako pořadatelé večírku žádají 60—80 K na dekoraci. Povoleno. Dr. *Koutný*, t. č. jednatel.

Přátelský večírek dne 10. února pořádaný byl opravdu zdařilým. Imponoval velmi četnou návštěvou, pěkně sestaveným a pečlivě provedeným programem, živým zájmem přítomných a přátelskou zábavou. Budiž tu poděkováno všem, kdož se o zdar večírku přičinili.

Třetí členská schůze konaná dne 2. března 1904. 1. Místopředseda sděluje, že p. zemský inspektor J. Slavík deputaci srdečně poděkoval a vyslovil přání, aby professoři myšlenku rozvoje českého školství i na dále podrželi.

2. Prof. dr. Šujan podává důkladný a přesvědčivý referát o odstranění dozoru na chodbách. Zní takto:

Mocně ozývá se mezi professory odpor proti dozoru na chodbách. Právem, poněvadž dozor ten je čím dál nepříjemnějším, ba již nesnesitelným břemenem. Nesnesitelnost břemene toho nevyrostla z potřeby školní, nýbrž z libovůle. Užasli by důmyslní původcové organisační osnovy pro gymnasia a reálky v Rakousku z r. 1849, kdyby mohli spatřiti, co do dneška vyvinulo se z *dozoru na žáky,* jejž měli na mysli oni. V § 67. I. Org. Os. stanoveno: „Auf Ordnung und Zucht innerhalb einer jeden Lehrstunde zu halten, ist zunächst die Pflicht des Lehrers, dem die Lehrstunde übertragen worden; ihm kommt es auch zu, falls zwischen einzelnen Lectionen einige Minuten den Schülern zur Erholung gestattet sind (§ 52. 4.) in der seiner Lection abgebrochenen Erholungszeit die verantwortliche Aufsicht zu führen.“ Zmíněná zotavená je určena v § 52. 4. slovy „Nach den ersten zwei Lehrstunden eines halben Tages soll, wenn auf sie eine dritte folgt, eine Pause von 10 Minuten eintreten.“

Není tedy v Org. Osnově ani slůvka o dozoru na žáky *před vyučováním* ani dopoledne ani odpoledne, nýbrž jen *za přestávky* mezi desátou a jedenáctou hodinou. Rovněž v Org. Osn. nic se nepraví, *jakým způsobem* má se dozor vésti, že by se měl konati na chodbách. Weisungen z. F. d. Sch. a d. G. i. Ö. z r. 1895 *způsob toho dozoru* ponechávají rozvaze ředitelově: „Alle zur äusseren und inneren Verwaltung der Schule nothwendigen Massregeln hat der Director selbstständig zu treffen. Hiezu gehören namentlich: die Regelung der Aufsicht über die Schüler im Schulhause ausser den Lehrstunden und bei den religiösen Übungen.“ (Weis.

Kdyby ředitelí středních škol byli vždy jen lidé rozvážní — zač úřady školské často nemohou, poněvadž mnozí stávají se řediteli také proti návrhu úřednímu — byli by zachovali také počet a způsob dozoru na žáky v mezích příslušných a nebylo by proti němu odporu. Dnes žádá se skoro na všech ústavech dozor na žáky *před vyučováním* (dopoledne i odpoledne) a *za přestávek* mezi jednotlivými hodinami. Skoro na všech ústavech žádá se, by professoři konali *dozor na chodbách*, a to *celou čtvrt* hodiny před vyučováním a *za celé* přestávky mezi hodinami. Požadavek ten je neoprávněn a vyrostl jen *z libovůle.* Nechci viniti nikoho, ale povšechně

lze říci, že nynější nadbytečný a obtížný dozor na chodbách vzrostl vinou ředitelů i professorů. Někteří ředitelé žádali více, než byli oprávněni, a někteří professoři konali více, než byli povinni. Zjev ten opakuje se v rozvoji školství častěji. Z doby novější poukazuji jen na zapisování známek do třídních katalogů. Žádalo se zapisovati známky denně, a někteří professoři zapisovali po každé hodině. Byl to neřád, jenž bohudíky byl už odstraněn s hora. Zrovna tak se věc má s dozorem na chodbách.

Poněvadž se břemeno to neodstraňuje s hora, třeba žádati za jeho odstranění z dola. Pro žádost tu třeba důvodů. Uvedu jen paedagogický, hygienický a didaktický.

1. Je nepochybno, že dozor na žáky za přestávek byl Org. Osn. §. 67. 1. navržen proto, by se udržel *pořádek* v ústavě i ve třídách. Požadavek to nutný. Aby se pořádek udržel, netřeba, by professoři proháněli se po chodbách jako strážníci, je to nedůstojno mužův akademicky vzdělaných i mládeže studující. Postačí, když se v každé třídě mládeži rozumně, ale důrazně vyloží, že pořádek v každé společnosti a na každém místě je nutný. Vede-li se mládež k pořádku za přestávek již od třídy prvé, navykne tomu a zachová pořádek. Ovšem mladost radost, snadno tedy mládež tu a tam vybočí z mezí pořádku, ale na to může býti upozorněna. Ve třídách vyšších takového upozorňování třeba nebude — budou-li žáci k pořádku naváděni již od třídy prvé. Ve třídách nižších žáci výstřední mohou býti upozorněni *ustanovenými dozorci* ze tříd vyšších. Tak se děje na paedagogiích a osvědčuje se to. Ustanoveným dozorcům nesvěřuje se tím žádná moc výkonná, mají pouze upozorňovati méně zkušené a v případě potřeby nezvedníka — oznámiti professoru třídnímu k napomenutí nebo ku potrestání.

Nepěstovalo by se tím udavačství, poněvadž by se k dozoru ustanovovali od professorů jen hoši vyspělí, a střídáním občasným (za týden) dostal by se dozor na všechny, takže by se z toho vyvinula čestná povinnost.

Vykonávají-li ten dozor professoři sami, pěstuje se v žactvu *pokrytectví*, poněvadž žák před očima professora se přetvařuje, dělaje beránka, ale unikna zraku jeho, plnou měrou nahradí, oč domněle byl zkrácen.

Dozor professorů na žáky na chodbách není tedy paedagogický — je úkazem *slabé kázně* na ústavě a vede ku *přetvářce*.

2. Dozor ten je professorům zrovna *škodlivý* pro jejich zdraví. Který professor v hodině své pracuje svědomitě, ten přirozeně do konce hodiny dosti se zahřeje, krev musí v něm obíhati rychleji než na počátku hodiny, zvláště je-li ve třídě značný počet žáků a značná temperatura. Po hodině professor rozpařený z třídy — má jíti na chodbu dozírat. V zimě je na chodbách vzduch ledový, zvláště v přízemí budov školních, kde často průvan od vchodu, ze schodův a ze záchodů činí pobyt zrovna nebezpečným, na takové chodbě zdraví professora musí trpěti (chrapot, zápal, revma atd.). Tvrdím směle, kdo několik let učí, každý mi přisvědčí. V zimě dozor na chodbách je pro učitele zrovna *nebezpečným*. Než ani v létě mu neprospívá. Vzduch na chodbách bývá stuchlý, k tomu každý žák za přestávky už ze zvyku aspoň dvakrát i třikráte vykoná procházku na záchod, dvéře záchodové se ani nezavrou a professor má choditi kolem nich a občerstviti se vzduchem záchodovým. Dále obrázek doplňovati netřeba.

3. Dozor na chodbách se strany professorů je *neudržitelný* také z důvodů didaktických. Letos na mnohých ústavech byla zavedena jednoduchá návštěva a patrně bude zavedena na všech. Při vyučování 5hodinovém jsou nutny delší přestávky. Každá hodina byla zkrácena o 10 minut, ale látka učebná zůstala nezměněna. Učitel, maje v době kratší procvičiti učivo totéž, přirozeně musí pracovati

intensivněji než dříve. Aby k tomu byl schopen, potřebuje také zotavení za přestávek, ale on místo zotavení musí konati dozor na chodbách proti dřívějšku ještě častěji a déle. Z chodby do třídy pro větší intensitu přináší — *větší ochablost.* Že tím trpí škola, je samozřejmo.

Tak tedy z důvodů paedagogických, hygienických a didaktických dozor na žáky na chodbách, *jak se nyní žádá i koná,* je neudržitelný. Z důvodů paedagogických je *nepotřebný* a vede mládež ku *pokrytectví,* z důvodů hygienických v zimě přivádí zdraví professorů v *nebezpečenství* a v létě zdraví jejich *otravuje,* z důvodů didaktických je *na újmu intensivnímu vyučování* ve třídě. Z těchto důvodů tedy plyne, že je nutno, abychom se přičinili o nápravu.

Myslím, že by bylo dobře, aby náš spolek podal žádost buď zemské školní radě nebo ministerstvu, by dozor professorů na chodbách před vyučováním byl odstraněn vůbec, poněvadž dle § 67. 1. Org. Osn. je neoprávněn. Způsob, jakým *dozor na žáky za přestávek* konán býti má (Org. Osn. 52. 4.), ať určují sbory professorské dle potřeby jednotlivých škol.

Živé debaty o předmětě tomto súčastnili se pp. Petráček, Sichrovský, Karásek, řed. Ouředníček, Souček, dr. Nachtikal, dr. Kameníček. Na konec odhlasován návrh referenta: Podati žádost zem. šk. radě nebo ministerstvu, aby dozor na chodbách byl odstraněn před vyučováním vůbec, poněvadž jest neoprávněn, a dozor za přestávek aby byl omezen na nejnutnější. Způsob, jak se tento dozor má konati, ať určuje professorský sbor jednotlivých škol podle potřeby své vlastní.

3. Prof. Karásek referuje „o sebevraždách studentů“.

4. Prof. Syrový referuje „o zaměstnání žáků mimo školu“. Debata odložena do příští schůze.

5. Volné návrhy: *a)* Řed. Ouředníček navrhuje, aby byl p. zemský insp. Jarolímek odborem uvítán a zván do schůzí.

b) Prof. Bezdčiek: ať se uspořádá na konec roku šk. odborem přednáška pro studenty o volbě povolání.

c) Prof. Nesvadbík: Odbor ať se připojí k pražskému Ústřednímu spolku a k něm. Mittelschule a žádá o legitimace na Severní dráhu a dráhu c. k. priv. spol. státní dráhy, po případě ať odbor požádá některého poslance o pomoc u ministerstva vyučování.

Dr. *Jan Koutný,* t. č. jednatel.

Literatura.

Adolf Patera, **O sv. Jeronymovi knihy troje.** (Sbírka pramenů ku poznání lit. života v Čechách. Skup. I. Řada I. Čís. 5.) 2 K 30 h.

Staročeský text tuto vydaný obsahuje překlad tří latinských spisků o sv. Jeronymovi, které se vydávají za díla sv. Eusebia, Augustina a Cyrilla Jerusalemského, ale vznikly pravděpodobně až v 13. století. Do Čech dostaly se přičiněním Jana ze Středy, který je opatřil pro Karla IV. a který je také později přeložil do němčiny. Český překlad od neznámého autora byl znám do r. 1893 ve třech spisech, z nichž dva datované 1410 a 1482 chovají se ve studijní knihovně olomoucké, třetí pak pocházející z druhé polovice 15. stol. jest uložen v knih. universitní. R. 1893 objeven byl vydavatelem čtvrtý a to nejstarší rkp. této památky v knihovně březnické a získán pro museum. Text tento vzat za základ k vydání, různočtení z rkpu olomouckého (staršího) a universitního uvedena v poznámkách. Dle jazyka a písma hlásí se rkp. musejní do sklonku stol. XIV. Pravopis jeho jest spřežkový, ne tuze důsledný. Jazyk má některé stopy dialektické (umení, šlepeje, rytieř, obráciv a p.). Řada opisovačských chyb svědčí, že i tento nově objevený text jest opis. Rkp. šetří ještě dosti rozdílu mezi ě—e (vyjma j, ň, ď, t), čehož v heslech slovníku na konec připojeného všude nedbáno. (Transkribováno důsledně pře—, ač doklady mají důsledně przie— neb przye—, kóže dokl. kuozie, nuoše dokl. nuossye, núze:

nuzie, obyčej—obyczyey, senný: syenny, vódce—wodczie ap.; poprslk opraveno na paprslek místo poprslek, jak má většina dokladů.)

Jan Loriš, **Sborník hraběte Baworowského.** (Sbírka pramenů. Skup. I. Řada I. č. 6.)

Rkp. baworowský náleží k nejcennějším objevům poslední doby v oboru české literární historie. Obsahujeť vedle skladeb jinde zachovaných (Bruncv., Tand., Apoll.) tři skladby dosud neznámé. Je to především nejstarší veršovaný překlad ezopských bájek dle latinské parafrase Anonymovy s použitím prosaického textu Romulova. Český text jest opis s vročením 1472, originál dle mínění Brücknerova jest z druhé polovice 14. stol. K němu druží se jako novum Píseň o Arnoštovi o 5968 vv. složená dle středohornoněmecké básně mladší, dochovaná rovněž v opise, jehož originál dle studie autorovy vznikl v druhé čtvrti 14. stol. Třetí jest píseň o Jetřichovi Berúnském, jinak Laurin neb Malá róžěná zahrada. Jest rovněž zpracováním básně německé, čítá 2052 vv., a její původní složení spadá do druhé polovice 14. stol. Brzo po objevení vydány byly tyto 3 skladby Brücknerem v Arch. für slav. Phil. a nyní vydán vzácný tento sborník úplně. Vydavatel charakterisuje kodex nejprve po stránce vnější, t. j. úpravové a ortografické a pak stručně na základě dosavadních zkoumání probírá literární stránku jednotlivých kusů. Pak otištěn text Bruncvika s parallelním zněním nejstaršího rkpu (universitního); pod textem Ezopa, Arnošta a Laurina uvedena pod čarou jednak odchylná čtení Brücknerova, jednak poznámky týkající se chyb písařských a p.; Tandariáš otištěn s variantami z rkpu musejního a dílem i stockholmského, Apollonius s variantami rkpu febererského dle vyd. Vrťátkova. Podrobným seznamem slov tato svědomitá a důležitá edice se končí. *V. Ertl.*

Chlapíci. Román *Pavla* a *Viktora Marguerittů.* Nákladem E. Beauforta v Praze. Přeložil B. Prusík dle 20. vydání. Cena 3 K 24 h.

Není to vlastně jednotný a v sobě ucelený román, nýbrž řada samostatných obrazů, spojených v celek jednotou rámcovou a jednotou základní myšlenky. Je to hluboce účinné vylíčení hrůz francouzsko-německé války se vší tou surovostí vojsk německých i zoufalou odhodlaností francouzské armády, která jen nejapností a neznalostí svých stále se měnících vůdců byla uvržena v záhubu. Nadlidská sebeobětovnost francouzských vojáků, hraničící až s šílenstvím, hrdinství mass, které samému císaři německému vynutilo zvolání: „Chlapíci!", doplňuje se statečností měšťanstva, které za strašlivého bombardování Strassburku snášelo hrdinsky všecky hrůzy obléhání a vytrvalo do posledního okamžiku. Bitva u Sedanu, obležení Strassburku, Paříže i dobytí Belfortu poskytují autorům příležitosti, aby z celé této tragické historie vyňali několik dokladů sebeobětování a statečnosti, která i u nepřítele vzbuzovala obdiv a úžas. Francouzský vojín vyslaný v balonu s depešemi z obležené Paříže vrhá se dobrovolně do moře, aby balon této přítěže zbavený dospěl spíše souše. Pevnost Belfort, kterou nepřítel ve strašném údivu nazval továrnou na mrtvoly, hájí se plných 108 dní, ač z hnilobného zápachu roztrhaných mrtvol, které pro neustálé bombardování nebylo možno pohřbívati, vypukla zhoubná epidemie. A proti této imposantní statečnosti všech vrstev národa tím více vyniká bezohledná brutalita dobyvatelů, která naplňuje hnusem a odporem vše, co se zve člověk. Surovosti spáchané na nevinném obyvatelstvu Fontenoie i bombardování Strassburku, kdy voleny za terč drahocenné a starožitné památky, jako kathedrála a knihovna, budou nesmazatelnou skvrnou v dějinách tohoto národa. Kniha tak živě a úchvatně líčící tento tragický zápas se všemi hrůzami, které provázejí i „zcivilisovanou" válku, kniha plná vzrušujících scén a protestů proti surovosti válkou zpitého národa, zasluhuje najíti si též u nás cestu do všech vrstev čtenářských, mladých i starých, jako si ji našla doma. *A. B.*

Taine, **Dějiny anglické literatury.** Přel. O. Sýkora. Nákl. J. Pelcla v Praze 1903. Díl I. za 4 K 20 h, díl II. za 4 K 60 h.

Oceňovati hluboký význam díla, které dalo základ a vědeckou methodu badání kritickému a zdůvodňovati tím nutnost tohoto překladu, bylo by po celé řadě studií, ve kterých zkoumána hodnota díla Tainova i u nás, jen opakováním soudů definitivních a ustálených. Taine uvedl v badání kritické soustavnost. Jeho duch positivistický a idealistický, filosofický a analytický zároveň, měl víru ve vládu a vítězství idejí, a rozbor výtvorů literárních byl mu prostředkem k poznání zákonů, jimiž

se řídil vývoj národa. Výsledky jeho práce analyticko-spekulativní byly sice později opraveny a platnost jejich pro Taina absolutní omezena Hennequinem a Guyanem, ale methoda, jak usuzovati z díla na psychologii autora v prvé a psychologii národa v druhé řadě, zůstala. Methody Tainovy bylo u nás v praxi použito již dříve. Jednou z prvních prací provedených vědeckou methodou Tainovou s použitím methody Hennequinovy a Guyanovy byla u nás psána L. Čechova studie o Karolině Světlé, vydaná r. 1891. V uplynulém desítiletí našeho literárního vývoje, které bylo po výtce kritické, tyto methody i u nás definitivně zapustily kořeny. S tím zároveň dostavila se potřeba zdomácniti u nás pramen, v nichž zákony moderní vědecké kritiky byly formulovány. Přirozeně přišel na řadu nejprve Hennequin, který vycházeje z Taina, methodu jeho v některých bodech zdokonalil, třeba že v jiných, na př. v otázce milieu zašel v extrém opačný. Proto bylo třeba přeložiti sama tvůrce této methody, a tak dostalo se konečně české literatuře překladu obou základních děl Filosofie umění a Dějin anglické literatury. Zajímavo, že všecku tuto práci podniklo jediné a to soukromé nakladatelství, jen poslední překlad vyšel s pomocí Akademie.

Ant. Truhlář, **Jana Albína Ezopovy fabule.** (Sbírka pramenů. Skup. I. Řada II. č. 3.) Za 5 K 50 h.

Různé překlady Ezopových fabulí, jejichž nejstarší zpracování jest dochováno ve sborníku Baworowském, známy byly krom toho dosud z dvoulistového zlomku pražské inkunabule z r. 1480 v knih. strahovské, z interlineárního překladu 15 bájek Ezopa moralisovaného v knih. universitní a z kusého exempláře, jakož i několika částečných otisků tisku prostějovského. Mimo nadání podařilo se vydavateli dopátrati se úplného exempláře prostějovského vydání, a objev tohoto vzácného unika zavdal příčinu k vydání i literárnímu rozboru knihy kdysi tak populární. Při tom šlo hlavně o zjištění dvojí věci: osoby překladatelovy a poměru překladu k předloze. S objevem úplného textu objevilo se šťastně i jméno původce, který v předmluvě jmenuje se Jan Akron Albín. Vydavatel považuje jej za osobnost totožnou s bakalářem Janem Albínem z Bělé, který pocházeje patrně z vesnice Vrchbělé v okolí Bělé, přezval se dle svého rodiště Akron Albín, t. j. Vrchbělský. Předlohou bylo překladateli asi některé freiburské vydání německého svodu Steinhöwlova, rozmnoženého snůškou celé řady nových bájek, sebraných Šeb. Brantem. Část však sborníku Steinhöwlova, označenou jménem Nové fabule a obsahující bájky Planudovy, nepřekládal z němčiny, nýbrž přímo z řečtiny, maje před sebou některé (nejspíše Frobeniovo z r. 1521) úplné basilejské vydání sbírky Planudovy. Spisovatel jeví se překladatelem obratným, ač lexikální stránka a stručnost předloh působila mu místy obtíže. Vydání Truhlářovo obsahuje text sborníku prostějovského pravopisem originálu s bohatým apparátem poznámek kritických pod čarou a s reprodukcemi všech dřevorytin prostějovského tisku v textu. V příloze připojen faksimilový otisk zlomku strahovského, latinské a německé inkunabule z doby kol r. 1480, dále text meziřádkového překladu universitního a latinský i německý text bájky o vlku, který snědl osla za jídlo postní, známé z Tkadlečka. Vydání Truhlářovo jest nejen velmi cenným příspěvkem k zachování a poznání jedné z nejdůležitějších památek staročeské literatury, nýbrž i vzácným vzorem pečlivosti, s jakou staré tyto památky dlužno vydávati. V literárně-historickém úvodě i v kritických poznámkách jest úctyhodný kus svědomité literární práce, která vyčerpávajíc dokonale materiál k věci se táhnoucí, dodává publikaci ceny nevšední.

V. Ertl.

Rudolf Neuhöfer, **Úvod do psychologie dítěte.** (Časových otázek a rozprav paedagogických sv. 3. Spisů „Dědictví Komenského" čís. 34.) V Praze 1903. 72 strany za 1 K 30 h.

Úkol, který si autor vytkl, je jistě vděčný v době, kdy paedopsychologie se stala módním heslem učitelských vrstev jako řada jiných „časových" otázek, s nimiž má i obdobný osud: jen několik málo jednotlivců věnuje jim poctivé a pronikavé studium odborné, většina přestává na pěstění více méně povrchním. Proto také lze jen záslužnou nazvati snahu osvětliti základní problémy této nové, teprve se rodící disciplinv vědecké, byť se tak stalo i jen ve stručné, ale látku úplně vyčerpávající a přesně vědecky sestavené knížce, poněvadž v kruzích, pro něž jest především určena, v této podobě jako první úvod úkolu svému dobře může hověti. S tohoto hlediska, které — jak se mi zdá — plně vystihuje význam i cenu knížky, lze

i výtky jinak ne neoprávněné, které knížce byly nebo mohly bý býti činěny, pojímati jako nedostatky celkem rázu podružnějšího. Zejména bych nevytýkal poměrné nesamostatnosti autorovy, že totiž vývody své sestavuje z myšlenek z dostupné mu literatury, ponejvíce z psychologických prací professorů Fr. Krejčího a zvláště předního pěstitele nové vědy u nás Fr. Čády, jehož hlavní zásluhou jest, že zájem o paedopsychologii u nás v poslední době zejména paedopsychologickou hlídkou v Paedagogických Rozhledech soustavně se vede a prohlubuje. Jejich myšlenky Neuhöfer nejčastěji v soustavný svůj rámec přejímá. Ale autor není — jak by se snad z těchto slov mohlo někomu zdáti — jen referentem, který by předváděl pouze názory cizí, nejednou se mu naskýtá příležitost rozhodovati se často i mezi několika protisměrnými názory, vybírati z nich nebo stavěti proti nim a více arci rozumovou úvahou než vlastními zkušenostmi zdůvodňovati mínění vlastní.

Závažnější ovšem zůstává výtka, že autor čerpal z cizojazyčné literatury většinou z druhé ruky, z referátů ponejvíce Čadových. To by zdánlivě věci nemusilo býti nijak na škodu, výtka tato nedotýká se také ani v nejmenším spolehlivosti zmíněných referátů. Ale uchylovati se k referátům kritickým a nahrazovati jimi plný výraz mínění autorů cizích mělo by se jen v případech výjimečných, v případech překážek nepřekonatelných. Neboť jest si zajisté přáti, když již jednou za čas vychází u nás knížka poučující o novém odvětví vědním, v cizině tak mocně rozbujelém, aby nám podávala ideje hlavních jeho představitelů pokud možno bezprostředně a zahradila aspoň na nějaký čas nedostatek literatury domácí.

Nemohu v stručném tomto oznámení, kterým bych rád na knížku páně Neuhöferovu upozornil, pouštěti se do rozboru podrobnějšího, k němuž by mě leckde nutkalo i zásadně odchylné nazírání, na př. na význam paedologie oproti paedopsychologii a jejich vzájemný poměr vůbec, chci tu jen uvésti postup jednotlivých, pěkně rozčleněných kapitol knížky, aby čtenář poznal alespoň její obsah, a připojiti na konec několik poznámek. Po úvodní kapitole autor seznamuje nás s obsahem i rozsahem pojmu dětské psychologie, přechází k její methodologii, vyšetřuje při tom, pokud se dá v ní užíti známých obecných method vědeckých, zkoumá potom, pokud a jak lze pracovati o její systematice, odpovídá na otázky po její ceně a jejím cíli, načrtává posléze i její dějiny, sleduje vývoj její v Evropě, potom v Americe, všímaje si ovšem stále, které práce pronikly i do literatury naší, a končí přehledem české práce paedopsychologické. Jak z tohoto přehledu vysvítá, knížka poskytuje více kritického poučení o vědě samé než o vlastním jejím thematu, dětské duši,*) jest tedy vlastně úvodem vědoslovným a předpokládá tím celkem čtenářstvo vyspělejší, pro jaké jest ovšem — jak již řečeno — především vydána a kterého se jí asi hojně dostane. Poznámku tuto připínám vlastně jedině proto, poněvadž knížka přítomná — jak autor sám úvodem připomíná — byla základem dvou přednášek, pořádaných dámským spolkem kroměřížským, jejichž obsah rozšířen a doplněn všemi daty bibliografickými. Ale v této podobě i svým vědeckým schematem i slohem knížka nezdá se mi dost vyhovovati potřebě popularisační, ač by nebylo na škodu, kdyby také i širším kruhům povolaná ruka popularisátorova vyložila pravou podstatu otázek paedopsychologických. Ale zájmu o ně v lidových vrstvách není tuším prozatím tak naléhavě potřebí jako toho, aby v kruzích učitelstva, pro něž vědecké studium paedopsychologie může míti i cenu praktickou, dostalo se nové vědě pěstění hlubšího. (Při tom ovšem, jak na několika místech knížky dobře jest připomenuto, a jak by se důrazně často mělo opakovati, nemá se nikdy zapomínati, že škola není místem, kde by se mělo experimentovati, nýbrž kde se má vychovávati.) A že i ti, kdo z jakýchkoli příčin nemohou sáhnouti po knize cizojazyčné, najdou v literatuře naší ne sice nadbytek, ale přece několik vhodných pomůcek, toho důkazem může býti i knížka p. Neuhöferova, ukazující pro první začátek celkem dobře většinu cest i cestiček, někdy ovšem i na bludné scestí dosud svádějících, kterými dnešní vývoj psychologie dětské postupuje. Vítaným doplňkem k jeho „Úvodu" bude zajisté i úplná bibliografie české paedopsychologie, kterou autor, jak na konci své knížky oznamuje, má již v rukopise hotovou. *J. V. K.*

---

*) Jedinou systematickou prací v tomto směru česky psanou jest vlastně překlad pojednání „Duše dítěte" od Sikorského ve IV. roč. „Života".

F. J. Lehner, **Dějiny umění národa českého.** Díl I. Doba románská. Svazek I. Architektura. 1. Nákl. Unie. V Praze 1903. Stran 400. 8°, za 11 K 60 h.

Monumentální dílo, kterým se konečně dostane našemu písemnictvu dějin vývoje českého stavitelství z péra povolaného odborníka, dospělo ukončení prvního svazku, vyličujícího starší periodu románské architektury v zemích českých. Spisovatel, vymeziv dílu svému rozsah i methodu, podává vnější dějiny českého stavitelství románského, obsažené ve stručných často jen zmínkách nejstarších pramenů historických od Kosmy po Jarlocha (1198), v listinách nadačních a zakládacích a inventářích kostelních. Na základě tohoto pečlivě sneseného materiálu rozeznává dvojí údobí v románském stavitelství: údobí prostých a skromných kostelů, budovaných od Bořivoje po Břetislava, a údobí velkých, složitých a ozdobných chrámů z doby Vratislava I. a Vladislava II. Řadou hojných a vyčerpávajících dat o kostelích cele neb částečně zachovaných v Čechách a na Moravě, dat snesených většinou vlastním studiem a provázených hojností kreseb a nárysů, autor pak sleduje vnitřní rozvoj stavitelství románského v období starším, které se vyznačuje jakožto doba prostých chrámů jednolodních. Vývoj se počíná rotundami, které spojují v sobě znaky stavitelství byzantského a slohu románského, a přechází pak v bohatý typus pravoúhlých budov zakončených zprvu absidou polokruhovitou, pak kněžištěm čtvercovým nebo polygonálním. Mezi loď a absidu vsouvá se později čtvercový chór, a stavbou ústředně založenou tato první perioda románského stavitelství se končí. Tímto postupem popsáno a roztříděno netušené bohatství více jako jednoho sta kostelů a chrámových staveb z doby, kdy každá památka jest vzácností. Je to výsledek ohromné píle a uměleckého bystrozraku, vytříbeného nejen dlouholetým studiem památek domácích, nýbrž i zahraničních, a překonání obtíží jak věcných, tak formálních, jež nejlépe známy jsou tomu, kdo zpracovával kdy třeba užší oblast uměleckého vývoje v Čechách a kdo vedle jiných překážek musil zápasiti i s neustáleným ještě názvoslovím architektonickým. Přes to vědecká hodnota části dosud vydané stojí vysoko nad průměrností a jest zárukou, že celek bude opravdu dílem monumentálním a úhelným kamenem v historii českého umění. Zároveň se jím dostalo našim školám vítaného pramene spolehlivých a všestranných vědomostí o té stránce našich dějin, která až dosud tak málo byla osvětlena. —*l.*

Rudyard Kipling, **Kim.** Přel. Pavla Moudrá. Anglické knihovny sv. XII. Nákl. J. Otty v Praze. Str. 457 za 3 K 60 h.

První a přímý dojem, který zanechá kniha, jest dojem pohádky s utajeným dechem vyslechnuté, nebo bohatého kaleidoskopu. Pestrost a bohatost dějů položených do všech konců podivuhodného království indického a zvláštní vypravovatelské kouzlo autorovo, v němž nikde necítíme ukrytých háčků a léček k zachycení zájmu čtenářova, upoutávají tak, že je těžko vybrati se ze začarovaného kruhu umění Kiplingova. Jest opravdu s podivem, jak novodobého čtenáře, zvyklého drobnokresbě nejztajenějších pochodů duševních a vystihování nejjemnějších odstínů náladových, dovede uváděti u vytržení kniha zdánlivě tak prostých prostředků vypravovatelských. Příčina netkví jistě v exotičnosti ani výhradně v praedisposici čtenáře, znaveného přílišnou složitostí a raffinovaností novodobého slohu, proti němuž jest slohová technika Kiplingova do jisté míry krokem zpět. Kipling jest po výtce umělcem vnějšího detailu. Údiv ne tak nad množstvím, jako spíše nad jemností líčení jdoucího do neuvěřitelných podrobností jest jeden z prvních a povrchnějších dojmů, jimiž kniha působí. Kipling neubíjí čtenáře spoustou podrobností, nýbrž dovede spořiti jimi a voliti vždy nejvýznačnější, nejnovější a nejsvěžejší. Proto neunavuje nikde a nepůsobí dojmem suchosti, nýbrž dociluje naopak zvláštní zhuštěnosti, barvitosti a názornosti slohu. Spisovatel nikde ani na okamžik nepřerušuje prudký spád děje částmi popisnými a informačními, nýbrž drobnými, skoro neviditelně umístěnými drobnostmi vědomě vyzkoušené působivosti dosahuje dojmu životnosti, názornosti a náladovosti. Bezděky hlava se nám zatočí ve víru a suchu indických bazarů a velkých nádraží, a vzpomínka na šamleghské smetiště stačí, aby i po čase vzbudila dojem ohromných rozměrů a závratných prostor Himalayí. Tak kreslí Kipling i svoje osoby, ve zkratkách a drobnými doteky štětce trefně umístěnými. Nerozebírá a nepitvá, nýbrž posuňkem, pohybem, zvláštností řeči a jednání charakterisuje a kreslí své lidi, nechávaje čtenáři snadnou úlohu proniknouti těmito účelně a rozmyslně volenými detaily v samu podstatu a nitro svých osob. Jako lidé mají svůj zvláštní půvab novosti a síly, jsou jiné soustavy, než jaké si navykl vídati přestárlý

západ. Jsou drsní, tvrdí, nemají úzkostlivé mravnosti, ale za to železnou energii, kterou vypěstovala v indickém sahibovi existenční nutnost ovládati všecku tu změť národů. Vždy být hotov, nikdy nepřijíti do rozpaků ve volbě prostředků, s dobrou myšlenkou spojovati v zápětí dobrý čin, to imponuje Kimovi v jeho vzorech a buduje jeho karrieru ve službách Velké Hry. V tom jest vlastní jádro knihy i pojítko spínající autora s duchem lidu, z něhož vyšel. Vtělila-li se v Dickensovi bázeň měšťanských tříd před rostoucí převahou anglického obchodníka, došel v Kiplingovi výrazu vítězný a energický postup anglického kolonisátora. *E.*

Žeň z literatur. Mladým čtenářům vydává Jan Laichter redakcí *Václava Říhy.* Sv. 1. Turgeněv, sv. 2. Maupassant. Po 40 hal.

Snad v žádném oboru literárním nebylo pracováno tak mnoho a vykonáno tak málo jako v literatuře dětské. Kdo měl kdy příležitost sestavovati návrhy pro nižší stupně žákovských knihoven, ví, jak brzo byl s výběrem v koncích, měl-li jen poněkud na zřeteli požadavky umělecké. Potřeba bráti z cizích literatur, kde je co dobrého, je zde tedy naléhavější než v kterémkoli jiném odvětví. Podnik Laichterův není v tom ohledu první, ale prioritu má přece, a to v stanovisku, kterým se ve výběru z cizích literatur řídil. Neomezoval se na věci, které jsou výslovně určeny pro mládež, nýbrž rozhodujícím měřítkem byla mu kvalita umělecká, pokud ovšem dětské duši je přístupna. A to jest jistě stanovisko správnější, než vnucovati mládeži literaturu přeidealisovanou a přemoralisovanou, která jí četbu spíše zprotiví než zlahodí. Zjemňovati a zušlechťovati dětský cit věcmi přirozeně krásnými a dobrými, to musí býti cílem dětské literatury. Není pochyby, že povídky jako Bežin luh, tato dle slov francouzského kritika Hennequina zázračná scena, nebo Maupassantova Chata, třeba v nich nebylo ani stínu mravoučného zabarvení, zanechají v duši dětské hlubší a vzácnější dojem než tucet Svéhlaviček et tutti quanti. *—l.*

České národní pohádky. Illustruje *Mikuláš Aleš*, slovem doprovází *A. Říha.* **Přání, pronesené českým tiskem u příležitosti 50. ročnice narozenin mistra Aleše, aby českým dětem dostalo se laciného vydání některých prací jeho, uvádí právě ve skutek vzácným podnikem literární učitelské sdružení Dědictví Komenského v Praze. Sešitky o 8mi stranách s titulní kresbou mistrovou a se svérázným doprovodem mistrného pohádkáře Říhy, posílá do rukou českých dětí za nepatrné 4 haléře.** Posud vydané pohádky vydalo nyní Dědictví jako knížku ve vkusné úpravě (cena neváz. 40 h, váz. 60 h). Zasluhuje **za to** plné **chvály. Odbyt nejhojnější ho jistě nemine.**

Hovorna.

Dotazy: 1. Může-li žák, který měl v I. a II. hlavní poradě známku dostatečnou, v III. období pak nic nepracuje, spoléhaje na to, že nebyl v konferenci, a tím dostane za toto období známku nedostatečnou, nabýti také na vysvědčení známky nedostatečné? A může-li se mu na základě poslední porady třídní poslati censurní list?

2. Může-li dostati žák z mravného chování známku chvalitebnou, je-li jeden člen sboru proti tomu? Hlasuje-li se o mravech a kdy? *K.*

3. Má-li ředitel právo chyby při korrektuře učitelem v úloze žákově přehlédnuté červenou tužkou vyznačiti, tak aby žáci to postřehli, a to i v případech grammaticky sporných?

4. Má-li ředitel právo při hospitaci chybu učitelovu opraviti před žáky tak, že z toho vzchází ujma autoritě učitelově?

5. Je-li správno, že ředitel při hospitaci si dělá před žáky poznámky o učiteli?

Odpověď: Ad 1. Takový žák může propadnouti, ale censurní list z třetí porady třídní jest nezbytný. Neboť neměl-li ještě ani v polovici ledna nedostatečné, pak neprospěch posledních 14 dní nevyváží prospěchu čtyř měsíců. V takových případech jest i záhodno vzhledem k možným eventualitám požádati ředitele za přítomnost při poslední zkoušce. Censurní list z III. porady třídní poslati jest

možno; nahrazuje tato porada bývalou třetí poradu hlavní. V důležitých případech lze i z ostatních porad třídních poslati censurní list. Neníť pro jeho poslání třeba schválení porady hlavní.

ad 2. Trvá-li byť i jen jeden člen sboru přes všecky domluvy na odporu svém proti chvalitebné známce z mravů, není dobře možno přisouditi žáku tuto známku. Hlasovati o chvalitebné známce nelze, když žádá obecného souhlasu; ale ovšem hlasovati možno, jedná-li se o tom, má-li žák dostati zákonnou či uspokojivou. Takové hlasování však má býti přece jen výjimkou.

ad 3. a 4. Právo k tomu ředitel ovšem má, ale má zároveň povinnost ve Weisungách i ve všech paedagogikách důrazně akcentuovanou šetřiti a chrániti autority učitelovy. Nastane-li spor mezi tím právem a tou povinností, jest věcí jeho taktu ale také příslušných okolností, pro co se rozhodne. Šetrnost k učiteli jest mu však za všech okolností doporučována co největší (viz str. 71 a 72 Weisungů) a pokyny má dávati, napomínky neb výtky činiti »in der Regel zuerst unter vier Augen, in ernsteren Fällen schriftlich« (tamt. 64). Má také při tom prohlížeti k individualitě učitelově. Nemá prý nikdy zapomínati, že účinu svých pokynů neb napomínek nedosáhne váhou svého postavení úřadního, nýbrž vahou své zralé zkušenosti, svého rozhledu a bezpečného úsudku ve všech otázkách výchovy a výuky (tamt. 71).

ad 5. Ředitel lépe udělá, když co nejobratněji zakryje účel své hospitace, pokud se týká učitele, a když nebude si psáti poznámky. Není přece tak nesnadno, pamatovati si vše potřebné.

Dotaz: „Může-li repetent, propadnuvší na jednom ústavě a podle § 37. *c* disc. ř. z ústavu toho propuštěný — přejde-li na jiný ústav a propadne-li opět na tomtó ústavě — setrvati ještě jeden rok na tomto druhém ústavě?"

Odpověď: Podle litery příslušných vynesení ministerských, v nichž se mluví o repetentech propadlých, že na *témže* ústavě nemohou pobýti déle dvou let, zajisté že *ano*, myslí-li se tu jaksi na právní stanovisko rodičů a na možné rekursy.

Avšak proti dozírajícím úřadům dlužno tu postaviti se na jiné stanovisko a tyto tři otázky si dáti:

1. Jest žák takový po všechny semestry mravně zachovalý?
2. Jest žák takový po všechny semestry náležitě pilný?
3. Nedostalo se mu v některém z předešlých semestrů vysvědčení třídy třetí?

Poněvadž takovýto případ by se musil nějak — ať podáním zvláštním nebo v protokole o přijímacích zkouškách nebo v protokole obdobním — přivésti na vědomí zemské šk. radě, najisto lze očekávati, že by se na tyto okolnosti zeptala a zároveň nařídila vysvětliti, proč se sbor v tomto případě neřídil n. př. odstavcem *d)* shora cit. §.

Rozumí se samo sebou, že by ředitelstvo musilo pak předložiti také příslušné třídní knihy, katalogy a protokoly.

Proto shrnouti lze odpověď v toto:

Kdyby takový žák ve všem všude zákonitým podmínkám vyhovoval co do mravného chování a pilnosti a prospěchu ve většině předmětů a bylo-li by opětné propadnutí jeho jen následkem jakési všelikými okolnostmi zaviněné nedostatečnosti v menšině předmětů, nemohlo by se zajisté brániti rodičům, aby syna svého na témže ústavě nenechali ještě druhý rok.

Avšak ředitelstvo by musilo věc tu, jak nahoře řečeno, náležitě objasniti, nejlépe v protokole o přijím. zkouškách do vyšších tříd, po případě v prokolole úvodním.

Jakmile by pak nastoupila jedna z oněch tří okolností, bylo by dlužno říditi se odst. *b) d)* § 37. disc. ř., a poněvadž sbor professorský k takovému odstranění žáka není oprávněn, bylo by zevrubně odůvodněný návrh na odstranění takového žáka z ústavu učiniti zemské šk. radě, ve kteréžto příčině viz Šetelíkovy Normálie str. 913.

Došel nás tento dopis se žádostí za uveřejnění:

Pařížská umělecká firma Reinhard Becker et Cie. Portraits, 68, Rue Damrémont, Paris (XVIII*c*) rozesílá po středních školách kupony, na jichž základě zdarma zhotovuje umělecké podobizny v životní velikosti. Třeba jen zaslati tam

s kuponem svou podobiznu s adresou. Podobizny ty pak vynikají vzácnou přesností a vkusnou elegancí, tak že se vyrovnají nejlepším výkonům domácích firem, nepředčí-li dokonce nad ně. Firmě stačí za odměnu, jestliže bude doporučena v kruhu známých. Jest nepochopitelno, kterak se může firmě vypláceti takový luxus — ale můžeme ji věru doporučiti všem přátelům věrných a elegantních podobizen v životní velikosti pro každý případ, i pro případ použití kuponu.

Slavná redakce! Jménem svých pp. kollegů prosím o laskavé sdělení v „Hovorně" Věstníku českých prof.:

Jsme jako učitelé soukromého ústavu povinni platiti ustanovovací poplatek (kromě taxy), kterýž se od nás vymáhá od c. k. berního úřadu, ač jiné ústavy soukromé ho neplatily?

Jsme-li povinni platiti, v jaké tedy výši, když dekrety znějí „ustanoven skutečným učitelem na *dobu potřeby*"?

Podotýkám k tomu, že jsme, pokud víme, první ústav, jehož učitelům se to ukládá. Sdělení Ústřední Matice Školské v Praze dí, že učitelé jejích ústavů až do sestátnění ničeho neplatili. V Šetelíkových Normáliích jest pak nejasnost, dle níž není zřejmo, platí-li ustanovení finanč. zákona pro obecní a zemské či též pro soukromé ústavy.

Odpověď: Lišiti jest ústavy s právem reciprocity (obecní a zemské) a ústavy *bez* tohoto práva (obecní, zemské a soukromé). *Těmto* se předpisuje *poplatek z ustanovení* (podle výše služného) na základě provis. zákona ze dne 13. pros. 1862, podobně jako supplentům, vedlejším učitelům a učitelům akatol. náboženství na ústavech státních; je-li kdo ustanoven na dobu určitou, ale rok nepřevyšující, stanoví se poplatek dle škály II., jinak dle III., a to tak, že při ustanovení na dobu určitou (ale 10 let nepřevyšující) poplatek se vyměří dle součtu příjmů na celou smluvenou dobu vypadajících, ale při udělení služby na dobu neurčitou dle trojnásobného platu ročního.

Naproti tomu učitelům na ústavech s právem reciprocity jest zaplatiti při jmenování poplatek (taxu) z trojnásobného ročního příjmu, při stabilisaci z desateronásobného příjmu, při čemž se poplatek při jmenování zaplacený odrazí.

Při přechodu do státní služby taxa tato se neodrazí, ale možno zažádati za její vrácení přímo u finanč. ministeria a přiložiti potvrzení o zaplacených taxách.

Podrobnější zprávu v. v Šetelíkových Normáliích; ústavů bez reciprocity se týká tam výklad na str. 646 a s reciprocitou na str. 648.

Že snad berní úřad někde neb někdy tohoto poplatku nežádal, z toho nic závazného nevyplývá pro jiné místo neb jiný čas. Berní úřad si někde dodatečně vzpomene na věc a provede ji; tak supplenti na stát. ústavech do r. 1896 také neplatili poplatku z ustanovení a nyní jej musí platiti rok co rok.

Učebné knihy při filosofické propaedeutice. Hodlaje přikročiti k druhému vydání *Psychologie* vyšlé r. 1897 a *Logiky* vyšlé rok na to, prosím pány kollegy, jimž jest činiti s vyučováním propaedeutice, aby si neobtěžovali sděliti se mnou zkušenosti, jichž nabyli při užívání knih těch ve škole a vůbec, co by dle jejich soudu mělo býti opraveno. Každý pokyn bude svědomitě vážen a bude ho použito ke zdokonalení knih v druhém vydání. Zvláště bych prosil o vytknutí míst v Psychologii, jichž stilisace působí samostatnému pochopení se strany žákovy potíže, a o projevení názoru, jak naložiti s psychologickým úvodem do logiky. Úvod ten byl připojen, aby vyhovělo se instrukcím a přáním pp. úředních referentů; zdá se mi však v tom rozsahu, v jakém je v knize, býti na závadu náležitě rychlému postupu. Za laskavou pomoc pánům kollegům již předem vzdávám dík.

Dr. *Frant. Krejčí,* prof. gymn. na Král. Vinohradech.

Z odboru knihovního. Podepsaný hodlá po prázdninách uveřejňovati ve Věstníku návrhy domácí četby české pro jednotlivé třídy škol středních. Každý pokyn a příspěvek, každou radu vděčně přijme. *Fr. Ruth,*

ředitel c. k. gymnasia v Roudnici.

Tiskem »Unie« v Praze.

VĚSTNÍK

ČESKÝCH PROFESSORŮ.

ČÍSLO 5.

Žákovská čítárna při reálce v Novém Městě na Mor.

K. Juda.

Letos již po třetí zřídil náš ústav čítárnu pro žáky tří vyšších tříd. Lze tedy po dvouleté zkušenosti o podniku tomto nepopíratelně prospěšném promluviti obšírněji a vyložiti jednak zařízení čítárny, jednak výhody, jež z ní k užitku vyučování a žactva plynou.

Čítárna po návrhu p. ředitele Leandra Čecha a se schválením nadřízených úřadův otevřena byla po prvé před dvěma lety, kdy ústav přestěhoval se z těsných poměrů do nové pohodlné budovy reální. Vybrán byl pro ni jeden z největších sálů, rýsovna, místnost náležitě osvětlovaná dopoledním sluncem a vypravená známými stoly, z nichž každý jednotlivý určen pro tři žáky.

Péče o řízení a zásobování čítárny časopisy a knihami svěřena je dvěma učitelům češtiny, správcům obou ústavních knihoven, učitelské a žákovské.

Časopisy dodává jednak sborovna, jednak dobrovolná ochota členů sboru učitelského, kteří půjčují ze svého; některé kusy vypůjčují se ze spolkové čítárny Besedy místní, některých knih pak, děl uměleckých a vzácnějších časopisů poskytují jmenované knihovny ústavní a někdy též jednotlivci z městské intelligence.

Čítárna je žákům přístupna každou neděli po službách božích od 9. hodiny do 12. Dozor nad pořádkem a nevyhnutelným klidem mají vždy oni členové sboru, počtem dva, kteří byli před tím přítomni v kapli mši sv. a exhortě; obyčejně se po půldruhé hodině vystřídávají.

Na podium vystavují se slovníky: naučné (Ottův, Brockhausův, příruční Meyerův) a odborné (Herzrův-Iblův francouzský, Sterzingrův německý). Na stolech pak vždy po třech či po dvou (dle velikosti časopisu a spotřeby místa) časopisy, knihy, díla umělecká, starší ročníky časopisů vázané, alba a t. p.

Z časopisů v době přítomné vykládají se: Zlatá Praha, Zvon, Máj, Volné směry, Dílo, Osvěta, Illustrovaný svět, Švanda Dudák, Květy, Český lid, Slovanský přehled, Živa, Vesmír, Česká mysl, Za uměleckou výchovou, Časopis přátel starožitností českých, Časopis mathematiky a fysiky, Výchova tělesná, Věstník České Akademie, Časopis Musea Českého, Časopis zemského musea Moravského, Zeitschrift des mährischen Landesmuseum, Věda a práce, Causeries françaises, Figaro illustré, Žďárský obzor, Časopis historický, Sborník zeměvědné společnosti, Meggendorfer Blätter. Vyložena jsou stále všecka čísla nejnovějšího ročníku jmenovaných časopisů a kromě toho vázané ročníky starší, také listů zaniklých (Zlaté Prahy, Světozora, Z říše vědy a práce, Moravské revue a j.).

Jsou tu dále Ottovy Čechy, Národopisná výstava českoslovanská, Památník České Akademie, Světem letem, Letem českým světem, The magic City (veliké album obrazů ze světové výstavy v Chicagu), Výtvarné památky z Národopisné výstavy, Vývoj miniaturního umění malířského, Stará Praha, Manes (Topičovo vydání), Pamětní kniha »Morava svým maticím«, Závěť dra Riegra (vydáním Máje) a celá řada alb a sbírek fotografických pohledů na vynikající města naše i světová (Praha, Vídeň, Terst, Berlín, Londýn, Paříž, Strassburk, Mnichov, Kolín n. R. a t. d.).

Již z přehledu časopisů jmenovaných je patrno, že vyloučeny jsou všechny listy obsahu politického (jen politické přehledy »Osvěty« jsou žákům přístupny); příčin netřeba tuto uváděti, jakož také není třeba připomínati, že časopisy obrázkové podrobeny jsou přísné kontrole, aby se žákům-čtenářům nedostaly do rukou reprodukce děl takových, které by dráždily fantasii k nesprávným a škodlivým výkladům — (krása nahého těla a t. p.).

Toto uspořádání čítárny se zřením k obsahu i rozsahu mění se během roku často a hojně. Prohlednuté kusy se nahrazují novými, ročníky časopisů se vyměňují a ponechány jsou vždycky ovšem ty, v nichž žáci rozečtli delší příspěvky; a mění se *příležitostným* vykládáním domácích i cizojazyčných publikací starých i novějších, jak *toho vymáhají výklady školní* žákům podané v týdnu právě uplynulém.

V tomto posléze jmenovaném směru *je čítárna výbornou pomůckou a podporou učitelův všech*. Učitel *češtiny*, jemuž v šesté a sedmé třídě vyměřen je čas velmi přesně, ale jemuž přece záleží na tom, aby žáci jeho z dějin řeči a literatury mateřské a literatury světové odnesli si do života co nejvíce a nejdůkladnějších poznatků, připojí k výkladům svým ve škole důrazné upozornění na podrobnější monografie o literátech a jejich dílech uložené v časopisech a knihách, které v čítárně buď stále jsou vyloženy (starší ročníky Světozora, Zlaté Prahy, Osvěty, Naučný slovník atd.), nebo které učitel žákům zvlášť ad hoc vyloží (Jirečkova Rukověť, Erbenův Výbor, Vlčkovy Dějiny atp.).

Ale nejen čeština jako předmět vyučovací, nýbrž všechny výklady z ostatních předmětů najdou v čítárně svého doplnění, podepření, každý má příležitost názorem a pohodlně rozhojniti vědomosti žactva.

Řekl jsem výše, že z *mnohých žáků jen některý* hledí důkladnějšího poučení a využitkuje dané příležitosti — a podtrhuji slova ta.

Neboť jako každá věc dobrá na světě, má také čítárna blahodárný vliv a účinek jen omezený a to právě v těch, pro něž výslovně je určena.

Všichni pp. kollegové vědí, že některého studenta, mluv jak mluv, slovy nejandělštějšími, přece nevyburcuješ k živějšímu zájmu a jen tak tak že ho vytřepeš z úplné tmy; chytej duši jeho nejraffinovanějšími prostředky, ani se majetník dušičky nehne a »studuje« pro všecko možné, jenom ne pro sebe a své zdokonalení. Zkušenost s čítárnou naší naučila nás poznávati a rozdělovati žáky ve tři skupiny, právě v takové, v jaké rozděloval své svěřence v alumnátě jistý páter spirituál dle toho, jak ráno hbitě vstávali k modlitbě a jak se myli: na skupinu důkladných — *lavabo* inter innocentes, méně dbalé — *asperges* me a lenochy — kteří jen *vidi* aquam. Poslednější druh je v menšině. Když se čítárna otevře, přijdou, přisednou sem, přisednou tam, chvíli očumují, rýpnou do toho a onoho, tu je upoutá obrázek, tu nápadná obálka — a jdou po svých. Druzí jsou jacísi vyběráčci: prohlédnou si obrázky, přečtou tu a tam text pod nimi, přečtou si odtud básničku, odjinud povídku či kritiku, posedí hodinku, půl druhé, a vytratí se. Třetí konečně pročítají svědomitě a dle tichého svého programu věc zamilovanou jednu po druhé. První krok je vede k periodickým časopisům, z nichž si přečtou všechna pokračování, a potom zaberou se do rozečteného díla celého nebo do povídky uložené v časopise a prohlédnou všecko, nač byli ve škole upozorněni. K nim pak ještě přistupuje čtvrtý druh, elita čítárny, kteří *čtou a studují* s poznámkovou knížkou v ruce, píší výtahy, osnovy z přečteného, hromadí si výpisky. Činnost tuto rozvíjejí hlavně septimáni chystajíce si látku k řečnickým pokusům a žáci ostatních tříd pak vždycky, když běží o nějakou zvláštní úlohu; tu pátrá student po tom, co by se mu hodilo, vypisuje, srovnává, hledá, ptá se. A v tom je zajisté největší zisk, že zažité věci objevují se potom v úlohách, ovšem učitel musí přísně dbáti, aby, užil-li žák cizí myšlenky, hned citoval místo a autora, odkud ji převzal.

Zdánlivě podstatná námitka by se vyskytla: Co má žák z toho, když se mu předkládají listy výhradně a těžce odborné, jako je Česká mysl nebo Sborník zeměvědné společnosti a t. p. Jsou mezi mladými horlivci i takoví, kteří i k těm a podobným listům sáhnou, jsou to ovšem jen vyvolení a nadaní jednotlivci; ostatní pak, kteří jen pohledem přeletí nadpis časopisu nebo jeho obsah, i ti získají. Venkovský student získá vším; třeba jen tím, když z autopsie viděl, co v Čechách vychází, když pozná a zapamatuje si jméno časopisu; až dospěje a dostaví se snad potřeba, ví hned, v čem, jak a co má hledati. A také tu stačí projev učitelův, narážka, upozornění, výzva, aby si žák podrobněji všiml některého článku; vždyť je příležitosti ve škole tolik, a žák chce a musí býti veden a nabádán. Mám příklad ze své prakse. Když jsem v loni mluvil o kronikách latinských a o Kosmovi, vyšel právě v Časopise historickém článek dra Pekaře, probírající otázku Legendy Kristianovy. Řekl jsem hochům v 6. i v 7. třídě, že nové badání hodlá dokázati větší stáří Legendy Kristianovy před kronikou Kosmovou, vyložil jim krátce, oč běží, a vyzval je, aby si všimli, jakým způsobem se takový vědecký důkaz provádí. Někteří lepší žáci se opravdu o to zajímali a bedlivě sledovali všecka pojednání pro i proti, pokud jim byla přístupna v časopisech. A ta pojednání *jsou* jistě úplně odborná! Užitku z toho pro ně přímého nevzešlo, ale mně to bylo důkazem a pobídkou, že i středoškolský student — realista — dá se nadchnouti pro všechno a dovede projeviti zájem také o věci jeho duševní činnosti odlehlejší.

*

Nehledě ani k tomu, že studenti naši příležitostí četby jaksi stojí na výši doby seznamujíce se s pracemi žijících autorů hned, jak se objevují z dílen jejich v rubrikách časpisů; nehledě dále k tomu, že *venkovským* jinochům čítárna svými obrazy a knihami nahrazuje aspoň částečně *velké město*, bohatě zásobené čítárny a kavárny jeho, větší snadnost opatřiti si tam časopis a knihu; nehledě konečně k tomu, že *chudý* student chudých hor našich má zadarmo tolik dobrých věcí, kolik by si ani bohatý soudruh jeho v kraji nemohl dopřáti: za největší užitek z čítárny žákovské plynoucí mám tu okolnost, že podporuje a zdvihá výši probraného učiva, kteréž nad to v *této formě* podávané — poněvadž žák není k ničemu nucen, hravě a jako *svobodný muž* ze své vůle smí v hodině ustanovené sáhnouti po tom, čeho se mu zachtělo, k čemu ho vábí náklonnost a vtip — *lehčeji a ochotněji* se přijímá, vštěpuje a pamatuje; dále že učí žáka zvykati si pravidelné četbě, snad v něm i čítárna vypěstuje osten touhy, snad i určitou zálibu pro jistý časopis, jistou knihu, jistého autora, takže si jich v životě pozdějším odepříti nedovede, a ani netuše dostane se v ty šťastné konce, že mu četba bude nejmilejším oddechem a svátkem duše po všední lopotě. A poněvadž jen *pro život* vychováváme, dosáhla by čítárna, docílivši toho, dosti.

Přírodopisné sbírky našeho mocnářství.*)

(Část další.) **Antonín Nosek.** *Čáslav.*

Korutany.

*Celovec.***) Sbírky přírodopisné jsou v budově musea zemského Rudolphina vystavěného na památku stříbrné svatby Jejich Veličenstev (1879—1884), blíže nádraží v pravo. Museum návštěvě obecenstva bylo otevřeno dne 10. června 1884. Korridor jest ozdoben velikým panoramem Velikého Zvonu od Marka Pernharta. V budově jsou uloženy sbírky spolku historického, sbírky musejní, průmyslové, sbírky mincí, zbraní, předmětů předhistorických, nálezů římských (Frögg-Velden) a bibliotheka. Základem sbírek přírodopisných byly sbírky věnované hrabětem Gust. Eggrem. Sbírku palaeontologickou a petrografickou založil známý geolog Bedřich Simony. Sbírka palaeontologická byla obohacena nálezy kamenouhelnými mezi Gailem a Canalem (prof. J. Höfer). Minerály věnovali dr. Volerič a baron Herbert. Základem sbírek entomologických jsou sbírky rady J. Plenkera, dr. Ullepitsche, Kokeila, Gallensteina a Schasla. Herbáře věnovali opat kláštera sv. Pavla,

---

*) V. Věstník českých professorů r. 1900 str. 235 a 336, r. 1901 str. 34, 252 a 333, r 1902 str. 171.

**) Katalog sbírek přírodopisných nebyl vydán; toliko katalog náhrobků většinou římských vrátný prodává. Zprávy o museu jsou obsaženy ve spise Festschrift zum 50jährigen Bestehen des kärtnerischen naturh. Landesmuseums in Klagenfurt. 1898 a v časopise Carinthia (do r. 1883) a Neu Carinthia (od r. 1883). Museum vydává ročně »Jahrbuch.«

který dal sbírkám veliký herbář lekárníka Aloisa Trauenfellnera (asi 8000 sp.), farář Mons. David Pacher (jmenovitě herbář růží korutanských) a dr. A. Reyer (mechy). Mezi hlavními dárci jsou ještě: dr. E. Holub, dr. A. baron Jabornegg (předměty brasilské), A Krek (přírodniny, jmenovitě nižší zvířata z Bombaye) a dr. Fr. Tschauk (nižší zvířata moře Adrijského, Rudého a oceánu Indického, tropické ptactvo). Návrh na založení musea učinil na valné hromadě historického spolku P. Mainrad ryt. z Gallensteinu O. S. B. dne 28. října 1846. Již po dvou letech sbírky byly umístěny výborem c. k. společnosti zemědělské a průmyslové v domě soukromém. R. 1852 byl vydán první ročník časopisu musejního Jahrbuch des Landesmuseums in Klagenfurth. Téhož roku zvláštní výbor, který opatroval sbírky, byl přeměněn ve spolek musejní. S museem jest spojena meteorologická stanice I. řádu, na které pozorování se konají od r. 1813.

Sbírky přírodopisné jsou umístěny v I. poschodí a obsahují vedle předmětů domácích i cizí. Celkem činí sbírky velmi milý dojem, k čemuž přispívá nová budova a moderní úprava sbírek.

Hned v chodbách jsou umístěny sbírky botanické a to sbírka dřev, semen, modelů hub, mechů a lišejníků, užitečného a škodlivého hmyzu, požerků hmyzích, systematická sbírka pláštěnců, pavoukovitých zvířat, červů (jmenovitě cizopasných), ostnokožců (pěkné hvězdice). Domácí zvířata pavoukovitá (Scorpio tergestinus, správně Euscorpio carpaticus) a korýše sbírali prof. P. z Gallensteinu a Reiner (z okolí Obiru a Kapplenu). Z domácích stonožek jsou pozoruhodné veliké formy jižní (Lithobius grossipes, validus, Julus Boleti a ferox var. norica). Jest tam i malá sbírka pavouků zanzibarských. V sousedství jsou 4 skříně koster (dr. Gautera), skříň s lebkami, jazýlkami 42 druhů ptáků, zárodky ssavců a ptáků, kameny žlučovými, zvrhlými parohy srnčími a malá sbírka teratologická.

Z těchto sbírek vcházíme do síní. V první síni jsou sbírky domácích i cizích plazů (obrovské užovky Tropidonotus natrix, tesselatus, Coronella laevis, Caelopeltis Aesculapii, zmije Vipera ammodytes a berus var. prester a Redii), ryb a obojživelníků. I cizí druhy jsou slušně zastoupeny. Ptáci a ssavci, domácí i cizokrajní, jsou v dalších dvou síních. Ze ssavců uvádím kamzíka, srnce se šupinatými parohy, medvěda, vlka, černou lišku z Traunsteinu, zbytky psa praehistorického, sviště tyrolského, Hypudaeus terrestris atd. Ve sbírce ptačí jsou i někteří albini sojky, zvonohlíka, ořešníka a kosa. Jedna skříň obsahuje sbírku vajíček (slepičí vejce podoby piškotu) a hnízd. Sbírky korálů, měkkýšů prof. z Gallensteina z údolí Lavantského a prof. Reinera z okolí Obiru, Kaplenu a údolí Kankerského*) (sbírka Kokeilova 1020 sp.), 3 veliké skříně motýlů (ve skřínkách menších nad sebou do značné výše seřaděných), 4 skříně brouků, skříň hmyzu blanokřídlého, rovnokřídlého, síťokřídlého a dvojkřídlého (sbírka dipter prof. W. Tiefa, 399 rodů a 1387 druhů.**) Sbírka brouků byla utvořena ze sbírek J. Schachla (5800 brouků evropských, mezi nimi 2000 druhů domácích,

*) Z domácích Clausilia plicatula var. albina, varians a j.

**) Viz pojednání v programu gymnasia v Běláku z r. 1887 a 1888: Beitrag zur Kenntniss der Dipterenfauna Kärntens. Villach. Též 1902.

a asi 2000 brouků tropických) a Kokeila (3812 druhů). Cizí druhy a domácí jsou pohromadě. Jména druhů domácích jsou červeně podtržena.

Ve čtvrté síni jsou sbírky palaeontologické a petrografické. Vedle originálů domácích a cizích jsou tu i odlitky význačných a vzácných zkamenělin (26 kusů hlavně sollenhofenských), rozličné profily, kresby a 2 skříně hornin domácích.

Zastoupeny jsou ruly s ložisky vápence, amfibolu, eklogitu a svoru, břidlice a hadce z prahor, ukázky z Cambria, siluru spodního i svrchního, devonu, carbonu (vrstvy sladkovodní i mořské), permu, triasu s ložisky sfaleritu a galenitu, málo křídy a jury a miocenu.

Z domácích uvádím: Bartolograben, Bleiberg (korály obratel Ichtyosaura), Bombach-Granitzgraben (korály), Eisenkappel (trilobity), Feldkirchen, Fladnitz-Griffen, Ziljské údolí, Gailthal (graptolithy), Gutharing, Trbižská Karnice-Kaltwasser, Canalthal, Karlsbad, Kronalm a Kronalpe (korály), Lavantské údolí (Wiesenau a St. Leonard (flora stupně aquitanského), Ofen (korály), Rabelj-Raibl (ganoidní ryby, koryšové desetinozí, žraloci, rostliny), Rotenstein, Stangalpe, Solčava-Sulzbach (orthocerasy), St. Veith (Ibex cebennarum), Ugowitz (Fusulino), a Völkermarkt. Ze sousedních zemí: Ettendorf (tertiární gastropodi, uniony), Liescha (pásmo mohučské), Lilienfeld (rostliny Sturem určené), Siegelsdorf (rostliny třetihorní). Trifail (Emys styriaca) a Turrach.

Upozorňuji spolu na lebky Ursus spelaeus, Rhinoceros tichorrhinus, Ibex cebennarum a Ursus priscus (roh zdélí 67 *cm*, u kořene v objemu 37 *cm*), Mastodon augustideus (2 kly) a stoličku Elephas primigenius.

Nerosty jsou sestaveny dle soustavy Grothovy. Jsou tam krásné kusy, domácí (Bleiberg, Lölling, Raibl, Eisenberg,*) i cizí (české z Příbramě, Stříbra, Písku, Litoměřic). Z domácích nerostů jest sestavena pěkná sbírka domácích nálezů. Jsou to sbírky Voleričova, hraběte Wurmbrandta, barona Dickmanna, šlechtice z Rosthornu, Foršnikova, Simonyho, bar. Herberta a j.

Z nerostů poutají veliké kusy wulfenitu, bournonitu, cerussitu, skvostné chalcedony pérovité, květ vápenný z Eisenberku, skříň rud, tuh a rašelin, wad, pyrolusity, aragonity, calcity a j.

Ve sbírce jsou zastoupeny: anglesit, aragonity, adamin (Řecko), arsenit, antimon, akmit, anatas, beauxit (z Bochyně v Kraňsku), bertrandit (z Písku), bismutin, boronatroncalcit (ulexit z Kalifornie), bronzit, breunnerit (z Hallu), buratit (Řecko), bismutit, bornit, bournonit, bucholzit (fibrolith), bastit, calcity, carinthin se zoisitem (Kraňsku), cerussit, chalkosin, chloanthit, chalcedony, chromity, cinnabarit se sericitem, dechenit, diaspor, dioptas eleonorit (beraunit), enargit, epidoty (z Tyrol), forcherit, franklinit, galenit, goslarit, granát (krystaly 9 *cm* v průměru!), granát bílý, greenockit, halloysit (Řecko), hartit, idrialit (Kraňsko), igloit, ilmenit, iglesiasit (Sardinie), jaulingit, johnstonit (Řecko), karpholith, klinochlor, leonhardit (laumontit), libethenit, linarit, löllingit, ludwigit, malachit s igloitem, metaxit, molybdaenit, muriacit, olivin, okr anti-

*) Viz seznam nerostů korutanských prof. J. Höfra v musejním »Jahrbuch« z r. 1872 a prof. Brunnenlechnera z r. 1884. Celkem se uvádí z Korutan 131 druh.

monový, pikrosmin, pistazit (epidot) (Tyroly), pitticit (Lölling), pleonast (spinel), plumosit (jamesonit), pregrattit, proustit (Příbram), pyrargyrit (Příbram), pyrolusit, schwatzit, schneebergit (granát), skorodit. selenit (Ausee, Hallein), serpentin, serpierit (Řecko), siderity, síra (Stříbro, Schäfferalpe, Bleiberg atd.), sodalith, spartait, spodumen, staurolith, stilbit, stilpnosiderit, stolzit, succinit, symplesit (Lölling), tellur-vismut, tetraedrit, thuringit, tirolit, vanadinity, varvicit (Vigusca), voigtit (rozkladem andesitu), vesuvian, vřídelní kámen, wad, willemit s greenoctitem, witherit (Štyrsko), wollastonit, wolframit, wölchit, wulfenit zinnwaldit a zoisit. Sbírka jest doplněna sádrovými reliefy: hřbetu V. Zvonu v měřítku 1:20.000, délky 7 *m*, šířky 3·5 *m* a výšky 1·9 *m*, zhotoveným učitelem měšť. školy A. Oberlechnerem, příčný průřez Alp rakouských (Fr. z Rosthornu), reliefy E. Reyera (Predazzo, Hütenberg), obraz Erzbergu (u Hüttenbergu), model Erzbergu, model závodu ve Wetzmannu a geologická mapa Korutan.

Naproti museu jest botanická zahrada.

Kraňsko.

*Lublaň.**) Zemské museum Rudolfinum. Založení musea na sněmu zemském navrhl a odůvodňoval r. 1821 biskup lublaňský Aug. Gruber. R. 1823 bylo vydáno provolání k obyvatelstvu zemským guvernerem Kamillem svob. p. ze Schmidburgu. Museu byla odevzdána zakoupená sbírka nerostní svob. p. Zikmunda Zoisa (za 6000 zl.) mající na 5000 kusů z rozličných nalezišť a knihovna (za 7000 zl.). Zprvu museum spravovala hospodářská společnost kraňská, potom zvláštní kuratorium, v jehož čele stál hrabě Fr. Hohenwart, který dle možnosti podporoval nový ústav dary i vybízením obecenstva ke sbírkám, jichž přijetí potvrzoval v časopisech: Illyrisches Blatt a Carniolia.

Hrabě věnoval velikou sbírku měkkýšů (2600 druhů sladkovodních a mořských, mnohé kusy vzácné obsahující ve 4650 škatulích), sbírku nerostů a krápníků. Kustos Jindřich Freyer založil sbírku hmyzu (broukův a motýlů), kterou doplnil Ferd. Schmidt.**) Lékárník Jos. Wagner daroval ptactvo, sbírku dřev a semen cís. úředník lesní v. Pinter, sbírku hlazených nerostů Bedř. Rudeš, měkkýše F. Schmidt a herbáře rostlin dr. Zikmund Graf. R. 1861 museum bylo převzato

---

*) Dějiny založení musea jsou vylíčeny v časopise Argo, který vydává kustos musejní, prof. Alf. Millner v Lublani, v ročníku V. a VI. Ostatní prameny jsou: Landesmuseum im Herz. Krain. I. III. 1836—1837, 1837—1838. Laibach 1838—1839. Geschichte des Krain. Museums von K. Deschmann. Izvestija Kraň. musejního družstva počínaje r. 1856. Jahresbericht der Eröffnung des Landesmuseums im Herz. Krain geh. am 4. October 1832. Laibach. 1832. Leitfaden für die das Landesmuseum in Laibach Besuchenden von Fr. Jos. Grafen von Hohenwart. Laibach. 1836.

Viz též zprávy o Kraňsku ve Valvasor: Die Ehre des Herzogthums Krain. (1869). Repertorium zu S. W. Valvasors: die Ehre atd. von dr. Oskar Gratzy, Laibach, 1901. (Viz Argo IX. pag. 154—156!) Ve sbírkách byl mně laskavým průvodcem p. kollega a kustos Millner, jemuž vřele tímto děkuji.

**) Viz o něm zprávu v Argo roč. VI. str. 142.

do správy zemské. Nálezy z kolových staveb lublaňských*) r. 1875 urychlily záměr vystavěti vhodnou budovu pro sbírky, které jako řada jiných museí, se stěhovaly s místa na místo. R. 1881 na památku sňatku † J. V. kor. prince Rudolfa a princ. Štěpánky bylo usneseno ve výboru záložny kraňské věnovati z res. fondu 100.000 zl. na stavbu musea. Země věnovala touž částku. Základní kámen byl položen v roce 600letého připojení Krajinska pod žezlo rodu Habsburgského u přítomnosti J. V. císaře Františka Josefa I. dne 18. června 1883. Budova ve slohu italské renaissance pozdní vystavěná představuje čtyřúhelník s mohutným výstupkem. Portál hlavní jest v Terstské třídě. Budovu zdobí medaillony kronikáře Valvasora, básníka V. Vodnika, mineraloga Zoisa a Zikmunda z Herbersteinu. V pravo v přízemí jest veliká síň s dvěma malými, ve kterých jsou sbírky mineralogická a petrografická, v levo bibliotheka a čítárna.

V prvním patře jsou sbírky botanické, zoologické, kulturně-historické a umělecko-průmyslové. Poslední sbírky jsou uloženy ve zvláštní síni velkoobchodníka Viktora Smoleho, který odkázal museu vedle sbírek přes 200.000 korun. Obecenstvu sbírky byly otevřeny dne 2. prosince 1888. Sbírky utrpěly známým zemětřesením lublaňským ze dne 15. července 1897 (i 1895) Jeho účinky neblahé byly zachyceny na snímcích fotografických.

Ve sbírce herbářů, ne každému přístupné, jest Robičův herbář mechů,**) Wulfenovy***) lišejníky, Vossovy houby, dále herbáře: Herbarium vivum ex pensis J. G. Galler a J. Flyssen de Luttenberg congestum, anno 1696 — celkem 200 listů, vždy asi se 4—5 rostlinami, Hladnikovo Herbarium carniolicum a jeho Nomenclator (3484 phanerogamů!), Pat. Janše z Lengenfeldu, Haquetův (2330 sp,), Karla svob. p. Zoisa (1996 sp), Jindřicha Freyera, Bedřicha Kokeila (163 kraňských druhů), P. Václava Plemela s rukopisem Beiträge zur Pflanzengeographie Krains (Jahrbuch 1862!) a jeho bratra, Fleischmanův, Grafův, Tomasiniův, Dešmannův, Sturův, a Paulinova Flora exsiccata carniolica. Cizí květiny daroval hrabě Hohenwart a j. Sbírky botanické jsou spojeny ve dva herbáře: Herbarium carniolicum a Herbarium universale dle Durandova díla: Index generum Phanerogamorum. Práci provedl prof. Vilém Voss.

V přízemí jest sádrový relief horního Kraňska od prof. Simonyho a obraz panoramatu triglavského. Ve sbírkách jsou vystavěny sbírky převážně domácí. V přízemí ve třech síních jsou sbírky mineralogické, petrografické a palaeontologické. Vedle poučné sbírky terminologické určené hlavně pro studující a vedle rozsáhlé sbírky nerostů domácích i cizích budí pozornost sbírka mramorů (zříceninové!) domácích i cizích vesměs hlazených. Sbírku hlazených nerostů (392 kusů) věnoval Bedřich Rudeš. Minerály jsou ze sbírek Zoisových a Hohenwartových. Svého druhu jediná jest sbírka krápníků (Hohenwartova 116 kusů) všech

*) Náklad na kopání vedla záložna lublaňská. Viz článek ve Vesmíru roč. V. strana 39.

**) Malý herbář mechů asi 40 sp. dr. Jiřího Dollinera pochodí z okolí Postojny.

***) Wulfenův herbář rostlin jevnosnubných jest ve dvorním museu vídeňském (Flora norica phanerorgamica 1858).

možných tvarů. Zajímavé jsou i krápníky až 2 *m* dlouhé z kasemat lublaňských. Základem sbírky hornin jest sbírka Hohenwartova mající asi 1340 kusů — z nich přes 800 domácích. Sbírku geognostickou sestavili horní rada Josef Trinkar a prof. W. Linhart. Domácích nerostů jest na 70. Vzácnější jsou: rtuť z břidlic triasových a též z eocenních pískovců, anglesit, sbírka chalcedonů, anglesit, bauxit (wocheinit), idrialin, idrialith, rudy železné z Dol. Kraňska a měděné, piauzit, cinnabarit, metacinnabarit, realgar, wiwianit a j. Ve sbírkách palaeontologických jest sbírka Hohenwartova obsahující na 900 kusů zkamenělin. Z domácích nalezišť jest zastoupen Javorník (Jauerburg) a Bohinj (Wochein). Pěkně jsou zastoupena naleziště Zagor, Radoboj, Rabelje (Rabl), Neuhaus (Štyrsko), Meleta a j. Z útvarů jsou vyvinuty útvary: kamenouhelný u Lublaně a Javorniku permský od Lublaně až za Savu, při horní Kupě a j., na severovýchodě trias, na jihozápadě křída, jura v údolí bohiňském, třetihory (eocen, miocén i pliocen). Nálezy z rašelinišť při dolní Lublanici v rozměru 20 km^2 se rozkládající jsou umístěny v I. poschodí.

Zoologické sbírky jsou ve 4 síních, nálezy staveb kolových ve 2 síních. Vcházíme do síně, kde jsou modely ovoce a hub, sbírka dřev, semen a hnízd. V téže síni jest i S. Robičova sbírka kraňských brouků, sbírka motýlův a sbírka členovců jeskynních (brouci: Laemostenus, řada druhů rodu Trechus, Homalotus, Lathrobium, Leptoderus Oryotus, Aphaeobius, Bathyscia, Otiorhynchus anophtalmus; štírkové Obisium spelaeum a brevimanum, darovaná Jos. Severem. Odtamtud vcházíme do síně druhé, kde jsou ssavci a ptáci domácí. Pěkná jest sbírka 60 parohů srnčích, mezi nimi mnohé abnormity, parohy jelení, lebka kance, embryo medvěda, kostra medvěda jeskynního a sbírka lebek a koster.*) Ze ssavců předem upoutá jelen devatenácterák z Kočevje, kozorožec z Hellbrunu u Solnohradu, medvědi z Kočevje, Javorniku, Sněžníku a Bystřice kamenné, vlk z Kočevje, rys z Idrie, krásné kusy vyder, skupina plchů (albín a melanin Myoxus glis), myš rolní (Mus agrarius), zajíc sněžní (Lepus variabilis) z Korutan a jiní ssavci kraňští.

Ptactva kraňského jest asi 270 druhů, které i ve sbírce (síň II. a III.) jsou zastoupeny. Od mnohých druhů jsou tam řady variet na př. Syrnium uralense 10 ex., Vultur monachus, fulvus (hnízdil v hor. Kraňsku), sbírka orlů (Aquila pennata, albicila a gallicus, Circus cyaneus a cinerasceus, Milvus regalis, Cerneis tinunculus (zatlačena kavkami!) a cenchris, Erythropus vespertinus, Hipotriorchis aesalon, Cypselus melba, Hirundo riparia, Lanius rufus, Muscicapa parva, Calamoterpe aquatica, Pyrhula europaea, Loxia bifasciata, Melanocorypha, calandra, Plectrophanes nivalis, Pastor roseus, Pyrhocorax graculus, Syrhaptes paradoxus, Tetrao lagopus, medius tetrax, Otis tarda, Cursorius europaeus, Haematopus ostralegus, Falcinellus igneus, Grus cinereus, Nyctala Tengelhanii, Numenius arquatus, tenuirostris, Limosa lapponica, Totanus glottis, Recurvirostra avocetta, Glareolus torquatus Cygnus musicus, Mergus albellus, řada kachen atd.**) Ve sbírce jsou úplní nebo

---

*) Viz též sbírku z rašenilišť.

**) Viz seznam ptactva od Ferd. Schulze Izvěstje III. (1890) a Ornithologische Berichte od Schollberga (Ornith. Jahrbuch III.).

částeční albini: vrány, straky, sovy pálené, dole úplně bílé, skřivana lesního, vrabce, drozda, lindušky luční. Mezi volavkami vyniká Ardea ralloides znetvořeným zobákem.

V třetí síni jsou plazi, obojživelníci a ryby — většinou evropské exempláře, a nižší zvířata domácí i cizí. Coluber natrix z Nanosu je dlouhý 1·3 *m* a má v objemu 15 *cm*! Zmije (jmenovitě Vipera prester a ammodytes), želvy (na př. Testudo graeca se štítem hřbetním vzadu sploštělým), vycpané nebo v líhu chované ryby (na př. úhoř z Lublanice — vzácný!, pstruh $8^1/_2$ *kg* těžký z Idrijce, Salmo hucho a j. V téže síni jsou tři skříně ptactva bahenního a vodního, skříň členovců (obrovský rak modravé barvy, štíři od Lublaně) a korálů. Větev s ústřicemi a slávkami.

Ve čtvrté síni jest sbírka konchyologická hrabětem Hohenwartem darovaná (2600 druhů, mezi nimi na 1000 mlžů). Obsahuje mnohé kusy vzácné. Uvádím jen skvostné scalarie čínské, některé jeskynní měkkýše, scalaroidní formy Helix pomatia, jakož i kus s ulitou v levo točenou, scalaroidní Vivipara. Připomínám, že museum chová index conchyliorum ad mentem Caroli a Linné dispositus s 73 tabulemi ručně malovanými od Mikuláše Poda (Vídeň, 1791).

Proslavené nálezy z kolových staveb lublaňských jsou v dalších dvou síních.

Terst*) a Istrie.

1. Městské museum terstské, »Museo civico, piazza Lipsia« bylo založeno ve skrovných rozměrech r. 1846. Jest umístěno v soukromém domě v II. poschodí a má celkem 15 velikých a malých síní. Bohatost sbírek vynikne teprve v nové budově, která v dohledné době bude vystavěna. Část sbírek jest pěkně a přehledně montována, ostatek jest v zásobách musejních. Museum si všímá v prvé řadě fauny adrijské, suchozemské i mořské, v druhé řadě chová skvostné dary kapitanů lloydových, kteří snášejí do musea materiál se všech končin.

Největší zásluhy o museum si získal botanik a purkmistr terstský Muzio ryt. Tomasini, který nově založenému museu vedle daru 20.000 K věnoval i veliké vlastní herbáře rostlin domácích a cizích. Cizokrajné přírodniny věnoval zoolog dr. S. rytíř Syrski. Zvířena mořská jest ve třech velikých síních. Dvě síně hostí zvířenu cizokrajnou (z Malé Asie, Arabie, Číny, jižní Ameriky a odjinud), jedna síň pak zvířenu adrijskou. Uvádím některé zajímavé nálezy adrijské. Na stěnách jsou zavěšeny obrovské kusy ryby Orthagoriscus Planzi (výška 3·5 *m*, délka 2·45 *m*). Ze sbírky 26 druhů ryb příčnoústých: Carcharodon Rondeletti (♂ 4·04 *m*, ♀ 4·32*m* dlouhá), Alopias vulpes (3·93 *m*), Notidamus griseus (3·82 a 2·82 *m* dlouhá), Carcharias lamia (2·35 *m*), glyphis (1·75 *m*), Oxyrhina Spalanzani (2·46 *m*), Zygaena malleus (2·02 *m*), Odontaspis taurus, Rhinoptera marginata, Prionodon Milberti a j. Pěkná jest sbírka tlam žraločích. Z rarit adrijských ve sbírkách jsou Ran ania

---

*) Ve sbírkách mne doprovázel a na zajímavé věci upozorňoval ředitel musea Carolo cavaliere de Marchessati, čehož tuto vděčně vzpomínám.

truncata (s kostrou), Accipenser stellatus, Rhinoptera marginata, Ophisurus serpens, Sphyrna zygaena, Trachypternus taenia a repandus, Callionymus fasciatus, Muraena helenium, Xyphias gladius, Luvarus imperialis, Echemeis remota, Pelamys unicolor, Lepidotus caudatus, Peristedion cataphractum, Sebastes dactylopterus, Serranus Geoffroyi, Sciaena aquila, Lophius piscatorius (1·4 *m* dlouhý). Z jiných obratlovců tam jest: tuleň Pelagius monachus ulovený r. 1874 na pobřeží dalmatském, 2·67 *m* dlouhý, 2 mláďata jeho, vzácný Delphinus griseus, Delphinus delphis a turio, želva Chelonia viridis (2 kusy), kostra Physeter macrocephalus v přístavu Citta nuova r. 1853 uloveného a 9·10 *m* dlouhého — lebka 2·3 *m* dlouhá, — Thalassochelys corticata Rond. stáří nestejného. Upozorňuji na kostru narvala. Nepřehledná jest řada ryb v lihu a ve formalinu uchovaných, k nimž se druží galvanoplastické odlitky ryb a j. zvířat, zhotovené A. Rossovičem. Pak následují řady jiných zvířat. Podiv budí obrovská Eunice gigantea, Scyllarus arctus, Antipathes (vzácný druh histrix) a příklady symbiose raků s různými zvířaty. Ve sbírce hub mořských jsou zastoupeny kusy houby mycí ze ze všech moří. Ke sbírce jsou připojeny fotografie lovu a postup praní a čištění houby mycí. V jiné síni jsou sbírky ornithologické. Mezi ptactvem terstským (asi 250 druhů) jsou i hosté dalekého severu (Alca torda, Mormon fratercula, Somateria mollissima, Harelda glacialis, Oidemia fusca, Daphila acuta, z východu drop a Syrrhaptes paradoxus a j. Cizí ptactvo pochodí z cesty Novarry, z Abyssinie, Egypta, Senegalu, Číny, Malaky, Brasilie atd. Skvostná jest sbírka papoušků, rajek, kolibříků, zoborožců a j. Ssavci jsou v síni vedlejší. Pěkné jsou exempláře orangutanů, opice guereza, Propithecus Cocquereli, Auchenia huanacho, Tragulus, Tapirus americanus, Felis macroscelis, řada medvědů (Ursus arctos, maritimus, syriacus, tibethinus), sob, daněk ♂ ♀, Canis aureus z Krku. Ke sbírce obratlovců se řadí sbírka srovnávací anatomie (kostry, injekce atd.), a bohatá sbírka teratologická, která jest vskutku podivuhodná. Ze sbírky plazů a obojživelníků (přes 300 druhů) buďtež uvedeni Python molurus (4 *m* dlouhý). Proteus anguineus z Carpano v Istrii, Vipera berus z Albio. Z ryb sladkovodních Trutta geniovittata ze Soče (Isonzo). Neméně jsou bohaté sbírky pláštěnců, hlavonožců, měkkýšů (krásná sbírka konchylií suchozemských z Istrie a Dalmacie), hmyzu (europských brouků na 6000 druhů a 20.000 kusů, sbírky brouků indických a amerických, motýlů a j. Sbírky červů (pěkná jest musejní sbírka červů cizopásních), ostnokožců a láčkovců čítají přes 1000 druhů. Vzácná jest sbírka přes 200 druhů cizopásních korýšů.

Bohaté jsou sbírky mineralogické i palaeontologické, pro nedostatek místa jen částečně vystavené. Zmiňuji se o rybách libanonských, o korálech a měkkýších z Gossau v Alpách, o rybách z Commo, radiolithech a hippuritech z Krasu, o korálech z okolí Cormonsu, o cizorajném materiálu palaeontologickém (z Patagonie, z ostrovu Sansego atd.). Zajímavé jsou i nálezy pliocenní z ostrova Pelagosa a eocenní nálezy z Pinquente, Pazinu (Pisino), Gallignano, Saphione, Rosazzo, Besco, Cormono nuovo, Nugla, Rozzo atd. Zastoupeny jsou i nálezy (Ursus spelaeus, ligusticus, Gulo borealis, Felis spelaeus atd.) z rašelinišť lublaňských, lombardských, z jeskyň kraňských a istrijských (Gabro-

vizza, Sales, Diavolo di Monfalcone atd.). Ve sbírkách jest i relief jeskyň Sv. Kanziana od F. z Hopfgartenu.

Ve sbírce botanické jest veliký herbář Tomasiniho. Rostliny jsou rozděleny ve dva herbáře. Herbář všeobecný má 250 svazků a 16.000 druhů rostlin, s originály Assa Greyovými, Benthama, De Candolleho, Griesbacha, Kernera, Hookera a j.

Domácí herbář má 2400 druhů (viz pojednání C. Marchessatiho v Annali del Museo civico, Trieste roč. VII), floru Pospíšilovu a j. Menší jsou herbáře mechů, lišejníků, řas, sbírky plodů a semen. Thümenova Mycotheca universalis s 2300 druhy.

Dle výkazu (Annali VIII. 1890) sbírky přírodopisné, částečně v 9 síních vystavené, obsahovaly: ssavců 200 druhů, ptáků 1500 druhů (z nich 210 druhů domácích), plazů a obojživelníků 300 druhů, ryb 1500 sp., hmyzu 6000 sp., korýšů 850, měkkýšů 6000 sp. a jiných 1000 sp. Sbírka teratologická a sbírka srovnávací anatomie 630 kusů, sbírka mineralogická 1500 druhů, sbírka hornin a zkamenělin 3000, praehistorická 500, carpologická 800 a botanická 20.000 druhů.

Rybářství adrijské jest vylíčeno ve spisech: die Fischerei im adriat. Meere. Pola, 1900 (Gerold, Vídeň). Cena 5 K, od Kriesche a La pesca lungo le coste orientali dell' Adria od Marchessatiho (Atti del museo civico. Trieste).

2. *Zoologická stanice rakouská v Terstu* byla otevřena r. 1875 a v posledních letech znovu organisována. Má krásné sbírky fauny a flory adrijské celkem z 24 nalezišť. Viz programovou práci profesora dr. E. Sekery: O zoologických ústavech a stanicích, Jičín (reálka) 1901. Týž cituje i českou literaturu o stanici terstské.

3. *Zoologická stanice německá v Rovignu.* Viz o ní zprávu v pojednání ve Verhandlungen der deutschen zool. Gesellschaft, vydaných při sjezdu společnosti ve Štyrském Hradci (Leipzig, 1900).

Několik themat ke školským spisům.

Jan Loriš. *Kr. Vinohrady.*

27. Co Jablonský myslí o osvětě?*)

Moudrost otcovská číslo 52—60, 64—68, 70, 71, 110.

1. *Pojem osvěty.* Slovo »osvěta« jest rovnati se slovem »osvítiti«. Jako světlo sluneční rozptyluje tmu noční, tak světlo pravdy tmu duchovní (srov. 53). Osvěta je tudíž stav duše, v níž pravé poznání zapudilo nevědomost a nepravou vědomost předsudků, pověr atd. Pravé osvěty není bez víry v Boha, neboť poznání pravdy vede konečně ku prazdroji pravdy, k Bohu (72), a »bludnáť jesti každá věda, která Boha zapírá« (110). Proto vedle pěstování věd podstatnou částí osvěty jest náboženství (68).

*) V. Věstník česk. prof. roč. VIII. 98, 194, IX. 123, 255.

2. *Zdrojem osvěty* jest rozum, jímž pravdu rozeznáváme od nepravdy (61), a cit. K poznání pravdy nejjistěji dojdeme ne tak v knihách lidmi psaných jako v knize přírody (64—65), vlastním studiem (66 až 67).

3. *Cena osvěty.* Důležitost osvěty již Bůh sám naznačil tím, že nejprve stvořil světlo (52). Bez osvěty nelze vnímati krásy ani vykonati co dobrého. Slepý člověk (= nevzdělaný, nevědomý) přečasto koná věci, »jichž by se hrozil po věk, kdyby věděl, co as činí« (52—54). Proto nemáme přestávati na osvětě polovičaté, nýbrž domáhati se všude poznání plné pravdy (56). Z téže příčiny jest nám toho dbáti, by se osvěta co nejvíce rozšířila; »komu nelze slunce dáti, tomu dejme aspoň svíci« (70). Osvětě nepřejí pouze lidé, kteří jí poznati nedovedou, nebo blázni (57), nebo ti, kdo ji považují za nepřítelku ctnosti a svatých pravd (58). Neprávem. Osvěta snad mnohý milý sen zničí, ale byť i srdce z toho krvácelo, ona je též umí zhojiti (59). Ostatně boj proti osvětě jest marný, neboť pravda a dobrá věc vždy na konec zvítězí (60).

28. Erbenův »Poklad« a »Košťálský poklad« od Hraše.*)

Úvod: Erbenův »Poklad« jest jako skoro všechny básně Kytice zpracován dle pověsti lidové. Pověst lidovou, jak ji lid v krajině lovosické vypravuje, dochoval nám J. K. Hraše. Můžeme se právem domnívati, že podkladem básně Erbenovy byla pověst, ne-li táž, tedy velmi podobná. Není nezajímavo, srovnati báseň umělou s pověstí lidovou a stanoviti, v čem se jedna od druhé liší.

Stať: I. Obsah.

1. *Jádro děje* (v obou básnických plodech stejné): Chudá žena vnikne do podzemní chodby, zázračným způsobem otevřené. Nabravši pokladu tam nalezeného, pospíchá ven jej ukliditi. Zatím otvor podzemního sklepení se zavře za pokladem i za dítětem, jež tam žena nechala. Po roce žena v témže sklepení své dítě najde zdrávo.

2. Děj obou plodů.

a) Čas a místo: Děj se koná na veliký pátek, v lidové pověsti ve zříceninách hradu Košťálu, v Erbenově básni na místě neznámém v úvale na cestě ke kostelu a v chýši ženině.

b) Osoby: U Erbena pouze chudá žena a její nejmenované dítě; u Hraše nemocný otec, matka a jejich malý Václav.

c) Jednotlivosti děje: U Erbena jde žena s dítětem do kostela, u Hraše na hrad Košťál pro léčivé koření nemocnému muži. U Hraše matka nabere pokladu jen jednou, u Erbena dvakráte a teprve po třetí nalézá otvor zavřený. U Erbena dítě za odcházející matkou pláče a ona je konejší, u Hraše se prostě praví, že je matka posadila na zlatý stůl. U Erbena poklady z podzemního sklepení vynesené se promění v kamení a hlínu, u Hraše zlato chudé rodině zůstane. U Erbena pak matka po celý rok chodí do kostela, prosíc Boha za odpuštění, že pro poklad zanedbala dítěte; v lidové pověsti matce svědomí nevyčítá ničeho, jen

*) Bartoš III. čl. 88.

hoře ji trápí ze ztráty dítěte hladem zemřelého; po celý rok pak se zanáší úmyslem, že v příští pašijové dni pro ně si dojde, aby je aspoň mrtvé nalezla a na hřbitově pochovala. U Erbena matka přišedši s hošíkem domů, našla v jeho klínku zlato, jež mu tam byla před rokem položila, aby si hrálo Tím děj se končí. Pověst lidová jest hovornější. Dítě vypravuje o paní, jež si s ním hrála, a o darech, jež od ní dostalo: o třech jablíčkách a léčivém koření. Otec se po koříncích uzdraví a malý Václav se později stane nejslavnějším rytířem na Lovosicku.

II. Vnitřní skladba.

V pověsti jest vypravování děje samo sobě účelem. Skladatel chtěl jeho zajímavostí posluchače pobaviti. Začíná obšírným líčením bídy v chudé rodině a šíří se na konec o dalších osudech zachráněného Václava. U Erbena jest děj pouhým prostředkem ethické idey, která má z něho jasně vyniknouti, totiž: provinění matky zapomněním povinné péče o dítě, její trest, pokání a očištění. Co v lidové pověsti účelu toho nepodporovalo, to básník vynechal a za to přidal živly jiné, jež se mu právě hodily. Vynechal tedy nemocného otce rodiny a chudobu její naznačil jen několika krátkými slovy. Ba učinil matku majetnicí chalupy, z čehož můžeme souditi, že se mohla s dítětem, ač bídně, »péči nesouc v noci, ve dne,« tož přec uživiti. V pověsti lidové matka poklad nese jenom »ven«, u Erbena domů do vzdálené lesní chýše, ostavujíc dvouleté pacholátko bez dozoru v hlubinách země, a to po dvakráte. Tak se provinív dvojím hříchem: lakotou a zanedbáním povinné mateřské péče. Kromě toho se obtíží náhle propuklou pýchou. Již jí otcovská lesní chýše není vhod; chce se státi ctěnou paní a majetnicí velkých pozemkův a hradův. Za to v tu chvíli ji stihne trest: poklady se promění v hlínu a kamení a jí se zmocní zlé tušení. Doběhši ke skále, najde ji zavřenu. Od té doby na nic jiného nemyslí než na své ztracené dítě. Pobledlá a celá utrápená chod, každý den do kostela, prosíc Boha za odpuštění těžké viny. Když pak po roce s dítětem se opět shledá, zlato u něho nalezené jí ani nevábil a tak vidíme, že jest od své viny úplně očištěna, že se odpuštění nedostalo nehodné. Pro ideu básně neměly další osudy matky a pacholete významu; proto zde básník vypravování právem ukončil.

Závěr: Na obou básnických plodech jest velmi jasně viděti rozdíly poesie naivní a sentimentalní. Naivní básník nemiluje dlouhých popisů, básník sentimentalní si libuje v obšírném popisování. Srov. popisy podzemního sklepení. Básníku naivnímu jest vnější děj vším, básník sentimentalní nemenší pozornost obrací k ději vniternému jakožto původu dějů vnějších, ba on vniterné děje se zvláštní zálibou líčí. Srov. duševní boj ženin, než se odhodlala vstoupiti do skály (v. 81—87), než se osmělí nabrati si z pokladův (v. 132—151), než pachole tam zanechá (v. 169—176); srovnej dále změnu, jež se v nitru jejím udála, když zlato domů donesla (v. 242—260), a co se v ní dělo, když dítě ztratila (2. a 3. díl básně), a zas když je opět našla (v. 437—491). Zcela jinak si počíná básník naivní; vnitřních dějů nelíčí, nebo je odbude několika krátkými slovy: Žena sebe a své dítko poznamenala třikráte znamením svatého kříže a vkročila do otvoru. Uviděvši poklad, aby toho užila, položila dítě na zlatý stůl, nahrnula si dukátů do zá-

stěry a spěchala s pokladem svým ven. I vzpomněla si, že tam dítě zapomněla, a dala se do hořkého pláče a nářku. A na konec plesajíc radostí chopila dítě v náručí, líbala je a rychle ven s ním pospíchala. Konečně básník sentimentalní vypravuje zajímavý děj, aby smyslně zobrazil mravní nějakou ideu, básník naivní jej vypravuje pouze právě pro jeho zajímavost.

29. Kovář u Bídy jednooké a Odysseus u Polyfema.*)

I. Podivuhodná shoda v obou plodech básnických, místem a časem od sebe tak vzdálených.

II. *A)* Shoda se vidí v celkovém ději, jehož jádro jest: Hrdina, nepřítelem nadpřirozenou silou obdařeným na životě ohrožený, oslepí jej a unikne mu zakryt rouškou ovčího rouna.

B) Ale v jednotlivostech děje jsou vedle shod rozdíly.

1. *Osoby*: Kovář, jenž »nikdy žádné bídy neviděl« a ze zpupnosti vyšel do světa hledat bídy — Trojský hrdina, Odysseus »mnohotrpný«, jenž přemnohých útrap na moři zakusil, než dostihl domova. S kovářem do stavení Bídy přišel krejčí — s Odysseem dvanáct druhův z trojské války. Odysseův nepřítel jest syn Poseidonův Kyklops Polyfem, kovářův nadpřirozená bytost Bída, vysoká osoba ženská, hubená, křivá. Polyfem měl od narození jen jedno oko uprostřed čela, Bída byla na jedno oko slepa.

2. *Jak se dostali v zajetí svých nepřátel:* Odysseus hodlaje »vyzkoumati, jakoví oni jsou muži smrtní« (Od. IX. 174); kovář hledá noclehu a přijde nevěda právě k té, jíž hledal. Oba nezastihnou nepřítele doma a čekají naň.

3. *Osud soudruhův:* Bída sní krejčího k večeři, Polyfem k večeři, k snídaní a opět k večeři šest druhův Odysseových.

4. *Oslepení:* Vidouce život svůj v nebezpečí, pomýšlejí oba hrdinové na záchranu. Odysseus ve dne, když obr opět se stádem svým vyšel na pastvu, připraví si z kyje jeho kůl na konci zaostřený. Večer pak Polyfema vínem opije, rozpálí kůl v ohni a vetkne mu jej s druhy svými do oka. — Kovář se Bídě pochlubí, že jest kovářem, jenž umí všecko. Bída mu tedy poručí, aby jí ukoval oko. I dá se od něho silným provazem svázati. Svázané kovář rozpáleným šídlem vypíchne zdravé oko.

5. *Útěk:* Oslepení usednou na práh obydlí svého, aby jim zajatci nemohli uniknouti. Ale ráno, když Kyklops vyháněl stádo na pastvu, přivázal Odysseus každého ze zbylých druhův pod silného berana, při pojiv s každé strany ještě po jednom. Sám pak zachytil se vlny nejsilnějšího berana z celého stáda, a tak unikli hmatajícím rukám oslepeného Kyklopa. — Také Bída pásala ovce, jako Polyfem. Kovář vzal kožich, obrátil jej na ruby a oblékl jej. Potom přilezl k Bídě po čtyřech jak ovce a byl od ní, jak stádo po jedné ven pouštěla, popaden za záda a přes práh vyhozen.

*) Pohádka o Bídě jednooké: Bartoš I. — Homerova Odyssea IX.

6. *Poslední nebezpečí:* Pozoruhodná jest i ta shoda, že Odysseus i kovář na přestálém strachu smrtelném nemají dosti, ale že pak ještě posměšným voláním nepřátele své na provedený útěk upozorňují a tak nové nebezpečí si přivodí, z něhož arci oba šťastně vyváznou, jenže kovář při tom pozbyl ruky.

III. Shody takové nemohou býti nahodilé. A tu je trojí možnost: buď si Čechové a Řekové báji, jež jest podkladem obou vypravování, odnesli ze společné arijské pravlasti; nebo se čistě řecká báje rozšířila ústním podáním přes jiné národy až do Čech; nebo konečně básník lidový ji čerpal přímo nebo nepřímo z Odysseje samé. Poslední možnost jest k víře nejpodobnější. Z toho následuje: Lidové ústní podání se obohacuje látkami z knižní literatury.

30. Idea Záhořova lože.

I. Jako většina básní Kytice, tak i Záhořovo lože vzniklo zpracováním plodu lidové poesie, a to zpracováním pohádky asi podobné, jako jest pohádka »Kající zbojník« u B. M. Kuldy zaznamenaná. Nad lidovou poesii vyniká báseň Erbenova nejen uměleckým zpracováním, ale také mravní ideou, již básník do ní vložil. Idea ta jest vyslovena v básni samé větou: »Bez míry, bez konce jest milost Boží.« Všecek děj básně se nese k názornému vyjádření této idey.

II. Milost Boží osvědčuje se tu na obou jednajících osobách, na Záhořovi i na knězi.

A) Na Záhořovi.

1. Záhoř svědomí své obtížil hroznou vinou. Číhaje v lese na poutníky nic zlého netušící, zahubil za 40 let životů lidských bez počtu (v. 126, 241—244). Ale pak se dal na pokání. On, jenž dříve nešetřil ničího života, ani lidského, nyní nehájí ani svého vlastního života, nebrání se ani zvěři ani ptákům ani hmyzu; mrtví se a na pospas dává vlastní tělo, až konečně sebemrtvení dovršeno jest, a on zaroste všecek mechem a ostružinou. Tak se očistí pokáním bez příkladu a Bůh dá na jevo svou milost a slitování dvěma zázraky: jabloň se zlatými jablky; Záhoř se sesuje v hromádku prachu a duše jeho se vznese v podobě bílé holubice k nebi.

2. Tak si Záhoř pokáním odpuštění Božího z části zasloužil. Ale podstatný příznak milosti Boží jest, že není zasloužena. I to se na Záhořovi osvědčilo. Nekonečnou milost svou mu Bůh ukázal tím, že ke hříšníku v krvi se brodícímu poslal mladého kněze, jenž putoval do pekla. Záhoř jej ze zpupnosti propouští, ač posud nikoho neušetřil, urážeje Boha rouhavými slovy. Ale milost Boží jest nekonečně větší než hřích lidský. Kněz přinese Záhořovi zprávu o pekle, ze zpupnosti vyžádanou. Zmínkou o loži v pekle hříšníkovi připraveném padne první paprsek milosti Boží do jeho srdce, totiž strach před trestem a přání vysvobozenu býti. Tak nezaslouženou milostí Boží nastane obrat v duši jeho, jehož bylo potřebí, aby byl spasen.

B) Na knězi.

Kněz byl, než se narodil, pro pozemské zboží otce svého krví zapsán peklu. Ale že důvěřuje v milost Boží a znamení kříže, podaří se mu

osudný zápis mocnostem pekelným vyrvati a tak duši svou od věčného zatracení zachrániti. Nad to pak, sám jsa nevinen, stane se nástrojem, kterým Bůh zatvrzelého hříšníka z moci pekelné vysvobodí a milost svou mu na konec oznámí.

III. Erben užil sice lidové látky, ale l áseň takto vzniklá jest zpracováním i ethickou ideou veskrze samostatná, původní. Záhořovo lože jest opravdu umělecké dílo, jež v každém řádku prozrazuje geniálního mistra.

O umělecké výchově na školách středních.

Bedřich Mach.

Kolín.

Utěšený ruch nesoucí se k umělecké výchově na školách obecných a měšťanských, jenž projevil se u nás několika zdařilými výstavami (v Náchodě, v Kutné Hoře) četnými přednáškami, jež pořádají učitelské jednoty, vydáváním publikací obírajících se významným tímto paedagogickým momentem, následováním Lichtvarkových hesel a jeho methody, rozbory zásad umělecké výchovy vůbec — rozvinul se v tak významnou činnost, že nesmí býti jí zanedbáno nižádným vychovatelem mládeže, že o ní uvažovati jest nutno všem, jimž pokrok a moderní zásady neplatí jen pro veřejnost, ale i pro školu.

Zdá se nám ovšem býti oprávněnou obava, že práce a snaha jednotlivých nadšenců, rozvířiti pro velikou tuto reformu spodní proudy, které by po dlouhém varu, po mohutném sesílení teprve vyplynuvše, rozvlnily i klidnou, nehybnou hladinu vrchní, bude snad tak těžká, že jí silami svými nepřemohou. — Neníť v otázkách paedagogických a školských vůbec postup tak rychlý, jako v otázkách sociálních, kde opravdu spodní proudy mnohdy hlavními jsou činiteli a rozhodčími pro zdar nebo nezdar nových myšlenek a ideí. — Připadá nám často, že bude zde potřebí předem všemožnými cestami o to usilovati, aby se dostalo reformě té apoštolů shora, vychovaných odborníky na školách vysokých, aby se jí dostalo zastání i u nejvyšších úřadů školských, aby takto rychleji a účinněji rozvinula se činnost vychovatelská, za našich dob již nezbytná.

Proudy vzbuzené na školách obecných a měšťanských, ačkoliv dosud jen vznikly z prvého slabého vznětu a z ušlechtilých snah několika snaživých vychovatelů, přejdou ve krátké době na *školy střední* a předem *na gymnasia,* hlavní střediska a učiliště humanismu vůbec a uměleckého vzdělání zvláště. Nutno tedy na tyto nové vychovatelské zájmy se připraviti a poohlédnouti se, v jaké styky střední školství a vůbec společnost středoškolská, bývalí totiž vychovanci středních škol, k novým směrům byli přišli.

Naše doba jest sice bohata uměleckými snahami i výtvarnými umělci, kteří vymykají se z úrovně všeobecné duševní činnosti, nemá však, nepokrytě řečeno, nazbyt pravých milovníků a znalců umění, prodchnutých hluboce vytříbeným vkusem. Není dosud dost širokého kruhu obecenstva, které by s potěchou sledovalo ušlechtilý zápas svých umělců; prosyceno politickými, společenskými a materielními zájmy a starostmi, většinou nedovede

se povznésti v nitru svém na výši, se které by i na ony záležitosti hmotné střízlivým a klidnějším zrakem shlíželo. Zdá se, jakoby doba naše ani nezasluhovala tolika výkonných pěstitelů umění, protože dle odvěkého kulturního pravidla má každá doba umění takové, jakého zasluhuje.

Nedá se upříti, že dobrá vůle, kterou četné korporace kupováním uměleckých předmětů, obrazů, soch snaží se projeviti aspoň zevní nátěr lásky k umění, že zakládání musei, obrazáren, obnovování starých uměleckých památek, pořádání výstav uměleckých má býti popudem ku prvním záchvěvům touhy po bližším seznání pravého základu umění; — to vše bývá však výsledkem přičinění několika lidí, ale ne nutným požadavkem a nezbytnou nutností duševního života veškeré společnosti. Příčiny zjevného tohoto nedostatku intellektuelního mnozí a ne snad bez příčiny hledají ve školství vůbec, středním a vysokém zvláště, na nichž přece umělecká výchova by byla nejvděčnějším momentem paedagogickým. Dosud prý těmto mezerám v humanistických studiích věnována velmi malá pozornost a výchova středoškolská i universitní u nás v této stránce ještě na veliké reformy čeká.

Předem bude nutno, aby na školách středních zavedla se nová osnova učebná a methoda vyučovací v předmětech, jež jsou umělecké výchově nejbližší: »v klassické filologii«, dějepise, jazyku mateřském i přírodopise a to v tom směru, že by o umělecké tvorbě nemluvilo se toliko výčtem suchých jmen, nýbrž promyšleným plánem, v němž by obrazotvornost a intellekt žáků uveden byl v souhlas s názorem; dokud takto nebude intelligence pro život připravena, dotud bude u nás jen povrchní, neoduševněná frasovitost znakem uměleckého vkusu. Zde v první řadě působí ony spodní proudy neustále se šířícího vědomí nedostatků, ale jak řečeno, účinky těchto proudů jsou velice zdlouhavé, našemu rychlému životu nestačící.

A přece nebude vychovatele, jenž by neuznal, jak vděčnou látkou jest rozbor uměleckých snah na školách středních. Napiatá pozornost, bystré chápání, radost a upřímný zájem jevící se v zářícím oku zaujme valnou část vnímavé mládeže, dovede-li učitel podati výklad o umělecké tvorbě způsobem ovšem rovněž uměleckým, teplým, oduševnělým. Výklady takové zanechají otisk krásna a ušlechtilosti v duši mladé a jsou pro výchovu nezbytnou podmínkou. Dosud však neocenitelná cesta k zušlechtění mysli ani v nejpovolanějších disciplinách v dějepise, ve klassické filologii, v jazyku mateřském nepronikla, dosud jsou to jen pokusy jednotlivců snažících se uvésti svůj didaktický i paedagogický plán ve shodu aspoň přibližnou s předepsanou osnovou.

Není také možno v těchto dobách ještě na našich středních školách k reelnému provádění těchto směrů přistoupiti; nedostává se ani učitelů, ani pomůcek, dle nichž by se vyučovati mělo. Jsou-li nejlepší a nejzdařilejší pomůcky pro výchovu mládeže jen dobré, jest dle tohoto pravidla nyní postaráno o mládež v tomto vzhledu nedostatečně. Literatura naše chápe se sice cíle nové této myšlenky, není však dosud porozumění, není hmotných obětí; neznalost a netečnost chladem ničí napořád květy k rozpuku se tlačící.

Naše osnova i instrukce, jež prodchnuty jsou již v prvotném znění ideálním humanismem, nebyly by novým těmto směrům překážkou; bylo by velmi snadno vycítiti vznešeného ducha, jimiž mnohé věty neseny jsou a uplatniti je dle intencí, jaké do nich autoři položili. Jest jen potřebí

vytknouti a dáti direktivu skladatelům školních knih, v jakém obsahu a rozsahu má býti vsuta látka kulturní vůbec a výtvarného umění zvláště do celku dějinného, filologického atd. — Jest potřebí též vychovati učitelstvo středních škol; *kulturní historie a dějiny výtvarného umění musí nezbytně býti obligátním předmětem universitních studií a zkušebným předmětem při vědecké komisi pro učitelskou způsobilost na školách středních.* Jediná stolice na naší universitě, ač bohudíky obsazená mužem tak ideálně nadšeným pro krásno, nemůže vystihnouti nikdy onoho bohatství, jež kupí se před duchem snaživým; práce pak ta není vůbec oceněna, poněvadž není disciplina tak důležitá dosud povinným předmětem, jemuž by se věnovala tatáž péče, jako jiným, mnohdy méně cenným naukám.

Pak ovšem by vyučování ku příkladu dějinám kulturním vycházeti mohlo a musilo z názorů na nejlepší díla umělecká, aby žák v prvé řadě poznal aspoň ty tvorby, jež v pravdě uměleckými jsou uznány, čímž by ponenáhlu krasochut sama se vyvinovala a samostatný úsudek se vypěstil. Vzrostla by již tím řada přátel pro umění vnímavých a je správně posuzujících. Samozřejmo jest, že by se výchova tato rozdělila na celé gymnasium, poněvadž k aesthetickému postupu vzdělání schopna jest již mysl nejmladšího studujícího. Reprodukovaná umělecká díla bylo by nutno pořizovati v umělecké ceně nad obyčejnou všednost se povznášející, dokonalá a pokud reproduktivnímu umění možno, originál i v nejmenších podrobnostech dostihující.

Důkladným uměleckým vzděláním kandidátů učitelství by se přispůsobila také methoda, jakou látka jmenovaná by se žákům podávala. Učitelé proniknutí ze studií universitních láskou k předmětu dovedli by výklady své tak podati, aby nejen umělecká ale i technická stránka díla jasně vystoupila. Co různých poznatků při jediném uměleckém díle na př. malířském učiteli ku vysvětlení a žákovi ku poznání se poskytuje! Vedle vlastního uměleckého díla jeho sujetu, pojetí, komposice, osvětlení, koloritu řadí se k výkladu momenty nesoucí se k aesthetickému, psychologickému, dějepisnému, společenskému, rodinnému životu, jež na jediné nebo na několika jen reprodukcích by se vyložiti mohly.

Základním typům stavitelství možno již v nižších třídách péči věnovati. Architektura egyptská a assyrská by ovšem ponechána byla ke srovnávacímu výkladu s architekturou řeckou pro gymnasium vyšší, ale typy architektury a ornamentiky řecké i římské má znáti již žák v přímé jejich spojitosti ke stavbě a účelu na nižším stupni vzdělání, aby, vystoupí-li z nižší školy střední, měl aspoň pro život povšechné pojmy o vlivech umění řeckého a římského na dobu křesťanskou a hlavně na renaissanci, založenou na invenci řecké. Že by jednotlivé pojmy architektonické byly žákům nižších škol středních nepochopitelnými, nikdy, pokud skrovné pokusy v těchto směrech nyní se dějí, nebylo shledáno, ba zdá se, že typy stavitelské chápavosti žáků jsou nejkonkretnějšími a nejjasnějšími. V nižších třídách obmezilo by se tedy učivo na výklady při dějepise, při čtení článků v čítance české a při kreslení, kde při provádění jednotlivých ornamentů přihlíželo by se k částem v theoretických hodinách probíraným.

Na vyšším stupni vzdělání gymnasijního a středoškolského vůbec měly by býti dějiny kulturní a dějiny umění nejdůležitějším momentem vzdělavacím. Zde sáhnouti možno hlouběji, zde veškery hlavní druhy umění probrati možno jak po stránce formálné, tak i aesthetické a kulturní.

*

Postupu prvotin výtvarného umění od Egypťanů k Assyřanům, Řekům, krystallisaci umění východního v úměrnou tvorbu řeckou, která jest neustále a dosud hlavním pramenem ornamentu při stavbách rennaissančních atd., umění arabskému a vůbec kultuře arabské ve středověku nutno by bylo věnovati mnohem větší péči.

Výklady článků z čítanky české, hlavně na nižším stupni, měly by vždy provázeny býti obrazem, znázorňujícím děj, ať to obraz z přírody či historický. Při dějepise, kde na nižší škole střední se žádá, aby učitel látku historickou shrnul kolem vynikajících osob, nutně potřebí jest podobizny věrně a umělecky provedené; podobizna tato i veškery obrazy k dějinám muže tohoto se nesoucí vystaveny býti mají po celou dobu rozboru. Totéž díti se má i při dotčených výkladech článků z čítanek při vyučování jazyku mateřskému, kdykoliv se mluví o osobě v dějinách politických a hlavně kulturních proslulé. Záleží tu pak ovšem na oduševnělé výmluvnosti a citupIném vysvětlování učitelově, dovede-li vdechnouti do mrtvého obrazu význam osoby nebo děje představeného.

Není možno dopodrobna vyčísti prospěchů, jež by přiklonění se a pěstění aesthetické a umělecké stránky mělo při ryze humanistických předmětech gymnasijních, při klassické filologii. Zdá se nám, že by pojednou utichly všechny stížnosti, že by zmizela nechut a nastal by příznivý obrat v nazírání na školství humanistické, kdyby se nalezla cesta, kterou by se přišlo k čerstvému prameni humanismu, ku prameni ušlechtilosti a krásna, jež jediným udeřením do skály vyrostlé z tvorby řecké a římské by zajisté vytryskly!

K umělecké výchově na školách středních by bylo nutně potřebí hojnosti pomůcek učebných. V první řadě jsou to tvorby originální v architektuře, v malířství a sochařství a pak dokonalé kopie. Za nynějších dob není ani na venkovských gymnasiích a středních školách obtíží, přivésti žáky na vycházkách k tomu cíli pořádaných do střediska uměleckých památek buď do města hlavního Prahy, anebo do Kutné Hory a vůbec na místa, kde památky uznaných, typických forem jsou uloženy. Obrazárny, musea a umělecké sbírky pražské by byly v prvé řadě cílem praktických cvičení žactva: k nim řadily by se i sbírky a musea ve městech venkovských, jež za dob těchto s pílí uznání hodnou se zakládají. Nalezli jsme ve mnohých našich museích venkovských tak vzácné umělecké předměty, že námaha s návštěvou spojená hojně jest podívanou odměněna. Upozorňujeme na musea a sbírky: v Čáslavi (Včela Čáslavská), v Chrudimi, v Hlinsku, v Hořicích, v Hradci Králové, v Jaroměři, v Jindřichově Hradci, v Kutné Hoře (Vocel), v Kolíně, v Klatovech, Mladé Boleslavi, v Lounech, v Náchodě, v Novém Bydžově, Nymburce, v Pardubicích, v Plzni, Poděbradech, v Poličce, ve Slaném, v Táboře a v Turnově.

Za naší doby pak, kdy reproduktivní umění tak pokročilo, že i na obrazích do detailu provedených možno karakteristické známky jasně poznati, snadno jest od závodů, pracemi těmi zaměstnaných žádati kromě všeobecných uměleckých děl kopie prací českých. Náklad na zakoupení pomůcek těch by ovšem přesahoval nynější rozpočet předmětům humanistickým vytknutý; ale přijde doba, kdy bude nutno náklad ten krýti v částkách mnohem větších, nezačne-li se s pořizováním pomůcek uměleckých dříve. Jako se nyní každoročně povolují vydatné podpory pro kabinet fysický a přírodovědecký — tak budou nutny příspěvky pro ka-

binet umělecký. — Pro plastiku bude potřebí sádrových odlitků několika předních mistrovských děl, poněvadž jen tak možno žákovi v pravdě znázorniti tvoření sošnické; nejlepší podobizna plastického díla slaba jest v přirovnání ke skutečnosti. Díla malířská nemohou jinak podána býti, než kolorovaná i architektonické tvary antické skvíti se mají plnou polychromií.

Českému umění výtvarnému dáno by bylo platné místo při výkladech všeobecných. Není u nás krajiny a města se školou střední, ve kterém by nebyla aspoň některá umělecká památka. Častými vycházkami do bližších měst, výletem do hlavního města by se ostatní doplnilo. Dle zkušeností dosavadních nedoporučuje se vystavování obrazů ve třídách v době, kdy se o výtvarném umění toho řadu, jejž obraz představuje, nemluví. — Známo, že žáci v krátké době obrazů těch, jež neustále na očích mají, nevidí.

Pronikavým a mladé mysli nejpřiměřenějším prostředkem šlechtícím ducha a mysl jest pěstění zpěvu a hudby na školách středních. Kdo poznal za studií svých, jak zpěv řízený učitelem povzneseným nad všednost řemeslnické práce, působí na mysl mladou, jak odvrací ji od úzkosti a vzněcuje ke svěžím, milým náladám, ten by v první řadě přimlouval se, aby na středních školách této umělecké výchově důstojné bylo dáno místo. Vzmáhající se ruch umělecké výchovy nezbytně k tomuto předmětu mysl obrátí, aby opětně zahlaholil pravý zpěv studentský a ne praprosté kuplety a odrhovačky, jež bohužel tak často na výletech slycháme. Ve veselé náladě vzniklé z výchovy zpěvné a hudební nevznikne nikdy onen nyní u studujících mnohdy se vyskytující ponurý, jindy pak k omrzelému surovění spějící stav duševní.

Zpěvu a hudbě bude nutno věnovati všemožnou péči; aby se zaměstnání tomu oddati a předepsané zkoušce podrobili učitelé středních škol hudebníci, nutno zvýšiti remuneraci za namáhavé vyučování a tak spojiti předmět osobami učitelů s ostatními disciplinami školskými. Nynějších vycházek a výletů studentských má býti krásný zpěv ozdobou, kterou se má zaskvíti mládež před obecenstvem, má dáti výraz, důkaz oduševnělé a v pravdě studentsky zušlechtěné mysli. Není-li takového ducha mezi studentstvem výlet pořádajícím, raději zakázati jim vůbec všechen zpěv.

Zmínku učiniti by bylo ještě o předmětě středoškolském, zabývajícím se vlastně pramenem veškery krásy, učitelkou umělecké výchovy — přírodou — ale tu bychom od úkolu svého se odchýlili a ponecháme si rozbor ten pro stať samostatnou.

Účelem řádků těchto jest jen uvésti otázku umělecké výchovy před forum odborníků a jediným přáním by bylo, aby professorstvo české, sdružené ve spolku našem, učinilo si úlohou u kompetentních korporací a vysokých úřadů předmět ten učiniti sympatickým a pak ucházeti se o provedení následujících reforem:

1. Na vysokých školách buďtež stolice pro dějiny kulturní a dějiny výtvarného umění jakož i pro výchovu uměleckou dle potřeby rozmnoženy.

2 Dějiny kulturní a dějiny výtvarného umění zvláště nechť stanoveny jsou jako obligátní předměty při vědeckých zkušebních komisích pro učitelstvo středoškolské v oborech klassické filologie, dějepisu, eventuelně i při zkoušce z jazyka vyučovacího, s přiměřeným vynecháním méně důležité látky jiné. —

První časopis středoškolský v Rakousku a jeho původce.

Napsal **Jan Kabelík.**

(Ostatek.)

V dubnu 1848 konány byly v ministerstvu porady o změnách v úpravě gymnasií, jejichž výsledkem byl vydaný nákres základů veřejného vyučování v Rakousku. Jan Jungmann přinášeje o tom v Časopise svém zprávu dne 29. července 1848 chválí celkem nákres, že svědčí »o zkušenosti, svobodomyslnosti a poctivém smýšlení jeho původců, an jsme od mužů, jako Exner a Podlaha, také jen takovou práci očekávati musili«. Ve smyslu vybídnutí ministerstva pak přistupuje hned ke kritice nákresu, kterou pokládá za přední povinnost svého časopisu.

Za tím účelem Časopis uvádí nejprve přehled nejdůležitějších článků z programu ministerského (seš 7, 8., 9.), pak hlasy o něm. První přihlásil se k slovu *sbor gymnasia jičínského,* jenž žádá, aby gymnasia vesměs byla ústavy státními, aby každý professor přednášel jeden předmět a platy professorů aby přiměřeně se zlepšily. Dále připomíná, že by kand prof. měli býti ustanovováni adjunkty s platem na tři léta, po složené pak *jednou* přísné zkoušce ustanoveni hned definitivními bez provisoria. Žádá »si největší opatrnost při volení (jich) a zkoušce, potom ale úplnou důvěru«. Počet hodin gymn. prof. vymezuje se na 16, lycealnímu 12. Lyceum od nižšího gymnasia budiž odděleno. Služba professorů budiž 30letá.

Kdežto podání toto vyslovuje spíše tužby sboru, přednesené na základě předloženého programu, je skutečnou programu toho kritikou pojednání dra. Fr. Čupra: »*Něco o gymnasiích nového plánu školního*«. (Str. 147.)

Hned v úvodě Fr. Čupr dobře usuzuje, že zdokonalení min. nákresu »jediné řádným časopisem gymnasialním dovedeno býti může«. Probíraje pak jednotlivé články programu ministerského, není spokojen s vytčeným účelem gymnasií, poněvadž se nedovídáme, v čem vlastně »vyšší vzdělanost« záleží, dále s tím, že není nikde ustanoveno nic o vydržování ústavů řádových, kterých bylo tehdy hojně. Nesouhlasí s rozdělením gymnasií v latinské školy a lycea po čtyřech třídách (obě části od sebe nezávislé), pravě, že gymnasium nemá býti jen jeden celek, nýbrž i celek *organický*. Bojí se, že by ze šetrnosti byla zařízena úplná gymnasia jen na místě ústavů filosofických, kdežto ostatní by byla *snížena* na čtyřtřídní.

V navržených učebných předmětech pohřešuje: literaturu druhé zemské řeči, mezi cizími řečmi nějaké slovanské řeči a staroslovanskou (pro česká gymnasia), u dějepisu a zeměpisu pr. stonárodní statistiku a politiku, u přírodních věd rationalní technologii, dále pak vědeckou encyklopaedii a starožitnosti národu v té které zemi panujícího. Naproti tomu zcela zamítá navrhovanou hebrejštinu, dávaje přednost sanskritu.

Vyslovuje se dále proti zkouškám maturitním, které prý právem se v Německu jmenují »umrlčími lístky duševních vloh«, a kárá vůbec úzkostlivé následování zřízení škol německo-říšských.

Konečně není spokojen s navrženým předběžným vzděláním učitelstva gymnasijního. Přeje si vedle důkladného studia odborného také studia vychovatelství a jeho dějepisu. Pro praktický výcvik potřebna prý *fakulta vychovatelská* na universitě a pak »ústav mimořádných učitelů v tom smyslu, aby po přísné zkoušce od vychovatelské fakulty každý to právo dostal, na gymnasiích a školách měšťanských (první rok pod dohlídkou ponaučující!) jmenovitě v nových řečích a klasických literaturách v pořádných a mimořádných hodinách vyučovati«. (Str. 150.)

Ve článku *Něco o měšťanských a realních školách, s ohledem na nový plán školní* Fr. Čupr s povděkem bere na vědomí, že ministerstvo ve svém plánu, třeba příliš krátce, má jako všeobecné ústavy vzdělávací vedle gymnasií také školy měšťanské aneb reálná gymnasia, na jejichž důležitost u nás Čupr jmenovitě v Čas. Č. Musea již dříve upozorňoval, ba jejichž »organismus vyvinovati se byl pokusil«.

Jan Jungmann konečně, pokračuje v kritice programu ministerského, hájí ve smyslu prvotní své definice gymnasií mínění, že jediné gymnasia přiměřeně upravená mohou býti ústavy pro vyšší obecné vzdělání.

Přeje si, aby všecky školy od obecné až po universitu byly státní (dle plánu ministerského školy národní měly býti ústavy obecními, střední zemskými a university státními); »neb státu povinnost jest, především o přiměřené vychování a vzdělávání lidu, jakožto o nejdůležitější základ prospěchu všech ostatních ústavů státních, se starati« (str. 165); bojí se, že by provedením tohoto návrhu ministerstva vážnost učitelstva nižších škol ještě více byla snížena.

Vyslovuje se dále proti tříletému provisoriu v učitelství, zvláště gymnasijním, a souhlasně s Čuprem zamítá přísné oddělování gymnasia nižšího od vyššího; konečně míní, že nižší gymnasium nemá připravovati žáky pro reálky. Přimlouvá se dále za ponechání lycea, aby se jím dosáhlo potřebného přechodu z tuhé kázně gymnasijní k úplné svobodě universitní, v čem došel úplného souhlasu dra. P....r v článku uveřejněném v II. roč. Časopisu str. 142 nn.: *Ještě slovo o našich dosavadních gymnasiích, zavírajíc i běh filosofický, u přirovnání k novému zřízení gymnasií.* — Z obou pojednání viděti, jak těžce se generace tehdejší s lyceem loučila.

Zatím v ministerstvu pilně se pracovalo o reformách dalších, zvláště od velikonoc r. 1849, kdy k Fr. Exnerovi přidružil se H. Bonitz, a r. 1849 značí již přechod k opravám; v září pak r. 1849 vydán byl ministerstvem známý Nástin organisace gymnasií a reálek v Rakousku, jehož zásady v zápětí měly býti prováděny, třeba hned nedosáhly definitivního potvrzení panovníkova.

Změněné takto poměry přivodily také změny některé u vydávání Jugmannova Časopisu. Nejnápadnější jest hned formální: čeština vstupuje na místo prvé, patrně proto, že přispěvatelů Nečechů bylo velice málo a že uvědomění národní rokem 1848 tak mocně povznesené dožadovalo se i v tomto časopise prvenství jazyka národního. Rovněž obsah se rozhojnil o posudky vydaných spisů a také přibylo článků, spadajících v obor methodiky atd. jednotlivých předmětů; opravy na gymnasiích se zvolna prováděly a list náš měnil se tudíž zároveň v časopis *pro všeliké otázky a potřeby středních škol vůbec.*

Toho dokladem jsou tyto články v Časopise: *Mathematika co předmět vyučování na gymnasiích.* Od prof. J. N. — *O studium filosofickém v lycealních třídách gymnasialních.* Od dra. V. V.*) — *Slovo o řecké mluvnici.* Od J. Fr. Šumavského — *Dělitelnost čísel vůbec a zvláště* od Timoth. Matouška, c. k. gymn. prefekta broumovského (pokračování v ročn. III.). — *Význam řeckého aoristu.* Od J. K. — *O důležitosti zeměpisného vyučování a potřebě, aby se co zvláštní předmět na gymnasiích pěstovalo.* Od J. K. — Článek dra. Fr. Čupra, který seznamuje čtenářstvo s posudky spisů dra. H. Köchlyho: Über das Prinzip des Gymnasialunterrichtes der Gegenwart a Zur Gymnasialreform.**) — *Aphorismy co programm na třetí ročník.* Od J. Jungmanna. — *Hodina přírodopisná.* Od MUDra. Jos. Pečírky. — *Zlomek Nauky o měřictví pro gymnasia, školy realní* atd. Od Jana Jungmanna. (Nedokončen). — *Má-li se při vyučování dějepisu počíti starými dějinami čili novými?* (Nedokončeno).

Ale ani povšechné reformy gymnasijní redaktor nespustil při tom s mysli. Jen že při dalším postupu Časopisu volil cestu jinou nežli dříve. Podrobný rozbor jednotlivých otázek navržených v I. ročníku. Časopisu nemohl vésti k uplatnění zásad Jungmannových při reformě nastávající, která záhy mohla býti a vskutku byla také ministerstvem provedena. Tu nezbylo leč uveřejniti celý podrobněji propracovaný *vlastní plán gymnasijního vyučování*, který také skutečně tvoří hlavní část ročníku II. Časopisu, začínaje sešitem 1. a konče 10. Ježto plán ten sestaven se zvláštním zřením na Čechy, nebude nezajímavo alespoň v hlavních částech podrobněji jej sledovati, aby vysvitly rozdíly mezi ním a ministerským Nástinem organisace gymn. a reálek v Rakousku, který lze předpokládati za známý.

Dle návrhu Jungmannova gymnasia mají býti jedinými pravými vyučovacími ústavy vyššího vzdělání jako národní škola ústavem pro vzdělání nižší.

Na gymnasiích má se, aby nebylo náhlého skoku od národní školy, začíti vyučování více s reálními předměty a »pořád užším a užším spojováním se živly humanitními pomalu přechod k vyšším humanitním studiím tvořiti«. Dle rozličných těchto stupňů reálního a humanitního vzdělávání Jungmann ustanovuje tři oddíly gymnasia: *gymnasium reálné, lyceálné a lyceum*; *první trvá 4, druhý a třetí po dvou letech.*

Předměty gymnasialního vyučování a rozdělení jich jsou nám již známy z předchozích vývodů spisovatelových; nový je zde samostatně uvedený předmět: učení *o člověku a jeho zdraví.*

Obšírně pak rozdělují se předměty dle jednotlivých běhův, určuje se jejich rozsah a stanoví hodiny i knihy pro české školy vhodné. Rozdělení to vysvítá z těchto přehledných tabulek:

---

*) V zajímavém tom pojednání jest takovýto rozvrh učebný studia filosofie: I. tř. lyceální. 1. pololetí. Týdně 4 hod. *Duševěda* »třeba s přídatkem o závadách a nemocích duševních. Vedle toho rozbor Shakespearových karakterů.« V 2. pololetí týdně 4 hod. *logika.* — V II. tř. lyceální. Filosofie mravoučná 3 hod. týdně celý rok a krásověda rovněž 3 hod. týdně celý rok. Při tom naznačen podrobnější postup učiva.

**) Z něho jako vůbec ze článků Čuprových je viděti, jak bedlivě byl u nás stopován všeliký zahraniční ruch reformní; i z pojednání Jungmannových je patrna dobrá znalost odborné literatury.

A) pro žáky, pro něž řečtina by byla obligatní (nastávající bohoslovce, professory neb i lékaře):

Třída	Nábož.	Jaz. mateř.	2. jaz. zem.	Lat.	Řečt.	Počty	Zem.-děj.	Přír.	Fys.	Hvězdosloví	Člověkosloví	Filos.	Aesthet.	Encyklop.	Týdně celkem
I.	2	2	4	6	—	3	2	2	—	—	—	—	—	—	21
II.	2	2	4	6	—	3	2	2	—	—	—	—	—	—	21
III.	2	2	4	6	2	3	2	2	—	—	—	—	—	—	23
IV.	2	2	4	6	2	3	2	—	2	—	—	—	—	—	23
V.	2	3	3	5	3	3	3	—	2	—	—	—	—	—	24
VI.	2	3	3	5	3	3	3	—	—	2	1	—	—	—	25
VII.	2	3	2	3	3	4	3	3	—	—	—	4	—	—	27
VIII.	2	3	2	3	3	—	3	—	5	—	—	3	2	1	27

B) Pro žáky s nepovinnou řečtinou:

Třída	Nábož.	Jaz. mat.	2. jaz. zem.	Lat.	Počty	Zem.-děj.	Přír.	Fys.	Hvězdosloví	Člověkosloví	Filos.	Aesthet.	Technolog.	Kreslení	Celkem
I.	2	2	4	6	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	21
II.	2	2	4	6	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	21
III.	2	2	4	6	3	2	2	—	—	—	—	—	—	4	25
IV.	2	2	4	6	3	2	—	2	—	—	—	—	—	4	25
V.	2	3	3	5	3	3	—	2	—	—	—	—	—	4	25
VI.	2	3	3	5	3	3	—	—	2	1	—	—	—	4	26
VII.	2	3	2	3	4	3	3	—	—	—	4	—	2	4	30
VIII.	2	3	2	3	—	3	—	5	—	—	3	2	2	4	29

Rozdělení jednotlivých předmětů mezi učitele jest pořízeno tak, aby se pojila soustava učitelů třídních se soustavou učitelů, dle předmětů vyučujících. Rozvrh pak jest trojí: pro gymnasia 4třídní, 6třídní a úplná. Tato část je celkem nejméně šťastně provedena: pro některé odbory měl ve svém rozvrhu málo hodin a nevěděl, co jim dále přiděliti, tak že rozdělení práce pak vypadlo velmi nestejnoměrně: katechetovi na př. přisuzuje pouze 8 hod., klassickému filologovi, který by také vyučoval češtině, 18—22 (pak s assistentem), mathematikovi 18 hod.

s assistentem, dějepisci a přírodozpytci 14, kresliři 16, ale učiteli druhého jazyka zemského (s assistentem) 26 hod. týdně.

V příčině řeči vyučovací Jungmann zůstává věren své zásadě nahoře zmíněné a přál by si míti rozdělena gymnasia v Čechách na česká, německá a utrakvistická. V prvých dvou vyučovalo by se vždy obligatně druhému jazyku zemskému ve zvláštních hodinách a kromě toho dvěma nebo třem předmětům dalším také tímto druhým jazykem zemským. Na utrakvistických gymnasiích vyučovalo by se ve všech předmětech odděleně česky i německy a žákům bylo by volno dle libosti poslouchati přednášky i v jazyce druhém, ač povinni by byli jenom k jedněm, dle přání rodičů. Zřízení to bylo by provésti hned příštím rokem školním a zvláštní kommisse měla by vždy po pěti letech stav gymnasií dle národnosti žactva zkoušeti.

Ustanovení o postavení úředním a společenském učitelstva gymn. spisovatel pokládá za nejdůležitější. Vřelými slovy klade důraz na vědecké vzdělání učitelstva středoškolského, ale také vyžaduje při něm vzdělání všeobecného, tedy i vnějšího a paedagogické schopnosti, mravného charakteru i pravé lásky k mládeži.

Kandidát učitelství gymnasijního má absolvovati gymnasium a 2 léta studovati na universitě předměty odborné i vychovatelství, při tom pak zároveň již cvičiti se ve vyučování praktickém na některém gymnasiu. Po vykonané zkoušce vědecké a z obou jazyků zemských bylo by se mu podrobiti ještě zkoušce stran způsobu přednášení i stran methody. Spisovatel pak stanoví předměty zkoušky, rozdělení a objem její. Částí zkoušky jest také půlhodinná neb hodinná přednáška školní u přítomnosti kommisse. Úředně dělí se učitelstvo gymnasijní na aspiranty (zkoušené kand. učitelství), assistenty (učitele pomocné), učitele řádné (z předmětů povinných) a mimořádné (z nepovinných), vymezují se jejich povinnosti se zvláštním zřetelem na učitele třídního.

Přímým představeným a ředitelem gymnasia jest *direktor*, prefekt neb rektor. Při četných pracích jeho, spojených s dozorem na učitelstvo, žactvo i správu věcí ekonomických, neměl by snad vyučovati. Moc jeho je více exekutivní (výkonná) nežli imperativní (nařizující).

Všecky ústavy bez újmy samostatného zřízení universit a technik každé země podléhaly by *zemskému školnímu a studijnímu direktorátu*, jehož všichni údové by měli býti *od školy* (vyjmouc kancelářské úředníky). Dle jednotlivých druhů ústavů pozůstával by direktorát ze šesti sekcí. Z nich je sekce pro gymnasia, které náležejí všecky věci gymnasijní.

Sekce ta skládá se ze tří *údů řídících* (předsedy a po jednom dozorci pro gymnasia obou řečí zemských); tito volí se z údů *radících* (professorů a direktorů v hlavním městě, kteří by zastupovali všechny hlavní skupiny předmětů gymnasijních, a ze zástupců všech vyznání v zemi rozšířených). Porady sekce děly by se každého týdne. Právo účastniti si jich by měli údové *čestní*, zasloužilí professorové a direktorové gymn. s titulem direktorů. Podobné bylo by zřízení sekcí ostatních.

Poněvadž pak každé dílo lidské, tedy také zařízení škol, třeba časem měniti, usnášejí se o potřebných opravách ve školství čas od času *zemská školní a studijní rada*, ne nějaký to úřad, nýbrž sbor, skládající se z mužů všech stavů, kteří by zcela volně jednali, ani ministerstvu nejsouce podrobeni.

Vřele přimlouvá se dále za sociální reformu pro učitelstvo v tom smysle, aby mělo slušnou výživu a přiměřeně zvyšovaný plat (800 zl. na venkově, 1000 zl. v Praze a 200 zl. přídavky pětileté). Mimo povyšování řádné pro ty, kteří konají své povinnosti *náležitě*, spisovatel přeje si také povyšování mimořádného za služby *výborné*. Kdo by se hodil k administrativní službě, měl by se státi direktorem atd. až ministerským radou. Ale výborní učitelé, kteří se k administrativě nehodí, by měli dostávati zvláštní přídavky a zůstávati při vyučování, ježto by bylo »částečné neb úplné jejich odstranění od vyučování patrnou a ne vždy nahraditelnou ztrátou a škodou pro mládež a vědu«.

Souběžně s těmito positivními návrhy vlastními Jungmann v II. ročníku Časopisu svého přináší *Kritické objasnění od ministerstva osvěty oznámeného návrhu nového zřízení gymnasií v Rakousku,* poněvadž ministerstvo, jak spisovatel s velikou pochvalou uznává, samo se kritiky dožadovalo. V posuzování tom Jungmann jeví se silnějším nežli v hořejším plánu organisace gymnasií dle zásad vlastních.

Účelem gymnasií dle Nástinu jest především »poskytovati vyšší všeobecné vzdělání, *užívajíc při tom nejvíce starých klassických jazyků a jich literatur*«. Jungmann brojí proti tomuto přídavku, ježto prý jest »s ponětím všeobecné vzdělanosti nespojitelný«. Nehorlí snad proti klassickým řečem na gymnasiích vůbec, nýbrž je jenom »proti jich převaze na ujmu ostatních všeobecných živlů vzdělavacích«.

Kdyby ministerstvo vyžádalo si žádoucího úsudku všech schopných mužů vyššího vzdělání, nejen stavu učitelského, zajisté prý by názor Jungmannem zastávaný velkou většinou hlasů zvítězil proti těm, kdo podporují tu značnou převahu jazyků klassických; jsou to jednak nadšení vědci, jednak ti, kteří chtějí, aby mládež studiem starožitností zůstala odvrácena ode všech snah národních nynějška, a konečně ti, kteří se jazyků klassických zastávají pro zisk vlastní ať hmotný, ať duševní Dle soudu Jungmannova by se měly omeziti proto jazyky klassické na prospěch realií, všeobecně prospěšných a z té příčiny nesouhlasí spisovatel s předměty gymnasijními dle Nástinu, zastávaje předměty svého návrhu.

Další nesouhlas projevuje s návrhem stran pěstění jazyků národních. Chválí, že ministerstvo připouští za jazyky vyučovací také jiné řeči národní, mimo němčinu, ale nezávazné vyučování druhému jazyku zemskému mu nepostačuje; spíše měla by býti neobligatní řečtina.

Konečně odporuje spojení dosavadních ročníků filosofických s gymnasiem. — Ostatní věci, v nichž s Nástinem nesouhlasí, jsou významu podružného. Kritika zůstala nedokončena.

K článku právě jmenovanému myšlenkově přiřaďuje se: *O potřebě zmenšení povinností a prací učitelům gymnasialním dle organisačního plánu pro gymnasia a realní školy v Rakousích přikázaných.* Přednášející vyslovil se v něm proti 20 hodinám vyučovacím, k nimž Nástin učitele gymnasijní týdně zavazoval.

Kus kritiky dřívější soustavy gymnasijní a zároveň výstrahy pro zamýšlenou opravu novou obsahuje rozsáhlý článek Jana Jungmanna: *Gymnasia a proletariát.* (Časopisu ročník II. a III.) Společnost sčítá vady sociálního života, tedy také proletariát a pauperismus, na nevhodné zřízení ústavů vychovávacích a vzdělávacích. Také gymnasií týče se ta výtka, ježto vzdělávala dotud velmi jednostranně, theoreticky,

beze zření k praktickému životu, majíce za výhradní neb převládající předmět studium klassických řečí. Kdo nevzdělal se dalším odborným studiem universitním v lékaře, právníka a pod., nebyl pro praktický život jimi připraven, a tak byla gymnasia semeniště četného a nebezpečného proletariátu. Daleko jinak se má věc u nových reálek »Ústavy ty vzbudily mezi mládeží nový čilý život, který zajisté také velikou čilost ve všech odvětvích průmyslné činnosti v život povolá.« V nových gymnasiích také přihlíženo k praktickému vzdělání, ač mnohému přání v té příčině nevyhověno. Jest ještě žádoucno »pro školy reálni více humanismu, pro gymnasia více realismu«.

Ve smyslu těchto posledních slov Jan Jungmann, s počátku nejhorlivější zastance gymnasií jako jediných ústavů pro všeobecné vyšší vzdělání, neuspokojen s novou opravou, stává se hlasatelem dokonalejšího prolnutí humanismu realismem na škole střední v článku *O spojení nižší reální školy s nižším gymnasiem.* (Časopis III.). Stěžuje si v něm na příliš časné rozdvojení mládeže ve dvě zcela různé třídy, kdežto přece první vzdělání má býti nejenom *všeobecné,* nýbrž i takové, »aby člověku usnadnilo zachování života materielního a nabytí šťastnějších životních poměrů«. Toho však nelze nikterak dosíci gymnasiem, jenom částečně reálkou, ale bylo by možno nadíti se dobrých výsledků odstraněním jejich jednostranností, když by spojilo se nižší gymnasium s nižší reálkou; tak bychom konečně měli ústavy *pro vyšší všeobecné vzdělání.* První krok ke spojení tomu by byl učiněn odstraněním řečtiny, při čem by latina byla ponechána. — Článek tento zůstal nedokončen, ale nastíněna již jasně myšlenka reálných gymnasií, která se právě v našich vlastech tak hojně ujala.

Z přispěvatelů nejslavnější je J. Ev. Purkyně, jehož články už pro autora zasluhují pozornosti, ačkoli též obsahem svým nás upoutají. První jest *O opravě gymnasií ohledem na přírodovědecké studium, s krátkým předložením cyklické soustavy učební,* otisk to pojednání z výroční zprávy slezské vlast. společnosti na r. 1847.

Spisovatel ukazuje, kterak studium klassické pozbývá stále důležitosti; proto nesmí dnes gymnasium zapírati praktický karakter a musí jako vzdělavací ústavy vůbec zůstávati v nejužším svazku se životem národním. Jinak by humanitně nevzdělávalo a bylo by pro naše sociální formy kulturní zcela nevhodné. Gymnasium musí v sobě spojovati všecky tři kultury, které se v lidstvu vyvinuly: nábožensko-mravní, uměleckou (aesthetickou) a vědeckou a nezanedbávati ani vzděláván tělesného.

Oekonomie lidského života žádá pro každý stav a druh vzdělanostií přiměřené učení; buď jsou tedy vlastní, od jiných nezávislé ústavy odborné (řemeslnické, hospodářské a pod.), aneb by mohly býti školy spojeny v jeden systém a uspořádány tak, aby začínajíce od elementárního postupovaly v kruzích až k nejvyšším formám duševní vzdělanosti (system cyklický), tak že by tam každé povolání nacházelo přiměřený stupeň vzdělanosti.

Prvý cyklus by činilo vzdělávání elementární, druhý gymnasium do třídy 3., třetí ostatní jeho třídy, čtvrtý lyceum, konečný pak studium fakultní a život; ukončením každého by bylo dosaženo jisté zralosti pro život, již by bylo prokázati zkouškami. Učební látka pak by neměla býti rozdělena v gymnasiu dle řady, nýbrž po skupinách, »tak

aby v každé tlupě každého cyklu všecky podstatné stupně lidského vzdělání byly obsaženy a v přiměřené formě až k jisté dokonalosti a ukončení přivedeny byly.« V gymnasiu toho způsobu zastoupeny by byly spirituální i reální předměty, tudíž také byly by tam důležitým činitelem přírodní vědy, které v okruh gymnasia nevyhnutelně náležejí.

Druhý článek Purkyňův jedná *o školních a státních zkouškách* (Časop III.). Spisovatel probírá v něm zkoušku hlavy a srdce žákova, jíž zvolna ho učitel poznává od vstupu do školy, aby poznal půdu, kterou má vzdělávati; předůležitou zkoušku opakovací porůznu neb úhrnem; zkoušky přestupní (dospělostní), jimiž vylučují se neschopní žáci z dalšího studia. Dotýká se při tom dřívějších veřejných zkoušek, neodsuzuje jich naprosto; bylyť také prostředkem k povzbuzení píle. Rigorosa (akad. zkoušky) a státní zkoušky přál by si míti bez obmezování svobody učební usnadněny tím, že by zvláštní knihy naučné k tomu cíli sepsané byly normou zkoušeným i zkoušejícím.

Kromě těchto článků Časopis obsahuje drobnější příspěvky, z nichž některé dobře nám illustrují dobu tehdejší co do života školského. Zvláště cenný jest nám soupis žactva gymnasií českých dle národnosti z prvého běhu šk. r. 1851, který zakládá se na sdělení »příslušných a hodnověrných mužův«. Proto jej zde uvádíme; jiných dat podobných beztoho nemáme.

	Čechů	Němců	Utrakvistů*)	Vůbec
Praha (akademické) české gymnasium:	488	—	113	601
» malostranské	309	294	—	603
» novoměstské	335	180	—	515
Budějovice	186	205	—	391
Česká Lípa	15	153	14	182
Cheb	5	270	11	286
Chomútov	1	97	—	98
Jičín	250	7	26	283
Jindř. Hradec	226	24	16	266
Klatovy	195	34	—	229
Král. Hradec	352	20	—	372
Litoměřice	52	191	—	243
Litomyšl	182	26	26	234
Most	5	106	5	116
Mladá Boleslav	122	4	43	169
Něm. Brod	97	5	40	142
Ostrov	—	31	—	31
Písek	186	—	93	279
Plzeň **)	153	101	—	254
Rychnov	144	41	24	209
Žatec	13	93	10	116
Celkem	3462	1926	421	5709

*) »Kteří, jsouce obou jazyků stejně mocni, co do původu svého přísně určiti se nemohli.«

**) Skrovnou většinu žáků českých v Plzni redakce vysvětluje tím, že plzeňský direktor gymnasia Št. Zauper české přednášky šk. r. 1849 započaté (v náb., dějep. a přírodop.) začátkem šk. r. 1850 zastavil.

Redakce, ač chtěla, bohužel, si nedovedla opatřiti podobného přehledu o gymnasiích na Moravě a ve Slezsku, který by nám byl pro poznání národního uvědomění v dobách tehdejších neobyčejně vítán.*)

Časopis Jungmannův vycházel zcela pravidelně dvě léta; roku 1848—49 vydáno ho 12 sešitů, které tvoří knihu o 201 str., r. 1849—50 rovněž 12 sešitů celkem o 268 str. Pořadatel sám podotýká, že jest Časopis rozšířen ve všech zemích rakouských mimo Uhry a Vlachy.

Tu založen r. 1850 Zeitschrift für österreichische Gymnasien, aby hájil zásad nového zřízení středoškolského a zároveň organisoval vědeckou práci na prospěch středních škol rakouských. Jan Jungmann vzhledem k prohlášené zasadě rovnoprávnosti národní vydával list svůj dále soudě, že jest »nutnou potřebou ... orgán, který založen jsa od mužů národu tohoto (českého) a veden ve středišti jeho, bezprostředním vyměněním náhledů svých vůdců, pravá přání a potřeby národu svého, jakož i síly jsoucí, a teprv potřebné nejlépe znáti a udati v stavu jest.« (Časop. II. 128.) Ač prosby jeho za podporu časopisu, který byl pro soukromníka jistě břemenem značným, byly odmítnuty, pustil se přece v soutěž s časopisem ministerským, dobře jsa sobě vědom také slabších sil svých duševních. Uvádí, že mnozí nechtěli veřejně přispívati pracemi svými do listu jeho, jenž namnoze »s vysoce danými návrhy se nesrovnával«, kdežto nyní bude jim lichotiti, budou-li jmenováni spolupracovníky ministerského orgánu. On sám vlídně uvítal Zeitschrift f. ö. G. ne »jako soka nepřátelského..., nýbrž čestného, chrabrého spolubojovníka, spěchajícího k jednomu a témuž cíli, totiž ke skutečně užitečné, vyšší všeobecné vzdělanosti, co pravému základu budoucího blaha a mohutné velikosti Rakouska.« (Časop. II. 125.) Ale z odpovědi jeho na pozvání ke spolupracovnictví Z. f. ö. G. probleskuje jasně nechuť Jungmannova proti H. Bonitzovi, hlavnímu tvůrci gymnasijní reformy rakouské a duši Zeitschr. f. ö. G. Píšeť:

*) Doplňujeme jej alespoň, co se týče Moravy, přehledem z doby nemnoho dřívější. Tam provedl sčítání žactva dle národnosti z výkazů r. 1848 Al. V. Šembera, nejlepší znalec tehdejších moravských poměrů národnostních, ve spise *O rovnosti jazyka českého a německého v Moravě* (1848), řídě se při tom jazykem obyčejným v místě jednoho každého žáka, v místech pak, kde panuje jazyk obojí, na př. v Brně, jménem žákovým, bylo-li slovanské neb německé. Sám přiznává, že výpočty jeho neshodují se tedy na vlas se skutečností; ale že příliš od ní se neodchýlily, nasvědčují také úřední data z doby pozdější (r. 1859), kdy již zjišťována i národnost žactva, kterážto data z té příčiny zde připojujeme dle »Hvězdy Olomoucké« III. str. 21.:

na gymnasiu	r. 1847 žáků slovanských	r. 1847 žáků německých	r. 1859 žáků slovanských	r. 1859 žáků německých	
v Brně	247	145	229	309	(rok potom 311—311)
v Olomouci	269	168	267	183	
v Kroměříži	304	36	354	58	
v Jihlavě	131	100	156	141	
v Třebové	85	111	71	65	
v Mikulově	48	125	33	186	
v Znojmě	64	91	97	127	
ve Strážnici	123	15	96	23	
v Příboře	—	—	62	12	
Celkem	1271	791	1365	1104	
	2062		2469		

»Co se týče zvláštních poměrů mocnářství rakouského, přisvědčíte mně, pane, že já co rozený Čech, nyní padesátý třetí rok v Rakousku žijící, při pozorování jen poněkud opravdovém hojné příležitosti sem měl, zvláštní poměry jeho národní nejen ze spisů, ale i ze života poznati. Není zapotřebí Vám říci, že Rakousko se svými rozličnými národnostmi, s jejich snažením o národní vyvinutí, jež žádná moc vyhladiti nemůže, se svými mnohými jazyky a rozdíly u vzdělání není Německem. Jest tedy úkolem vlády rakouské rovně důležitým, jak těžkým, při všech rozkazech a zřízeních této rozličnosti šetřiti, což přede vším platí o veřejném vyučování, o školách.« Tento úryvek z listu uveřejnil také v Časop. (II. 247.)

To snad bylo příčinou, že Bonitz v Z. f. ö. G. Časopis vůbec ignoroval, ačkoli jiné kritiky nového zřízení středních škol ihned odrážel. Ještě roku 1861, když dr. Čupr na říšské radě rovněž jako svým časem Jan Jungmann domáhal se oprav zejména ve vyučování jazykům národním, odpověděl mu H. Bonitz bez váhání zvláštní brožurou.

V nerovné této soutěži časopisů Jungmann dlouho obstáti nemohl: ubývalo mu asi odběratelův a hlavně též přispěvatelů, soudě dle toho, jak velkou část posledních čísel zaujímají ukázky z jeho učebnice. Ročníku III. vydána v roce 1852 jen dvě čísla, r. 1853 pak třetí, kterým časopis beze zvláštního oznámení zanikl, při čem několik článků zůstalo nedokončených. Sešity ty mají celkem 62 str.

Přes některé své vady (neujasněnost některých reformních návrhův a formu často příliš rozvláčnou) Časopis, jak snad z předešlých řádků vysvitlo, je na svou dobu v literatuře naší zjevem hodně smělým a vskutku pozoruhodným.

Ozývá se nám z něho hlas českého člověka, který nespouští nikdy se zřetele potřeb svého národa; jeví se zastancem dokonalého splynutí živlů humanistických a realistických v jednotné škole střední, aby dosaženo bylo zcela harmonického vzdělání žactva; hájí větší rozmanitosti kázeňských předpisů, aby bylo dosaženo žádoucího přechodu k úplné volnosti universitní; hlásá také potřebu účasti širšího obecenstva v reformách středoškolských, které nikdy nesmějí býti pouštěny se zřetele, mají-li vyhovovati potřebám doby.*) — Vidíme, že dosti jest důvodů, aby po zásluze bylo upozorněno na zapadlý Časopis v době, kdy četné z myšlenek v něm vyslovených zvýšenou silou hlásí se k uskutečnění.

Ale činnost Jana Jungmanna nepřestala na Časopise. Také vedle něho a po jeho zániku vidíme Jungmanna účastniti se všech podniků, které směřovaly na prospěch českého školství. Ještě před rozbřesknutím nové doby dvorní kommisse studijní vyzvala ho, aby vypracoval nové učebnice zeměpisu a dějepisu (1847). A když rok 1848 sliboval utěšený rozvoj školství středního na základě vyučovacího jazyka mateřského, stal se Jan Jungmann jednatelem zvláštního výboru, který si vzal na starost, aby byly pro ně co nejdříve opatřeny vhodné učebnice. Některé

*) Pěkně vyslovil tutéž myšlenku J. Ev. Purkyně v Časopise II. 192 takto: »Arciť musí při každém pokroku života duševního také pokrok ve vyučování a ostatních formách vzdělavacích na gymnasiích se stávati. Dle podstatného jich účelu, docíliti totiž všeobecnou vzdělanost přítomného vždy pokolení, představují ony takřka obraz vzdělaného lidstva v menším pohledu, a musejí tak barvu a základní výraz každého času dříve neb později na se vzíti.«

byly již po ruce; výbor předložil je zemské vládě ke schválení a uveřejnil seznam jí schválených knih učebných pro gymnasia česká v Časopise I. 167. Předsedou výboru tohoto byl P. J. Šafařík; ale když jej i ostatní členy různé povinnosti volaly k činnosti jiné, Jan Jungmann zůstal podniku věren a posléze vedl činnost celého výboru samojediný, jsa zároveň předsedou, jednatelem i pokladníkem. R. 1848 uveřejnil v Prager Ztg. a Const. Bl. aus Böhmen pojednání: *Über die Wichtigkeit und die nothwendigen Grundzüge eines Provinzialschulrathes.* Roku 1849 stal se členem prozatímní školní rady v Čechách, v níž také horlivě působil. Zajisté především pro zásluhy své o školství Jungmann stal se mimořádným členem král. společnosti nauk, kde roku 1851 přednášel »*Über die Ursachen der Zerwürfnisse im materiellen, geistigen und religiösen Leben der Gegenwart.*« Ruchu politického zůstal vzdálen, ale za to záliba jeho v divadle přiměla ho k čilé účasti při založeném Sboru pro zřízení českého národního divadla v Praze.

Rok 1851 přinesl novinku, neslýchanou ve strnulém zřízení školském dřívější doby: schůze gymnasijních professorů a ředitelů k úradám o věcech školských. Prvá tato schůze professorů a ředitelů z Čech konána dne 9. a 10. září 1851 za účasti 74 členů. Že Jan Jungmann měl dobré jméno jako znalec středního školství, viděti z toho, že byl jednatelem, navrhl celý pořad jednání a také účastnil se ho přednáškou o potřebě zmírniti povinnosti gymn. učitele, kterou pak ve svém Časopise uveřejnil.

Druhá taková schůze konána dne 2. a 3. června 1852 za přítomnosti 67 účastníků, kteří opět zvolili J. Jungmanna jednatelem, a to jednomyslně. Jednalo se především o disciplinární řád pro střední školy v Čechách. Jungmann navrhoval odlišnou formulaci disciplinárního řádu pro dvě nejvyšší třídy, chtěje patrně ve smyslu svých návrhů v Časopise zmírniti některá ustanovení, která se mu zdála pro nejvyšší stupeň žactva příliš příkrá. Také pronesl delší řeč o nutnosti obmeziti studium jazyků staroklasických. Podávaje jako jednatel sjezdu úřední zprávu o něm v Z. f. ö. G. III. 926 nn. dodává k tomu sám: »Der Vortrag hatte ausser einer Entgegnung des Herrn Schulrathes Zeithammer keine weitere Folge.« — Tenkráte redakce Zeitschr. f. ö. G. slíbila v poznámce k této zprávě, že zevrubněji probéře v příštím ročníku některé body její, ale slíbené odpovědi v ročníku následujícím nenalézáme.

Rok 1853 přinesl těžkou pohromu českému gymnasiu akademickému, která je obecně známa. (Viz o ní Šafránek: Za českou osvětu a Ant. Krecar: Václav Svoboda professorem akademického gymnasia. Krok IX. 1895.) Zároveň s V. Kl. Klicperou dán do výslužby také Jan Jungmann, který rovněž jako všichni ostatní učitelé vyučoval dílem po česku dílem po německu. Čeština opět byla jako vyučovací jazyk ze síní školních vyhoštěna.

Jan Jungmann měl tehdy 54 léta, mohl tedy po 33tileté službě professorské věnovati se již odpočinku, ale pružný jeho duch nemínil upustiti od práce další, která opět měla býti věnována škole. Ještě téhož roku s místodržitelským povolením otevřel soukromé gymnasium a zařídil při něm také vychovávací ústav, ve kterém snažil se dle možnosti uplatňovati své ideje o vyšším všeobecném vzdělávání: měly v něm býti spojeny nejen gymnasium, reálka, ale i hospodářská a obchodní škola,

což se ovšem nezdařilo. Při tom stále ohlížel se po lepších novotách nejen doma, ale hlavně v cizině, cestoval sám do Drážďan, Lipska a Berlína, by poznal zřízení tamějšího školství, ba poslal i na vědeckou cestu nejlepšího svého učitele. Za těch okolností ústav jeho vzkvétal a požíval dobré pověsti.

Pro střední školství české má ústav Jungmannův význam tím, že na něm vyučovala celá řada českých mladých učitelů středoškolských, jimž byl dobrou školou a »propylejemi k další dráze školské«. Kromě toho za smutných dob národního života v letech padesátých a šedesátých byly ústavy Jungmannův a Cuprův důležity tím, že chovanci jejich lépe byli vychováváni v duchu vlasteneckém, nežli se mohlo díti za těžkého tlaku doby na ústavech veřejných.*)

Z literární činnosti Jungmannovy do doby té spadá jediné jmenovaný již *Návrh vyučovací soustavy pro nižší a střední školy*, jehož však shledal jsem v knihovnách pouze po prvém sešitku; dílo patrně dále nepokročilo. Opětným rozvojem českých škol středních také ústav Jungmannův pozbýval předešlé důležitosti a konečně zanikl.

Jan Jungmann zemřel dne 4. dubna r. 1872. Za všeobecného rozechvění, které zavládalo v národě v předvečer takořka pověstných voleb chabrusových, jimiž byly vyplněny sloupce našich politických listů, pouze kratičké lokálky oznámily jeho úmrtí a pohřeb. Viděti z nich, že byl již tehdy dosti málo znám. Dnes ještě méně. A přece byl z nejčilejších organisatorů středního školství našeho, o jehož zvelebení staral se jak literární tak praktickou svou činností téměř do smrti. Zdálo se mi na místě vzpomenouti zde této zapomenuté jeho práce, aby také o něm neplatila slova: »Čin dobrý bývá s kostmi pochován.«

K instrukcím z nauky o logarithmech a z trigonometrie.

Jan Sommer

Praha-III.

I.

K této nejobtížnější části algebraického učiva gymnasijního chovají se Instrukce velmi macešsky.

Instrukce pro reálky z r. 1899 odbývají celou tuto partii deseti řádky a začínají slovy: »In die *theoretischen* Grundlagen der Lehre von den Logarithmen müssen die Schüler auf das sorgfältigste eingeführt werden, sollen sie das darauf gegründete Rechnen mit Verständnis betreiben«. Týmiž slovy začínají také Instrukce gymnasijní z roku 1900 s nepatrnou změnou slovnou (»sehr genau und eingehend«).

To je požadavek, s kterým každý učitel mathematiky musí souhlasiti. Běží jen o to, *kterou cestou* se mají uvésti žáci v tyto theoretické základy logarithmů a jak *široké* mají býti tyto theoretické základy. Instrukce pro

*) Některé zprávy o ústavě Jungmannově podal mi laskavě p. šk. rada J. Roth.

reálky o tom nepraví nic. V dalších *8 řádcích* mluví jen o potřebě logarithmů pro technika a o nutnosti častého užívání tabulek logarithmických.

Instrukce gymnasijní z r. 1884 začínají, vyloživše pojem logarithmu, ihned poučkami:

$$log\,(ab) = log\,a + log\,b;\quad log\,\frac{a}{b} = log\,a - log\,b \ldots.$$

a pak radí: »Man gehe dann genauer auf die Eigenschaften des Briggs'schen Logarithmensystems ein«.

Tak jsme si asi všichni vedli, ač učebnice — sotva že *pojem* logarithmu vysvětlily, ale žádnou *soustavu* logarithmickou nevyložily — ihned promlouvaly o tom, které číslo by se hodilo nejlépe za *základ* soustavy logarithmické atd.

Má-li žák rozhodovati o tom, která soustava je nejlepší, musí *dříve některé soustavy poznati* a z nich aspoň jednu *důkladně*.

Z toho plyne tedy požadavek: *S počátku co nejméně theoretisovati, za to důkladně a na mnoha příkladech vyložiti pojem logarithmu, přejíti co nejdříve na základ* **deseti**, t. j. k logarithmům Briggs-ovým, ukázati, že každému číslu *kladnému* lze dáti tvar mocniny se základem 10; *že* charakteristika se rovná řádovému ukazateli nejvyšší jednotky a že mantissa, t. j. ***kladná*** *desetinná část logarithmu*, je závislá toliko na obraze číselném, t. j. pokud *obraz číselný* se nemění, nemění se ani mantissa. Zařízení tabulek a řešení rovnic $10^n = x$, $a = 10^x$ pomocí tabulek současně se vykládá.

Jak by se toho nejsnáze dosáhlo, ukázal pozoruhodným způsobem prof. Ad. Mach ve Věstníku českých professorů v tomto ročníku na str. 176—181.)*

Jsme povděčni panu kollegovi za tento *výtečný* methodický pokyn. *Zlatá jsou slova* jeho na str. 176.: »Mám za to, že postup v našich učebnicích jest převrácený. ***Co se béře naposled, mělo by se bráti napřed.***« Totéž platí o našich učebnicích geometrických v *trigonometrii*, jak se o tom autor r. 1890 v programovém článku roudnického gymnasia rozepsal.

Autor může doporučiti z vlastní dlouholeté zkušenosti postup prof. Machem uvedený co nejvřeleji. V tom *rozsahu*, jak jest ve Věstníku uvedeno, vykládá sice letos na zkoušku poprvé, avšak *postup* vylíčený osvědčil se mu již po mnoho let. Jen některé drobné odchylky a své vlastní zkušenosti dovoluje si zde uvésti:

1. Nedoporučuje se učiti (viz str. 179. ř. 14. a 15. zd.): »charakteristika logarithmu desetinného zlomku jest záporná, *mající tolik jednotek kolik null jest před první číslicí platnou*, nýbrž jak už nahoře pověděno: *charakteristika je rovna ukazateli nejnižšího řádu.* (Poučka platí pro čísla celá i desetinná.)

---

*) Bohužel zůstaly v stati té některé nejasnosti, na př. str. 179. ř. 5.—11.: »charakteristika Briggsova logarithmu čísel 1, 2, 3 . . . . . 9 jest číslo jednociferné mezi 0 a 1. . . . . .“

Nemá-li býti smysl těchto 7 nejasných řádků tento: ***Charakteristika Briggsova*** *logarithmu rovná se ukazateli nejvyššího řádu? log* 2 = 0·30103 . . přece není číslo jednociferné?

Méně rušivé jest nedopatření na str. 178. ř. 15, 16, 17 zd., $2^3\sqrt{2} = 11{\cdot}2336$ a jiné.

Důvodem jest nejen to, že poučka tato jest obecnější, přesnější a i jednodušší, avšak i to, že žáci hledajíce *logarithmus* čísla desetinného, píší omylem — klamnou analogií o nullách jsouce sváděni — i před ***mantissu*** v tabulkách nalezenou ***tolik null***, kolik jich má číslo (desetinné), jehož logarithmus hledají na charakteristiku zapomínajíce.

2. Logarithmy jsou psány veskrze jako čísla ***úplná***. Pro ***začátek*** by se doporučovalo neznámá jejich místa tečkovati, aby žáku přešlo v krev, že to jsou čísla ***neúplná***.

3. Str. 180. ř. 5.: »Této lomené části logarithmu díme mantissa — přívěsek.« Toto znění svádí žáka k chybnému názoru, že v rovnici: $log\ x = -1{\cdot}28$ pokládá -1 za charakteristiku a $0{\cdot}28$ za mantissu.

Za tou příčinou rozvádím *s počátku každý* logarithmus (nejen záporný) na ***ryzí kladný*** *desetinný zlomek a kladné nebo záporné celky.* Tedy nejen: $log\ x = -1{\cdot}28 = 0{\cdot}72 - 2$, ale i $log\ y = 1{\cdot}28 = 0{\cdot}28 + 1$, čímž žák hravě poznává pravou podstatu mantissy i charakteristiky. ***Mantissa jest kladná desetinná*** *část* (bez celků) *logarithmu.*

Proto by příklad *b* na str. 181 byl poučnější pro žáky, kdyby zněl: $x = 9{\cdot}4326 : 469{\cdot}68 =$? t. j. *kdyby log x byl* záporný.

Na konec doporučují Instrukce řešení rovnic logarithmických a ***exponencialných***. Autor doporučuje rovnice exponenciální s mocniteli ***celými*** i lomenými, ale ***racionálnými,***

$$\text{na př. } \frac{3\,.\,4^x}{2^{x+1}} - 3^{x-1} = 3^{x-2};\ x = 3$$

$$3^x + \frac{4^{x+2}}{2} = \frac{8}{3}\,.\,3^{x+1} - \frac{4^{x+1}}{3};\ x = -1$$

$$7\,.\,3^x - 2\,.\,4^{x-1/2} = 4^{x-2} + 4^{x+1} - 9^{\frac{x}{2}+1};\ x = 4$$

$$\sqrt{7^x} - 5\sqrt{3^x} = 4\sqrt{7^{x-4}};\ x = 4$$

řešiti již ***dříve*** než v nauce o logarithmech, poněvadž jsou rovnice tyto výborným cvičivem pro nauku o mocninách i odmocninách a zároveň zkušebným kamenem, zdali žáci ztrávili příslušné výklady.

Podobným zkušebným kamenem v nauce o logarithmech jest vyčíslení takových výrazů pomocí logarithmů, v nichž se nalézají členy sčetné nebo odčetné, na př.

$$\sqrt{72{\cdot}46 - 0{\cdot}297\sqrt[5]{357{\cdot}485}} = ?$$

Další postup už je skoro libovolný, jen když se počítá mnoho příkladů, k čemuž je v trigonometrii dosti příležitosti, *vezme-li se opět to hned na začátku, co je v učebnicích naposledy.*

*

II.

Instrukce *z trigonometrie* z r. 1900 se k tomuto našemu mínění *částečně* přiklonily, radíce, aby žák byl uveden nejdříve ve znalost goniometrických funkcí úhlů *ostrých*. Nechávají však na vůli učiteli, chce-li definovati funkce jako poměry průvodiče a jeho průmětů, nebo jako poměry stran pravoúhlého trojúhelníka, kdežto Instrukce z r. 1884 přímo nařizovaly, vycházeti od určování bodu souřadnicemi Descartes-ovými.

Potom mají následovati vztahy funkcí jednoho a téhož úhlu, jakož i úhlů doplňkových, zařízení tabulek goniometrických a logarithmo-goniometrických a *řešení pravoúhlého trojúhelníka.*

Autor nabyl 20letou zkušeností toho *přesvědčení, že žáci nejsnáze vniknou do trigonometrie, vyloží-li se jim nejprvé funkce* **jediná** (sinus = poměr protilehlé odvěsny k přeponě), stanoví se její hodnoty pro 30°, 45°, 60°, 0°, 90°....; přenesením trojúhelníka do kruhového kvadrantu se ukáže, že roste-li úhel, roste i jeho sinus; zařízení tabulek sinových; *řešení pravoúhlého a rovnoramenného trojúhelníka* v úlohách planimetrických i stereometrických; a současně zařízení logarithmických tabulek sinových. Týž chod se opakuje pro tangens, cosinus a cotangens.

Potom teprv vztahy funkcí téhož úhlu a úhlů doplňkových; goniometrické rovnice a rozšíření pojmu funkce na úhly tupé a vypuklé; vztahy úhlů výplňkových atd.

Tímto postupem žák nabude jasnějšího pojmu o funkcích goniometrických, úplné zručnosti v řešení úloh trigonometrických obecných i zvláštních (pomocí tabulek), a dokonalé znalosti *základních* vzorců goniometrických i trigonometrických. Jen bychom si přáli, aby Instrukcemi stanoveno bylo, které vzorce jest pokládati za *základní*, t. j. *které si má žák pamatovati* a které má dovésti si jen vyvinoutí, když jich úloha vyžaduje.

Tak na př. nežádáme znalosti poučky Mollweideovy, avšak žádáme, by žák schopnější dovedl rozřešiti úlohu, jež by se vzorcem Mollweideovým rázem řešiti mohla, bez její znalosti.

Nemůžeme lépe zakončiti než slovy Instrukcí z r. 1884: Wenn auch die Mathematik als der reine Typus einer demonstrativen Wissenschaft gilt, so wird der Lehrer doch auf die Anwendung der ihm geläufigen deductiven Ableitungsformen verzichten und zur Fassungskraft des Schülers herabsteigen müssen. Er wird den obersten Grundsätzen des Unterrichtes gemäss auf inductiven Wege vom Einfachen zum Zusammengesetzten, vom Concreten zum Abstracten schreiten und immer des Erfahrungsatzes eingedenk bleiben, dass allgemeine Wahrheiten einer Wissenschaft nur dann das Gedächtnis unterstützen und das Denken erleichtern, wenn sie durch einen concreten Inhalt gesättigt, durch eine klare Erkenntnis des vielen Inbegriffenen erworben wurden.

Poznámka k řešeni neurčitých rovnic lineárných.

Václav Hübner. *Král. Vinohrady.*

Jak známo, lze neurčitou rovnici lineární o dvou neznámých vyjádřiti tvarem

$$ax \pm by = c.$$

Rovnici tuto lze přisouditi určité přímce v pravoúhlé soustavě souřadnic. První tvar $ax + by = c$ přísluší přímce P, která prochází II., I., IV. čtvrtí; druhý tvar $ax - by = c$ náleží přímce P', která prochází I., IV., III. čtvrtí. Rovnice prvního tvaru má, jak známo, omezený počet řešení kladných čísel, která vysvítají ze sestrojení přímky P. Jest totiž pro $x = o$, $y = \frac{c}{b}$ (průsečík přímky P s osou Y) a pro $y = o$, jest $x = \frac{c}{a}$ (průsečík přímky P s osou X); kladné hodnoty jsou tudíž obsaženy pro x v mezích o, $\frac{c}{a}$ a pro příslušné y v mezích $\frac{c}{b}$, o. Druhý tvar rovnice má nekonečné množství dvojin kořenů vyjádřených čísly kladnými, které vysvítají opět ze sestrojení přímky P'. Pro $y = o$, jest $x = \frac{c}{a}$ a všechny hodnoty pro $x > \frac{c}{a}$, dávají za y kladné hodnoty. Pro $x = o$, jest $y = -\frac{c}{b}$ (tedy záporné), předpokládáme-li, že a, b, c jsou prostá čísla.

Buďtež uvedeny některé případy:

I. Která neurčitá rovnice 1. stupně o dvou neznámých má kořeny:

$$x_1 = 3, \quad x_2 = 6,$$
$$y_1 = 7, \quad y_2 = 5\,?$$

Hledanou rovnici lze považovati za rovnici přímky, která prochází dvěma body, jichž souřadnice jsou (x_1, y_1), (x_2, y_2); jest tedy rovnice žádaná

$$y - y_1 = \frac{y_1 - y_2}{x_1 - x_2}(x - x_1),$$

t j.

$$y - 7 = \frac{2}{-3}(x - 3),$$

nebo

$$2x + 3y = 27.$$

II. Jsou-li dány obecně kořeny tvarem $x = 1 + 2\lambda$, $y = 3 + 4\lambda$, vyšetřme opět dvě dvojiny kořenů (x_1, y_1), (x_2, y_2) a proveďme úlohu jako před tím.

Pro $\lambda = o$, jest $x_1 = 1$, $y_1 = 3$ a
pro $\lambda = 1$, jest $x_2 = 3$, $y_2 = 7$.

Rovnice jest tudíž $y - y_1 = \frac{y_1 - y_2}{x_1 - x_2}(x - x_1)$,

t. j.

$$y - 3 = \frac{-4}{-2}(x - 1),$$

nebo

$$y = 2x + 1.$$

Výslední rovnici lze též stanoviti tvarem

$$\begin{vmatrix} x & y & 1 \\ x_1 & y_1 & 1 \\ x_2 & y_2 & 1 \end{vmatrix} = o.$$

III. Má-li jediná rovnice tři neznámé, jako $Ax + By + Cz = D$, lze ji přisouditi určité rovině ϱ.

Příklad: Která neurčitá rovnice 1. stupně o 3 neznámých má kořeny:

$$\begin{array}{lll} x_1 = 2, & x_2 = 2, & x_3 = 7, \\ y_1 = 5, & y_2 = 0, & y_3 = 1, \\ z_1 = 3, & z_2 = 6, & z_3 = 3? \end{array}$$

Hledanou rovnici lze považovati za rovnici roviny, která prochází třemi body, jichž souřadnice jsou (x_1, y_1, z_1), (x_2, y_2, z_2), (x_3, y_3, z_3); žádaná rovnice jest tudíž:

$$Ax + By + Cz = D, \text{ kdež jest}$$

$$A = \begin{vmatrix} 1 & y_1 & z_1 \\ 1 & y_2 & z_2 \\ 1 & y_3 & z_3 \end{vmatrix}, \quad B = \begin{vmatrix} x_1 & 1 & z_1 \\ x_2 & 1 & z_2 \\ x_3 & 1 & z_3 \end{vmatrix}, \quad C = \begin{vmatrix} x_1 & y_1 & 1 \\ x_2 & y_2 & 1 \\ x_3 & y_3 & 1 \end{vmatrix}, \quad D = \begin{vmatrix} x_1 & y_1 & z_1 \\ x_2 & y_2 & z_2 \\ x_3 & y_3 & z_3 \end{vmatrix}.$$

Vyčíslíme-li tyto determinanty, obdržíme, dosadíce patřičné hodnoty:

$$A = 12, \ B = 15, \ C = 25, \ D = 174;$$

Rovnice pak zní:

$$12x + 15y + 25z = 174.$$

Podobně řešíme případ v odstavci II. uvedený.

Stanovení plochy úseče parabolické.

Dr. Ant Pleskot.

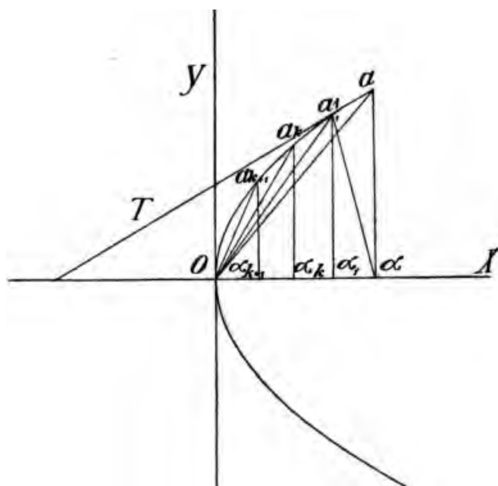
Plzeň.

Míníme tu ukázati, kterak na základě jisté známé vlastnosti tečny paraboly možno ihned určiti plochu úseče parabolické; ke konci pak podáme jednoduchý vzorec, z něhož možno okamžitě určiti plochu úseče, dána-li rovnice přímky sečné.

Na parabole (obr. 1.) vytkněme dva body a a a_1 nekonečně blízko k sobě se blížící.

Přímka aa_1 bude pak tečnou; stanovme pravoúhlé průměty těchto bodů na osu paraboly, a nechť jsou to body α a α_1. Je-li o vrchol paraboly, pak plocha trojúhelníka $\triangle\, o\, a\, a_1$ jest rovná polovici trojúhelníka $\triangle\, \alpha\, a\, a_1$, poněvadž základnu aa_1 mají společnou a výška prvého jest rovna polovině výšky druhého dle známé věty, že subtangenta se rovná dvojnásobné úsečce.

Plocha čtyřúhelníka $\alpha\, a\, a_1 \alpha_1$ bude tedy čtyřikráte tak veliká jako plocha trojúhelníka $\triangle\, o\, a\, a_1$.

Obr. 1.

Rozdělíme-li nyní oblouk paraboly $\widehat{oa}$ na nekonečně malé části body $a_1, a_2 \ldots a_k, a_{k+1} \ldots$ a označíme-li jejich průměty na osu paraboly $\alpha_1, \alpha_2 \ldots \alpha_k, \alpha_{k+1} \ldots$, bude o každém $\triangle\, o\, a_k a_{k+1}$ platiti, že rovná se $^1/_4$ plochy čtyřúhelníka $\alpha_{k+1} \alpha_k a_k a_{k+1}$ a tudíž celá plocha omezená obloukem $\widehat{oa}$, pořadnicí a úsečkou bodu a jest 4kráte tak velká jako plocha omezená obloukem $\widehat{oa}$ a přímkou $\overline{oa}$; t. j. plocha úseče prvé jest $^4/_3$ plochy trojúhelníka $\triangle\, o\, a\, \alpha$, čímž známá věta dokázána.

Větu tuto možno zobecniti.

Veďme (obr. 2.) libovolnou sečnu v parabole, která parabolu seče v bodech a a b; k tetivě $\overline{ab}$ stanovme sdružený průměr, který prochází středem m tetivy $\overline{ab}$ a seče parabolu v bodě o. Tečny v bodech a a b k parabole vedeny protínají se v bodě s, o němž lze dokázati, že leží na průměru om a že opět platí $\overline{so} = \overline{om}$.

To možno snadno dokázati analyticky a synteticky plyne důkaz okamžitě.

Jest totiž bod s pólem přímky ab; vedeme-li tímto bodem přímku σ rovnoběžnou k ose paraboly, pak pól její jest v nekonečnu a to na přímce ab; tento pól jest harmonickým bodem s průsečíkem přímek σ a sečny ab, hledíc k bodům a a b, a tedy přímka σ protíná tetivu $\overline{ab}$

v jejím středu, t. j. v bodě m; ztotožňuje se proto přímka σ s průměrem om, čili bod s leží na průměru om.

Přímka σ jsouc rovnoběžna s osou paraboly, má druhý průsečík s parabolou v nekonečnu, a poněvadž tento bod jest harmonicky sdruženým bodem k bodu o, hledíc k bodům s a m, jest bod o půlícím bodem spojnice $\overline{sm}$, t. j.

$$\overline{so} = \overline{om}.$$

Přistupme nyní k vlastní úloze.

Veďme tetivu rovnoběžnou k tetivě ab, a sice nekonečně blízko; průsečíky její s parabolou nechť jsou a_1, b_1.

I jest pak opět

$$\triangle\, m\,a\,a_1 = 2 \triangle\, o\,a\,a_1,$$

$$\triangle\, m\,b\,b_1 = 2 \triangle\, o\,b\,b_1,$$

Obr. 2.

a tedy čtyrúhelník

$$a\,a_1\,b_1\,b = 4\ (\triangle\, o\,a\,a_1 + \triangle\, o\,b\,b_1).$$

Rozdělíme-li nyní celou úseč dalšími tetivami a_2b_2, a_3b_3, a_kb_k, $a_{k+1}b_{k+1}$.... nekonečně blízko k sobě se blížícími a vesměs rovnoběžnými s tetivou $\overline{ab}$, pak platí o každém čtyrúhelníku

$$a_k a_{k+1},\ b_{k+1} b_k = 4\ (o\,a_k a_{k+1} + o\,b_k b_{k+1}).$$

Součet trojúhelníků $\triangle\, o\,a\,a_1 + \triangle\, o\,a_1\,a_2 + \ldots \triangle\, o\,a_k\,a_{k+1} + \ldots.$ vyplňuje úseč omezenou tetivou $\overline{oa}$ a obloukem $\widehat{oa}$; součet trojúhelníků

$$\triangle\, obb_1 + \triangle\, ob_1b_2 + \ldots \triangle\, o\,b_k b_{k+1} + \ldots$$

pak vyplňuje úseč omezenou tetivou $\overline{ob}$ a obloukem $\widehat{ob}$.

Čtyrúhelníky

$$a\,a_1\,b_1\,b + a_1\,a_2 b_2\,b_1 + \ldots a_k a_{k+1} b_{k+1} b_k + \ldots.$$

vyplňují úseč omezenou obloukem $\widehat{ab}$ a tetivou $\overline{ab}$, z čehož opět plyne, že plocha úseče omezené obloukem $\widehat{ab}$ a příslušnou tetivou $\overline{ab}$ jest rovná $^4/_3$ trojúhelníka, jehož základnou jest tetiva a vrcholem bod, v němž sdružený průměr k této tetivě protíná parabolu; tím obecná věta o úseči parabolické dokázána.

Stanovme ještě vzorec pro plochu úseče parabolické, dána-li parabola rovnicí:

$$y^2 = 2px$$

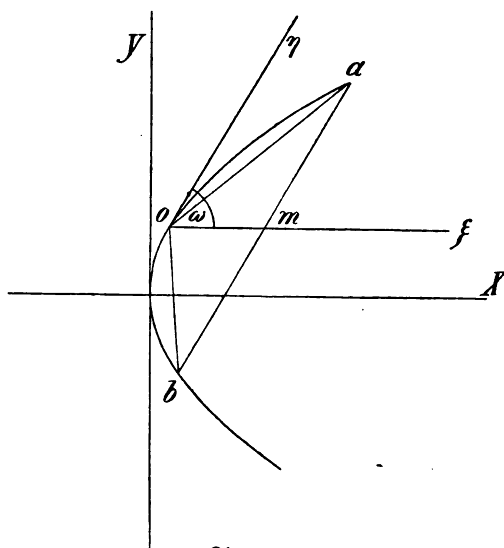
a sečna rovnicí:

$$y = Ax + b.$$

Vedeme-li (obr. 3.) s danou přímkou, jež parabolu protíná v bodech a a b rovnoběžnou tečnu k parabole, pak dotýká se tečna ta paraboly v bodě o, jehož pořadnice

$$y_1 = \frac{p}{A};$$

příslušná úsečka x_1 plyne z rovnice paraboly, t. j. z rovnice

Obr. 3.

$$\frac{p^2}{A^2} = 2px_1,$$

z níž plyne:

$$x_1 = \frac{p}{2A^2}.$$

Střed m tetivy $\overline{ab}$ má za pořadnici opět hodnotu

$$y_2 = \frac{p}{A}$$

a úsečka x_2 určí se z rovnice přímky, t. j. z rovnice

$$\frac{p}{A} = Ax_2 + b,$$

z níž plyne:

$$x_2 = \frac{p}{A^2} - \frac{b}{A}.$$

Volíme-li přímku om za osu ξ a tečnu v bodě o za osu η, pak rovnice paraboly v této soustavě zní:

$$\eta^2 = \frac{2p}{\sin^2 \omega}\,\xi,$$

značí-li ω úhel, jenž tvoří přímka s osou paraboly.

Bod a má v této soustavě souřadnice

$$\overline{om} = \xi, \qquad \overline{ma} = \eta;$$

poněvadž

$$om = x_2 - x_1 = \frac{p}{A^2} - \frac{b}{A} - \frac{p}{2A^2} = \frac{p}{2A^2} - \frac{b}{A},$$

možno η stanoviti z rovnice paraboly, z níž plyne

$$\eta = \frac{1}{\sin\omega}\sqrt{2p\left(\frac{p}{2A^2} - \frac{b}{A}\right)}$$

Plocha trojúhelníka $\triangle\, oba$ jest pak dána vzorcem:

$$\triangle\, oba = \xi\eta \sin\omega = \left(\frac{p}{2A^2} - \frac{b}{A}\right)\frac{1}{\sin\omega}\sqrt{2p\left(\frac{p}{2A^2} - \frac{b}{A}\right)}\sin\omega$$

$$= \sqrt{2p\left(\frac{p}{2A^2} - \frac{b}{A}\right)^3}.$$

Uvážíme-li, že veličina $-\frac{b}{A}$ značí úsečku průsečíku přímky s osou x, kterou obvykle označíme a, pak plocha úseče parabolické P nabývá tvaru:

$$P = \tfrac{4}{3}\sqrt{2p\left(\frac{p}{2A^2} + a\right)^3}, \text{ čili}$$

$$P = \tfrac{4}{3}\left(\frac{p}{2A^2} + a\right)\sqrt{2p\left(\frac{p}{2A^2} + a\right)}.$$

Vzorec tento jest velice pohodlný, poněvadž není třeba počítati jak obyčejně se děje průsečíky přímky s parabolou. Že možno vzorec předchozí i vyvoditi tak, že počítáme délku tetivy ab a výšku trojúhelníka $\triangle\, oba$, rozumí se samo sebou.

Pro předchozí vzorec mohou býti kontroly následující:

Je-li přímka kolmá k ose paraboly, pak $A = \infty$ a proto

$$P = \tfrac{4}{3}\, a\sqrt{2pa}.$$

Výraz $\sqrt{2pa}$ jest pořadnicí bodu a, jeho úsečka jest a; tím obdržíme známý vzorec:

$$P = \tfrac{4}{3}\, xy.$$

Je-li přímka rovnoběžna s osou paraboly, jest $A = o$ a proto ze vzorce plyne:

$$P = \infty.$$

Je-li $\frac{p}{2A^2} + a > o$, jest plocha úseče reálná a přímka protíná tuto parabolu ve dvou bodech.

Je-li $\frac{p}{2A^2} + a < o$, jest plocha imaginárná a přímka parabolu neprotíná.

Je-li konečně $\frac{p}{2A^2} + a = o$, jest plocha úseče rovna nulle a přímka paraboly se dotýká.

Poslední tři vztahy vyjadřují známé vztahy o poloze přímky ku parabole.

Cestovní pokyny.

Adolf Mach.

Jičín.

Konec školního roku blíží se rychle, únava a tím i tužba po prázdninách stoupá; v horkých dnech červnových dostoupí skleslost duševní v dusných učebnách svého vrcholu a k tomu mnohého z nás čeká ještě koruna vší únavy — maturitní zkouška. Ký div, že leckdos počítá již dni, kdy bude moci odejeti několik set kilometrů daleko. Avšak nespěchejme s odjezdem tak rychle!

Cestování jest často spojeno s větší únavou duševní než vyučování, zvláště vede-li nás cesta mnohými městy. Obyčejně projdeme několika ulicemi jednoho z nich, prohlédneme museum, snad obrazárnu a ejhle! již zmocňuje se nás duševní tíseň, nespokojenost a větší únava než ve školním roce.

Oddejme se proto v prvních dnech prázdninových sladké nečinnosti, dolce far niente, nanejvýše propracujeme si dopodrobna celý plán cestovní, a až nabudeme úplného zase klidu a oddechu, pak teprv vydejme se na cestu. A tu zase jest povinností každého, by dříve nejezdil za hranice české, dokud by podrobně neseznal Čech. Jak často, když jsem vrátil se s cesty plné pitoreskních a velkolepých krajin, zdálo se mi, že neviděl jsem nikde jinde tak milých, přítulných obrázků krajinných jako u nás v Čechách, v Krkonoších, na Šumavě, v českém ráji a jinde.

Teprv když nám nezbývá v Čechách nic pozoruhodnějšího, vydejme se ven na cestu delší! K takové jest ovšem třeba velmi důkladné přípravy. Mnohdy lze ušetřiti mnoho, obzvláště na jízdném, znají-li se veškeré dopravní výhody. Zvláště nyní, kdy vzaty nám byly železniční legitimace na soukromých drahách, jest téměř nutno, bychom využili všeho, co vede k úsporám v jízdném.

Účelem tohoto článku jest, bych v krátkosti uvedl různé v tom směru pokyny.

Především dlužno upozorniti majitele železničních legitimací pro dráhy státní, že v seznamu tratí, které poskytují slevy, není uvedena trať Jičín-Turnov, pak Dunajská paroplavební společnost, jež na celé trati Pasov-Vídeň-Budapešť-Orsova poskytuje slevy; konečně i dráha Košice-Bohumín

(Oderberg); ta poskytuje též na legitimaci slevy poloviční — ovšem jen na trati rakouské; výhoda tato rozšíří se však i na trať uherskou, zažádá-li se o ni u ředitelstva této dráhy v Budapešti. Kdo míníš cestovati v Tatrách, neopomeň tak učiniti. Konečně i Štyrská údolní dráha a Solnohradská společnost železniční a tramvajní (ze Solnohradu do Berchtesgadenu) poskytuje též slevy. Důležité pro toho, kdo jede na Královské jezero.

Mnohému, kdo navštíviti hodlá krajiny jižní, není as známo, že jižní dráha vydává státním úředníkům na žádost roční legitimace za týchž podmínek jako dráha státní (5 K kolkovného pro třídu II., 2·50 K pro třídu III., 1 K na obal). Na tuto legitimaci poskytuje slevy 50%, proto vyplatí se již tomu, kdo míní jeti z Vídně do Rjeky (Fiume), Opatije, nebo do Terstu. Stojíť jízda rychlíková z Vídně do Rjeky přes Štyrský Hradec ve III. tř. 30 K, ve II. tř. 46 K; poněvadž sleva jest poloviční, získá se i po odpočítání kolkovného 9·50 ve III. tř., 17·50 K ve tř. II. a na zpáteční cestě opět tolik.

Při této příležitosti budiž upozorněno, že jest výhodno jednu cestu do Rjeky vykonati přes Budapešť a Záhřeb, jízda tato jest nápadně laciná — stojíť z Vídně do Rjeky ve II. tř. rychlíku 27·20 K, (ve III. tř. osob. vlaku jen 13·13 K). Zdržeti lze se však jen v Budapešti, nikoliv v Záhřebu. Lístek platí 8 dní. Zpáteční lístek II. tř. z Vídně do Rjeky přes Budapešť, platný 45 dní, stojí 52 K, ve tř. III. osobního vlaku jen 25 K, takže za *km* této 886 *km* dlouhé trati platí se ani ne 1½ h, ve II. tř. *3 h*; nejlacinější to jízda v Rakousko-Uhersku.

Okružní lístky. Již mnohokrát slyšel jsem velebiti láci okružních lístků. Nesouhlasím úplně s tímto nadšením. Leckdys jest okružní lístek dražší než obyčejný. Cena okružních lístků jest totiž jen o trochu málo menší než cena lístku rychlovlakového, ale větší než cena lístku vlaku osobního. A proto jedeme-li na okružní lístek vlakem osobním, proděláváme. Divno dost, že jsou ceny tyto větší i tam, kde vůbec žádný rychlík nejezdí. Tak příkladem stojí jízda z Jičína do Prahy ve třídě III. 2·70 K, okružní lístek však 3·36 K; ztráta 66 h. Jen na rakouských státních drahách jsou okružní lístky třídy III. lacinější než příslušný lístek pro vlak osobní. Z Prahy do Budějovic stojí okružní lístek třídy III. 3·96 K, lístek osobního vlaku 4·70 K, rychlovlaku 6·60 K. Získá se tedy na okružní lístek, jede-li se osobním vlakem, 74 h. Jedeme-li však na okružní lístek III. tř. rychlovlakem, pak nutno doplatiti za každý kilometr 1·12 h. Za to ve II. tř. ztrácí se i na státních drahách značně, jedeme-li na okružní lístek osobním vlakem a ne rychlíkem. Z Prahy do Budějovic stojí lístek II. tř. osobního vlaku 8·50 K, (rychlíkem 12·30 K), okružní lístek II. tř. 11·76 K, takže ztrácíme, jedeme-li osobním vlakem na okružní lístek II. tř., značnou poměrně část 3·26 K.

Nevíme-li tedy určitě, zdali některou trať státní dráhy projedeme rychlíkem, objednejme si — chceme-li jeti ve třídě II. — pro tuto trať lístek třídy III. a ve vlaku doplaťme doplněk na třídu II. Z Prahy do Budějovic bychom doplatili 3 K 80 h, takže by stála úhrnem jízda 7·50 K oproti 11·76 K (za okružní lístek tř. II.); získáme tím 4·26 K.

Na německých drahách jsou lístky okružní velmi výhodné, méně na drahách italských a francouzských.

Nejlacinější okružní lístky vydává švédská dráha pro trati severně od Stokholmu. Jízda ze Stokholmu přes Upsalu do Narviku (na pobřeží

norvéžském severně od Lofot), 1548 *km* dlouhá, stojí ve třídě III. 30 K, ve třídě II. 46 K. Důležité pro toho, kdo chce seznati Hammerfest, Severní mys atd.

Okružní jízdu může si každý sestaviti a její cenu vypočítati sám. Na každém nádraží je k disposici kniha: »Zusammenstellbare Fahrscheinhefte«, kterou všude ochotně zapůjčí. Kdo mnoho cestuje, nechť si ji za 96 h koupí. Vyhledávání jednotlivých tratí v této knize jest očividné. Na požádání lze též obdržeti na nádraží tiskopis, do něhož možno vepsati počet kilometrů a cenu každé trati. Nejmenší počet kilometrů, na nějž se okružní lístek vydá, jest 600. Při 600—2000 *km* platí lístek 45 dní, při 2001—3000 *km* 60 dní, přes 3000 *km* 90 dní. Lístky tyto lze nejvýhodněji objednati v české cestovní kanceláři Čeňka Šulce a spol. v Praze, Havlíčkova ul. č. 1 za mírný poplatek.

Několikrát slyšel jsem již mínění, že okružní lístek musí nezbytně tvořiti uzavřenou jízdu. Tomu není vždy tak! Jsou dovoleny určité výjimky, takže některé části okružní cesty lze vykonati pěšky nebo vozmo. Tyto výjimky jsou ve jmenované knize uvedeny jako »Verbindungsstrecken.«

Tak příkladem někdo by chtěl dostati se na Krkonoše přes Vrchlabí, ale pak by měl v úmyslu cestovati v Pruském Slezsku dále do Vratislavě, nebo do Zhořelce, Drážďan atd., tu není třeba, aby šel s hřebenu krkonošského do Vrchlabí nazpět a jel přes Trutnov do Slezska, nýbrž sejde s hřebenu krkonošského hned buď do Krummhüblu, nebo do Schreiberhavy nebo do Schmiedebergu, neboť — jak v knize u hesla »Hohenelbe« jest vyznačeno — tvoří i tyto pěší cesty část okružní jízdy, ano i vyznačený tam počet kilometrů lze započítati do okružní cesty, pokud počet kilometrů těchto spojovacích tratí není větší než polovina kilometrů zaplacených. V Zakopaném lze přerušiti jízdu a nastoupiti ji zase až v Popradu v Uhrách.

Děti do 4 let jedou zdarma, do 10 let za polovici.

Lístky zpáteční. Lístky tyto zrušeny byly na našich drahách v době, kdy byla zavedena pásmová sazba. V novější době vydávají se opět na drahách lokálních jak státních, tak i těch, jichž administraci má stát v rukou. Tyto zpáteční lístky mají platnost třídenní. Poněvadž na všech těchto lokálních drahách máme na legitimaci slevu poloviční, jež jest větší než sleva lístku zpátečního, mají lístky tyto význam jen pro toho, kdo legitimace nemá. Nezapomínejme též, že dvě dítky do 10 let dostanou jeden zpáteční lístek, což jest výhodnější, než když se jim koupí poloviční lístky. Dosud nemohl jsem zjistiti, zda-li žáci jedoucí na výlet v průvodu učitelů dostanou dva a dva jeden lístek zpáteční. Na příštím výletě to zkusím.

Velmi výhodné zpáteční lístky vydává dráha jižní. Do vzdálenosti 130 *km* platí 8 dní, do vzdálenosti větší 30 dní; lístek do stanic mezi Mariborem a Franzensfestem, pak mezi Kufsteinem a Alou, koupený v době od 1. května do posledního září, platí až do posledního října. Výhoda to pro turisty velmi cenná. Sleva jest dosti značná. Jednoduchý lístek z Vídně do Terstu stojí 29·90 K ve III., 45·90 K ve II. tř. rychlovlakové, 23 K a 35·30 K osobního vlaku; zpáteční lístky 47·80, 73·40, po případě 36·80, 56·50 K, jest tedy sleva ve III. tř. rychlovlakové 12 K, ve II. tř. 18·40 K.

Ještě výhodnější jsou zpáteční lístky na drahách německých. Není tomu dávno, co v celém Německu zavedeny byly zpáteční lístky vesměs

s platností 45 dní. Na každém nádraží vyvěšena jest tabule, na níž písmem z dáli viditelným se upozorňuje, z kterého dne zpáteční lístky pozbývají v nejblíže příští půlnoci platnosti. Sleva jest dosti značná. Tak příkladem na drahách pruských jest sazba jednoduchá pro rychlík v jednotlivých třídách 9, 6·7, 4·7 M, pro osobní vlaky 8, 6, 4, 2 M (tam jezdí ještě třída IV.), pro zpáteční lístky všech druhů vlaků 12, 9, 6 M (pro třídu IV. není zpátečních lístků); takže na 100 *km* ušetří se rychlovlakem 6, 4 4, 3·4 M. V D vlaku (vlaky označené v jízdních řádech písmenem D [Durchgangszug]) zaplatí se kondukterovi poplatek za číslované místo.

Není snad též všude známo, že i německé dráhy poskytují našim studentským výletům slevy, žádá-li se o ni u správy stanice pohraniční, tak př. v Liberci, jede-li se na Ojvín.

Lístky zpáteční na německých drahách jsou trochu lacinější než lístky okružní. Jízdu na zpáteční lístek lze přerušiti dvakrát, jednou při jízdě tam, podruhé nazpět, vždy na libovolnou dobu v mezích platnosti lístku.

Pozoruhodné jsou též *zpáteční* lístky, jež vydávají se na velkých stanicích, jako v Praze a jinde, do cizozemska: Německa, Francie, Anglie atd. Lístky mají většinou platnost 45 dní.

Ceny některých nejdůležitějších jsou tyto:

	II.	III.
	M	M
Z Prahy do Drážďan	25·40	14·20
» » Lipska	38·30	22·80
» » Berlína	43·20	25·90
» » Mnichova	44·80	25·50
» » Vratislavě	38·70	20·90
» » Brém	73·90	46·70
» » Hamburku	70·10	43·90
» » Paříže	158·55	—

Zpáteční lístek do Paříže platí jen 20 dní.

Velmi výhodný jest 45denní zpáteční lístek II. třídy do Londýna› jenž stojí 125·50 M (pro III tř. se nevydává) přes Vlissingen a 123·30 M přes Harwich (jedna jízda stojí 81·10 K). Jeti možno několika směry tam i nazpět.

Všechny tyto lístky lze též obdržeti u p. Č. Šulce a spol.

Cesta do Dalmácie, Černé Hory, Bosny a Hercegoviny. Tyto země měly by nás Čechy nejvíce lákati. Slučují se zde věci poučné i osvěžující; příroda i lid, moře i horstvo — vše nadmíru zajímavé. Překvapí nás nepřehledná krasová hrůzně chudá krajina podél nové vojenské trati z Gruže do Gabely v Hercegovině, jakož i olivy, pomeranče, cypřiše, agave kolem Dubrovníka.

Kladu tuto cestu na místo první! Cítíme se zde jako doma a se stupňovaným zájmem sledujeme život a zvyky národů jihoslovanských. A proto již dvakrát spěchal jsem do oněch končin, bych tam čerpal poučení i oddechu.

Než není účelem tohoto článku, bych líčil vše, co tam turistu očekává, nýbrž bych jen uvedl cestovní zkušenosti.

Podél břehů dalmatských jezdí lodi několika společností, z nichž nejdůležitější jest »Lloyd« v Terstu a »Uhersko-charvatská společnost« v Rjece (Fiume).

Obě společnosti poskytují nám slevy na jednoduchou žádost vidovanou ředitelstvím (ba leckdy stačí i pouhá legitimace). Lloyd poskytuje slevu i na cestu do Egypta, Palestýny, Cařihradu, Uhersko-charvatská společnost též z Fiume do Ancony. Sleva jest u obou společností stejná. Platí se jízdné třídy nejblíže nižší. I ceny jsou stejné. Leč přece jest veliký rozdíl v pohodlí. Z Rjeky vyjíždí čtyřikrát za týden rychloloď, dvě do Gruže, dvě do Kotoru, kdežto z Terstu jen jedna. Na lodích Lloydových jest paluba třídy I. oddělena od paluby třídy II. a ta jest dost malá a nepohodlná (jel jsem na lodi Wurmbrand), kdežto na lodích společnosti uhersko-chorvatské jest celá paluba společná pro I. i II. třídu, a poněvadž i kabiny II. třídy jsou pohodlné, zvlášť na nových lodích Pannonii a ve větší ještě míře na Gödölle, tu lze za téměř nepatrnou cenu III. třídy (as 15 K rychlolodí) dostati se z Fiume do překrásné Boky kotorské, jež vyrovná se nejpůvabnějším fjordům norvéžským, a to právě tak pohodlně, jako cestující třídy I., poněvadž všechen život na lodi soustřeďuje se na palubě. Se žádostí o slevu požádej každý o zaslání jízdního řádu, obšírnějšího a spolehlivějšího než jaký uveden bývá v publikacích toho druhu. Kdo z Boky kotorské by chtěl jeti na Černou Horu, nechť se hned na palubě postará o spolucestující do povozu, jenž stojí 30 K z Kotoru do Cetyně a zpět. Poučnější jest, vykoná-li se jedna cesta pěšky po stezkách, jimiž Černohorci chodí do Kotoru na trh.

Zpáteční cestu z Dalmácie jest nejlépe vykonati drahou přes Hercegovinu a Bosnu, a to buď z Gruže (u Dubrovníka) anebo hned z Boky kotorské ze Zeleniky do Uskoplje.

I na drahách bosensko-hercegovských obdržíme dost značnou slevu na nekolkovanou žádost, zaslanou generálnímu sekretariátu bosenských drah v Sarajevě; ano i na jízdu poštou z Jajce do Banjaluky v překrásném údolí Vrbasu a na vojenské dráze z Banjaluky do Doberlínu docílí se sleva žádostí na pana Jana Schmardu, c. k. radu a přednostu dopravní kanceláře v Sarajevě. Všechny ostatní rady a pokyny s obzvláštní ochotou a radostí udělí krajan náš pan Pojman, vrchní správce státních lázní v Ilidži u Sarajeva a inspektor státních hotelů. V Mostaru pak slečna dr. Kecková, lékařka (Češka), již mnohým Čechům byla radou nápomocna.

Dle mých zkušeností lze cestu tuto vykonati nejvýhodněji takto: Vídeň-Budapešť-Fiume-Boka-Mostar-Sarajevo-Jajce-Záhřeb-Steinbrück a odtud buď přes Lublaň, Trbíž, Budějovice do Prahy anebo přes Štyrský Hradec do Vídně. Vykonal jsem ji tak již dvakrát; poprvé neutratil jsem ani 200 K za 16 dní.

Do Tater. I tato cesta jest pro nás zajímavější než jiné. Poznáme na ní život Poláků a Slováků. Kdo nechce podniknouti namáhavou cestu přes Tatry ze Smokovce do Zakopaného, nechť omezí se na část uherskou. A tu doporoučejí se velmi laciné zpáteční lístky z Bohumína (Oderberku) nebo Těšína do Popradu a k Štrbskému jezeru za 12 K ve III. a 20 K ve II. třídě. Poněvadž jízda z Prahy do Bohumína stojí ve tř. III. tam

a zpět 20·80 K, zaplatíme jízdného do Tater ve tř. III. pouze 32 K 80 h, takže na 10denní cestu lze učiniti rozpočet na 130 korun.

Velmi laciné lístky do Tater vydávají se ve Vídni s platností 45 dní za 40 K ve II. tř. Jízda vede přes Trenčín, Pišťany, Štrbské jezero do Popradu, odtud přes Dobšinu a Budapešť zpět, nebo též přes Košice a Miskolč do Budapešti a Vídně.

Do Londýna. Již několikrát přesvědčil jsem se, že zběžné, povrchní prohlížení museí, obrazáren a jiných znamenitostí, na cestě se vyskytnuvších, má velmi malou, ba pražádnou cenu vzdělávací. Unaveni běháním po ulicích, turistickou horečkou schváceni, v úzkosti, by nám nic neuniklo, chodíme vyjeveně po sálech; dvacet minut nás baví leccos, zajímá nás každá maličkost, ale nápadně brzy dostaví se únava, načež lhostejně díváme se i na nejzajímavější věci; rychle vrhneme několik pohledů do zbývajících místností a rozradostněni, že jsme s prohlížením hotovi, utíkáme ven — bychom za kratinkou dobu zapomněli na vše, co jsme viděli. Takovým zběžným prohlížením nezískali jsme pranic, leda že pomohli jsme nervose trochu na nohy. K účelnému prohlížení sbírek je třeba času a klidu. Dopoledne hodinku, odpoledne hodinku.

A pak nechť to jsou opravdu věci vzdělávající, jimiž vědomosti naše se obohatí.

A takových má, dle mých zkušeností, nejvíce britské a kensingtonské museum v Londýně.*) Doporoučím tudíž každému, komu prostředky dovolují, by aspoň jednou zajel do tohoto města měst a čerpal poučení z pokladů tam nakupených. Knihovna je nevyčerpatelná a čítárna nad pomyšlení pohodlná a prakticky zařízena. Do musea jest vstup úplně volný, do čítárny jest třeba k častějšímu navštěvování doporučení od některého měšťana londýnského anebo pro cizince doporučení od příslušného konsula.

Jízdné do Londýna není veliké. Zmínil jsem se již, že zpáteční lístek II. třídy z Prahy do Londýna stojí 123·30 M přes Harvich, 125·50 M přes Vlissingen.

Ještě laciněji se tam dostaneme, jedeme-li do Drážďan ve tř. III. (zpáteční lístek na 45 dní 14·20 M), odtud do Londýna za 94·30 M ve třídě II., dohromady za M 108·50; anebo ještě laciněji do Rotterdamu zpáteční lístek III. tř. za 61·80 M, odtud do Londýna ve II. tř. za 29·50 M, dohromady za 91·30 M čili 109 K, jedna cesta za 54·5 K.

I pobyt v Londýně není drahý. Doporučuji každému vřele, by obrátil se na krajana našeho p. J. Probsta, 52 Colebrook row, City E. C., hledaného kožešníka, jenž za mírný poměrně poplatek milerád přenechá každému pokoj k disposici, ano i o českou dobrou stravu se postará a vůbec všechny potřebné informace s velikou ochotou podá. V témž domě bydlí též p. Ant. Farský, velkoobchodník, jenž svá skladiště má v Silk Street 7, Milton Street. E. C. Byl jsem v Londýně již dvakrát a těším se přece, že v příštích prázdninách ještě as 10 dní tam ztrávím. Pro toho, kdo studovati chce methodiku umělecké výchovy, hlavně v kreslení, z názoru, jest cesta do Anglie téměř nevyhnutelná, aby poznal, jak pěstovati jest již od 1. tř. obecné školy tento nový směr kreslení, by nezabředlo se

*) V Ottově Slovníku je omylem uvedeno, že je kensingtonské museum v Kensingtoně v Anglii; Kensington je elegantní čtvrtí londýnskou.

do nekonečných pokusů anebo do cest naprosto falešných, do jakých nyní u nás tak často se zabočuje.

Do Švýcarska. Velikou touhou turistů jest a bude Švýcarsko. Nejkratší a i nejlacinější cesta na hranice švýcarské vede z Prahy přes Plzeň, Eisenstein nebo Furth do Mnichova, odtud do Lindavy na bodamském jezeru. Stojíť z Prahy a zpět ve III. tř. rychlíku ani ne 50 K buď na lístky zpáteční (45 dní) po Bavorsku anebo na okružní lístek.

Cesta tato jest kratší, pohodlnější i lacinější než přes Budějovice, Linec, Solnohrad, Innsbruck, Buchs. Do Mnichova nedostaneme se ani na legitimaci tak lacino přes Budějovice jako přes Plzeň. Kdo by však chtěl vykonati obě cesty (aby seznal dráhu arlbergskou), nechť objedná si okružní lístek Praha, Mnichov, Lindava, Solnohrad (přes Innsbruck), Linec, Budějovice do Prahy. Lístek tento stojí ve III. tř. 36 M, ve II. tř. 76·80 M. Na rychlíky jest ve III. tř. připlatiti ve vlaku celkem as 12 K.

Okružní lístek Bregenz-Solnohrad platí také z Buchsu, druhé pohraniční stanice, tak že možno z obou míst na tento lístek vyjeti.

Ve Švýcarsku samém jest cestování neobyčejně laciné a pohodlné na generální předplatní lístek pro Švýcarsko, znějící na 15, 30 i více dní.*)

Cena jednoho lístku s 15denní platností jest pro III. tř. 35 fr., pro II. tř. 50 fr., takže veškeré jízdné i s okružním lístkem k hranicím nepřesahuje ve III. tř. 88 K, ve II. tř. 140 K.

Na generální předplatní lístek možno jezditi na všech drahách (horské jsou vyňaty, na nich jest však snížení) a jezerech švýcarských od rána do večera a od večera do rána všech 15 dní.

Lístky tyto — k nimž je potřebí nenapiaté podobizny — lze dostati též v Praze u firmy Schenker & Co., Havlíčkova ulice č. 21.

Rozdělení cesty na jednotlivé dny navrhuji toto:

1. den Bregenz, podél jezera bodamského do Kostnice, Šafhúsy, vodopád Rýnu.
2. den Neuchâtel, Lausanne, Ženeva.
3. den Ženeva, okružní jízda po Ženevském jezeře.
4. den Lausanne, Friburg, Bern, Thun, Interlaken.
5. den Interlaken, Lauterbrunnen, Mürren.
6. den Interlaken, Brienz, Meiringen, Brünig, Luzern.
7. den Luzern, Čtyřkantonské jezero, po dráze Sv. Gottharda do Göschenen, odtud do Andermattu.
8. den Göschenen, Bellinzona, Lugano.
9. den Lugano, Göschenen, Art-Goldau, Rigi.
10. den Curych.
11. den Curych, Chur, Thusis, Samaden, Sv. Mořic. (Z Thusis do Sv. Mořice nová horská dráha; za poloviční cenu.)
12. den Sv. Mořic, Pontresina.
13. a 14. den Pontresina a výlety do okolí.
15. den Samaden, Chur, Buchs (na hranicích).

Na Engadin jsem zúmysla nechal 4 plné dny, abychom se tam déle pohybovali ve výši 1800 *m*, ve vzduchu řídkém, jímž vlévá se do prsou

*) Též na rakouských státních drahách jsou podobné lístky, jenže s rayonem tak malým, že se stěží vyplatí tomu, kdo si je koupí.

i do duše pocit volnosti a spokojenosti po dosti namáhavé čtrnáctidenní cestě.

K této cestě doporučuji velmi praktického průvodce: »Die Schweiz in 15 Tagen« od R. Noë, nákladem Pavla Lorenze ve Freiburgu a Lipsku za 1·20 M, kde dány jsou velmi dobré praktické pokyny.

Denní potřeba ve Švýcarsku nemusí přesahovati 10 fr. (Pokoj se snídaní 3 fr., oběd a večeře 3—4 fr., ostatní 2—3 fr.), takže 20denní cesta stojí celkem as 260 K a i méně.

Drobné zprávy.

První mezinárodní kongres pro školní hygienu v Norimberce. (Ostatek.)

Oddělení A.

Budovy. Hygiena školních budov — zaujala přednášky o všeobecných požadavcích, jimž má budova zadost učiniti po stránce umístění, osvětlení, větrání, topení, čištění, desinfekce, a posléz velmi mnoho jednáno bylo o školní lavici. Nebylo tu omezováno jednání jen na školy městské, nýbrž počítáno bylo velmi mnoho i se školami venkovskými.

Staveniště školy má býti co možná *uprostřed okrsku školního*, budova na volném místě, aby bylo dosti světla i vzduchu čistého. Ať se nestavějí školy u průmyslových závodů, jichž lomoz i kouř obtěžuje. Vedle budovy žádá se tolik volné prostory, aby bylo lze venku cvičiti i hráti — pro každé dítě budiž aspoň 2—3 m^2 plochy na dvoře či na hřišti. Staveniště nesmí býti v inundaci a nesmí býti *v mokré písčině* nebo v *pozemku navážkovém*, plném zárodků nemocí. Při základech ať se neukazuje nikde vrchní voda.

Nejlepší system je, dle názorů přednášejících system pavillonů o dvou místnostech pro třídy a tyto pavillony by byly pak skupeny kolem velikého dvora, hřiště. Při stavbách městských nechť není budova nikdy vyšší tří pater. Vzdálenost mezi školou a sousedními budovami budiž taková, aby sousedství nepřekáželo slunci svítiti až do nejnižších místností. O poloze proti stranám světovým bylo mnoho debaty i mínění. V městech nelze na to hleděti, ježto je stavitel omezen parcellou, na venkově pak bývá severu na úkor zima, jihu na překážku nesmírný kontrast mezi sluncem a podmračnem.

Přednost přiznána dosti velká *jihovýchodní* straně pro učebny. Chodby ať jsou 3—4 *m* široké, světlé, souvislé pro všechny třídy, ať se vytápějí a větrají. Nejlépe je pro šatstvo a deštníky zříditi *šatny podle učeben*, kde toho není, ať jsou skříně na šat svrchní na chodbách. Vchody a schody volné, prostorné a hojné, široké.

Vchody ze dvora mají míti ochranné stříšky, nekrytých schodů býti nemá, mezi vchody a vlastními chodbami žádá se zřizování lehkých dveří samočinně zavíraných. Dveře mají se otevírati ven. *Byt školníkův nebudiž v budově školní*, ale je-li přece, má míti zvláštní vchod.

Stavivo buď ohnivzdorné, základy buďtež isolovány proti vlhku. Pod celou budovou ať se zřídí sklepy. Zdi nesmějí se natírati olejovými nátěry, nýbrž musí zůstati průlinčity, ale při tom teplé.

Mezi třídami musí zdi i stropy býti tak silné, aby nebylo z třídy do třídy slyšeti lomozu. Podlahy zřízeny buďtež hladké, bez skulin. Schody v malých školách 1·50 *m*, ve velkých aspoň 2 *m* široké nebuďtež příkré. Dobře jest přikrýti je linoleem. Schodů závitkových nebudiž nikde ve škole. Střechy ať mají kryt těžký, ohnivzdorný — ne kovový, a na střechách budiž žádáno zřízení hromosvodů, dobře udržovaných i zkoušených. Pozemek buď dobře odvodněn. Stavbu prováděti jest po 2 léta, aby vyschla důkladně. Budiž všestranně dbáno při vší jednoduchosti, aby bylo stavení také umělecky vypraveno. Vymalování tříd buď vlídné, veselé.

Učebny. Učebny pro 50 žáků mějtež rozměr 9 *m* délky, 6·40—7 *m* šířky a 4—4·20 *m* výšky. Tak má každý žák průměrně 1 m^2 plochy a 4—5 m^3 vzduchu. Okna buďtež jen po jedné straně a lavice umístí se tak, aby bylo světlo se strany levé. Okna zabírejtež celkem nejméně $^1/_5$ podlahy, pilíře mezi okny mají býti co možná úzké, okna nahoře co nejvýš rovná, ne kulatá nebo gotická. Zed poprsní budiž nejméně 1 *m* vysoká, raději 1·20—1·30 *m*. Rámy okenní buďtež úzké, aby nebránily světlu. Nahoře budiž postaráno o otvírání oken pro ventilaci. Stačí okna jednoduchá, poněvadž dvojitá stráví mnoho světla. (Zajímavo jest, že většina škol norimberských má okna jednoduchá a mají prý tepla dost.)

V oknech buď postaráno o záclony bílé, plátěné. Proti palčivému slunci jižnímu doporoučejí se žalusie anebo pěstovati otáčivé rostliny v oknech. Osvětlení kreslíren shora se chválí.

Osvětlení umělé budiž tak upraveno, aby každý žák dobře viděl a sám si nestínil. Doporoučí se nepřímé světlo elektrické; lampy obloukové vrhají světlo na strop, ze zpodu jsou zastřeny plechovými polokoulemi, a světlo rozptýlené pak se o strop odráží dolů. Plyn má mnoho páchnoucích zplodin a tepla.

Stropy mají býti rovné, hladké, světlé. Stěny jest dobře do výše 1·50 *m* obložiti hladce dřevem, nebo natříti olejovou barvou, aby se mohla omývati a desinfikovati. Ostatní stěna i strop se natře světle-modravě nebo zelenavě.

Podlahy obloží se linoleem na podložku sádrovou, beze spár. Jinak budiž podlaha co nejlépe ztužena, parketová nebo frýzková, tvrdá, a ta se pak občas nevysýchavým olejem natírá. Kraje podlahy nestýkají se v úhlu pravém se stěnou, nýbrž mají býti zdviženy obloukem ke stěně, bez latí, aby se zabránilo špinavým hranám.

Topení a větrání musí býti pro každou světnici upraveno tak, aby se za každé povětrnosti mohla upraviti teplota světnice na 18°—19° C. Topení nesmí sálati tepla a nemá znečišťovati vzduchu. Kamnům se nepřeje, žádá se všeobecně topení centrální, a je dosti přímluvy za topení vzduchem ohřátým z toho důvodu, že stačí jedno zařízení topení i větrání, kdežto při topení vodou nebo parou jest třeba vedení topicího a zvláště větracího. Topicí trubice musí býti přístupny, aby se mohly čistiti.

Větrání nechť vede vzduch nasycený vodou aspoň na 45% tak, aby se vzduch ve světnici aspoň třikrát za hodinu vystřídal úplně.

Přivádění vzduchu do komor před kanály do světnic budiž prachu prosto a zřizují se proto filtry, jimiž vzduch prochází a současně se navlažuje. Vzduchovody buďtež hladké a rovné, aby se mohly čistiti a proplachovati. Vzduchovody odváděcí buďtež v prostřed stavení a spojeny ve věži větrací nad střechou stavení. Aby byl lepší proud, zavádí se tento vzduchovod do komína. Také o exhaustory pro teplé počasí má býti postaráno. Větrání okny v přestávkách se rozumí samo sebou.

Lavice ať jsou přiměřeny velikosti dětí i nesmějí tísniti tělo. V každé třídě buďtež nejméně 3 různé velikosti lavic po dvou místech a s určitou vzdáleností zápornou (vzdáleností, o niž přesahuje svrchní deska sedadlo). Každý žák ať může bez obtěžování souseda volně z lavice vystupovati. Lavice sestrojeny musí býti jednoduše a pevně, bez ostrých hran a rohů. Deska svrchní měj svah a budiž tak vysoká, aby i učitel mohl se posaditi do lavice.

Pro děti jest pak třeba trnožů nebo prken pod nohy s podélnými skulinami nebo dlaby pro prach a špínu s bot. Lavice ať jsou tak lehké, aby se mohly snadno odsunovati nebo odklopovati, a to pro čištění podlahy.

Tělocvična. Tělocvična budiž prostorná, 20 *m* dlouhá, 11 *m* široká, 5—7 *m* vysoká, světlá, vzdušná, teplá a bez prachu. Dolejší části oken měly by se vysouvati nahoru, ne otvírati ven a dovnitř, aby se dělo větrání co možno pohodlně. Podlaha beze spár s koberci linoleovými prohlašuje se za nejlepší. Na stropě jest dobře umístiti jemné sprchy, jimiž lze ve chvíli celou tělocvičnu zbaviti prachu; jsou ve škole obecné v Knauerstrasse v Norimberce. Nářadí musí býti lehké a přenosné. Občasné zkoušení všeho nářadí jest nezbytno. Také jest nevyhnutelno zříditi komoru na nářadí, jež by sprchou trpělo. Také o předsíň a šatny prostorné jest dbáti. Venku cvičiti jest v létě nezbytno a nářadí se vynáší ven. Tělocvična má býti spojena s hlavní budovou, aby se jí mohlo užívati v přestávkách mezi vyučováním za rejdiště. (Proti tomu bych se jako učitel tělocviku ovšem vyslovil vždy.)

*

Záchody. Záchody splachovací s dobrou kanalisací buďtež zřízeny v budově tak, aby nevycházel zápach do chodeb. Záchody musí býti světlé, prostorné. Kde není vodovodu a kanalisace, musí se záchody od budovy odděliti a zříditi na zasýpání mletou rašelinou a pisoiry se syphony. O umývadla a ručníky budiž na záchodech pečováno a záchody buďtež pravidelně prohlíženy i čištěny.

Dvůr. Dvůr buď chráněn od prudkých větrů, založen budiž suše a čistě. Ať se na něm nestřádá špína při dešti, ani prach při větru. Spodek štětovaný zasype se říčním pískem. Chodníky k domu buďtež dlážděny a před vchody všude položí se mřížky nebo rohožky, aby se nenosil do budovy písek. Může-li to býti, prospívá dvoru, osázeti jej stromovím a křovím. Je-li dosti prostranný, mohou se na dvoře zříditi čekárny kryté pro dobu přestávek při počasí nepříznivém. Všude ať jest dostatek dobré pitné vody. Také hydranty pro postřikování dvora v létě jsou nezbytny. Školní zahrady buďtež od dvorů odděleny.

Lázně. Ve školách obecných se nověji podporuje zřizovati sprchy, k čemuž se užívá sklepních místností, jež by byly dostatečně vysoké a světlé. Tam zřídí se mělká jimka pro brodění nohou a nad ní řady sprch. Vedle ať jest šatna vytápěná a světlá. O lázně volné ve vodě tekuté a o plování ať se pečuje co nejvíce.

Kuchyně. Při obecných školách jest dobře zříditi kuchyně, kde se v dívčích školách děvčata učí vařiti snídaní pro chudé spolužačky. V chlapeckých školách opatří tuto práci spolky podpůrné, zejména dámské.

Dílny. Chlapeckým školám jest dopřáti prostorů, v nichž se seřadí nářadí a náčiní knihařské, lupenkářské, truhlářské i jiné, aby zvykali, drobné práce užitečné pro školu i pro sebe pořizovati sami.

Plivátka. Všude ve třídách i chodbách buďtež vystavena plivátka sublimátovým roztokem (1 : 1000) plněná.

Čištění. Boty čistí si žáci při vchodu do budovy o rohožky nebo mřížky pokaždé, když vcházejí. Školní světnice bylo by dobře mésti denně. Linoleum se po zametení vlhkým hadrem otře. Podlahy olejem napouštěné se metou pouze, ale občas maží se olejem nevysýchavým. (Úhledné to není. Podlahy vypadají nadmíru špinavě.) Umývání podlah děje se nejméně jednou do roka o prázdninách, a okna aspoň 4krát za rok i častěji dle potřeby jest očistiti.

Všech těchto vytčených zde požadavků dbá se u nás v Rakousku a jmenovitě v Čechách všude a jedině podlahy linoleem pokryté nejsou zde tak zavedeny jako tam. Ale vyzkoušeno na leta také ještě není, jak užitečné jest linoleum, zatím nelze zapříti, že v místnostech čerstvě zřízených dlouho bývá cítiti zápach dosti nemilý.

Oddělení B.

Hygiena vyučovdní a ústavů. V oddělení tomto jednalo se o vlivu školy na zdraví žáků i učitelů, o internátech a jejich vadách i přednostech, o jednoduché frekvenci školní, o přetížení žactva a učitelů, o únavě a chápavosti žáků a jich měření, o typografické výpravě knih.

V tomto oddělení bylo nadmíru různých minění, z nichž mnohonásobně vyznívalo odsuzování nynější školy. Bohužel jen málo výsledků lze zaznamenati z celého jednání, ježto se většinou obecenstvo stále se střídající omezilo na vyslechnutí té které přednášky, účastnilo se chvíli debaty, jež se skončila přijetím a schválením jednoho návrhu, aby v několika čtvrthodinách přijala pak jiná, zaměněná společnost mínění zcela protivné.

Dle rozmanitých přednášek působí škola nervosu učitelů i dětí, churavění různých orgánů, jako na př.: krátkozrakost, katarrhy krční atd. Konečně prý škola zaviňuje netečnost, a to jest výsledkem přetížení žactva i učitelstva. Přetížení pak zaviňuje rozmanitost předmětů a jich množství, mnoho hodin vyučovacích, přemáhání žactva úkoly a přípravou domácí, která připadá (protože mnozí žáci mají soukromé hodiny, kde se učí cizím řečem a hudbě), hlavně na čas noční. I žádalo se pak kategoricky: zmenšení počtu předmětů, snížení počtu týdenních hodin vyučovacích a konečně uvolnění odpůldne pro přípravu tím, že se zavede jednoduchá frekvence školní.

Přimlouvá se pak i celá řada hygieniků přítomných, hlavně doktorů mediciny, za zkrácení hodin vyučovacích na 45 minut a rozvrh dopoledne na 6 dob (hodin nelze říci) po 45 minutách s pěti přestávkami desetiminutovými. Jen tělocviku by se učilo, jako hrám, odpoledne.

Za jednoduchou frekvenci přimlouval se kde kdo. U nás bohužel nesnadno o ní mluviti, staví-li se tomu nepřekonatelná tou dobou překážka vyučování

dvěma zemským jazykům vedle sebe, v Haliči třem, čímž se počet hodin zvětší tak, že na jednoduché vyučování není pomyšlení, leč by se učilo někdy za dopoledne 6 hodin.

Žactvo i učitelstvo jest přetíženo, ale bohužel stává se heslo toto také často jen heslem válečným proti všemu, co se školou souvisí a uvítal proto každý učitel návrh ředitele gymnasia dr. Hergela z Ústí n. L., aby se touto frásí tak příliš často neplýtvalo, ale aby každý učitel v rámci svého předmětu se snažil odstraněním někdy se vyskytujícího ballastu práci zjednodušiti a žactvu uleviti.

Internáty prohlašují se za ideální přímo zařízení, zejména jsou-li spojeny se školami. Tu bylo líčeno tolik krás a předností, že bychom snadno byli uvedeni do starých dob hellenských, kde se dítě vychovávalo státem. Dozor prý tu je nejlepší, stravování, ošetřování nejpřiměřenější, zaměstnání nejzdravější, infekce ne-li nemožna, tedy aspoň nesmírně nesnadna, vyučování mnohem lepší i snazší. Připouštím, že mají internáty své dobré vlastnosti, na př. internát »Olivův« v Říčanech, na zdravém vzduchu, při polní práci nebo zaměstnání řemeslném, jemuž se děti již od malička věnují a v němž se vychovávají, ale ve velkých městech internát té ceny nemá, jako má dobré vychování rodinné. Souhlasím ovšem doslova s líčením internátů zakavkazských nebo internátů v Baku, jež líčil ředitel z Tiflisu, náš rodák Josef Drbohlav, který upozornil na nesnáze, s nimiž zápolí ruský student, jenž nenajde rodiny, u níž by ve městě se střední školou bydlel, jenž by tedy denně několik hodin trávil na bídné často cestě, nebo by, jak v Baku bylo líčeno, potuloval se celé doby po ulicích nebo místnostech se spustlou společností. Tam internát má svůj význam, ale i tam se vřele přimlouvají za vystěhování internátů na venkov, do lesnatých krajů a za spojení jich s hospodářstvím, zahradnictvím atd.

Upozornil jsem na naše internáty: český pensionát pro dívky, hraběcí Strakovskou akademii a uvedenou již »Olivovnu« v Říčanech, což bylo ředitelem Drbohlavem s díkem přijato.

Dosti zajímavé théma bylo *měření únavy a chápavosti žáků*; ale ukázalo se, že statistika jest jen kusá, poněvadž se týkala jen málo škol (dr. Sakaki z Yasusaburo v Japanu) nebo jen několika málo žáků a jen v málo předmětech. Jest třeba, měřiti dle jisté stejné míry u všech žáků téhož stáří a všech škol týmž způsobem, na stejné úloze v různých hodinách denních, a teprve pak bude lze činiti závěry i návrhy (dr. Altschul, učitel Patzak z Prahy). Dle dra. Wildermutha jest třeba stíhati také stopy únavy, nedostatečných schopností v alkoholismu předků i dětí a jim čeliti.

Oddělení C.

Hygienické přednášky pro učitele i žáky. Oddělení toto se zaměstnávalo hygienou školní jako předmětem vyučovacím a pak postavením i úkolem školního lékaře. Hlavní thema většiny přednášek bylo — poučovati žáky o různých poklescích pohlavních a jejich zamezování. Přednášek byla spousta, výsledek žádný. Bylo-li kde, bylo v tomto oddělení pozorovati, jak neustáleno jest o tomto předmětě mínění. Jeden řečník, doktor mediciny, vystoupil a tvrdil: Sexuelní výkony lze přirovnati k jiným přírodním, životním úkonům, jako jídlu, spaní. Učiňme dětem tyto úkony otevřenými, netajme se s nimi, nebo — páni učitelé ať o nich vykládají a pak přísně zkoušejí, čímž se pyl novoty a zajímavost s nich setře. (Smích! applaus.) Druhý řečník, ředitel dívčí školy, žádal prostičkými slovy, aby mu bylo řečeno několika větami aspoň, jak by on měl ve své škole o těchto věcech mluviti — (nový applaus). Poučení toho se mu ovšem nedostalo, ale přijato bylo všeobecně, že tento ve škole vykládati nemůže a nesmí. Žádá se v podstatě, aby o přestupcích pohlavních, hlavně o onanii, bylo jednáno co nejopatrněji a aby podezřelý žák byl pravidelně isolován a soukromě, ne před celými třídami poučován.

Staly se sice pokusy, že byli žáci vyšší, 5. 6. třídy gymnasijní svoláni a bylo jim vylíčeno nebezpečí prostituce, nákazy venerické, ale v zápětí na to bylo namítnuto, že čím křiklavější bude líčení nebezpečí nákazy, tím větší bude také pravděpodobnost onanie. A tak se debattovalo bez konce, až se odkázala celá věc patnáctičlenné komisi, která bude tři roky o věci přemýšleti, sbírati materiál a pak o příštím sjezdu přednese určité návrhy.

Do té doby budou učiti školní lékaři, kde jsou (v Uhrách na př.) o nemocech podobných; jinde bude se žádati zřizování míst školních lékařů, kteří by,

lépe jsouce honorováni, vyučovali hygieně a obstarávali zdravotnickou službu školní.

Vyučování hygieně, pokud nebude školních lékařů, má se díti tak, že by se ve fysice učilo o vzduchu, vodě, půdě, oděvu, topení, osvětlení, obydlí atd. Při přírodopise bylo by co možno nejvíce fysiologie a za to lze prý zkrátiti zoologii a botaniku. Obšírnější učení o parasitech člověka a choroboplodných zárodcích má býti provedeno. Učitelé mathematiky a přírodopisu pak by byli povinni na universitě poslouchati přednášky fysiologie a hygieny, stejně jako mají učitelé obecných škol v paedagogiu již delší dobu lékařské přednášky o hygieně (půl léta ve IV. ročníku po 1 hod. týdně). Učitelé přírodních věd pak by byli povinni nad to navštěvovati občas hygienické kursy na hygienických ústavech. Tamtéž měli by též ředitelé povinnost podrobně se vzdělati ve školní hygieně. Pomůcky vyučovací a názorniny by se musily opatřovati, jako jiné pomůcky učebné. Na konec se stěžuje na nehygienický soustavný tělocvik školní a žádá se co možná brzké a nejúplnější přilnutí k přírodě.

Oddělení D.

Tělesná výchova mládeže. Z části paedagogické, z části lékařské přednášky tohoto oddělení jednaly o výživě dětské, o vlivu školy na vývoj těla, o prostředcích, jimiž se soustavné potlačování vývoje dlouhým seděním, únavou provádí, a o prostředcích, jimiž se škoda z toho vzniklá napravuje. Největší část přednášek paedagogických nesla se ke hrám mládeže, o nichž se přemnoho píše a mluví, ale přemnoho theorie časem přednáší. Ideálně představuje si řešení her jich mecenáš krakovský dr. Jordán, jenž ztrativ nadějného jediného syna, na jeho památku založil na zakoupených fortifikačních pozemcích ohromné hřiště, největší v Rakousku, jež proměnil v park s nesčetnými odděleními pro různé hry, založil budovy, lázně, restaurace, v nichž se dětem levného občerstvení (chleba, mléka, ovoce) dostane, a pořídil nadání, z nichž se vydržuje celý sbor cvičitelů a správců her. Děti hrající mají uniformy primitivní, k dětem druží se pak ve hrách i dospělejší lidé, dělníci atd.

Všeobecná byla stížnost, že hry mládeže se proměňují v náruživý sport a závod, jmenovitě ozvaly se dosti vážné hlasy, i ředitele jednoho anglického internátu, proti přemrštěnému provozování »kopané«, již přímo prohlásil za hru, při které se snadno může z mezí hry vybočiti k surovosti.

Doporoučejí se běh, skok, pochody pravidelné, stoupání do vrchu, koupání, plavání a veslování a posléze cvičení na nářadí a s nářadím. Různé závody přeje si většina shromážděných dopouštěti jen ve třídách nejvyšších.

Oddělení E.

Nemoci a služba lékařská ve škole. Prof. dr. Leybuscher přednáší o nezbytnosti školních lékařů. Je-li škola povinností, stát má povinnost pečovati o její zařízení a zdravotnictví. V principu jde o kontrolu vlivu školy a domácnosti na mládež a její vývoj. Ale studovati tyto poměry sluší jen školnímu lékaři.

O sluchových defektech mluvil dr. Denker. Z 9432 zkoušených dítek mělo normální sluch (slyšet šeptati na vzdálenost 20—25 *m*) 5284 (56%). U ostatních jevila se slabší schopnost slyšeti nebo nedoslýchavost na jedno ucho jako následek dětských nemocí, hlavně spály, spalniček a chřipky. Jest tedy proti infekci těmito nemocemi tím více bojovati a chrániti děti od choroby i následků. Dr. Richter k tomu připojil přání, vymeziti povinnost lékaře školního, onemocnělé děti zdarma léčiti a s rodiči nemocných dětí vyhledávati přímý styk.

O nemocech nosu a hltanu jednáno bylo dr. Bresgenem a varováno před zanedbáváním rýmy, jež má v zápětí zánět vnitřního ucha, dýchání ústy a tudy snadné vysoušení sliznic krčních a snadné porušení dýchacích i hlasových ústrojů.

Z této a celé řady dalších přednášek vyznívalo však čím dál tím patrněji, že nedostačí jeden všeobecný lékař, nýbrž že jest třeba zvláštních lékařů specialistů pro nemoci ušní a nosohltanové, oční, zubní atd. Zejména že jest třeba zubní kliniky pro děti, ježto dle statistiky jsou mezi 4000 dětmi 104 se zdravým chrupem a 97·5% se zuby zkaženými; jest opravdu třeba rázné nápravy. Příčiny zkázy zubů jsou buď špatné ošetřování chrupu v mládí nebo špatná výživa nebo zatížení v celých generacích. U nás po výkladech konaných již před časem na sjezdech lékařských a přírodovědeckých lze znamenati jakési zlepšení péče o zuby. Referent

dr. Sickinger z Brna stěžoval si na nedostatečné ošetření chrupu mezi vojskem. Žádá nejen ustanovení dentistů, již by zdarma provozovali zubní techniku pro dítky školní, ale vyhrazuje hned, že by nesměli tito dentisté míti vůbec praxe privátní, aby nebyli závislí na výdělku, pročež by musil býti jich plat dle toho vyšší, čehož by bylo lze získati postátněním materiálu a praeparátů.

Za založení zápisníku hygienického přimlouvá se dr. Meder z Brna. V knize té má býti podrobný popis školní budovy, seznam nakažlivých nemocí, statistika prohlídek dětí školním lékařem. Z těchto záznamů pak by plynula poučení pro stavby budov nových, postup nemocí infekčních, cvičení školních lékařů.

Oddělení F.

Školy zvláštní. Školy pro slabomyslné, koktavé, epileptické děti, školy pro mrzáky, hluchoněmé, blbé, sanatoria pro nervosní dívky, ochrana proti zkřivení páteře — byly předmětem přednášek v této skupině. Přednášející byli většinou lékaři, učitelů bylo jen málo.

Všeobecně přijato bylo mínění, že všechny děti školou povinné není možno dle téže osnovy vyučovati, poněvadž jejich schopnosti nedopouštějí stejnoměrného postupu. Ale tím, že jsou děti přes tyto neshody v nadání pohromadě, nastává pro nadané únava z dlouhé chvíle, pro slabé přetížení prací. Žádá se proto zřízení trojí kategorie škol — pro nejnadanější, prostřední a nenadané — slabé. Třídy opakovací pro prostředně nadané žáky jsou parallelní s třídami pro nadané, ale žáci opakující lépe se učí s volněji pracujícími postoupivšími a dodělají se též konečného úspěchu uspokojivého. Ale tříd je méně o jednu nebo dvě, poněvadž jest pobyt v jednotlivých vyšších třídách nezbytně delší, učivo užší, zaokrouhlené. Pro děti slabé a slabomyslné jsou třídy pomocné, z nichž dítě polepšivši se může býti převedeno do třídy kategorie vyšší, prospívá-li tak dalece.

Než tyto třídy pro žáky slabší a pro slabomyslné musí míti zase jisté přednosti, aby se tam pracovati mohlo, a ty jsou: menší počet žáků, v třídách opakovacích po 35, v pomocných po 20, vybraný spolehlivý učitelský sbor, postup s učitelem z třídy nižší do vyšší, vyučování v odděleních, omezení a zaokrouhlení učiva s nižším měřítkem, odměňování žáků tříd pomocných při lepším úspěchu lázněmi, vysláním do feriální kolonie, teplými pokrmy atd.

Třídy opakovací vynikly v Mannheimu, zejména návštěvou dětí po delších nemocech, dětí nedoslýchavých a krátkozrakých a konečně dětí chorobných chudokrevných, nervosních. Hygienický dozor na menší počet dětí v těchto třídách jest tolikéž lékaři usnadněn.

Také pro mrzáky zřizují se sanatoria se školami, ale soukromě, ač jest to povinností států. V těchto školách jest nejen vyučovati předmětům obecným, ale též učiti řemeslům, jimiž by se pak mohl chorobný člověk nebo mrzák vyživovati, aniž by byl na obtíž rodině a příbuzným. Podobné sanatorium »Trüperovo« na Josefshöhe u Jeny vystavilo ve výstavce sbírku předmětů a jeden den i žáky s různými vadami, již před obecenstvem pracovali. (Jednoruké děvče pletlo na háčku, zasazeném ve dřevěné násadce, upevněné na stolku šroubem nebo na těle koženým pasem.) Důležito jest podržeti takovéto žáky i po vystoupení ze školy v patrnosti a podporovati je, aby nehynuli nouzí, zjednávati jim přiměřenou práci a odbyt jich výrobkům.

Ve všech školách těchto musí býti stálý lékař školní a musí ošetřovati pečlivě děti, jež by vedle zjevné nenapravitelné chyby tělesné ještě jinak churavěly.

Oddělení G.

Hygiena mládeže mimo školu. — Hygiena učitelských sborů. — Všeobecné přednášky. Sem sešlo se prvý den veliké množství posluchačů, hlavně učitelů, aby vyslechli mínění lékařů o mimoškolním zaměstnání. Debatta se rozpředla velmi živá a vedla ke konečnému závěru, že se má žák naučiti všemu ve škole, aby nemusil doma pracovati nic, že nemá býti domácích úkolů buď žádných nebo co nejméně, přípravy písemné malé, vyučování co možná málo, prázdna hodně, každé odpoledne a tělesných cvičení mnoho. V přednáškách těchto bylo mnoho čísel, jimž nelze věřiti. Bylo sečítáno na příklad, potřebuje-li žák na latinskou, řeckou, německou přípravu po 15—20 minutách, na mathematiku, dějepis, zeměpis, přírodopis zase po tolika minutách, že má, jak statistik ten (dr. Jäger z Hallu) uvedl, 8—9 hodin denně práce — a trvá na tom, že nemá denní zaměstnání přesahovati do 14 let 6 hodin i se školou, přes 14 let 7 hodin. Spáti pak že má dítě do 14 let 10

přes 14 let 9 hodin denně. Na to bylo odpověděno učitelem (Schanzem z Drážďan), že jsou přece předměty, jimž se musí také písemně učiti, na př. řeči cizí, obecenstvo pak hlavně proto hartusí proti úkolům, že se jimi domácí přičinění žáků ve škole přímo a nejrychleji dovozuje a ovšem pracováním domácích úkolů že se dítě nejvíce od jiného zaměstnání soukromého, někdy výdělkového (sbírání uhlí, pasení dobytka atd.) odvádí. Z toho neplyne ještě dosti pádný důvod pro zrušení úkolů, ale dobré jest žádati na učiteli, a takoví učitelové již dnes jsou, aby dovedl odhadnouti dobu, které jest třeba žáku k vypracování daného úkolu a aby dával úkoly přiměřené. V Rusku píše učitel do knihy k záznamu o úloze dobu potřebnou na vypracování. Náš způsob pak zaznamenávati v kalendáři úloh datum, aby dvě úlohy nebyly dány na týž den, jest dostatečnou zárukou, že se úlohami náš žák nepřetíží, jmenovitě, když se mu úkol v disposici ve škole propracuje téměř dopodrobna. Závěrku zvláštního nebylo a zůstalo zatím jen při pronesených míněních.

Paní prof. Krukenbergová přednášela o nezbytnosti povolávati ženy k spolupráci. Jest třeba znáti rodinné působení často škole nepřátelské, naopak jest známo, že při nedostatku školní hygieny zase sebe lepší práce rodiny bývá ve škole zmařena za chvíli; jest tedy nezbytno volati i matky a zkušené ženy do kuratorií škol a ustanovovati také školní *lékařky* pro školy dívčí.

V témž oddělení zahájen byl *boj proti nepřiměřenému* a *nezdravému oděvu,* zejména proti šněrovačce. Příčinou jsou dle dr. Flachsa z Drážďan nerozumní rodiče, ženoucí děti za módou, a příklad učitelek; za nejhorší zlo prohlašuje se tělocvik ve šněrovačce.

Učitel Thiel odkazuje tu na rodiče především. Učitel i lékař školní je bezmocný. Paní dvorní radová Helena z Forsterů přimlouvala se za rázný boj proti módě šněrovačkové, jíž otročí i rodiny i obchody. Žádá se pak zákonem zákaz šněrovačky.

O feriálních koloniích, o vyučování polnímu hospodářství, o mezinárodních výstavách hygienických, o vychovávání pro kosmopolitiku bylo pak přednášeno i debatováno téměř bez účastenství.

O hygieně učitelstva málo bylo pověděno a omezováno se hlavně jen na možnosti nákazy tuberkulosní, i jiné přenášené s učitele churavého na děti. Ovšem pak se žádalo, aby odstraněn byl takový učitel ze školy, až by se uzdravil.

Ve druhé plenární schůzi ve čtvrtek přednášel prof. dr. Johannessen z Kristianie o *vývoji a stavu školství v Norsku*, a vypravoval o zařízeních lidumilných i zákonitých, jimiž školství norské v krátké poměrně době bylo tak povzneseno. Hygiena školní jest velmi dobrá, čehož docíleno také povinným tělocvikem u hochů i dívek. Lékaři školní jsou všude. Lázně mají téměř všechny městské školy, a to vlažné sprchy. Stravování chudé mládeže ve školách se děje zdarma, zámožnějších za zcela malý peníz.

Dr. Le Gendre z Paříže pojednával francouzsky o *poměru žáka k učiteli, o možné nákaze a vlivu mravním.* Líčil hlavně poměry tuberkulosy a náchylnost k ní, již škola podporuje špatným vzduchem, únavou, a způsobuje bída, ubytování, původ z rodičů tuberkulosních nebo alkoholických. Horlil proti plivání, jímž se vzduch kolem churavých naplňuje bacilly, a žádal energicky ochrany v desinfekci chrchlů. Upozornil na olizování prstů, mazání tabulek slinami a žádal čištění místností tím způsobem, aby se podlahy utíraly vlhkými hadry. Doporučil pro děti tuberkulosou podezřelé zřízení škol v přímořských místech a nabádal k organisování škol tak, aby učitel nebyl přetěžován přemnohými dětmi, mezi nimiž by bylo více churavých, poněvadž mu snadno z ohromného napětí při vyučování a současném hlídání chorých hrozí nervosa.

Dr. Sickinger přednášel o *reformě škol v podobě organisování jich dle přirozených vloh.* Uvádí statistiku hlavně berlínskou, dle níž sotva 10% dětí vychodí školu celou normálně, bez opakování a bez odchodu před časem, čehož příčinou jest dle domnění řečníkova nepřípadné skupení mládeže bez určitých vloh do různých škol, a žádá, jako to v odborných schůzích bylo již řečeno, zřízení tříd parallelních pro velmi nadané a slabší žáky.

Prof. dr. Hueppe z Prahy přednášel o *samezení nákazy ve škole.* Žádal jmenování školních lékařů a nabádal, žádati pro ně malý obor působnosti, ale dosažitelný. Odůvodnil potřebu vymezení nemocí, jimž nelze čeliti jinak, než zavřením třídy. (Cholera, tyfus, úplavice, difterie, spála, tuberkulosa). Oznamování onemocnění bývá rodinou prováděno nedbale.

Jest třeba bojovati nejen proti nemocem, ale i proti jich příčinám. Nestačí jen ohlášení nemoci, ale jest třeba isolace, jež se neprovádí vždy tak, jak jest slušno. Přeje si vychování k čistotě a doporoučí spojiti feriální kolonii se školní hygienou.

Po té bylo přijato, aby byl druhý mezinárodní kongress pro školní hygienu konán v *Londýně*. (President Sir Lauder Brunton) v srpnu r. 1907.

Ve třetí schůzi plenární. v sobotu přednášel dr. Liebermann z Pešti o *úkole a vycvičení školního lékaře*. V Pešti mají školní lékaře, pro několik vždy škol jednoho. Vypočítával povinnosti jeho, pokud se týče školy, vyučování, ošetřování churavých dětí, a doporoučel na konec zřízení většího počtu lékařů, kteří by ve školách učili hygině. Přípravou k tomu má býti kurs na universitě, z něhož by vyšli frequentanti s approbací po theoretické a praktické zkoušce. Při té bylo by ukázati nejen ošetření žáka onemocnělého, nýbrž i praktický výstup učební. Vypočítávaje možnosti, do učebné osnovy vložiti hodiny pro hygienu, narazil přednášející na odpor, když se dotkl tu latiny a řečtiny, jinde mathematiky a přírodopisu, a bezděky se octl na stanovisku, k e se vlastně posluchači domnívali, že se přimlouvá za jednotnou střední školu.

Dr. med. a phil. James Kerr z Londýna vykládal pak o požadavcích *větrání ve škole* a demonstroval projekcí zařízení větrací v Americe a Anglii.

Závěrečná přednáška prof. dr. Skwortzova z Charkova nesla se za filosofickým výkladem *zásad vychování a vzdělání po stránce hygienické*.

Potom přijaty byly v plenu návrhy: Vypracovati plány normální budovy školní, návrh na společné vychování a vyučování dívek s chlapci, (pravý opak našich nynějších snah o pokud možno odděleném vyučování chlapců a dívek aspoň v 5. třídě), návrh na povinné učení tělocviku ve školách dívčích, zákaz nošení šněrovaček, zřízení klinik zubních pro dítky školní, zřízení kursu pro dentisty, kteří by pak děti ošetřovali, návrh na podávání nápojů všude ve školách, návrh na zřízení mezinárodní rady měst pro výchovu, návrh na občasné opakování výstav hygienických pomůcek vychovávacích a vyučovacích, návrh na vypracování formulářů pro statistiku úmrtnosti školní mládeže.

Když se byl dr. Mathieu přimluvil za pořádání třetího kongresu v Paříži, po vzájemném poděkování sjezd uzavřen o 1. hodině v sobotu dne 9. dubna 1904.

Fr. Krátký.

Studentské besedy. Aby se v mládeži studujících budila láska k umění a zároveň aby ti, kteří se učí zpěvu nebo hudbě, měli příležitost ukázati, co dovedou, zavedeny ve školním roce 1903—1904 na české zemské vyšší reálce v Kroměříži občasné hudební, pěvecké a deklamatorní produkce, t. zv. studentské besedy. Produkce ty konají se v aule a mají k nim všichni studující ústavu bezplatný přístup. Účinkují hlavně studující sami. První beseda konala se 19. prosince 1903, druhá 12. února 1903. Na programu 1. besedy byli Smetana (Věno), Dvořák (8 slov. tanec klavír), Nešvera (Ukolébavka — housle), Bendl (Skřivánčí písně), Beethoven (Smyčc. kvartet z C moll.), Pierné (Serenada — housle), deklamována Nerudova báseň Se srdcem rekovým a zazpívány některé písně národní (Bartoš-Janáček, Kytice). Na programu 2. besedy byli Smetana (Ouv. k Hubičce — piano), Ševčík (Český tanec — housle), Dvořák (Maličkosti — tercetto smyčc. s klavírem), Paganini (Adagio — housle), Dvořák (Hymna českého rolnictva), deklamováno z Kosmických písní a Zeyerův Abgar a zazpívány některé písně národní. Návštěva obou besed byla četná a bylo patrno, že posluchači byli zcela uspokojeni. Na školní rok 1903—1904 určeny ještě 2 takové besedy.

Anketa v boji proti chorobám pohlavním mládeže škol středních ve Lvově zahájena z iniciativy prof. *Szpilmana* a obírala se těmito otázkami: 1. Možností včasného rozpoznání případů pohlavní nákazy u mládeže školní, 2. poučováním o chorobě, 3. usnadněním léčení, isolováním nemocných, 4. profylaxí, 5. zřídly nákazy vůbec a nákazy mládeže zvláště,

6. kontrolou veřejných místností, krámů s potravinami a průmyslových závodů, 7. kontrolou prostituce.

Po úradě o jednotlivých bodech ankety zvolená komise dospěla k těmto závěrům:

1. Za jediný prostřed k k potlačení vzmáhajícího se počtu pohlavních chorob a příjice u mládeže škol středních pokládá anketa jmenování dostatečného počtu školních lékařů státních, kteří by byli členy sborů professorských.

2. Již nyní, nežli k tomu dojde, třeba školní radu zemskou oprávniti, aby poručila jistým lékařům dozor nad žactvem škol středních, zvláště za účelem vyšetření žactva ve směru chorob pohlavních. Byl by to ovšem prostředek polovičatý, ale aspoň z části by zlu pomohl.

3. Bylo by třeba již nyní obnoviti ustanovení, aby professorské sbory právě tak, jako se to děje při jiných chorobách nakažlivých, řídily pochybné případy z oboru chorob pohlavních na fysikát, aby se o podstatě věci zjednalo jasno.

4. Ředitelé ústavů buďtež vyzváni, aby nemocným žákům bylo usnadněno, by mohli hledati pomoci v ordinačních hodinách léčebných ústavů, a současně budiž jim vpraveno přesvědčení, že nemocný žák je nešťastník a ne vinník, jenž má býti potrestán.

5. Lékařům policejním budiž rozšířením jich exekutivy, zkrátka vším možným způsobem usnadněno vyšetřovati všechny prostitutky, zejména ty, které se vymykají kontrole. Toho účelu dosáhne se co možná častými prohlídkami policejními. (Zdrowie, XX., 1904, seszyt 3.)

Opatřiti školy krabicemi s materiálem obvazovým rozhodl se nedávno německý spolek pro školní hygienu. Umožní se tím, aby se dostalo první pomoci při nehodách a náhlých onemocněních dětem skrze učitele, ještě než přijde lékař. Návrh ten stal se ovšem hlavně se zřetelem na možný úraz v tělocvičných hodinách. Aby se první pomoc mohla poskytovati co nejvydatnější, ustanoveno, že se má na učitelských ústavech o ní přednášeti. (Zeitschrift für Schulgesundheitspflege, 1904, Nr. 8.)

Jak se mají knihy a časopisy tisknouti, položili si za úkol zjistiti vratislavský okulista prof. H. *Cohn* a dr. ph. R. *Rübencamp*. Spis jejich vyšel loni v Brunšviku u Viewega a stojí 2 M 80 pf. Autoři znova zastávají starý požadavek, aby se knihy a časopisy tiskly co možná velikými písmeny. Nejmenší písmo nemá býti nižší nežli 1·5 *mm*, mezera mezi dvěma slovy nemá býti menší nežli 2·5 *mm*, nejtenší tah písmene nemá býti tenší nežli 0·25 *mm*, nejdelší řádek nemá býti delší nežli 100 *mm* a největší počet písmen na jedné řádce má obnášeti jenom 60. Dále hájí Cohn druhu literek zvaného »antiqua« a žádá intensivně černou barvu tiskařskou. Jenom kapitola o papíru a černi pochází od technika Rübencampa. Ostatní statě jsou od prof. Cohna. Snahy Cohnovy docílily již všeliké nápravy i tam, kde nelze kráčeti s ním ve všech jeho vývodech důsledně. Bylo by žádoucí, aby spořivost na tomto poli neměla místa. Především energicky toho žádáme u školních knih a veškeré četby školní mládeže. Hřešíme všichni proti tomuto jistě zdravému požadavku, třeba nejsme všichni tací hříšníci, jako vydavatelé anglických lékařských časopisů tak drobně tištěných, že vskutku ničí oči. Mnoho škody nadělala netečnost lékařů zvláště očních, kteří si počínali, jakoby krátkozrakost byla nutným

zlem, ničeho proti ní praeventivně nečiníce. Ale mělo by se také uvážiti, že oko, které se stalo námahou krátkozrakým, je současně degenerováno. Kdyby byly děti lépe tělesně vyzbrojeny, kdyby byly zdatnější, nestávaly by se tak snadno krátkozrakými. Počet obrýlených osob je také němým, ale výmluvným svědkem tělesného úpadku současného člověka.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien otiskl ve 3. seš. 55. ročníku (z dubna 1904) v zaslánu tuto prosbu známého pracovníka v oboru školské hygieny prof. dra. L. Burgersteina:

Ve spisku drem. B. sepsaném a nákladem c. k. knihoskladu t. r. s názvem »Gesundheitsregeln für Schüler und Schülerinen« (za 10 h) vydaném jsou také veršované průpovídky zdravotnické, které by si žáci mohli vštípiti v pamět, a to jak z lidových přísloví a úsloví, tak i z krásného písemnictví. Pro různá odvětví školského zdravotnictví nebylo autorovi známo stejně vhodných průpovědí, pro některé na př. o hygienické ceně střídmosti dostatek, pro některé kapitoly téměř žádné. Obrací se proto s prosbou na pány kollegy o podobná rčení nebo veršíky ať již původu lidového či z literatur (tyto případně s udáním pramene), a to kollegy i rakouských ústavů neněmeckých, zejména také proto, poněvadž má brožurka býti přeložena i do jiných jazykův a pro tyto překlady by ovšem průpovědi v původním jazyce byly zvláště vítány. Adressa: Vídeň, VI/2 Bürgerspital-gasse Nr. 28, po případě i redakce t. l. jest ochotna příspěvky sebrati a najednou zaslati. *K.*

Stipendia pro germanisty. Dr. K. Prodinger přimlouvá se ve spolkovém orgáně německých professorských spolků severočeského a brněnského (Mitteilungen), aby byla zřízena stipendia pro germanisty analogická stipendiím pro učitele jazyků klassických. Vycházeje od veršů

»Willst den Dichter Du versteh'n,
Muszt in Dichters Lande geh'n,«

ptá se, není-li stejně oprávněn požadavek, aby germanista viděl Weimar s archivem Goethovým a Schillerovým Marbach se Schillerovým museem, Jenu atd., právě jako učitelé klassických jazyků vyhledávají památná místa v Italii a Řecku. Při tom byli by germanisté proti učitelům klassických jazyků u výhodě, poněvadž tito vlastně mohou uviděti jen ssutiny a zříceniny, kdežto památky po básnících novověkých zachovány neporušeny. Na námitku, že právě proto doba básníků novověkých nám jest dosud tak blízká, že jejich dílům rozumíme i bez návštěvy jejich rodných míst a krajů, odpovídá poukazem na změny v poměrech a zvycích, kterými život proběhl v posledních padesáti letech. Daleko ovšem váží vliv krajiny, který obráží se pravidlem i ve slohu i základním rázu poesie básníkovy, jak zřetelně lze ukázati na př. na rozdíle poesie Roseggerovy a Gottfrieda Kellera. I na námitku, že výlet na tato místa není od nás tak drahý, lze odpověděti, že nejde jen o výlet, o návštěvu, o shlédnutí, ač i to by bylo nákladné, kdyby někdo chtěl projeti všemi místy, kudy kráčel Goethe, nýbrž o pobyt, za něhož by učitel místa i krajinu mohl poznati.

K tomu několik poznámek. Platí-li důvody uvedené pro německé učitele, jsou dvojnásob platny i pro učitele němčiny u nás, kterým by pobyt v Německu přinésti mohl vedle hlubšího porozumění pro německou poesii i vzpružení a rozhojnění jazykové ohebnosti i zásoby slovní,

a mohl býti stejně prospěšný pro učitele i žáky jako jest pobyt učitelů francouzštiny ve Francii a Švýcarech a učitelů angličtiny v Anglii. — Kdyby ostatně bylo uvedených důvodů málo, mohl by se uvésti i ten, jakým osvěžením by cesta taková byla při nynějším přetížení učitelů moderních jazyků na našich přeplněných středních školách, ač-li ovšem by důvod lidskosti pro to co vážil. —a.

Praktická cvičení fysikální na školách středních. Jak oznamují »Vierteljahrsberichte des Wiener Vereines zur Förderung des physikalischen und chemischen Unterrichtes« (IX. Ročník, 1. seš.), svolil pan minister kultu a vyučování, aby zavedena byla na zkoušku praktická cvičení fysikální ve druhém pololetí tohoto školního roku na první státní reálce v II. okresu a na reálce v XX. okresu ve Vídni. Na prvém z jmenovaných ústavů konají se tato cvičení se žáky čtvrté třídy, kteří se k nim dobrovolně přihlásili, jednou v týdnu dvě hodiny odpoledne vedením prof. dr. Schillinga. Tím bylo částečně vyhověno resoluci, přijaté v odboru pro vědy mathem. a přírodní VIII. sjezdu českého professorstva (referent prof. Libický), jakož i thesím, přijatým ve fysikální sekci VIII. sjezdu německých professorů středních škol ve Vídni (referent prof. dr. Schilling). Lze se nadíti, že výsledky, docílené při těchto pokusech, budou uspokojivé a že následkem toho rozšířena budou tato cvičení i na jiné ústavy.

Střední škola a slovanská vzájemnost. K poznámce naší v čísle 3., pokud naše střední škola pěstuje slovanskou vzájemnost, našli jsme dotvrzení v Museu, orgánu professorstva polského roč. XIX. Dr. Leciejowski referuje na str. 642—649 o 6 rozpravách z výročních zpráv českých středních škol (Brno G. 1901/2, Písek G., Jičín G., Smíchov RG., Praha—III. R. vesměs 1902), pokud pojednávají o otázkách paedagogických. V úvodě, který svým referátům předeslal, poznamenává, jak z programů slovanských středních škol patrno, že professoři a studenti čeští mnohem více se obírají literaturou polskou než polští literaturou naší. Čeští professoři dávají themata úkolů z polské literatury, o které tedy patrně ve škole promlouvají, studenti berou z ní látku ke svým řečnickým cvičením. Řada dokladů, které dr. L. uvádí, svědčí prý dle jeho slov dostatečně, že polská literatura není nám cizí. *J. V.*

Škola a tuberkulosa. Na sjezdu proti tuberkulose v Berlíně bylo uznáno, že škola má míti přední úlohu v boji proti tuberkulose. Jest choroba ta za prvé infekční a podruhé je léčitelna. Protože tuberkulosa může býti vyléčena, radno děti, které jsou stiženy tuberkulosou, ze školy vymýtiti na jistou dobu, aby se mohly vydatně léčiti. Nejlépe by bylo umístiti je ve zvláštním ústavu. Tuberkulosní učitelé mají býti zproštěni, pokud se léčí, všeho vyučování a měli by se do školy vrátiti teprve tenkráte, když jich stav nebude buditi obav, že by mohli nákazu tuberkulosní šířiti. Aby se žactvo uchránilo tuberkulosy, třeba prováděti všecko, co působí přímo neb nepřímo proti postupu tuberkulosy (fysická výchova tělesná, otužování, volba vhodného povolání a pečlivý život dle zásad hygieny).

(Das Schulhaus, 1903, Nr. 10.)

Útulky pro studující v Nov. Yorku. U nás nemáme ani s dostatek útulků pro chudou mládež obecných škol, ve Spoj. Státech mají útulky i pro mládež studující. V Nov. Yorku jest jich 22, dílem pro hochy, dílem pro dívky nebo pro studující obého pohlaví starší 14 let. Otevřeny jsou od 8 hod. ráno do 10 hodin

večer. Jakmile se otevrou dvéře útulků, jsou ihned místnosti jejich naplněny mládeží, která se oddává buď hrám, čtení neb učení ve skupinách. Vedle hlavní místnosti jsou světnice, kde se studující cvičí v přednášení, v rozhovorech za přispění zvláštních učitelů, kteří žákům pomáhají a vysvětlují, co žákům ze školy není dosti jasným. Z útulků těch mají prospěch zejména dívky. Jednou nebo dvakráte v týdni konají se v útulcích zajímavé přednášky, tak že útulky stávají se milými i mládeži universitní i dospělým.

Zkoušky pro učitelství na gymnasiích, školách reálných a na dívčích lyceích. V letním období zkušebním školního roku 1903/4 přihlásili se ke zkouškám klausurním a ústním 133 kandidáti. Z těchto dosáhlo plné approbace 58 kandidátů, vedle toho rozšířili svou approbaci 3 kandidáti.

Dle odborů zkušebních, jak je předpisuje zkušební řád v odstavci VI., roztřiďují se approbovaní kandidáti, jak následují:

Obor *a*). Klassická filologie jako předmět hlavní, čeština jako předmět vedlejší: pp. Fiala Ladislav, Kníže Rudolf, Mašner František, Mazánek Alois, Říha Jindřich, Vaněk Ferdinand.

Obor *b*). Čeština jako předmět hlavní, klassická filologie jako předmět vedlejší: p. Hujer Oldřich.

Obor *c*). Dějepis a zeměpis jako předměty hlavní: pp. Hnídek Frant., Horák Bohuslav, Chabr Václav, Kotěšovec Oldřich, Linda Václav, Pešek Josef, Pícha Otto, Polesný Karel, Profeld Bedřich, Severa Václav, Smolík Vít, Sůsa Karel, Škroch Cyrill, Učeň František, slečna Sládková Anna.

Obor *d*). Mathematika a fysika jako předměty hlavní: pp. Gardavský Ladislav, Lis Matěj, Malíř Josef, Nerad Jiří, Procházka Jindřich, Steffal Simon.

Obor *e*). Přírodopis jako předmět hlavní, mathematika a fysika jako předměty vedlejší: pp. Fiala Ladislav, Košťál Oldřich, Langmajer František, Prchlík Antonín, Rosický Vojtěch, Wilhelm Jan. Woldřich Josef.

Obor g_1). Čeština a němčina jako předměty hlavní pro školy reálné: pp. Divoký Methoděj, Geiger Josef, Holý Josef, Steffel Václav, Stejskal Jan, Vondruška Robert.

Dle článku VI. 4. řádu zkušebního též pro gymnasia: pp. Kocourek František, Svoboda Josef.

Obor g_2). Čeština a francouzština jako předměty hlavní pro školy reálné: pp. Papírník František, Veitz Jan.

Obor g_3). Němčina a francouzština jako předměty hlavní pro školy reálné: pp. Bláha Arnošt, Cechl Jaroslav, Jahn Viktor, Jelínek Jan, Princ Petr, Šimek Otakar, Šustr Jan.

Obor *i*). Mathematika a deskriptiva jako předměty hlavní: p. Rašín Karel.

Obor k_1). Chemie jako předmět hlavní, mathematika a fysika jako předměty vedlejší: pp. Freyn Václav, Novák Josef, Prokeš Karel, Veselý Josef.

Obor k_2). Chemie jako předmět hlavní, zeměpis a fysika jako předměty vedlejší: p. Strádal Jan.

Approbaci svou rozšířili: p. Janda Viktor, approbovaný z přírodopisu jako předmětu hlavního, z chemie a fysiky jako předmětů vedlejších, též na chemii jako předmět hlavní; pp. Spal František, Vaňura Alois approbovaní z češtiny a němčiny jako předmětů hlavních pro školy reálné z týchž předmětů též pro gymnasia.

Ve stadiu zkušebním zůstali 72 kandidáti, kteří buď dovršili teprve prvou část svých zkoušek, dle článku VII. řádu zkušebního, anebo dosáhli approbace jen pro třídy nižší anebo byli reprobováni. *S.*

Osobní. Řádný prof. české techniky v Brně *Jan Sobotka* jmenován řádným prof. mathematiky na české universitě v Praze. — Prof. st. gymnasia v Čáslavi *Josef Patočka* jmenován okr. šk. inspektorem pro české školy šk. okresů turnovského, libereckého a jabloneckého. — Ředitel měšť. školy ve Vysokém n. J. *Ant. Vancl* jmenován byl okr. šk. inspektorem pro české školy v českém a německém šk. okrese královédvorském. — Prof. st. reálky české v Praze-III. dr. *Jos. Janko* jmenován soukr. docentem srovnávací grammatiky germánských řečí na č. universitě v Praze. — Učiteli odborné školy sochařské v Hořicích *Václ. Suchomelovi* udělen titul professorský. — Řediteli st. gymnasia ve Slaném *Janu Říhovi* udělen při odchodu na vyžádaný odpočinek titul vládního rady s prom. tax. — Soukr. a honor. docent české techniky v Praze architekt *R. Kříženecký* stal se mimořádným professorem téže vys. školy. — Inženýr při kanalisaci Labe a Vltavy *Jos. Petřík* jmenován byl soukr. docentem na české technice v Praze. — Cvičný učitel učit. ústavu v Král. Hradci *Fr. Příbík* obdržel při odchodu na odpočinek zlatý záslužný kříž. — Učitel odb. šk. pro umělé zámečnictví v Kr. Hradci *Rud. Němec* jmenován učitelem IX. hodn. třídy. — Učitel odb. šk. keramické v Bechyni *Václ. Mařan* jmenován učitelem X. hodn. tř. — Okr. šk. inspektor v Kolíně *Jos. Libický* jmenován okr. šk. inspektorem pro české školy šk. okresu vinohradského. — Dvorní rada *Bart. Pavlíček* vyznamenán byl při odchodu na vyžádaný odpočinek rytířským křížem řádu Leopoldova. — Ředitel reálky v Žižkově *Fr. Bílý* jmenován byl členem c. k. zemské šk. rady na zbývající část tohoto funkčního období. — Vládní rada a ředitel odb. školy sochařské v Hořicích *Vilém Dokoupil* jmenován inspektorem průmyslového školství a přidělen ministeriu k. a v. — Prof. čes. st. gymnasia na Král. Vinohradech dr. *Em. Peroutka* jmenován byl soukr. docentem řeckých a římských dějin na č. universitě v Praze.

Úmrtí. V Karlíně zemřel dne 5. května t. r. prof. VII. tř. hod. Karel Bedroš, katecheta ústavu (NbČ) ve věku 58 let; narodil se v Napajedlech na M. r. 1846, skut. jmenován 1880; pochován byl 7. května na hřbitově Olšanském. — Ve St. Lysé, kde byl na zotavenou, zemřel dne 1. června t. r. prof. reálky žižkovské Bohuslav Beneš (K). Převezen byl na Žižkov a pohřben dne 4. června na hřbitově Olšanském. Zesnulý narodil se v Praze 1853, skut. jmenován 1898. Mladý ústav ztratil v něm neobyčejně horlivého a zkušeného pracovníka, prof. sbor zvláště milého kollegu, žactvo dobrého rádce a příznivce.

Z ruchu stavovského.

Dvě jubilea.

Časová vzpomínka. Řed. **Jan Šafránek.** *Praha.*

Stav učitelstva středních škol v našem mocnářství slaviti bude letos *první století* svého trvání. Na rozdíl od staré školy latinské, v níž učili řádoví duchovní dle soustavy *učitelů třídních*, otevřelo se císařským dekretem dvorským ze dne *23. července 1804* nové pole pro učitelské a vychovatelské působení *osobám stavu světského, odborně vzdělaným, po zákonu způsobilým*, když vedle učitelů stavu duchovního zřízen byl *stav světských učitelů gymnasijních*. Zajímavo je, že *současně uveden byl do gymnasií jazyk řecký jako obligátní předmět školní učby*. Ježto pak obě ty novoty znamenají předůležitý *obrat* ve vývoji školském a jsou takřka *mezníky dvou dob*, nebude snad nevhodno stručně jich se dotknouti.

I.

Jako ve všech oborech veřejného života, podobně i v zřízení školském staly se pronikavé změny za panování veliké císařovny a královny *Marie Teresie*. Záležitosti školské prohlášeny za politicum a vrchní dozor nad nimi uznán za právo státní moci. Když při provádění zásad těch narazila dvorská komise školní na tuhý odpor řádu jezuitského, jenž tou dobou měl ve své ruce téměř všecko školní vyučování, proneseno bylo roku 1770 poprvé heslo, volající po *zvláštním světském stavu učitelském*. V státní radě toho léta svolané, aby o změnách studijních osnov bylo důkladně porokováno, navrhl *ministr hrabě Pergen*, aby *odstraněni* byli vůbec z gymnasií všichni učitelé duchovní, zejména učitelé řádoví, a aby *nahrazeni* byli *učiteli odbornými*, kteří by po německu vyučovali. Císařovna vyslechla odůvodnění Pergenovo a nejvyšším rozhodnutím ze dne 16. dubna 1771 uložila mu, by předložil rozpočet nákladu, který by vzešel státu ustanovením světských učitelů. Pergen žádal roční náklad jednoho milionu zlatých. Ale tehdy po válce sedmileté nebylo naprosto možno najíti zdroj, z něhož by nový náklad mohl býti uhrazován; proto, když bylo i patrno, že by najednou nebylo lze opatřiti odborné i způsobilé učitele světské v tom počtu, jak ho bylo třeba, upustilo se zatím od Pergenovy myšlenky. Od roku 1776/7—1804/5 byla gymnasia na základě císařské sankce ze dne 13. října 1775 ústavy *pětitřídními*, ponechána v nich na dále *soustava učitelů třídních* a vyučování se řídilo osnovou učeného piaristy Gratiana Marxa.

Teprve za *vlády císaře Františka I.* ideje novohumanismu zúrodnily blahodárně roli rakouského školství. Zásad, kterých s nadšením hájili velicí duchové jako Herder, Göthe, Vilém Humboldt, Bedřich A. Wolf, ujali se také u nás někteří duchové osvícení. V prvé řadě byl to *piarista František Innocenc Lang* od r. 1784—90 professor poetiky od 1792 až 1800 praefekt piaristského gymnasia ve Vídni.

V hojných úvahách, zvláště složených, přimlouval se za provedení soustavy učitelů *odborných* a dokazoval, že naukový rozkvět jen tehdy jest možný, konají-li na gymnasiích vyučování učitelé odborně vzdělaní a konají-li je toliko v předmětech, pro něž mají zvláštní vědeckou způsobilost, zůstávajíce pro všechen svůj život v stálém styku s vědeckými snahami svého odboru. Rozdělení dosavadní, dle něhož za *hlavní* předměty pokládány byly: náboženství, latina, rhetorika a poetika, Lang odsuzoval a nepokrytě hájil nezbytnosti reformy, aby také dosavadní *vedlejší* předměty: dějepis, zeměpis, přírodní vědy, mathematika a řečtina staly se předměty rovnocennými; jimi teprve že položen bude základ k vědeckému rázu, jehož tak potřebí škole střední. Na nejvyšší rozkaz Lang vypracoval novou učebnou osnovu pro rakouská gymnasia, jíž se dostalo *23. července 1804* císařského schválení. Lang byl první, jenž prohlásil, že má býti cílem a účelem gymnasia opatřovati obecné vzdělání a do základních rysů své soustavy uložil jádro potomního nástinu organisačního z roku 1849.

Aby si žáci gymnasijní kromě řečí a vědomostí slohových opatřili také užitečné vědomosti věcné, zřídilo se při každém gymnasiu po *dvou* nebo po *třech nových místech učitelů odborných*, kteří měli vyučovati

vědám přírodním, zeměpisu a dějepisu, mathematice a řečtině; pro vyučování náboženská ustanoveni zvláštní katecheti. Dle potřeby a podle místních poměrů přidělen každému odborníkovi určitý počet týdenních hodin vyučovacích a uloženo, aby žádný z předmětů nebyl zanedbáván, ani aby žádný na újmu ostatních nebyl v popředí kladen a aby každý z učitelů v oboru svém vědecky dále se vzdělával. Vyučování v řečtině přešlo na způsobilé professory humanitní.

Lang stal se potom ředitelem studií a členem studijní komise dvorské, posléze dvorním radou. Ale jeho osnova se netěšila dlouhému trvání. Byvši v Dolních Rakousích zavedena školním rokem 1805/6, v ostatních pak zemích rokem 1808/9, měla platnost jen do roku 1818. Vadil jí především nedostatek učebnic, nedostatek učitelských sil, které by se byly na universitě odborně vzdělaly. A tak není divu, že se obrátilo proti ní veřejné mínění, které sice připouštělo, že větší záruku vědeckého vzdělání poskytují učitelé odborní, ale tvrdilo, že soustava učitelů třídních jest pro rodiče po stránce paedagogické mnohem pohodlnější, zvláště když soustředěním všeho vyučování v jediné ruce chrání se od přetěžování. Nescházelo arci obránců soustavy Langovy, kteří dovozovali, že není vadou systému, jestliže tu a tam v jednotlivých předmětech z horlivosti se zabíhalo dále než bylo potřebí; vinu všeho hledali v nedostatečných učebnicích, které nutí svědomitého a vědecky vzdělaného učitele, aby sám si razil nové dráhy, nemá-li spolehlivých pomůcek. Lang sám houževnatě hájil své soustavy z plného přesvědčení; ale mocných proudů, které ničily jeho dílo, nezadržel. Kostky byly vrženy. Nejvyšším reskriptem ze dne *28. srpna 1818* vydaným v Badenu *odstraněna byla soustava učitelů odborných*: »Jest mou vůlí, aby vyučování na všech gymnasiích mých států konáno bylo opětně od učitelů třídních dle těchto modifikací: *a*) v každé třídě gymnasijní *bude jeden učitel učiti všem předmětům, hlavním i vedlejším, kromě náboženství. b)* Katecheta, který nesmí býti učitelem třídním, vyučovati bude pouze náboženství na všech stupních gymnasijního učení *c)* Třídní učitel postupuje se svými žáky všemi třídami učení grammatikálního, po jehož skončení vrátí se zase do třídy první. *d)* Má-li také v humanitních třídách ustanoven býti jeden učitel a má-li tento se žáky postoupiti do třídy druhé, o tom čeká se ještě dobré zdání studijní komise.« Dekretem dvorní komise studijní ze *dne 5. září 1818* nařízeno spolu *obecně, aby na každém gymnasiu zřízeny byly čtyři třídy grammatikální* a aby posavadním učitelům odborným přidělila se třída, pro kterou by byli nejzpůsobilejší.

Zatlačena sice byla podmínka pro vývoj zvláštního stavu učitelského nad jiné důležitá, ale stav učitelů světských na školách středních již *zůstal*; dekretem dvorské studijní komise ze dne 18. září 1826 čís. 4412 na základě císařského nařízení ze dne 9. září téhož roku uloženo bylo *stabilisování* gymnasijních učitelů po tříletém provisoriu, určeny veřejné fondy, z nichž by se gymnasijním praefektům, učitelům a katechetům po *dokonané desítileté službě* plat o třetinu *zvýšený* vyplácel a přiznáno jim právo, aby po *třiceti* letech při nedostatku sil tělesných s plným služným odcházeli na zasloužený odpočinek. Vynikajícím silám ustanovil dekret dvorské komise ze dne 14. února 1831 decennální přídavky ročních 100 zlatých, nemohly-li postoupiti.

Tak trvaly poměry až do památného roku 1848. Reformou *universitního* zřízení vřaděna byla fakulta filosofická do počtu fakult ostatních jako *rovnoprávná, se svobodou učení*, kdežto dříve sloužila za jakési *předbraní* studií na vysokých školách. Gymnasia se stala ústavy *osmitřídními* a obnoveno na nich opětně vyučování silami odbornými. Sluší pokládati vděčně za zásluhu prvního rakouského ministra duchovních záležitostí a vyučování, hraběte *Lva Thuna,* že odhodlal se provésti reformní dílo výtečného filosofa dra. *Frant. Exnera* a *Heřmana Bonitze* a že doporučil na nejvyšším místě schválení »*Nástinu organisace gymnasií a reálek v Rakousku*«. *Jeho Veličenstvo ráčilo 16. září 1849 dáti nejmilostivěji k tomu Své svolení*, na jehož základě v školním roce 1849/50 v život vstoupila *soustava odborného vyučování*. V organisačním nástinu přiznáno článkem 91. právo státi se *řádným* učitelem jenom těm, kdož dle zákona ze dne 30. srpna 1849 čís. 5880 *si opatřili k vyučování na střední škole náležitou kvalifikaci před zvláštní zkušební komisí státní.* Nařízeno, aby na normálním gymnasiu bylo systemisováno dvanácte učitelských míst (§ 93.) a dle § 98. nedovolovalo se více, aby jeden učitel učil ve třídě všem předmětům, nýbrž aby se vyučování učitelů na gymnasiích řídilo jich vědeckou způsobilostí. Jeden z řádných učitelů, jenž ve třídě poměrně nejvíce hodin má, stává se dle dobrého zdání ředitelova výchovnou autoritou této třídy, béře na sebe jako *třídní učitel* řadu povinností, *ale jen po výchovné stránce, nikoli* (jako dříve také) *po stránce didaktické* (§ 97.). *Když pak Nejvyšším nařízením ze dne 16. prosince 1854 schválen byl provisorní nový řád gymnasijní definitivně, bylo tím zabezpečeno trvání světského stavu učitelského na školách středních.*

Co za těch *padesáte let* bylo od nového toho činitele vykonáno ku prospěchu lidstva, vymyká se z rámce naší úvahy. Ale vděčná vzpomínka naše po zásluze náleží oněm průkopníkům veliké reformy, kteří *před sto lety začali* raziti dráhu myšlence, aby svěřeno bylo střední školství po zákonu kvalifikovaným odborníkům; neméně vděčně vzpomínati nám dlužno těch, kteří *před padesáti lety* o to se postarali, aby zřízení odborného stavu professorstva středních škol bylo trvalé. V duchu zalétni mysl naše do arkád vídeňské Almae Matris k jich pomníku; v duchu aspoň vavřínem vděčné vzpomínky ozdobme jména reformátorů hraběte Lva Thuna, Františka Exnera a Heřmana Bonitze; jejich universitní pomník vídeňský jest slabým pouze odstínem onoho pomníku, jejž zbudovali sobě svými zásluhami. A žehnají památce jejich všichni národové říše, že dali Rakousku *původní, vlastní organisaci středoškolskou.* To jejich monumentum aere perennius!

II.

Císařským dekretem ze dne 23. července 1804 současně s prvním pokusem odborného vyučování uveden jest do gymnasií našich jazyk řecký jako *obligátní* předmět školní učby. Pro závažné překážky vyvíjelo se zvolna učení to v praxi školské a bylo třeba plných *padesáti let*, nežli se mu podařilo nabýti náležitého a zaslouženého významu *vedle* vyučování jazyku latinskému, jehož primát příliš hluboko tkvěl v půdě naukového zřízení na újmu ostatních disciplin. Ve vyučovací soustavě

gymnasijní trvá tedy *obligatorní* učení jazyku řeckému *plné století*, a ježto záhy se dovrší *půl století* rovnoprávnosti jeho a rovnocennosti v studiích humanitních s latinou, budiž i tomuto druhému jubileu věnováno několik řádků.[1])

Již dvorní dekret ze dne 16. listopadu 1735 mezi jinými požadavky vykazoval na čtvrtém místě přání císaře Karla VI., aby se na gymnasiích obecně učilo jazyku řeckému. »Und demnach, pro Quarto, auch die Griechische Sprache zu einer wohl eingerichteten Universitaet gehöret, ja in ein und anderer Facultaet erforderlich ist: als solle auch diese Sprach nebst der Lateinischen, eodem servato docendi ordine, per classes, die Woche zweymal wenigstens durch eine halbe Stunde tradiret und die Discipuli zu mehrerm Fleisz und Application hierinnfalls verhalten werden.« (Cod. Austr. IV. 887.) Nařízení císařovny Marie Teresie ze dne 25. června 1752 uznávalo, že vyučování řečtině jest velice užitečno; pročež aby mládeži studující usnadněno bylo v ní prospívati, stalo se opatření, že vyučoval řečtině zvláštní professor universitní ve třídách humanitních na oněch gymnasiích, která byla s universitami spojena (na př. naše akademické gymnasium).

Dokud byla gymnasia pětitřídní, rozeznávaly se na nich předměty hlavní a vedlejší. K prvním náleželo náboženství, latina, rhetorika, poetika; k vedlejším se počítal dějepis, řečtina, mathematika, vědy přírodní, mythologie a starožitnosti. Řečtině se vyučovalo v druhé a třetí třídě grammatikální, pak v obou třídách humanitních. V grammatice byly upraveny vzorce deklinační dle methody tabellární, tehdy vyhlašované za nejlepší; k nim se řadila cvičení větná, dle pádů spořádaná, majíce pro snadnější pochopení meziřádkový překlad latinský. Přízvukování nebylo. Na příklad: první sklonění cvičilo se na čtyřech postupných vzorech: *νεανιας*, *προφητης*, *γλωσσα*, *πυλη*. Ve cvičení větném hledali žáci pády substantivné dle otázek: Kdo? čí, koho?, komu čemu? atd. Věty pak (aspoň řádek) takto vypadaly:

῾Ο παιδοτιρβης διδασκει Μαθητης μανθανει. ῾Η δεσποινα δεσποζει.
ludimagister docet. discipulus discit. domina dominatur.
῾Η δουλη δουλευει.
ancilla servit.

V dalších cvičeních podložené významy latinské jen orientovaly; smyslu najíti musil žák sám:

γλωσσα πολλους εις ολεθρον ηγαγεν. Ανειλε παντας τους παιδας.
lingua multus in pernicies adduco. Occido omnis puer.
Συ λεγε, ῾α πρεπει.
Tu loquor, qui decet.

V třídách humanitních byla při řečtině jazykem vyučovacím latina. Učebnice měla titul: Institutionum grammaticarum linguae graecae pars altera continens: supplementa grammatica, chrestomathiam graecam, lexicon hermeneutico analyticum, ad usum scholarum Austriacarum (Vídeň 1795).

---

[1]) Kterak se u nás jazyk řecký ze studia soukromého stal naukou kathedry universitní, kterak odtud se šířil do škol středních a pro které důvody pojat byl mezi předměty řádné gymnasijní učby, o tom napsal spisovatel tohoto článku stručnou stať, která vyjde v letošní výroční zprávě c. k. reálného a vyššího gymnasia v Praze.

Další dějiny vyučování řečtině souvisí těsně se soustavou vyučování odborného. Vylíčili jsme *na jiném místě* a také v prvé části tohoto článku jsme se dotkli působení idejí novohumanistických na změnu osnovy učebné, která roku 1804 byla císařským nařízením ze dne 23. července schválena. O uč bných předmětech zřejmě tu řečeno: »Denn alle Gegenstaende, *auch die griechische Sprache,* sind unentbehrlich, weil diese Anstalten auch in der Absicht künftige Theologen zu bereiten, die doch einen Geschmack vom Griechischen haben sollen, angeleget werden« (Sammlung der Verordnungen und Vorschriften über die Verfassung und Einrichtung der Gymnasien. Wien 1808). Jazyku řeckému dáno celkem *6*, od r. 1818, kdy byla obecně gymnasia šestitřídní, *osm* hodin vyučovacích do téhodne, vyučování pak přiděleno professorům humanitním. Když však dle nejvyššího rozhodnutí ze dne 28. srpna 1818 vrátila se gymnasia rakouská k soustavě učitelů třídních, převzali vyučování řečtině jako všem předmětům učebným ve svých třídách učitelé třídní. Přirozeno, že z důvodů čistě didaktických zůstávalo vyučování řečtině daleko za latinou; při 6—8 hodinách týdenních, které na ústavě řečtina měla, nedalo se mnoho dokázati, když vyučovati musili řečtině také učitelé, kteří byli »una lectione doctiores« nežli jejich žáci, a když se vyučovalo na základě mluvnice *po latinsku* sepsané! (Brevis grammaticae graecae sectio I. Vindobonae 1833.) S literaturou řeckou na ten čas dosti důkladně seznamovala žáky *chrestomathie dvoudílná* (Griechisches Lesebuch für die Humanitaets-Classen in den Gymnasien *der Österreichischen Staaten*).

V ruce odborníkově mohla kniha ta, celkem velmi dobrá, platně přispěti k prohloubení a protříbení myšlenkovému v mládeži studující; ale vzpomeneme-li si, kdo *musil* podle knihy té učiti, pochopíme smysl slov pamětníka oněch dob, že řecké hodiny byly pro mnohé učitele pravým mučením a že si vždy oddychli, když si ty dvě hodiny řeckého vyučování odbavili. Mohlo za těch poměrů naplniti se, po čem B. Aug. Wolf a jiní toužili, aby totiž vyučování klassickým jazykům přispívalo k formálnímu vývoji a výcviku duševních schopností u studujících, aby mládež vedlo ku vzdělání, jehož cílem jest *καλοκαγαθία*, dokonalé člověčenství? *Není tedy vinou předmětu*, když za prvních padesáte let svého obligatorního trvání na gymnasiích v očích širokých vrstev se pokládal za slabší hřivnu, z níž těží práce osvětová. Uvážíme-li nad to, že i jiní mocní činitelé nepřáli řečtině, pokládajíce obligatorní její zavedení za koncessi živlu protestantskému a že ruku v ruce proti řečtině pracovali všickni, kdož z přepjatých a strannických ohledů vychovatelských chtěli stůj co stůj udržeti soustavu učitelů třídních: pak uznáme a uznati musíme, že neprávem se řečtině přičítá malý vzdělavatelný účinek na dorost intelligence. Nebyl-li účinek ten tak vydatný, jak bylo by si přáti, nezavinil toho předmět, nýbrž soustava vyučovací a poměry doby.

Aby se stala náprava, bylo nezbytno vymaniti řečtinu *z područí latiny*. A to učinil *Nástin organisace rakouských gymnasií* a učinil tak *současně s obnovou systému odborného vyučování*. Tu prohlásili výteční jeho tvůrcové, že hlavním úkolem při učení jazykům klassickým zůstává *četba spisovatelů*, v níž tkví nevyčerpatelný zdroj v pravdě humanního vzdělání, jakkoli formálné vzdělání, jehož se nabývá studiemi mluv-

nickými a cvičením stylistickým, není bez důležitosti. Gymnasium tedy má netoliko četbu klassiků umožňovati, nýbrž také v hojné míře a v dobrém výběru ji skutečně konati. *Původní a specificky rakouský* byl plán vydavatelů Nástinu, aby všecky předměty naukové společně a souhlasně tíhly k ideám zbožnosti a mravnosti jako přirozenému svému středisku; tuto snahu a dobrou kázeň učinili si podmínkou, na níž spočívá vychovatelský úkol školy, aby v ní vzájemným pronikáním odborů naukových vyvíjela se harmonicky každá mohutnost duševní a šlechtil se charakter.[1]) S dobrou rozvahou původním[2]) jmenujeme plán ten, neboť jádro jeho položil Lang do svého díla; když pak Langova soustava učitelů odborných byla prováděna, tehdy František Exner jako žák akademického gymnasia ve Vídni v letech 1813—1819 z vlastní zkušenosti poznal její výhody a odtud dlužno hledati počátek Exnerových snah po reformě středoškolské.

Jakmile prohlášena byla četba řeckých klassiků za hlavní úkol při učení se jazyku řeckému, bylo nutno dle toho stanoviti učebný cíl i počet týdenních hodin vyučovacích. Původní výběr klassiků ustanovoval v páté třídě čísti Homérovu Iliadu celý rok (čtyři zpěvy); v třídě šesté v prvém běhu se pokračovalo v četbě Iliady (5—6 zpěvů), v druhém běhu vzaty hlavní události válek řecko-perských z Herodota; v třídě sedmé čtli v prvém běhu některou tragedii Sofokleovu, v druhém běhu menší politické řeči Demosthenovy; v osmé třídě z Platona čtena vždy Sokratova Apologie, pak některý z *větších* dialogů, jako Protagoras, Gorgias, nebo Faidon; v druhém běhu přišel na řadu opět Sofokles. Vyučovacích hodin dáno řečtině úhrnem 28; v III. hodin 5, IV., V., VI. po 4, v VII. hodin 5, v VIII. pak 6 hodin. Instrukce methodické nesly se jen směrem povšechným, odkazujíce na příbuznost methody učebné s latinou, založené v příbuznosti jazykové. Pro nižší třídy k vyučování mluvnickému doporučovaly Instrukce učebnici, která by zároveň byla čítankou.

Nové upravení to narazilo záhy na obtíže a bylo tehdy *redakci časopisu pro rakouská gymnasia* v prvé době důrazně hájiti oprávněnosti novoty, jakož i poučovati učitelstvo samo, kterak si vésti má v praxi školské. Nad to znesnadňovaly úkol školy střední mnohé velice závažné proudy mimoškolské, ježto pořád byla naděje, že bude zase upuštěno od soustavy vyučování odborného. Boj se přiostřil, když vyskytla se dokonce domněnka, jakoby pěstování jazyka řeckého a jeho literatury způsobovalo újmu zájmům církevním i státním. Ani mezi odborníky filology nebylo té doby jednoty. Na sjezdu filologů v Gottinkách r. 1852 dovolával se *Ahrens* praxe obvyklé na gymnasiích

---

[1]) Této základní ideje ujal se Heřman Bonitz v letech 1875—82 při revisi učebných plánů pruských. »Die Richtung, die Bonitz in der Gymnasialpolitik vertrat, ist in dem oesterr. Organ.'-Entwurfe vom 1849 am bestimmtesten zur Darstellung gekommen: es ist das *Einheitsgymnasium*, in dem humanistische und realistische Elemente *gleichmaessig* vertreten sind und das darum als einzige Form der höheren Schule für alle, die eine höhere Bildung oder die Vorbereitung zu wissenschaftlichen Studien suchen, einen *geeigneten* Kursus bietet.« Paulsen, Gesch. d. gelehr. Unterr. II. 575. Srovnati sluší též posudek dra. T. Zieglera Gesch. d. Paed. str. 333. a 334. o práci Bonitzově v Prusku.

[2]) Srov. Knöll, Gesch. d. Entwicklg. des Gym. von 1702—1850 str. 18. r. 1902 (progr. c. k. gym. v VIII. okresu vídeňském).

v Hannoversku a chtěl, aby se začínalo učiti řečtině nářečím homérským. Ohled na historický vývoj jazykový i literární podporoval myšlenku Ahrensovu. Také neobyčejný prospěch v řečtině a zájem žactva při historickém směru vyučovacím, jak dal se stopovati v Hannoversku, zamlouval se nadmíru přátelům této myšlenky. Ale rakouští filologové, hlavně *Bonitz* a *Jiří Curtius* tvrdili, že pro začátečníka, jenž se učí nějakému jazyku, nemá historický vývoj jazykový nijaké důležitosti; dle nich skýtá nejlepší a nejbezpečnější oporu pro jistotu tvarů dialekt attický, proto také mělo se při něm zůstati; na jejich úsilí dostalo se organisačnímu nástinu pro gymnasia rakouská *definitivního Nejvyššího schválení 9. prosince 1854* (říš. zák. čís. 315 čl. 1.), *čímž nabyl zákonné moci*. A aby zásadě jimi hlásané bylo dodáno náležité váhy, zavedena byla ministerským nařízením ze dne 10. září 1855 čís. 10312 v prvém běhu v třídě páté četba Xenofonta; počet hodin pozměněn tím, že připadlo týdně třetí třídě 5, čtvrté a sedmé třídě 4, páté, šesté a osmé třídě 5 hodin. V septimě pořádek četby obrácen.

Trvá pak dle této úpravy *v zásadě* posud vyučování jazyku řeckému. Ale těchto padesáte let, od r. 1854 po naše dni, *nebylo dobou stagnace*. Na prohloubení zásad organisačním nástinem vyslovených na protříbení methody vyučovací, na výběr a úpravu četby mnoho se věnovalo práce i úsilí. Není již řečtina postrachem, kde na gymnasiích vyučují řečtině síly odborně vzdělané, po stránce vědecké, paedagogické i didaktické síly dokonalé a pro vzdělatelné poslání předmětu toho nadšené.

Arci — za půl století mnoho se změnilo v životě školním; přes to však doba žádá si dále mnohých a pronikavých změn. Jako není nedostatek obranců jazyka řeckého, tak právě není ani nedostatek jeho nepřátel. Moudrý a zkušený znalec poměrů znamená již vření a tuší blížící se novot proud. Překážeti novým a oprávněným požadavkům bylo by nemoudré; ale stejně nemoudré, ba přímo škodlivé bylo by počínání, když by veřejní činitelé odhodlali se nynější budovu gymnasijní soustavy bořiti dříve, nežli rozváží, *zdali jinou cestou nebylo by lze na pevných a osvědčených již základech dosavadních ji přestavěti a dle potřeb časových ji obnoviti tak, aby provedené změny jevily se jen jako přirozený důsledek zdravého a pokrokového vývoje studií humanitních.*

Ve schůzi brněnského odboru Ústř. spolku českých professorů, konané dne 8. června 1904, podával deputační zástupce odboru zprávu o pořízení deputace, vyslané německými professorskými spolky »Mährische Mittelschule« a »Nordböhmische Mittelschule« do ministerstva. Na žádost brněnské Mittelschule odbor brněnský vyslal zástupce svého totiž za tím právě účelem, aby v deputaci zastoupeno bylo organisované professorstvo ze škol moravských s jedním i druhým vyučovacím jazykem.

Professor dr. Ferdinand Jokl své zprávě předeslal stručný výklad o rozvrstvení německého professorstva a vyzdvihl v něm dvojí směr, který bezpochyby by se dolíčil u všeho professorstva cislajtánského. Nejzřetelněji poznačuje se rozdíl obou proudů poměrem mezi vídeňskou Mittelschule a mezi spolky německými, brněnským a severočeským. Blíže pouštěti se do rozboru zásadních rozdílů vybočovalo by daleko z rámce, vykázaného zprávě o účasti našeho odboru v deputaci, která dlela v ministerstvě dne 23. dubna 1904. Postačí poukázati na vyšlá posud čísla a zejména na připravované v těchto dnech do tisku číslo (čtvrté) letošního ročníku časopisu Mitteilungen des »Vereines deutscher Mittelschullehrer in Nordböhmen« und des Vereines »Deutsche Mittelschule in Mähren« (Teplitz-Schönau, ročně 4 K), aby dostatečně vyšel na jevo rozdíl připomenutý právě. Původně měl se účastniti

kromě jmenovaných dvou německých spolků a kromě našeho odboru také linecký spolek. Ale v předvečer deputačního dne stihl do Brna omluvný list, ve kterém Linečtí prohlašují, že vyžádali si sice, aby byli zváni ke každé deputaci a ke každému projevu německých spolků v Brně a v Teplicích, ale že tentokráte, přejíce jinak nejlepš.ho pořízení, nehodlají se účastniti deputace. Na součinnost vídeňské Mittelschule nebylo ovšem ani pomyšlení, když sám náčelník deputace, prof. K. Mendl, uznal za dobré u samého p. ministra vyučování vysloviti stesk, že z vlastních řad se padá stavovské organisaci do zad. Spolky německé opačného proudu vidí tedy ve vídeňském spolku spíše tlumitele než tlumočníka snah a tužeb stavovských. Že se mateřský spolek českých professorů neúčastnil deputace, pokládali němečtí kollegové za správné a vysvětlené samostatnou a o něco starší obdobnou akcí pražského spolku.

Deputace se účastnili prof. K. Mendl (druhé n. g., Brno), prof. F. Schuścik (st. n. r., Brno) za německý brněnský spolek, dr. Gustav Mayer*) (Vídeň X., st. r.) za severoněmecký spolek a prof. dr. Ferd. Jokl (č. r., Brno) za brněnský odbor našeho spolku. Deputace byla hned po 10. hodině předpuštěna k jeho Excellenci. Mluvčí její odevzdal tištěné memorandum, poznamenávaje, že v podstatě se shoduje s petity, zastupovanými (prof. K. Mendlem) na VIII. (loňském) sjezdě vídeňském. Pan ministr odpověděl, v tom případě že mu tedy je memorandum známo, poněvadž sám loňská petita prostudoval a prostudovati je v ministerstvu uložil, že však studium ještě není ukončeno. Ubezpečil deputaci o dobré vůli vyhověti v mezích možnosti, ale netajil se překážkami nepřekonatelnými na ten čas, které viděl v tísni finanční a v nedělnosti parlamentu. Po té vyžádala si Jeho Excellence, aby deputace přednesla jiné své záležitosti, prosby nebo stížnosti. Prof. Mendl prohlásil, že nejpalčivějšími se jeví obě otázky supplentské (starého i nového data) a potom potřeba, aby středoškolští professoři byli platem postaveni na roveň svým kollegům ze škol průmyslových. Český člen, byv pokynem vyzván, vyložil se stanoviska škol českého vyučovacího jazyka za nejtrnitější svízel tu okolnost, že je dosti českých středních škol, které, ačkoli by se z každé jedné sestavily celé dvě jednoduché střední školy, často i se zbytkem, přece nemívají buď vůbec míst extra statum anebo mívají, ale v poměru nemožně malém. Z toho že plyne jednak křivda proti žákům, jednak křivda proti systemisovaným professorům. Ředitel při nejlepší vůli že je nucen, mívaje nejčastěji supplenty, kterým se bojí svěřiti učení na vyšších třídách, přikazovati jim i přes jejich nezkušenost a uvedenou právě nekvalifikovanost výhradně učení v prvních dvou třídách, nejvýše ještě v třetí, a ovšem v důsledku okolnosti předchozí ukládati, ba až uvalovati učení na vyšších třídách professorům systemisovaným. Uvalovati že není slovem tvrdým, nýbrž věc vystihujícím, uváží-li se, že u filologa na příklad jen čtyři tříhodinky, zvláště má-li z nich dvě ve třídě (a s třídnictvím) před maturou, v silných třídách už samy představují práci sotva menší než 16 hodin v primách a sekundách i sebe silnějších. Je-li při tom professor ještě vedoucím nikoli jednoho, nýbrž až tří zkušebných kandidátů, a ne na rok jeden, nýbrž často i dva pro téhož a tytéž kandidáty, a není-li o snížení maxima ani řeči, nýbrž vystrojuje-li se skoro pravidlem nutnost přebírati (nehledě ani k supplování nemocných kollegů) ještě některou, ba i několik hodin nad počet, že ovšem není divno, aby professor nepozbyl radostivosti v povolání a aby zdraví jeho nebylo podrýváno docela vážným způsobem. Mluvčí neváhal výslovně tyto a takové poměry vyhlásiti za nesnesitelné.

Jeho Excellence pan ministr prohlásil, že na každý způsob se vyučování poškozuje, svěřuje-li se právě v nejnižších třídách pravidlem učení silám málo zkušeným. Že je potřebí blíže si všimnouti těchto nesrovnalostí. Ale, odpověď končila, tyto obtíže že netýkají se škol jen českých, že týkají se velikou měrou také škol haličských. — Po několika dalších slovech deputace byla přívětivě propuštěna a ubezpečena, že správa vyučovací může býti jen ráda každé promyšlené úvaze, která se jí přivede na vědomost z kruhů školských.

U dvorního rady *Huemra* bohužel deputace mohla tlumočiti své poslání pouze p. tajemníkovi, který přijal otisk memoranda a slíbil jej doručiti se zprávou o tom, co mu bylo předneseno. Dvorní rada Huemer dne 23. dubna dlel s komisí z ministerstva mimo Vídeň, v Hranicích. (Řízení prý se týkalo zamýšleného pře-

*) Předseda severoněmeckého spolku je právě po zlé nemoci, takže nemohl přijeti.

kladu gymnasia hranického do N. Jičína a změn v organisaci hranické vojenské reálky).

V tu chvíli právě byla ohlášena možnost přijatu býti u sekč. rady Krappla. Pan sekční rada, který spoluzastupoval ministerstvo o loňském sjezdě vídeňském, dobře zná jako přímý posluchač nejen obsah tak zv. »brněnských« petit, nýbrž nadto byl i svědkem rozruchu, který byl vnesen »Brňany« do mnohohlavého shromáždění professorů německých ze všech korunních zemí.

Snadno by se proto pochopoval zájem pro slyšení brněnské deputace u p. sekč. rady i bez dvou vynikajících předností jeho osoby, které dávaly a daly deputaci možnost vysloviti se o všech potřebách, tužbách, bolestech a stescích, měrou tak rozsáhlou a způsobem tak necensurovaným, jak nečekala deputace ani po loňském prohlášení tohoto vysokého úředníka, po prohlášení to shodném s letošní, výše vzpomenutou výpovědí p. ministra o vítanosti úvah, žádostí atd., přiváděných na vědomost nejvyššího úřadu vyučovacího. Pan s. rada přistupoval k rozkladům o každém kterémkoli námětu úplně bez předsudku, a kde se mu nevidělo souhlasiti s předneseným míněním, také se zřejmou snahou, aby poznal, v čem tkví rozdíl a důvody rozdílu při obojím mínění. Volnost slova spíše podněcoval a povzbuzoval, než aby jakkoli, třeba jen posunkem nebo hrou obličeje tlumil živost a odhodlanost slyšených výkladů. Také dlouhý poměrně prostor časový, po který se trpělivě propůjčil rozboru našich bolestí, svědčí o blahovůli docela vynikající.

Když deputace přednesla obvyklým způsobem své prosby, p. sekční rada dožadoval se podrobného doličení konkretnými příklady, jak je rozuměti na př. stížnosti do nedostatečného taktu u některých ředitelů a inspektorů atd. Mluvčí deputace, prof. Mendl, velmi šťastně zahájil řadu odpovědí ubezpečením, že professorstvo stojící za deputanty daleko je toho, aby neuznávalo nevyhnutelného v každé, tedy i ve školské organisaci řádu a povinné podřízenosti podle stupnice hierarchické. Předpisy a úkazy (Weisungen) jsou i tomuto professorstvu vůdčí hvězdou; ono si žádá pouze, aby byly plněny v duchu oné vysoké intelligence a oné mravní výše, z kterých vyšly, nikoli však aby byly východiskem výkladů násilných, malicherných, úzkoprsých. Slovem, toto profesorstvo chce, aby litera nezabíjela ducha.

Když p. sekční rada poznamenal, že bohužel, kdo nemá taktu, do toho že ho nikdo nevlije, beze strachu bylo poznamenáno, že zase »vláda soustavy« dělá často řediteli a inspektory mnohé muže, k úřadu tomu méně schopné. Odjinud zase poznamenáno, že je přece jen divné vedení úřadu, nepovýšiti do VIII. h. tř. někoho, který se »sám z celého sboru hodil« k těžkému a ničivému úkolu (stálému učení na celém vyšším oddělení jistému předmětu), jen proto, že přinutil za pomoci kollegů ředitele, aby byla svolána porada za účelem nevyhnutelné novostavby budovy a snad také proto, že měl neštěstí přijíti na své místo proti kandidátu protežovanému. Byl ještě uveden případ neslýchané a p. sekč. radovi neuvěřitelné neurbánnosti se strany některých představených k professorům.

Příklad prof. Mendla, nejmenovati jmen, byl vesměs zachován i ostatními členy deputace. Ale verifikace uváděných faktů je vesměs snadna každému, komukoli by o ni šlo.

Deputace zakončila svá slyšení u Jeho Excellence, odborného přednosty *Berndta*. Tam slyšení pro pokročilost času (chyběly už jen minuty do jedné hodiny) se přikrátila, ale přinesla přece svit naděje. Pan odb. přednosta učinil totiž prohlášení, že ministerstvo vyučovaní je proniknuto přesvědčením o nevyhnutelnosti upraviti platy professorské ještě před obecnou regulací všech úřednických platů.

Pro úplnost budiž dodáno, na všech místech za překážky na ten čas nepřekonatelné že byly poznačeny tíseň finanční a nedělnost parlamentní.

(Na žádost p. jednatele odboru) *Dr. F. Jokl.*

Kočovná schůze brněnské Mittelschule ve Znojmě.

V neděli dne 12. června uspořádala brněnská Mittelschule kočovnou schůzi do Znojma. Letos pořádá tento spolek už druhou takovou kočovnou schůzi. První byla v Břeclavi. A schůzí takových bylo by pro letošek tré, kdyby nebylo sešlo se zamýšlené schůze kroměřížské. S té sešlo pro obavy Kroměřížských, horká půda jinojazyčného města že se snad méně hodí za shromaždiště takové schůze, domácí obyvatelstvo že by vidělo v ní nešetrnost ke své državě atd. Brněnská Mittelschule je spolek, který stojí zrovna v otevřené bitvě s vídeňskou

Mittelschule. Orgán tiskový vídeňského spolku, vycházeje už sedmnáct let, jsa velmi rozšířen a maje výhodu residenčního původu, ovšem, aspoň spočátku, zasazuje svému, ani ne tříletému brněnskoteplickému protivníku těžké rány, patrně v neurčité jakési víře, brněnská Mittelschule i se severočeskou že jsou živly nesrovnalé s trváním pořádku a dobrého mravu professorského. Proto podniká Brno všecky kroky své bez vídeňského spolku.

Díky nepříznivému spojení Brna s obvody země — v Brně říkají, hlavní město s ostatním markrabstvím železnicemi že spíše je rozpojeno nežli spojeno — vyjeli jsme, musili jsme vyjeti o čtvrté ráno. Doma zpět jsme byli teprv o 11. hod. v noci, takže si pobyli výletníci pospolu devatenáct hodin, z čeho připadlo šest hodin na jízdy, první i zpátečnou.

Pracovní část schůze trvala hodinu. A byly za ten krátký čas vylíčeny dějiny professorské organisace u Němců se zvláštním zřetelem ovšem k nejnovějším změnám jejich. Z líčení dějin plynul výklad o snahách brněnské Mittelschule a o jejím postavení k obecněrakouské organisaci, která se předpokládá jako neodbytná podmínka pronikavějších úspěchů stavovských. A myslí se na organisaci nikoli jen professorskou, nýbrž všeučitelskou (obecná, střední, odborná, vysoká škola), v kterou má vyvrcholiti téměř budovy stavovské, aby si vybojovalo učitelstvo občanskopolitickou ocenu, přiměřenou důležitosti své.*)

Po skončeném výkladě následovalo pozvání, aby kollegové znojemští, jihlavští a (z Rakous) ober-hollabrunnští přistupovali za členy organisace, uznají-li její prospěšnost. Rozdávala se čísla Mitteilunků, otisky petit a memoranda, aby účastníci měli podklad pro klidný soud o nových směrech života organisačního.

Předseda schůze p. ředitel Wiesnar (Jihlava, gymn.) doporučil zařízení podpory pohřebové tím způsobem, aby každý člen organisace položil korunu do fondu pohřebového, která se obnoví po každém pohřbu některého účastníka. Vdova (pozůstalí atd.) obdrží ihned koruny v záložně uložené, které se ovšem nahradí okamžitě novými, zase uloženými do záložny. Z úroků se platí výlohy správní. Účastník-professor nepotřebuje býti ani členem organisace spolkové a může býti členem pohřebové pokladny spravované organisací spolku. Předseda brněnské Mittelschule dal v odpověď, taková pokladna že už trvá u brněnského spolku.**)

Prohlídka města se odbyla před schůzí, oběd trval od $12^1/_2$—2 hod., a potom za vedení výborného znalce místopisu i dějepisu znojemského p. ředitele Wiesnara podniknuta více než tříhodinná vycházka do krásného údolí Dyje.

Všechno jednání, všechny řeči byly ryze a přísně stavovské. Struna šovinismu, v našich dnech tak rozezvučelá, nezazněla jediným tónem. Dr. *Ferd. Jokl.*

Polodenní vyučování. Pro polodenní vyučování mluvil se zápalem, ale i přesvědčivě gym. ředitel Florián Hintner na schůzi spolku »Mittelschule für Oberösterreich und Salzburg« v Linci v únoru t. r. (Oesterr. Mittelschule 1904 seš. I.—II. p. 37-72). Odpolední vyučování zavrhoval řečník především se stanoviska hygienického dovozuje, jakou práci má vykonati ústrojí zažívací po větším požití pokrmů (po obědě), jakého množství krve tu potřebuje. Ale nucen-li pracovati také mozek, jenž i jinak potřebuje pro sebe asi $^1/_8$ veškery krve v těle, žádá většího přítoku krve, a tak trpí tu nedokrevností buď mozek — a pak koná práci malé ceny — nebo žaludek — a pak jest ohroženo zdraví: opětované překážky pravidelného trávení působí trvalé vady, jako špatné trávení, chudokrevnost, nespavost, nervosu. Při větším zaplnění žaludku může se počíti duševní práce teprve po 3—4 hodinách. Proti odpolednímu vyučování mluví též četní paedagogové na na základě zkušenosti, zkušenosti, zkoumajíce delší čas stupeň únavy žáků v 1.—5. hodině dopolední a v hodinách odpoledních. Zajímavých výsledků došel dr. Schmid Monnard v Halle pozoruje asi 16.000 žáků. Žáci jím vyšetřovaní vzati byli ze stejných tříd společenských a ukazovali asi do 11 let stejné procento onemocnění, totiž 20%. Ale odtud měli různé rozdělení hodin vyučovacích tím, že jedni měli vyučování jen dopolední, druzí celodenní. Stav zdravotní byl pak tento:

---

*) Srovn. *Mor. Orlici* ze dne 15. června 1903 (po a o sjezdě vídeňském). *Tagesbote* podstatu návrhu Orličina otiskl bez poznámky téhož dne večer. Podnět český nezůstal tedy bez ohlasu.

**) Bylo by zavésti také u nás. Pozn. dopisovatele.

	Jednoduchá frekvence		Dvojí frekvence	
	Průměrem	Nejvíce	Průměrem	Nejvíce
Nemocných . . .	25%	39%	50%	74%
Nervósa, bol. hlavy	13%	28%	25%	62%
Nespavost . .	1·5%	5%	4%	19%
Brejle nosících .	7%—17%		43%—44%	

Odpolední vyučování jest větším zlem než 5. hodina dopolední. Vážná námitka proti 5. hodině vyučovací jest, že nemohou pak děti namnoze obědvati společně s rodiči. Námitka, že volná odpůldne svedou žáky ke mnohým přestupkům, neuznává se za pádnou, jak svědčí nynější volná odpůldne ve středu a sobotu, o nichž si nikdo nepřeje, aby byla zrušena. Pak podal přednášející příklady polodenního vyučování na školách cizozemských a německých v Rakousku.

S české strany se hledělo hodně s nedůvěrou na tuto novotu, a zavedena zatím jen na zkoušku na některých ústavech, v Čechách s větší opatrností než na Moravě. V Čechách nedovoleno mnohým gymnasiím polodenní vyučování, ač o to žádala, a pokus obmezen (s výjimkou I. třídy reálky v Rakovníku) jen na některé pražské ústavy.

Na četných gymnasiích nepodán dosud návrh na jednoduchou frekvenci z toho důvodu, že mají buď tělocvik nebo kreslení obligátní, ač příklady dokazují, že i tu jest to možno. Tak na gymnasiu na Král. Vinohradech, kde tělocvik jest povinným předmětem, zavedeno polodenní vyučování v úterý a pátek (vedle středy a soboty, a když se *velmi dobře* osvědčilo, zavedeno od června ve všech dnech. Na reálných gymnasiích se zdála ta novota v nižších třídách nemožnou, ve vyšších pak nezaváděna již z příčin paedagogických, aby se nezdálo, že mají žáci vyšších tříd něco zvláštního. Přece však poslední dobou uprázdněna nová dvě půldne žákům všech tříd reálného gymnasia v Křemencově ulici a *velmi dobře* se to osvědčuje. Třeba ovšem připomenouti, že to jest ústav bez povinného tělocviku. Na reálném gymnasiu na Smíchově, kde jest tělocvik obligátním, vyučování polodenní vůbec nezavedeno. (Reálné gymnasium v Badenu, kde jest tělocvik v I.—II. třídě obligátním, III.—VIII. tř. neobligátním, má ve vyšších třídách vesměs polodenní vyučování, v nižších třikráte týdně odpoledne školu.)

Na reálkách naráží jednoduchá frekvence také na hojné potíže. Množství hodin dovolilo by ji úplně jen ve třídě I. a II., v ostatních třídách jen částečně; počet místností pro kreslení, rýsování, tělocvik, fysiku a chemii zejména na ústavech, kde jest více parallelek, omezuje ji ještě více. Ale zcela nemožnou není. V Čechách zavedena na zkoušku jen v I. třídě reálky v Rakovníce a dobře se osvědčuje. Na Moravě povolena na reálkách (v Kroměříži, Novém Městě, Olomouci, Příboru, Telči, Vel. Meziříčí — z jedné reálky nedošla mi odpověď na můj dotaz —) 5. hodina vyučovací jen ve středu a sobotu, a v ty dny se nemá vyučovati odpůldne ani předmětům nepovinným. (Věstník čes. prof. 1903 XI. 1. p. 51.) Vyučuje se od 8—1 hod., v létě i od 7—12 hod. (ve Vel. Meziříčí).

Na gymnasiích s vyučovací řečí českou jest jednoduchá frekvence v Čechách jen v Praze a předměstích dvakráte do týdna (na Vinohradech od června vesměs). Na moravských gymnasiích zavedeno vůbec polodenní vyučování v Boskovicích, v Brně na obou, v Strážnici, Třebíči, Uh. Hradišti, Vyškově a Zábřehu. Kde připadají dvě hodiny latiny na jeden den, jsou buď obě dopoledne — ale ne přímo za sebou — nebo druhá jest odpoledne. V Opavě učí se celý den.

A jsme-li oprávněni podati úsudek na základě nynějších zkušeností, musíme říci, že obavy z polodenního vyučování ukázaly se bezdůvodnými: na všech stranách zní souhlasně chvála, (jak mi sděleno ode všech veřejných středních škol, kde způsob ten jest zaveden), která vrcholí často větou: »Návratu ke starému si nepřejeme.« V 5. hodině vyučovací, které se věnuje největší pozornost, není viděti únavy znatelné, návštěva nepovinných předmětů jest normální. Polodenní vyučování jest pravým dobrodiním v prvé řadě pro ústavy, kde jest větší počet

žáků přespolních (na př. v Mor. Ostravě *) na gymnasiu 53·7%, v Olomouci asi 50% a j.), z nichž jedni dvojím docházením domů mnoho času zmaří, druzí pro velkou vzdálenost v poledne domů jíti ani nemohou. A kde se mají tito žáci přes poledne zdržovati? Ve škole to není vždy možno a s potíží spojeno vždy. Školou jsa donucen opatří si žák přes poledne snad byt, ale jeho vlastním bydlištěm zůstane — ulice. *Fr. Šťastný* (Mor. Ostrava).

Reciprocita. Na podání některých prof. sborů na zemských středních školách moravských v příčině vymožení dalších práv z reciprocity vyplývajících došlo v těchto dnech toto vyřízení: Dle sdělení J. E. c. k. ministra osv. a v. z 25. dubna 1904 čís. 31.508: 1. při obsazování učitelských míst na stát. střed. školách nepřihlíží se k tomu, zdali uchazeč je právě ve státní, zemské aneb v obecní službě, nýbrž při propůjčování takového místa hledí se pouze na všeobecnou zdatnost a pro příslušné učitelské místo potřebnou zvláštní způsobilost. 2. Také při udělování vyznamenání, stipendií a ostatních beneficií, která učitelům na státních středních školách přístupna jsou, bylo vždy také k učitelům na zemských a obecních středních školách prohlíženo. 3. Naproti tomu jest *nemožno* výhody jízdného na drahách, kterých učitelé na státních střed. školách požívají, také na učitele zemských a obecních středních škol rozšířiti, jelikož ani ostatní zemští a obecní úředníci těchto výhod nemají a příslušné *snad* na kompetentních místech učiněné kroky by zůstaly úplně bez výsledku. 4. Co se posléze týče onoho odstavce petice, ve kterém se žádá, aby při přestupu ze zemské aneb obecní služby učitelské do státní učitelské služby na středních školách a opačně všechna zvláštní finanční břemena, pokud se týče doplatky odpadly, čímž, pokud státní poplatky na zřeteli jsou, jen služební taxa, pokud se týče poplatky z propůjčení služby míněny býti mohou, tedy spočívají poplatky tyto na zákonném podkladu, jehož změna administrativní cestou jest nemožna. **)

Memorandum posluchačů filosofie na universitě v Innsbrucku. Na všeobecné schůzi filosofů innsbruckých dne 1. února 1904 přednášel filosof E. Kiechl o hrozícím nebezpečí přeplnění fakulty a nedostatku míst učitelských na středních školách a projevil obavy, že nebude dlouho trvati a budou poměry učitelů středních škol mnohem horší, než bývaly za dob našich »starých supplentů.« Tomu má se pomoc i co možná zabezpečením míst, jež by silami jen akademicky vzdělanými a zkušební komisí pro střední školy approbovanými byla obsazována. Uvádí jmenovitě, že v poslední době celé řady míst učitelských na vzdělání učitelů a učitelek na obchodních školách, lyceích a takových školách, jež postavením mají se rovnati střední škole, byly zaujaty učiteli měšťanských škol. To se stalo ovšem jen proto, že se o takováto místa akademicky vzdělaní žadatelé vůbec nehlásili, majíce dosti míst na vybranou na školách středních. Ale nyní nastává tíseň a tu žádá svaz vzdělavacích spolků studentských v Innsbrucku, aby mini-

*) Že v Mor. Ostravě na gymnasiu nezavedeno dosud polodenní vyučování, toho příčinou jest, že ještě IV. třída jest reálným gymnasiem, celý ústav umístěn ve společné budově s reálkou, a jednoty přestávek a zvonění těžko by bylo dociliti. Pro příští školní rok, jako na nesčetných ústavech jiných (někde se tak již stalo), podán bude návrh na polodenní vyučování.

**) Tím zvl. těžce byli postiženi kollegové z reálky v Novém Městě na Moravě, která od r. 1904 převzata ze zemské do správy státní. Pozbyli všech výhod poskytnutých jim zemským výborem, přiznaných měsíců a let ze supplentské služby, a přiznáno jim toliko to, co na státních ústavech vůbec dle platných zákonů a norem se přiznává. Nejeden z nich by byl přešel opět na zemský ústav, kde by mu posavadní výhody byly zůstaly a kde by nebyl musil platiti znovu taxy, které u starších učitelů činí i půldruhého tisíce korun — ale nebyli vůbec tázáni, chtějí-li zůstati v zemských službách či přejíti do státních, a postaveni před hotové faktum.

sterstvo, pokud má vliv, místa taková příště jen silám akademicky vzdělaným zachovávalo. Bude ovšem třeba, aby mladší kollegové na takováto místa nepohlíželi křivě a aby se o ně také, až budou volna, ucházeli a žádosti této bude možno vyhověti tím snáze, když jest obecně hlásaný požadavek vyššího vzdělání učitelstva škol obecných tak znamenitou podporou tohoto přání. Když se před 4 lety ucházeli profesoři paedagogií o započítání supplentských let, byl jsem členem deputace, jež jako nejzávažnější důvod uváděla, že ve 3 létech, kde se o nápravu zákona vyjednávalo a žádalo, odešlo z učitelských ústavů bezmála padesát sil se zkouškou státní pro střední školy a místa jejich zaujali učitelé se zkouškami pro školy měšťanské, ano dokonce i učitelé ze škol obecných. Nebylo jiných žadatelů! Ale není pochybnosti, že nastane obrat a žadatelů bude bývati příště zase dosti, a tu bude záležeti na zemských škol. radách, kdo bude navrhován. Podle našeho přání a mínění měli by to bývati vždy mužové naplnění vědomím velkého a pěkného úkolu paedagogií, odchovávati zdatné učitelstvo obecných škol, vštěpovati jim nejen vědění, nýbrž i lásku k vědění a k práci a povolání je čekajícímu.

Fr. Krátký.

Kollegové! Osvětová práce lidová stala se obzvláště na venkově i v Čechách, na Moravě nebo ve Slezsku požadavkem tak vážným a pilným, že jest přímou povinností každého intelligenta českého, zejména odchovanců českých škol našich, jež nám otcové s nevšedními obětmi byli vymohli, vznešeného úkolu toho opravdově a nezištně se uchopiti.

Nezbytná potřeba činnosti vzdělavatelské uznává se dnes všeobecně. Přední mužové národa našeho, byť se i přesvědčením naprosto různili, svorně volají po ní. Prvý náš ústav vědecký, staroslavná universita pražská, horlivou a obětavou extensí odvádí jí bohatou daň práce, spolky pak národní i stavovské ano i celé korporace zasazují se namnoze o ni s upřímností, opravdovostí všeho uznání hodnou.

V této ušlechtilé snaze po zvýšení duševní úrovně všech vrstev našeho národa nemůže a nesmí scházeti stav náš. Jednotlivci z něho stále a hojně jsou činní i na tomto poli po celé vlasti, ale chybí té práci organisace, a velká jednotná účelnost, která by celý stav náš jaksi také representovala, a kterou by se odrazily časté výtky, že v této práci pohřešováno je učitelstvo středoškolní.

Z těchto důvodů rozhodl se »Ústřední spolek českých professorů« také přiložiti ruku k dílu, chtěje jednak doplňovati bohatě rozvětvenou sí extense universitní, aby i menším místům dostalo se žádoucího poučení, jednak podati národnímu učitelstvu našemu a jiným vážným sdružením osvětovým pomocnou ruku ke společné práci vzdělavací po českém venkově.

Proto žádá tímto všech příslušníků stavu, ať působí na kterýchkoli ústavech v Čechách, na Moravě nebo ve Slezsku, ať jsou členy spolku čili nic, aby se všech sil znovu se chopili myšlenky středoškolské extense.

Jsme si toho vědomi, že extensí středoškolskou ukládá se stavu našemu nový, ale také krásný úkol. Obtíž jeho záleží v nové práci, krása jeho v ušlechtilém a nezištném konání tak vážných povinností k bližnímu, národu, vlasti a lidstvu.

O důležitosti a významu středoškolské extense netřeba šířiti slov, doufáme pevně, že každý z nás dovede oceniti blahodárný vliv tohoto podniku pro rozvoj osvěty lidové a že každý rád přiloží ruku k dílu, a *proto ještě jednou žádáme pro tuto akci účasti zvláště horlivé.*

Na základě přihlášek, za něž právě prosíme pánů důvěrníků, podnikneme pak další kroky pro zdar věci, o nichž neopomeneme svým časem všech pánů účastníků uvědomiti.

Za extensní odbor:

Frant. Bílý, předseda. Dr. *Okt. Wagner*, jednatel.

Zprávy spolkové.

Z výboru. Schůze dne 3. června r. t. ve sborovně reál. gymnasia v Křemencové ul. za přítomnosti 15 členů výboru. Omluveni prof. Jos. Durych a prof. Václ. Černý. Čte a schvaluje se protokol o minulé schůzi výboru ze dne 26. dubna t. r. Starosta předčítá došlé poděkování od professorského sboru hudební konservatoře za projev soustrasti a účast spolku při pohřbu dr. Ant. Dvořáka. Zúčast-

nili se za výbor starosta spolku řed. Starý, řed. Bílý, prof. Stýblo, dr. Groh a mimo to četní členové spolku. — Dále předčítá poděkování p. dvor. rady Pavlíčka za blahopřání projevené mu u příležitosti vyznamenání řádem Leopoldovým. Pan dv. rada děkuje všem pánům co nejvřeleji za pozornost tu a praví, že jakkoliv vždy s potěšením sledoval rozvoj a činnost spolku, přece se těší, že po přesídlení do Prahy bude míti ještě více příležitosti sledovati život spolkový a dle možnosti se ho účastniti. — Čte se dopis ze spolku výtvarných umělců »Manes«, kde se oznamuje snížení vstupného do všech výstav na tento rok na 40 h za osobu při hromadné návštěvě aspoň 30 členů spolku ve všední den. Prof. Krátký k tomu podotýká, že členové spolku mají také snížení vstupného (40 h) na známé bílé spolkové legitimace, což je pro členy zajisté mnohem pohodlnější. — Čte se dále dopis dra. Jana Koutného z II. gymn. v Brně, kde se tento táže 1. jak odpověděla severní dráha na zakročení spolku ve věci jízdních legitimací, 2. jak chce spolek řešiti středoškolskou extensi a 3. co učiní pro udržení jednoduché frekvence. Odpoví se v tom smyslu, že 1. severní dráha nedala žádné odpovědi, 2. ve věci extense odpoví odbor její v té věci činný a 3. o jednoduché frekvenci nemůže se dosud odpověděti, ježto bylo ve spolku projeveno přání, aby se o tomto thematě promluvilo na občasné schůzi, jež bude brzy svolána.

Řed. Starý podotýká k tomu, že polodenní vyučování na vinohradské reálce, zavedené v I. a II. třídě, úplně se osvědčuje a došlo plného souhlasu i u rodičů (až na 3 případy).

Prof. Konůpek upozorňuje, že každý ústav, jenž nyní má částečnou, nebo úplnou jednoduchou frekvenci, má o tom na konci roku podati svoje dobrozdání v protokole závěrné porady. Podle toho teprve bude možno spolehlivý úsudek si učiniti o věci té. Všichni souhlasí, aby svolána byla na úterý dne 14. června občasná schůze do Měšťanské besedy s thematem: »Rozhovor o výsledcích jednoduché frekvence na středních školách. Referát připraví si zapisovatel kol. Berta. —

Řed. Bílý upozorňuje, že z Kroměříže došel opětovně dotaz, jak daleko pokročilo jednání o zřízení spolkového odboru v Kroměříži. I odpovídá jednatel, že podání bylo vráceno, protože mu byly přiloženy stanovy odboru brněnského jakožto již schválené, kdežto musí býti pro Kroměříž nové, psané, výhradně tohoto města se týkající. I dal tedy stanovy odboru opsati a připravil celý akt k novému podání. Musil také pořiditi legalisovanou existenční klausuli pro hlavní stanovy. Po prázdninách bude moci odbor zahájiti již činnost.

Řed. Starý zmiňuje se o odloženém představení studentském a myslí, že bude nejlépe v červnu představení již nepořádati, s čímž souhlasí prof. dr. Groh. Prof. Zdeněk a prof. Černý shodují se v tom, že ve výboru Družstva jeví se proud našim studentským představením nepříznivý, a litují, že právě toto poslední představení bylo odřeknuto. Jednotlivci mluví pak o některých příčinách, proč asi se nepřeje našim studentským představením. Posléze shodují se všichni v tom, aby pro příště již žádné představení v červnu se nepořádalo. Pokladník prof. Stýblo objasňuje celé vyjednávání s ředitelstvím Nár. div. o toto poslední představení a konstatuje rovněž nepříznivé smýšlení ve výboru, jež nedovede si vysvětliti. Zmiňuje se také o tom, že každé operní představení má býti nyní za 1600 K, čímž by bylo skoro znemožněno pořádati další představení, když se 200—250 vstupenek na každé představení dává chudým žákům zdarma.

Řed. Starý myslí, že bude třeba o té věci ještě promluviti s p. předsedou Družstva a s p. intendantem dr. Jos. Heroldem. — Prof. Stýblo čte dopis, v němž jakýsi pseudonym »Amicus« si přeje, aby studentstvo sehrálo Tylova »Husa«, z čehož si slibuje velký úspěch. Konstatováno, že je to nemožno už proto, že právě bylo správou divadla studentstvu odepřeno opakovati Husa ve prospěch Všestudentského podniku. — Dále uvádí, že kalendář a schematismus již jsou skoro vyprodány.

Řed. Starý navrhuje, aby pp. kollegům za redakci a administraci byly vysloveny upřímné díky. Přijato. Týž upozorňuje, že je také třeba voliti nového redaktora, jelikož se prof. Durych redakce vzdal. Řed. Bílý vyslovuje politování, že p. koll. Durych opouští podnik, když se do něho již vpracoval, a navrhuje prof. Černého, který zná zejména dobře osobní věci professorstva a celý materiál má pohotově. Prof. Černý však této funkce nepřijímá pro naprostý nedostatek času v letošním roce, ale slibuje, že jinak každému velmi rád pomůže. Upozorňuje na jednatele prof. Krátkého a žádá ho, aby se redaktorství kalendáře ujal. Tento po delším zdráhání svoluje a funkci přijímá. Koll. Sallač slibuje mu býti

nápomocen. — Ve věci středoškolské extense oznamuje tajemník, že dr. Wagner sestavil již provolání a rozeslal na ústavy dotazníky. Také docházejí již odpovědi a obsahují většinou souhlas s celou akcí a nabídky přednášek. Někde ovšem z podstatných důvodů prohlašují, že nebudou moci přispěti přednáškami. Plzeňští na př. poukazují na to, že mají v městě svůj přednáškový spolek, jemuž musí především věnovati své síly. — Řed. Bílý táže se dále, má-li býti uspořádána kočovná schůze (»výlet«) spolku, jak to bylo svého času usneseno. V usnesení máme prioritu, ale provedením věci nás Němci předešli, uspořádavše na př. již ve Znojmě takovou schůzi. Oznamuje, že je spolek zván do Nymburka. Řed. Starý myslí, že je nyní na uspořádání takového přednáškového výletu příliš málo času, a navrhuje, aby se věc odložila na nějakou vhodnou dobu hned po prázdninách, s čímž všichni souhlasí. Zatím připraví se vhodný program. Pak projednány ještě některé drobnosti, vyslechnuta důvěrná zpráva o akci posl. Cipery ve věcech stavovských a na konec řed. Starý projevil potěšení, že tajemník našeho spolku byl Jeho Veličenstvem povolán do z. šk. rady jako zástupce středního školství, a pronáší mu jménem výboru k tomuto jmenování upřímné blahopřání, což všichni ostatní srdečně opětují. Řed. Bílý děkuje a dodává, že když čestná volba tato na něho padla, vynasnaží se, aby úkol svůj vykonával co nejplatněji, a slibuje zastávati vždy zájmy učitelstva středoškolského jako celku i jednotlivců ze srdce upřímného a dle všech svých sil v mezích mu možných.

Po schůzi jednalo ještě kalendářové komité, do něhož zvolen ještě prof. K. J. Černý, o úpravě příštího kalendáře a schematismu. Přečtena všecka přání v té věci došlá a usneseno splniti je málem všecka. Podle usnesení výboru bude opět vydán kalendář zvl. a stav osob rovněž zvl. Kalendář se počne tisknouti ihned, stav osob má býti vydán do poloviny listopadu. *K. Berta, zapisovatel.*

Občasná schůze konána dne 14. června r. 1904 v Měšťanské besedě pražské. Přítomno bylo hojně členů spolku a jako host ředitel c. k. vyšší průmyslové školy v Praze p. vládní rada Černý a redaktor časopisu »Politik« p. Běhal.

Starosta spolku zahájiv schůzi uvítal přítomné, zmiňuje se šíře o účelu svolané schůze, kde se mají podati názory o výsledcích jednoduché frekvence, pokud tato byla letos zavedena na středních školách. Pak udělil slovo k zahájení rozhovoru zapisovateli spolku K. Bertovi.

Tento především prosí, aby snad nikdo neočekával od něho podrobný referát o té věci. Sdělí pouze některé zkušenosti cizí, jež mu byly pověděny pány, kteří učí na ústavech, kde jednoduchá frekvence je buď zcela nebo alespoň z části zavedena.

Podkladem k zavedení polodenního vyučování, jak známo, bylo ministerské nařízení ze září minulého roku, jímž zavádějí se po každé hodině vyučovací delší pausy a v kterémž nařízení je tento odstavec: *Kde zvláštní poměry místní by to žádoucím činily, může zemský školní úřad k odůvodněné žádosti učitelského sboru dovoliti, aby počet obligátních učebných hodin dopoledne na pět byl rozmnožen.*

Tím dána byla učitelským sborům možnost zavésti na gymnasiích a reálkách, pokud ovšem lze, pouze dopolední vyučování. To se snáze provedlo na gymnasiích s menším počtem vyučovacích hodin než na reálce, kde je vyučovacích hodin značný počet, na př. v 7. tř. 34.

Na českých gymnasiích v Praze a předměstích, pokud přednášejícímu známo, zavedeno vyučování tak, že tím získána pro žáky 2 nová prázdná odpoledne, na př. pondělí a čtvrtek, nebo úterý a pátek, tak že se středou a sobotou je čtyřikrát v týdnu odpoledne prázdno (někde jen na vyšším oddělení, jako na př. v Praze na Malé straně). Nejdále v té věci pokročilo gymnasium na Král. Vinohradech, které má od 1. června t. r. veskrze jednoduchou frekvenci.

Na reálkách věc působila mnohem větší obtíže pro větší počet vyučovacích hodin v týdnu, jak již bylo zmíněno. I ujala se této novoty pouze reálka na Král. Vinohradech, kde získána pro žáky prvních tříd 2 nová odpoledne a pro žáky. druhých tříd jedno prázdné odpoledne.

O výsledcích bude možno mluviti až na konci školního roku, až dojdou konferenční posudky jednotlivých sborů, na jichž ústavech je polodenní vyučování zavedeno. Nyní mohou se uvésti snad jen posudky jednotlivců, jak učitelů, tak rodičů a jich zástupců a posléze i žáků.

Posudky ty jsou velkou většinou příznivy. Učitelé jsou s tímto novým zařízením spokojeni, rodiče si je pochvalují a nejvíce ovšem těší se z něho žáci. Aby

poznány byly názory rodičů, rozeslány byly jim na gymnasiu i na reálce na Král. Vinohradech zvláštní dotazníky k vyplnění. Ze 448 dotazníků z gymnasia rozeslaných odpověděny celkem jen ve 2 případech nepříznivě a to důvody rodinnými (že prý se musí ohřívati oběd), a ve 3 případech stěžují si na mimořádné předměty odpol. Vyjma těchto několik případů byli rodiče vesměs spokojeni, připisovali pochvalné poznámky a asi 50 si jich přálo, aby polodenní vyučování bylo zavedeno vůbec. (Dotazníky rozeslány již dříve před 1. červnem, kdy ještě nebylo provedeno polodenní vyučování veskrze.) Také položena otázka, zda nebylo by výhodno v letních měsících začíti s vyučováním ráno v 7 hod. Na to odpovědělo 8 rodičů záporně, aniž udali svoje důvody. Ale věc tu nebylo lze provésti, ježto někteří žáci přijíždějí ráno vlakem po 7. hodině. Celkem jsou na gymnasiu na Král. Vinohradech s novým zařízením spokojeni a bude se tam také v tom smyslu žádati Z. Š. R., aby povolena byla jednoduchá návštěva školy veskrze po celý týden v celém roce. Podobně žádati budou z gymnasia v Žitné ulici.

Rovněž na reálce na Král. Vinohradech jsou všichni učitelé, zaměstnaní ve třídách s polodenním vyučováním, s touto novotou úplně spokojeni a přáli by si jen, aby se to rozšířilo, pokud by bylo možno, na celý ústav. Na dotazníky tu rozeslané bylo také odpověděno, až na několik málo případů, vesměs příznivě a rovněž i tu připisovány pochvalné poznámky. Také z ostatních ústavů jsou s polodenním vyučováním a i s jeho výsledky spokojeni, a vyslovují se celkem pro jeho největší rozšíření z různých důvodů, jež možno shrnouti krátce takto: Žáci mají mnohem více volného času k použití; mohou si proto více odpočinouti než jindy. Mohou se připraviti a učiti odpoledne, za světla denního, a nemusí seděti při učení večer a pozdě do noci při umělém světle, zejména mohou si ušetřiti psaní a rýsování různých úloh při umělém světle. Mohou se také více než dosud věnovati vedlejšímu učení, jako zpěvu a hudbě. Přes to vše zbude jim ještě mnoho volného času, kterého mohou použiti pouze pro sebe, k procházkám a tudíž tělesnému zesílení i zotavení. Žáci na venkovských ústavech, kteří docházejí mnohdy 1—2 hodiny pěšky do školy, získají tím velice mnoho na čase, zejména v zimě, kdy za tmy se vracejí domů, celí utrmácení, a musí pak ještě do noci pracovati o svých úkolech. Jednoduchou frekvencí docílí se ke konci škol. roku rovnoměrného rozdělení vyučovacích hodin, jež pak neodpadnou, jako se nyní přihází někdy při vedřinách, kdy, zejména na ústavech s četným žactvem, je času k opakování nejvíce třeba. Vedřiny, jež jsou bez toho již jaksi předchůdcem polodenního vyučování, by odpadly a tím i různé stížnosti do nich.

V uvážení všech těchto důvodů přimlouvá se přednášející za svou osobu za zavedení, pokud jen možno, veskrze polodenního vyučování na gymnasiích úplně a na reálkách alespoň částečného, t. j. 2kráte v týdnu ve všech třídách, čehož by bylo lze docíliti zavedením vyučování denně do 1 hodiny a 2kráte v týdnu od 3—5, což činí 34 hodin. (Nejvyšší počet vyučovacích hodin na reálce v 7. třídě.) Při tomto rozdělení bylo by možné, aby primy a sekundy měly vůbec jen jednoduchou frekvenci.

Ředitel *Starý* dodává ještě některé podrobnosti z vinohradské reálky. Z 289 rozeslaných dotazníků vidno, že všichni rodiče až na 3 případy jsou pro jednod. frekvenci, v těchto 3 případech pak uvedeny důvody více rodinné. Tak na př. stěžují si jedni rodiče, že při hojnějším prázdnu živější hoch má více příležitosti ke skotačení, že tedy jsou s hochem doma potíže. Ve druhé odpovědi se praví, že matka musí doma dávati na 3krát oběd, a ve třetím případě stěžuje si dotazovaný otec, že 5 hodin vyučování je pro hocha mnoho. Ostatní souhlasí všichni se zavedenou novotou a mnozí z nich si přejí, aby to pokud možno bylo rozšířeno i na třídy ostatní. Na reálce je ovšem velmi nesnadno jednod. frekvenci úplně provésti, poněvadž je přílišný počet vyučovacích hodin, od 29—34. Jsou tu pak také mnohé potíže místní, zejména co se týče kreslíren a rýsoven. Velkou výhodu vidí řečník v tom, že by se získalo tímto zavedením nejlepších hodin, co se týče světla, pro některé předměty, jako jsou kreslení a rýsování. Je toho mínění, že lze doporučiti, aby na reálce polodenní vyučování alespoň částečné rozšířeno bylo i do třetí a čtvrté třídy.

Prof. dr. *P. Durdík* nechce se tu zmiňovati o důvodech pro ani proti. Pro svou osobu je pro zavedení polodenního vyučování a s potěšením vidí, jak páni ředitelé středních škol na Vinohradech celé věci prakticky se chopili, zejména co se týče rozeslání uvedených dotazníků. Myslí, že žáci jsou úplně s tím spokojeni, což příklady dokládá, o rodičích to ovšem neví. Sám raději učí před po-

lednem 2 hodiny, než odpoledne jednu, a rád by jen věděl, jak se provede rozdělení 7 latinských hodin na 6 půldnů, a jak to je na gymnasiu s kreslením, kde je toto povinné. Kdyby bylo po jeho, úplně by souhlasil s Komenským na 5 hodin vyučování denně.

Prof. *Sommer* vyslovuje obavy v příčině odpoledního slunce ku pokusům fysikálním, kde bude asi sotva lze bez něho se obejíti, nemá-li budova dopoledne slunce.

Prof. *Placek* myslí, že ze dvou hodin latiny na jeden den připadajících se může jedna věnovati školní práci.

Vládní rada ředitel *Černý* rád by zvěděl některé zkušenosti o polodenním vyučování, ježto i na vyšších průmyslových školách, bude-li tam dle žádosti rozšířeno studium ze 4 na 5 let, bude lze zavésti jednoduchou frekvenci. Přál by si slyšeti, jak se osvědčuje učení v poslední hodině od 12—1, jak se věci mají s rozdělením vědeckých předmětů a jak osvědčují se delší respiria.

Řed. *Šafránek* zmiňuje se o zkušenostech na reál. gymn., kde je jednoduchá frekvence zavedena částečně v nižším i vyšším oddělení. Uvádí při tom některé nesnáze místní a konstatuje posléze, že zařízení to se plně osvědčuje, že neshledal nijakých závad a že i při poslední hodině od 12—1 se hoši docela pěkně chovají. Ve příčině respirií by si jen přál, aby sbory měly volnost je rozdělovati co do délky trvání dle poměrů místních.

Prof. *Stýblo* rovněž chválí zavedení polodenního vyučování, nepoznal na studentech žádné únavy při poslední hodině a dodává také, že je mu hodina od 12—1 mnohem milejší než odpoledne od 3—4. Konstatuje plný úspěch jednoduché frekvence na gymnasiu v Žitné ul. a dodává, že se bude v závěrném protokole žádati za úplné polodenní vyučování po celý rok.

Prof. *Krátký* chválí zavedení delších respirií, jež jsou pro žactvo velmi blahodárná a tvrdí, že po nich jsou žáci mnohem čipernější, o čemž uvádí doklady ze strakovské Akademie.

Prof. *Sommer* také chválí zavedení delších přestávek mezi vyučováním, ale činí i na to pozorna, že tím ztížena byla značně práce ve škole, ježto je věc nesnadná býti nyní s předepsanou látkou hotov.

Řed. *Bílý* lituje, že nebylo lze opatřiti nějakých zpráv z Vídně, kde je zavedeno polodenní vyučování již celá desítiletí. Slyšel tam stížnosti do únavy žactva v poslední hodině a proto zavedena byla delší respiria. Ukazuje, jak je těžko zavésti jednoduchou frekvenci na reálkách s velkým počtem poboček. Přiznává, že nepovedlo se mu sestaviti rozvrh tak, aby bylo možno rozdělit 32 hodin rýsování a 48 hodin kreslení na dopoledne pro 14 tříd při 1 rýsovně a 2 kreslírnách. Také tím trpí rozvrh hodin ostatních učitelů. Přimlouvá se také za to, aby změna případná ve městě, kde je gymnasium i reálka, byla zavedena buď na obou ústavech aneb vůbec zavedena nebyla. Je sám mínění, že jednoduchá frekvence se bude moci zavésti s výhodou jen ve větších městech, kde je také většinou jednoduchá frekvence *úřední* jako na př. v Praze. Že to je zařízení velmi prospěšné, zejména pro zdraví žáků, nelze popříti. Učitelům však tím bylo přitíženo. Obává se, aby za nynější všeobecné náruživosti sportovní žáci volného času nepoužívali na pěstování sportu ještě větší, než už se děje. Doba je nyní jiná; dříve by byli žáci volný čas zužitkovali na další sebevzdělání, učení se jazykům cizím, studiem vynikajících děl atd. Než tu by zneužívání to padlo na vrub rodičů. Důležito však při tom jest, aby pomýšleno bylo na zúžení učiva a učebnic. Naše učebnice tak, jak jsou nyní, nemohou zůstati beze změny po zavedení respirií a jednoduché frekvence. Uváží-li se, že při hodinách filologických nynějšími pausami ztratí se 20 - 40 hodin do roka, oč méně se pak může probrati na př. básní a článků, oč méně cvičiti mluvení cizím jazykem, tu uzná každý, že je nezbytno rozsah dosavadní učiva zúžiti. Tu by bylo záhodno, aby ministerstvo svolalo komisi odborníků, která by provedla důkladnou revisi všech dosavadních učebnic. — Řečník zmiňuje se dále o rozdělení respiria na různých ústavech a uvádí příklady, kde hlavní pausa trvá až $^1/_2$ hodiny, při níž pak žactvo může si hráti i na hřišti, zpívá a p. K zavedení jednoduché frekvence na reálkách připomíná, že to bude lze provésti jen v některých třídách. Volné předměty ovšem tím asi utrpí na všech středních školách, čehož litovati by bylo zvl. u zpěvu a těsnopisu.

Prof. *Placek* souhlasí s omezením látky a uvádí, že zejména v klassických jazycích byla by naléhavá potřeba, aby se četba nějak omezila.

Prof. *Hulík* přimlouvá se za to, aby učení odpolední, pokud potrvá, počínalo až od 3. hodiny z důvodů zdravotních, ježto je zapotřebí alespoň 2 hodin k trávení, a toho potřebného času tu není, zejména když se uváží, že některý hoch má 1/2 až i 3/4 hodiny domů. Oběd je také jedinou dobou během dne, kdy se všichni členové rodiny u stolu scházejí, tedy jakási malá rodinná slavnost, a bylo by jen zásluhou školy, kdyby vhodným položením odpoledních hodin vyučovacích rodinám poskytnuta byla možnost, aby se všichni členové její mohli při obědě sejíti.

Řed. *Starý* souhlasí s názorem předřečníka a také by doporučoval, aby odpolední vyučování počínalo o 3. hod.

Dr. *Groh* souhlasí s prof. Plackem, že jsou klassičtí filologové na tom nejhůře, poněvadž se od nich žádá tak rozsáhlá četba, že jí nebylo mnohdy možno absolvovati ani dříve. Bylo by dobře, aby se ve zprávě o tom, jak se jednoduchá frekvence osvědčila, na tu věc poukázalo, aby z. š. r. nečinila přílišných požadavků, co se týče rozsahu četby.

Ředitel *Starý* míní, že se to může zcela dobře státi v závěrném protokole.

Prof. *Durdík* podotýká, že takové zúžení látky mělo by se státi ve všech předmětech.

Dr. *Groh* poukazuje k tomu, že jest rozdíl mezi látkou v ostatních předmětech a četbou latinských a řeckých autorů. Jmenuje, co je předepsáno čísti v septimě a oktávě z klassiků, a ukazuje, že se nyní mnoho času tratí. V jiných předmětech může látku omeziti učitel sám, nikoli však při četbě, kde je vázán na to, co bylo navrženo a z. š. r. schválila.

Prof. *Stýblo* je téhož názoru, míní, že věc tato je akutní a zaslouží, aby byla pojata v protokolech ze všech ústavů.

Řed. *Starý* shrnuje ještě jednou vkrátce názory zde pronesené a konstatuje, že shodují se v tom všichni páni, aby vyučování »na jednu zápřež« bylo zavedeno i na jiných ústavech, pokud to bude lze provésti tak na př. na reálce alespoň na nižším oddělení a zároveň aby podniknuta při tom byla změna učebnic, aby látka byla ve všech předmětech omezena.

Prof. *Sommer* k tomu podotýká ještě, že by bylo dobře docíliti, aby stanoveno bylo minimum, co se žáky se musí probrati.

Řed. *Starý* děkuje všem za účast a s přáním příjemných prázdnin končí schůzi o 10. hod. *K. Berta*, zapisovatel.

Divadlo. Průběh divadelních představení studentských v měsíci dubnu a květnu byl pravidelný. Žádná příhoda nezpůsobila změny ani smluvených her ani doby jich provozování. Dne 16. dubna bylo za ceny malé představení činoherní. Hrál se klassický Molièrův »*Lakomec*«, který výbornou hrou p. Mošnovou udržuje stále přitažlivost vrstev nejširších a také toho dne ji osvědčil, naplniv divadlo do posledního místa. Působivost jeho ukázala se měrou tím větší, že byl v šestileté periodě těchto představení studentských hrán podruhé, což se nepřihodilo ještě žádné z her o těchto představeních provozovaných. Poprvé byl studentstvu hrán 14. ledna 1899. Tehdy byl k němu připojen Klicperův »Rohovín čtverrohý«, letos francouzská aktovka Maureyova »*Doporučení*«, vtipná to ukázka bystré povahokresby, která velmi dobře pobavila. — Po činohře došlo 14. května zase na operu, a to na Smetanovy »*Braniboři v Čechách*«, kteří měli býti prvním představením studentským tohoto roku školního (10. října 1903), ale pro churavost slečny Bobkovy tehdy byli odloženi a podivným řízením stali se představením posledním. Byli pečlivě nastudováni chefem opery p. Kovařovicem na »cyklus Smetanových oper« a měli veliký úspěch. Tolik hudební krásy leckdo asi netušil v této první práci Smetanově z oboru hudby dramatické. Divadlo bylo arci vyprodáno a dokonalé provedení bylo přijato od mládeže s nadšením. — Braniboři jsou šestou operou Smetanovou, studentstvu o jeho představeních provozovanou. Pomýšlelo se letos ještě na operu sedmou, na »Čertovu stěnu«, a provozování její bylo smluveno na den 4. června. Avšak změna repertoiru, způsobená nenadálým ochuravěním některých herců a zkoušky na výpravnou hru Madachovu »Tragedii člověka« představení to zmařily. Bohdá, shledáme se s ní na podzim školního roku 1904—5.

Závěrem připojujeme některá data statistická. Českých představení studentských bylo školního roku 1903—4 *osm* (německých, pořádaných v neděli o $1^1/_2$ hod. odpoledne, jedenáct), a to byly hrány: 3 opery (Webrův »Čarostřelec«, Čaj-

kovského »Eugenij Oněgin« a Smetanovi »Braniboři v Cechách«) a 7 činoher (Svobodovy »Směry života«, Macháčkovi »Ženichové«, Klicperův »Ptáčník«, Jeřábkův »Syn člověka«, Rydelovo drama »Na vždy«, Molièrův »Lakomec« a Maureyovo »Doporučení«); z těch 4 byly domácí, 3 cizí. *St.*

Občasná schůze dne 16. duhna. Přednášel prof. A. Mach z Jičína »O cestě na Rivieru«. Vylíčil způsobem neobyčejně poutavým cestu svou do půvabné Riviery, provedl posluchače známými lázeňskými místy této perly mezi lázněmi, vylíčil jim život v nich, ukázal vnitřek pověstné a nádherné herny v Monte Carlu a odtud opět uvedl je zpět do vlasti. Sklidil za přednášku všeobecnou a nelíčenou pochvalu. Potom promítány byly fotografické obrázky z této cesty skioptikem. Promítání ochotně provedli pp. prof. Krátký a Němeček.

Z výboru. Schůze dne 26. dubna 1904. Starosta oznamuje, že se súčastnil za spolek zahájení Manesovy výstavy, dále že poslány byly ministersvu vyučování 2 žádosti za slevu na drahách: první, aby ředitelství středních škol směla jako dříve i nyní vydávati členům svého sboru úřední legitimace k jednotlivým jízdám na státních drahách, a druhá, aby se také ředitelům a professorům středních škol zemských, obecních a soukromých dostalo úřední legitimace pro levnější jízdy po železnici.

Čte se přípis z reálky v Novém Městě na Moravě, kde si stěžují, že při převzetí jich ústavu do státní správy byli zkráceni a táží se, zdali by spolek v té věci nemohl intervenovati v jich prospěch.

Po delším rozhovoru usneseno odpověděti, kterak se mají domáhati příslušných sobě výhod. Musí tak učiniti každý za sebe zvláště. Spolek tu nemá pohříchu oprávnění něco podnikati.

Prof. Stýblo podává pokladní zprávu. Béře se na vědomí. — Do Celje poslány zbylé ročníky a jednotlivá čísla Věstníku, jak bylo urtanoveno. — Z Brna došla žádost, aby do tamní veřejné knihovny zasílán byl Věstník zdarma; stane se tak. — S »Uměleckou besedou« smluvena vycházka do Týnského kostela, kde výklad převzal p. prof. dr. Křemen. — Učiněna potřebná opatření pro zahájení extensni činnosti spolkové. —

Řed. Starý radí, aby se dobře uvážila finanční stránka podniku toho. — Týž referuje dále za kalendářové komité, že se usneslo, aby kalendář professorský byl vydán i na příští školní rok a to kalendář ještě před začátkem šk. roku a schematismus nejpozději v listopadu. Prof. Durych vzdal se redakce. O věci rozpředla se delší debata, posléz však schválen návrh ten.

Řed. Bílý čte přípis Matice Školské v Olomouci, kde žádá za příspěvek ve prospěch české reálky v Olomouci; usneseno poslati 20 K. — Prof. Fleischner z Budějovic žádá za bezplatné zasílání Věstníku, o němž chce referovati ve Wiener Zeitung; usneseno mu jej zasílati. — Týž dále vymohl na Učené společnosti, aby všecky její publikace byly dávány spolkové knihovně zdarma. — Přečteno poděkování prof. Aug. Pánka za účast při pohřbu jeho bratra. — Vyjednána na červen vycházka do paláce nostického; výklad při tom obstará prof. Křemen.

Přečten dotaz, zdali supplent neb assistent jmenovaný definitivně na státním ústavě od 1. září musí plat za dobu od 1. do 16. září z dřívější služby vrátiti čili nic.

K dotazu tomu promluvili řed. Starý, řed. Bílý, prof. Sommer, prof. Krátký a prof. Zelinka. Usneseno odpověděti, že při přestupu ze státního ústavu na státni musí býti přeplatek skutečně vrácen.

Řed. Bílý navrhuje, aby se spolek náš ve věci školního musea obrátil na všechny ředitele pražských středních škol a na Z. Š. R., aby byla vykázána zvláštní místnost pro výstavu učebnic, školních pomůcek, exposici nových přístrojů, a místnost pro čítárnu. Ředitel Starý není pro to, aby se něco najímalo. Museum takové zříditi je povinností vlády; mají je již Němci ve Vídni pro celou říši, a také učitelé u nás v Praze mají svoje školní museum.

Řed. Bílý je pro žádost za nějaké prozatímní místo a pak, aby v příští nové budově školní na př. gymnasia ze Žitné ul. nebo žižkovského pamatováno bylo na zváštní místnosti pro toto museum a čítárnu.

Dr. Groh zmiňuje se o tom, že v Čase je zpráva, že ve Vídni byla deputace brněnského odboru professorů ve věci nové úpravy platů, jíž se prý spolek náš nesúčastnil, a je toho mínění, aby se dalo do Času nějaké vysvětlení o tom, že spolek náš o té věci zpraven nebyl.

Dr. Metelka, který dostavil se mezi tím do schůze jako host, objasňuje z dopisu zaslaného mu z Vídně účel zmíněné deputace a jich přání.

Prof. Konůpek činí návrh, aby v každém takovém případě, kdy je proti spolku v časopisech invehováno, hned se také v novinách podalo důrazné ohrazení.

Na otázku řed. Bílého, kdo tam má takové ohrazení dáti, míní ostatní, aby splnomocněno bylo praesidium, aby v čas proti tomu vystoupilo.

Do Času má býti posláno vysvětlení stylisované drem. Grohem.

Posl. prof. Čipera požádán za přispění v některých již trvajících aneb chystaných akcích spolkových, zejména ve věci bývalých starých supplentů, rozšíření práva jednoroční služby vojenské na septimány reálek, ve věci povyšování a j. Posléz probrány a vyřízeny ještě některé věci důvěrné.

Karel Berta, zapisovatel.

Z odboru brněnského.

Členská schůze dne 8. dubna konaná. Prof. *Fr. V. Autrata* učinil úvod do rozhovoru o t. zv. *extensi středoškolské.* K řešení otázky této dal mu podnět článek Věstníku čes. prof. o extensi od Prokopa z Bohutína. Myšlenky článku v obrysech naznačiv, prohlašuje se řečník pro extensi, ale provádění její na Moravě představuje si od Bohutínského odlišně. Pro řízení neuznává za vhodné voliti Prahu a výbor spolku našeho, nýbrž spíše by přál organisaci dle okrskových měst, volených se zřetelem k tomu, ke kterému centru ze kterého kraje tíhnou. Za centra by pro Moravu a Slezsko doporučoval Brno (pro jihozápad), Olomouc (pro sever), Kroměříž (pro jih), Ostravu (pro východ); ve sborech ústavů napočítal 219, 142, 162, 106 členů, celkem okrouhle 600, z nichž naděje se $^1/_3$ ochotných k přednáškám. Každý upravil by si cyklus o 3 přednáškách (pro města a městečka, na vesnicích hodí se přednášeti spíše učitelům škol měšťanských a obecných) vyšel by třikrát (měsíčně jednou), aby tutéž přednášku ve 2 různých místech proslovil týž den, řekněme v neděli (nebo na jednom místě v sobotu večer, na druhém v neděli) a uspořádal by tak ve 3 zimních měsících 6 přednášek; ve druhých 3 měsících (zimních) učinil by zase tak s týmž cyklem a byl by roční výsledek 12 přednášek od jednotlivce. Řečník promlouvá dále, jak si představuje organisaci ze střediska (na spoluúčast přednášejících z řad mimoprofessorských nechce počítati) a jak by se dal podnik financovati (subvencemi nesnadno, spíše tím, že se z místa přednášky zaručí z výtěžku co nejmírnějšího vstupného jednoduchá náhrada cestovních výloh). Na konec dává prof. Autrata na uváženou pro rozhovor ve schůzi tyto iniciativní otázky: 1. Mají-li se extense vůbec zaříditi? 2. Ve kterém rozsahu? 3. Kdo je zařídí? 4. Spojiti se s jinými mimo náš stav, či se nespojovat? 5. Jak podnik financovati?

K tomu bylo pověděno:

Vyčítá se neprávem, že professoři mají mnoho prázdného času, aniž se přihlíží k tomu, že v jiných stavech úřednických mají také dosti volných chvil při práci méně namáhavé. Odtud žádávají se od professorů různé práce a povinnosti, které professoři dosud rádi konají, jsou-li v zájmu obecném nebo národním. Jiné stavy úřednické z velké části se vyhýbají pracím namáhavějším, vymlouvajíce se chytře a opatrně prý na nedostatek času. Professoři takové práce konají nezištně; kde však z nich plyne prospěch (hodnosti, sláva, vyznamenání), tu přichvátají obyčejně hned jiní, aby se drali do popředí. Přednášky konali a konají professoři dosud rádi, beze všech zámyslů. Než jest také povážiti, že vzdělání nesmí býti tak jednostranné, že jest potřebí větší měrou poučovati v přednáškách o věcech praktických. Tu jsou na řadě úředníci finanční, soudní, političtí a j. Mluviti o středoškolské extensi a volati k ní jen professory, jest nespravedlivé; volati se k ní musí také různí páni komisaři, radové, hejtmani a j., ale bez diet. Jak velice jest potřebí poučovati lid jen o nových zákonech, víme ze zkušenosti. O velmi důležité dani z příjmů necekl nikdo z pánů berních úředníků. Voláním professorů k středoškolské extensi mají se jim nesprávně navaliti nová břemena, zprvu dobrovolná a pak nějakým úkazem. Volá-li se professorstvo samo k ní, buď se potvrzuje, že nemá opravdu co dělati, nebo že se chce ještě více zotročiti. Na to se beztoho pomýšlí, neboť nedávno z rozkazu vlády konala se v jednom hlavním městě porada ředitelů místních u zemské šk. rady a tam vedle mnohých břemen usneseno professorům uložiti o prázdninách účastniti se universitních jakýchsi výkladů,

a přednášeti, kdežto ředitelé vzali na sebe v konferencích konati důkladné rozhovory.

Ostatně i takové přednášky nejsou pro řečníky příjemné. Jsou vydáni v šanc různé kritice a také, jak se stalo, i denunciaci. Jsme proti tomu, abychom se předem uvolovali konati přednášky, ale jsme ochotni, když nás někde požádají, přednášeti.

Po těchto řečech pro a proti rozpředla se živá debatta, jejíž výsledek byl: Pořádati extense ponechejme Národní radě moravské. přednášeti buďme ochotni, budeme-li za to požádáni a bude-li cesta placena a přednáška honorována.

2. Místopředseda sděluje, že předseda něm. brněnské Mittelschule prof. Mendl nás žádá, abychom poslali delegáta současně s německou jednotou brněnskou, severočeskou a lineckou dne 23. dubna do Vídně k urgenci známého memoranda. Praví, že Ústřední spolek pražský se nemůže připojit, ježto podal sám svá desideria ministerstvu. Táže se tudíž, zda náš odbor se má připojiti?

Prof. dr. Jokl stručně se dotýká jednotlivých bodů memoranda a přimlouvá se za obeslání deputace. Návrh, abychom se přidali k něm. brněnské Mittelschule a abychom vyslali deputaci, se jednohlasně přijímá. Požádán prof. dr. F. Jokl, aby se účastnil deputace.

Členská schůze dne 8. června konaná. 1. Prof. dr. Ferdin. Jokl oznamuje výsledek deputace ve Vídni. 2. Debattováno o jednoduché frekvenci. Dobré zdání ponecháno jednotlivým ústavům, ježto na každém ústavu jsou poměry jiné.

Dr. Jan Koutný, t. č. jednatel.

Literatura.

Nakladatelské Družstvo Máje, zřízené přede dvěma roky neobyčejnou energií a nadšeností několika českých spisovatelů, ohlásilo za dobu krátkého trvání svého nedávno svoji *padesátou* knihu (*Vzpomínky Edvarda Jelínka*). Nebude proto beze zajímavosti stručně přehlédnouti u příležitosti tohoto malého jubilea řadu vydaných knih a poukázati na jejich cenu i význam. Jsme jisti, že každý ze čtenářů najde mezi nimi několik blízkých svojí potřebě i chuti, které se stanou jeho miláčky.

Literatura básnická zastoupena je doposud nejmenším počtem knih; vydány tu především „Votivní desky" *J. Vrchlického,* od Ant. *Klášterského* kniha „Cestou podle moře". Vrchlický navazuje ve „Votivních deskách" na svoji epiku z let osmdesátých, kdy stál v nejbujařejším rozmachu svých básnických perutí, lyra Klášterského pak zazvučela ve přítomné sbírce několika akkordy velmi jemné a delikátní poesie rodinné. V této stránce druží se k němu i drobná knížka intimní lyriky *Škampovy,* „Poslední květ", poutající svojí prostotou a skromností. Povinná úcta i vděk záhy zemřelému básníku *Rudolfu Mayerovi* podán byl krásně vypraveným číslem „Našich klenotů", kde vybrány byly znovu veškery básně příliš záhy zesnulého tohoto pěvce i se znamenitým úvodem a rozborem prof. dr. Jos. Durdíka.

Žeň **novellistická a románová je** o něco bohatší. Krásná kniha *Aloisa Mrštíka,* „Rok na vsi", jejíž čtvrtý díl doposud v sešitech vychází, jest sebráním článků, které docházely chvály obecné již před tím od čtenářů Čechových „Květů", kde vycházely napřed. Vzácná kronika moravské dědiny mezi Brnem a Hustopečí, půl poutavý román, půl kulturní studie jsou jistě z nejzajímavějších publikací, které byly v tomto oboru poslední dobou v Čechách vydány. Ve vzpomínkách dr. *J. R. Kronbauerových* „Z pražských katakomb" zachyceno je pevnou rukou kus ponurého života pražské umělecké bohémy, mizející zvolna se zanikajícími hospůdkami a zastrčenými kavárničkami pražského Ghetta. — Svoje vzpomínky, satirické črty a denní nahodilé nápady často velmi břitké a nikoliv prosté výchovného účinu uložil *Ignát Herrmann* ve knize „Na různé adressy"; vypravovány jsou se známým humorem herrmannovským. — *Čapkovy* novellky „Dar svatého Floriána" a „Zvířátka a Petrovští" jsou podobného zrna, jen že místní zabarvení a časté narážky dobové dodávají knize plnější satiričnosti. — *Raisův* „Sirotek" podává výsek českého venkovského života, drobnou historii hocha pod dozorem babiččiným vyrůstajícího, plnou života a teplých paprsků lidského soucitu. Druhé vydání V. *Mrštíkovy*

*

„Santy Lucie“, původně v Matici lidu vyšlé, pořízeno tu v úpravě nádherné, ale ovšem i nákladné (cena K 5.60). Od téhož autora vydána tu ještě kniha jiskřivých novell „Babetta, Verunka a drobné povídky“. — *M. Jahn* se svými „Kruhy na vodách“, *Jesenská* s „Ninou a jinou prósou“, *Preissová* s „Máky v žitě“ a *F. X. Svoboda* s „Vášní a osudem“ doplňují řadu belletrických knih, jimiž se hoví čtenářstvu milujícímu svěže vypravovanou novellku, drobnou a bystře život kreslící. I do minulosti zasaženo: druhým číslem „Našich klenotů“ byl výbor z tvorby *F. J. Rubšovy* s úvodem Fr. Sekaninovým a za třetí číslo zvoleny stále svěží „Národní pohádky a báchorky“ *Boženy Němcové*, jež ve věrném původním znění upravil dr. V. Tille.

Obzvláště cenný směr naklad. činnosti Máje zastoupen tím, že obrácen zřetel i na **Knihy vzpomínek, cestopisů, feuilletonů a popularisované vědy.** Dávný a důvěrný přítel Nerudův, výborný znatel společenského života a politického i kulturního ruchu let zejména šedesátých, *Ladislav Quis*, vydal tu dvě „Knihy vzpomínek“. Části jednající o kulturním životě českého venkova i o životě ve společnosti pražské, zvláště však vzpomínky na Jana Nerudu, budou vždy vítaným pramenem poučení jak širšího čtenářstva, tak i historiků i kritiků literárních. — K Nár. divadlu a jeho osudům se odnáší kniha Ad. Čecha „Z mých divadelních pamětí“, lehké črty, odhalující různé intimní příhody divadelní. — *V. Mrštíkovy* „Moje sny“ jsou snůškou bohaté literárně-kritické činnosti umělcovy, řadou návrhů i kritických statí, které své doby způsobily mnohou bouři literární svojí břitkostí a smělostí a podnes nepozbyly časovosti a jadrné ceny. — *B. Bauševo* „Matka země“ jest řada vysoce zajímavých přírodovědeckých článků, těsně sepiatých se životem dne, podaných formou ušlechtilou a poutavě suggestivní. — Dr. *J. Květovy* „Lékařské feuilletony“ již dle jména naznačují svoji povahu i směřující cíl. Výborný causeur a známý odborný spisovatel (dr. D. Panýrek) sděluje tu s veřejností tisíce zajímavých případů vlastních i cizích, kárá i varuje, napomíná i radí, jak zaříditi svoji životosprávu, k čemu pracovati a čeho se vystříhati. Pěkný sloh dodává knize Květově půvabu též formálního. Jenom jazykové stránce byli bychom přáli stejné péče, jako věnována byla věci samé. — Literatura cestopisná zastoupena je doposud pouze velmi obsažnou knihou Dr. *Jiřího Gutha* „Za horama pyrenejskýma“, o níž jsme svého času podali obšírnější zprávu. — Pěknou známkou úcty k předsedovi spolku Máje bylo vydání knížky „Padesáti let života Jaroslava Vrchlického“, kde stručnými rysy načrtnut umělecký profil mistrův a kde pečlivě snesena veškerá životní data i veškeren pořad knih a publikací jeho za příležitosti jeho abrahamovin.

Také **literatura dětská** zaujala v mladičkém nakladatelství poměrně význačné místo. *Růženy Jesenské* „Jarní píseň“ jest velmi účelně volená povídka pro naše dívky, plná děje i jemné náladovosti, zrovna tak jako pro útlejší věk dětský jsou psány dramatické scény „Sněhurky“ a „Zahrady Sudiček“ od *V. B. Plumlovské* (Baldessariové). Pro menší nebo domácí dětská divadélka opravdová attrakce. Plodný dr. *J. R. Kronbauer* osvědčil se výborným vypravovatelem pro mládež, napsav o nich v knize „Děti v jeskyních“ řadu dojmů a reminiscencí z dobročinných a humanitních dětských ústavů slovem prostým a nehledaným, prochvělým soucitem a křesťanskou láskou. Ke knihám těmto dobře se řadí svojí formou i vnitřním posláním *Dejmkova* povídka „Utrpením k vítězství“ a *Hrnčířova* novellka „Jasno i chmurno“, obě poněkud starodávnějšího chodu, ale svému účelu dobře odpovídající. Drobné, ale originální, anglickými illustracemi zdobené čtyři svazečky pohádek (Ali Baba a čtyřicet zlodějů; Jan Obrobijce a Krasava a zvíře; Modrovous a Kocour v botách; Pohádka o Popelce a Jan a boby) mají svěže psaný text a jsou roztomilou parafrásí cizích pohádek, kterou obstaral *A. Klášterský*.

Ještě dva jiné podniky Nakladatelského Družstva plní jistě na povolaném poli svůj úkol zdárně. Jest to „Divadelní knihovna Máje“ a „Knihovna operních textů“. Obě vedeny jsou odborníky a mají za úkol uveřejňovati významnější novinky i záslužné starši práce dramatické. Doposud vydány byly dva kusy *Stroupežnického* („V ochraně Napoleona I.“ a „Pan Měsíček, obchodník“), *Jeklerův* „Konec“, *F. X. Svobodův* „Lapený Samsónek“ a „Mlsáníčko“, *R. Svobodové* „V říši tulipánků“, *Šmahova* „Dcera“ a *J. Kvapilova* „Oblaka“. Z libret vydán byl F. *Kholův* „Vij“ a *L. Novákův* „Olim“. Připočteme-li k uvedeným publikacím ještě vydání „Riegrovy Závěti“ ve formě zanechaného originálu a mimo to ještě pět šest knih překladových (Ibanězův román „Chalupa“, R. Saudkovy aktovky „Dětské svědomí“, veselohry „Figurantka“, „Nový clown“ a „Tyranství slz“ — vidíme, že vykonáno tu bylo v poměrně krátké době mladým nakladatelstvím velmi mnoho práce, a jest si jen přáti, aby byla naší čtoucí intelligencí po zásluze i vlídně odměněna. *s.*

Dr. J. V. Šimák, **Příběhy města Turnova nad Jizerou.** Díl I. Od založení města do r. 1620. V Turnově 1903, nákladem Musea Turnovského za přispění obce, okresu a spořitelny města Turnova. 350 str. a 5 mapových příloh.

Když v letech sedmdesátých se takořka vyrojily dějepisné a místopisné spisy i spisky o jednotlivých městech i celých okresích — vzpomeňme, že byla farářem Ant. Norbertem Vlasákem založena Bibliotéka místních dějepisů pro školu a dům, v jejíchž dvanácti svazcích popsáno tolikéž okresů českých — vyšly mezi vzornými pracemi Tomkovými, Zoubkovými a j. i mnohé práce diletantské, často sice objemné, ale přece jen efemérní a odstrašující kompilace, při nichž možno se jen diviti, že se setkaly s odbytem a zájmem hodným jistě věci lepší. Aby nebylo neporozuměno těmto úvodním slovům: pokud učitelstvo škol národních nebo i kněžstvo sbíralo místní paměti nebo jiné památky pro školní a farní kroniky nebo i jinakou potřebu školní a vůbec uchraňovalo je zkázy a zapomenutí, byla to jistě činnost záslužná, poněvadž jí mnohý příspěvek k místním dějinám a zvláště ovšem k dějinám školství a farnosti byl zachován, a jest jen litovati, že nebylo vždy návodu, který by byl nadšení těchto četných sběratelů po vlastech českých využil pro vědu, aby jejich práce byla účelná a trvale cenná. Ale když různé ty paměti bývaly vydávány tiskem, tu často se objevoval v nich při nejchvalitebnější píli nedostatek vědecké erudice a nejčastěji vůbec nedostatek vědomí, že výpisy sestavené z jiných publikací dějepisných nelze ještě nazvati místním dějepisem, nýbrž že cena jeho tkví právě v nových místních a dosud nezužitkovaných dokumentech archivních, zejména pokud by jimi mohl býti vržen paprsek světla do širokého proudu dějin národních nebo obecných. Ovšem conditio sine qua non: i dokumenty nejdůležitější ztrácely na ceně, nebylo-li jejich vydání nebo zpracování přesné a vědecké.

Dnes, kdy právě v historické literatuře přestala již vláda diletantismu, strašícího ovšem dosud v některých jiných příbuzných oborech, kdy se českým hradům, zámkům a tvrzím českým dostalo znamenitého popisu Sedláčkova, a kdy i nový Soupis památek historických a uměleckých Českou Akademií vydávaný dospěl již 18 svazků ceny i úplnosti sice nestejné, ale přece jen soustavně pokračujících, knihy místních dějepisů objevují se řidčeji, za to jejich autoři bývají již téměř vždy dějepisci povoláním, kteří buď domovským svazkem nebo delším pobytem bývají připoutáni k místu a hlavně jeho archivu. Takové knihy znamenávají pak již také pravidlem nejen rozmnožení našich vědomostí o minulosti místa samého, nýbrž bývají i platným obohacením naší literatury dějepisné. K takovým sluší počítati i dílo Šimákovo, které těmito řádky čtenářstvu tohoto listu chci oznámiti.

V úvodě autor se zmiňuje o svých předchůdcích v historiografii Turnova, především o Fortunatu Durychovi, který přesídliv r. 1796 do Turnova, všímal si — pokračuje na své Bibliotéce slovanské — i památek minulosti svého rodiště. S uznalostí Šimák vzpomíná i Dějin města Turnova od prof. Justina V. Práška (vydaných v Klatovech r. 1879) a vyličuje, jak vzniklo dílo přítomné, jehož objemný I. díl — W. W. Tomkovi připsaný — asi čtvrtina rozmýšleného celku, leží před námi. Původ jeho jest v archivu turnovském, s nímž jméno Šimákovo jest již dnes spojeno nerozlučně. Šimák v pravdě v něm píle a námahy od let studentských nešetřil, ale nezůstalo jen na prázdninovém rovnání archivalií, nýbrž pořizovány v opisích listiny pro dějiny Turnova i všeho Turnovska důležité, a když šťastnou náhodou snahy Šimákovy našly ve městě i okolí u povolaných korporací dost porozumění i štědré hmotné podpory, která by mohla i jinde býti vzorem, bylo možno nejen archiv městský v Museu turnovském uložený, ač poměrně ne právě z nejbohatších v Čechách, vzorně uspořádati, ale přikročiti posléze i k vydání Příběhů.

Díl I. obsahuje příběhy do r. 1620, v díle druhém dějiny města mají býti ukončeny, třetí — hotový — obsahující místopis turnovský, má vyjíti dříve v čase nejbližším. Posledním dílem, historickým vypsáním ostatních obcí okolí turnovského autor chce dílo uzavříti. Takovou prací, jak již z tohoto rozvrhu lze seznati, na řadu let rozpočtenou, dr. Šimák buduje rodišti svému dějiny, které jistě i větší města nejen v Pojizeří mohou a budou Turnovu záviděti.

Podrobnější rozbor a ocenění jednotlivostí musí býti zůstaveno povolanějšímu péru odbornému zejména v některých otázkách a hypotésách, které by se mohly zdáti spornými, rád bych jen upozornil namátkou na některé zajímavější oddíly knihy, jak na příklad pravděpodobně vykládá založení města v l. 1241—1253 zajímavým faktem, že od počátku nad městem bylo dvojpanství Markvarticů, jejichž

rozvod na rodopisně tabulce v příloze ke knize připojen, jak vůbec vede čtenáře často jen pravděpodobnými domysly a dohady spletí nejasných nebo neúplných a kusých zpráv listinných, jak — s patrným vlivem novějších směrů, kterými zájem o dějiny agrární zvětšen — instruktivně vykládá o rozdělení půdy mezi první osadníky nebo jak zase zkoumá rozlohu panství a statků v Horním Pojizeří na třech náčrtech, okazujících stav okolo r. 1400 (jen relativně spolehlivý), r. 1538 již z větší části a r. 1618 již úplně podrobný, a jak jimi dochází k zajímavému přesvědčení, že pramálo nebo vůbec se neměnily hranice selských pozemků v urbáři zanesených, poněvadž grunt i pozemek k němu patřící tvořily jednotku vázanou k povinnostem pevně ustáleným a až do stol. XVIII. téměř neproměnně trvající. Tolik jen malou ukázkou, že četba knihy Šimákovy nebude nevděčná ani těm, kdo právě nejsou poutáni rodným poutem k Českému ráji.

Na konec nemohu nevzpomenouti slohu Šimákova, zvláště jeho antikvisující příkrasy, malou poznámkou, vlastně víc všeobecnou. Bývá časem spor, vhodno-li či nevhodno promíchávati vypravování dějepisné rčeními starých listin, podávati je takořka slovy, jak je autor v listinném podání staročeského písaře nalezl. Spor tento několikráte se namítl při recensích knih Zikmunda Wintera, s jejichž slohem sloh Šimákův má nějakou podobnost. Nevytýkal bych vlastnosti této ani u knihy dějepisné, ač vyrostla jistě původně jen ze snahy po dobovém zabarvení jazykovém ve spisích belletristických, pokud se jí jen užívá s mírou a nevybíhá v bizarrnost, i pokud neužívá se slov neobvyklých, nijak starožitných, kterými se jen zbytečně novotaří, nebo dokonce tvarů zřejmě nesprávných. Ale nechválil bych jí také nikdy za přednost, jsa snad příliš uvyklý klassické prostotě slohu Gebauerova i v jeho pojednáních o literatuře staročeské, kde tedy příležitost je táž nebo často i větší. Dílu Šimákovu nade vši pochybnost záslužnému poznámka tato ceny ovšem ubrati nechce a nemůže. *J. V. K.*

Z přírody Beskyd. Leták věnovaný studujícím a turistům.

»Aby si člověk zachoval čilost duše i těla, třeba mu čas po čase vzdáliti se obyčejného díla svého a spěchati do přírody: do velikoleposti, již neutvořil, kde obklopují jej živlové mocnější, nežli jest sám. Příroda stane se mu zdrojem zušlechtění a zachrání jej od zakrsání v boji zájmů všedních.« (Předmluva díla: Patnáct dní na Dunaji.)

Také studujícímu dopřáno, aby o prázdninách poodložil knihy školní: za to pootevři se mu kniha přírody a staň se mu zdrojem zábavy zušlechťující a tělo posilující. Aby pak uměl v této knize čísti, vydáno již mnoho knih českých, důkladných a vzácně obrazy vyzdobených. S jakou radostí vítali jsme kdys první toho druhu knihu: »Přírodopisný atlas živočišstva«, nákladem Kobrovým vydaný (r. 1864); ale kolik podobných knih bylo od té doby vydáno! Měly by již postačiti, aby český studující přírodu si oblíbil dokonale.

Působí však příroda tím více radosti, seznáme-li také jména těch tvorů kolem sebe. Proto ptá se dítko procházkou svého otce po jménu brouka, jenž po cestě leze, po jménu ptáka, jenž tu přeletěl neb na větvi popěvuje; také dceruška ptá se po rostlině, jež krásou neb vůní svou ji jímá. Není pak otci příjemno, neumí-li odpověděti, ač ve školách přírodopisu se učíval. Potom zase sepsány pro studenty naše rozličné »klíče« na určování rostlin atd.; zprávy pak školní uveřejňují popis květeny neb jiných oborů přírodních své okolní krajiny. Bylo by až divno, aby nynější student český neuměl lépe než my bývalí nazírati na tvorstvo vůkol sebe, jeho krásou se potěšovati, s ním takořka hovořiti.

Nebývalo-li nám teskno v přírodě, zakládali-li jsme sobě sbírky přírodnin a zachovali si je na památku zlatého mládí: tím horlivější měla by v tom býti česká mládež nyní, kdy tolik překrásných pomůcek do studia toho má!

Budiž tedy pokračováno ve školních zprávách v popisování přírody škole blízké. Bude-li míti každý ústav takto popsáno své okolí, probudí v dorostu učeném zájem pro přírodu a krásy její tím mocněji a vzdělá naši mládež; otevře se jí mnohá nevinná, snadno přístupná radost ze života, zamezí se snad shon po požitku zakázaném, jenž, záhy byv užit, jen omrzelost života plodí.

Školou unaveni nevědí někdy mladíci, jak by o prázdninách svému povolání přiměřeně se bavili; přijdou bud na scestí neb nudou na novo se unavují. Vesnický hoch osvěží aspoň tělo své prací na poli a louce rodičů; v městech však bezúčelně a bezduše se potuluje a neokřívá nikterak. Netřeba nákladného cestování do dalekých krajů tomu, kdo umí na tvorstvo blízkého okolí hleděti všímavě;

pochopí užitečnost, účelnost těch rozmanitých tvorův a pokochá se jejich krásou; přesvědčí se, že zdárný vzrůst těch tvorů podmíněn jest jejich poslušností k zákonům přírody, tak že vzniká i jejich krása a užitečnost. Tak příroda i nejbližšího okolí protříbí krasocit a mravnost mládeže.

Aby pak studující o prázdninách nepodnikal nějaké cesty jen jako z módy, z dlouhé chvíle neb dokonce toliko pro utrácení: aby cestoval příjemně a užitečně — utile cum dulci — a svému vzdělání přiměřeně, proto byl nedávno rozeslán na naše ústavy leták »Z přírody Beskyd«. Ať učí se náš dorost poznávati toto krásné pásmo naší vlasti, ať zbystří svou soudnost, když přirovná přírodu okolí svého této horské: užije tak nejlépe vědomostí přírodních, jež ve škole získal. Jest těch několik listů doplňkem letáku před dvěma roky rozesílaného, v němž popsána byla květena Radhoště. Osnova organisační doporoučela, aby příroda nějakého určitého okolí žactvu byla předváděna: oba letáky tedy poskytují popis přírodnin nejznámějších studentům hor moravských — t. Radhoště, Smrku a Lysé hory. Že »Sborník« musejní společnosti ve Val. Meziříčí není na jiných ústavech studujícím znám a poměry přírodní těch hor a údolí jinde pospolu posud nebyly a tak honem ani nebudou uveřejněny, nebude snad těmito otisky z něho pohrdnuto.

Věstník klubu přírodovědeckého v Prostějově za rok 1902. Roč. VI. (se 2 tabulkami a 5 obrazci v textu). Objemný svazek velkého oktávu obsahuje mimo drobnosti a zprávy spolkové 11 článků, které týkají se většinou přírodních zjevů moravských a přispívají podstatně ku poznání poměrů tamních. Některé ovšem, jako na př. důkladná práce prof. Ant. Noska: »Klíč k určování rodů pavouků střední Evropy« překračují hranice země; ale při odborné znalosti spisovatelově stanou se výbornou pomůckou v rukou místních sběratelů a povedou jistě později také ke studiu domácí fauny. Všecky články dosahují cíle vytčeného vyhovujíce požadavkům, které v první řadě na ně jsou kladeny: jednak přinášejíce vědomosti jinde a jinak získané a applikujíce je na poměry místní, jednak — a to pokládám za hlavní — registrujíce řadu fakt, jež místnímu pracovníku jsou přístupna a sloužiti budou, třeba že tu i tam po kritickém přezkoumání, jako materiál pro práce souborné. Také 5 ročníků předcházejících chová články podobného rázu a přejeme ze srdce, aby i ročníky příští tímto směrem pokračovaly. Bylo nám takovéto publikace a takového spolku nevyhnutelně třeba. Nestačí učené společnosti, které sprostředkují styk vědy naší s vědou světovou. Jest nutno, aby věda zanášena byla do vrstev nejširších, ne však články »populárními« jak se dosud stávalo, nýbrž pracemi čistě vědeckými, ale prostými, hlavně poznání naší vlasti šířícími. Mimo to není pochybnosti, že taková publikace, jako jest Věstník, povzbudí mnohého, aby také svou hřivnou se pokusil k poznání vlasti přispěti. Členové činní klubu prostějovského platí 40 h měsíčně, přispívající 3 K ročně a zakládající 20 K pro vždy. *F. Klapálek.*

Hovorna.

P. T. kollegům stenografům!

Páni kollegové, kteří vyučují těsnopisu, žádají se zdvořile, by podepsanému, jemuž byla svěřena hlavní redakce příštího (X.) vydání »Těsnopisu českého«, oznámili svá přání a návrhy o úpravě knihy té nejdéle do 10. července t. r.

Dr. Alois Herout,
professor c. k. čes. gymnasia na Král. Vinohradech.

Veřejný dotaz k sl. professorským sborům všech středních škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Podepsaný táže se zdvořile, je-li nutno a přípustno užívati na střed. školách litografovaných přednášek jakýchkoli a je-li přípustno nutiti žáky VIII. třídy učiti se jim k maturitní zkoušce na pamět téměř doslovně, tak že tím musí nutně zanedbávati předměty jiné.

Rud. Kreutz,
c. k. professor v Přerově.

Dotaz: »Možno-li žádati za stabilisaci a titul professora po 2 letech definitivy, předcházel-li je rok *provisorní* služby se *zkouškou z předmětů vedlejších*?«

Odpověď. Zákon z 19. září 1898 v § 8. činí podmínkou stabilisace, aby někomu bylo *skutečné* místo uděleno prozatímně, a aby zákonité předpoklady byly splněny. Skutečné místo se uděluje však vždy jen *úplně* zkoušeným žadatelům a *provisorní místo* na státních ústavech rovněž jen úplně zkoušeným. Nikdo posud na státním ústavě nebyl jmenován provisorním, neměl-li úplné approbace. Na zemských, obecních a matičních ústavech na Moravě tak se dálo, aby v době nouze o kandidáty tito byli spíše zvábeni přijmouti místo na nich. Ale v Čechách ani na takových ústavech z. šk. rada nedopouštěla udělovati názvu provis. učitele; udíleti vyšší plat ovšem má každý vydržovatel právo podle libosti Na státních ústavech tedy nelze žádati za stabilisaci a titul professora, až teprve po *třech letech skut. služby* (s případným připočtením provis. služby) *s úplnou approbací*, a žádal-li by kdo přece, zůstane žádost jeho bezvýslednou. Jak stát se drží přesně svých norem, poznali bolestně na reálce v Novém Městě na Moravě při postátnění jejím. Viz ostatně Šetelíkovy Normálie na str. 618—620.

Feriální výpravy 1904. O prázdninách 1904 uspořádá Jaroslav Karásek, c. k. učitel tělocviku v Brně, devátou a desátou společnou výpravu a sice:

I. V druhé polovici července jedenáctidenní výpravu do Solnohradu, na Gaisberg, na Královské a Chiemské jezero, do Mnichova, Inšpruku, Zellu a. S., ke Krimmelským vodopádům, k ledovcům na Velkém Zvonu a do Liechtensteinovy soutěsky. Náklad na veškeré jízdné III. tř. i v povozech k jezeru Královskému, jakož i na lodích po obou jezerech, na stravu a byt činí z Vídně 176 K, z Brna a z Prahy 186 K, s jízdou ve II. tř. z Vídně 224 K, z Brna a z Prahy 244 K.

II. V druhé polovici srpna osmnáctidenní výpravu do Dalmácie, Černé Hory a Bosny (Lublaň, Postojna, Rjeka, Opatije, Pulj, Dubrovník, Kotor, Cetyň, Skaderské jezero, Mostar, Sarajevo, Ilidže, Jajce, výlet na Jezero a vodopády řeky Plivy, jízda do Banjaluky, Záhřeb, Vídeň). Náklad na jízdné v III. tř. ve vlaku a na lodi v I. tř., jízdu v kočárech na Černou Horu, z Jajce do Banjaluky a na Jezero a zpět, stravování a ubytování činí z Brna 390 K, z Prahy 416 K, s jízdou v II. tř. ve vlaku z Brna 440 K, z Prahy 490 K.

Ubytování i strava jest ve velmi slušných hotelích.

Přihlášky se zálohou 20 K na první cestu do konce června, na druhou do 15. července. Zbývající obnos nutno zaslati nejpozději na první cestu do 1. července, na druhou do 1. srpna. K dotazům známku na odpověď.

* * *

Svou *V. feriální výpravu* studentskou povede p. *Ant. Trnka*, c. k. professor v Jičíně, letos na *Pováží*, *Slovenské Tatry* a *do Budapešti*. Výprava vyjede z Prahy dne 31. července a bude trvati 13 dní. Pochody denní jsou takové, že se cesty mohou účastniti zdraví studenti od V. tř. počínajíc. Pořad cesty: Praha, Brno, Trenčín (s památným hradem), Trenčanské Teplice, rokle Maninská, Žilina (a hrad Strečno), Turčanský sv. Martin nebo Rožumberk, Štrbské pleso, Popradské pleso, Rysy (nebo místo nich kratší partie u Štrbského plesa), Vesterovo, Smokovce, údolí Kolby (k vodopádům), Tatranská Lomnice, Poprad, Dobšinská ledová jeskyně, Budapešť, Prešpurk, Brno, Praha. Snad podaří se vyzískati ještě den a náklad na návštěvu obrovské krápníkové jeskyně Bradel (z Aggteleku). Program definitivní bude stanoven a dle možnosti ještě rozšířen až při předběžné cestě. Počet účastníků bude jako při dřívějších výpravách obmezen. Vydání na dráhu, povozy, vůdce, vstupné, ubytování v hotelích a stravování (snídani, oběd, večeři) bez nápojů činí 150 K. Přihlášky se zálohou 6 K (na předběžná vydání a předběžnou cestu) buďte zaslány dříve, peníze ostatní na vydání do 10. července.

Listárna redakce. Pro naprostý nedostatek místa, bylo nutno odložiti celou řadu milých příspěvků (plné 3 tiskové archy). Prosíme za laskavé poshovění. Z téže příčiny titulní list a obsah odložen do příštího čísla.

Tiskem »Unie« v Praze.

